اڪ سور

ربندرناٿ ٽئگور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪ سور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اک سور

بنگالي ناول

ليکڪ

ربندرناٿ ٽئگور

انوادڪ

چوهڙمل هندوجا

ساهتيه اڪاديمي، نئين دهلي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

Akh Soor: Sindhi translation by Chuharmal Hinduja of
Rabindranath Tagore's Bengali Novel *Chokher Bali*
Sahitya Akademi, New Delhi, 1973.
Price Rs. 8.00

حق واسطا
ساهتيہ اڪاديمي ١٩٧٣

ڇاپيندڙ
ساهتيہ اڪاديمي
رابندر ڀون،
٣٥، فيروز شاهہ روڊ،
نئين دهلي - ١٠

مکيہ ايجنٽ
هندستان ڪتاب گهر
١٩ - ٢١ انبالال دوشي اسٽريٽ،
فورٽ، بمبئي - ١

پرنٽرس
سنڌ پرنٽنگ پريس
ڪيسر گنج، اجمير.

قيمت ٨ رپيہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻہ شبد

گرديو رويندرناٿ ٺاڪر جي بنگالي اُپنياس 'چوکير والي' جو سنڌي اُلٿو آهي.

چوک معنيٰ اک ۽ والي معنيٰ ڪِرِي. هنديءَ ۾ نالو رکيو ويو آهي 'آنک کي ڪرڪِري.'

'چوکير والي،' اُپنياس جي مکيہ نايڪا 'ونودنيءَ' جو اُپ نام آهي. اُصل ليکڪ اُپنياس لِي نايڪا جو اُپ نام 'چوکير والي' نالو رکڻ پسند ڪيو آهي. مونکي سنڌس پسنديءَ پسند آهي.

مون 'آک سؤر' نالو چوکير واليءَ جي شري ڪرشن ڪرپالاڻيءَ جي ڪيل انگريزي اُلٿي 'ونودني' تان ورتو آهي. هن صاحب مکيہ نايڪا کي انگريزيءَ ۾ اُپ نام ڏنو آهي 'آءِ سؤر' اِهو نالو اُصل ليکڪ جي ڀاو يا مراد سان ٺهڪندڙ آهي. مونکي ٻين نالن کان اِهو نالو وڌيڪ ٺيو وڻيو. مون اُنکي سنڌي روپ ڏنو آهي 'اک سؤر.'

مان اُنهيءَ لاءِ شري ڪرشن ڪرپالاڻيءَ جو ٿورائتو آهيان. گرديو جو هيءُ ناول سندس لکيل سڀني ناولن کان وڌيڪ پسند ڪيو ويو آهي ۽ ٻهريون نمبر ليکيو وڃي ٿو. اُصل ناول سنہ ۱۹۰۲ ۾ لکيو ويو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون هيءَ اُلٿو مول بنگالي 'چوکير واريءَ' لکيو آهي مدد لاءِ هندي اُلٿو 'آنک کي ڪرڪري' ۽ خاص ڪري شري ڪرشن ڪرپالاڻيءَ جو انگريزي ترجمو 'ولو ڊني' اڳيان رکيا اٿم.

نوٽ:- چوکير واريءَ جو پهريون مختصر اُلٿو، مون "مايا" جي نالي سان پنهنجي رتن ساهتيه منڊل ڪراچيءَ جي پاران ڇپايو هو. هي مڪمل اُلٿو آهي.

چوهڙمل ٽيارپومل هندوجا

بلاڪ اي-٣٧، اُلهاس نگر-١٠
(ٿاڻو - مهاراشٽرا)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪ سور

ونود نيءَ جي ماءُ هَريمتيءَ هڪڙي ڏينهن، مهيندر جي ماءُ راج لڪشميءَ وٽ اچي ڏرڙو ماري ويٺي. ٻئي ساهيڙيون هيون ۽ ننڍڙي هوندي گڏ کيڏيون ڪڏيون هيون.

راج لڪشمي اچي پٽ جي پنيان پيئي، "پٽ مهين، هن غريب جي ڌيءَ جو اُڌار ڪرڻو پوندو. ٻڌو اٿم ته ڇوڪري ڏاڍي سهڻي آهي. تنهن سواءِ انگريز ميم کان پڙهڻ لکڻ به سکي آهي. ڇوڪري برابر اهڙي آهي جهڙي توهان اڄ ڪلهه جا جوان چاهيو ٿا."

مهيندر چيو: "امي، اڄ ڪلهه جا جوان ته مون کان سواءِ ٻيا به گهڻيئي آهن."

راج لڪشمي: "تو ۾ اِها ئي ته وڏي وِڏ آهي مهين، توسان ته وهانءَ جي ڳالهه چورڻ ئي ڏکي آهي."

مهيندر: "امي، دنيا ۾ اُنهيءَ ڪسان سواءِ ٻيون به ته گهڻيئي ڳالهيون آهن، تنهن ڪري اِها وڏ ڪا وڏي ڪانهي."

مهيندر اَجا ننڍڙو ئي هو جو پڻس گذاري ويو هو. هن جو ماءُ سان ورتاءُ ٻين جوانن جهڙو نه هو. هوءُ ٻاويهن ورهين جو ٿي ويو هو، ايم.اي. پاس ڪري ڊاڪٽري پڙهڻ شروع ڪئي هئائين، تڏهن به هن جو ماءُ سان ٻارن جيان روز روز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رسڻ ڪيئو ۽ ضد ڪرڻ اچا نه ويو هو. هن‌کي * ڪانگرو جي ٻچي جيان ماءُ جي پيٽ سان نڪري وري به سندس پيٽ (جي ٻاهرين ڳوٿريءَ) سان چنبڙي رهڻ جي عادت پئجي ويئي هئي. هو ماءُ کانسواءِ نه ڪائي پي سگهندو هو، نه کو ڪم ڪار ڪري سگهندو هو، نه آرام ڪري سگهندو هو.

هن‌کي جڏهن ماءُ وڃڻ نيءَ لاءِ گهڻو ستايو، تڏهن چوڻ لڳو: "چڱو امي، ٻهرين ڇوڪري ته ڏسڻ ڏي!"

جڏهن ڇوڪريءَ کي ڏسڻ جو ڏينهن آيو تڏهن وري آکڻ لڳو، "امي، مان ڇوڪري ڏسي ڇا ڪندس. جڏهن مان وهانءُ ئي رڳو توکي خوش ڪرڻ لاءِ ٿو ڪريان تڏهن منهنجي لاءِ چڱيءَ لڳيءَ جو ويچار ڪرڻ ئي اجايو آهي."

مهيندر جي جواب ۾ ڪجهه تسرشيءَ جو تاءُ هو پر ماءُ سوچيو ته جڏهن ڇوڪرو شيد رشتيءَ وارل ڇوڪري ڏسندو تڏهن منهنجي چونڊ کيس ضرور پسند پوندي. پوءِ سندس اها ڪوڙاڻ پاڻيهي ميناج ۾ بدلجي ويندي.

اِهو خيال ڪري هن پٽ کي ڪجهه وڌيڪ چوڻ کان سواءِ ئي بي فڪر ٿي شاديءَ جي پڪ ڏيئي ڇڏي ۽ وهانءَ جو ڏينهن به مقرر ڪرائي ڇڏيائين. جيئن جيئن شاديءَ جو ڏينهن ويجهو پوندو ويو تيئن تيئن مهيندر جو من ويو وڌيڪ ۽ وڌيڪ ويڳاڻو ٿيندو. آخر وهانءَ کان برابر ٻه چار ڏينهن اڳ هو صفا پڙ ڪڍي بيٺو. ماءُ کي چيائين، "امي، مان شادي نه ڪندس."

مهيندر ننڍڙي کان ئي لاڏلو ٿي نپنو هو. ماٺهو ته ڇڏيو خود ديوتا به جڻ سندس لاڏ رکندا هئا. تنهن ڪري هو

* ڪانگروءَ ماءُ جي پيٽ ٻاهران هڪ ٿيلهي ٿيندي آهي جنهن ۾ هوءَ ٻچي کي لڪائي گهمندي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خود پسند ٻڌجي ويو هو. هو نه ٻئي جي دل رکي سگهندو هو ۽ نه ٻئي جو زور بار ئي سهي سگهندو هو. وهاڻ لاءِ ڏنل قبوليت ۽ ماءُ جي زور بار هنکي بي وس ٻڌائي ڇڏيو. اُنهيءَ ڪري هن جي من ۾ شاديءَ ڏانهن بي سبب ٻچان پيدا ٿي ويئي ۽ اُها ايتري قدر ته وڌي ويئي جو نيٺ هن ٺوڙ ٿي اچي وهاڻ کان صفا نابري واري ڇڏي.

مهيندر جو هڪڙو گهرو سنگتي هو بهاري. هوکيس دادا ڪري سڏيندو هو ۽ مائٽس کي امي. مهيندر ماءُ هنکي اسٽيمر جي پنيان ٻڌل بار بردار ٻيڙيءَ جيان، مهيندر جو ضروري بار پوئيندڙ واهڻ ڪري سمجهندي هئي ۽ انهيءَ حساب هن ۾ موهه به رکندي هئي. جڏهن مهيندر وٺود نيءَ سان وهاڻ ڪرڻ کان نابري واري تڏهن هن بهاريءَ کي سڏائي چيو، ”پٽ بهاري، ته هاڻي اِهو بار توکي ئي کڻڻو پوندو؛ نه ته هن غريب جي نياڻي .... ؟“

بهاريءَ همٿ جوڙي ورندي ڏني، ”امي، موکي معاف ڪر. مان اِهو بار کڻي نه سگهندس. تنهنجي مهيندر جيڪا مٺائي، 'نئي وٺي' ڇڏي، نه کاڌي هوندي، سا مان تنهنجي زور پرڻ ٿي ڪيترائي پيرا کائي ويو هوندس پر هن جي نه قبوليل ڇوڪري به مان پرڻجان، سو مون کان نه پڄندو.“

راج لڪشميءَ خوش ٿي ويچاريو، 'پلا، بهاري به وهاڻ ڇو ڪري! هنکي ته رڳو مهيندر سان پيار آهي. شادي ڪرڻ ۽ ڪنوار وٺي اچڻ جي ڳالهه ته کيس خواب خيال ۾ به ڪانهي.'

اِهو خيال ڪري بهاريءَ ڏانهن هنجي مهر ڀري ممتا هيڪاري وڌي ويئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونو ڊنيءَ جو پيءُ ڪو خاص شاھوڪار ڪونه ھو، پر تنھن ھوندي به ھن پنھنجيءَ ھڪڙيءَ ئي سڪيلڌي ڌيءَ کي ھڪڙي مشنري مڊل اسڪول ۾ رکي نهايت چڱيءَ طرح لکڻ پڙھڻ ۽ ھٿ جي ھنر جي سکيا ڏياري ھئي. ڏيٺس جي وھانءَ جي وھي گذرندي ٿي ويئي پر تڏھن به ھنکي ڇوڪريءَ جي اڪلائڻ جو ڪو حيلو ڪونه ٿي سجھيو. آخر ھو ته پرلوڪ پڌارجي ويو ۽ ڇوڪريءَ لاءِ ور ڳولڻ جو بار اچي پيو وڏوا ماءُ جي مٿان. ھوءَ ويچاري اچي ششدر ٿي. ھڪڙو پيسو نه ئي پيو ڇوڪري ساماٽل!

راج لڪشميءَ جڏھن ڏٺو ته مھيندر شاديءَ لاءِ راضي نه آھي ۽ ڀاري به ٿئو مڃي، تڏھن ھن پنھنجن پيڪن ٻاراشت ۾ ڇؤ ڇاءُ ڪرائي ونو ڊنيءَ جي شادي پنھنجي ھڪ ڏوراھين سوٽ جي پٽ سان ڪرائي ڇڏي.

پر اھا شادي برباد ثابت ٿي. ٽورن ڏينھن بعد ئي ڇوڪري وڌوا ٿي ويئي. مھيندر جڏھن اھا خبر ٻڌي تڏھن کلي چوڻ لڳو، ”شڪر ٿيو جو پاڻ سان مون ساڻس شادي نه ڪئي. نه ته جي اِستري وڌوا ٿي وڃي ھا ته مان ته جيڪر ھڪ ڪن به جيئرو رھي نه سگھان ھا!“

اُنھيءَ ڳالھ کي به ٽي سال گذري ويا. اُنھيءَ بعد وري ھڪڙي ڏينھن ماءُ پٽ جي وچ ۾ شاديءَ جي ڳالھ ڇڙي.

ماءُ چيو: ”پٽ، ماٺھو ته منھنجي ئي گلا ٿا ڪن.“

پٽ پڇيو: ”ڇو اُمي، تو ماٺھن جو ڇا بگاڙيو آھي؟“

”ماٺھو چون ٿا ته مان اُنھيءَ خوف کان پٽ کي نٿي پرڻايان ته متان نونھن اچڻ سان پٽ پرائو ٿي وڃي.“

مھيندر مشڪندي چيو: ”اِھو خوف ته بلڪل واجبي آھي. جي مان ماءُ ھجان ھا ته مان ته جيڪر پنھنجي جيئري

۽ پٽ کي پٽيءَ ۽ پرڻايان ها. لوڪن کي ڇڏي ڏيان ها ۽ پل جيڪي وٽين سو وينا چون."

ماءُ کلي چيو: "ٻڌو ڇوڪري جون ڳالهيون."

مهيندر چيو: "توهين اُچي ۽ ڇوڪري کي پاڻ سان ٻڌي تي ڇڏي، تڏهن ايترا ڏک ڏوريندڙ ۽ ايترو پيار ڪندڙ منڙي ماءُ اُئين ئي وڇڙجو وڃي. اُمي، اهو ڀلي ڪري توکي پسند هجي، باقي مونکي ته اصل پسند نه آهي."

راجلڪشميءَ دل ئـي دل ۾ گد گد ٿـي، اُنهيءَ ويل گهر ۾ آيل پنهنجي وڏوا ڏيراڻـيءَ کـي چاڻـائيندي چيو: "ٻڌين ٿي وچين ڪنوار، مهين ڇاڙو چوي ٿو ٻڌ. توهين اچي متان ماءُ کي ڪـاشي الڳ ڪري، اُنهيءَ خـوف کـان هو پرڻجڻ ئي نٿو چاهي. اُهڙي ٿن لوڪن کان نياري ڳالهه تو ڪڏهن ڪٿي ٻڌي؟"

وچينءَ ڪنوار چيو: "پٽ، اِها تنهنجي اجائي ٻاراڻي آهي. هرڪا ڳالهه وهيءَ سارو سونهندي آهي. هاڻي تنهنجي لاءِ ماءُ جو پلؤ ڇڏي وني آڻي پنهنجي گهر سنڀالڻ جو وقت اچي ويـو آهي. هن وهـيءَ ۾ تنهنجي ٻـارن جهڙي هلت ڏسي لڄ پيئي اچي."

پر راجلڪشميءَ کـي ڏيراڻيءَ جو اِهـو چوڻ نـه آئڙيو. اُنهيءَ تان هن جيڪي چيو سو ڪري سڌو سنواٽـو هو، پر اهـڙو منو نـه هو. هن چيو: "وچين ڪنوار، منهنجو پـٽ جيڪڏهن ٻين ڇوڪرن جي ڀيٽ ۾ ماءُ کي گهڻو ٿو گهري ته توکي اُنهيءَ تان لڄ ڇوٿي اچي؟ پنهنجو ڀيٽ جائو هجيئي ها ته جيڪر پٽ جي اُهڙي پيار جو قدر پوئي ها."

راجلڪشميءَ کـي لڳو تـه ڏيراڻيس کـي پٽ ڪونهي تنهن ڪري هنکي سندس سوڀاڳڻ پڻيتيءَ هٺڻ ڪري ساڙس

ساڙ ٿو ٿئي.

وچين ڪنوار چيو: "تو جڏهن پٽ جي پرڻجڻ کان ناڪار ڪرڻ جي ڳالهه ڪئي تڏهن مون ٻه جيڪي واجبي سمجهيو سو ڪئي چيو، نه ته مونکي ڪجهه چوڻ جو ڪهڙو حق هو؟"

راڄ لڪشميءَ چيو: "جيڪڏهن منهنجو پٽ پرڻجڻ کان نابري ٿو واري ته توکي ساڙ ڇو ٿو ٿئي؟ ڇگوئي ته آهي. جيئن مون هيترا ڏينهن پٽ جي سار سنڀال ڪئي لڌي آهي، تيئن اڳتي به ڪئي لهنديس. انهيءَ لاءِ مونکي ٻئي ڪنهنجي مدد جي درڪار ڪانه آهي."

وچين ڪنوار ڳوڙها ڳاڙيندي چپ چاپ اُتان اُٿي هلي وئي. مهيندر کي انهيءَ تان ڏاڍو ڏک ٿيو. هو اُنهيءَ ڪري انهيءَ ڏينهن ڪاليج مان سوير ئي موٽي آيو ۽ سڌو پنهنجي چاچيءَ جي گهر لنگهي ويو.

مهيندر سمجهيو ٿي ته چاچيس کيس جيڪي چيو هو سو ممتا ۽ پيار وچان. کيس اِها به خبر هئي ته هنکي هڪ اناٿ ياٺيجي آهي، جنهنکي هوءَ ٻي اولاد وڌوا، ساڻس پرڻائي، سکي ڏسڻ ۽ پاسي ۾ آڻي پنهنجي اولاد جي سڪ پوري ڪرڻ ٿي چاهي. جيتوڻيڪ مهيندر پاڻ شادي ڪرڻ نٿي چاهي، پر تنهن هوندي به کيس چاچيءَ جي اِها منشا سياويڪ ۽ نهايت ٻاجهاري ٿي لڳي.

مهيندر جڏهن چاچيءَ جي گهر ۾ گهڙيو، تڏهن ڏينهن باقي ڪونه رهيو هو. چاچيس انپورڻا دريءَ جي سيخن تي مٿو رکي لڙل منهن، اداس ويٺي هئي. رڌڻي ۾ سندس روٽي اُجها ڏاڍين بنا ڇڏي جيئن جو تيئن پئي رکي هئي.

مهيندر جي دل ڏاڍي ڪُوڙي هوندي هئي. تورِيءَ

ٿي ڏک جي ڳالهه تي اکين ۾ پاڻي اچي ويندو هوس. چاچيءَ جي حالت ڏسي سندس اکيون ڀرجي آيون. هن چاچيءَ جي پرسان وٺي سڪ مان سڏ ڪيو، ”جيجي!“

انپورڻا مشڪل جي ڪوشش ڪندي چيو: ”اچ مهين، ويهه!“

مهيندر چيو: ”جيجي مونکي ڏاڍي بک لڳي آهي. تنهنجي پرساد کائڻ تي دل اٿم.“

انپورڻا، مهيندر جي چترائي سمجهي ويئي. چلڪندڙ ڳوڙهن کي جيئن تيئن اندر ئي اندر پيئي، اٿي پاڻ ٻه کاڌائين ۽ مهيندر کي ٻه کارايائين.

مهيندر جو هردو انوقت چاچيءَ ڏانهن قياس سان ڀريل هو. دل چاهيس ٿي ته ڪنهن طرح چاچيءَ جي دل وٺي. سو روٽيءَ کائڻ کان پوءِ اوچتو امنگ ۾ اچي چوڻ لڳو: ”جيجي، تون نه جنهن پنهنجي ڀاڻيجيءَ جي ڳالهه ڪندي آهين، سا ڪنهن ڏينهن ڏيکاريندينءَ ڪونه.“

هو امنگ ۾ اچي چاچيءَ کي ڀاڻيجي ڏيکارڻ لاءِ چئي ته وينو پر چوندي چوندي ڊپ کان دل ڌڙڪي ويس.

انپورڻا مشڪندي پڇيس: ”ڇو مهين؟ تڏهن هاڻي وري پرڻجڻ ڏي دل وري اٿيئي؟“

مهيندر تڪڙ ۾ ورندي ورائي: جيجي، مون پنهنجي لاءِ ڪونه چيو، مون انلاءِ بهاريءَ کي ڏيڻ جو خيال ڪيو آهي. تون چوڪريءَ کي ڏسڻ جو ڏينهن مقرر ڪرائي ڏي.“

انپورڻا ڪجهه دلگيريءَ مان ٺٺڪيو: ”واهه، ڇوڪري اهڙي ڀاڳ واري آهي جو کيس بهاريءَ جهڙو ور ملي!“

مهيندر چاچيءَ جي گهر مان نڪتو مس ته گهر جي ٻنيءَ وٽ ئي ماءُ گڏيس. ماڻس پڇيو: ”ڪيئن مهين، ايتري مهل

اِتي ڪھڙي صلاح مصلحت پئي هلي؟"

مهيندر اُتر ڏنو: "صلاح مصلحت ته ڪا به ڪانه ٿي هلي. مان چاچيءَ کان پان وٺڻ ويو هوس."

ماڻس چيو: "تنهنجي لاءِ پان ته مون وٽ ئي پيو رکيو آهي."

مهيندر ڪو به جواب نه ڏيئي هليو ويو.

راج لڪشمي اندر گھڙي ۽ انپورڻا جون رُنڻ کان سوڄل اکيون ڏسي، ڪيترائي انديشا ڪندي ويئي ۽ هڪدم ڦڦڪارو اُڇلايائين: "ڪيئن، وچين ڪنوار، ڇوڪري جا ڪن پئي پريءَ نه؟"

هوءَ اِهو ڦڦڪارو اُڇلائي، جواب ٻڌڻ جي اِنتظار ڪرڻ کان سواءِ ئي تڪڙي موٽي هلي ويئي.

(٢)

ڇوڪريءَ ڏسڻ جي ڳالھه مهيندر ته ذري گھٽ وساري وينو هو، پر انپورڻا ڪانه وساري هئي. هن شيام بازار ۾ ڇوڪريءَ جي سنڀاليندڙ پيءُ جي ڏير کي چٺي لکي جنهن ۾ ڇوڪريءَ ڏسڻ جي تاريخ به مقرر ڪري موڪليائين.

ڇوڪريءَ ڏسڻ جي ڏينهن مقرر ٿيڻ جو ٻڌي مهيندر چيو: "ججي، تو ڏينهن مقرر ڪرائڻ ۾ ايتري تڪڙ ڇو ڪئي. مون ته اڃا بهاريءَ سان ڳالھه به ڪانه ڇوري آهي."

انپورڻا چيو: "ائين ڪيئن ٿيندو مهين، جيڪڏهن توهين ڇوڪري ڏسڻ نه ويندا ته اُهي ڇا چوندا؟"

مهيندر بهاريءَ کي گھرائي ساري حقيقت کولي ٻڌائي. چيائينس: "هل ته هلي ڇوڪري ڏسي اچون. جيڪڏهن توکي ڇوڪري پسند نه آئي ته هرو ڀرو زوريءَ ته ڪو نه ٻڌائيندءِ؟"

بهاريءَ چيو: "سو ته مان چئي نٿو سگھان، پر مان ججيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي پاڻيھجيءَ کي ڏسڻ هلان ۽ پوءِ موٽي اَچي چوان تہ مونکي چوڪري پسند نہ آهي، سو مون کان نہ پڇندو."

مهيندر چيو: "اهو تہ ڏاڍو سٺو ويچار آهي."

ٻهاريءَ چيو: "پر تو اهو ظلم ڪيو آهي * مهين دا. توکي پنھنجو بوجو لاهي ڇڏي جي ڪلھي تي وجھڻ واجب نہ هو. هاڻي منھنجيءَ لاءِ جيجيءَ جي من کي ڏکوئڻ ڏاڍو ڏکيو ٿيندو."

مهيندر ڦڪو ٿي روسامي مان پڇيو: "تڏهن تنھنجي مرضي ڇا آهي؟"

ٻهاري چيو: "جڏهن تو منھنجي پاران جيجيءَ کي آسرو ڏنو آهي تڏهن مان چوڪري پرکيس. اُنھيءَ حالت ۾ چوڪريءَ ڏسڻ جي ٻونگہ ڪرڻ جو ڪو ضرور ڪونهي."

ٻهاري، اُنپورنا کي ديوي ڪري ليکيندو هو ۽ کيس نهايت عزت سان ڏسندو هو. جڏهن اُنپورنا ٻڌو تہ ٻهاري ڇا ٿو چوي، تڏهن هن خود ٻهاريءَ کي سڏائي چيو: "پٽ، اِئين ڪيئن ٿيندو؟ تون چوڪري ڏسڻ کان سواءِ وهانءُ ڪرين، سو مونکي پسند نہ آهي. توکي منھنجي سر جو سنھن آهي تہ تون چوڪري ڏسڻ وڃ، پوءِ جي توکي چوڪري پسند نہ اَچي تہ هرگز 'هائو' نہ ڪجانءِ."

مقرر ٿيل ڏينھن تي مهيندر ڪاليج مان سويلتي موٽي اچي ماءُ کي چيو: "اَمي، مونکي اِهو ريشمي ڪرتو ۽ پاڪا واري ڌوتي نہ ڪڍي ڏي."

ماڻس پڇيو: "ڇو پٽ، ڪيڏانهن ٿو وڃين؟"

---

* مهيندر جو پيار جو نالو مهين ۽ دا (دادا جو ننڍو روپ) مهين دا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر جواب ڏنو: ”امي، اِهو پوءِ مونکي اُچي ٻڌائيندو سانءِ هينئر مونکي تڪڙو ڪم آهي. تون مونکي ڪپڙا ڪڍي ڏي.“

ٻئي ڏي لاءِ ئي سهڻن پر جڏهن ڇوڪريءَ جي ڏسڻ جو سوال تو اُتي، تڏهن جوپن وار سنواري تو هلي ۽ چادر ۾ ڪجهه عطر به تو لڳائي. مهيندر به نهي نڪي سينگار جي وچڻ کان سواءِ رهي نه سگهيو.

ٻئي سنگتي گڏجي ڇوڪري ڏسڻ هليا.

ڇوڪريءَ جو وڏو چاچو اُنڪول بابو، شيام بازار ۾ پنهنجي هڏ جي ڪمائيءَ مان نهرايل شاندار نه ماڙ جاءِ ۾ رهندو هو. سندس جاءِ آس پاس جي سيني جاين کان اوچي هئي. هن اُنهيءَ ۾ اڳيان غاليچو به رکايو هو. هن پنهنجي غريب ڀاءُ جي موت کان پوءِ اُنات ڀائٽيءَ کي آئي پاڻ وٽ رهايو هو. ڇوڪريءَ جي ماسيءَ اُنپورڻا، ڪيس ڇوڪريءَ کي پاڻ وٽ رهائڻ جي آچ ڪئي، اُنهيءَ ڪري هنجو ڪجهه خرچ به گهٽجي ها، پر هن پنهنجي شان گهٽجڻ جي خوف کان اِها آچ قبول نه ڪئي. هنکي پنهنجي ڪٽنب جي شان جو ايتري قدر اونو رهندو هو، جو ڇوڪريءَ کي ڪڏهن ماسيءَ سان گڏجي اچڻ يا تورن ڏينهن لاءِ وٽس وڃي ٽڪڻ جي به موڪل نه ڏيندو هو.

ڇوڪريءَ جي وهي وهانءَ جي ويچار لائق ٿي ويئي هئي پر هاڻوڪي زماني ۾ ڪنيا جي وهانءَ جي ويچار ويل سنسڪرت جي اِها جهوني ڪهاوت، (ياد رشي ڀاونا يسيه سڌ ڀوتي تا د رشي (या द्दशो भावना यस्य सिद्धर्भवती ता द्दशी ’جنهنجي جهڙي ڀاونا، تنهنجي تهڙي سڌي‘ پوري ڪانه ٿي ٿئي. ڇوڪريءَ جي وهانءَ جي سوال اڳيان ايندي ئي

ڪجهه ڏيڻ جي چنتا جي به ضرورت ٿئي ٿي. ڏيٺي ليٽيءَ
جي سوال اٿندي ئي 'انڪول' چوندو هو، "مونکي پنهنجون
ڌيئر به ته آهن. مون اڪيلي سر ڪان ڏيٺيءَ ليٽيءَ جو ايترو
بوجهه ڪيئن کنيون پڄندو؟" ائين ڪندي ڏينهن گذرندا ٿي
ويا ۽ ڇوڪري ڪنواري رهندي ٿي آئي. اهڙيءَ حالت
۾ هڪڙي ڏينهن سنواريل، سينگاريل سڳند سان پُر مهيندر،
پنهنجي دوست بهاريءَ سان گڏ رنگ ڀونيءَ ۾ پرويش ڪيو.

چيٽ جو مهينو هو، سورج پنهنجي رات راڻيءَ سان
گڏجڻ جي تياريءَ ۾ هو. ٻنهي دوستن کي به ماڙ جي
ڏاڪڻي چڙهاليدار چمڪندڙ لسين چيني سرن سان لڳل فرش
واري ورانڊي ۾ آندو ويو. انهيءَ ورانڊي جي هڪ ڪنڊ
۾ سندن آجيان لاءِ روپين رڪيبين ۾ ميوو ۽ مٺائي ۽ روپن
گلاسن ۾ برف جو ٿڌو پاڻي رکيل هو، جن تي ماک جا ڦڙا
موتين جيان پئي چمڪيا. مهيندر ۽ بهاري البت لڄ کان
لرزجندا ڪند جهڪائي ناشتو ڪرڻ لڳا. انهيءَ مهل هيٺ
ماليءَ ڦوهاري سان باغ جي ٻوٽن تي پاڻي پئي ڇٽڪاريو.
پٽل مٽيءَ جي مٺي سڳند پري وٺندڙ بسنت جي ڏاڪڻي
هير، مهيندر جي سفيد ڏوتل سڳندت چادر جي پلؤ کي
پئي اڏايو. آس پاس جي درن ۽ درين جي ڄارين جي
ڳڙکين مان رکي رکي ڊهل ڪلڪي، سس پس ۽ زيورن جي
سريلي جهنڪار ڪنن ۾ امرت رس پئي اوتيو.

ناشتي پوري ٿي رهڻ تي "انڪول" بابوءَ، گهر ڌاڻهن
نهاريندي سڏ ڪيو، "*چمي، ابا، پان ته کڻي آءُ."
ٿورو رکي نهايت سنڪوچ مان هبڪندي آهستي

---

* بنگال ۾ نوجوان ڪمارين لاءِ پيار ڀريو نالو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجو دروازو کليو ۽ شرم ۾ ٻوڙيءَ مثل ننهن کان چوٽيءَ تائين شرم ۾ ٻڏل هڪڙي ڇوڪري پاندان سان اچي اَنڪول بابوءَ جي پرسان بيٺي.

اَنڪول بابوءَ چيو، "شڪ چوٽي ڪرين ڏيءَ، پاندان وڃي مهمانن اڳيان رک."

ڇوڪريءَ لڙڪندڙ هٿن سان پاندان کڻي مهمانن جي آسڻ اڳيان رکيو. اُنهيءَ ويل ورانڊي جي اولاهين ڇيڙي کان ٻڏندڙ سورج جو لال لڙڪو اچي هنجي لهاري منهن تي پيو، جنهن هنجي لال منهن کي هيڪاري لال بڻائي ڇڏيو. برابر ساڳئي وقت مهيندر جي نظر به وڃي ڏڪندڙ ڇوڪريءَ جي نميل نماڻي منهن تي پيئي.

ڇوڪري پاندان مهمانن اڳيان رکي جيئن ئي موٽي تي وڃي تيئن چاچس چيو، "جني ٻچا، ٿورو ترس." پوءِ وري ٻهاريءَ ڏي منهن ڪري چوڻ لڳو، "ٻهاري بابو، هيءَ آهي منهنجي ننڍي ڀاءُ اَپورو جي اڪيلي نياڻي. اَپورو ته وڃي سامين سکالو ٿيو. هاڻي هنجي اَباڻي گهر مان اَڪيلو مان ئي وڃي بچيو آهيان!" ائين چئي، هن هڪڙو ٿڌو ساهه کنيو.

مهيندر جي دل ۾ ديا جي لهر ڊوڙي ويئي. هن جي نظر هڪ وار وري اُنات آشا ڏي وري.

ڇوڪريءَ جي عمر ڪنهن به پوري ڪانه ٿي ٻڌائي. گهر جي ڀاتين چيو ٿي ته انڪل ٻارهن تيرهن ورهين جي ٿيندي. تنهن جي معنيٰ هئي ته هوءَ چوڏهن پندرهن ورهين کان گهٽ جي نه هئي. پر ڏاڙئي گهر ۾ ڏالي تي پلجڻ ۽ ڏبيل ۽ هيسيل رهڻ ڪري، سندس جوڀن پورو ڪونه ٽڙيو هو. پگهريل دل مهيندر ڇوڪريءَ کان پڇيو، "تنهنجو نالو ڇا آهي؟"

أنكول بابوءَ ياڻيءَ كــي أتساهت كندي چيو، "ٻـڌاءِ ڌيءُ، پنهنجو نالو ٻڌاءِ" ڇوكري پنهنجي آڳياكاريءَ كري موجب، حياءَ مان كنڌ جهكائي جواب ڏنو، "آشا لتا."

'آشا!' مهيندر كي نالو نهايت موهيندڙ لـڳو ۽ آواز بلكل مٺو معلوم ٿيو. سندس دل مـان همدرديءَ وچان نكتو، "اناٿ آشا!"

ٻئي دوست ٻاهر اچي گاڏيءَ ۾ ويٺا ۽ گاڏي هلڻ لـڳي.
مهيندر چيو: "ٻهاري، ڇوكري هتان متان ڇڏ ين؟"

ٻهاريءَ اُنجو كو صاف جواب نه ڏنو چيو: "ڇوكري ڏسندي ته سندس ماسي پيئي ياد اچي. ياڻيجي ٿو ته هوندي اُنهيءَ جهڙي اُني لكشمي."

مهيندر پڇيو: "مون جيكو بار تنهنجي كلهن تي ركيو هو، سو ياڻيجي ٿو ته هاڻي توكي ايترو ڳورو نٿو لـڳي؟"

ٻهاريءَ چيو: "نـه، سمجهان ٿـو ته مان بـار سهاري سگهندس."

مهيندر پڇيو: "سهاري سگهندس معنيٰ؟ شايد تـوكي بار كجهه ڳورو ٿو لـڳي؟ جي اِئين آهـي ته پـوءِ تنهنجي ايتري تكليف وٺڻ جي ضرورت نه آهي. جيكڏهن توكي اعتراض نه هجي ته اِهو بار مان ئي كڻي كڍان. ٻڌاءِ كهڙو خيال اٿيئي؟"

ٻهاري گنڀير ٿي مهيندر جـي منهن ڏي نهارڻ لـڳو. پوءِ مهيندر كان پڇڻ لـڳو: "مهيندا، سچ ٿـو چوين؟ اُچا نه پك كري چؤ. جيكڏهن تـون ڇوكريءَ سان وهانءُ كندين ته جيجي سچ پچ ڏاڍي خوش ٿيندي. ڇوكري سدائين سندس اكين اڳيان رهندي."

مهيندر چيو: "ڇريو نه كين ٿيو آهين! جيكڏهن اِئين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيڍو هجي ها ته هن ڪان گهڻو اڳ ئي لاءِ تي وڃي ها."

ٻهاريءَ وڏيڪ ڪجهه نه ڪڇيو. ماٺ ڪري گهر هليو ويو. مهيندر گهر وڃڻ لاءِ سڌو رستو نه ورتو، ڊگهو رستو ورتائين، آهستي آهستي گهڻو دير سان وڃي گهر پهتو.

راج لڪشمي اُنهيءَ مهل پورين ترڻ ۽ ٻاجهي رڌڻ ۾ رڌل هئي. چاچيس اُجا پاڻيجيءَ وٽان واپس نه وري هئي.

مهيندر گهر اچي سڌو مٿي چڙهي ويو ۽ نويلڪي ڪڏ تي ڏوڙي وڃائي ليٽي پيو. اُنهيءَ ويل سهائي سنتهن جي اُرڌ چندرما ڪلڪتي جي اوچين عمارتن مٿان ماٺ ميٺ ۾ پنهنجو بي مثل مايا منتر پڙهي پکاريو.

جڏهن ماءُ اچي پٽ کي روٽيءَ کائڻ لاءِ سڏ ڪيو، تڏهن مهيندر آرس مان چيو: "اُمي، ڏاڍو سٺو، پر هاڻي نه مونکان اُٿيو ٿو پڄي."

ماءُ پڇيو: "ته پلا روٽي هتي ئي کڻي اچان؟"

مهيندر وراڻيو: "نه اُمي، مونکي وڌيڪ نٿو وڻي. مان پڻي هنڌان کائي آيو آهيان."

ماءُ پڇيو: "ڪٿان کائي آيو آهين؟"

مهيندر جواب ڏنو: "اُمي، اِها وڏي ڪٿا آهي، پوءِ ٻڌائيندو سانءِ."

پٽ جو اهڙو اُميد خلاف لاپرواهيءَ ڀريو جواب ٻڌي، اُيمانڻ ماءُ وڌيڪ ڪو به سوال جواب نه ڪري موٽي وڃڻ لڳي.

اُنتري ۾ مهيندر پنهنجي غلطي محسوس ڪري لڄي ٿي ماءُ کي سڏ ڪري چيو: "اُمي، چڱو ڀلا، روٽي هتي ئي کڻي آءُ."

ماءُ چيو: "پٽ، جيڪڏهن بک نه اٿيئي ته پوءِ کائڻ جو

ڪهڙو ضرور آهي؟" اُنهيءَ تي ماءُ ۽ پٽ جي وچ ۾ ڪجهه وقت شيڪو ۽ روسامون هلندو رهيو. نيٺ مهيندر اُٿي روٽي کائڻ ويٺو.

(٣)

مهيندر کي رات جو پوري ننڊ نه آئي. صبوح تيندي ئي وڃي ڀاريءَ جي گهر لڪتو ۽ ڪيس چيائين: "ياءُ ڀاري، مون ويچار ڪري ڏٺو آهي. چاچيءَ جي اصلي دلي مراد ته ياٽبيءَ کي مون سان ئي پرڻائڻ جي هئي."

ڀاريءَ چيو: "اِها ته ڪا نئين ڳالهه ڪانه هئي ۽ نه اُنهيءَ تي نئين سر ويچار ڪرڻ جو ئي ڪو ضرور هو. اهڙو اراده ته هوءَ ڪيترائي ڀيرا ڪيترن ئي نمونن سان ظاهر ڪري چڪي هئي."

مهيندر چيو: "اهوئي سبب آهي جو مان سمجهان ٿو ته جيڪڏهن مان آشا سان شادي نه ڪندس ته جيجيءَ جي دل ۾ ڏک رهجي ويندو."

ڀاريءَ چيو: "ٺي سگهي ٿو."

مهيندر چيو: "مان سمجهان ٿو ته جيڪڏهن مان چاچيءَ جي دل ۾ ڏک رهڻ ڏيندس ته اهو چڱو نه ٿيندو."

ڀاريءَ ڪجهه اُسپاويڪ اُتساهه مان چيو، "چڱي ڳالهه آهي. اِهو ته ڏاڍو سٺو ٿيندو. جيڪڏهن تون راضي ٿي وڃين ته ٻيو ڇا گهرجي. پر بهتر ٿئي ها جي اِهو فرض جو خيال توکي ڪجهه اڳواٽ، ڪالهه ئي اچي ها!"

مهيندر چيو: "جيڪڏهن مونکي اهو خيال هڪڙو ڏينهن دير سان آيو ته اُنهيءَ ۾ ڪهڙو هرج ٿيو؟"

مهيندر وهاڻءَ لاءِ من جي ڏوري ڍلي مس ڇڏي ته

سندس لاءِ وڌيڪ ڌيرج ڌارڻ ڏکيو ٿي پيو. دل ٽٽڻ لڳيس ته ڳالهين ۾ وقت نه وڃائي ڪم جلد ئي راس ڪري ڇڏي ته چڱو. اِهو خيال ڪري هن ماءُ کي وڃي چيو: ”امي، هاڻي مونکي تنهنجو چونڊ قبول آهي. مان هاڻي پرڻجڻ لاءِ تيار آهيان. تون مونکي پلي پرڻاءِ.“

ماءُ دل ئي دل ۾ چيو، 'هاڻي سمجهيم ته تنهن ڏينهن وچيس ڪنوار جو اوچتو پاڻيچيءَ کي ڏسڻ ويئي هئي ۽ مهيندر جو چٺي ڏکي ٻاهر ويو هو. سندس وري ستائڻ کي ته پنهنس ليکيو بہ ڪين، باقي ڏيرائيس جي ستيل ست سا جهٽ پٽ سڌل ٿي ويئي!' انهيءَ خيال ايندي ئي هنکي دنيا جي چال تي ڏاڍي منيان لڳي. پر هن پنهنجي منيان کي روڪي ڏيرج سان مهيندر کي چيو: ”پٽ، ڏاڍو چڱو. مان ڪا چڱي ڇوڪري جاچي توکي ٻڌائينديس.“

مهيندر چيو: ”امي، ٻيءَ ڇوڪريءَ ڳولڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. جيجيءَ جي پاڻيچي جا وڻني آهي؟“

راج لڪشميءَ چيو: ”پٽ، مان توکي ڪولي ٿي ٻڌايان ته اِها ڇوڪري مونکي اصل پسند ڪانهي.“

مهيندر غصي کي روڪي بلڪل ٿڌن نرين لفظن ۾ ماءُ کان پڇيو: ”ڇو امي، آشا ۾ ڪهڙي وڏ آهي؟“

راج لڪشمي: ”جنهنکي نه آهي ماءُ، نه پيءُ، نه ڀاءُ، نه ڀيڻ، نه نانو، نه ناني، اهڙيءَ اناٿ ڇوڪريءَ کي گهر ۾ آڻڻ سان ڪهڙو ڪلياڻ ٿيندو؟“

مهيندر وراڻيو: ”امي، ڪنهن جو ڪري ڪو ڪلياڻ ٿئي يا نه پر منهنجو ته ڪو اَڪلياڻ ڪونه ٿيندو. مان دکي ڪونه ٿيندس. مونکي ڇوڪري چڱي ٿي لڳي.“

پٽ جو ضد ڏسي راج لڪشميءَ جي دل هيڪاري سخت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ويٺي. هن ڏيراڻيءَ کي وڃي چيو: ”وڇڙن ڪنوار، اِهو ڇا، تون منهنجي هڪڙي ئي سڪيلڌي پٽ کي پنهنجي نياڳيءَ اُنات ياٽيجيءَ سان پرڻائي منهنجو هڪڙو ئي ڪانو به موڪان ڪسي ونڻ تي چاهين؟“

اَنپورڻا رئندي چيو: ”دادي، مهيندر جي پرڻي جي نه ڪا ڳالهه ئي ڪانه هئي. هن خبر نه آهي ته توکي پنهنجي دليان ڇا ناهي اُچي بڌايو آهي!“

مهيندر ماءُ کي اُنهيءَ تي اصلي اعتبار نه آيو.

اَنپورڻا، بهاريءَ کي سڏائي رئندي چيو: ”پٽ بهاري، ڇوڪريءَ جي وهانءَ جو فيصلو ته توسان ئي ٿيو هو، پوءِ تو اُنهيءَ فيصلي کي ڪيئن ڦيرائي ڇڏيو؟ هاڻي اِها ڳالهه توکي ئي ٻـار اُڪارڻي پوندي. جيڪڏهن تون اِها ڳالهه پار نه اُڪاريندين تـه مونکي نهايت شرمسار ٿيڻو پوندو. ڇوڪري نهايت سلڇڻي آهـي ۽ هر طرح لنهنجي لائق آهي.“

بهاريءَ چيو: ”چاچي، تون مونکي ايترو ڇو ٿي چوين؟ منهنجي لاءِ ته اِهـوئي ڪافي آهـي تـه ڇوڪري انهنجي ياٽيجي آهي. اُنهيءَ حالت ۾ منهنجي ناڪار جو ته ڪو سوال ئي ڪونه ٿو اُٿي، پر مهيندر........“

اَنپورڻا: ”نه، نـه پٽ، مهيندر سان تـه هنجو وهـانءُ ڪنهن به صورت ۾ نه ٿيندو. مان توکـي سچ ٿي ٻڌايان ته جڏهن ڇوڪريءَ جو وهانءُ تـوسان ٿيندو تڏهن ئـي مان سيني چنتائن ڪان ڇٽي سگهنـديس. مهيندر سان ڇوڪري پرڻائڻ تي منهنجي اُصلي دل ڪانهي.“

بهاريءَ چيو: ”جيڪڏهن توهان جو ارادو مهيندر سان ڇوڪريءَ جـي شادي ڪرائڻ جو نه آهـي ته پوءِ ته ڪا

مشڪلات ئي ڪانهي.“

اِئين چئي هو اَنپورڻا وڻان اُٿي سڌو مهيندر جي گهر لنگهي ويو ۽ مهيندر ماءُ کي وڃي چيائين: ”اَمِي، منهنجي مڱڻي جي ڳالهه جيجيءَ جي پاٽيجيءَ سان ٿي آهي. ڪٿنب جي ڪا اِستري هتي ڪاڪتي ۾ ڪانهي، تنهنڪري اِها خوش خبري لاچار لڄ لاهي مان ئي توهانکي ٻڌائڻ آيو آهيان.“

راج لڪشمي: ”ٻچا، لک شڪرانا ڀڳوان جا. ڏاڍو چڱو ٿيو. اِها خوش خبري ٻڌي، مونکي ڏاڍي خوشي ٿي. ڇوڪري ڏاڍي سلڇڻي آهي. هر طرح تنهنجي لائق آهي. اُنکي ڪنهن به طرح هٿان نه ڇڏجانءِ.“

بهاري: ”مان هٿان ڇو ڇڏيندس اَمِي، مهين دا خود مون سان گڏجي هلي ڇوڪري پسند ڪري مائٽي ڪرائي آهي.“

اُنهن اَتڪن ۾ وگهڻ پورڻ ڪري مهيندر هيڪاري ڇِڙِي پيو ۽ ماءُ ۾ جيجيءَ سان رسي، گهر ڇڏي وڃي هڪڙي سادي هاسٽل ۾ رهيو.

راج لڪشمي رئندِي اَنپورڻا وٽ وئي ۽ ڪيس چوڻ لڳي: ”وچين ڪنوار، ڏسجي تو نه مهيندر رسي گهر ڇڏي هليو ويو آهي. مونکي شڪ ٿو پوي ته ڪٿي سنياسي نه وڃي ٿئي. دِيا پالي تون ڪيس ٻچاءِ.“

اَنپورڻا چيو: ”دادي، تون ٿورو ڌيرج نه ڌار. ڏينهن ٻن ۾ غصو لهي ويندس ۽ پاڻيهي ئي تڏو ٿي موٽي ايندو.“

راج لڪشميءَ چيو: ”پيڻ، توکي هنجي خبر نه آهي. هو جيڪي چاهيندو آهي، سو جي نه ملندو اُتس ته پوءِ جيڪي وٽندو اُتس، سو ڪري گذرندو آهي. جيئن به ٿئيئِي ليئن پنهنجي پاٽيجيءَ سان ....“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اَنپورڻا: ”دادي، پلا ھاٿي اِئين ڪيئن تي سگھندو؟ ٻهاريءَ سان لڳ ڀڳ مائٽي ٻڪي تي چڪي آھي.“

راج لڪشمي: ”ٻڪيءَ کي ڪچي ڪرڻ ۾ ڪا دير ڪانه لڳندي.“

اَنپورڻا کي اِئين چئي ھوءَ موٽي پنھنجي گھر ھلي ويئي ۽ ٻهاريءَ ڏي ماڻھو موڪلي ھنکي سڏائي چيائين: ”پٽ، مان توکي ٻي سٺي ڇوڪري ڳولي ڏيندي س. تون ھن ڇوڪريءَ تان ھٿ ڪڻ. ھيءَ ڇوڪري تنھنجي لاءِ سٺي به نه آھي.“

ٻهاريءَ ورندي ڏني، نه اَمي، ھاڻي اِئين تي نه سگھندو. مان وچن ڏيئي چڪو آھيان.“

تڏھن راج لڪشميءَ وري موٽي اَنپورڻا کي وڃي چيو: ”وچين ڪنوار، توکي منھنجي سر جو قسم آھي. مان توکي پيريں تي پوان، تون ٻهاريءَ کي گھرائي چئُو. ھو تنھنجو چوڻ ڪين موٽائيندو.“

آخر اَنپورڻا لاچار تي ٻهاريءَ کي گھرائي چيو: ”پٽ، توکي ڪجھ چوڻ لاءِ تہ منھنجي زبان ئي نٿي وري. پر مان ڇا ڪريان، مان لاچار آھيان. آشا تنھنجي پلئه پوي ھا نه مان بلڪل نشچنت رھان ھا. پر توکي نه سموري سڌ آھي....“

ٻهاري: ”جيجي، مان سڀڪجھه سمجهان ٿو. تون جيئن حڪم ڪندينءَ تيئن ٿيندو. پر مان توکي عرض ٿو ڪريان نه مهرباني ڪري موٽکي وري ڪڏھن به ڪنھن سان پرڻجڻ لاءِ زور نه پرجانءِ.“

اِئين چئي ٻهاري ھليو ويو. اَنپورڻا جون اکيون پرجي آيون. پر ھن اِھو مھيندر لاءِ اَپسوڻ سمجهي، ڳوڙھا اگھي ڇڏيا ۽ من کي وري وري سمجهائڻ لڳي، 'جيڪي ٿيو،

سو چڱو ئي ٿيو.“

اِنهيءَ طرح راج لڪشميءَ، اَنپورڻا ۽ مهيندر جي وچ ۾ سخت ۽ خشڪ ڇڪتاڻ هلندي هلندي وهانءَ جو ڏينهن به اَچي پهتو.

بتيون روشن ٿي ويون. شرنايون شادماني جا سر آلاپڻ لڳيون ۽ مجلس ۾ مناين جي به ڪا ڪمي نه رهي.

سنواريل سينگاريل سندريءَ آشا لڄارن نيڻن ۽ موهت من سان پنهنجي ساهري گهر ۾ پير ڌريو. هن جي ڪومل ڌڪندڙ هردي اِهو محسوس نه ڪيو ته سندس اُنهيءَ گهر ۾ ڪٿي ڪو ڪنڊو به آهي. باڪ اهو ويچار ڪري، خاطريءَ ۽ خوشيءَ وچان سندس سڀ شڪ شبهه ۽ ڊڪ دور ٿي ويا ته ياڻ اُنهيءَ گهر ۾ پنهنجي هڪڙيءَ ئي ماءُ سمان ماسيءَ وٽ اَچي نڪتي آهي.

وهانءَ کان ٽورن ڏينهن بعد راج لڪشميءَ هڪڙي ڏينهن مهيندر کي سڏ ڪري چيو: ”پٽ، منهنجو خيال آهي ته ڪنوار، ڪجهه ڏينهن پيڪي وڃي رهي ته چڱو.“

مهيندر پڇيو: ”چو اُمي، ڇاجي ڪري؟“

ماءُ چيو: ”پٽ، تنهنجو اِمتحان ويجهو آهي، تنهنجي پڙهڻ ڳڙهن ۾ رنڊڪ پوڻ جو اِمڪان آهي.“

مهيندر وراڻيو: ”اُمي، مان ڇا ايا ڪو ننڍڙو ٻار آهيان جو مون ۾ پنهنجي ڀلائيءَ برائيءَ سمجهڻ هلڻ جي ساڃهه نه هجي؟“

راج لڪشميءَ چيو: ”سا ڳالهه ٺيڪ آهي. تنهنجي ڀلي گهڻي ئي ڏئيٽي، پر باقي هڪڙي سال جي ئي ته ڳالهه آهي.“

مهيندر چيو: جيڪڏهن هن جا ماءُ پيءُ حيات هجن ها ته مونکي جيڪر هنکي اُنهن وٽ موڪلڻ ۾ ڪو اعتراض

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نه ٿئي ها - پر مان ڪيس پنهنجي چاچي جي گهر وڃي رهڻ لاءِ موڪلڻ واجب ٿو سمجهان ."

راج لڪشميءَ دل ئي دل ۾ چيو: "اُڙي باپ ڙي . ايتري ۾ ئي پاڻ مالڪ بڻجي ويو . مني ماءُ نه هاڻي جڻ سندس ليکي ۾ ئي ڪانهي . اڃا ڪالهه ڪالهوڪي شادي ڪئي اٿس نه اڄ ڪنوار لاءِ ايترو درد! آخر ڪن ڏينهن اسانکي به مڙس-شادي ڪري آندو هو، ته ڏينهن نـه اهڙي زن مُريدي ۽ بي حيائي ڪانه هئي!"

مهيندر، ماءُ کي دلاساءُ ڏيڻ لاءِ دريتا سان چيو: "اُمي، تون ڪو فڪر نه ڪر. منهنجي اَپياس ۾ ڪا اَٽڪ نه پوندي ."

(٤)

تڏهن راج لڪشميءَ وري ٻيو رستو ورتو . هن اوچتو ڏاڍي اُتساهه سان نونهن کي گهرو ڪم ڪاج سيکارڻ شروع ڪئي . آشا جا ڏينهن ڀنڊاري، رڌڻي ۽ پوڄا گهر جي ڪمن ڪارڻ ۾ ئي ڪٽجي تي ويا . رات جو وري هوءَ ڪيس پاڻ سان گڏ سمهاري سندس پيڪن کان وڇوڙي جو ويڇو دور ڪندي هئي .

اَنپورڻا گهڻي سوچ ويچار بعد آشا کان دور دور رهڻ لڳي . مهيندر جي حالت اُنهيءَ ٻار جهڙي وڃي ٿي جنهن جو تنر پاليندڙ ڪانئس ڪمند جي چڙهي کسي اُنجي سموري رس رڳو پاڻ ئي پيو چوسي ۽ لالچايل ٻار اِهو ڏسي ترانشا ڪان دل ئي دل ۾ پيو سڙي پڇي . هن جي اکين اڳيان ئي سندس نوجوان نووَرنيءَ جو سمورو متو رس رڳو گهر جي ڪم ڪاج ۾ ئي چوسيو تي رهيو . اِهو ڏسي هو ڪيئن ٿي سهي سگهيو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن چاچيءَ انپورڻا کي وڃي چيو: ”جيجي، امي، ڪنوار کي جهڙيءَ طرح ڪم ۾ پيئي هڪائي، سو ڏسي مون کان سٺو نٿو ٿئي.“

انپورڻا چالو ٿي نه ڏيراڻيس سچ پچ زوراوري پيئي ڪري ۾ لنهن هوندي به هن چيو: ”چو مهڻن، ڪنوار کي گهر جو ڪم سيکاريو پيو وڃي. اهو نه پاڻ چڱو پيو ٿئي. اَج ڪلهه جي ڇوڪرين جيان رڳو ناول پڙهندو رهڻ يا ڪو فئنسي اُٽت جو ڪم ڪندو رهڻ ۽ وڏو ماٿهو بڻجي وهڻ چڱو آهي ڇا؟“

مهيندر جوش ۾ اچي چيو: ”اَج ڪلهه جون ڇوڪريون نه اَج ڪلهه جي ڇوڪرين جهڙيون ئي ٿي رهنديون، پوءِ چاهي انهيءَ کي چڱو سمجهيو وڃي يا برو. منهنجي اِستري جيڪڏهن مون جيان ئي ناول پڙهي پاڻ وندرائي نه انهيءَ ۾ ارمان يا ننولي ڪرڻ جهڙي ڪا به ڳالهه ڪانهي.“

انپورڻا جي ڪمري ۾ پٽ جو ڳالهائڻ ٻڌي راج لڪشمي، گهر جا سڀ ڪم اُئين ئي ڦٽا ڪري جهٽ پٽ اُتي اچي پهتي ۽ ايندي سان ئي رکي آواز ۾ پڇڻ لڳي: ”توهان جي وچ ۾ اِهي ڪهڙيون صلاحون پيئون هلن؟“

مهيندر به اُهڙيءَ ئي ڪهرائيءَ سان جواب ڏنو، اسانجي وچ ۾ پيون ڪي به صلاحون ڪو نه پئي هليون. مون چاچيءَ کي پئي چيو نه مان پنهنجي اِستريءَ کي گهر جي ڪمن ۾ اِئين نوڪرياڻيءَ جيان ڳهڻ نه ڏيندس.“

راج لڪشميءَ اندر مان اُتندڙ آگ کي دٻائي نهايت تيز پر ڏبرج سان نوڪ هڻندي مهيندر کي چيو: ”تڏهن تنهنجي شهزادي ڇا ڪندي؟“

مهيندر چيو: ”ماڻ هنکي لکڻ پڙهڻ سيکاريندس.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راج لڪشمي اُنهو ڪو بہ جواب نہ ڏيئي ٽڪري ٽڪري موٽي هلي ويئي ۽ ڪن ڪان پوءِ ئي ڏولهن کي هٿ ڪان ڇڪيندي آڻي مهيندر اڳيان بهاريائين ۽ چيائين: ”هان وٺ پنهنجي ڪنوار، سيکاريس پڙهڻ لکڻ.“

اِئين چئي، وري اَنپورڻا ڏي منهن ڪري ساڙهيءَ جو پلاند ڳچيءَ ۾ وجهي ۽ هٿ جوڙي چوڻ لڳي: ”معاف ڪر وڇن راڻي، معاف ڪر. مون تنهنجي پاڻيجيءَ جي مرتبي کي نہ سڃاتو. مون سندس ڪومل هٿن ۾ هيڊ جا داغ لڳايا آهن. تون اُنهن کي ڌوئي ڌوئي کيس راڻي بڻائي، مڙسس جي هٿن ۾ سونپ تہ هو کيس ڏنگهہ ٽنگهہ تي چاڙهي پڙهڻ لکڻ سيکاري. نوڪرياڻيءَ جو ڪم مان ڪنديس.“

اِئين چئي هوءَ وري ٽڪري ٽڪري پنهنجي گهر ڏي موٽي اَندر گهڙندي ئي تڙاڪي سان در جي تاڪي اَندران بند ڪري ڇڏيائين.

اَنپورڻا جا حوصلا خطا ٿي ويا. هوءَ پاڻ سنڀالي نہ سگهي ۽ ڏڪندي اُتي ئي پٽ تي جهڪي پيئي. آشا گهر جي اُنهيءَ اوچتي تڪرقي جو مطلب سمجهي نہ سگهي. لڄ، ڊپ ۽ ڏک ڪان هن جو منهن لهي ويو. مهيندر نهايت ناراض ٿي دل ئي دل ۾ چيو: 'جيڪي ٿيڻو هو سو ٿيو. هاڻي پنهنجي اِستريءَ جي سنڀالڻ جو بار مونکي پنهنجي هٿن ۾ کڻڻو پوندو نہ تہ چڱو نہ ٿيندو.'

اِرادو ۽ عقل، فرض جي جاءِ ۽ چاهہ پاڻ ۾ گڏيا نہ جڻ ٻاهہ سان هوا ملي. بس، پوءِ تہ ڪيڏا نهن ويئي ڪاليج، ڪيڏا نهن ويئي پريکيا، ڪيڏا نهن سنگت، ڪيڏا نهن سماجڪتا، اِستريءَ جي اُنتي ئي هنجو هڪ ماتر مقصد بڻجي ويو ۽ هو اُنهيءَ لاءِ زال کي وٺي پنهنجي ڪمري ۾ گهڙيو. نہ رهيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪم جو ڏيان، نه لوڪ لاڄ.

اَيمانڻ راڄ لڪشمي، پنهنجي اَيمان کي پرچائڻ لاءِ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي: 'جيڪڏهن مهيندر هاڻي ڪنوار کي وٺي اَچي منهنجي در تي سِرُ هڻندو ۽ معافي گهرندو ته مان اَک کڻي به ڏانهنس نه نهاريندي. ڏسنديس ته هو ماءُ کي ڇڏي، رڳو اِستريءَ کي وٺي ڪيئن ٿو گذاري.'

ڏينهن گذري ويا پر سندس در تي ڪنهن پڇتائيندڙ جي پيرن جو آواز ٻڌڻ ۾ ڪونه آيو.

اُنهيءَ بعد راڄ لڪشميءَ فيصلو ڪيو ته جيڪڏهن مهيندر هاڻي اَچي معافي گهرندو ته ڪيس هڪدم معافي ڏيئي ڇڏينديس، نه ته هنکي ڏايو ڏک ٿيندو.

پر ڪا معافي گهرندڙ پڪار به سندس ڪنن تائين ڪانه پهتي.

تڏهن هن رٿيو ته هوءَ پاڻ وڃي کيس معاف ڪري ايندي. دل ۾ آيس ته 'جيڪڏهن پٽ رسي ويهي ته ماءُ کي به رسي ويهڻ گهرجي ڇا؟'

مهيندر ته ماڙ جي هڪ ڪنڊ تي هڪڙي ننڍڙي ڪمري ۾ سمهندو هو. سندس پڙهڻ ڳڙهڻ جو هنڌ به اُهوئي هو. ماءُ نت نيم وڃي اُنهيءَ ڪمري کي ٻهاري پائي هنڌ ٿيڙ ڇنڊي ڦوڪي ۽ ڪپڙا لٽا سهيڙي ڪمرو سينگاري ايندي هئي. پر اِهي سڀ ڏينهن هن اُنهن ڪمن کي دليان لاهي ڇڏيو هو. ماتري پريم جي اُنهن روزانن ڪمن نه ڪرڻ سبب هن جي دل، ٻار جي نه ڌائڻ ڪري ماءُ جي ٿڃ سان ڇاڪندڙ ۽ ڏکندڙ ڇاتيءَ جيان ممتا مان اَندر ئي اَندر پيئي ڪڙهي. هن کي اوچتو خيال آيو ته مهيندر هينئر ڪاليج ويو هوندو. پاڻ اُنهيءَ وچ ۾ وڃي سندس ڪمرو صفا ڪري سينگاري اَچي. هو جڏهن ڪاليج مان موٽي ايندو تڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪمرو اَڳئين جيان صاف سٿرو ۽ سينگاريل ڏسي سمجهي
ويندو ته اَڄ سندس ڪمري تي ماءُ جي مهر جو هٿ ڦريو
آهي.'

هوءَ دل ۾ اِها سٽ سٽي ڏاڪڻ چڙهي مٿي ويئي. مهيندر جي ڪمري جي در جو هڪڙو طاق کليو پيو هو. در جي سامهون ويندي ئي هن جي پيرن ۾ ڄڻ ڪنڊا چڀي ويا. هوءَ ڇرڪي اُتي ئي بيهي رهي. سامهون ئي ڏنائين ته مهيندر هيٺ پٽ تي سمهيو پيو آهي ۽ نونهنڻس در ڏانهن پٺيري ويٺي آهستي آهستي سندس پير مهٽي. منجهند جي صاف چٽي سوجهري ۾ کليل در مان زال مڙس جي پريم ليلا جو اِهو نظارو ڏسي شرم کان راڄ لڪشميءَ جو ڪنڌ جهڪي ويو ۽ دل سسي ويس. هوءَ جيئن ويئي هئي تيئن ئي چپ چاپ پوئين پير پٺتي موٽي آئي.

(۵)

جيئن پوک جا ساوا سلا ڪجهه ڏينهن برسات نه ورسڻ سبب سوڪهڙي ۾ سسي، سڪي ۽ پيلا ٿي ويندا آهن ۽ وري وسڪاري پوندي ئي يڪدم ساهه پئي تازا توانا ۽ سرسبز ساوا ٿي ٽڪڙو ٽڪڙو اُسرڻ لڳندا آهن ۽ گهڻن ڏينهن کان بکئي ۽ پياسي رهڻ سبب پيلا ٿيل سوس ۽ جهوڪ ڇڏي ڌرتيءَ ۾ پختائيءَ سان پاڙون کوڙي اَندر ئي اَندر جيون رس سان رسجي بي ڌڙڪ پنهنجي پوري شان ڪٽڙا ٿي بهندا آهن، آشا سان به اُهائي ڪار ٿي. هوءَ چاچي جي گهر پلي هئي. جتي سندس رت جو ناتو هو پر جتي سندس پنهنجائيءَ جي حجت ڪا نه هلندي هئي. تنهن جڏهن پرائي گهر ۾ اَچي بنا گهر ٿي ۽ بنا ڪٽڪي پنهنجائيءَ ۽ مالڪڻ جو حق حاصل ڪيو. جڏهن اُنهيءَ بي پرواهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان ڏاليءَ تي ٻلبل اُنات چوڪريءَ لئي پيار ڪندڙ هڏ ڏوکي پتيءَ پنهنجو پيار پيريو هٿ، ڏريو، جڏهن پتيءَ ڪيس پنهنجن هٿن سان راج راڻيءَ جي سنگهاسڻ تي وهاريو، تڏهن هن پنهنجي اُنهيءَ حقي ۽ شانائتي آستان ونڻ ۾ ذري به دير نه لاتي. هوءَ نئين پرڻيل ڪنوار واري لڄ ۽ ٻپ ڇڏي بنا شڪ شبهي هڪدم پتيءَ جي پريتما، سوڀاڳوتي ناريءَ جي مرتبي سان پتيءَ جي چرڻن ۾ پنهنجو حقي سنگهاسڻ والاري ويٺي.

راج لڪشميءَ اُنهيءَ ڏينهن ٻن پهرن جو، هن نئين پرڻجي آيل ڌاريءَ چوڪريءَ کي اُنهيءَ سنگهاسڻ تي ڪنهن جهونيءَ پرڻيل اِستريءَ جيان بي خوف ڳرائيءَ سان براجمان ڏسي حيران ٿي هيٺ لهي آئي ۽ اَنپورڻا کي به پاڻ جيان ساڙ ۾ ساڙڻ لاءِ سندس ڪمري ۾ وڃي چوڻ لڳي: ”وڃين ڪنوار، مٿي وڃي پنهنجي لاڏلي پاڻيجيءَ جا اَفعال ته ڏس ته نواب زادي، نواب جي گهر مان ڇا سکي آئي آهي. جيڪڏهن گهر ۾ ڪو وڏو هجي ها ته اَڄ ....“

اَنپورڻا گهبرائجي چيو: ”دادي، تونهن ڄاڻ تون ڄاڻ. جيڪي وڻيئي سو ڪيس سيکار. جهڙي وڻيئي اُهڙي سزا ڏينس، مونکي وچ ۾ ڇو ٿي گهلين؟“

راج لڪشميءَ ڏنش جي ڪشيل ڏور جي ٽنڪار جهڙي آواز ۾ ڪڙڪو ڪري چيو: ”هوُن، منهنجي لونهن؟ تو جهڙيءَ منتر پاڻيءَ جي هوندي هوءَ ٿي منهنجي ڳالهه ٻڌي؟“

اَنپورڻا، ڏيراڻيءَ جي اُنهيءَ ٽوڪ تي جوش ۾ اچي لڪڙي لڪڙي زال مڙس کي پيرن جي دهڪي سان خبردار ۽ واڻڙو ڪندي، مٿي مهيندر جي ڪمري ۾ گهڙي ۽ ويندي سان اُتي آشا تي برسندي چيائين: ”نرلڄي، تون ڪيستائين

پنهنجي بي شرميءَ جي هلت سان شرم کان منهنجو ڪنڌ هيٺ جهڪائيندي رهندينءَ؟ نه لڄ، نه ليهه، نه مهل جو خيال نه ڪُمهل جو. تون سست ٿي هٿي ويٺي عيش ڪرين ۽ بدڙيءَ سس کي ڇڏيو اُٿيئي نه پل پيٽي گهر جي ڪم ۾ ڳهي! مونکي کهڙي نياڳه ڪنيو جو توکي هٿي آندم.“

چوندي چوندي هنجي اکين مان ڳوڙها ڳڙڻ لڳا. آشا هنکي ڏسندي ئي شرم کان ڪنڌ جهڪائي اُٿي اُچي سندس پاسي ۾ ويٺي ۽ بي مطلب پنهنجي ساڙهيءَ جو پلئه وٺيندي گونگا ڳوڙها ڳاڙڻ لڳي.

مهيندر وچ ۾ وردي ڏني: ”ڄيڄي، تون آشا کي حقون ناحقون ڇو ٿي چڙ ٻين؟ هنکي نه مون ئي هٿي روڪي وهاريو آهي.“

اَنپورڻا چيو: ”سو تو ڇا اهو ڪو چڱو ڪم ڪيو آهي؟ هوءَ ويچاري نه ٿي بي سمجهه اَناڙ ڇوڪري، هنجي ڪجهه سکڻ لائق ٽيڻ کان اڳه ۾ ئي ماٺس گذاري ويئي، هنکي چڱي مٺي جي کهڙي ساڃهه. تون هنکي هٿي ڇا ويٺو سيکارين؟“

مهيندر وردي ورائي: ”ڄيڄي، هيءَ ڏس، مان هنجي لاءِ سليٽ ڪاپي ۽ * چارو پاٺ جو ٻهريون ڪتاب وٺي آيو آهيان. مان هنکي لکڻ پڙهڻ سيکاريندس. پوءِ چاهي ڪو رنج رهي يا گنڄ.“

اَنپورڻا چيو: ”پر ڇا، ڪنهکي سڄو ڏينهن پيو سيکاربو آهي ڇا؟ هنکي سانجهيءَ کان پوءِ واندڪائيءَ واري وقت ۾ ڪلاڪ اَڌ پاڙهڻ ئي ڪافي آهي.“

---

* چارو معنيٰ وڻندڙ. چارو پاٺ، بنگاليءَ جو هڪڙو وڻندڙ پاراٺو ڪتاب.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر چيو: ”جيجي، لکڻ پڙهڻ سکڻ اهڙو سولو نه آهي. اُنهيءَ لاءِ گهڻو وقت گهرجي.“

اُنپور ٽا ٻيزار ٿي ڪمري کان ٻاهر نڪري ويئي. آشا به آهستي آهستي ڪري سندس پٺيان وڃڻ لڳي، ته ايتري ۾ مهيندر ٽپ ڏيئي اُٿي سندس لنگهه روڪي ويهي رهيو. آشا جي ڳوڙهن ڀريل ليلائيندڙ نيڻن جي لماڻي نيزاريءَ تي به ترس نه کاڌائين. چيائين: ”ترس، اَڃ ته جيڪو وقت سمهي وڃايو اٿيئون تنهن جي ڪسر ڪڍي وٺون!“

مبادا ڪي اهڙا سادي سڀاءَ جا معزز صاحب به هجن، جيڪي سمجهن ته مهيندر پڙهائڻ جو وقت سڄو ئي سمهڻ ۾ وڃايو هوندو؛ اهڙن صاحبن جي ڄاڻ لاءِ ضرور ٿو سمجهجي ته ٻڌائجي ته مهيندر جي پڙهائيءَ جو ڍنگ اهڙو انوکو هو، جنهن جي پٽيرائي جيڪر ڪو به اِسڪولن جو اِنسپيڪٽر نه ڪري ها.

آشا کي پنهنجي پتيءَ ۾ پورن وشواس هو. جيتوڻيڪ هن ڄاتو ٿي ته سندس لاءِ اُنهيءَ عمر ۾ ڪيترن سببن ڪري لکڻ پڙهڻ سکڻ سولو نه آهي، پر تنهن هوندي به هن پتيءَ جي آگيا ڪري اِهو پنهنجو ضروري فرض ڪري سمجهيو. (تنهنڪري) هوءَ پنهنجي اَشانت ۽ چنچل چت کي زوريءَ ايڪاگر ڪري گنڀير ٻڻجي فرش تي وڇايل بستري جي هڪ ڪنڊ تي ٿي وهندي هئي ۽ ڪتاب مٿان جهڪي اُچارن جي سرن تي ڪنڌ لوڏيندي پاٺ ياد ڪرڻ شروع ڪندي هئي. ماستر صاحب ڪمري جي هڪ ڪنڊ ۾ هڪ لنڊڙيءَ ميز تي ڊاڪٽريءَ جا ڪتاب کولي ڪرسيءَ تي ويٺو هوندو هو؛ وچ وچ ۾ اک ٽيٽ ڪري پنهنجي وديارٿڻ ڏانهن پيو نهاريندو هو اُن لاءِ ته ڏسي ته سندس وديارٿڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ڏيان پڙهڻ ۾ آهي يا نه. هڪڙي ڏينهن اوچتو هن پنهنجو ڊاڪٽريءَ جو ڪتاب بند ڪري آشا کي (پيار مان رکيل نالي سان) سڏ ڪيو: ”چنڙي!“

آشا ڇرڪي ڪنڌ مٿي ڪٽي مهيندر ڏانهن نهاريو. مهيندر چيو: ”پنهنجو ڪتاب نه کڻي اچ، ڏسان ته ڇا ويٺي پڙهين.“

آشا کي ڊپ ٿيو ته متان ماستر صاحب پريکيا وٺي. هنکي پريکيا ۾ پاس ٿيڻ جي اُميد خير ڪا هئي؛ ڇو ته ڪيتري ڪوشش ڪندي به سندس من چارُو پاٺ جي موهيندڙ چترن مان نڪري اکرن ڏي نٿي وريو. هوءَ جيترو ئي اکرن پڙهڻ ۾ ڌيان لڳائڻ جي ڪوشش ڪندي هئي، اوترو ئي ڪارن اکرن جون سٽون ڪارين ڪولين جي قطارن جيان سندس نظرن کان سرڪنديون وينديون هيون.

هوءَ پريکيا جي پڪار تي ڏوهيءَ جيان ڏڪندي ٿڙڪندي مهيندر جي ڪرسيءَ ڀرسان وڃي بيٺي.

مهيندر هڪڙو هٿ سندس ڪمر جي پٺيان ورائي، ٻئي هٿ ۾ ڪتاب جهلي پڇيو: ”ٻڌاءِ، اڄ ڪيترو پڙهيو اٿيئي؟“

آشا سرسري طور جيترين سٽن تي نظر ڦيري ويٺي هئي، اُنهن سڀني تي هٿ ڦيري چيو: ”اِجهو هيترو.“

مهيندر منهن ڀيلڙو بڻائي، ڏکاري آواز ۾ چيو: ”او، ايترو سارو پڙهي ويٺي آهين! مان ٻڌايانءِ ته مون ڪيترو پڙهيو آهي؟“

پوءِ پنهنجو ڪتاب کولي هنکي رڳو هڪڙي پاٺ جو سرو ڏيکاري چيائين: ”اِجهو هيترو.“

آشا عجب مان اکيون ڦاڙي چيو: ”تڏهن توهان ايتري مهل تائين ڇا پئي ڪيو؟“

مهيندر کيس ڪاڏيءَ کان وٺي چيو: ”مون ڪڏهن نسبت ۾ئي خيال ڪيو ۽ جنهن نسبت خيال ۾ئي ڪين سو نرد ئي اُنهيءَ وقت پنهنجي ڪتاب مان ڪنهن مزيدار ڀاڱ پڙهڻ ۾ مشغول هو.“

آشا اُنهيءَ بي بنياد الزام جو پورو جواب ڏيئي ٿي سگهي پر اَفسوس! هن ماٺ ۾ رهي رڳو شرم کان ئي پريم جي شرط ۾ پنتي رهڻ جي هار کڻي قبولي.

اُنهيءَ مان صفا ظاهر هو ته مهيندر جي اُنهيءَ پاٺشالا ۾ سرڪاري يا خانگي ڪنهن به اسڪول جهڙو ڪو به نيم ڪو نه ٿي هليو.

ڪنهن ڏينهن جڏهن مهيندر ٻاهر نڪري ويندو هو، تڏهن آشا اُنهيءَ کي سنو وجهه سمجهي ڪتاب کڻي پاڻ ياد ڪرڻ ويهندي هئي. پر اُها گهڙي به ڪين گذرندي هئي جو مهيندر خبر ناهي اوچتو ڪٿان اَچي پرگهٽ ٿيندو هو ۽ دٻئي پير آهستي پٺيان اَچي سندس اکيون بند ڪندو هو ۽ سندس هٿ مان ڪتاب کسي چوندو هو: ”تون ته ڏاڍي ڪا بي قياس ٿي ڏسجين، جڏهن مان ٻاهر ٿو وڃان تڏهن تون مونکي وساري ڪتاب کولي پڙهڻ ويهي ٿي رهين.“

اُنهيءَ تي آشا ورندي ورائيندي هئي: ”تڏهن، توهين مونکي مورک بڻائي رکڻ ٿا چاهيو ڇا؟“

مهيندر چوندو هو: ”سو تنهنجي ڪرپا سان مون ئي پڙهي ڪهڙا اَڪ ڪارا ڪري ڇڏيا آهن؟“

هڪ ڏينهن مهيندر جي اهڙي جواب نيٺ آشا جو هوش نڪاڻي آڻي ڇڏيو. هوءَ اُنهيءَ ڏينهن اِئين چئي جيئن اُٿان کسڪڻ ٿي لڳي ته: ”مون توهان جي پڙهڻ ۾ ڪهڙي اَٽڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي آهي؟" ته مهيندر کيس هٿ کان جهلي چيو: "توکي
انهيءَ جي ڪهڙي خبر؟ منهنجي چوڻ جو مطلب آهي ته
جيئن تون مولڪي وساري سهنجائيءَ سان پڙهي سگهين ٿي.
تيئن مان توکي وساري پڙهي نٿو سگهان."

آشا ايڏو وڏو الزام ٻڌي، اوچتو سرءُ جي سنهڙي ٻوُلڊڪار
جيان جهيڻا ڳوڙها ڳاڙڻ لڳي ۽ وري ٻئي ئي دم
ڳوڙها ٽمائڻ ڇڏي ٿوري وسڪاري کانپوءِ نڪتل سونهري
اُس جيان سهاڳ جي ساءِ ۾ ٽڙڻ لڳي.

جڏهن سيکاريندڙ ئي سکڻ ۾ وگهن وجهڻ لڳو تڏهن
ويچاري اٻلا وديارٿڻ جو ڪهڙو وس جو وديا جي جهنگل
۾ اڪيلي سر راهه ڳولي اڳتي وڌي سگهي.

آشا کي ڪڏهن ڪڏهن ماسيءَ جي سخت ڦٽڪار ياد
پوندي هئي ته ڏاڍو پريشان ٿيندي هئي. سمجهندي هئي
ته لکڻ پڙهڻ سکڻ ته پريم ليلا جي لڪائڻ جو هڪ بهانو
آهي. ڪڏهن سس، منهن سامهون گڏجي ويندي هيس ته
شرم ۾ ٻڏي ويندي هئي. سسٽس به کيس ڪنهن ڪم ڪرڻ
لاءِ ڪونه چوندي هئي ۽ نه ڪجهه سيکاريندي يا سمجهائيندي
ئي هيس. جيڪڏهن هوءَ ڪڏهن بنا چوڻ جي ئي سس کي
ڪم ڪار ۾ وٽائڻ ويندي هئي ته سسٽس طعنو هڻي چوندي
هيس: "ڪنوار ڇڏ، اهو ڇا ٿي ڪرين؟ تون هيٺ ڇو
آئي آهين؟ وڃ وڃي مٿي ويهه. پنهنجي پڙهڻ ڳڙهڻ جو
املهه وقت اجايو آرڪمن ۾ ڇو ٿي وڃائين؟"

آخر اُپور ٽا هڪڙي ڏينهن آشا کي چيو: "تنهنجي
لکڻ پڙهڻ سکڻ جي ڍنگ مان ته ائين ٿو لڳي ته تون مهين
کي به ڊاڪٽري پريکيا پاس ڪرڻ نه ڏيندينءَ؟"

اهو ٻڌي آشا هڪڙي ڏينهن دل ڏاڍي ڪري مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي چيو: ”توهان جي پڙهڻ ۾ اُٽڪ ٿي پوي تنهنکري مان اَڄ کان وٺي هيٺ ماسيءَ جي گهر وڃي ٿي رهان.“

ايڏي ننڍڙيءَ وهيءَ ۾ ايڏو وڏو مهان تياڳ! سمهڻ واري ڪمري مان پاڻکي سڏو ماسيءَ جي گهر لرواست ڪرڻ لاءِ چوندي آشا جي اکين ۾ پاڻي اَچي ويو. سنهڙا چپ ڏڪڻ لڳس ۽ ڳلو ڀرجي آيس.

مهيندر چيو: ”چڱو، ڀاءِ هل ته اَسين اَڳو پوءِ اُڀئي هلي رهون.“ اِئين چئي، وري ٻئي دم ئي چوڻ لڳو: ”پر اسين اُتي هاڻي رهون تنهن کان ته چڱو ٿيندو ته هوءَ پاڻ هتي اسان وٽ اَچي رهي.“

پنهنجي خود قربانيءَ جهڙي منشا کي اِئين مسخريءَ ۾ اُڏامندو ڏسي آشا کي ڏاڍي مٺيان لڳي.

مهيندر وري چيو: ”اُنهيءَ کان به چڱو ته اِئين ٿيندو ته تون مونکي رات ڏينهن پنهنجي اکين اڳيان رکي نظرداري ڪندي رهين ته مان پريکيا جا ڪم پڙهان ٿو يا نه.“

نيٺ نهايت سنهنجائيءَ سان اِهو فيصلو بحال ٿي ويو.

اِهو اکين اڳيان رکي پهري ڏيڻ جو ڪم ڪهڙيءَ طرح هلندو هو، تنهن جي وستار ۾ وڃڻ جو ضرور نه آهي. رڳو ايترو چوڻ ئي ڪافي ٿيندو ته مهيندر اُنهيءَ سال اِمتحان ۾ ناپاس ٿيو ۽ ’چارو پاٺ‘ جي پڙهائي هلندي به *’پريم‘ جي باري ۾ آشا جي اَڻ ڄاڻائي دور ٿي نه سگهي.

اِئين به چئي نٿو سگهجي ته هنن جي اُنهيءَ پڙهڻ ۽ پڙهائڻ جو بي مثل ڪاريه به ڪو صفا نروگهن پيو هلندو هو، وچ وچ ۾ ٻهاري اَچي ڏاڍو گوڙ مچائيندو هو.

---

* مڇيءَ جو هڪ قسم، ڪڳو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

'مهين دا'، 'مهين دا' جي رنب مچائي سڄو ٻاڙو متي کڻي ڏيندو هو ۽ مهيندر کي پنهنجي سمهڻ واري ٻر مان ٻاهر اَچڻ کان اَصل نه رهندو هو. هو مهيندر کي اِئين چئي چيڙائيندو هو: ”تو پڙهڻ کي وساري ڇڏيو آهي.“ آشا کي چوندو هو: ”ياپي، سڄي ڳرڪائڻ سان هاضمو نيڪ ٺيو رهي. ٿورو ٿورو ڪري لائي لائي ۽ چٻاڙي چٻاڙي کائڻ چڱو آهي. هاڻي نه سڀ هڪڙيءَ ئي ڳيت سان ڳهي ٿي وڃين پر پوءِ وقت اَچڻ تي ڦڪيون به فرق نه ڪندءِ.“

مهيندر وچ ۾ ئي ٻوڪ ڏيندو هو: ”چني، تون هنجي چوڻ تي نه لڳجانءِ هيءُ اَسانجو سڪ ڏسي سڙي ٿو.“

ٻهاري ورندي ورائيندو هو: ”جڏهن تنهنجو سڪ تنهنجي هٿ ۾ آهي، تڏهن تون اُهو اُهڙيءَ طرح چونه ٿو ماڻين جيئن اُنکي ڏسي ٻئي ڪنهنکي ساڙ نه ٿئي.“

مهيندر اُترندو اُتر ڏيندو هو: ”ٻئي کي ساڙ ۾ ساڙڻ ۾ ئي نه مزو آهي.“ وري آشا ڏي منهن ڪري چوندو هو: ”چني، بس رڳو تو تان گسڻ سان مان جيڪر گڏهه جهڙو بيوقوف ٻڻجي توکي ٻهاريءَ جي هٿن ۾ سونپي ڇڏيان ها.“

ٻهاري جوش ۾ اَچي لال ٿي چوندو هو: ”چپ!“

اِنهن ڳالهين ڪري آشا دل ئي دل ۾ ٻهاريءَ تي سخت ناراض رهندي هئي. ٻهاريءَ کي اِها سڌ هئي نه ڪنهن وقت ساڻس مڱڻي جي ڳالهين هلڻ جي خبر ٻڌي آشا اڳه ۾ ئي ڪانئس ڇرڪندي آهي. مهيندر هنڪي اُنهيءَ تان چيڙائي مزو وٺندو هو.

راج لڪشمي، ٻهاريءَ سان پنهنجو ورنٽو رونديِ هئي. ٻهاري کيس جواب ڏيندو هو: ”اَمي، ڪِنئون جيستائين پنهنجي گهر ناهڻ لاءِ ڇاري پيو اُٿندو آهي، تيستائين منجهائنس

ڪو خطرو نه رهندو آهي، پر جڏهن هوءَ ڄاڻي ٿي ته ڀائُس لڳندو آهي، تڏهن اُنکي واپس وراڻڻ ڏکيو ٿي پوندو آهي. ڪنهن ٿي چالو ته مهيندر تنهنجي پيار جي ٻنڌڻ کي اِئين ٽوڙي ڇڏيندو!"

مهيندر جي ناپاس ٿيڻ جي خبر ٻڌي راج لڪشمي آرهڙ ۾ ٻيلي کي اوچتو لڳل باهه جيان سڙي ٻري ويئي، پر سندس سڙڻ ۽ ٻرڻ جو ساڙ نڪتو اَنپورڻا مان. هنجو ڪاڏو پاڻي، ننڊ آرام سڀ وِهه ٿي ويا.

(٦)

ورشا رتُوءَ جي شروعات هئي، سنجها جي ويلا. آڪاس ۾ ڪڪر ڪارو نيار لايو بيٺا هئا. سارو آڪاس سانتيڪي ساڳر جيان لس ليٽ لڳو پيو هو. سنهي سنهي بوُند پئي برسي. مهيندر گلي ۾ جوُهيءَ جو هار پائي، سنهڙي سڳنڌت ريشمي چادر ڪلهن تي وجهي، خوشيءَ مان ٽڙندو ڊڳي پير سمهڻ واري ڪمري ڏي پئي ويو. دل هيس ته لڪي ڇپي آهستي آهستي ڊڳي پير وڃي آشا کي اوچتو ڇرڪائي، اُچرج ۾ وجهي. هن ڪمري جي ٻاهران اچي اندر ليئو پائي ڏٺو. ڏسڻ ۾ آيس ته ڪمري جو ڏيئو وساڻو پيو آهي ۽ هوا جي چوهه ڪري، اوپر واري ڪليل جهنگلي مان مينهن جي ڇانٽ پيئي ڪمري ۾ پوي. آشا هيٺ فرش تي پيل بستري تي ليٽي پيئي آهي ۽ آهستي آهستي پيئي روئي ۽ سڏڪا ڀري.

مهيندر وائڙو ٿي ويو ۽ تڪڙو تڪڙو هن جي ڀرسان وڃي پڇڻ لڳو: "چو چني، ڇا ٿيو آهي؟"

چني کنهن به جواب ڏيڻ کانسواءِ هيڪاري هيانءُ ڦاڙي روئڻ لڳي. آخر گهڻي دير کانپوءِ هن سڏڪا ڀريندي آهستي

آهستي ڌڪل ڦڪل لفظن ۾ چاٿايو: ”ماسي روز روز جو جهيڙو نه سهي، بيزار ٿي وڃي پنهنجي پڦاٽ جي گهر رهي آهي.“

مهيندر کي جوش وٺي ويو. دل ۾ چيائين: ’جيجي ويئي نه سهين ٻه ورشا آرنب جي ڀَهڙي سندر سانجهي مٽيءَ ۾ ملائي ويئي!‘ آخر سندس سمورو غصو وڃي ٽُنوماءُ جي مٿان. دل ۾ آيس، اِهائي نه سموري جهيڙي جي جڙ آهي. غصي مان چيائين: ”چڱي، هل نه اسين به ٿا هلي جيجيءَ سان رهون، پوءِ ڏسنداسين ته اُما ڪنهن سان ٿي جهيڙو ڪري.“ ائين چئي هو حد کان وڌيڪ گوڙ شور ڪري ٽپڙ ٽاڙي ٻڌڻ ۽ ڪُولين ۽ نوڪرن چاڪرن کي سڏڻ لڳو.

راج لڪشمي، مهيندر جي گوڙ شور جو مطلب سمجهي ويئي. هوءَ ڪم ڇڏي اُٿي مهيندر ڏي ويئي ۽ نهايت نهر سان ڪانئس پڇيائين: ”ڇو مهن، ڪيڏانهن تياري آهي؟“

مهيندر پهرين ته ڪو جواب نه ڪو نه ڏنو. ٻن ٽن پيرن پڇڻ کانپوءِ جواب ڏنائين: ”جيجيءَ ڏي.“

راج لڪشميءَ چيو: ”توهانکي ڪيڏانهن وڃڻو نه پوندو. جيجي مان توهانکي هتي ئي آڻي ٿي ڏيان.“ ائين چئي، هوءَ اُنهيءَ ئي ويل پالڪيءَ تي سوار ٿي اَنپورڻا وٽ ويئي ۽ ڳچيءَ ۾ پلئه پائي هٿ جوڙي کيس چيائين: ”وچين ڪنوار، تون راضي ٿيءُ، مونکي معافي ڏي.“

اَنپورڻا گهبرائجي جهٽ اُٿي کڙي ٿي ۽ راج لڪشميءَ جي چرڻن جي رج کڻي ڏکاري آواز ۾ چوڻ لڳي: ”دادي، هٿ جوڙي مونکي اَپراڌي ڇو ٿي بڻائين. تون جيئن آڳيا ڪرين تيئن مان ڪريان.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڄ لڪشميءَ چيو: ”دادي، تون هيڏانهن آءُ ته پنيان مهيندر ۽ آشا به ٻيڙ ٻڌي توڏانهن اچڻ لاءِ تيار ٿي ويا.“ اِئين چوندي چوندي هوءَ اُٿيا، ڪروڌ ۽ ڏڪار وچان اُڇي روئڻ ۾ ڇٽڪي.

ٻئي ڏينهن موٽي گهر ۾ گهڙيون تڏهن به برسات اُڃا بند نه ٿي هئي. اَنپورڻا جي مهيندر جي ڪمري ۾ گهڙڻ کان اڳ آشا جو روئڻ بند ٿي چڪو هو. مهيندر طرح طرح جا ٽوٽڪا ٻڌائي کيس کلائڻ جي ڪوشش پئي ڪئي. آٿارن مان ڏسڻ ۾ آيو ٿي ته، مهيندر جي اُها بادلن ڀري سهڻي سانجهي هرويرو وبرت ڪين ويندي. اَنپورڻا ڪمري اندر گهڙندي چيو: ”چني، اِهو ڇا، تون مونکي نه گهر ۾ رهڻ ڏيندينءَ، نه ٻاهر وڃڻ لي ڇڏيندينءَ؟ ڪٿي به مونکي شانتيءَ سان رهڻ نه ملندو؟“

آشا، اوچتي تير لڳل هرڻيءَ جيان حيران ٿي ويئي.

مهيندر چڙي چيو: ”ڇو ڇڏي، چنيءَ تنهنجو ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي؟“

اَنپورڻا وراڻيو: ”مونکان تنهن نوانهن جي اهڙي بي حيائي سٺي نه ٿي، تنهن ڪري مان گهر ڇڏي هلي ويس. پوءِ وات سڙيءَ سس کي روئاري مونکي ڇومونائي گهر گهرايؤ؟“

مهيندر اِئين ڪونه ڄاتو هو ته ماءُ ۽ چاچي به جيوت جي موڄ ۾ اهڙو وگهن ٻڻجي بيهنديون.

ٻئي ڏينهن راڄ لڪشميءَ بهاريءَ کي سڏائي چيو: ”پٽ، تون مهيندر کي چؤ ته مونکي پيڪن ڏني گهڻا ڏينهن ٿيا آهن، مان ڪجهه ڏينهن پيڪي وڃي رهڻ ٿي چاهيان، مونکي موڪل ڏئي.“

بهاريءَ چيو: ”اُمي، جتي تون هيترا سال پيڪي نه

ويٺي آهين، تنهن جي پيا ٻه ڪچهه ڏينهن نه ويندينءَ ته ڇا ٿي پوندو! سڪ، مان مهيندر کي چٽي ٿو ڏسان، پر مان نٿو پانيان نه هو ڪو توکي موڪل ڏيندو.“

ٻهاريءَ جي ڳالهه ٻڌي مهيندر چيو: ”جنم پوميءَ ڏسڻ جي سڪ ته سياويڪ آهي، پر چڱو ٿيندو جو اُمي اُتي گهٽا ڏينهن نه وڃي ٽڪي؛ خاص ڪري برساتي موسم ۾ ته اهڙي هنڌ رهڻ صحت لاءِ سٺو نه آهي.“

مهيندر کي اِئين آسانيءَ سان راضي ٿيندو ڏسي، ٻهاري ناراض ٿي ويو. چيائين: ”اُمي اُڪيلي پيڪي ويندي ته اُتي سندس سار سنڀال ڪير لهندو؟ ڇو نه پاڻيءَ کي به ڪٺي ساڻس گڏ موڪلاي ڏين؟“ اِئين چئي، ٻهاري ٿورو مشڪيو.

ٻهاريءَ جي اُنهيءَ ڳجهيءَ ٽوڪ تي ناراض ٿي مهيندر چيو: ”پاڻيجي ٿو ته ٽون سمجهين ٿو ته مان اِئين ڪري نه سگهندس!“

بس ڳالهه اِنهيءَ ڪان اڳتي ڪانه وڌي.

آشا، ٻهاريءَ جي اهڙين منين ٽوڪن تي پوسري ويندي هئي. هنکي پوسرندو ڏسي ٻهاري دل ئي دل ۾ پيو وهسندو هو.

هوڏانهن حقيقت اِها هئي جو راج لڪشمي جنم پومي ڏسڻ لاءِ ڪو ايترو اِاتي ڪانه هئي. هن ته جيئڻ نه ملاح اُونهاري ۾ نديءَ جي پاڻي لهي وڃڻ تي ڇپي ڇپي تي وانجهه هٽي پاڻيءَ جي اونهائي پيو ڪڇيندو آهي، ليڪن پيڪي وڃڻ جي ڳالهه ڇوري، ماءُ ڏانهن پٽ جي اُرواح جو پاڻي پٽي ڪڇيو. هنکي اُميد ڪانه هئي ته سندس پيڪي * ٻاراشت وڃڻ جي رٿ ڪو ايترو جلد منظور ٿي ويندي.

* ٻاراشت ڳوٺ جو نالو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن سمجهيو ته سندس ۽ ڏيراٽيس جي ٻاهر وڃڻ جي وچ ۾ وڏو تفاوت آهي. هوءَ آهي وشي-ڪرڻ (ڪنهنکي وس ۾ ڪرڻ جو) منتر ڄاڻندڙ ڏائڻ ۽ مان آهيان رڳي ماڻهو؛ تنهنڪري منهنجو ڪجهه وقت لاءِ ٻاهر نڪري وڃڻ ئي چڱو ٿيندو.

اَنپورڻا، راج لڪشميءَ جي پيڪي وڃڻ جو مطلب سمجهي ويئي. هوءَ چوڻ لڳي: "جيڪڏهن دادي ويندي ته مان ٻه گهڙ ۾ اڪيلي رهي ڪين سگهنديس." اهو ٻڌي، مهيندر، ماءُ کي چيو: "امي ٻڌين ٿي، جي تون وينديءَ ته جيجي ٻه گهڙ ۾ نه رهندي، ته پوءِ گهر ڪيئن هلندو؟"

راج لڪشميءَ ساڙ جو سور پي اَنپورڻا کي وراڻي چيو: "وچين ڪنوار، تو ٻه ڪيڏانهن وڃڻ جو خيال ڪيو آهي ڇا؟ تون وينديءَ ته پوءِ گهر ڪيئن هلندو؟ نه، توکي هتي ئي رهڻو پوندو."

راج لڪشميءَ دير ڪانه وڌي تڪڙ ڪري ٻئي ڏينهن ٻنپهرن جو ئي وڃڻ لاءِ تيار ٿي ويئي. سڀني سمجهيو ته مهيندر کيس پيڪي اماڻي ايندو. پر هُنجي وڃڻ ويل پتو پيو ته مهيندر ماءُ کي اپڙائڻ لاءِ منيب ۽ دربان کي حڪم ڏيئي ڇڏيو آهي.

بهاريءَ پڇيو: "ڀائو جو، تون اچا تيار نه ٿيو آهين؟"

مهيندر لڄي ٿي چيو: "منهنجي ڪاليج جي ...."

بهاريءَ چيو: "سگهه، تون ڇڏ، امي کي مان ئي تو اپڙائي اچان."

مهيندر، بهاريءَ جي اُنهيءَ طرح وچ ۾ پوڻ تي دل ئي دل ۾ ناراض ٿيو. نويڪلائيءَ ۾ آشا کي چيائين: "آشا، ڏسجي تو ته بهاريءَ هاڻي سڀ ڳالهه زوراوري ڪرڻ شروع

ڪري ڇڏي آهي. هو ڏيکارڻ ٿو چاهي ته ڪيس مون کان به وڌيڪ اميءَ جو اونو آهي.“

اُپورٽا ڪي ٽرسٽو ٿي پيو، پر لڄ، دک ۽ ساڙ پڇ کان هوءَ جڻ سسي ويئي.

چاچيءَ کي دور رهندو ڏسي مهيندر کي منيان لڳي، آشا به رُني رهي.

(٧)

راج لڪشمي پيڪي پهتي. فيصلو ٿيل هو ته ٻهاري ڪيس پيڪن ۾ ڇڏي موٽي ايندو. پر اُلي جي حالت ڏسي ٻهاريءَ کان اِئين موٽيو نه ٿيو.

راج لڪشميءَ جي پيڪن ۾ هڪ ٻن ٻڍين وڌوائن کان سواءِ ٻيو ڪو به ٻالي ڪونه هو. ڳوٺ ڳهاٽي جهنگل جي وچ ۾ هو. ڳوٺ جي چوطرف بانس جا جهڳٽا هئا ۽ هئا سينور ڇايا سروور. ٻرسان ٿي ڏينهن ڏٺي جو گدڙ ٻيا اوناڻيندا هئا. راج لڪشميءَ جي دل ٻيٺي ڏڙڪندي هئي.

ٻهاريءَ چيو: ”اُمي، هيءَ تنهنجي جنم ڀومي ته برابر آهي، پر هنڪي स्वर्गं दपि गरीयसी سرڳ کان به سرس ڀومي نه هرگز چئي ٿو سگهجي. هل ته موٽي ڪلڪتي هلون. توکي هتي اڪيلي ڇڏي وڃڻ نه منهنجي لاءِ پاپ ٿيندو.“

راج لڪشميءَ جو به جڻ ساهه ٻٽي سڪو. ايتري ۾ ونود نيءَ اچي سندس دل ڀرائي. سهارو ڏنائين ۽ سهارو پاتائين.

اِها ونود ني اُهائي هئي، جنهن جي مڱڻي جون ڳالهيون پهرين مهيندر سان ۽ هنجي نه مڃڻ تي وري ٻهاريءَ سان هليون هيون. آخر ڪرمن جي لکئي، سندس شادي راج لڪشميءَ جي جنهن ٻاڻٽي سان ٿي، تنهنڪي هنياچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي بيماري لڳي پيئي. اُنهيءَ جي وڌي وڃڻ ڪري هو گهڻو وقت ڪو نه لڳيو.

پتيءَ جي گذاري وڃڻ ڪانپوءِ اَنانت وِنوديءَ اُنهيءَ سڄي واهڻ ۾ نوپاڪي نرآڌار ول جيان نااُميديءَ ۾ ڏاڍا ڏکيا ڏينهن پئي گهاريا. هن جڏهن ٻڌو ته ماڻس جي چيٽرن جي ساهيڙيءَ ۽ مڙسس جي ڀڄي ڪلڪتي کان پيڪا گهمڻ آئي آهي، تڏهن هوءَ ڏاڍي سڪ مان اُچي ساڻس گڏي ۽ گڏجندي ئي پرڻام ڪري اُنهيءَ دم سندس سيوا ۾ لڳي ويئي. سيوا به اهڙيءَ شرڌا سان دل لائي ڪرڻ لڳي جو پاڻکي هڪ کن به واندي ڪين رکندي هئي. هرڪو ڪم نهايت صفائيءَ سنائيءَ سان ڪندي هئي. رسوئي به خوب رسيلي ٺاهيندي هئي. واندڪائيءَ ويل وري مٺيون مٺيون ڳالهيون ڪري ٻڍيءَ کي وندرائيندي هئي.

راج لڪشمي چوندي هيس: ”ڌيءُ، ڏاڍي دير ٿي ويئي اٿيئي، تون به وڃي ٻگرهه ڪائي آءُ.“ پر هوءَ ٻڌو اَڻ ٻڌو ڪري ويني ڀڄيءَ کي وڃڻو هڻندي هئي ۽ ٻيستائين وٽانئس نه اُٿندي هئي، جيستائين هنکي ننڊ نه اَچي ويندي هئي.

راج لڪشمي چوندي هئي: ”ڌيءُ، اِنهيءَ طرح نه تون پاڻکي بيمار ڪري ڇڏيندينءَ!“

وِنودني پاڻ ڏانهن بي پرواهي ڏيکاريندي چوندي هئي: ”ٻُئي، مان ڏکن ڏوجهڙن ۾ هري پيئي آهيان. ڏک ڏوجهڙا مونکي بيمار ٺاهي نه سگهندا. تون اَلائي ڪيترن سالن کان پوءِ قسمت سان پيڪن ۾ آئي آهين. هتي ٻيو ڇا رکيو آهي. سگهي سيوا کان سواءِ مون وٽ ٻيو ڇا آهي، جو پيٽ ڏيئي مان توهانجو آدرستڪار ڪريان.“

ٻهاري نه ٻن ڏينهن ۾ ئي اوڙي پاڙي جو مکي ٺاهجي

ويو. کو ڪالهه دوا پڇڻ ايندو هو ته ڪو مقدمي بابت صلاح مصلحت وٺڻ. ڪو پنهنجي پٽ کي ڪنهن وڏيءَ آفيس ۾ نوڪري وٺائي ڏيڻ لاءِ سفارش وٺڻ ايندو هو ته ڪو عريضي لکرائڻ. هو گهٽوان، رلڻو ملڻو، اُدار چت ۽ هر دل عزيز هو. هر ڪنهن سان رلي ملي هلندو هو ۽ هر هنڌ پيو ايندو ويندو هو. روزاني طور ونڊر وروزن لاءِ اُتي به ويندو هو، جتي بيدا ويٺا پتي يا چونپڙ راند ڪندا هئا ۽ اُتي به جتي گهٽ ذات وارا ويٺا تاڙي پيئندا هئا. ڪو به ڪيس ڌاريو ڪو نه سمجهندو هو. سڀ کيس پاڻئيندا ۽ عزت ڏيندا هئا.

ونودنيءَ کي هن ڪلڪتي جي شهري جوان جي واهڻ ۾ اَچڻ قاسڻ تي ڏک ٿيندو هو. هوءَ هنجي منهن نه چڙهندي هئي. پر پرپٺ گهر اندر هنجي اُنهيءَ پرديس جي ڏک کي ٿوس پهچندي هلڪي ڪرڻ جي هرڪا ڪوشش ڪندي هئي. هو جڏهن پاڙي جو چڪر هڻي موٽندو هو، تڏهن ڏسندو هو ته ڪنهن سندس ڪمري کي چنڊي ٺوڪي سنواري سينگاري ڇڏيو آهي. ڪُتِ جي گلاس ۾ گلن ۽ پنن جو هڪڙو ننڍڙو گلدستو سينگاريو رکيو آهي ۽ کٽ جي سيرانديءَ کان هڪ پاسي شري بنڪم چندر ۽ شري دين بندوءَ جي گرنٿاولين جا ڪجهه جلد نهيا رکيا آهن. ڪتابن تي ڪنهن اِستريءَ جي پڪن سهڻن هٿن اکرن ۾ نالو لکيل هوندو هو: "ونودني".

ڳوٺن ۾ مهمانن جي آدرستڪار جو جيڪو عام دستور هو، اُنهيءَ ۾ هن طريقي ۾ ٿورو تفاوت هو. اُنهيءَ جو ذڪر ڪندي جڏهن بهاري، ونودنيءَ جي ساراهه ڪندو هو، تڏهن راج لڪشمي چوندي هيس: "۽ توهان اُهڙيءَ ڇوڪريءَ کي قبولڻ کان اِنڪار ڪري ڇڏيو."

بهاري ڪاندي ورنديءَ ورائيندو هو: "اُمي برابر، مون چڱو نه ڪيو؛ نڀاڳي ويس. پر شادي ڪري نڀاڳڻ ڪان، شادي نه ڪري نڀاڳڻ چڱو آهي."

راج لڪشميءَ جي دل ۾ وري وري ايندو هو، 'هيءَ اُتي ته منهنجي نونهن ٿيڻ لائق هئي، پوءِ اُلائي ڇو نه ٿي!'

راج لڪشمي جڏهن ڪلڪتي موٽي وڃڻ جي ڳالهه ڪندي هئي، تڏهن ونود نيءَ جون اکيون پرجي اينديون هيون. ڏک مان چوندي هئي: "ٻچي، تڏهن تون ٻن ڇئن ڏينهن لاءِ هتي آئينءَ اُتي ڇو ٿي؟ توکي نه ڏٺو هوم ته ڪنهن طرح ڏينهن پئي ڪٽيا پر هاڻي توکان سواءِ مون کان ڪيئن رهيو ٿيندو؟"

راج لڪشمي اُمنگ ۾ اُچي چوندي هئي: "ڏيءُ، توکي پڳوان منهنجي نونهن ڇو نه بڻايو. مان جيڪر توکي ساهه ۾ سانديان ها."

راج لڪشميءَ جو جواب ٻڌي، ونود ني شرم کان ڪنڌ جهڪائي ڪنهن ڪم جو بهانو ڪري اُتان اُٿي هلي ويندي هئي.

راج لڪشمي، ڪلڪتي موٽي وڃڻ لاءِ پٽ وٽان ڪنهن نيزاريءَ پرئي خط اُچڻ جي آس ۾ هئي. پٽس مهيندر جنم کان وٺي ايستائين ايترا ڏينهن ڪڏهن ڪانئس الڳ نه گذاريو هو. هوءَ سوچيندي هئي، سندس ايترن ڏينهن جي وڇوڙي پڪ پٽس کي 'دکي ڪيو هوندو.' اُنهيءَ سبب اُني هنکي پٽ وٽان ڪنهن وينتيءَ پرئي پتر اُچڻ جو اِنتظار هو. نيٺ هڪڙي ڏينهن بهاريءَ ڏي مهيندر جو خط آيو. هن لکيو هو: "ڏسجي ٿو ته اُمي گهڻن ڏينهن کان پوءِ پيڪي وئي آهي، تنهن ڪري اُميد نه ٿو ته خوب مزي ۾ هوندي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راج لڪشميءَ سوچيو، ويچاري ٻہ ٻڌي ائين لکيو تہ ڏسجي، 'خوب مزي ۾ هوندي!' آيا ڳي ماءُ پيلا پٽ کان سواءِ ڪٿي مزي ۾ رهي سگهي ٿي؟'

ٻھاريءَ کي چيائين: "پٽ ٻھاري، ذرا پڙهي تہ ٻڌاءِ تہ ٻيو ڇا لکيو اٿس؟"

ٻھاريءَ وراڻيو: "امي، وڌيڪ ڪجھ ڪونہ لکيو اٿس."

پوءِ ڇني ويڙهي ڪتاب ۾ وجهي، ڪتاب کڻي وڃي ڪمري جي هڪ ڪنڊ ۾ رکيائين.

پيلا راج لڪشميءَ کي اهتري مان ڌيرج ڪيئن ٿي اچي سگهيو؟ هن سمجهيو: 'پڪ مهين، ماءُ تي ڪاوڙجي اهڙو ڪجي لکيو آهي جو ٻھاريءَ کيس پڙهي نہ ٻڌايو آهي.

جيئن ڳاڀي جي ٿوري ٿي ٿوٽي هٽڻ سان ممتا وچان ڳانءِ جي ٿڻن ۾ کير ڀرجي ايندو آهي، تيئن مهيندر جي رسڻ جي خيال راج لڪشميءَ جي دل کي ڏک هٽڻي سندس روڪيل سنتان پريم جو چشمو کولي ڇڏيو. هن دل ئي دل ۾ مهيندر جا سڀ ڏوهہ گناهہ معاف ڪري ڇڏيا. دل ۾ چوڻ لڳي، 'مهيندر پنهنجي ڪنوار سان سکي آهي تہ شل سدائين سکي رهي، جيئن بہ رهي تيئن سکي رهي. مان نونهن جي سوال تان کيس وڌيڪ دکي نہ ڪنديس. جيڪا ماءُ پٽ کي پاڻ کان پل بہ ڌار ڪري نہ سگهندي هئي، سا ماءُ کيس ڇڏي هلي آئي آهي. انهيءَ ڪري ئي هو مٿس ناراض آهي.' دل ۾ ائين چوندي، هنجي نيڻن مان نير جي ڌارا وهي هلي.

انهيءَ ڏينهن راج لڪشميءَ هر هر ٻھاريءَ وٽ وڃي کيس پڇي چيو: "پٽ، اتي وڃي سنان نہ ڪري آءُ. هتي تہ تنهنجو نيم ڌرم ئي ڪونہ رهيو آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُنهيءَ ڏينهن ٻهاريءَ جي دل جڻ سنان پاڻيءَ تي وري ئي لٿي. هن ورائيو: ”مون جهڙي ڇڙهي ڇانڊ جو نيم ڌرم کان بيگانو رهڻ ئي ڀلو آهي.“

تنهن هوندي به راج لڪشميءَ ڪيس وري زور ڪري چيو: ”نه پٽ، اُٿي وڃي سنان ڪري اَءُ.“

راج لڪشميءَ جي وري وري زور ڀرڻ تي نيٺ ٻهاري اُٿي سنان ڪرڻ ويو. هو اڃا گهر کان ٻاهر نڪتو ئي مس ته راج لڪشمي جهٽ ٽڪڙي ٽڪڙي وڃي ڪتاب مان اُها موڙيل چٺي ڪڍي آئي ۽ ونوديءَ کي هٿ ۾ ڏيئي چوڻ لڳي: ”ڌيءُ، ڏس ته مهيندر، ٻهاريءَ کي ڇا لکيو آهي؟“

ونودني چٺي وٺي ڪيس پڙهي ٻڌائڻ لڳي. مهيندر پهرين ته ماءُ نسبت ئي لکيو هو، پر بلڪل ٿوري ۾. جيڪي ٻهاريءَ ڪيس پڙهي ٻڌايو هو، تنهن کان وڌيڪ نه.

تنهن کان پوءِ هن آشا نسبت لکيو هو ۽ خوب موج، مزي ۽ آنند ۾ ڀرجي لکيو هئائين.

ونودني ٿورو وڌيڪ پڙهي ٻڌائيندي شرم ۾ ٻڏي ڪٽي بس ڪئي. چيائين: ”ٻئي، وڌيڪ ٻڌي ڇا ڪندينءَ؟“

راج لڪشميءَ جو اُڪنڊي ڀريو منهن پل ۾ ڄمي پٿر تي ويو. هوءَ پهرين ته ٿورو وقت ماٺ ڪري ويٺي رهي، پوءِ چيائين: ”ڌيءُ چڱو، وڌيڪ نه پڙهه.“ ائين چئي، هوءَ ونوديءَ کان چٺي واپس وٺڻ کان سواءِ ئي، اُتان اُٿي هلي ويئي.

ونودني به اُها چٺي کڻي پنهنجي گهر هلي ويئي ۽ ڪمري جو در اندران بند ڪري، هنڌ تي ليٽي فرحت سان دل لائي چٺي پڙهڻ لڳي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنيءَ پڙهڻ مان ونودنيءَ کي کھڙو رس آيو، سو هوءَ ئي ڄاڻي - پر اهو ڪتڪنائيءَ جھڙو رس ته نه هو. هن چني پڙهي ۽ ڦر ڦر ڪري پڙهي. چني پڙهندي پڙهندي هنجون اکيون ڏاڪ منجھند جي واريءَ جيان ٽچڪڻ لڳيون ۽ سندس ساهه ريگستان جي لڪ جھڙو گرم ٿي ويو.

هن جي من کي اِهو ويچار ولوڙڻ لڳو ته مهيندر کھڙي نموني جو آهي، آشا کھڙي قسم جي آهي ۽ سندن پريم کھڙي ڍنگ جو آهي. هوءَ تورو سرڪي هنڌ تي پير پٿاري، کٽرِ تي پٽ کي ٽيڪ ڏيئي ويٺي ۽ آسمان ڏي نهاريندي ڪيتري مهل سوچيندي رهي.

ٻهاريءَ چنيءَ جي ڏاڍي ڳولا ڪئي پر اُها ڪيس ورِي هٿ نه آئي.

اُنهيءَ ڏينهن اِن ٻهرن جو اُنپورڻا اوچتو اُتي اَچي نڪتي. ڪنهن دکدائي خبر ٻڌڻ جي اَنديشي کان راج لڪشميءَ جي دل اوچتو ڌڙڪي ويئي. هنکي اُنپورڻا کان ڪجھ به پڇڻ جي همت نه ٿي، هوءَ رڳو لٽل منهن سان هن جي منهن ڏي نهاريندي رهي.

اُنپورڻا هنجو منهن لٿل ڏسي چيو: ”دادي، ڪاڪتي ۾ ٻيو سڀ سک سانت آهي.“

راج لڪشميءَ پڇيس: ”جي ڪاڪتي ۾ ٻيو سڀ سک سانت آهي ته پوءِ تون هتي ڪيئن آئي آهين؟“

اُنپورڻا وراڻيو: ”دادي، منهنجي دل گهر ۾ نٿي لڳي. تون پنهنجو گهر پاڻ وڃي سنڀال. مان ڪاشيءَ وڃي رهڻ لاءِ تيار ٿي نڪتي آهيان. ٻچاڙيءَ جو توکي پرڻام ڪرڻ آئي آهيان. مون ڄاڻي واڻي يا اَڻ ڄاڻي جيڪي به قصور ڪيا هجن سي ڪرپا ڪري مونکي معاف ڪر. تنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نوانهن (چوندي چوندي هنجي اکين مان ڳوڙها ڳڙڻ لڳا.) اڄا اٻوجهه ٻار آهي، هنکي ماءُ ڪانهي، هوءَ ڏوهي آهي يا ٻي ڏوهي، جهڙي آهي تهڙي تنهنجي ڌي آهي. هوءَ اُنهيءَ کان وڌيڪ ڪجهه ڪڇي نه سگهي.

راڄ لڪشمي اُتي سنڌس سنان پاڻيءَ ۽ ڪاڌي پيتي جو بندوبست ڪرڻ ويئي. ٻهاريءَ کي خبر پيئي سو گدائي گهوش جي چنڊي منڊپ مان تڪڙو تڪڙو موٽي آيو ۽ انپورڻا کي پرڻام ڪري چوڻ لڳو: "جيجي، اِئين ڪيئن ٿيندو؟ تون اسان مان موهه ممتا ڪڍي، اُسانکي اِئين ڇڏي هلي وينديئن؟"

انپورڻا ڳوڙها ڳهندي چيو: "ٻهاري، تون مونکي موٽائڻ جي ڪوشش نه ڪر. توهين سکي رهو. منهنجي نه هجڻ ڪري توهان جي ڪا اٽڪي نه رهندي."

ٻهاري کن پل صبر ۾ رهيو، پوءِ چيائين: "مهيندر جي قسمت ڪوٽي آهي جو هن توکي موڪل ڏني آهي."

انپورڻا کان چرڪ نڪري ويو. چيائين: "ٻهاري، اهڙا اَشڀ وچن نه ٻول، مان هن تي هرگز ناراض نه آهيان. مان سمجهان ٿي ته منهنجي نڪرڻ کان سواءِ هنجي ڀلائي نه ٿيندي."

ٻهاري دُور دُور نيري آڪاس ۾ نهاريندو ماٺ ڪري ويٺو رهيو.

انپورڻا پنهنجي ساڙهيءَ جي پلاند مان ٻه سونيون چوڙيون ڇوڙي، ٻهاريءَ کي ڏيندي چيو: "پٽ، هيءُ چوڙيون تون پاڻ وٽ رک، جڏهن تون پرڻجين تڏهن اُهي منهنجي آسيس طور پنهنجي ڪنوار کي پائجانءِ!"

ٻهاريءَ نمي، چوڙيون مٿڪ سان لاتيون ۽ پنهنجن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوڙهن کي لڪائڻ لاءِ پرواري ڪمري ۾ هليو ويو.

ويندي ويل اُنپورڻا ٻهاريءَ کي چيو: "ٻهاري پٽ، منهنجي مهيندر ۽ آشا جو خيال رکجانءِ!"

پوءِ راج لڪشميءَ جي هٿ ۾ هڪڙو ڪاغذ ڏيئي چيائين: "دادي سهري جي ملڪيت ۾ جيڪو منهنجو حصو آهي سو مون هن وصيت نامي ۾ مهيندر کي وصيت ڪري ڏنو آهي. مونکي هر مهيني رڳو پندرهن روپيا ڪاشيءَ موڪليندا رهجو!"

ائين چئي هن نئڙي ڏيراڻيءَ جي چرڻ رج ڪٽي مٿي سان لاتي ۽ سيني کان موڪلائي ڪاشيءَ رواني ٿي ويئي.

(٨)

آشا ٻڏي ويئي. اِهو ڇا ٿي ويو! ماءُ ويئي، ماسي ويئي. سندن شاديءَ جو سڪ، شايد سيني کي ڏڪي ڏار ڪري رهيو آهي! هاڻي شايد سندس وارو اچي. اُجڙيل، اُڪيلي سڄي گهر ۾ زال مڙس جي نئين پريم ليلا ڪيس ڪجهه اُڻ سهائيندي پاسڻ لڳي.

پريم کي، گل جيان سنسار جي سخت فرض اُدائن جي ٻوٽي کان ڇني اُلڳ ڪرڻ سان هو ڀاڄڪي رڳو پنهنجي رس سان گهڻو وقت جيئرو رکي نٿو سگهي. آهستي آهستي ڪومائجي بدزيبو ۽ بي رسو ٿي ٿو وڃي. آشا به دل ئي دل ۾ محسوس ڪرڻ لڳي ته لاڳيتو رنگ رلين ملهائڻ سان سندن پريم ۾ ٿڪ ۽ ڪمزوري اچي ويئي آهي. اهو جڻ رکي رکي ساڻو ٿي ٿو پوي. پريم کي پختي رکڻ لاءِ روزاني جيوت جو سهارو گهرجي. روزاني جيوت جي ڪمن ڪارين جي پختي، ڪشادي ۽ سندر سهاري ڪانسواءِ هنکي نت نئون ۽ تازو توانو رکڻ ڏکيو آهي. پريم جي پاڙ جيڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روزاني جيرت جي ڪمن ڪارين ۾ نه هوندي ته اُن مان پورن ۽ جتادار سڪه پراپت ٿي نه سگهندو.

مهيندر به پنهنجي رنل ڪٽنب خلاف هوڏ ڪري پنهنجي پريم اُلسو جي آرتيءَ جون سڀ وٿيون ساڳيون ئي وقت ڀاري ڏاڍي نت سان پنهنجي سڄي گهر جي اپسوڻ ۾ ميلاپ جي پرپور آنند لٽڻ جي پوري پوري ڪوشش ڪرڻ لڳو. هن آشا کي چست ڪرڻ لاءِ ٽوڪ هڻندي چيو: ”چني، ٽوڪي هاڻي ٿي چا ويو آهي؟ ماسيءَ جي وڃڻ کان پوءِ ٽون سڄو وقت منهن سڄائي سست ڇو پيئي گذارين؟ چا، جيون جي سڪه لاءِ اُسان ٻنهي جو پريم ئي ڪافي نه آهي؟“

آشا دکي ٿي سوچيندي هئي: ’سمجهوچي تو ته اُسان جي پريم ۾ ضرور ڪا پوٽائي آهي نه ته پيلا مان ٻاهر ويل ماسيءَ ۽ سس کي وساري ڇو نه ٿي سگهان؟ ماسي ته مون کان وسري ئي نٿي. سس جي ڇڏي وڃڻ جو خيال ڪري ته مونکي ڊپ وٺي ٿو وڃي.‘ اُنهيءَ بعد هوءَ دل جان سان پاڻکي خوش رکڻ ۽ پريم جي پوٽائيءَ کي دور ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي هئي.

پوءِ ته گهر جي ڪمن ۾ اَڙچڻ پوڻ لڳي. ڪو به ڪم ڇڱيءَ طرح نٿي ٿيو. نوڪر چاڪر ڪم کان ڪيٻائڻ لڳا. هڪڙي ڏينهن نوڪرياڻي بيماريءَ جو بهانو ڪري گهر ويهي رهي ۽ برهمڻ رسويو شراب پي اَلائي ڪيڏانهن اَلوپ ٿي ويو. مهيندر خوش ٿيندي آشا کي چيو: ”ڏاڍو مزو ٿيو.“

اَڄ رڌڻ پچائڻ جو ڪم اَسين پاڻ ڪنداسين: ”اِئين چئي، هن گاڏي گهرائي ۽ شيءِ ٻيءِ ۽ ياڄي يتي وٺڻ لاءِ گاڏيءَ تي چڙهي نئين مارڪيٽ ڏي روانو ٿيو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هنکي اِها ڄاڻ ڪانه هُئي ته ڪهڙي شيءِ يا ڪهڙي
ٻاڄي ڪيتري اندازَ ۾ وٺڻ گهرجي، سو چڱي چوکي خريداري
ڪري مال جي ڍيري ٻڌي خوش ٿيندو گهر موٽي آيو.
آشا کي به پوري خبر ڪانه هُئي ته ڪهڙيءَ شيءِ مان ڇا ڇا
ٺهندو آهي. سو تجربا ڪندي ٿي ڏينهن جا ٻه
ايائي وڃي وين. نيٺ هنن هٿي ڏٽي ڪجهه نه ڪائڻ
جهڙيون شيون ناهي تيار ڪيون. مهيندر کي اُنهيءَ مان
ڏاڍو مزو آيو پر آشا اُنهيءَ مزي ۾ ساٿس ساٿ ڏيئي نه
سگهي. هوءَ پنهنجي اَڻ ڄاڻائيءَ ۽ اَڻ لائقيءَ تي دل ئي
دل ۾ نهايت پشيمان ۽ پريشان پئي ٿي.

گهر جي سيني ڪمرن جا سڀ وَسلا ڊانوا ڊول ٿي ويا
هُئا. ايتري قدر جو ضرورت پوڻ تي ڪو ٿپڙ ڳولهي به
نٿي لڌو. آخر مهيندر جي ڊاڪٽريءَ جا اوزار ٻاڄي ويڻ
جي ڪم اَچڻ لڳا ۽ اُهي به ڪنهن ڏينهن ڪچري سان گڏ
ميڙجي سيڙجي وڃي ڪچري جي ڍير ۾ پيا. اهڙيءَ طرح
سندس ڊاڪٽري ٽوٽڪن جو نوٽبوڪ به باهه ٻارڻ جو ڪم
ڏيندي ڏيندي وڃي رڌڻي جي رک جي ڍير ۾ سمايو.

اُهڙين اَڻ ڇتين ٻٽڻ ٻڄڻ تي مهيندر جي خوشيءَ جي
حد نه رهندي هُئي پر آشا کي اُنهن تان ڏاڍو اَرمان
ٿيندو هو. گهر کي بي بندوبستيءَ ۽ بدانتظاميءَ جي وهم ۾
وهائي اُنهيءَ سان گڏ پاڻ به خوش ٿيندو وهم ۾ وهندو وڃڻ
هنکي نهايت ڀيانڪ لڳندو هو.

هڪڙي ڏينهن سنجها سمي ٻئي ڄڻا کليل ڪنڌ سامهون
ورانڊي ۾ بستري تي ويٺا هُئا. برسات برسي بس ٿي هُئي.
ڪلڪتي جون اُفق تائين ڦهليل آڪاس ڇهندڙ عمارتن
جون چوٽيون، چانڊوڪيءَ ۾ ٻڏيون پيون هيون. آشا گهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ننڍي باغيچي مان پنل بڪل جي گلن جو ڍير چُڻي آڻي هئي ۽ ڪنڌ هيٺ ڪري چپ چاپ هار پئي پوئائين ۽ مهيندر اُنهيءَ هار کي ڇِڪي ٽاٽي، ڪيس هار پوئڻ ۾ رنڊڪ وجهي ۽ اُن مان اَجايون سڄايون وِڏُون ڪڍِي خواهه مخواهه ساڻس جهيڙي مچائڻ جي ڪوشش پئي ڪئي. آشا اُنهيءَ بي سبب ستائڻ ڪري هنکي هڏي ڏيڻ لاءِ وات مس تي کوليو نه هن جهٽ ٽپو ڏيئي اَچي تي زوريءَ سندس وات بند ڪيو ۽ هُڏِيءَ جا لفظ وات مان پوريءَ طرح ڪڍڻ ئي نه ڏنائينس.

برابر اوڏيءَ مهل پَر واري گهر جي پاليل ڪوئل ڪُهوُ ڪهوُ ڪرڻ لڳي، تڏهن هنن ٻنهي ڏاڍي چاهه مان پنهنجي مٿان ٽنگيل ڪوئل جي پڃري ڏانهن نهاريو. جڏهن پاڙي واري گهر جي ڪوئل ڪهوُ ڪهوُ ڪرڻ لڳندي هئي، تڏهن هنن جي پاليل ڪوئل به ماٺ ۾ نه رهندي هئي. پر اوڏيءَ مهل پاڙي واري ڪوئل جي ڪُوڪڻ تي سندن ڪوئل ڪُوڪيو ئي ڪو نه.

آشا اِنتظار مان پڪاريو: ”ڇو اَڄ اسان جي ڪوئل کي ڇا ٿي ويو آهي!“

مهيندر ورندي ڏني: ”هن تنهنجي آواز کان شرمائجي ڪُوڪڻ بند ڪري ڇڏيو آهي.“

آشا نهايت نيزاريءَ مان چيو: ”مهرباني ڪري ٺٺولي ڇڏي، ڏسو ته ڪوئل کي ڇا ٿي ويو آهي؟“

تڏهن مهيندر پڃرو هيٺ لاٿو ۽ پڃري مٿان ويڙهيل ڪپڙو لاهي ڏٺائين. ڪوئل مئي پيئي هئي. اَپورٽا جي وڃڻ کان پوءِ نوڪر موڪل وٺي هليو ويو هو ۽ ٻئي ڪنهن هنجي سار ڪانه لڌِي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوئل کي مٿل ڏسي چنتا کان آشا جو منهن لهي ويو. هار پوڻ لاءِ سندس آڱريون ڇريون ٿي ڪونه، ڳل جيئن جو تيئن پيا رهيا. جيتوڻيڪ اُنهيءَ گهڻنا ڪري مهيندر کي به ڏک ٿيو، تڏهن به ٻي وقت رنگ ۾ ڀنگ پوڻ جي خوف کان هن اُنهيءَ قصي کي ڪل ۾ اُڏائڻ جي ڪوشش ڪندي چيو: ” اِهو هڪ ڪري چڱو ٿي ٿيو، نه نه مان ڪاليج وڃان ها نه هوءَ ڪهڙُ ڪري توکي پيٽي ساڙي ها.“

اِئين چئي هن ٻئي هٿ وڌائي آشا کي ڇڪي پنهنجي قرب جي قيد ۾ ڪڙڻ جي ڪوشش ڪئي پر آشا آهستي آهستي پاڻ ڇڏائي، پلو ۾ پيل ڳل پرتي اُڇلائيندي چيو: ” بس بس، اِها پريم ليلا رهڻ ڏيو، جلدي وڃي اُهيءَ کي وٺي اَچو.“

(٩)

ايتري ۾ ٻاهران: ” مهن دا، مهين دا“ جا سڏ متان سڏ ٿيڻ لڳا.

” اُڙي ڪير آهي؟ اَچ، سڌو مٿي هليو اَچ.“ چئي، مهيندر ورندي ورائي.

ٻهاريءَ جو سڏ ٻڌي مهيندر جي دل ٽڙي پيئي. وهاڻ کان پوءِ ٻهاري وچ وچ ۾ ڪڏهن اَچي سندن رنگ ۾ ڀنگ وجهندو هو. اُنهيءَ ڏينهن اُهوئي رنگ ۾ ڀنگ مهيندر کي سک جي لاءِ نهايت ضروري ڀاسڻ لڳو.

ٻهاريءَ جو اَچڻ آشا کي به سڪدائي لڳو. هوءَ ٽڪڙ پڪڙ ۾ ساڙهيءَ جو پلئه مٿي ٿي ورائي جهٽ پٽ اُٿي کڙي ٿي. مهيندر پڇيس: ” چو، ڪيڏانهن ٿي وڃين؟ اِهو ڪير ڪونهي، ٻهاري آهي.“

آشا چيو: ” دادا جي لاءِ جل پان جو بندوبست ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿي وڃان.“

ڪنهن ڪم ڪرڻ جي موقع ملڻ ڪري آشا جي اُداسائي ڪجهه گهٽي، پر وچڙ ڪان اڳ هوءَ مٿو ڏيکي سس جي حال احوال پڇڻ لاءِ بهي رهي. هن اُچا تائين ٻهاريءَ سان ڪڏهن ڳالهايو ڪونه هو.

ٻهاريءَ اندر ايندي ئي چيو: ”اُفسوس! ڇا ڪيئه کهڙي رنگ ۾ اُچي پنگ وڌم! پر پاڻي، تون پڻ نه ڪر، تون ويهه، مان وڃان ٿو.“

آشا، مهيندر ڏي نهارڻ لڳي. مهيندر ٻهاريءَ کان پڇيو: ”ٻهاري اُميءَ جي خبرچار ڏي؟“

ٻهاريءَ کيس طعنو هڻندي چيو: ”پاڻي، توکي هينئر ماءُ ۽ ماسيءَ جي خبرچار پڇڻ جي کهڙي لڪڙ پيئي آهي. اُنهن ڳالهين لاءِ گهڻو ئي وقت پيو آهي. پوءِ انگريزيءَ ۾ چيائين:-

“Such a night was not made for sleep, nor for mothers and aunts!”

(ههڙي رات نه ننڊ ڪرڻ لاءِ آهي، نه ماءُ ۽ ماسيءَ جي يادگيريءَ لاءِ!) اِئين چئي، ٻهاري موٽڻ لڳو، ته مهيندر هنکي هٿ کان جهڪي ڪٽي پر ۾ واريو.

اُنهيءَ تي ٻهاريءَ چيو: ”ڏس پاڻي، منهنجو ڪو قصور ڪونهي. مهين دا مونکي زور ڪري ٿو واري، ڪٿي اِئين نه ٿئي جو پاپ ڪري مهيندر جو سراپ پوي ٻهاريءَ مٿان.“

آشا اُهڙن چرچن جا جواب ڏيئي نه سگهندي هئي، تنهن ڪري دل ئي دل ۾ ڏايو پيئي پوسرلدي هئي. ٻهاري اهو ڏسي هنکي هيڪاري پيو پوسرائيندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻهاريءَ چيو: ”گهر جي حالت نه اڪيلين پيئي پسجي. امڙيءَ کي ونئي اڇڻ جو وقت اچا نه آيو آهي ڇا؟“

مهيندر وراڻيو: ”ڇو ڪين. اسين نه سنڌس اڇڻ جي راهه پيا نهاريون.“

ٻهاريءَ چيو: ”اڄين ئي ڄاڻا ٿيندي هن ڏي ڇني لکڻ م توکي ڪو گهڻو وقت ڪونه لڳندو پر هنکي انهيءَ مان بي حد خوشي ٿيندي. مان پاڻيءَ کي عرض تو ڪريان نه هوءَ مهرباني ڪري توکي انهيءَ لاءِ به منت موڪل ڏئي.“

آشا انهيءَ ئي ڪاوڙ جي اثان نڪري هلي ويئي. هنجي اکين مان ڳوڙهن جي ڌارا وهي هلي.

مهيندر پڇيو: ”خبر نه آهي توهان کهڙيءَ شيءِ گهڙيءَ هڪ ٻئي کي ڏنو آهي جو ٻنهي جي پاڻ ۾ ٻنوت ئي نٿي پوي. هر وقت ڪانه ڪا کٽ پٽ هلندي ئي رهي ٿي.“

ٻهاريءَ چيو: ”توکي امڙيءَ نه لاڏ ڏيئي ڪاري ئي ڇڏيو آهي. هاڻي زال به ڪارڻ ئي سنهري پيئي اٿيئي. اهو مون کان ڏنو نٿو ٿئي تنهن ڪري سمجهه پائي ڪجهه ڇئي تو وهان.“

مهيندر: ”پر ڏسين تو نه انجو نتيجو ڪهڙو تو نڪري؟“

ٻهاري: ”نتيجو تنهنجي لاءِ ڪٽي ڪو خاص نٿو نڪري، پر منهنجي لاءِ ڪجهه نه ڪجهه نڪري تو.“

(١٠)

ٻهاريءَ پاڻ وڃي مهيندر کان چٺي لکارائي ۽ وري اها پاڻ ئي ڪٽي ٻئي ڏينهن ئي راج لڪشميءَ کي ونئي اچڻ لاءِ روانو ئي ويو. راج لڪشمي سمجهي ويئي نه ٻهاري ئي وڃي مهيندر کان چٺي لکارائي آيو آهي، پر تنهن هوندي به هوءَ انئي وڌيڪ نڪي نه سگهي. مونندي ونود نيءَ کي به پاڻ سان ونندي آئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهرڌياڻيءَ موٽي اچي گهر جي جهڙي دردشا ڏٺي، تنهن هن جو من نونهن کان هيڪاري ڦيرائي ڇڏيو. ڏٺائين ته، سڄو گهر ڪن لڳو پيو آهي. گهر جا سڀ ٿپڙ ميرا گندا ۽ ڍانوان ڍول لڳا پيا آهن.

پر هنکي اهو ڏسي نهايت عجب لڳو ته نونهنس جو رنگ اڳئين کان بلڪل بدلجي ويو آهي. هوءَ پاڇولي جيان سندس پٺيان پيئي ڦري! چوڻ بنا به کيس هردم هر ڪم ۾ وڻائڻ جي ڪوشش پيئي ڪري! راج لڪشميءَ کيس اِئين ڪندو ڏسي دک ٿي چوندي هئي: ”ڇڏ ڌيءُ، تون ڪم ڪاري وڃهندينءَ، جيڪو ڪم نٿو اچيئي اُهيءَ ۾ هٿ ڇو ٿي وجهين؟“

هن جي دل ۾ آيو ته هجي نه هجي، اُنپورڻا جي وڃڻ کان پوءِ ئي ڪنوار ۾ ايترو سڌارو آيو آهي. وري پيو پُڙر پيس ته ڪنوار جي ڪم ۾ لڳي رهڻ سان مهيندر سمجهندو ته چاچي هئي ته مان اِستريءَ سان بي ڪٽڪي موج ۾ هوس، پر ماءُ جي ايندي ئي وري وڇوڙي جو دک شروع ٿيو آهي. اُنهيءَ مان اهو ئي ثابت ٿيندو ته چاچي سندس سک ۾ سکي آهي ۽ ماءُ سندس سک نٿي سهي. اُنهيءَ مان چڱو نتيجو نه نڪرندو. اهڙي نتيجي پيدا ڪرڻ جو ڪو ضرور ڪونهي. تنهن ڪري هوءَ پاڻ نونهن جي خوشامند ڪري هنکي گهرو ڪم ۾ گهڻو وچڙڻ نه ڏيندي هئي.

مهين جيڪڏهن آشا کي ڏينهن جو پاڻ وٽ سڏ ڪندو هو ته آشا وٽس وڃڻ کان اڪثر ڪيٻائيندي هئي. اُنهيءَ تان راج لڪشمي پاڻ کيس ڇينڀيندي هئي. چوندي هيس، ڪنوار ٻڌين ڪونه ٿي ڇا، مهين پيو سڏيئي. اُنهيءَ کان ڪن لاٽار ڇو ٿي ڪرين؟ حد کان وڌيڪ عيش ڪرڻ ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيار وڌائڻ جو اِجهو اِهو نتيجو آهي، توکي ٻاجهي ڪنهن جي خفي ۾ پوڻ جو ڪو ضرور نه آهي."

پوءِ وري ساڳيو ئي سليمت پين ۽ چارو پاڻ جو ڪُوڙو کيل شروع ٿيو؛ ۽ شروع ٿيو اهو ئي هڪ ٻئي لئي گهڻ پيار ڪرڻ جو بي بنياد ڏوهه مڙهي هڪ ٻئي کي ڏوهي ثابت ڪرڻ ۽ اُنهيءَ سوال تي اُجايو زوردار بحث ڪرڻ ته اِنهي مان ڪنهنجو پريم وڌيڪ گهرو ۽ سچو آهي.

پريم جي موج ۾ هنن جا برساتين جا ڏينهن راتين جيان ۽ چاندوڪيون راتيون ڏينهن جيان گذرڻ لڳيون. هو ٿڪ ۽ ڪٿائيءَ کي زوريءَ من تان مٿائڻ ۽ سهه واس مان پوري مڙي نه ماندي به هڪ ٻئي کي اِئين ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪندا هئا ته 'هاءِ، هت آرام ناهي تو بنا توکان سواءِ'. جيتوڻيڪ سندن عيش جو سڪه ڪڏهوڪو ختم ٿي چڪو هو، تڏهن به ڪمڪار ڏي سندن چت نه ورندو هو. عيش جي سڪه ۾ اِهائي وڏي وِڏ ٿئي ٿي جو اُهو گهڻو وقت جٽاءُ ڪو نه ڪري پر سندس سڪ ۽ سيڌ جلد ڪين وڃي.

اُهڙي وقت هڪڙي ڏينهن ونودنيءَ اچي آشا کي گراٽڙي پائي چيو: "پڻ، تنهنجو سهاڳ شل سدائين جڙيو رهي، پر تون مون ڏکن ڏڏيءَ ڏي ڪڏهن به اک کڻي ڇو نه ٿي نهارين؟"

آشا ننڍي هوندي کان پنهنجي چاچي جي گهر ۾ ڌاري ٿي پلي هئي، تنهنڪري هنکي ٻئي ڪنهنجي اُگهيان ويندي ڌاري هچڪ ٿيندي هئي. دپ ٿيندو هوس ته متان اُگهلو ڪيس منهن نه ڏئي. جڏهن ڪامديو جي ڌنش مثل گڏيل ڀرون، تيز ۽ چست نظر، جوين ڀري سهڻي ۽ سڊول مُکه ونودني پهرين پهرين سندن گهر ۾ آئي تڏهن آشا کي همت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نه ٿي جو اُتي اچتي وڏي کيس آدرياڻ ڏئي ۽ ساڻس جاڻ
سڃاڻ پيدا ڪري .

هن ڏٺو ته ونودنيءَ سندس سس راج لڪشميءَ اڳيان سندس جيان هيڪي ڪانه ٿي، نه ڪوشش ٿي ڪري ۽ راج لڪشمي به جڻ کيس ڏيکاري ڏيکاري هنکي ڏاڍو آدرياڻ ڀيٽي ڏئي ۽ جڻ ههل ڪمهل خاص طرح کيس ٻڌائي ٻڌائي زور زور سان سندس ساراهه پيئي ڪري .

اهو به ڏٺائين ته ونودني به گهر جي سڀني ڪمن ڪارين ۾ نهايت هوشيار آهي، کيس گهرڌياڻي ٿي ڪم هلائڻ جو سهج سڀاويڪ پورو ڏانءُ آهي . منجهس ڏيا آهي . نوڪرن نوڪراڻين کان ڪم وٺڻ، کين چينيڻ، اک ڏيکارڻ ۽ حڪم ڏيڻ ۾ هچڪي ڪانه ٿي . اهو ڏسي مٿس ونودنيءَ جي دهشت چڙهي ويئي . هن پاڻکي ونودنيءَ کان گهٽ ڪري سمجهيو .

اُنهيءَ سرو گڻ وَاي، چتر ۽ سندر ونودنيءَ جڏهن خود اُچي کانئس سڪ ۽ پريم جي ڀڪيا مڱي، تڏهن آشا جي هچڪ لهندي ويرم ڪانه لڳي . سندس خوشيءَ جي حد نه رهي . ٻنهي سکين جي پريم جو ٻج، جادوگر جي جادوءَ ٻج جيان هڪڙي ڏينهن ۾ ڦُٽي نڪتي، اُنگور جي، پن ۽ پشپ ڪڍي بيٺو . هن ونودنيءَ جي ڳچيءَ ۾ ٻانهون وجهي چيو: "پيڻ، اسين ساهيڙيون ته ٿي ويوسين، هاڻي اچ ته هڪ ٻئي تي ساهيڙپ جو نالو رکون ."

ونودنيءَ مشڪي پڇيو: "ڪهڙو نالو؟"

آشا ڪيترائي سٺا نالا ڳڻهي ويئي، 'هرسنگار، ڪدمب، مولسري' وغيره .

ونودنيءَ چيو: "پيڻ، اهي نالا هاڻي گهڻو پراڻا ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويا آهن. هاڻي اُهڙا نالا ڪنهنکي ڪو نه ٿا وڻن.

آشا پڇيو: "تڏهن توکي ڪهڙو نالو پسند آهي؟"

ونود نيءَ چيو: "ڪو ڇهرو ڇهڪيلو نالو، جيئن اڪ سؤر."

آشا چاهيو ٿي ته ساهيڙيءَ لي ڪو ڪنن کي وڻندڙ مٺو سريلو نالو رکي ۽ پر ونود نيءَ جي مرضي ڏسي هن اهو اَڻ وڻندڙ نالو ئي ڪٽي قبول ڪيو. ڪل ۾ اونڌي ٿيندي چيائين: "اَڪ سؤر! چڱو، اهو ئي نيڪ آهي."

(١١)

آشا کي هڪ ساٿڻ جي ڏاڍي ضرورت هئي، پريم اُنسو رڳو ٻن ڄڻن سان پورو نٿو ملهائجي سگهي. اُنجي پوري مزي ماڻڻ لاءِ هڪڙي اُهڙي ٽئين حال محرم جي ضرورت رهي ٿي، جو اُنسو جي منائيءَ مثل سندن پريم آنند جون رس-ڀريون ڳالهيون ٻڌي، سندن سڪ صحبت کي سڦورائي بخشيندو رهي.

سهاڳ جي سنيهه سڪ کان وانجهيل ونود ني به آشا جهڙي نووڙيءَ جي پهرئين پريم جي عجيب غريب مد ڀرين رسيلن آزمودن ٻڌڻ لاءِ اُسائيل شرابيءَ جيان شوق مان ڪن لائي ويهندي هئي ۽ تيز شراب مثل پريم رس ڀرين ڳالهين جا ڍڪ پيئي پرينديِ هئي. ڳالهين ٻڌندي نشو چڙهندو ويندو هوس، مٿو ڀنوَ کائڻ لڳندو هوس ۽ رت ٽهڪي ويندو هوس.

ٻپهريءَ جي ايڪانت ويل جڏهن راج لڪشمي وڃي آرامي ٿيندي هئي ۽ نوڪر چاڪر به ٽڪ ڀڃڻ لاءِ هيٺين ڪمرن ۾ وڃي وسرامي ٿيندا هئا، مهيندر به ٻهاريءَ جي گهڻن طعنن طنڪن کان پوءِ ٿوري وقت لاءِ ڪاليج هليو ويندو هو ۽ ڏينهن ٽتي جو اُجلي نيل گگن جي ڪنهن ڏورانهين ڪنڊ کان رکي رکي رڳو ڪنهن سرڻ جي ٽنڪي سنهڙيِ ڪونجار پيئي ڪن پوندي هئي، تڏهن آشا پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لويسي سمهڻ واري ڪمري جي فرش تي پٿاريل بستري مٿان رکيل وهاڻي تي وار پکيڙي ليٽي پوندي هئي ۽ ونود لي وري سندس سامهون اونڌي ليٽي ڇاتيءَ هيٺان وهاڻو رکي، آشا جي واتان پريم جي دل پذير ڪهاڻين ٻڌڻ ۾ لنولين ٿي ويندي هئي. ٻڌندي ٻڌندي سندس ڪن پٽيون ڳاڙهيون ٿي ويندڀون هيون ۽ ساهه ٽڪرا ٽڪرا ڪجهه لڳندا هئس.

هوءَ سوال ڪري آشا جي من مان ننڍي ۾ ننڍي ڳالهه به ڪوٺي ٻاهر ڪڍائيندي هئي. ساڳي ڳالهه ور ور ڪري ڪيترائي ڀيرا هن جي واتان ڇوائيندي هئي. ڳالهه پوري ٿي ويندي هئي ته هوءَ اندازو لڳائي پڇندي هئي: ”چڱو ڀيڻ، هيٺن ٿئي ها ته ڇا ٿئي ها، ۽ جي هولٽن اچي ها ته جيڪر ڇا ڪرين ها؟“

انهن اڻ هوندين ڪلپنائن رستي سڪ کي جدا جدا روپن ۾ ڏسڻ، آشا کي به وڻندو هو.

ونود لي چوندي هئي: ”چڱو ڀائي اڪ سؤر، جيڪڏهن لنهنجو وهاڻ بهاريءَ سان ٿي وڃي ها ته؟“

لج کان آشا جو ڪنڌ جهڪي ويندو هو. هوءَ چوندي هئي: ”ڀيڻ، اهڙيون ڳالهيون نه ڪندي ڪر. اهڙيون ڳالهيون ٻڌي مونکي ڏاڍي لج ٿي اچي. ها، باقي، جيڪڏهن توسان ٿي وڃيس ها ته ڪهڙو نه چڱو ٿئي ها. ڳالهيون نه توسان ٿيڻ لاءِ هليون هيون.“

ونود ني ورندي ورائيندي هئي: ”مون سان شاديءَ لاءِ ته گهڻن جون گهڻيون ئي ڳالهيون هليون هيون، نه ٿي نه پاڻ چڱو ٿيو، مان جهڙيءَ حالت ۾ آهيان تهڙيءَ حالت ۾ ئي خوش آهيان.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا کي ونود ٽيءَ جو اهو جواب دل سان نه لڳندو هو. هوءَ اُنهيءَ کي غلط ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪندي هئي. هوءَ پلا اهو ڪيئن ٿي قبولي سگهي ته هڪ وڏوا جي حالت هڪ سڌوا کان سٺي ٿي ٿئي. هن چيو: ”ڇگو پلا، اهو خيال ڪر ته جيڪڏهن تنهنجو وهاڻ منهنجي پتيءَ سان ٿي وڃي ها ته؟ تيڻ لي ٿي نه هو.“

’تيڻ لي ٿي هو ته پوءِ ڇو نه ٿيو؟‘ ونود ٽي ويچاريندي هئي، ’پوءِ آشا جي اهائي سک سيج ڪنهن ڏينهن سندس سک سيج بڻجي وڃي ها!‘ اُنهيءَ خيال ايندي ٿي هوءَ هِن جي نهيل نڪيل، سهڻي سينگاريل سمهڻ واري ڪمري ڏي نهاريندي هئي ۽ سڄي گهر جو خيال ڪندي هئي. خيال ڪندي هئي ۽ ڪنهن به طرح اهو وساري نه سگهندي هئي ته اهو شاهاڻو گهر ڪنهن ڏينهن سندس تيڻ وارو هو. پر هاڻي؟ هوءَ اُنهيءَ ساڳئي ئي گهر ۾ هڪ ڌاريءَ طور رهيل آهي. هڪ مهمان آهي. اَڄ ڪيس اُن ۾ اَجهو مليو آهي. سڀاڻي ڪيس اُهو ڇڏي وڃڻو پوندو!

ونود ٽي نه پوريءَ جو پنهنجن هنرمند هٿن سان آشا جا وار سنواريندي هئي، سندس چوٽي ڪندي هئي ۽ ڪيس سنواري سينگاري پتيءَ ڏانهن موڪليندي هئي. جڻ هنجي مٺي ڪلپنا، اُنهيءَ سينگاريل ڪنوار جي سينگار ۾ لڪي، انتظار ۾ وينل موهن جوان جي * اُپسار ۾ نويلڪي ڪمري ۾ گهڙندي هئي. ڪڏهن ڪڏهن نه هوءَ آشا کي ڪنهن طرح پاڻ کان اَلڳ تيڻ ٿي نه ڏيندي هئي. چوندي هيس: ”اُڙي آور ورس نه سهين، تنهنجو پتي کو ڪيڏانهن ڀڄي

* اُپسار = ڪنهن نوجوان استريءَ جو پنهنجي پريتم سان ملڻ لاءِ سينگارجي نڪرڻ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ ڪو نہ تو وچي • هوُ ڪو ٻَن جو مايا مرگهہ نہ ڪولهي • هو پلوَ هيٺ پاليل هرڻ آهي •“ اُنهيءَ طرح هوءَ نهايت چتراڻيءَ سان هنڪي ڪل چرچي ۽ ڳالهہ ٻولهہ ۾ رنيائي ڏاڍي دير ڪري ڇڏيندي هئي •

مهيندر اُنهيءَ حالت ڪان نهايت تنگ اچي ليٺ هڪڙي ڏينهن آشا کي چيو: ”تنهنجي ساهيڙي نہ وڃڻ جو نالو ئي اٿي وٺي ، ليٺ ڪڏهن ڳوٺ بہ ويندي يا ويندي ئي ڪانہ ؟“

آشا ڊڄي اِنتظار مان چوڻ لڳي: ”توهين منهنجي اُڪہ-سُرر تي ڪاوڙ نہ ڪريو• توهانکي خبر نہ آهي تہ هوءَ توهانکي ڪيترو تي پانئين • ڪيتري دل لائي توهانجون ڳالهيون تي ٻڌي • ڪيتري محنت ڪري مونکي سدواري سينگاري توهان ڏي تي موڪلي •“

راج لڪشمي ، آشا کي ٻهرين گهر جو ڪم ڪرڻ نہ ڏيندي هئي ۽ ٻوءِ ونودڻي وچ ۾ پيئي آشا جو ٻدر ڪٽي ڪيس ڪم ۾ لڳايو• ونودڻي اُورچ هئي • اُڪثر صبوح کان وٺي شام تائين سڄو ڏينهن گهر جي ڪم ڪار ۾ ڳيتي پيئي هوندي هئي • ڪن پل بہ سست يا بيڪار نہ وهندي هئي • آشا کي بہ پاڻ سان گڏ ئي ڪم ۾ رنيائي رکندي هئي • هڪ ٻئي پٺيان ڪم جو اُهڙو سلسلو رکندي هئي ، جو آشا لاءِ وچ مان جند ڇڏائي لڪري وڃڻ ڏاڍو ڏکيو تي پولدو هئو • ونودڻي اِهو خيال ڪري دل ئي دل ۾ پيئي ٺرلدي هئي تہ آشا جو پتي ڪڏ واري خالي ڪمري جي ڪنڊ ۾ وينو لڇندو ڦٿڪندو ۽ ڇڪ کائيندو هوندو• آخر آشا ڪڪ ٿي چوندي هيس: ”پيڻ اِڪہ سوُر ، هاڻي مونکي موڪل ڏي نہ وڃان ، نہ تہ هو ڏاڍو ڪاوڙ با •“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونودنيءَ کيس جهٽ ورندي ورائيندي هئي: ”تورو ترس، بس باقي اِهو تورو ڪم ڇڏائي لون ٻلي هلي وڃ. گهڻي دير ڪانه لڳنديئه.“

تورو رکي آشا وري آتاولي ٿي چوندي هئي: ”نه ڀيڻ، هاڻي هو سچ پچ ناراض ٿيندا. مونکي ڇڏ ته مان وڃان.“

ونودني چوندي هئي: ”تورو ناراض ٿي پوندا ته ڇا ٿي پوندو؟ سهاڳ جي سنگ ۾ به جيڪڏهن ڀاڄيءَ ۾ ڀيل ڳاڙهي مرچ ڇيان، ناراضپي جو تورو ڳاڙهو مرچ ملايل نه رهندو ته اُن مان ايترو رس نه ايندو.“

پر سهاڳ جي سنيهه جي اُنهيءَ مرچ مصالحي ۽ رس ڀرچڻ جي مزي جي خبر نه ونودنيءَ کي ٿي رهي، جنهن وقت اُها سهاڳ جي ڀاڄي هئي ڪانه. وري جنهن وقت اُها سهاڳ جي ڀاڄي هئي، تنهنکي اُنهيءَ مرچ مصالحي جي مزي جي ڪابه خبر ڪانه هئي. سهاڳ جي اُنهيءَ سک جو خيال ڪري ونودنيءَ جي نس نس ۾ ڄڻ آگ لڳي ويندي هئي. هوءَ گهر ۾ جيڏانهن نظر ورائيندي هئي، تيڏانهن گرهست جي سک سامگري ڏسي سندس اکيون ڀيون سڙنديون هيون. اصل اکين مان اُلا پيا نڪرندا هئس. هوءَ ويچاريندي هئي، ’اهڙو فرحتي گهر! اهڙو گهر ڌڻي، سهاڳ جو سوامي! هن گهر کي ته مان جيڪر راجا جو راج محل ۽ گهر ڌڻيءَ کي چرڻن جو داس بڻائي ڇڏيان ها! تڏهن جيڪر گهر جي اهڙي حالت رهي ها ۽ گهر ڌڻيءَ جو اهڙو شان رهي ها! منهنجي جاءِ تي هيءَ نيڏڙي نادان! هيءَ ڳُڏي! هاءِ قسمت!‘

پوءِ هوءَ آشا کي ڳراٽڙي پائي چوندي هئي: ”ڀيڻ اڪ سُور، مونکي ٻڌاءِ ته ڪالهه توهان جي وچ ۾ ڪهڙيون ڪهڙيون ڳالهيون هليون. مون ڪالهه توکي جيڪي کيس چوڻ لاءِ چيو هو، سو تو کيس چيو هو؟ توهان جي پريم جون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳالهيون ٻڌندي ٻڌندي ته مون کان گهر جو ڪم ڪار ۽ ڪاڏو پيتو سڀ وسري ٿا وڃن.“

(١٢)

آخر مهيندر ڪڪ تي هڪڙي ڏينهن ماءُ کي سڏ ڪري چيو: ”امي، اهو ڇا چڱو آهي جو هڪڙي ڌاريءَ جوان وڌوا کي گهر ۾ ٽڪائي جوابداري سر تي کڻجي؟ مونکي ته هنجو هتي ٽڪڻ چڱو نٿو لڳي. ۽ جاڻ ڪنهن مهل ڪا مصيبت نه مٿان اچي ڪڙڪي.“

راج لڪشميءَ وراڻيو: ”پٽ، ولو ڇا ڌاري آهي؟ هوءَ ته لڏهنجي مارومت وڃن جي وڌوا آهي. منهنجي لاءِ ته هوءَ ڌاري ڪانهي.“

مهيندر چيو: ”نه امي، هوءَ ڌاري هجي يا پنهنجي، پر هن جو هتي ٽڪڻ ڪنهن به صورت ۾ چڱو نه آهي، نه اُنهيءَ مان ڪا چڱائي ٿي ٿيڻي آهي.“

راج لڪشميءَ پليءَ پٽ چالو تي ته مهيندر جي رائي کي ريٽڻ سولو نه آهي. تنهن ڪري هن ٻهاريءَ کي سڏائي چيو: ”پٽ ٻهاري، تون هڪوار مهيندر کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪري ڏس. هن جو ويچار آهي ته وپن ڪنوار کي ڳوٺ موڪلي ڏجي. مان سمجهان ٿي ته هن جي هتي رهڻ ڪري اُي هن ٻڍاپي ۾ مونکي ڪجهه آرام مليو آهي. هوءَ پنهنجي هجي يا پرائي، پر هن جهڙي منهنجي سيوا ڪئي آهي تهڙي هيل تائين ٻئي ڪنهن پنهنجي به ڪانه ڪئي آهي.“

ٻهاريءَ، لڪشميءَ کي ڪو جواب نه ڏنو. سڌو مٿي مهيندر وٽ لنگهي ويو ۽ کيس وڃي چيائين: ”مهين دا، تو ڪڏهن وپن ڪنوار جو به خيال ڪيو آهي؟“

”وپن ڪنوار جو خيال!“ مهيندر ڪلي چيو: ”اُنهيءَ جي

خيال ته منهنجي رات جي ننڊ ۾ ڦٽائي ڇڏي آهي. ٻنهنجي پاپيءَ ڪان ئي پڇي ڏس. هن جي چنتا ته منهنجون ٻيون سڀ چنتائون ئي چُور ڪري ڇڏيون آهن."

آشا گهونگهٽ اندران ڇپ ڇپ ٻيڙي مهيندر کي مهميز ڪئي.

ٻهاريءَ کلي پڇيو: "هيءَ ڪو * وِش وِرڪش جهڙو مثال ته ڪونهي؟"

مهيندر چيو: "لڳي ته برابر اُنهيءَ جهڙو ئي ٿو. ڇني هنڪي هتان ڪيڻ لاءِ حيران آهي."

آشا گهونگهٽ مان ميڇ ڏيئي مهيندر کي ٻيو ڀيرو مهميز ڪئي.

ٻهاريءَ چيو: "هنڪي گهر مان ڪيئي ڇڏڻ مان ڇا ورندو، هوءَ وري ٿي اُچي سگهي ڇا؟ هن مان جند ڇڏائڻ جو اُپاءَ اهو آهي ته تون سندس ٻيو وواهه ڪرائي ڇڏ ته سندس زهري ڏند اُکڙي وڃي."

مهيندر ورندي ڏني: "وش ورڪش واري ڪند ننڊنيءَ کي ۾ ته وري پرٽايو ويو هو؟"

ٻهاريءَ چيو: "اُنهيءَ ٻمت کي هاڻي ڇڏي ڏي. مون کي ڪڏهن ونودنيءَ جو خيال پئي آيو آهي. مان سمجهان ٿو ته هوءَ سدائين ته تو وٽ رهي نه سگهندي. مان سندس ڳوٺ جو حال ڏسي آيو آهيان، تنهن کي خيال ۾ رکندي ته هنکي وري موٽائي اُنهيءَ سڃي جهنگ ۾ موڪلڻ نه ڪيس عمر ڀر ٻدواس ڀوڳائڻو پيندو. اِها هن لاءِ نهايت سخت ڳري سزا ٿيندي."

ونودني اُچا ٽائين مهيندر جي منهن ڪانه چڙهي هئي.

---

* سري بنڪم چندر چٽرجيءَ جو مشهور ناول. سنڌيءَ ۾ رلن ساهتيه منڊل جو ڇپايل 'آشا'.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر ڀاريءَ ڪيس ڏنو هو ۽ سمجهيو هو. هن ايترو سمجهيو هو ته هوءَ اِستري هرگز جهنگل ۾ ڇڏڻ لائق نه آهي. پر ساڳئي وقت هن جي من ۾ اهو به انديشو هو ته هنجو مهيندر جي گهر ۾ رهڻ ڪڏهن اُنرٿ به ڪري سگهي ٿو. ڇو ته جيڪو ڏيئو گهر کي روشن ڪري سگهي ٿو، سو ڪڏهن گهر کي باهه لڳائي ڀسم به ڪري سگهي ٿو."

مهيندر، ڀاريءَ جي رائي تي خوب کليو. ڀاريءَ به ڪيس اُنجي وَرندي وراڻي. پر ڀاريءَ سمجهيو ٿي ته هيءَ اِستري ڪا راندڪو ناهي جنهن سان ڪا راند ڪري سگهجي ۽ نه اهڙي آهي جنهن کي نظرانداز ڪري سگهجي.

راج لڪشميءَ، ونودنيءَ کي خبردار ڪندي چيو: "ڌيءَ، خبردار ٿيءُ، ڪنوار سان گهڻي گهرائپ نه رک. تون ڳوٺاڻي ڇوڪري آهين. ڳوٺ ۾ پلي ۽ پرڻي آهين. توکي اَڄ ڪلهه جي شهري جوانن جي خيالن ۽ هلت چلت جي سڌ نه آهي. سمجهُو سياڻي آهين، سوچي سمجهي هل."

اُنهيءَ سمجهاڻيءَ کان پوءِ ونودني، آشا کي ڄاڻي واڻي ڏيکه سان زور ڪري پاڻ کان پري رکڻ لڳي. آشا کي چيائين: "ڀيڻ، مان تنهنجي ڇا ٿيان؟ مون جهڙي غريب وڌوا کي پنهنجيءَ عزت آبروءَ جو خيال رکي هلڻ گهرجي، نه ته خبر نه آهي ته ڪنهن وقت اَلائي ڇا ٿيڻجي وڃي."

آشا گهڻي ئي منٿ ميڙ ڪيس ۽ رلي رڙي پر ونودنيءَ اصل هڪ به نه ٻڌس. آشا کي جو روز روز پنهنجي پريم ڪهاڻي ٻڌائڻ جي هير پئجي ويئي هئي، سا ڪيڏانهن وڃي؟ هنجي دل جون ڳالهيون نڙيءَ تائين ٽمٽار ٿي ويون، ته به ونودنيءَ کو منهن ئي ڪو نه ڏنس.

هيڏانهن مهيندر جي پريم جو ٻنڌڻ ڪجهه ڍرو ٿيڻ لڳو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ اکين جي اَندي ٻرندي نظر ڪجهه مٺڙي لڳي. اڳ ۾ جو هنکي آشا جون ٻي ترلين ۽ بي پرواهيون مزو ڏينديون هيون سي ڪيس ذري ذري تي بيزار ڪرڻ لڳيون. جيتوڻيڪ آشا جي گهر هلائڻ ۾ اَڻ ڄاڻائي هنکي ٽپي ٽپي تي ڪک ڪندي هئي تڏهن به هوُ اُنهيءَ نسبت ڪيس ڪُلي ڪجهه ڪونه چوندو هو. هنجي ڪلي نه چوندي به آشا دل ئي دل ۾ محسوس ڪندي هئي ته لاڳيتي ميلاپ سندن پريم جي رس کي ڦڪو ڪري ڇڏيو آهي. مهيندر جي گرهست پريم جي راڳڻي بي سري وڃڻ لڳي آهي. اُن ۾ ڪجهه قدر ڪوڙو واڌايو ۽ ڪجهه قدر دوکو به اَچي ويو آهي.

اَهڙي وقت ۾ پڇڻ کان سواءِ ڇوٽڪارو نه ملندو آهي. هڪ ٻئي کان دور رهڻ کانسواءِ اُنجو ٻيو ڪو علاج ڪونهي. اُنهيءَ ڪري آشا، اِسترين جي سياڻپ سنسڪار وس مهيندر کان دور رهڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي. پر هن لاءِ ونود ڻيءَ وٽ وڃڻ کان سواءِ ٻيو ڪو هنڌ ڪٿي هو؟

مهيندر به آهستي آهستي اَکيون ٻٽي پريم جي موهڪ، سست بڻائيندڙ سيج تان اُٿي کڙو ٿيو ۽ منهن موڙي وساريل گهرو ڪمن ڪارين ۽ پڙهڻ ڳڙهڻ کي وڃي لڳو. هن پنهنجي ڊاڪٽريءَ جا اُڇلايل ڪتاب نه ڄاڻ ڪٿان ڪٿان آوائڙن هنڌن تان ڳولي ڪڍيا ۽ ڇنڊي ڦوڪي وري ميز تي ٺاهي رکيا ۽ ڪاليج جا ڪپڙا ڪوٽ ۽ پتلونون ڪڍي اُس ۾ سڪائڻ وڌائين.

(١٣)

جڏهن ونود ڻيءَ، آشا کي ڪنهن به طرح وٽ نه ڏٺو تڏهن هنکي هڪ رمز سمجهه ۾ آئي. هن ونود ڻيءَ کان پڇيو:
”پر پيڻ اک سوُر، پلا اهو ته ٻڌاءِ ته تون منهنجي ٻٽيءَ

جي منهن تي چوڻ تي چڙهيون. هنن کان پڇندي ڇو وٺندي آهين؟"

ونوديءَ نهايت مختصر پر نهايت ڏکوئيءَ سان جواب ڏنو: "ڇا! ڇا!"

آشا پڇيو: "ڇو، امي ۽ ته چيو تي ته تون ڏاري ڪانه آهين. اسان جي مائٽياڻي ئي آهين؟"

ونوديءَ گنڀير ٿي سان وراڻيو: "سنسار ۾ ڪو به ڪنهن جو پنهنجو پرائو ڪونه آهي، جيڪو پنهنجو سمجهي سو پنهنجو آهي جيڪو پرائو سمجهي سو پنهنجي هوندي به پرائو آهي."

آشا دل ۾ سوچيو، هوءَ اهو ته بلڪل سچ ٿي چوي. انهيءَ جواب جو ته ڪو جواب آهي ئي ڪونه. پاڻ سچ پچ ونوديءَ سان پنهنجن جيان ڪونه ٿي هلي. هنکي ڏاريو ڪري ٿي ليکين ۽ بنا سبب ڪاڻس پري پڇندا ٿا وتن.

انهيءَ ڏينهن آشا ڏاڍي لاڏ مان حجت رکي زور ڀري پٽيءَ کي چيو: "توهانکي هاڻي منهنجي ساهيڙيءَ سان ضرور ڳالهائڻو پوندو."

مهيندر وراڻيو: "تنهنجي همت ته خوب ٿي ڏسجي."

آشا پڇيو: "ڇو انهيءَ ۾ مونکي ڊپ جو ڪهڙو گهرجي؟"

"تون پنهنجي ساهيڙيءَ جي سونهن جي جهڙي ساراه ڪندي آهين تنهن مان ڊپ ته تيڻ ئي گهرجي."

"تنهن جو توهين فڪر نه ڪريو. مان انهيءَ کي پاڻيهي پيئي پهچنديس. توهين رڳو ڪل ڇڏي ڀڄايو ته هن سان ڳالهائيندا ٻولهائيندا يا نه؟"

اِئين نه هو ته مهيندر جي دل ۾ ونوديءَ کي ڏسڻ جي اُڪنڊ نه هوندي هئي. وڇڙائيءَ ۾ ته هنجي دل هنکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏسڻ لاءِ ڏاڍو پيئي سيڏائيندي هئي، پر اُها غير ضروري سِڪ خود کيس چڱي نہ لڳندي هئي.

ڪنهن سان دلي ناتي رکڻ نسبت مهيندر جي مناسب نامناسب جو ويچار پين جي پيٽ ۾ ڪجهہ وڌيڪ سخت هوندو هو. ڪو وقت هو جڏهن هن شاديءَ جي ڳالهہ بہ ٻڌڻ نٿي چاهي، اُنهيءَ سبب نہ متان ماءُ جي هلندي پڄنديءَ ۾ ڪا ٿورِي بہ ڪتر پوي. هاڻي وري هن آشا جي ناتي کي اُهڙيءَ طرح محفوظ رکڻ ٿي چاهيو، جو هن پنهنجيءَ دل ۾ ڪنهن بہ ٻيءَ اِستريءَ ڏانهن ذري بہ دلچسپيءَ کي جاءِ ڏيڻ نٿي چاهي. هنکي اُنهيءَ تان فخر هو تہ پاڻ پريم جي پنڌ ۾ بلڪل سچو ۽ پڪو پختو آهي؛ ايتري قدر جو هُو ٻهاريءَ کان سواءِ ٻئي ڪنهن کي پنهنجو دوست بڻائڻ بہ پسند نہ ڪندو هو. جيڪڏهن ڪو ٻيو ڏانهنس ڇڪجي ساڻس گهرائپ وڌائڻ چاهيندو هو تہ هُو زور ڪري اُن ڏانهن بي پرواهي ڏيکاريندو هو ۽ ٻهاريءَ اڳيان اُهڙي نٽڪائُو دوستيءَ تي ٺٺولي ڪندو هو ۽ اُهڙِي دوستي ڳنڍڻ لاءِ ناپسنديِ ڏيکاريندو هو. جيڪڏهن ٻهارِي سندس خيالن جي مخالفت ڪندو هو، تہ هُو کيس چوندو هو: "ٻهارِي، اهو توکان ٿو پڇي. تون جيڏانهن ٿو وڃين، تيڏانهن تنهنجي لاءِ دوستن جي ڪمِي نٿي رهي، پر مان تہ جنهن تنهن کي پنهنجو دوست بڻائڻ لاءِ تيار نہ آهيان."

اُنهيءَ مهيندر جو من جڏهن وري اُنهيءَ غير واقف اِستريءَ کي ڏسڻ لاءِ خود بخود بي وس اُجهل اُڪير وچان تڙپڻ لڳندو هو، تڏهن هو پاڻکي اُصول تان ڪرندو ڏسي پاڻ تي پيو چڙندو هو. نيٺ هن بي زار ٿي هنکي گهر مان ڪيڻ لاءِ ماءُ کي ستائڻ شروع ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا کي هن جواب ڏنو: ”جني، تون مون کي زور ڇو ٿي ڪرين؟ مونکي تنهنجي اکه سوُر سان ڳالهائڻ ٻولهائڻ لاءِ وقت ڪٿي آهي؟ مان اُن لاءِ پنهنجي پڙهڻ ڳڙهڻ جو وقت نه هرگز ڏيئي ٿو سگهان. باقي بچيل واندڪائي وارو وقت تنهنجي لاءِ آهي. اُنهيءَ وچ ۾ تنهنجي ساهيڙيءَ لاءِ وٽي ئي ڪٿي آهي؟“

آشا وراڻيو، مان توهانجي پڙهڻ ڳڙهڻ وارو وقت ڪين وڃائيندي‌س. باقي مان پنهنجي وقت مان ڪجهه حصو هنکي ڏيندي‌س.“

مهيندر چيو: ”تون نه پنهنجي وقت مان ڪري ڪيس ڪيترو به حصو ڏين پر مان به اُن مان ڪجهه حصو ڏيڻ چاهيان ٿو هن نه؟“

آشا، ونودنيءَ کي پيار ڪري سگهي ٿي پر مهيندر جي خيال کان اُنهيءَ مان سندس پنهنجي پريم جي پوڻائي ثابت ٿي ٿئي. مهيندر اُنهيءَ تي فخر مان چوندو به هو: ”تنهنجو پريم منهنجي پريم جهڙو گهرو نه آهي.“ پر آشا سندس دليل نه مڃيندي هئي. اُنهيءَ لاءِ ساڻس جهيڙو ڪندي هئي، رنڌي هئي، پر بحث ۾ هن کان کٽي نه سگهندي هئي.

مهيندر، ونودنيءَ لاءِ پنهنجي ۽ آشا جي وچ ۾ سُئيءَ جي نوڪ جيتري وٿي وجهڻ لاءِ به تيار نه هو. اِها ڳالهه هن جي لاءِ فخر جي وشيه بڻجي ويئي هئي. هنجو اِهو فخر آشا کان سٺو نٿي ٿيو، پر اُنهيءَ ڏينهن هن هار مڃيندي، پتيءَ کي چيو: ”چڱو، توهين منهنجي خاطر ئي مُن منهنجي اکه سوُر سان ڳالهايو.“

مهيندر، آشا اڳيان پنهنجي پريم جي گهرائي ۽ پختائي ثابت ڪري، آخر جڏهن هن لي ئي ٿوري ٿڦيندي،

ونود نيءَ کي ڏسڻ ۽ ساڻس ڳالهائڻ ٻولهائڻ قبول ڪيو. ايتري ڪندي به هن آشا کي شرط وڌو ته اُن لاءِ کيس هر وقت گهڻو ستايو نه ويندو.

ٻئي ڏينهن اُڃا صبوح ئي مس ٿيو، ونود ني اُڃا سمهي ئي پيئي هئي جو آشا وڃي کيس چنبڙي.

ونود نيءَ ذرا اُچرج ڪائيندي چيو: "وري اِهو ڪهڙو عجيب اِسرار ٿيو آهي جو چڪوري چنڊ کي ڇڏي، سوير ئي اُچي بادل جي دربار ۾ حاضر ٿي آهي!"

آشا وراڻيو: "تنهنجي اِها شاعراڻي تشبيهه ته منهنجي سمجهه کان ٻاهر آهي پوءِ اُجايو رڻ پٽ ۾ موتي ڇو ٿي هارين! اِها گوهر اُفشاني هڪوار اُنهيءَ سان هلي ڪر نه، جيڪو تنهنجي اُنهيءَ گوهر اُفشانيءَ کي سمجهي ۽ جواب ڏيئي سگهي ٿو."

ونود نيءَ عجب کائڻ جو ڏيکاءُ ڪندي پڇيو: "آخر اُهو رسڪ آهي ڪير؟"

آشا سمجهايو: "تنهنجو ڏير- منهنجو پتي. مان چرچو ڪو نه ٿي ڪريانءِ، هننجي توسان ڳالهائڻ ٿي ڏاڍي دل آهي. ڪيترا ڀيرا اُهڙي خواهش ڏيکاري اٿن ۽ ور ور ڪري مونکي چيو به پئي اٿن."

چتر ونود ني سمجهي ويئي ته اِهو آشا جو اُي بڻاءُ آهي. هاڻي اِستريءَ جي حڪم سان مونکي سڏ ٿيو آهي. هن شايد مونکي اُهڙي هلڪڙي ڪري سمجهيو آهي جا توري اِشاري ملندي ئي جهٽ ڊوڙي وڃي سندس دربار ۾ حاضر ٿيندي. پر ونود ني اُهڙي هلڪڙي نه آهي. هوءَ ڪنهن به طرح مهيندر وٽ وڃڻ لاءِ راضي نه ٿي. اُنهيءَ ڪري آشا کي پتيءَ اڳيان ڏاڍو لڄي ٿيڻو پيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر اُنهيءَ لئي دل ئي دل ۾ ڏاڍو ناراض ٿيو. دل ۾ چوڻ لڳو: 'هنگي منهنجي اڳيان اُچڻ ۾ اعتراض! تڏهن هوءَ مون کي ڪو بہ ٻين معمولي ماڻهن جهڙو ڪري ٿي سمجهي! ٻيو ڪو هجي ها تہ جيڪر نہ ڄاڻ ڪڏهوڪو ڪيترا بهانا ٺاهي ساڻس سڃاڻپ پيدا ڪري، ڳالهائڻ ٻولهائڻ جو ناتو ڳنڍي ڇڏي ها. پر مون اُنهيءَ لاءِ ڪڏهن بہ ڪا ڪوشش نہ ڪئي، اُنهيءَ مان ڇا هنگي منهنجي پڇاڻ ڪانہ ملي! هوءَ جيڪڏهن مونکي چڱيءَ طرح سڃاڻندي هجي ها تہ جيڪر سمجهي سگهي ها تہ مون ۾، ۽ ٻين پرشن ۾ تفاوت آهي.'

بہ ڏينهن اڳ ونودنيءَ جي دل ۾ بہ دک مان دانهن اُٿي هئي: 'ڪيترن ڏينهن کان هن گهر ۾ رهي پيئي آهيان پر مهيندر هڪوار بہ مونکي ڏسڻ جي ڪوشش نہ ڪئي آهي! جڏهن مان ٻئيءَ جي ڪمري ۾ هوندي آهيان ۽ ساڻس ويٺي اوپاريون لهواريون ڪندي آهيان، تڏهن بہ هڪوار ڪو بهانو ٺاهي ماءُ جي ڪمري ۾ ڪونہ آيو آهي؛ جيتوڻيڪ هنجي لاءِ اِئين ڪرڻ ڪو ڏکيو نہ آهي. ايتري بي رخي ڇا جي لاءِ؟ ڇا، مان ڪا نکر پٿر آهيان! ماڻهو نہ آهيان يا استري نہ آهيان! جيڪڏهن هو هڪوار مون سان ڏيٺ ويٺ پيدا ڪري ها تہ جيڪر پتو پويس ها تہ سندس لاڏلي ڇنيءَ ۽ منهنجي وچ ۾ ڪهڙو فرق آهي.'

آخر آشا هڪڙي اٽڪل سٽي. هن مهيندر کي چيو: "مون هڪڙي سٽ سٽي آهي. مان، اڪ سوُر کي اِئين چئي ڪمري ۾ وٺي ايندس تہ توهين ڪاليج ويا آهيو. پوءِ توهين اوچتو ٻاهران اچي نڪرجو، بس، پوءِ تہ هوءَ ڏاڍي سولائيءَ سان ڪوڙڪيءَ ۾ ڦاسي ويندي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر پڇيو: ”هن تنهنجو اهڙو ڪهڙو گناهه ڪيو آهي، جو تو هنکي ايڏي وڏي سزا ڏيڻ جي سٽ سٽي آهي؟“

آشا چيو: ”نه، هاڻي مان هن تي ڏاڍي ڪاوڙي آهيان. هن کي توهان سان گڏجڻ تي به اعتراض! مان هاڻي ڪيئن به ڪري هنجو اهو همٿ ڀڃندي بس.“

مهيندر چيو: ”مان تنهنجي پياري ساهيڙيءَ کي نه ڏسڻ ڪري ڪو مري ڪونه ويندس، مان هنکي ائين چورن چيان لڪي ڇپي ڏسڻ نٿو چاهيان.“ تڏهن آشا کيس همٿ کان وٺي جڻ ليلا ائيندي چيو: ”توهان کي منهنجي سر جو قسم آهي، توهين مهرباني ڪري هڪڙو پيرو، رڳو هڪڙو پيرو ائين ڪريو. جيئن هڪوار هن جو همٿ ڀڄي، پوءِ توهانکي جيئن وڻي تيئن ڪجو.“

مهيندر ڪو جواب نه ڏنئي، ماٺ رهيو.

آشا پنهنجي وينتي وري دهرائي: ”مهرباني ڪري منهنجي پيار جي صدقي ئي منهنجي اها آس پڄايو.“

مهيندر جي دل به گهڻ ڪانه ٿي سرڪي، پر هن به پڏي باهران اهڙي ڏيکاري ڏيڻ ٿي چاهي. آخر هن حد کان وڌيڪ بي دلي ڏيکاريندي آشا جي آس پڄائڻ جي قبوليت ڏني.

سرءُ جي صاف ۽ سانت پهري هئي. ونودني، مهيندر جي ڪمري ۾ آشا کي بيڊ روم سليپر Bedroom Slipper اُڻڻ پئي سيکاري. آشا جو چت ڪم ۾ لڳو ئي نٿي. هن هر هر باهر نهاري ڪڙهڻ ڳنڍڻ ۾ ڀل ڪري پنهنجي نپٽ ناداني پئي ڏيکاري. نيٺ ونودني ڪڪ ٿي هن جي هٿن مان سليپر کسي ڪٽي پٽ تي اُڇلايو ۽ چيائين: ”پيڻ، تون سکڻ کان زور آهين. مان وڃانءِ ٿي. مونکي پنهنجو ئي گهڻو ڪم

پيو آهي."

آشا کيس ايلا ئيندي چيو: "نه، نه پيءُ، باقي ٿورو ترس، مان هاڻي اَصل پل نه ڪنديس." اِئين چئي هوءَ سليپر ڪڍي وري اُٿڻ لڳي.

ايتري ۾ مهيندر ڏيئي پير پنڌين در کان اچي، ونود نيءَ جي پنيان بيٺو. آشا، سليپر اُٿڻ کان ڪند مٿي ڪڍڻ کان سواءِ ٿي هوريان هوريان مشڪڻ لڳي.

ونود نيءَ پڇيس: "اڪ سؤُر، اِئين اوچتو مشڪين ڇو پيئي؟"

آشا کان وڌيڪ رهيو نه ٿيو، هوءَ هڪدم ٽهڪ ڏيئي کلڻ لڳي ۽ پرڪشي سليپر ونود نيءَ مٿان سٽي اِئين چئي، ونود نيءَ کي زور سان پاڪر پائي هيڪاري ايڏي زور سان کلڻ لڳي ته، 'هان ونڊ، اڪ سؤُر، تو سچ ٿي چيو ته پيرڻ، تون سکڻ کان زور آهين."

ونود نيءَ ته اڳ ۾ ئي ناڙي ويئي هئي ته کهڙو ناٽڪ ٿي رهيو آهي. آشا جي چِل ولائي ۽ معنيٰ پرِي اک ٽيمت ڏسندي هن کان ڪجهه پڇهو نه رهيو هو. هن اک ٽيمت ڪري اِهو به چڱيءَ طرح ڏسي ورتو هو ته مهيندر ڪيڏيءَ مهل چپ چاپ اچي سندس پنيان بيٺو. هن جڻ جاڻي واڻي صفا اَبوجهه بڻجي پاڪي پاڻيهي آشا جي سادي جار ۾ قاسڻ ڏنو هو.

مهيندر اَندر ايندي ئي چيو: "باقي هن مسڪين کي ڪل جي ڪارڻ ٻڌڻ کان ڇو ٿيون وانجهيو؟"

ونود نيءَ جڻ چرڪي ساڙهيءَ جو پلاند مٿي تي وجهندي اُٿڻ لڳي، آشا سندس هٿ پڪڙي زور ڏيئي کيس وهاري ڇڏيو.

مهيندر ڪلندي چيو: ”ڇو، توهين ڇو تيون اُتو؟ توهين وينيون هجو، مان وڃان ٿو. نه ته توهين وهو. مونکي به وهڻ ڏيو.“

ونودنيءَ نه عام استرين جيان آشا جي هٿ مان، پنهنجي هٿ ڇڏائڻ جي اجائي ڪوشش ڪئي نه اجايو هل هنگامون مچائي شرمائڻ جو نماءُ ڪيو. هن بلڪل سڌي سادي نموني مرڪندي مٺي آواز ۾ جواب ڏنو: ”مان توهانجو ڇوڙ ٿي موٽايان، پر توهين به مهرباني ڪري مونکي دل ئي دل ۾ پٽجو نه.“

مهيندر به مرڪندي ورندي ورائي: ”مان توهانکي اها پت نه ضرور هڻندس، ته توهانجي پيرن ۾ ڪجهل وقت اُٿڻ جي طاقت نه رهي.“

ونودني وراڻيو: ”سو مان اهڙيءَ پت کان ڪونه ٿي ڊڄان، ڇو نه مان سمجهان ٿي ته توهانجو اِهو ڪجهل وقت وڏو ويرمون نه هوندو. اُهو هيل تائين شايد گذري به ويو هوندو.“

ءِ اِئين چئي هن وري اُٿڻ جي ڪوشش ڪئي. آشا هن کي هٿ کان وٺي وهاريندي چيو: ”منهنجي صدقي اُجا به ڪجهہ وقت ويهہ.“

(١٤)

آشا پڇيو: ”سچ سچ ٻڌايو ته منهنجي ساهيڙي توهانکي ڪيئن لڳي؟“

مهيندر چيو: ”اهڙي خراب ته نه.“

آشا نهايت نااُميد ٿي چيو: ”توهانکي ته ڄڻ ڪير ٻيو ڪو ماڻهو وڻيئي ڪونه.“

مهيندر: ”رڳو هڪڙي ماڻهوءَ کان سواءِ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا چيو: ”ڇگو تو ري وڏيڪ ڳالهه ٻولهه ۽ ڄاڻ ٻڇاڻ ٿيڻ ڏيو، ٻوءِ ٻڇندي سا ٿو ته ڪيئن منهنجي ساهيڙي توهانکي وڻي يا نه.“

مهيندر چيو: ”وري اِهائي ڳالهه ٻولهه ۽ ڄاڻ ٻڇاڻ وڌائڻ جي ڳالهه. تنهن جي معنيٰ ته اِها ڳالهه ٻولهه ۽ ڄاڻ ٻڇاڻ هلندي ئي رهندي ڇا؟“

آشا چيو: ”نيڪ ماڻهو فضيلت جي خيال کان ٻه ته ڪنهن سان ڳالهائيندو ٻولهائيندو آهي نه؟ جيڪڏهن توهين هن سان هڪڙي ڏينهن گڏجي ۽ ڳالهائي ٻولهائي وري هن سان گڏجڻ مسڄڻ ۽ ڳالهائڻ ٻولهائڻ بند ڪري ڇڏيندا ته هوءَ دل ۾ ڇا سمجهندي؟ توهان جو خيال ٻه عجيب ٿو ڏسجي. ٻيو ڪو هجي ها ته جيڪر اُهڙي اِستريءَ سان ٻاڻ ڳالهائڻ ٻولهائڻ ۽ ڄاڻ ٻڇاڻ وڌائڻ جي ڪوشش ڪري ها، ٻئي ٻاسي توهين آهيو جو جڻ مٿان ڪا مصيبت اُچي ٻيئي اُٿو!“

مهيندر ٻاڻ ۽ ٻين جي وچ ۾ اُهڙي تفاوت جي ڳالهه ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو. چيائين، ”اِئين ئي سهين، ٻر اُنهيءَ لاءِ اڳواٽ ڪنهن چنتا ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. نه مان ڪيڏانهن ڀڄي ٿو وڃان، نڪي تنهنجي ساهيڙيءَ ڪي ئي ٻجڻ جي تڪڙ آهي. لڳي ٿو ته وچ وچ ۾ سهج سڀاءِ گڏجاڻي ٻيئي ٿيندي. ٻڪ ڄاڻ ته تنهنجي ٻتيءَ ۾ اِيتري ساڃهه آهي جو ڪنهن سان گڏجاڻيءَ ويل فضيلت ٻريو ورتاءُ ڪري سگهي.“

مهيندر سمجهيو هو ته اُنهيءَ گڏجاڻيءَ ڪانپوءِ ونود ني ساڻس ڪنهن نه ڪنهن بهاني وري ٻاڻيهي ٻيئي گڏبي، ٻر سندس اِهو ويچار غلط نڪتو. هوءَ ڪڏهن ٻه سندس ويجهو نه ٿي آئي. ايتري قدر جو ڪڏهن اوچتو گهر ۾ ايندي

وينديءَ به ڪٿي منهن ڪانه ٿي ڏيس.

هو آشا کان ٻه اُنهيءَ خوف کان هن نسبت پڇي نٿي سگهيو ته متان اُنهيءَ مان هن نسبت سندس اندر جي آنڌ مانڌ ظاهر ٿي پوي. ونودنيءَ سان ڪڏهن ملڻ جي سهج سڀاءَ چاهه کي لڪائڻ ۽ دٻائڻ جي ڪوشش ڪندي به هن جي اندر جي آنڌ مانڌ هيڪاري وڌڻ لڳي، تنهن متان وري ونودنيءَ جي منهن موڙ هڻڪي هيڪاري وڌيڪ بي آرام بڻائي ڇڏيو.

ونودنيءَ سان گڏجڻ جي ٻئي ڏينهن هن ڳالهين ڳالهين ڪندي ڪلندي سهج سڀاءَ نموني آشا کان پڇيو: "تنهنجو هيءُ اڻ لائق پتي، تنهنجي ساهيڙيءَ اک سوُر کي ڪيئن لڳو؟"

مهيندر کي پوري اُميد هئي ته سندس پڇڻ گان اڳ ۾ ئي کيس آشا وٽان وڏي وستار سان اُنهيءَ گڏجاڻيءَ جو چڱو چوکو احوال ملي ويندو. پر جڏهن سندس اُميد پوري نه ٿي، تڏهن کيس رمز سان آشا کان اِهو اَحوال پڇڻو پيو.

مهيندر جي پڇڻ تي آشا مشڪل ۾ پئجي ويئي. مهيندر سان ملڻ کان پوءِ ونودنيءَ ڪجهه ڪڇيو ئي ڪو نه هو. آشا اُنهيءَ سبب پنهنجي ساهيڙيءَ تي اڳ ۾ ئي ڏمريل هئي.

هن پتيءَ کي چيو: "اَڇا تون تون ٻڌ. ٻه چار پيرا پاڻ ۾ گڏجو مڙجو ۽ ڳالهيون ٻولهيون ڪريو ته پوءِ پڇندي ساٺس. ڪالهه پهريون پيرو ئي ته گڏيا، سو به گڏيا گهڻو وقت ۽ ڳالهايو ٻولهايو گهڻو؟"

مهيندر اُنهيءَ جواب مان به ڪجهه دلاسو ئي ٿيو. هن جي لاءِ ونودنيءَ ڏانهن لاپرواهي ڏيکارڻ هيڪاري ڏکي بڻجي ويئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُنهيءَ ويل ھن جي اُنهن ڳالهين ٻولهين هلندي ، ٻهارِي اُلي اَڇي نڪتو. ھن ايندي سان اُنِي سوال ڪيو: ”ڪيئن دادا ، اَڄ ڇا ٿي ٻهت پيو هلي ؟“

مهيندر چيو: ”ڏس پاڻِي ، تنهنجي پاڻِيءَ ، ڪمود ٿيءَ ، پرمود ٿيءَ يا ٻيءَ ڪنهن اُهڙي نالي واريءَ استريءَ سان ساهيڙي ڳنڍي آهي ۽ ھن هڪ ٻئي ٿي وار- ڳنڊ ، مڇيءَ - ڪنڊو يا ڪو ٻيو خاص پيار جو نالو به رکيو آهي . هاڻي هيءَ مونکي پيئي ستائي ته هوءَ ۽ مان به هڪ ٻئي تي ڇروٽ- رڪ ، ماڇيس- تيلِي يا ٻيو ڪو اُهڙو نالو رکون . اهو ڇا چڱو ٿيندو؟ اِئين ڪيئن ٻڌِي سگهبو؟“

گهونگهٽ اَندر آشا جو منهن ڪاوڙ کان لال ٿِي ويو . ٻهارِي پهرين ته ڪو جواب نه ڏنِي ، مهيندر جي منهن ڏي نهاريندي کلندو رهيو . پوءِ چيائين : ”پاڻِي اِهي اُهڃاڻ ته چڱا نٿا ڏسجن . اهي ڳالهيون ته گمراهه ڪرڻ جون آهن . مون تنهنجي اَڪ- سوُر کي ڏٺو آهي . مان سچ ٿو چوان ته هنکي ورِي ورِي ڏسڻ مونکي ڏڪر برو نه لڳي . پر ٿنهن هوندي به جي مهيندر نٿو مڃي ته اُن ۾ ڪجهه اَنديشو سمجهڻ گهرجي .“

ٻهارِيءَ جي ظاهر ڪيل خيالن مان آشا کي هڪڙِي ٻي به ثابتي ملي ته مهيندر ۽ ٻهارِيءَ جي وچ ۾ وڏو تفاوت آهي .

اُنهيءَ کان پوءِ مهيندر کي اوچتو اُنِي اَڇي فوٽي گرافيءَ جو شوق جاڳيو . هنکي اُنهيءَ کان اَڳ به هڪڙي پيري فوٽي گرافيءَ جو شوق جاڳيو هو ، پر اُها سکندي سکندي اَڌ ۾ اُنِي ڇڏي ڏني هئائين . ھن پيري ھن ورِي ڪئميرا ڪڍي ۽ اُنجي مرمت ڪري فوٽا ڪڍڻ شروع ڪيائين . گهر جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيني پاتين، ويندي نؤڪرن چاڪرن جا فوٽا به نڪري ويا.

آشا هڪڙي ڏينهن ضد ڪري چيو: ”منهنجي ساهيڙيءَ جو به فوٽو ڪڍو.“

مهيندر بلڪل توري ۾ جواب ڏنو: ”چڱو.“

ٺ آشا جي ساهيڙيءَ اڪ سؤر اُنهيءَ کان به توري ۾ جواب ڏنو: ”نه.“

آشا کي اُنهيءَ لاءِ بوري هڪ ست ستڻي پيئي. پر اُها شروعات کان ئي ونود نيءَ کان گهڻي نه رهي.

ست اها سڻي ويئي ته آشا ونود نيءَ کي ريجهائي پنهن جي ڪمري ۾ آڻي ڪنهن طرح منجهند جي ننڊ ڪرائيندي. مهيندر سمهئي پئي ئي هنجو فوٽو ڪڍي آشا جي هن بي چئي ساهيڙيءَ کي سبق سيکاريندو.

اُچرج اِهو جو جيڪا ونود ني ڏينهن جو ڪڏهن نه سمهندي هئي، تنهن کي اُنهيءَ ڏينهن آشا جي ڪمري ۾ ايندي ئي جهٽ ننڊ به اچي ويئي. هوءَ ڪليل دريءَ ڏانهن منهن ڪري مٿان ڳاڙهي شال وجهي، ڪنڌ هٿ جي ترِيءَ تي رکي، اهڙي سهڻي نموني ڀي سمهي هئي، جو مهيندر کي دل ۾ آيو ته هوءَ برابر فوٽي ڪڍائڻ لاءِ ئي تيار ٿي ليٽي آهي.

مهيندر دٻئي پير ڪئميرا کڻي آيو. ڪهڙي طرف کان فوٽو سٺو نڪرندو تنهن جي فيصلي لاءِ ونود نيءَ کي جدا جدا طرفن کان ڏسڻ ۽ تپاسڻ ۾ چڱو ئي وقت لڳي ويس ۽ ايتري قدر جو ڪلا جي خيال کان آهستي لڪي چپ‌چپ مٿن کان بهي هن جي ٽڙيل پکڙيل وارن کي تورو پاسيرو به ڪرڻو پيس. اهو سهڻو نه لڳس ته اُنکي وري به وڃي سڌاريائين. آخر ۾ هن آشا کي اِشاري سان سڏ ڪري ڪن

۾ چيو: ”پيرن کان شال کي ٿورو ڏائي طرف سرڪائي ڇڏ.“

ٻاليءَ ٻوليءَ آشا هنکي ڪن ۾ ئي جواب ڏنو: ”نه، مونکي ڊپ ٿو ٿئي، مان پوريءَ طرح سرڪائي نه سگهنديس، ڪٿي لنبڻ نه ڦٽي پوي. توهين وڃي سرڪايوس.“

نيٺ اِهو ڪم به مهيندر کي ئي ڪرڻو پيو.

۽ پوءِ هن جيئن فوٽي ڪڍڻ لاءِ ڪئميرا ۾ پليٽ وڌي، تيئن ونود تي جڻ ڪڙڪي لٿي. اوچتو ڇرڪي گهٻرائجي ڪر موڙي ڏٺو ساهه ڪٽي لڪڙي اُتي ڪِڙِي ٿي. اُنهيءَ تي آشا کان اوچتو هڪڙو وڏو ٽهڪ نڪري ويو. ونود ٿي ڪاوڙجي لپي لال ٿي ويئي ۽ اَنگارن جيان ٻرندڙ اکين سان مهيندر ڏي اَلا وسائيندي چوڻ لڳي: ”اِها نهايت زوراوري آهي.“

مهيندر چيو: ”زوراوري آهي انهن ۾ نه ڪو شڪ ئي ڪونهي، پر اسان جي ڪم نصيبي ته ڏس جو چوري به ڪئي سين پر ڪجهه هٿ پلئه به نه پيو. اُنهيءَ طرح منهنجا ته ٻئي جهان ويا. هاڻي جتي هيتري زوراوري ٿي چڪي آهي اُتي باقي رهيل ٿوري زوراوري به پوري ٿيڻ ڏي. پوءِ جيڪا سزا وڻيئي سا ڏجانءِ.“

آشا به ساهيڙيءَ کي ڏاڍي منٿ ميڙ ڪئي. ونود نيٺ ناماٺو ڪندي نيٺ فوٽو ڪڍائڻ قبول ڪيو. پهريون فوٽو ورتو ويو پر اهو سٺو نه نڪتو؛ جنهن ڪري فوٽي گرافر وري ٻئي ڏينهن ٻئي فوٽي ڪڍڻ جي اَنجام وٺڻ کان سواءِ نه ڇڏيو. اُنهيءَ بعد ساهيڙپ جي نشانيءَ طور ٻنهي ساهيڙين جي گڏيل فوٽي ڪڍڻ جي ڳالهه نڪتي. ونود ٻي اُنهيءَ کان اِنڪار ڪري نه سگهي. چيائين: ”چڱو، ڀلي اِهو فوٽو به ڪڍو پر اهو آخرين فوٽو ٿيندو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر جاٽي واٽي اُهو فوٽو به ڪاري ڇڏيو. اُنهيءَ رات فوٽن ڪيندي ڪيندي ۽ ڳالهائيندي ٻولهائيندي هنن جي وچ ۾ گهرائي چڱي وڌي ويئي.

(١٥)

جيئن ٻاهران ڪوٽ ڪوٽ ڪرڻ سان رک ۾ دٻيل باهه وري ڀڙڪي اُٿندي آهي، تيئن نئين شادي ڪيل مهيندر ۽ آشا جي پريم جو اُتساهه جو ٻجهندو ٿي ويو سو به نئين ماڻهوءَ جي چور ٻور سان وري ڀڙڪي اُٿيو.

آشا ۾ ڪل چرچي ڪرڻ جو ڏانءُ ڪونه هو، پر ونودنيءَ کي ڪل چرچي جي چڱي ڏات هئي. ونودنيءَ جي وچ ۾ اَچڻ ڪري آشا کي وڏو سهارو ملي ويو. هوءَ پاڻ مهيندر کي موج مزي ۽ وندر ۾ رکڻ لاءِ چنتا ڪرڻ کان ڇٽي پيئي.

آشا ۽ مهيندر شادي ٿيڻ کان پوءِ ٿورن ئي ڏينهن اندر هڪ ٻئي کي ٽڪائڻ جو رستو ورتو هو. هنن جي پريم جو سنگيت شروع ئي سرگم جي ستين سر نکاد (ني) کان ٿيو هو. هو وياج کان موڙيءَ کي ئي خلاص ڪرڻ تي سنيري ويٺا هئا. هو عيش جي اُنهيءَ ٻوڏ کي پنهنجي روزاني جيوت جي سهج پرواهه سان ڪيئن ٿي نهڪائي سگهيا! نشي پيئڻ کان پوءِ خمار چڙهندو آهي. خمار کان پوءِ ٿيندي آهي ڳهر، جنهن کي لاهڻ لاءِ وري ٻئي نشي جي ضرورت پوندي آهي. اُهو نشو آشا ڪٿان ميسر ڪري؟ اُهڙيءَ نازڪ ويل ونودنيءَ ڪل چرچي جو نئين نشي ڀريو رنگين پيالو آڻي آشا جي هٿ ۾ ٿمايو. آشا پتيءَ کي خوشيءَ مان ڪلندو ٽڙندو ڏسي، سامت جو ساهه کنيو.

اُنهيءَ بعد آشا کي، پتيءَ کي خوش رکڻ لاءِ پنهنجي پاران ڪا ڪوشش ڪانه ڪرڻي پوندي هئي. جڏهن مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ونود ني پاڻ ۾ وينا ڪل چرچو ڪندا هئا، تڏهن هوءَ ڪن لائي وٺي ٻڌندي هئي ۽ ڪاڻي ڪيري ٿي سندن خوشيءَ کي پيٺي وڌائيندي هئي. جڏهن مهيندر پٽي راند ڪندي آشا کي ڏنگڻ جي ڪوشش ڪندو هو، تڏهن هوءَ انصاف روءِ فيصلي لاءِ نماڻا نيڻ کڻي ونود نيءَ ڏي واجهائيندي هئي. جڏهن مهيندر مٿس ٺٺولي ڪندو هو يا ڪو اڻ سهائيندو لفظ ڪڍي کيس چيڙائيندو هو، تڏهن هنکي اميد رهندي هئي ته ونود ني سندس بدر کڻي هنکي پورو جواب ڏيندي. انهيءَ طرح ننڍي ڄڻن جي محفل خوب مچي رهندي هئي.

پر انهيءَ کري به ونود نيءَ جي گهرو ڪم ڪار ۾ ڪنهن قسم جي گيسر نه ٿيندي هئي. هوءَ صفائي، سنڀت، رڌ پچاءَ ۽ گهر جا ٻيا سڀ ڪم ڪاريون پورا ڪري ۽ راج لڪشميءَ جي سيوا ٽهل ڪري، پوءِ وڃي هنن جي ڪل خوشيءَ ۾ شريڪ ٿيندي هئي. مهيندر انهيءَ ڪان چڙي کيس چوندو هو: ”ڏسجي ٿو ته، تون نوڪرن چاڪرن کان ڪم نه وٺي، هنن کي سست بڻائي، ڪاري پهر ڪري ڇڏيندينءَ.“

ونود ني ڪاڻي چوندي هئي: ”پاڻ ڪم نه ڪري سست بڻجي، ڪري پهر ٿيڻ کان اهو بهتر آهي. اٿو اٿي توهين به ڪاليج وڃو.“

مهيندر ذرا سستيءَ مان چوندو هو: ”ٿوري فرصتي جهڙالي ڏينهن!“

ونود ني وري چستي ڏيکاريندي چوندي هئي: ”نه، اڄين نه ٿيندو. گاڏي تيار بيٺي آهي. توهانکي وڃڻو پوندو.“

مهيندر: ”مون ته ڊرائيور کي گاڏيءَ آڻڻ کان جهلي ڇڏيو هو.“

ونود ني، ڪاليج وڃڻ لاءِ ڪپڙا ڪڍي سندس اڳيان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رکندي چولدي هئي: ”۽ مون وري هنکي گاڏيءَ آڻڻ لاءِ چٺي ڇڏي هئي هو.“

مهيندر: ”لڏهن نه لوکي کنهن راجپوت جي گهر ڄمڻ کپندو هو. جيڪڏهن توهان راجپوتي گهر ۾ ڄمين ها ته جيڪر پنهنجن سنبنڌين کي لڙائيءَ لاءِ اُسهڻ ويل پنهنجن هٿن سان ڪوچ ڀرائي سينگاري اُماڻين ها!“

ونود نيءَ جي خبرداريءَ ڪري مهيندر لاءِ موج مزي واسطي ڪاليج کان گسائڻ يا پڙهڻ نه وڃڻ نهايت ڏکيو ٿي پيو هو. هن جي ڪڙي اِنتظام سبب هنن جي اِن ڀرن واري ڪل چرچي جي محفل صفا بند ٿي وئي هئي. اُنجي بدلي اَهڙي محفل شام جو لڳندي هئي.

مهيندر کي اُها شام واري محفل ڏاڍي رمٽيڪ لڳي. سارو ڏينهن ڪم ۾ رڌل رهڻ بعد سانجهيءَ جي وشرام ۾ مهيندر کي نئون آنند ملڻ لڳو. هنجو ڏينهن جڻ جلد پوري ٿيڻ جي اُڪير سان شروع ٿيندو هو.

اُنهيءَ کان اڳ ڪڏهن صبوح جي روٽي، وقت سر تيار نه ٿيندي هئي ته مهيندر کي جڻ ڪاليج کان گسائڻ جو چڱو چوکو بهانو ملي ويندو هو، پر هاڻي اِئين نه ٿيندو هو. ونود نيءَ خود سوير اُٿي مهيندر جي ڪاليج وڃڻ لاءِ روٽيءَ جو بندوبست ڪندي هئي. هو اَچي روٽي کائي رهندو هو ته کيس اطلاع ملندو هو ته سندس ڪاليج وڃڻ لاءِ گاڏي تيار بيٺي آهي. هاڻي هنجي ڪاليج وڃڻ جا ڪپڙا اڳ ۾ ئي ڌوتا، لٿا، نهيا ڪيا ڪبٽ ۾ موڙي ڪيل جاءِ تي تيار ٿيا رکيا هوندا هئا، پر اڳ ۾ اِئين نه ٿيندو هو. ڪلاڪن جي ڳولا ۽ مٿاڪٽ کان پوءِ به پورو پتو نه پوندو هو ته ڪپڙا ڌوٻيءَ وٽ آهن يا ڪبٽ جي ڪنهن ڪنڊ ۾ پاسيرا لڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيا آهن.

ونود لي ٻهريئن اُنهن ٻي بندوبستين لاءِ ڪلندي مهيندر اڳيان آشا کي چيڻيڻدي هئي. مهيندر، آشا جي اُنهيءَ لاعلاج اَڻ لائقيءَ تي پيار مان کلندو هو. آخرڪار ساهيڙيءَ جي پيار صدقي، ونود نيءَ، آشا جي سموري ذميداري پنهنجي مٿان کڻي ڪنئين. پوءِ ته گهر جي صورت ئي بدلجي ويئي.

جي اتفاق سان ڪپڙن بدلائڻ وقت ڏسبو هو ته مهيندر جي ڪوٽ جو ٻيڙو ڇنو پيو آهي ته آشا منجهي پوندي هئي ۽ تهه طلب اُنجو ڪو بلو ڪري نه سگهندي هئي ته اُهڙي وقت ونود ني جهٽ اچي موڳي تي وينل آشا جي هٿن مان ڪوٽ کسي کيس جهٽ ٻيڙو ٽاڪي ڏيندي هئي.

هڪڙي ڏينهن مهيندر لاءِ پائي رکيل روٽي ڪو ٻلي سنگهي ويئي. آشا اهو ڏسي هڪدم هراسجي منجهي ويئي. ونود ني اهو ڏسندي ئي جهٽ پٽ رڌڻي ۾ وڃي نئون سيڌو پاڏو ڪڍي ۽ پاڻجي پتو مهيسر ڪري، ٻاه ٻاري ڪن پل ۾ ٻي روٽي تيار ڪري ورتي. اهو ڏسي آشا هڪ ٻڪي تي ويئي.

اُنهيءَ طرح مهيندر کي ڪاڏي پيئي، ڪپڙي لٽي، ڪم ۽ آرام ۾، هر طرح هر حال ۾ ونود نيءَ جي سچائڻ همت جي سيوا جو اُنهيءُ تيڻ لڳو. سندس پيرن ۾ پيل ونود نيءَ جو اُٺيل پشمي سليپر ۽ ڳچيءَ ۾ پيل پشمي گلا بند هنکي جڻ هنجي ڪومل مانسڪ چهاءِ مثل لڳندا هئا. آشا به روز سانجهيءَ جو ساهيڙيءَ جي سگهڙ هٿن صدقي چڱيءَ طرح سنوارجي سينگارجي، سهڻي ويس ۾ سڳند لڳائي مهيندر وٽ ويندي هئي. اُنهيءَ سنوار سينگار ۾ ڪجهه آشا جي نه ڪجهه سندس ساهيڙيءَ

ڄڻي سونهن سمايل رهندي هئي. هوءَ ڄڻ گنگا جمنا جي سنگم جيان پنهنجي ساهيڙيءَ آشا جي سونهن، سوڀيا ۽ سرهائيءَ ۾ سمائجي ويئي هئي.

اُن ڏينهن ۾ مهيندر جي گهر ٻهاريءَ جو اڳين جهڙو آدر ڀاءُ نه رهيو هو. هنکي گهرو ڀاتين مان ڪو پسند به ڪو نه هو، نڪو ڪير ڪڏهن روٽي پاڻيءَ لئي اُن کي گهرايو ويندو هو. اُنهيءَ حالت ۾ هڪڙي ڏينهن ٻهاريءَ مهيندر کي لکي موڪليو ته، سڀاڻي آرتوار آهي، مان ٻن پهرن جو توهان وٽ ايندس ۽ اچي اُميءَ جي هٿ جي روٽي کائيندس.”

مهيندر سمجهيو ته جي ٻهاري آرتوار ڏينهن گهر ۾ ايندو ته موڪل جو مزو ئي مٽيءَ ۾ ملي ويندو. تنهن ڪري هن اُنهيءَ دم جواب لکي موڪليس ته: ’سڀاڻي مونکي ڪنهن ضروري ڪم سان ٻاهر وڃڻو آهي.‘

هن سمجهيو هو ته ٻهاري، سڀاڻي منهنجي گهر ۾ نه هجڻ جي خبر پڙهي ايندو ئي ڪين. پر اهڙو جواب پڙهي به هو اُنهيءَ ڏينهن ڪائي ٻپي مهيندر جي گهر اچي نڪتو. هن گهر جي ٻاهرئين در وٽ اچي نوڪر کان پڇيو. خبر مليس ته مهيندر گهر ۾ ئي آهي. ڪيڏانهن ٻاهر ڪو نه ويو آهي. اِهو جواب ٻڌي ٻهاري هڪدم اندر هليو ويو ۽ ڏاڪڻ چڙهندي، مهين دا، مهين دا سڏ ڪندو سڌو مهيندر جي ڪمري ۾ وڃي پهتو. مهيندر ڪجهه شرمائجي مٿي ۾ سخت سور جو بهانو ٻڌائي، مٿي کي هٿ ڏيئي، وهاڻي تي ڪري پيو. سور جو نالو ٻڌي ۽ مهيندر جي بي آرامي ڏسي آشا گهبرائجي ويئي. هاڻي ڇا ڪرڻ گهرجي اُنهيءَ خيال کان هن مدد لاءِ ونوديءَ ڏي نهاريو. ونوديءَ ڀليءَ ڀت ڄاتو ٿي ته مهيندر جي مٿي جو سور رڳو هڪ مڪر آهي. تڏهين ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن ڏاڍي گهٻراهٽ ڏيکاريندي چيو: ”گهڻو وقت وينا آهيو. هاڻي سمهي ٿورو آرام ڪريو. مان ’يوُ ڊي ڪولن‘ کڻي ٿي اچان.“

مهيندر چيو: ”نه، هلاڪي نه ڪر موکي يو ڊي ڪولن جي ضرورت نه آهي.“

ونود ٻيءَ پڌوئي ڪونه. هوءَ جهٽ پٽ وڃي برف جي پاڻيءَ ۾ ”Eau-de-Cologne“ * ’يو ڊي ڪولن‘ ملائي کڻي آئي ۽ رومال ٻهي آنهيءَ پاڻيءَ ۾ پڄائي آشا جي هٿ ۾ ڏيندي چيائين: ”اِهو کڻي وڃي پٽيءَ جيان سندس نرڙ تي رک.“

مهيندر وري چوڻ لڳو: ”ترس ته، ترس ته.“
ٻهاريءَ ڪل روڪي مانڻ ڪري ويٺي تماشو ڏنو.

مهيندر اُيمان وچان دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو. پل ٻهاري ڏسي ته گهر ۾ منهنجي ڪيتري خاطرداري ٿي ٿئي.

آشا ٻهاريءَ اڳيان لڄ کان هٿن ڏڪڻ ڪري رومال پوريءَ طرح مهيندر جي نرڙ تي رکي نه سگهي. ’يو ڊي ڪولن‘ جا ٻه ٽي ڦڙا وڃي مهيندر جي اک ۾ پيا. تڏهن ونود ٻيءَ رومال آشا جي هٿن مان کسي پاڻ وڃي نهايت خبرداريءَ سان مهيندر جي نرڙ تي رکيو ۽ ٻيو رومال ”يو ڊي ڪولن“ جي پاڻيءَ ۾ پسائي، آهستي آهستي مٿان نچوڙڻ لڳي. آشا منهن ڍڪي، سيرانديءَ کان ويهي مهيندر کي وڃڻو هڻڻ لڳي.

ونود ٻيءَ پاٻوهه مان مهيندر کان پڇيو: ”ڪيئن دادا، ڪجهه فرحت آئي؟“ آهڙيءَ طرح مکه مان منو اُمرت برسائي ونود ٻيءَ ٻهاريءَ تي هڪ تيز ترڇي نظر اُڇلي.

---

* فرينچ لفظ، برانڊي ۽ سڳند مليل پاڻي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻهاريءَ جي اکين ۾ تماشي جي مرڪ پئي جهلڪي. هن جي نظر ۾ اِها سموري روئداد تماشو پئي لڳي. ونود نٿي سمجهي وگهي ته هن ماڻهوءَ کي پنهنجائپ سولو نه آهي. هن کان ڪو به راز لڪل رهي نٿو سگهي.

ٻهاريءَ کلندي چيو: "ونود ڀائي، اهڙيءَ خاطرداريءَ سان بيمار جي بيماري گهٽجندي ته ڪانه، ٻاڻ جيڪي سو ڪجهه وڌي ئي ويندي."

ونود نيءَ ڀورڙائي ڏيکاريندي وراڻيو: "اسان مورک استرين کي اُنهيءَ جي کهڙي ڄاڻ! توهان جي ڊاڪٽري ڪتابن ۾ شايد اِئين لکيل هجي."

ٻهاري: "اُنهن ۾ ته لکيل آهي ئي، اهڙي سيوا ڏسي ته منهنجو مٺو به سُور لاءِ ڀڄو سرڪي. ٻر مون جهڙن اڀاڳن جي مٿي جو سُور ههڙي مٺي خاطرداريءَ کان سواءِ ئي لهيو وڃي. مهين دا وڏو وڏ ڀاڳي آهي."

ٻهاريءَ جي نوڪ ٻڌي، ونود نيءَ، مهيندر جي نرڙ تان پوڊي ڪُولن جي پٽي لاهي ورتي ۽ چيائين، تڏهن پٽيءَ جي ضرورت ڪانهي، پل ته دوست جي دوا دوست ئي ڪري.

سارو حال ڏسي ٻهاري دل ئي دل ۾ خفي ٿي ويو. هو ڪجهه ڏينهن کان پنهنجي آسپاس ۾ رڌل هو، جنهن ڪري ڪيس خبر ئي ڪانه پيئي هئي ته مهيندر، آشا ۽ ونود نيءَ ڪو پاڻ ۾ ايتري قدر رلي ملي ويا آهن. اُنهيءَ ڏينهن ٻهاريءَ، ونود نيءَ کي خاص طرح ڏٺو ۽ ونود نيءَ به ڪيس چڱيءَ طرح سڃاتو.

ونود نيءَ جي نوڪ تي ٻهاريءَ ڪيس ڪجهه ڪڙائيءَ سان جواب ڏنو: "نيڪ آهي. دوست جي دوا دوست

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هتان ٿي ٿيندي. مٿي جو سوُر ڏهون ٿي آندو هو ۽ مان ٿي اُهو موٽي پاڻ سان کڻي ٿو وڃان. اَڃا ’يوُدي ڪوُلن‘ نہ کپايو. پوءِ آشا ڏانهن نهاري چيائين: ”پاپي، بيماري ٿيڻ ڏجي پوءِ دوا ڪري اُنکي دور ڪجي تنهن کان بهتر آهي تہ بيماري ٿيڻ ئي نہ ڏجي.“

(١٦)

ٻهاريءَ سوچيو، هاڻي هنن کان دور رهڻ چڱو نہ ٿيندو. جيئن ٻہ ٽڪي ليئڻ موٽڪي هنن جي وچ ۾ پنهنجي جاءِ جوڙڻ گهرجي؛ پوءِ ڀل تہ هنن مان ڪو موٽڪي چاهي ٿوڙي نہ چاهي، پر موٽڪي ڪيئن بہ ڪري هنن سان لاڳيتو لڙهه وچڙ ۾ رهڻ گهرجي.

تنهن ڪري ٻهاريءَ، هنن طرفان ڪنهن ڪوٺ يا آدرڀاءَ ملڻ جو ڪو اِنتظار نہ ڪري، پاڻيهي مهيندر جي چڪر ويوهه ۾ گهڙڻ لڳو.

هن ونود نيءَ کي چيو: ”ڏس ونود پاپي، هن جوان کي ماءُ تہ لاڏلو ٻڻائي ڪاريو ئي آهي. دوستن بہ ڪيس بگاڙيو آهي. سندس اِستري بہ ڪيس وٺيئون پاڻيئون ڪڍي رهي آهي. منهنجي وينتي آهي تہ تون ديا پالي اُنهيءَ ٽوليءَ ۾ شريڪ نہ ٿي ڪنهن ٻئي طرف ڏيان ڏي.“

مهيندر پڇيو: ”يعني؟“

ٻهاريءَ چيو: ”يعني مون جهڙي ماڻهوءَ طرف جنهنکي ڪڏهن ڪو پڇي بہ ڪونہ.“

مهيندر: ”يعني اُنکي برباد ڪري! پر ٻهاري، برباد ٿيڻ جي اُميد وري بہ اَهڙي سولي نہ آهي جا رڳو درخواست ڪرڻ سان حاصل ٿي سگهي.“

ونود نيءَ کلي چيو: ”ٻهاري دادا، اُنهيءَ لاءِ بہ ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لياقت جي ضرورت ٿئي ٿي."

بهاريءَ چيو: "ڪنهن ۾ ڪٿي اهڙي لياقت نه هجي ته به اُها هن ۾ گڻن جي مدد سان پيدا ٿي سگهي ٿي. هڪوار همٿائي ڏس نه؟"

ونود ني: "اِئين اڳواٽ ٺهيل ڪپڙا ٿي اچڻ سان نه ڪجهه ٿي نه سگهندو آهي. اڻ ڄاڻائيءَ جي حالت ۾ ئي ڪجهه ٿي ويندو آهي. پيڙ اڪ سؤر، تنهنجو اُنهيءَ باري ۾ ڪهڙو ويچار آهي؟ پنهنجي ڏير جو بار تون ئي نه کڻين پنهنجي مٿان ڪٿين؟"

آشا هنکي همت جي ٻن آڱرين سان ٺيلهو ڏنو. بهاريءَ اُنهيءَ ڇرڇي ۾ ڀاڱو نه ورتو.

اُنهيءَ مان ونود نيءَ کي معلوم ٿيو ته بهاريءَ کي آشا سان ڳل مسخري ڪرڻ پسند نه آهي. هوُ آشا کي شرڌا جي نظر سان ڏسي ٿو ته ڪيس هاڪڙي ڪري ٿو ليکي. هنجو اِهو ڀاوُ ونود نيءَ جي دل ۾ چڀيو ويو.

هن آشا کي وري چيو: "تنهنجو هيءَ بيڪاري ڏير منهنجي اوٽ ۾ ٽوڪان ئي مهر جي ٻيڪ مڱڻ آيو آهي، مٿس ڪجهه مهر جي نظر ڪر نه؟"

آشا هڪدم ڇرڪي ويئي. بهاريءَ جو منهن به يڪدم لال ٿي ويو، پر هن ٻئي دم ئي پاڻ سنڀالي کلندي چيو: "ڇو، تون منهنجي پيري پنهنجو بار لاهي ڪٿي ٿي ٻئي جي مٿان وجهين، باقي پاڻ مهيندر سان سڌو سودو ڪرڻ ٿي چاهين؟"

ونود ني سمجهي ويئي ته بهاري سڀ ڪجهه مٿيءَ ۾ ملائڻ آيو آهي. ڪيس هن اڳيان هر وقت باهٿيار تيار رهڻ گهرجي.

مهيندر به ڪٿو ٿي ويو. اُگهاڙي ٿيڻ سان ڇرچي مان مزو

ٽڪري ويندو آهي. هُن ألبت تيز آواز ۾ چيو: ”ٻهاري تنهنجي مهين دا کي ڪو سؤدو ڪرڻو ڪونهي. هُن کي جيڪي آهي تنهن لي ئي راضي آهي.“

ٻهاريءَ چيو: ”ڪنهنکي پنهنجي سر ڀلي ڪٽي ڪو سودو ڪرڻو نہ هجي، پر جي سندس ڀاڳ ۾ لکيل آهي تہ سودي جي لهر ٻاهران ٻہ اچي سگهي ٿي.“

ونود ٻيءَ چيو: ”حال تہ توهان جو هٿ خالي ٿو ڏسجي پوءِ توهان ڏي سودي جي لهر ڪٿان ٿي اَچي؟“ اِئين چئي، هُن اک ٻِڇي کلندي پنهنجي پير جي آڱوٺي سان آشا جي پير تي زور ڏنو. آشا ڪڪ تي ڪمري مان نڪري هلي وئي. ٻهاري هار کائي، غصو پي ماٺ ۾ رهيو. هوءَ وڃڻ لاءِ اُٿيو ٿي تہ ونود ٻيءَ کيس چيو: ”ٻهاري دادا، نااُميد ٿي نہ هليا وڃو. مان اِجها وڃي ٿي اک سؤ رکي موڪليانٿو.“

ونود ٻيءَ جي ويندي ئي محفل ڦٽي ويئي، جنهن ڪري مهيندر دل ئي دل ۾ ناراض ٿيو. مهيندر جو منهن ناراض ڏسي، ٻهاريءَ جو ڌيل اُڌمون اُٿلي پيو، چيائين: ”مهين دا لوڪي پنهنجي ستياناس ڪرڻي هجي تہ ڀلي ڪر، تنهنجي اصل کان اِهائي عادت آهي. پر جيڪا ٻالي ڀولي ستي ساڌوي رڳو تنهنجي ويساهہ تي پيئي لڳي تنهن جي تہ ستياناس نہ ڪر. وري ٻہ ٿو چوانءِ تہ هن جي ستياناس نہ ڪر!“ چوندي چوندي ٻهاريءَ جو گلو ڀرجي آيو.

مهيندر ڌيل ڪاوڙ مان چيو: ”ٻهاري، تنهنجون اِهي پروليون منهنجي سمجهہ ۾ نٿيون اچن، پروليون ڇڏي کولي ڳالهہ ڪر.“

ٻهاريءَ چيو: ”کولي ئي ٿو ڳالهہ ڪريان. ونود ٻي لوڪي جاڻي واڻي پاپ ڏانهن گهلي رهي آهي؛ تون ٻي سمجهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مورک ٻچي پاپ ڏانهن پير وڌائيندو ٿو وڃين.“

مهيندر گرجندي چيو: ”سورو ڪوڙ. تون جيڪڏهن معزز ماڻهن جي نونهن ڌيئرن کي اهڙي غلط ۽ شڪي نظر سان ٿو ڏسين ته پوءِ تنهنجو گهر اندر اچڻ چڱو نه آهي.“

اوڏي مهل ونودني منائيءَ جي ٿالهيءَ سان ڪمري اندر گهڙي ۽ مشڪندي ٿالهي آڻي بهاريءَ اڳيان رکيائين. بهاريءَ چيو: ”اهو وري ڇا آندو اٿيئي؟ مونکي بک اصل ڪانهي.“

ونودنيءَ چيو: ”ائين ڪيئن ٿيندو، توهان کي وات مٺو ڪري وڃڻو پوندو.“

بهاريءَ کِلي چيو: ”تڏهن سمجهجي ٿو ته منهنجي درخواست منظور ٿي ويئي ۽ آدرياءُ شروع ٿي ويو.“

ونودنيءَ چپ پيڪوڙي حرڪتي مرڪ مرڪندي چيو: توهين ڏير جو ٿيا. ڏير کي پنهنجي ڀاڀي جو زور آهي. جتي توهان جو حڪم هلي سگهي ٿو، اُتي توهان کي ٻيڪ مڱڻ جو ڪهڙو ضرور آهي؟ اُتي توهين آدرياءُ نه حڪم ڪري به وٺي سگهو ٿا. ڪيئن، مهيندر دادا، توهانجو ڪهڙو رايو آهي؟“

مهيندر واتان ٻڙڪ به نه ٻولي.

ونودني: ”بهاري دادا، توهين لڄ ڪري نٿا کائو يا ناراضپي ڪري. ڪين ٻئي ڪنهنکي سڏ ڪرڻو پوندو؟“

بهاري: ”نه، نه، انجي ضرورت نه آهي. مونکي جيڪي مليو آهي اهو ئي منهنجي لاءِ گهڻو آهي.“

ونودني: ”توهان کان چرچي ۾ کٽڻ نه مشڪل آهي، پر منائيءَ سان به توهان جو وات بند نٿو ٿئي!“

رات جو آشا، مهيندر اڳيان بهاريءَ لي پنهنجي ڪاوڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنبڙي • مهيندر ٻين ڏينهن جيان اُنکي کلي ٽاري نہ ڇڏيو، پر هن سان پوريءَ طرح سهمتي ڏيکاريائين •

هوُ ٻئي ڏينهن صبوح جو سويل ننڊ مان اُٿندي ئي ٻهاريءَ جي گهر ويو ۽ کيس چيائين: ”ٻهاري، ونود ڀلي هزار ڪٽي اَسان جي مائٽياڻي هجي پر هوءَ اَسان جي گهر ڀاتڻ نہ آهي • هنکي تنهنجي اڳيان ايندي شڪ ٿو ٿئي •“

ٻهاريءَ چيو: ”ائين آهي؟ تڏهن تہ اِهو چڱو نہ ٿيو • جيڪڏهن هنکي منهنجي منهن چڙهڻ پسند نہ آهي، تہ مان سندس منهن نہ چڙهندس •“

مهيندر بي فڪر ٿي ويو • هنکي اُميد ڪانہ هئي تہ اَهڙو اَڻ وڻندڙ قصو ڪو اَهڙو سهنجائيءَ سان نبهي ويندو • هوُ دل ئي دل ۾ ٻهاريءَ کان ڌنو ٿي •

ٻهاري اُنهيءَ ڏينهن ئي مهيندر جي گهر ويو ۽ ونود ڀيءَ کي وڃي چيائين: ”ونود ڀاڀي، مونکي معاف ڪر •“

ونود ڀيءَ پڇيو: ”ڇو، ڇا ٿيو آهي، ڇا معاف ڪريانوَ؟“

ٻهاري: ”مهيندر مونکي ٻڌايو آهي تہ توکي منهنجو گهر اَندر اَچڻ پسند نہ آهي، تنهن ڪري مان توکان معافي وٺي، اَڳوپوءَ موڪلائڻ آيو آهيان •“

ونود ڀي: ”پر ٻهاري دادا، ائين ڪيئن ٿيندو؟ مان هن گهر ۾ رڳو ڪن ڏينهن جي مهمان آهيان • اُج آهيان سڀاڻي نہ هونديس • توهان منهنجي ڪريءَ گهر ۾ اَچڻ وڃڻ ڇو بند ڪندا؟ جيڪڏهن مونکي خبر هجي ها تہ منهنجي هتي اَچڻ ڪري اَهڙو جهيڙو مچندو تہ مان ڪڏهن هيڏانهن اَچان ئي نہ ها •“ چوندي چوندي ونود ڀي لڄ منهن ڳوڙهن روڪڻ لاءِ ٽڪڙي ٽڪڙي اَندر هلي وئي •

ٻهاريءَ کي اُنهيءَ دم دل ۾ آيو: ’مون اَجايو شڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري، ونود نيءَ جي من کي رنجايو!'

ساڳئي ڏينهن سانجهيءَ جو مصيبت ماري راڄ لڪشميءَ، مهيندر کي وڃي چيو: "مهيندر ڀيا، وهن ڪنوار ڳوٺ وڃڻ لاءِ ضد ٻڌي ويٺي آهي."

مهيندر چيو: "ڇو اَمي، هنڪي هتي ڪهڙو ڏک آهي؟"

راڄ لڪشميءَ چيو: "هوءَ ڏک جي دانهن نه ڪانه ٿي ڪري، پر ڇوي ٿي نه سندس جهڙي نوجوان وڏوا جو گهڻو وقت ڏارئي گهر ۾ گهارڻ چڱو نه آهي. لوڪ نندا ڪندا."

مهيندر لڇل دل سان چيو: "ٺڌهن هوءَ اَسان جي گهر کي ڏاريو گهر ٿي سمجهي؟"

ڀاري وينو هو. مهيندر اُئين چوندي ڀاريءَ ڏي هڪڙي نفرت ڀري نگاهه وڌي.

ڀاريءَ دل ئي دل ۾ پڇتائيندي چيو: 'ياڻهجي ٿو نه منهنجين ڪالهوڪين ڳالهين ۾ ڪجهه نندا جو اِشارو هو، جنهن ڪري ونود نيءَ کي ڏک ٿيو آهي.'

مهيندر ۽ آشا ٻئي ونود نيءَ سان رسي وينا. آشا چيو: "ڀيڻ، تون اَسانکي ڏاريو ڪري ٿي ليکين؟" مهيندر چيو: "هيترن ڏينهن کان پوءِ هاڻي اَسين ڏاريا ٿي ويا سين!"

ونود نيءَ وراڻيو: "توهين مونکي ڇا سدائين پاڻ وٽ رکائي سگهندا؟"

مهيندر چيو: "اَسين اهڙي هام نه هڻي نٿا سگهون."

آشا چيو: "نه پوءِ اُئين اسانجو من پنهنجي وس ڇو ٿي ڪيءِ؟"

آخر اُنهيءَ ڏينهن نه ڪو فيصلو ٿي نه سگهيو. ونود نيءَ چيو: "نه ڀيڻ، ٻن ڏينهن لاءِ موهه وڌائڻ چڱو نه آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اِئين چوندي هن وياڪل نظرن سان هڪوار مهيندر ڏي نهاريو.

ٻئي ڏينهن ٻهاريءَ اچي ونودنيءَ کي چيو: ”ونود ڀاڀي، تو وٽڻ لاءِ زور ڇو ٻڌو آهي؟ مون اُنهنجو ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي، جنهن جي سزا تون مونکي اِنهيءَ طرح ڏيڻ تي چاهين؟“

ونودنيءَ ٿورو منهن پاسيرو ڪري چيو: ”اهو توهان جو ڏوهه نه آهي پر منهنجي ڪرمن جو ڏوهه آهي.“

ٻهاري: ”جيڪڏهن تون ويندينءَ ته مان سمجهندس ته تون مون تي ڪاوڙجي ٿي وڃين.“

ونودنيءَ ڏکارن نيڻن سان بيزاريءَ مان ٻهاريءَ ڏي نهاريندي چيو: ”ٻهاري دادا، توهين ٿي ٻڌايو ته منهنجو هتي رهڻ ڇا چڱو آهي؟“

ٻهاري مشڪل ۾ پئجي ويو. هو ڪيئن چوي ته سندس هتي رهڻ چڱو آهي! هن چيو: ”توکي وڃڻو ته اوس پوندو پر وڏيڪ نه، ته جي ٻه چار ڏينهن ترسي ويندينءَ ته اُنهيءَ ڪري توکي ڪهڙو هرج رسندو؟“

ونودنيءَ ڪنڌ هيٺ ڪري چيو: ”توهين سڀ مونکي نڪرڻ لاءِ زور ڇا پيا، مونکي توهان جو چيو مڃڻ ڏاڍو ڏکيو ٿو لڳي، پر توهين اِها ڏاڍي زوراوري ٿا ڪريو.“

اِئين چوندي چوندي هنجي اکين جي ڏکين ڳهائين پنبڻين مان ٽڪڙا وڏا ڳوڙها ڳڙڻ لڳا.

ٻهاريءَ هنکي ڳوڙها ڳاڙيندو ڏسي وياڪل ٿي چيو: تو تورن ٿي ڏينهن ۾ پنهنجن مٺن گڻن سان سيني کي موهي ڇڏيو آهي، تنهن ڪري ڪو به توکي ڇڏڻ لاءِ تيار نه آهي. ڀاڀي، دل ۾ نه ڪڇاڻ، تو جهڙيءَ لڪشميءَ کي اِئين خوشيءَ سان ڪير ڇڏڻ چاهيندو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا منهن ڍڪي ڪمري جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾ وڃي ويٺي. ساڻس گڏ ٻيو ڪو به ڪونه هو. هوءَ ڪافي دير تائين اتي ويٺي رهي. آخر هن کي ڏاڍو ڏک ٿيو ۽ هن جي اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳا. اُنهيءَ کان پوءِ ونود نيءَ ورِي وڃڻ جي ڳالهه ڪانه ڇوري.

(١٧)

مهيندر وچ واري دڪدائي ڏڦير جي يادگيريءَ ڪي منهن ٿان متاثر جي ارادي سان ايندڙ آرتوار تي دمدم باغ ۾ پڪنڪ ڪرڻ جي رٿ رٿي.

رٿ ٻڌي آشا نهايت خوش ٿي پر ونود نيءَ نه چيو. هنجي انڪار ڪرڻ ڪري آشا ۽ مهيندر ٻئي مايوس ٿي ويا. هنن جي من ۾ آيو ته هاڻي خبر ناهي ته ڇو ونود ني کانئن اِجا دور رهڻ ٿي چاهي.

ٻهاريءَ جو ٻهاري جيئن وٽن آيو ٿيئن ونود نيءَ کيس چيو: ”ٻهاري دادا، مهيندر دادا، ايندڙ آرتوار تي دمدم باغ ۾ گهمڻ هلڻ جو ويچار ڪيو آهي. مون ساڻن وڃڻ کان انڪار ڪيو آهي ته ٻئي زال مڙس صبوح کان وٺي مون سان رسي ويٺا آهن. هاڻي توهين ٿي ٻڌايو ته هنن جو مون سان اهو رسڻ ڪيتري قدر واجب آهي.“

ٻهاريءَ چيو: ”هنن جو توسان اهو رسڻ غير واجبي نه آهي. تون جيڪڏهن هنن سان نه وينديءَ ته هنن ويچارن جو اهو سڄو اُهڙو ٿيندو جهڙو شل ڀڳوان ڪنهن وڏي دشمن جو به نه ڪري.“

ونود ني: ”ته پوءِ هلو نه دادا، جيڪڏهن توهين هلندا ته پوءِ مان به خوشيءَ سان هلنديس.“

ٻهاري: ”ڏاڍو سنو، پر توکي اهو خيال رکڻ گهرجي ته ڪو به ڪم مالڪ جي مرضيءَ کان سواءِ ٿيڻ چڱو نه آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو اُول ڄاڇي ڏنو آهي تہ مهيندر دادا جو اُن ٻاري ۾ ڪهڙو خيال آهي؟"

ٻهاريءَ ڏانهن ونود نيءَ جي اُنهيءَ خاص پاسخاطريءَ ڪري مالڪ ۽ مالڪڻ ٻنهي جي دل کٽي تي ويئي. ٻهاريءَ کي پاڻ سان وٺي هلڻ جي رٿ، مهيندر جو اُتي اُلساهہ تہ اُڏائي ڇڏيو. هن ٻهاريءَ جي مَن ۾ اهو اثر وهارڻ ٿي چاهيو تہ ونود نيءَ کي سنڌس موجودگي هرگز پسند نہ آهي پر پيدا ٿيل نئين حالت ڪري هنکي لڳو تہ هنکي پاڻ سان گڏ وٺي وڃڻ کان نٽائڻ چڱو نہ ٿيندو. تنهن ڪري هن ٻاهريون ٻنو رکي چيو: "واهہ! واهہ! ڏاڍو چڱو"! پوءِ ٻهاريءَ ڏي منهن ڪري چوڻ لڳو: "پر ٻهاري تو ۾ هڪڙو عيب آهي. تون جتي هلندو آهين اُتي ڪنهن نہ ڪنهن قسم جي هل هنگامي مچائڻ کان سواءِ نہ رهندو آهين. اُتي يا تہ اوڙي پاڙي جي ٻارن جو ميڙاڪو مڙي ويهندين يا ڪنهن گوري سان ماراماري ڪري وجهندين. ڪيڏي مهل ڇا ڪري وجهندين، تنهن جو ڪو اندازو لڳائي نٿو سگهجي."

ٻهاري، مهيندر جي آنترڪ اِڇا نہ ڏسي دل اُپي دل ۾ ڪلڻ لڳو. چيائين: "اهو تِي تہ جيون جو مزو آهي تہ ڪنهن وقت ڇا مان ڇا ٿيندي وڃي. ڪڏهن ڪٿي ڪهڙو رنگ ٿو رچجي وڃي، سو اڳواٽ ڪير ٿو چئي سگهجي؟" پوءِ ونود ڏي منهن ڪري چيائين: "تہ چڱو ونود ٻاپي، صبوح جو سويل اُپي هاڻو پوندو نہ، مان پوري وقت تي اچي حاضر ٿيندس."

آرتوار ڏينهن صبوح جو سويل، نوڪرن ۽ سامان سڙي لاءِ هڪ ٿرڊ ڪلاس ٻگي ۽ مالڪن لاءِ هڪ سيڪنڊ ڪلاس وڪٽوريا پاڙي تي آڻايون ويون. ٻهاري هڪڙو چڱو خاصو

سفري ٿيلهو ڪٽي پوري وقت تي اچي حاضر ٿيو.

مهيندر پڇيس: ”اڙي ڀاري، اِها وري ڪهڙي رِپ گهلي آيو آهين؟ نوڪرن واري گاڏيءَ ۾ اُن لاءِ جاءِ ڪٿي آهي؟

ڀاريءَ وراڻيو: ”دادا، توهين بي ذڪر رهو. مان اُنهيءَ لاءِ پاڻيهي ڏو جاءِ ڪريان.“

ونود نيءَ آشا گاڏيءَ تي چڙهيون. مهيندر، ڀاريءَ کي ويهارڻ لاءِ پاسا ڏڪڻ لڳو. ڀاري جهٽ پٽ پنهنجو ٿيلهو ڪٽي گاڏيءَ مٿان رکيو ۽ پاڻ ٽپو ڏيئي وڃي ڪوچ باڪس تي ويٺو.

اِهو ڏسي مهيندر جي پيٽ ۾ ساهه پيو. هنکي چنتا هئي ته خبر نه آهي ته ڀاري اندر وهندو يا الائي ڇا ڪندو!

ونود نيءَ پريشان ٿي پڇيو: ”ڀاري دادا، ڪوچ تان ڪري ته نه پوندؤ؟“

ڀاريءَ چيو: ”توهين ڪا چنتا نه ڪريو. ڪرڻ ۽ بيهوش ٿيڻ منهنجي ڀاڳ ۾ لکيل ڪونهي.“

گاڏي جيئن هلي ليئن مهيندر چيو: ”نه نه مان ٿي وڃي مٿي ويهان ۽ ڀاري اچي اندر وهي.“

اهو ٻڌندي ئي آشا هڪدم هنجي چادر کي ڇڪي چيو: ”نه، توهين نه وڃو.“

ونود نيءَ وچ ۾ ئي چيو: ”توهين هريل نه آهيو. خبر نه آهي ڪٿي ڪري ٻري نه پئو.“

مهيندر جوش ۾ اچي چيو: ”مان ڪري پوندس؟ اَصل نه! ”اِئين چئي هو گاڏيءَ مان لهڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو.

ونود نيءَ چيو: ”توهان هل هنگامي مچائڻ جو ڏوهه ته ڀاري دادا کي ٿي ڏنو پر اُنهيءَ ۾ بي مثل نه توهين ٿي ڏسجو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر ذرا لٽل منهن سان چيو: ”چڱو، نه هڪڙو ٻيو ڪم ٿا ڪريون. بهاري پلي اچي اندر ويهي. مان ٻي گاڏي پاڙي ڪري اُن ۾ ٿو اچان.“

آشا چيو: ”ٻڌهن نه مان به توهان سان هلنديس.“

ونوديءَ چيو: ”۽ مان شايد گاڏيءَ مان ٻاهر ڪٽي ڦٽو ڪنديس؟“ اِئين لفظي چڪتاڻ هلندي آخر جهنجهٽ سانت ٿي ويو.

مهيندر سڄي رستي ۾ نهايت گنڀير ٻٺيو ويٺو رهيو.

گاڏي اچي دم دم باغ ۾ پهتي. نوڪرن واري گاڏي گهڻو اڳ ۾ نڪتي هئي پر اُن جو اچا پتو ڪونه هو.

سرءُ جو سهاوڻو صبوح هو، سورج سر چڙهندو ٿي آيو. اُس نڪري پٽ والاريا هئا. ماڪ موتي چڪي هئي ۽ شبنم سڪي وئي هئي. وڻ ٻوٽا نرمل پرڪاش ۾ پئي جهوليا ۽ جهرڪيا. باغ جي حاطي سان لاڳيتو هرسينگار جي گلن جي قطار هئي. هيٺ پٽ تي جڻ ڏل پٿريا پيا هئا. سگنڌ مغز کي تر پئي ڪيو.

آشا، ڪلڪتي جي پڪين جاين جي اُچين ديوارين جي قيد مان نڪري ٻن جي هرڻيءَ جيان اُمنگ ۾ اچي وئي. هن ونوديءَ سان گڏجي گلن جي جهول ڪٽي پري. ٻنهي گڏجي سيتاڦلن جي وڻن مان ڦل چنا، جي اُتي اُتي وڻ جي هيٺان ويهي کاڌائون. ٻئي ساهيڙيون گڏجي تلاءَ ۾ گهڙيون ۽ ڪيتري مهل تائين سنان ڪنديون ۽ ترڳنديون رهيون. ٻنهي ساهيڙين خوشيءَ ۾ پرچي، وڻن جي ڇانيا، اُنهن جي ٽارين جي وڃين مان وهندڙ جهُومندڙ اُس، ڇاڻو، تلاءَ جي پاڻيءَ، ڪنڌن جي پکين ۽ پنن سان راند رمندي اُنهن ۾ جڻ جان آڻي ڇڏي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻئي ساهيڙيون وهنجي سنهنجي جـڏهن موٽـي باغيچي جي بنگلي ني آيون، لڏهن ڏٺائون ته نوڪرن واري گاڏي اڳيا ڪاڻ آئي هئي. مهيندر بنگلي جي ورانڊي ۾ هڪڙي ڪرسيءَ تي ويٺو هو ۽ بي چتوهڪ ولائتي دڪان جو اشتهار پئي پڙهيائين.

ونود نيءَ پڇيو: "مهيندر دادا، بهاري دادا ڪٿي آهي؟"

مهيندر مختصر جواب ڏنو: "مونکي خبر نه آهي."

ونـود نيءَ چيو: "چڱو، هلو ته هلي هنـکي ڳولي هٿ ڪريون."

مهيندر، "هنکي ڪو کٽي ويندو اهڙو خطرو نه ڪونهي. هوُ ڳولڻ کان سواء ئي اچي نڪرندو."

ونود ني: "تـي سگهي ٿو ته هوُ مورڳو اُنهيءَ ڳڻتيءَ ۾ نه ڳرندو هجي ته ڪٿي توهان جهڙو دراپ رتن چائجي نه وڃي. هلو ته هلي هنکي دل جاء ڏيون."

بهاريءَ کي ڳوليندي ڳوليندي هنن ڏٺو ته هوُ تلاءَ جي ڪناري تي هڪڙي شاهي ٻڙ جي ڇايا هينان ٽڙ جي چوداري ٻڌل پڪ سري تلهي تي ويٺو آهي ۽ پنهنجي تيلهي مان اِسٽو ڪڍي وينو پاڻي گرم ڪري. هنن جي ويجهي وڃڻ تي هن اُتي سيني جي آجيان ڪئي ۽ کين تلهي تي ڪري وهاريو ۽ هڪڙيءَ ٿالهيءَ ۾ منائي پائي آڻي هنن جي اڳيان رکيائين ۽ مٿان هرهڪ کي هڪڙو هڪڙو گرم گرم چانهه جو ڪوپ ڏنائين.

ونـود ني ڙر ڙر ڪري چوڻ لڳي: "شـڪر آهي جو بهاري دادا دوراندیشي ڪري ڪاڏي پيتي جو سامان پاڻ سان کڻي آيو، جنهن ڪري سيني جي پت سان رهجي آئي، نه ته چانهه کان سواء مهيندر دادا، الائي ڪهڙو حال ٿئي ها!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چانهه ملڻ سان مهيندر جي پيٽ ۾ سچ پچ ڪجهه ساهه پيو، پر تڏهن به هن چيو: ”اِها ٻهاريءَ جي زوراوري آهي. اسين هتي آيا آهيون سير ڪرڻ ته هو هتي به ڄڻ گهر گهلي ڪٺي آيو آهي. اِنهيءَ ڪري سچ پچ سير جو سواد ئي نڪري ويو آهي.“

تڏهن ٻهاريءَ کلندي چيو: ”پاپي صاحب، ٺيڪ آهي. مهرباني ڪري منهنجو ڏنل چانهه جو ڪوپ مونکي موٽائي ڏيو. توهين پلي وڃي بکئي پيٽ سير جو سواد وٺو.“

مٿان اچي ٽاڪ منجهند ٿي تڏهن به اُوڪرن واري گاڏي اُدم پيدا ٿئي. پوءِ ته آهستي آهستي ٻهاريءَ جي ٿيلهي مان منجهند جي رسوئيءَ جو سڀ قسم جو سامان ٻاهر نڪرڻ لڳو. دال، چانور، ساڳي ڀاڄي ۽ ننڍين ننڍين شيشين ۾ طرح طرح جا پيٺل مصالح. ونود ني وسميءَ ۾ پئجي ويئي. چيائين: ”ٻهاري دادا، توهان ته اسان زالن کي به شهه ڏيئي ڇڏي آهي. توهان جي گهر ۾ اچا ته گهر ڌياڻي به ڪانهي. پوءِ به توهين اهڙو هنر ڪنهن کان سکيا؟“

ٻهاريءَ چيو: ”پاپي، پاڻي پيٽ لاءِ سڀ سکڻو ٿو پوي ۽ پنهنجين ضرورتن جو پاڻيهي پورائو ڪرڻو ٿو پوي.“

جيتوڻيڪ ٻهاريءَ اهو جواب چرچي طور ئي ڏنو هو پر ونود نيءَ اُنکي گنڀير روپ ۾ ئي ورتو ۽ نهايت ترس کائيندي، مهر ڀري منهي نظر سان هن ڏي نهارڻ لڳي.

پوءِ ته ونود ني ۽ ٻهاري گڏجي رسوئي تيار ڪرڻ لڳا. آشا هچڪندي ڪين مدد ڪرڻ آئي پر ٻهاريءَ کيس روڪيندي چيو: ”تون ڪم ۾ هٿ نه وجهه، ماٺ ڪري وڃي ويهه.“

مهيندر کي ايتري ڄاڻ ڪانه هئي، تنهن ته هننکي ڪم ۾ ونائڻ جي آڇ به ڪانه ڪئي. ماٺ ڪري ٻڙ جي ٿڙ کي

ٽيڪ ڏيئي، ڄنگهه ڄنگهه تي چاڙهي ويهي هوا ۾ لڏندڙ پنن تي سج جي ڪرڻن جو ناچ ڏسڻ لڳو.

رسوئي تيار ٿي ته ونود نيءَ سان چيو: ”مهيندر دادا، ٻڙ جا پن گهڻيئي ڳڻيو، هاڻي اُٿي وڃي وهنجي اچو.“

ايتري ۾ نوڪرن سوڌي سامان واري گاڏي به اچي پهتي. هنن جي گاڏي رستي ۾ ڀڄي پيئي هئي. ٻه پهري ٿي ويئي هئي، تنهن ڪري سڀني ويهي کاڌو.

روٽي کاڌي کان پوءِ رٿ آئي ته ٻڙ جي ڇانوَ ۾ ويهي پٽي راند کيڏجي، پر مهيندر اُنهيءَ تي ڪو ڌيان نه ڏنو. ڏسندي ڏسندي هن کي اُلي اُٻي ننڊ اچي ويئي. آشا در بند ڪري وڃي لانڍيءَ ۾ ليٽي.

ونود نيءَ ساڙهيءَ جو پلئه مٿي تي وجهي اُٿندي چيو: ”ته چڱو، مان به وڃي ٿي ليٽان.“

بهاريءَ چيو: ”تون وري ڪيڏانهن ٿي وڃين، ونود ني. ويهه ته ڪجهه ڳالهيون ٻولهيون ڪريون. تون مونکي پنهنجي ڳوٺ واري گهر جي خبرچار ٻڌاءِ.“

ٽڪل ٻپهريءَ جي گرم هوا جا جهونڪا رکي رکي وڻن، ٻوٽن ۽ ولين جي پنن کي ڦڙ ڦڙائيندا وهندا ٿي ويا، رکي رکي تلاءَ جي ڪناري واري ڄمونءَ جي وڻ تان گهاٽن پنن جي وچ مان ڪوئل ڪهو ڪهو پئي ڪئي. ونود ني پنهنجي ٻالپڻي جون ڳالهيون ٻڌائڻ لڳي. ماءُ پيءُ ۽ ٻالپڻي جي ساٿين جون ڳالهيون. ڳالهين ٻڌائيندي ٻڌائيندي آهستي آهستي سندس مٿي تان ساڙهيءَ جو پلئه سرڪي ويو. هنجي منهن تي جو هونئن سدائين قوهه جوڀن جي جهلڪ پيئي جهلڪندي هئي اُنهيءَ کي ٻالپڻي جي يادگيريءَ جي معصوم ڇايا سادو ۽ نرمل بڻائي ڇڏيو. هنجي ليٽڻ ۾ جنهن روشني

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوڏي نرڇي چنچل چمڪ کي ڏسي، تيز نظر ٻهاريءَ جي من ۾ هيلتائين قسمين قسمين شڪ جاڳيا هئا. گهرن ڪ ن نيڻن جي اُها چمڪندڙ ڇهري نهار جڏهن سانتيڪن ڳوڙهن سان پرڄي جهڪي ٿي ويئي تڏهن هنکي اُنهيءَ پل نظر جي پنيان ڪنهن اؤر ئي ناريءَ جو درشن ٿيو. هن ڏٺو ته هنجي اُنهيءَ موهيندڙ سونهن جي اندر اڃا به پوتر اَمرت رس ڀريو ڪومل هردو موجود آهي، جو اڃا تائين ڀوڳه ولاس ۽ موج شؤنق جي اُسامت جي ساڙيندڙ اَگنيءَ جي سيڪ کان سُڪو نه آهي. ٻهاريءَ کي ونودنيءَ اُنهيءَ کان اڳه ڪڏهن هڪ ڪنِ لاءِ به دل ئي دل ۾ اَتوت ڀڳتيءَ سان پتيءَ جي سيوا ۾ رتِ هڪ لچاري، ستي ساڌوي ناري ۽ سنتان کي ڇاتيءَ سان لائسي پيار ڪندڙ ڪلياڻ مير ماتا جي روپ ۾ ڏسڻ ۾ نه آئي هئي. اُنهيءَ ويل جڻ اوچتو ڪن پل لاءِ رنگ منچ جو پردو مٿي کڄي ويو ۽ اُن جي اندر وارو ڪلياڻڪاري خوشنما نظارو هنجي نظر چڙهي ويو. هن ويچاريو، 'ونودني ٻاهران ته هڪ نوجوان، خوش مزاج ولاسڻي اِستري ٿي ڏسڻ ۾ اَچي پر هنجي اندر ته هڪ پوڄا ۾ رتل اِستري نرآهار تپ ڪندي نظر ٿي اَچي. اُنهيءَ واچار ايندي ئي هن هڪڙو ڏکو ساهه کڻي من ئي من ۾ چيو، سچ آهي ته پرڪرتيءَ وس ماڻهو پاڻکي ئي پورو ڪونه ٿو ڄاڻي. ڪنهن وقت ڪنهن خاص پرستٿيءَ ۾ ڪنهنجو ٻاهران جيڪو روپ ڏسڻ ۾ اَچي ٿو، ماڻهو اُنهيءَ کي ئي هنجو سؤ روپ سمجهي ٿو وهي پر حقيقت ۾ ڪنهنجو سچو سؤ روپ ته اَنترياميءَ ئي ٿو ڄاڻي.'

هن ونودنيءَ جي ڳالهين جي سلسلي کي ٽوڙڻ نه ڏنو. وچ وچ ۾ ٿي سوال پڇندو اُنهن کي اڳتي اڳتي وڌائيندو ٿي رهيو.

ونودنيءَ کي هيلتائين اَهڙيءَ طرح دل کولي ڳالهين ٻڌائڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇهڙو ڪو ماڻهوءَ کي ڪو نه مليو هو. خاص ڪري هن ڪنهن مرد اڳيان اِنهيءَ طرح پاڻ پاڻ ئي دل کولي سياويڪ طرح ڳالهيون ڪو نه ڪيون هيون. اُنهيءَ ڏينهن لاڳيتو ڪيترن ڪلاڪن تائين همدرديءَ سان دل لائي ٻڌندڙ هڪ نوجوان جي اڳيان اندر جي اوراڻ سان هن جو سارو تن من، ورشا جي وسڪارن ۾ ڌوتل ڌرتيءَ جيان ڌوپي نرمل ٿي ڀاڄي ويو.

مهيندر کي صبوح جو سوير اُٿڻو پيو هو، تنهن سواءِ ننڊ ۾ به وگهن پيو هوس، تنهن ڪري ٻي چار ڪلاڪ چڱيءَ طرح ننڊ ڪرڻ کان پوءِ پنجين ڄڄي وڃي اک کليس. هن ننڊ مان اُٿندي ئي هڙ ٻڙ مان چيو: "هاڻي گهر هلڻ گهرجي."

ونود ٺيءَ چيو: "اڃا به ٿورو ترسجي، سڄ لٿي تاڻي هلڻ ۾ ڪهڙو هرج آهي؟"

مهيندر: "نه، سانجهيءَ جو هتي پيتل گورا گهمڻ ايندا آهن. اِتفاق سان انهن مان ڪنهن سان مقابلو ٿي ويو ته ڏاڍي ڏکيائي ٿيندي."

سموري سامان سڙي سهيڙڻ ۽ ٻڌڻ ۾ ٿي اُوندهه ٿي ويئي. ايتري ۾ گاڏي وٺي اچڻ لاءِ موڪليل نوڪرن اچي خبر ڏني ته نوڪرن واري گاڏي گم آهي. هنن ٻڌايو ته گاڏي باغ جي ٻاهرئين ڦاٽڪ وٽ بيٺي هئي ته ٻن گورن اچي ڪوچوان کي گاڏي اِسٽيشن طرف وٺي هلڻ لاءِ چيو. هنجي ناڪار ڪرڻ تي هو ڪانئس گاڏي زوريءَ ڪاهرائي وٺي ويا.

اُنهيءَ تي هڪ نوڪر کي حڪم ٿيو ته ٻي گاڏي وٺي اچي. چڙيل مهيندر کي وڏيڪ خار لڳا. هوُ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، 'اڄوڪو سڄو ڏينهن برباد ٿي ويو!' خارن ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُهڙي حالت ٿيس جو هن لاءِ پنهنجي بيزاري لڪائڻ ڏکي ٿي پيئي.

شُڪل پکش جو چندرما اُفق اُڀيان آيل وڻن جي ٽارين پنيان آهستي آهستي تي کليل آڪاس ۾ مٿي چڙهڻ لڳو. باغ جو اهو سنسان سالتيڪو هنڌ پرڪاش ۽ ڇايا ۾ جڻ جادوءَ جو مايـاوي لوڪ بڻجي ويو. ونود ليءَ اُنهيءَ مايا لوڪ ۾ پاڻ کي ڪجهه اوڙيو سمجهڻ لڳي. جڏهن هن باغ جي وڻن ڇانئين اونداهي واٽ ۾ آشا کي وڃي ڳرانڙي پائي تڏهن سندس پريم ۾ ذري به بناوت نه هئي. آشا ڏنو ته ونود ليءَ جي نيڻن مان نير پئي وهيو.

هن دکي ٿي پڇيو: "ڇو ييڻ، لون روئين ڇو ٿي؟"

ونود ليءَ چيو: "ييڻ اِئين ئي، ڪو خاص سبب ڪونهي. اڄوڪو ڏينهن مونکي ڏاڍو ڇڱو لڳو."

آشا پڇيو: "ڇو ييڻ، اڄوڪو ڏينهن توکي خاص ڇڱو ڪيئن لڳو؟"

ونود ليءَ: "مونکي لڳو ته جڻ مان مري ويئي آهيان ۽ پرلوڪ ۾ اچي نڪتي آهيان، جتي منهنجي لاءِ سڀ ڪجهه سلڀ آهي."

آشا، ونود ليءَ جي اُنهن ڳالهين جو ڪو مطلب نه سمجهي وسميءَ ۾ پئجي ويئي. مرڻ جي ڳالهه ٻڌي هن دک مان چيو: "ڇي، ييڻ، اِهو ڇا ٿي چوين؟ اهڙيون ڳالهيون نه ڪبيون آهن."

ٻـئي ڳاڏي ملي ويئي. ٻهاري موٽ ٿي به وڃي ڪوچ باڪس تي ويٺو. ونود ليءَ چپ چاپ دريءَ مان ٻاهر پئي نهاريو. چانڊوڪيءَ ۾ وڻن جون مؤن قطارون ماٺ ميٺ ۾ گهري ڇايا جي ڦهڪري جيان سندس اکين اڳيان ڦهنديون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ويٺو. آشا، گاڏيءَ جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾ سمهي پيئي هئي. مهيندر سڄي وات اکيون ٻوٽي اُداس ويٺو رهيو.

(١٨)

سڀر واري نياڳي ڏينهن کان پوءِ مهيندر، ونود نيءَ کي هڪ وار وري چڱيءَ طرح همٿ ڪرڻ تي چاهيو، پر ٻئي ڏينهن ئي راج لڪشميءَ کي انفلوئنزا تي پيئي. جيتوڻيڪ هنکي بيماري ايتري گهڻي ڪانه هئي، ته به تڪليف ۽ ڪمزوري گهڻي هيس. ونود ني رات ڏينهن هنجي سيوا ٽهل ۾ گذارڻ لڳي. اُنهيءَ تان مهيندر، ونود نيءَ کي وڃي چيو: "جيڪڏهن تون اُميءَ جي سيوا ۾ اِنهيءَ طرح رات ڏينهن هڪ ڪري ڇڏيندينءَ ته ڪنهن ڏينهن تون به بيمار تي پوندينءَ. تون ڇڏ ته مان توکي اُميءَ جي سيوا لاءِ نوڪرياڻي رکي تو ڏيان."

اُنهيءَ ويل بهاري به اُتي ويٺو هو. هن چيو، مهين دا، تون اُجايو پريشان ٿو ٿين. هوءَ جيڪڏهن پنهنجي خوشيءَ پڪيءَ جي سيوا ڪرڻ تي چاهي ته ڪرڻ ڏينس. نوڪر يا ٻيو ڪو به اهڙي سيوا ڪيئن ڪري سگهندو؟

بس، پوءِ ته مهيندر، بيمار جي ڪمري ۾ هر هر اَچ وڃ شروع ڪري ڇڏي. هڪڙو ماڻهو، جو هڪ ته ڪجهه ڪم نه ڪري، ٻيو ته ويتر ڪم وقت سدائين ليلي جيان پنيان پيو ڦري، اِهو نمونو ڪرمت ونود نيءَ جي سهڻ کان ٻاهر هو. نيٺ هن تنگ اَچي مهيندر کي ٻه ٽي ڀيرا ڪاوڙ مان چڙ ٻيو به: "مهيندر دادا، توهين هتي وينا وينا ڪهڙو ڪارج ٿا سنواريو؟ وڃي پنهنجي ڪاليج جا ڪلاس وسايو. ڪاليج کان گسايو ٿو ٿا؟"

مهيندر کي پنهنجي پنيان ڦرندو ڏسي ونود نيءَ کي فخر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ خوشي ٿيندي هئي پر تڏهن به هنکي اولڙو لوپ ناشادائتو لڳندو هو، جو هو بيمار ماڻهن جي پرسان هر وقت لالچي من سان منجهس اکيون وجهيو ويٺو هجي! هنکي انهيءَ تان بچاءُ ايندي هئي. هوءَ جڏهن پنهنجي مٿان ڪو ڪم کڻندي هئي، تڏهن بلڪل هڪ مني آئي پنهنجو سمورو ڌيان انهيءَ ۾ لڳائي ڇڏيندي هئي، ٻيو ڪو به خيال من ۾ اچڻ نه ڏيندي هئي. جيستائين بيمار کي ڪارائڻ پيارڻ، سيوا ٽهل ۽ گهر جي ڪم ڪاج جي ضرورت هوندي هئي ليستائين هوءَ ڪم ۾ لڳي رهندي هئي. انهيءَ ۾ ڪا به سستي نه ڪندي هئي ۽ نه ڪا بيچيني ڏيکاريندي هئي ۽ نه اهڙي ضرورت وقت ٻيو ڪو اَر ڪم ڪرڻ پسند ڪندي هئي.

بهاري وچ وچ ۾ ڪڏهن ڪڏهن ڪن پل لاءِ راج لڪشميءَ جي سنڌ سماءَ اهڻ لاءِ ٻيو ايندو هو. هوُ ڪمري ۾ قدم رکندي ئي جهٽ سمجهي ويندو هو ته ڪهڙيءَ شيءِ جي ضرورت آهي. هنجي تيز نظر ترت تاڙي ويندي هئي ته ڪٿي ڪهڙيءَ شيءِ جي کوٽ آهي ۽ هوُ ترت، اها شيءِ آڻي کوٽ جي پورائي ڪري ڇڏيو ويندو هو. ونود ٻي سمجهندي هئي ته بهاري سنڌس سيوا کي شرڌا جي نظر سان ڏسي ٿو. تنهن ڪري هنجي اچڻ سان ڇڻ ڪيس خاص اِنعام ملندو هو.

ڇڙب مٿان ڇڙب نيمت مهيندر جي اک کولي ۽ هن باڪل پوري نيم سان ڪاليج وڃڻ شروع ڪيو. هڪڙو ته هنجو سياڻ اڳ ۾ ئي رکو ٿي ويو هو، تنهن جي مٿان وري گهروُ حالت ۾ به نئون ڦيرو اچي ويو هو. رسوئي وقت تي تيار نٿي ٿي. ڪم پورڻ مهل سئس ڏسڻ ۾ نٿي آيو. جورابن جا سوراخ آهستي آهستي وڌندا ٿي ويا ته انهن جي مرمت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇٽي ٿي. اُهڙي ٻي بندوبستي جنهن مان هنکي اڳ ۾ مزو پيو ايندو هو، تنهن مان اُنهن ڏينهن ۾ هنکي ڪو مزو نٿي آيو. هنکي گهربل وست وقت تي ملڻ جو سک نه اڳ ۾ ئي ملي چڪو هو. اُنهيءَ ۾ رخني پوڻ ڪري هنکي آشا جي اَڻ ڄاڻائيءَ ۽ اَڻ لائقيءَ تي ناراضپو ٿيندو هو. چوندو هو، 'ڇني، مون توکي ڪيترا ڀيرا چيو آهي ته منهنجي سنان ڪرڻ کان اَڳ ۾ ڪوٽ جا ٻيڙا ڏسندي ڪر ۽ ڪو ڪٽل ڏسين ته ٽاڪي ڇڏيندي ڪر، پتلون ناهي رکندي ڪر؛ پر اِئين ڪڏهن نٿو ٿئي. سنان ڪري، ڪپڙن ڳولڻ ۽ ٻيڙن ٽاڪڻ تائين ترسي وهڻ ۾ ئي منهنجا سڀ ٻه ڪلاڪ هليا ٿا وڃن!' اُنهيءَ ويل اڄ ۽ ٻڌپ کان آشا جو برو حال ٿي ويندو هو. هوءَ جواب ڏيندي هئي: "مون نوڪر کي چئي ڇڏيو هو."

"نوڪر کي چئي ڇڏيو هو! ٻر جي لون پاڻ ڪري وٺين ها ته اُن ۾ تنهنجي ڪهڙي گهٽتائي ٿئي ها! توکان ڪڏهن ڪو ڪم ٿيندو به؟"

آشا مٿان ڇڻ بجاءِ ڪري. اُهڙيون ڏهڙيون هن ڪڏهن نه سٺيون هيون. تڏهن به هن جي وات يا من مان اِهو جواب نه اُڪليو ته توهان ئي ته منهنجي ڪم سکڻ ۾ رنڊڪ وجهندا هئا. هنکي ڪڏهن خيال ۾ به نه ايندو هو ته گهر جي ڪم ڪاج ۾ لائقي، نيمت اُپياس ۽ اُنڀو سان ايندي آهي. هوءَ سمجهندي هئي ته مان سڀاءَ کان ئي اَڻ لائق ۽ مورک آهيان، اُنهيءَ ڪري ئي مون کان ڪو به ڪم پوريءَ طرح نٿو ٿئي. مهيندر جڏهن ويسر وچان ڪيس ونود نيءَ سان پيٽي ڏڪاريندو هو، تڏهن تڏهن هوءَ ڪنهن ويرياءَ ڏيکارڻ کان سواءِ نمرتا سان پنهنجو قصور قبول ڪندي هئي.

آشا ڙڙ ڙڙ ڪري بيمار سس جي ڪمري جي ٻاهران

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيئي ڦيرا پائيندي هئي. ڪڏهن ڪڏهن شرمائجندي دروازي پرسان وڃي بيهندي هئي. دل ٿيندي هيس ته پاڙي گهر جي لاءِ ڪا راتي ٻڌائي، ڪو ڪم ڪري ڏيکاري، پر هن ڏانهن ڪو ڪم ورڻ ڪونه چاهيندو هو. هنڪي ڪم ۾ همٿ ڳنڍڻ ۽ گهر ۾ پنهنجي لاءِ جاءِ جوڙڻ جو ڏانءُ اُپي ڪونه هو. هوءَ پنهنجي اڻلائقيءَ جي هڪ ڪري، ڪمري جي ٻاهران اُپي ٻاهران پيئي ڦرندي هئي. نه ڄاڻ ته سندس دل اندر ڪا ڪرڪ وڌندي ٿي ويئي، پر هوءَ پنهنجي اُنهيءَ ڪريڄي جي اڻ ڇٽي ڪرڪ، اُنهيءَ اڻ لکي خطري کي پوريءَ طرح سمجهي ڪين سگهندي هئي. اَلبت هوءَ محسوس ڪندي هئي ته سندس ڇوڏاري ڄڻ سيڪي ناس ٿيندو ٿو وڃي، پر هنکي اِها ڪل ڪانه پوندي هئي ته اهو ڇا ناس ٿيندو ٿو وڃي، اهو نهيو ڪيئن ۽ ڪهڙو ڪيئن ٿو وڃي ۽ اُنجو مقابلو ڪيئن ڪجي. رڳو رکي رکي دل ٿيندي هيس ته پاڻ هيانءُ ڦاڙي روئي ۽ رڙ ڪري چوي ته مان نسوري نادان آهيان، صفا نڪمي، مون جهڙي ڏڏ اَصل ڪانه هوندي.

اڄ ۾ ته آشا ۽ مهيندر گڏجي گهر جي هڪ ڪنڊ ۾ ڪيتري مهل ٿا ئين، ڪڏهن هڪ ٻئي سان ڳالهيون ڪري ته ڪڏهن چپ چاپ مزي ۾ پيا وقت ڪاٽيندا هئا؛ پر اُنهن ڏينهن ۾ ونود نيءَ جي نه هوندي، آشا پرسان اُڪيلي ويٺي مهيندر جي والان سولائيءَ سان ڪا ڳالهه اُپي نه لکرندي هئي. ڪا ڳالهه ٻولهه نه ڪري ماٺ ڪري وهڻ به کيس ڏاڍو ڏکيو لڳندو هو.

اُنهيءَ ڏينهن ته پوريءَ جو مهيندر گهر جي ٻاهرئين باغيچي ۾ پئي ٽهليو ته اِئين اُپي گهر مان هڪڙو نوڪر ٻاهر نڪتو. هن جي همٿ ۾ هڪڙو لفافو هو. مهيندر هن جي همٿ ۾

لفافو ڏسي پڇيو: ”ڪنهنجي چٺي آهي؟“

نوڪر جواب ڏنو: ”ٻهاري لال جي.“

”ڪنهن ڏني آهي؟“

”وڏيءَ ڪنوار. (ونوديءَ).“

”هيڏي ڪر ڏسان.“ چئي، هن نوڪر کان چٺي وٺي هٿ ڪئي. دل ۾ آيس ته چٺي کولي پڙهي ڏسي. لفافي کي ٻه چار ڀيرا اُبتو سبتو اُٿلائي پٿلائي ڏٺائين. پوءِ وري لفافو ڪٽي نوڪر ڏي اُڇلايائين. جيڪڏهن لفافو کولي چٺي پڙهي ڏسي ها ته ڪيس اُنهيءَ ۾ لکيل ملي ها ته، ’ٻئي، ساٻو داڻا يا ٻارلي اصل نٿي کائي، اڄ ڪيس ٿورو دال جو پاڻي ڏيئي سگهجي ٿو؟‘ ونودني، ٻڍيءَ جي دوا درمل يا ڪريءَ وغيره جي باري ۾ مهيندر سان ڪا صلاح مصلحت نه ڪندي هئي پر ٻهاريءَ کان ئي پڇندي ڳاڇيندي هئي.

مهيندر باغيچي ۾ ٽهلڻ کان پوءِ ڪجهه وقت ورانڊي ۾ ٽهلي ڪمري ۾ آيو ته ڪمري جي ڀت تي ٽنگيل هڪ تصوير جو ڌاڳو ٽٽڻ تي هو ۽ اُنهيءَ سبب تصوير ڏنگي ٿي پئي لڙڪي. اِهو ڏسي هن هڏيءَ مان آشا کي چيو: ”توکي شايد ڪجهه ڏسڻ ۾ ئي نٿو اچي. اِجهو اِنهيءَ طرح سڀ شيون برباد پيون ٿين.“

ونودني دم دم باغ مان هڪڙو گلن جو جهڳٽو ڪٽي آئي هئي ۽ اُنهيءَ مان گلدستو ناهي آٽي پتل جي ڦولدانيءَ ۾ سينگاري رکيو هئائين. اُهو رکئي رکئي اُتيئي سڪي ويو هو. مهيندر اُهڙين ڪمين پيشين ڏانهن ڪڏهن ڌيان ڪونه ڏيندو هو، پر اوڏيءَ مهل جيئن اوچتو هن جي نظر اُنهيءَ تي وڃي پيئي تيئن ڪاوڙ وٺي ويس. غصي مان آشا کي چيائين: ”ڏسجي ٿو ته جيستائين ونودني خود اچي اِهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گلدستو ٻاهر ڦٽو نه ڪندي ليسنا ئين اِهو اِليٽي پيو سڙندو!"
اِئين چئي هُن گلدستي سوڌي ڦولداني کڻي ٻاهر اُڇلائي.
ڦولداني ڦِن ڦِن ڪندي ڏاڪڻ تان ٿيڙ کائيندي وڃي هيٺ
پيئي. هو سوچڻ لڳو: 'آشا منهنجي من موافق ڇو نه ٿي
هلي، منهنجي من مطابق ڪم ڇو نه ٿي ڪري، پنهنجي
سياڻپ موٽائي ۽ موڳائيءَ سان، مونکي سدائين ناراض
ڇو ٿي رکي، مون کي ڏهرو جيون ۾ ٻختائيءَ سان پڪڙي
ڇو نه ٿي هلائي!' اِهي ويچار ڪندي ڪندي هن جي نظر
اوچتو آشا تي وڃي پيئي. ڏٺائين ته هن جو منهن لهي ويو
آهي، چپ پيا ڏڪنس. پلنگ جي پائي ۾ هٿ وجهي
ويٺي آهي. اِئين ٿي هوءَ اوچتو ڌڙ ڌڙ ڪنبندي پر واريءَ
پِٽ جو سهارو وٺندي ٽڪڙي ٽڪڙي ٻاهر نڪري ويئي.

تڏهن مهيندر ڪمري مان ٻاهر نڪتو ۽ آهستي آهستي
هيٺ وڃي ڦولداني کڻي آڻي ساڳيءَ جاءِ تي رکيائين. پوءِ
وڃي پنهنجي پڙهڻ واري ڪمري جي ڪنڊ ۾ پنهنجي
پڙهڻ واري ميز اڳيان پيل ڪرسيءَ تي ويٺو ۽ ٻئي ٺونيون
ميز تي رکي ٻئي هٿ مٿي کي ڏيئي ويچارن ۾ پئجي ويو.

اُونده ٿي، ڪمري ۾ بتي آئي پر آشا ڪانه آئي.
مهيندر ڪرسيءَ تان اُٿي ٽڙو ٽڙو ڪڏ تي ٽهلڻ لڳو.
رات جا نوَ لڳا، مهيندر جي سڄي ڪمري ۾ آڌي رات
جهڙو سناٽو ڇانئجي ويو، تڏهن به آشا ڪانه آئي. نيٺ
مهيندر سڏ ڪيو. آشا هٻڪندي هٻڪندي آهستي آهستي
ڪڏ واري دروازي جي ڀرسان اَچي جهجهڪي بيهي رهي،
مهيندر هن کي ڏسي وڌي وٽس ويو ۽ کيس کڻي ڇاتيءَ سان
لاتائين. آشا پتيءَ جي ڇاتيءَ سان لڳندي ئي اَچي روئڻ
۾ ڇٽڪي. روئڻ به اهڙو جو جهل ئي نه ڏنيس. سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رُوئڻ جو آواز گلو ڦاڙي ٻاهر نڪرڻ لڳو ۽ نيڻن جو نير نيسارا ڪري وهڻ لڳو. مهيندر هنکي ڇاتيءَ سان لائي سندس وارن کي چميو. خاموش آڪاس جا ستارا اکيون ٽمڪائي چپ چاپ هنن جي اها گڏجاڻي ڏسندا رهيا.

رات جو دير دير سان بستري تي ليٽڻي ٿي مهيندر آشا کي ڇتايو: "چني، مون تي ڪاليج ۾ رات جي ڊيوٽيءَ جو وارو پيو آهي، ان ڪري هاڻي مونکي ڪجهه ڏينهن لاءِ ڪاليج جي پرسان ئي ڪا جاءِ ڀاڙي ڪري وڃي رهڻو پوندو."

آشا سوچڻ لڳي، شايد هن جو غصو اڃا نه لٿو آهي؟ هو مون تي ناراض ٿي وڃي ٿو ته ٻئي هنڌ رهي. مان نرگٽي، نيٺ پتيءَ کي گهر مان ڪڍي ٿي رهيس. اِنهيءَ کان ته منهنجو موت ئي ڀلو آهي.

پر مهيندر جي وهنوار ۾ غصي جو ڪو به اُهڃاڻ ڏسڻ ۾ ڪو نه ٿي آيو. هو ڪيتري مهل ماٺ ۾ رهيو ۽ آشا جو منهن پنهنجي ڇاتيءَ ۾ ڇپائي، آڱرين سان هن جي وارن کي ورائيندي ورائيندي هن جو چوٽو ڍلو ڪري ڇڏيائين. هو پرڻي کان پوءِ ٻهرين ڏينهن ۾ پيار مان آشا جي جوڙي کي ائين اڪيلي ڇڏيندو هو. آشا ان ڏينهين هن جي اُنهيءَ حرڪت تي اعتراض ونندي هئي. پر اُنهيءَ مهل ته هن ڪا چُون به ڪانه ڪئي، ٻارڻ ماٺ ميٺ ۾ من ئي من ۾ مشڪندي رهي. ائين ئي اوچتو هڪڙو ڳوڙهو ڳڙي اچي هن جي ڳل تي پيو. مهيندر هن جو منهن ٻارڻ ڏي ڦيري سنيهه مان ڳهٽيل آواز ۾ سڏ ڪيو: "چني!"

آشا کان سوچيندي به ڪو جواب نه لڌو. هن ماٺ ميٺ ۾ مهيندر کي پنهنجن ڪومل ٻانهن ۾ ڪري جڪڙيو. مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خاموشيءَ کي ٽوڙيندي چيو: ”آشا، مون کان ڏوهه ٿيو آهي؛ معاف ڪر.“

آشا پنهنجن ڳلن ڇهڻ لڙڪ هٿن سان مهيندر جو وات بند ڪندي چيو: ”ائين نه چئو، توهان ڪو به ڏوهه نه ڪيو آهي. ڏوهه سمورو منهنجو آهي. توهين مون کي پنهنجي داسي سمجهي ڌڪاريو. مون کي پنهنجن چرڻن ۾ شرڻ وٺڻ لائق بڻايو.“

مهيندر جنهن ڏينهن ميس (Mess) ۾ وڃي رهڻ جو ارادو ڪيو، اُنهيءَ ڏينهن صبوح سوير پلنگ تان اُٿندي هن چيو: ”چني، تون منهنجي دل جي راڻي آهين. مان توکي دل ۾ سيني کان مٿي ڪري رکندس. ڪو به توکي اُتان هٽائي نه سگهندو.“

آشا دل ڏاڍي ڪري هر ڪنهن قسم جي قرباني ڪرڻ لاءِ تيار ٿي. هن پنهنجي پتيءَ کان هڪ نهايت معمولي گهُر ڪئي. چيائين: ”مون کي روز هڪ چٺي لکندا؟“

مهيندر ورندو سوال ڪيو: ”تون به روز اُنجو جواب ڏيندي رهنديءَ؟“

آشا وراڻيو: ”مون کي ته لکڻ جو ڏانءُ اُي ڪونهي.“

مهيندر پيار مان سندس وارن کي سنواريندي چيو: ”تون اَکيهَ کمار جي ’چارُو پاٺ‘ کان ته چڱو ٿي لکي سگهين.“

آشا چيو: ”وڃو، مون لي اَهڙي ٺٺولي نه ڪريو.“

مهيندر جي وڃڻ کان اڳ آشا سندس سامان ٺاهڻ لڳي. ٿلهن ٿلهن گرم ڪپڙن کي تهڻ سولو نه هو. بئگ ۾ سڀ ڪپڙا سمائڻ هيڪاري ڏکيا هئا. بنهي ڄڻن گڏجي جيئن تيئن ڪري دٻي دٻي، جيڪو سامان جيڪر هڪ بئگ ۾ ماپي سو ٻن بئگن ۾ ماپايو. تڏهن به ڪجهه شيون رهجي ويون، جي وري ڌار هڙن ۾ ٻڌائون. آشا پنهنجي اڻڄاڻائيءَ لي وري وري پشيمان پئي ٿي. تڏهن به کل چرچي، چيڙ چٽر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ هڪ ٻئي ٻريم کي ٻرام پرين ڏوراپڻ ڏيڻ ۾ هنن کي پنهنجي شاديءَ جي شروعاتي ڏينهن جهڙو مزو پئي آيو. آشا کان ڪن پل لاءِ اهو وسري ويو ته ڪو مهيندر جي گهر کان ٻاهر وڃڻ جي تياري ٿي رهي آهي. ڪوچوان وري وري سڏ پئي ڪيا: ”گاڏي تيار آهي.“ پر مهيندر ائين ڪن لاتار پئي ڪئي ڄڻ سڏ ٻڌائين ئي ڪونه ٿي. آخر هن ڪوچوان کي حڪم ڏنو ته گهوڙو ڇوڙي ڇڏي.

صبوح کان ته ٻپهري ٻه گذري ويئي مٿان اچي سانجهي ٿيڻ لڳي، تڏهن وڃي ڪٿي هڪ ٻئي کي تندرستيءَ جي خيال رکڻ جو تاڪيد ڪري، وري وري نيم سان چٺي لکڻ جو انجام ڪري، ٻئي ڀريل دل سان هڪ ٻئي کان جدا ٿيا.

ٻه ڏينهن ٿيا جو راج لڪشمي اٿڻ وهڻ لڳي هئي. تپ ڪونه ٿي آيس. انهيءَ ڏينهن سانجهيءَ جو هن بدن کي هڪ ٿلهي چادر ويڙهي ونود نيءَ سان ويٺي ٻتي راند کيڏي ته ائين ئي مهيندر سندس ڪمري ۾ لنگهي آيو. مهيندر ڪمري ۾ گهڙندي ونود نيءَ ڏي نهارڻ کان سواءِ ئي ماءُ کي چيو: ”امي، مونکي ڪاليج ۾ رات جي ڊيوٽي ملي آهي، هتان اچڻ وڃڻ ۾ تڪليف ٿيندي، تنهن ڪري مون ڪاليج پرسان رهڻ لاءِ جاءِ ورتي آهي. مان اڄ کان اتي وڃي ٿو رهان.“

راج لڪشميءَ دل جي روساهي مان چيو: ”ڀلي وڃ، پڙهائيءَ ۾ هرج پوندءِ ته هتي رهي ٻه ڪيئن سگهندين!“

هنجي بيماري ته لهي ويئي هئي پر جئين ٻڌائين ته مهيندر ڪاليج پرسان وڃي ٿو رهي، تيئن پاڻکي وڌيڪ بيمار ۽ ڪمزور محسوس ڪرڻ لڳي. ونود نيءَ کي چيائين: ”ونودني ڌيءُ، ذرا وهاڻي کي ته ٿورو هيڏانهن سرڪاءِ.“

۽ هوءَ وهاڻي جي سهاري ليٽي پيئي. ونود نيءَ آهستي آهستي سندس پٺ تي هٿ ڦيرڻ لڳي. مهيندر سندس ڇاتي تي هٿ رکي ڏنو. پوءِ وري جيئن ڪرائيءَ تي هٿ رکي نبض تي ڏنائينس تيئن ماڻس ڪرائي ڪڍي پاسي ڪئي. چوڻ لڳي: "پٽ، نبض مان ڏوڙ ٿو پتو پوي. تون فڪر نه ڪر، مان چڱي ڀلي آهيان." اِئين چئي هن نهايت ڪمزور جيان پاسو ورايو.

مهيندر، ماءُ کان نه موڪلايو پر ونود نيءَ سان ڳالهايائين به ڪو نه. اِئين ئي ماءُ کي پرڻام ڪري هليو ويو.

(١٩)

ونود ني سوچڻ لڳي، آخر قصو ڪيئن آهي؟ همٿ، غصو، ڏپ يا ٻيو ڪجهه؟ يا مونکي ڏيکارڻ ٿو چاهي ته کيس منهنجي پرواهه نه آهي! ٻاهر وڃي رهندو! ڏسڻو آهي ته نيٺ گهڻا ڏينهن ٿو ٻاهر گذاري!

سوچيندي سوچيندي هنجي من ۾ آنند مانند پيدا ٿي ويئي. هوءَ مهيندر مٿان روز روز نئون جار اُڇلائيندي هئي. کيس روز روز نئون تيرن سان گهائيندي هئي ۽ من ۾ ڪجهه رس پائيندي هئي. اُنهيءَ رس جي نه ملڻ ڪري هوءَ تڙڦڻ لڳي. گهر مان هن جو جڻ چاهه ئي نڪري ويو. هنکي مهيندر کان سواءِ رڳو آشا مان ڪو رس ڪو نه ٿي آيو.

مهيندر آشا کي جيترو لاڏ پيار ڪندو هو، اهو اوترو ئي ونود نيءَ جي پيار کان وانجهيل هردي کي ٻيو ولوڙيندو هو. اُنهيءَ مان ونود نيءَ جي ورهٽي ڪلپنا ۾ جيڪو سوز ۽ سوُر جاڳندو هو، تنهن ۾ زبردست جوش هوندو هو. جنهن مهيندر، سندس جيون جي سارٿڪتا کي وانجهي ڇڏيو هو، جنهن سندس جهڙي استري رتن جو قدر نه ڪري آشا جهڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اَلٽو ۽ اَنڌڙيءَ دل واريءَ ڇوڪريءَ جو قدر ڪيو هو، هوءَ اُنهيءَ مهيندر کي چاهي ٿي يا هن کان چڙي ٿي. هنکي اُنهيءَ جي سخت سزا ڏيندي يا هنکي پنهن جي دل سونپي ڏيندي، سو به هوءَ پوريءَ طرح سمجهي نٿي سگهي. مهيندر سندس دل ۾ جيڪا باهه پڙڪائي هئي، سا ساڙ جي هئي يا پريم جي يا ٻنهي جي ملاوت، سو به هوءَ سمجهي نٿي سگهي. هوءَ دل ئي دل ۾ ٺهڪ ڏيئي چوندي هئي، ’ڪنهن اِستريءَ جي مون جهڙي گتي به ٿي هوندي!‘ مان اِهو ئي سمجهي نٿي سگهان ته مان مرڻ ٿي چاهيان يا مارڻ، پر چاهي ڪهڙي به ڪارڻ، سڙڻ لاءِ يا ساڙڻ لاءِ هنکي مهيندر جي سخت ضرورت هئي. هن ٽڏو ساهه کڻندي چيو، ’هي ويندو ڪيڏانهن؟ هنکي اچڻو پوندو. هوُ منهنجو آهي.‘

هاسٽل ۾ وڃي رهڻ کان پوءِ جلد ئي مهيندر کي سچائل اکرن ۾ هڪ چٺي ملي. هن اُها چٺي ڏينهن جو ڪم ڪار جي لٽ پيٽ ۽ گوڙ شور جي وچ ۾ ڪاله کولي پر چاليءَ جي پرسان مٿين کيسي ۾ وجهي ڇڏي. ڪاليج جي ليڪچرن ٻڌندي ۽ اِسپتال ۾ گهمندي ڦر ڦر ڪري خيال پئي آيس ته جيڪو پريم پنهجي سندس چاليءَ واري آکيري ۾ آرامي آهي، تنهن کي جاڳائيندي ئي اُنجي مٺي لات ڪنن ۾ گونجي ويندي.

سانجهيءَ جو جيئن هو ڊيوٽيءَ ٽان موٽيو تيئن پنهنجي نويڪلي ايڪانت ڪمري ۾ ٻتيءَ جي روشنيءَ ۾ ڪرسيءَ تي ٽيڪ ڏيئي آرام سان ٿي وينو ۽ کيسي مان پنهنجي سرير جي ٽڪ ۾ ٽتل، لفافو ٻاهر ڪڍيائين. هن لفافو ٻاهر ڪڍندي به يڪدم ڪين کوليو. پهرين ته ڪيتري مهل مَن لائي لفافي تي پيل سرنامي کي ڏسندو رهيو. هنکي اِها پڪ هئي ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنيءَ ۾ خاص ڪجهه ڪونه هوندو. اُهڙي آشا ڪانه هيس
تہ آشا ڪو پنهنجي من جي مراد پوري خبرداريءَ سان
سلجهائي لکي سگهي هوندي. سمجهيائين تي تہ هن جي
ڏنگن ڦڏن اکرن ۽ آڏين ٽيڏين سٽن مان هن جي جذبن جو
اندازو لڳائڻو پوندو. هنڪي آشا جي ڪچڻ هٿن سان ڏاڍي
ڪوشش سان ڌاڳي لکيل پنهنجي نالي مان هڪڙي
راڳڻي پڌري ۾ آئي، سٺي اِستريءَ جي نرمل من جي عميق
مان اُڀندڙ پوتر پريم سنگيت.

هن جي من ۾، گهر ۾ لاڳيتو ڪنوار سان گڏ گهارڻ ۽ گهٽي
شوق وٺڻ سبب پيدا ٿيل ڪتائي هڪ ٻن ڏينهن جي وڇوڙي
سان ئي دور ٿي ويئي هئي ۽ ٻالي پوڻي آشا سان سندس
پرڻي جي پهرين ڏينهن جون نئين پريم پريون موجيليون، سڪ
سرتيون وري تازيون ٿي ويون هيون. تازو جو هنکي آشا
جي اڻ جاڻائيءَ ڪري گهر ۾ پيدا ٿيل تڪليفن روز روز
پئي پوسرايو، اُنهن جي يادگيري بہ لهي ويئي هيس. باقي
هنکي ياد وڃي رهيو هو، هنجو پيار اُپاريندڙ ٻالو پولو منڙو
مشڪندڙ مکڙو.

هن نهايت آهستي آهستي ڪري لفافو کوليو ۽ اُن ۾ پيل
چٺي ڪڍي ٻِلن ۽ نرڙ تي لڳايائين. چٺيءَ مان تورا ڏينهن
اڳ آشا کي سندس سوکڙيءَ طور آيل ڏنل سينٽ جي
خوشبوءِ ڪنهن جي وياڪل دکهي ساهہ جيان نڪري هنجي
ساهہ ۾ سمائجي ويئي.

پوءِ هن چٺي کولي پڙهي. دل ۾ آيس، 'اِهو ڇا، چٺيءَ
۾ سٽون ڇهڙيون ڏنگيون ڦڏيون لکيل آهن، پولي تہ اُهڙي
ڪچي ڦکي ڪانہ ٿي لڳي! اکر ڪچا آهن پر اُنهن جو
لکيل پوليءَ سان ميل ڪٿي ٿو ملي؟ لکيل هو:-

”پريتم، جنھنکي وسارڻ لاءِ توھين گھر ڇڏي ويا، تنھن جي يادگيري ھن ڇنيءَ رستي ڪيئن ڏياريان؟ جنھن ول کي مروٽي ڪٽي مٽيءَ ۾ اڇلايو، سا وري ڪھڙي ھنئين سان پاڙ سان ڳنڍجي اوچي اُٿڻ جي ڪوشش ڪري! خبر نه آھي ته اھا مٽيءَ سان ملي اُپي ڇو نه ٿي ويئي!

پر پراڻ ناٿ، جيڪڏھن اھا ڪن پـل لاءِ توھانکي ياد اچي اُپي ويئي ته اُنھيءَ مان توھانکي ڪھڙو ھرج رسندو؟ اُنھيءَ مان توھان جي دل کي ڏک به ڪھڙو لـڳندو! پر توھان جي اِھا اَک ڦيرائڻ منھنجي دل ۾ ڪنڊي جيان چڀي ويئي. اِھا، مونکي سارو ڏينھن، ساري رات ھر ڪار ھر ڇنتا سب ۾ اُٿندي وھندي چڀندي ٿي رھي.

جيئن تـوھان مونکي وساريو آھي، تيئن مونکي بـ توھانکي وسارڻ جو ڪو اُپاءُ ٻڌايو.

ناٿ، توھان مونکي پيار ڪيو ھو، سو ڇا منھنجو اُپي ڏوھ ھو؟ مون ڇا ڪڏھن سپني ۾ به اھڙي خوش نصيبيءَ جي اميد رکي ھئي؟ مان ڪٿان آيس، ھتي مونکي ڪنھن ٿي سڏايو؟ جيڪڏھن توھان مونڏي اَک کڻي نه نھاريو ھا ۽ مونکي توھان وٽ ٻانڌي ٻڌجي رھڻو پوي ھا ته مان ڇا توھانکي ڏوھ ڏيئي سگھان ھا؟ پريتم، خبر نه آھي ته توھين منھنجي ڪھڙي ڳڻ تي موھت ٿيا. خبر نه آھي ته توھان مون ۾ ڇا ڏٺو جو مون کي ايترو آدر ڏنو؟ ۽ ھاڻي جيڪڏھن مون تي بنا ٻادل ٻجاءِ ڪري ته اُنھيءَ مونکي رڳو ساڙيو ڇو، مونکي صفا رک ڇو نه ڪري ڇڏيائين؟

مون توھان جي وڇڙ ڪان پوءِ به ڏينھن ڏاڍا ڏکيا گذاريا، گھڻو اُپي سوچيم پر ڪجھ به سمجھي نه سگھيس ته ھتي رھندي به ڇا توھين مونکي نظرانداز ڪري نٿي سگھيا؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي لاءِ ڇا توهان کي گهر ڇڏي وڃڻ جي ضرورت
هئي؟ مان ڇا توهان کي ايتري قدر جڪڙجي ويئي هيس؟
توهين جيڪڏهن مون کي پنهنجي گهر جي هڪڙيءَ ڪنڊ
۾ يا در ڪان ٻاهر ئي ڪٿي ڪڍي رکو ها ته به ڇا مان توهان
جي نظر چڙهان ها؟ جيڪڏهن اِئين هو ته پوءِ توهين گهر مان
هليا ڇو ويا؟ ڇا اُنهيءَ بدلي مونکي ڪيڏانهن موڪلڻ جو
ڪو رستو ڪونه هو؟ مان جيئن لڙهندي آئي هيس تيئن
ئي لڙهندي هلي وڃان ها."

هيءَ کهڙي ڇني! هنکي سمجهندي دير نه لڳي ته
اُها ڪنهنجي ٻوليءَ ۾ لکيل آهي. هوُ ڇني هٿ ۾ جهلي
اوچتي ڏکي لڳل اِنسان جيان هڪدم ويساميءَ ۾ اچي ويو.
هن جو من، جو ڪجهه ڏينهن کان ريل گاڏيءَ جيان ڪنهن
طرف پوريءَ رفتار سان ڊوڙندو ٿي ويو، سو اُنهيءَ طرف
کان اوچتي ڏکي لڳڻ سبب ٻلا ٿيون کائيندو لائين کان
ٿڙڪي ساڻو ٿي ڪري پيو.

هوُ ڪيتري مهل تائين سوچيندو رهيو. ڇني وري پيو
پيرو پڙهيائين ۽ وري ٽيون پيرو به واچيائين. هنکي ڪجهه
ڏينهن کان جيڪي ڏور ۽ جهيڻو پئي ڏسڻ ۾ آيو، سو ڇڻ
ويجهو ۽ صفا چٽو ڏسڻ ۾ اچڻ لڳو. هنکي اُڃ جيئن آڪاس
جي هڪ ڪنڊ ۾ جيڪو هڪڙي پڇڙ تاري (ڏوم ڪيتوءَ)
جو جهيڻو آياس پئي ٿيو، تنهن جو اُتيل شاهي پڇ، ٻاهر جيان
چمڪندو ڏسڻ ۾ اچڻ لڳو.

اِها ڇني هڪ آشا جي نه، پر وانوديءَ جي ئي آهي.
ٻالي ڀوليءَ آشا اُها پنهنجي سمجهي لکي آهي. جيڪي
خيال هنجي من ۾ ڪڏهن نه اُٿيا هوندا سي وانوديءَ جي
ڇني لکائيندي، هنکي دل سان لڳندا، سندس ٻاڇندا ويندا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوندا. ونود ٻنيءَ جا ويچار نقل ڪندي ڪيس لڳندو هوندو ته اِهي ئي ته سندس ويچار آهن. مهيندر جي من ۾ آيو.

حقيقت ۾ اِئين ئي هئي. مهيندر جي ميس ۾ وڃي رهڻ ڪري آشا جي دل ۾ جيڪو نئون سوز پيدا ٿيو هو، سو هوءَ پوريءَ طرح ظاهر ڪري نٿي سگهي. جڏهن سندس ساهيڙي، سندس ئي چوڻ تي ڪيس چٺي لکائڻ لڳي تڏهن هن ته ڪيس پنهنجي من جي ڳالهه ٻڌي لکائي پر هن اُها اُهڙيءَ طرح ٻڌي لکائي جو آشا اُنکي پنهنجي من جي ڳالهه ٻڌي سمجهي. هنکي عجب ٿي لڳو ته سندس ساهيڙي ڪيئن سندس اندر جي ڳجهه کي بلڪل پوريءَ طرح پروڙي ٿي وڃي. ۽ اهو ڪيئن سندس دل وٽان پوريءَ طرح ظاهر ڪري سگهي ٿي! اُنهيءَ ويچار ڪيس پنهنجي ساهيڙيءَ ڏانهن وڌيڪ مائل ڪيو. اُنهيءَ ڪري هنجو پيار پنهنجي ساهيڙيءَ ڏانهن هيڪاري وڌيو. هوءَ هنکي پنهنجو سهارو ۽ سڄڻ سمجهڻ لڳي. هوءَ سمجهڻ لڳي ته جيڪو درد سندس دل ۾ آهي اُنهن جي ٻولي سندس ساهيڙيءَ وٽ آهي. هوءَ اينتري قدر بي وس آهي.

من ۾ اُنهيءَ ويچار ايندي ئي ته ونود ٻنيءَ، ٻالي ٻوليءَ آشا کي چٺي لکائيندي پنهنجا ئي ويچار لکايا آهن. مهيندر ڪرسيءَ تان اُٿي کڙو ٿيو ۽ پروڙن گهنڊائي ونود ٻنيءَ تي غصي ڪرڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪيائين پر سندس غصو وري ٻه وڃي ٿي ٿو آشا مٿان. دل ۾ آيس ٿي ته ڏسو ته آشا جي اِها ڪهڙي مورکتا آهي. پتيءَ مٿان سندس اِهو ڪهڙو ظلم آهي! اُنهيءَ خيال ايندي ئي هو وري وڃي ڪرسيءَ تي ويٺو ۽ خيال جي ثابتيءَ لاءِ چٺي هڪوار وري پڙهي ويو. چٺي پڙهي سندس من ۾ خوشيءَ جي هڪ لهر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُٿڻ لڳي. هن اُنهيءَ چٺيءَ کي آشا جي چٺي ٺهرائي پڙهڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي پر اُن جي ٻوليءَ کيس ڪنهن به طرح ڀالي ڀوائيءَ آشا جي يادگيري نٿي ڏياري. ٻن چئن سٽن پڙهڻ سان ٿي هڪ خوشيءَ ۾ پاڳل ڪندڙ گمان، گهڻ پيئل شراب جي سرڪيءَ جي نشي جيان من لي چڙهي ويس. اُنهيءَ لڪل پر ظاهر، دور پر نزديڪ آيل، زهريلي پر مٺي ساڳئي وقت چوراڻل جي ۽ چورائيل پريم مهيندر کي متوالو بڻائي ڇڏيو. دل ٿيڻ لڳيس ته پنهنجن هٿن پيرن ۾ ڪٿي ڇرو هڻي يا ٻيو ڪجهه ڪري اُهو نشو لاهي، من کي ڪنهن ٻئي پاسي لڳائي. هن پرڪشي ميز تي هڪ مڪ هڻئين ۽ ٻوءِ ٽپ ڏيئي اُٿي ڪڙو ٿيو. چيائين، دور ڪر، چٺي ساڙي ڳالهه کي دل تان لاهي ڇڏ. اِئين چئي هوُ سچ پچ چٺي ٻتيءَ پرسان ٻه ڪٽي ويو پر اُنکي ساڙيائين ڪين. چٺي کولي هڪ وار ورِي پڙهي ويو.

ٻئي ڏينهن نوڪر ڪمري مان ڪاغذن جي ڪيٽري رک اُڇي ڪنئين پر اُها رک آشا واري چٺيءَ جي نه هئي، اُنجي جواب ۾ مهيندر جي لکيل ڪيترين اَڌورين چٺين جي هئي.

(٢٠)

ايتري ۾ هڪڙي ٻي چٺي به اَچي پهتي :-

”توهان منهنجي چٺيءَ جو ڪو به جواب نه ڏنو؟ چڱو ٿيو ڪيو. سچي ڳالهه نه لکي نٿي سگهجي. توهان جيڪو جواب ڏيو ها سو مان من ۾ سمجهي ويئي آهيان. ڀڳت جڏهن پنهنجي ديوتا کي پڪاريندو آهي، تڏهن ديوتا ڇا هنکي وات سان ڪا ورندي ڏيندو آهي؟ سمجهان ٿي ته ڏکيءَ جي ٽلسيءَ جي ڏن کي چرڻ ۾ چاهه ملي ويئي آهي.

پر جي پڳت جي پوڄا مان ڪٿي شڪ جي تپسيا پنگ تيندي هجي ته منهنجي دل جا ديوتا ناراض نه ٿجو! وردان ڏيو يا نه ڏيو، اک کڻي نهاريو يا نه نهاريو، چاڪي سگهو يا نه چاڪي سگهو؛ پوڄا ڪرڻ ڪانسواءِ پڳت لاءِ ٻي ڪا واهه ڪانهي. تنهن ڪري اَج ٻه ٻه سٽون لکي ٿي موڪليان. هي منهنجا پتر جا ديوتا توهين اڏول ئي رهو!"

مهيندر وري جواب لکڻ وينو، پر چئي آشا ڏي لکندي قلم تي چڙهندي مهل جواب لکجي ٿي ويس ولود نيءَ ڏانهن. اهڙي چالاڪيءَ سان جواب لکڻ نٿي آيس جو آشا ڏي هوندي به، حقيقت ۾ هجي ونود ليءَ ڏي. نيٺ هن هٿي ڏٺي هڪڙي اهڙي چٺي لکي پوري ڪئي پر جيئن اها لفافي ۾ وجهي متان آشا جو سرنامو ٿي وڌائين تيئن جڻ وويڪ اوچتو پنيءَ تي چهبوڪ هڻندي هڪل ڪيس، 'بي ايمان! ويسهه وسوڙي اِستريءَ سان اهڙي دغا!' وويڪ جي اُنهيءَ مهميز تي مهيندر اوڏيءَ جو اوڏيءَ مهل چٺي ڦاڙي ٽڪريون ٽڪريون ڪري اُڇلائي ڇڏي ۽ ٿونيون ميز تي رکي منهن هٿن ۾ لڪائي باقي رات جڻ پاڻ کي پنهنجي ئي نظر کان لڪائڻ جي ڪوشش ڪندو رهيو.

ايتري ۾ ٽين چٺي به اَچي پهتي. لکيل هو: "جنهن کي سؤ مان نه آهي، جنهن کي رسڻ اصل اچيئي ڪونه، سو پلا پيار به ڪهڙو ڪندو؟ جيڪڏهن مان پنهنجي پيار کي بي عزتيءَ ۽ نرادر کان بچائي نه سگهنديس ته اُهو توهان کي ڏيئي ڪيئن سگهنديس؟

تي سگهي ٿو ته مون توهان جي من کي پوريءَ طرح نه سمجهيو هجي جنهن ڪري حد کان وڌيڪ ساهس ڪري ويٺي هجان. اُنهيءَ سبب ئي جڏهن توهين مونکي ڇڏي ويا تڏهن

مون اُڳرائي ڪري توهانکي چٺي لکي. جڏهن توهين صفا صبر ۾ رهيا تڏهن مون پنهنجو من کولي توهان اڳيان رکيو. پر جيڪڏهن مون توهان کي سمجهڻ ۾ غلطي ڪئي آهي ته اُنهيءَ ۾ ڇا رڳو منهنجو ئي ڏوهه آهي؟ گذريل وقت ڏي نهاريو ۽ منڍ کان وٺي پڇاڙيءَ تائين سڀ ڳالهيون سوچي ڏسو. ڏسو ته جيڪي مون توهان کي سمجهيو آهي سو توهان ئي ڪين مونکي سمجهايو آهي؟

سو چاهي جيئن به هجي غلط هجي يا صحيح. اُرمان آهي جو جيڪي مون لکيو آهي سو هاڻي ميسارجي نه سگهندو، جيڪي ڏنو اٿم سو وري واپس وٺي نٿي سگهان! ڇه، ڇه. اهڙي لڄ به ناريءَ جي نصيب ۾ اچي ٿي، پر اِنهيءَ مان ائين هرگز نه سمجهجو ته جنهن پيار ڪيو آهي سا ڪو پنهنجي پيار کي وري وري نڪرائڻ به ڏيندي. جيڪڏهن توهان وٽ منهنجي چٺيءَ جو قدر نه آهي ته نه هجو. جيڪڏهن جواب نه ڏنو ته هيءَ منهنجي آخرين چٺي ڪري سمجهجو.“

مهيندر کان وڌيڪ رهيو نه ٿيو. هن خيال ڪيو ته ڪيس سخت ڪاوڙجي گهر موٽي وڃڻ گهرجي ۽ ونودنيءَ جو، جو خيال آهي ته مان ڪيس وسارڻ جي ويچار کان گهر ڇڏي ڀڄي نڪتو آهيان، تنهن جي اُنهيءَ خيال کي روبرو وڃي غلط ثابت ڪرڻ گهرجي ۽ ڪيل گستاخيءَ لاءِ ڪيس ڇينڀڻ گهرجي. اِهو خيال ڪري هن اُنهيءَ دم گهر وڃڻ جو فيصلو ڪيو.

هو اڃا اُنهيءَ ئي خيال ۾ هو ته ايتري ۾ ٻهاري اندر لنگهي آيو. هن کي ڏسندي ئي مهيندر جو اُمنگ ڍرو پٽو ٿي ويو. هيلتائين شڪ شبهن ڪري هن جي من ۾ ٻهاريءَ ڏانهن ساڙ پيدا ٿي ويو هو ۽ ٻنهي جي دوستيءَ ۾ ويڇو وڌندو ٿي ويو. چٺين پڙهڻ بعد اُنهيءَ ڏينهن هن اُنهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڻ جي ٻار کي مٿي تان لاهي ڦٽو ڪيو ۽ ضرورت کان وڌيڪ جوش سان هنجي آجيان ڪيائين.

هنکي ڏسندي ئي هن هڪدم ڪرسيءَ تان اُٿي مشڪندي هنجي پٺيءَ تي زور سان ٿپڪي هڻيئين ۽ هنکي هٿن کان وٺي آڻي ڪرسيءَ تي وهاريائين.

بهاريءَ جو منهن اُنهيءَ مهل مرجهايو پيو هو. مهيندر هن جو منهن ڏسي سوچيو، ويچارو اُنهيءَ وچ ۾ ضرور ولوڙ ليءَ وٽ ويو آهي ۽ هن وٽان نوڪر ڪاڍي آيو آهي. هن پڇيو: ”ڪيئن ڀائي، منهنجي هيڏانهن اچڻ کان پوءِ تون ڪڏهن منهنجي گهر ويو آهين؟“

بهاريءَ گنڀيرتا سان وراڻيو: ”هيئنر سڌو اُتان ٿيندو تو اچان.“

بهاريءَ جي دک جو اُومان ڪري مهيندر کي خوشي ٿي. هن دل ۾ چيو، ’ويچارو، ناريءَ جي پريم کان بلڪل وانجهيل اَڀاڳو!‘ اِهو خيال ڪري هن چاليءَ واري ڪيسي کي ٽورو دٻايو. ڪيسي اَندر ٽن چنين جو ٽورو ڇرڪو ٿيو.

مهيندر پڇيو: ”سڀ گهر جا ڀاتي ڪيئن آهن؟“

بهاريءَ هنجي اُنهيءَ سوال جي جواب ڏيڻ بجاءِ ورندو سوال ڪيو: ”تون گهر ڇڏي اوچتو هيڏانهن ڪيئن هليو آئين؟“

مهيندر چيو: ”هتي لاڳيتو نائيٽ ڊيوٽيءَ جو وارو لڳو ٿو اچي، مونکي روز روز اُتان اچڻ ۾ تڪليف ٿي ٿي.“

بهاري: ”نائيٽ ڊيوٽي نه توکي هن کان اڳ به پيئي ملندي هئي پر اڳ ۾ نه مون توکي ڪڏهن گهر ڇڏي هتي اچي رهندو ڪونه ڏٺو؟“

مهيندر کلي چيو: ”دل ۾ ڪو شڪ جاڳيو اٿيئي ڇا؟“

بهاريءَ وراڻيو: ”اِهي چرچا ڇڏ، هاڻي موٽي گهر هل.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر گهر وڃڻ لاءِ نہ اُٿيو ۽ نہ تيار وينو هو. پر ٻهاريءَ جي زور ڀرڻ تي اوچتو ناڪار ڪري وينو؛ ڇڻ ڪيس گهر موٽڻ جو اصل خيال ئي ڪو نہ هو. چيائين: ”اِئين ڪيئن ٿيندو ٻهاري. اِئين نہ منهنجي سڄي سال جي ڪئي ڪمائي ڪٽ ٿي وينديءَ.“

ٻهاريءَ چيو: ”ڏس مهين دا، مان توکي ننڍي هوندي کان سڃاڻان! تون موتکي پنيلائڻ جي ڪوشش نہ ڪر. تون اِهو ظلم ڇو ڪرين ٿو؟“

مهيندر سوال ڪيو: ”ڪنهن تي ظلم ڪريان ٿو، جيجي صاحب؟“

ٻهاريءَ ناراض ٿي چيو: ”تون سدائين پنهنجي دل کي پيو پرڏائيندو آهين. هاڻي تنهنجي اِها دل ڪيڏانهن ويئي آهي، مهين دا؟“

مهيندر چيو: ”حال في الحال نہ اِسپتال ۾ آهي.

ٻهاري: ”ماڻ نہ ڪر! تون هتي مون سان وينو ڪلين ۽ چرچا ڪرين، هُتي گهر ۾ آهي جو تنهنجي آشا تنهنجي وڇوڙي ۾ روم روم ووڙيندي روئندي آئي وئي.“

آشا جي روئڻ جو ٻڌي مهيندر جي دل کي اوچتو چوٽ لڳي. هنڪي پنهنجي لئين ليمهن جي نشي ۾ اِها يادگيري ئي نہ رهي هئي تہ دنيا ۾ ٻئي ڪنهنجي سک دک جو مدار بہ مٿس آهي. هوُ ڇرڪي ويو، پڇيائين: ”آشا ڇو ٿي روئي.“

ٻهاريءَ چڙي ويو، چيائين: ”سو اِها بہ ڪا پڇڻ جي ڳالهہ آهي؟ تون نٿو سمجهي سگهين تہ هوءَ ڇو ٿي روئي. اِهو بہ توکي مان سمجهايان؟“

مهيندر: ”توکي جيڪڏهن مهين دا تي اِنهيءَ لاءِ ناراض

ٺيٺو آهي ته هوُ سرڪيو، نه آهي نه ٽوڪي. انهيءَ لاءِ مهين دا
ٿي نه پر سندس اُپائيندڙ ٿي ناراض ٿيڻ گهرجي."

پوءِ ته ٻهاريءَ جيڪي اُڪثين ڏنو هو، سو منهن ڪان وٺي
ٻچاڙيءَ تائين ذري پرزي مهيندر کي بيان ڪري ٻڌايائين.
ٻڌائيندي ٻڌائيندي جڏهن ڪيس ونودنيءَ جي چاليءَ سان
لڳل آشا جو ٻُوڙهن ڀڳو منهن ياد آيو تڏهن سندس گلو
ڀرجي آيو.

ٻهاريءَ جي دل ۾ آشا لاءِ ايڏو ڪهڪاءُ ڏسي مهيندر
عجب ۾ پئجي ويو. هنکي خبر هئي ته ٻهاريءَ کي دل ناهي
ڪا ٻلا ڪانه ٿيندي آهي. پوءِ هن ۾ اِها ڪهڪاءُ جي
بيماري وري ڪڏهن پيدا ٿي ويئي؟ هنجي دل ۾ سوال
اُٿيو. دل ۾ آيس، 'اُنهيءَ ڏينهن نه نه، جنهن ڏينهن ٻئي
گڏجي آشا کي ڏسڻ ويا هئاسين؟ ويچارو ٻهاري!'

مهيندر، ٻهاريءَ کي دل ۾ ويچارو ته سڏيو پر هنکي
اُنهيءَ ڪري هن ٿي ڪو قياس ڪونه آيو، پاڻ مزو آيس.
هن کي پڪ هئي ته آشا جي من جو لاڙو حقيقت ۾ ڪيڏانهن
آهي. جن نعمتن لاءِ پيا سڪندا وتن، جي نعمتون ٻين لاءِ
درلڀ آهن، سي ري گهريو پاڻيهي سندس پلئه پئي پيئون،
سندس لاءِ سدائين سلڀ هيوُن. اُنهيءَ فخر ڪان هن جو سينو
سيئجي ويو. ٻيءَ ٿي ڪڻ هن ٻهاريءَ کي چيو: "سکه، چڱو
ڀلا هل ته هلون. جلدي ڪري گاڏي گهرائي وٺ."

(٢١)

مهيندر گهر پهتو. هن جو منهن ڏسندي ٿي آشا جي من
جا سڀ سنسا اِئين اَلوپ ٿي ويا جيئن سج ڏسندي ڪوهيڙو.
ٻنهنجين چنين کي ياد ڪري هنکي اُهڙي ته لڄ آئي جو
مهيندر اَڳيان ڪنڌ ٿي مٿي ڪڻي نه سگهي. اُنهيءَ هوندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ مهيندر کيس چيڻ کان سواءِ نه رهيو. چيائينس: ”ڇڏي وڃڻ ۽ وساري وهڻ جا الزام لڳائي تو مونکي چٺيون ڪيئن لکيون؟“

ائين چوندي هن خبر نه آهي نه ڪيترا ڀيرا وري وري ڪري پڙهيل چٺيون پنهنجي کيسي مان ڪڍي کيس ڏيکاريون.

آشا چٺيون ڏسندي ئي کيس ليلائي چيو: ”ڀيرين ٿي پوانو، مهرباني ڪري اهي چٺيون ڦاڙي ڦٽيون ڪري ڇڏيو.“

ائين چئي، هوءَ مهيندر جي هٿن مان چٺيون ڇڏائڻ لاءِ اُتاولي ٿي ويئي. مهيندر هنکي هٿن کان جهلي چٺيون وري کڻي کيسي ۾ وڌيون. چيائين: ”مان ڪم سانگي ئي هاسٽل ۾ وڃي رهيو هوس، پر تون اُنجو مطلب نه سمجهي مون ۾ شڪ ٿي آڻين؟“

چلڪندڙ ليٽن سان آشا چيو: ”هن ڀيري مونکي معاف ڪريو، اڳتي وري ڪڏهن ائين نه ٿيندو.“

مهيندر پڇيو: ”ڪڏهن نه؟“

آشا چيو: ”ڪڏهن به نه.“

تڏهن مهيندر هنکي پاڻ ڏانهن ڇڪي کڻي هڪ مٺي ڏني.

آشا عرض ڪيو: ”چٺيون مونکي ڏيو ته ڦاڙي ڦٽيون ڪري ڇڏيان.“

مهيندر چيو: ”نه، چٺيون رهڻ ڏي.“

آشا نمرتا وچان سمجهيو ته هو اُهي چٺيون شايد سندس سزا طور ئي پاڻ وٽ رکڻ ٿو چاهي.

چٺين سبب آشا جو من ونود ليءِ ڏانهن ڪجهه شيڪجي ويو. هوءَ گهوٽ جي اچڻ جي خوشخبري ٻڌائڻ ۽ خوشيءَ ملهائڻ لاءِ به ونس نه ويئي. پاڻ هن کان پاسو ڪندي رهي. ونود لي هنجي اُنهيءَ ڦيري کي تاڙي ويئي ۽ ڪم جو بهانو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري هن کان دور ٿي دور رهڻ لڳي.

مهيندر کي اَچرج لڳو. هنکي دل ۾ آيو ته قصو ته بلڪل عجيب ٿو لڳي. مون سمجهيو هو ته هن دفعي وڃي ونود ليءِ کي چڱيءَ طرح ڏسندس، پر هتي ته قصو ٿي اُلٽو لڳو پيو آهي. تڏهن باقي هن جي اُنهن چنبن جو مطلب ٿي ڪهڙو آهي!

هن اِهو پڪو فيصلو ڪري ڇڏيو هو ته ناريءَ جي هردي پرکڻ جي اَصل ڪوشش نه ڪندس. خيال ڪيو هئائين ته گهر موٽڻ تي جيڪڏهن ونود ني ڪجهه اَڳيرو اَچڻ چاهيندي تڏهن به مان سندس ويجهو نه ويندس. پر جڏهن هيءُ گهر آيو ۽ ونود ني سندس ويجهو نه آئي، تڏهن هنکي خيال ٿيو ته اِهو نه چڱو ٿيو ٿئي. پاڻهجي تو ته اُسان جي دلين ۾ ضرور ڪو وڪار پيدا ٿي ويو آهي. واجب آهي ته اُنهيءَ وڪار کي هٽائي ۽ شڪ ۽ هٻڪ کي دور ڪري ونود ليءِ سان وري سهج سڀاويڪ طرح هلجي ۽ وري اَڳيئن جيان ڳالهائڻ ٻولهائڻ ۽ کل ڇرچي جو رستو ڳنڍجي.

هن آشا کي چيو: ”ڏسجي ٿو ته تنهنجي ساهيڙيءَ جو سچو پڇو اَڪ سوُر ته آءٌ ٿي ٻڌجي ويو آهيان. هاڻي ته اَصل هنجي شڪل به ڪانه ٿي ڏسجي.“

آشا اُداسائيءَ مان چيو: ”خبر نه آهي ته هاڻي هنکي اَلائي ڇا ٿي ويو آهي.“

هيڏانهن راج لڪشميءَ روئڻ هارڪي منهن اُچي پٽ کي چيو: ”پٽ مهين، هاڻي ته وڃن ڪنوار کي وڌيڪ ترسائڻ ڏاڍو ڏکيو ٿي پيو آهي.“

مهيندر بڏي حيران ٿي ويو پر هن پنهنجي حيرانيءَ کي لڪائيندي پڇيو: ”ڇو اَهي؟“

راج لڪشميءَ چيو: ”ڪيئن چوان پٽ، هوءَ هن ٻيري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي گهر وڃڻ لاءِ ڏاڍو ضد پڌي بيٺي آهي. توکي ته ڪنهنجي خاطرداري ڪرڻ اچڻي کان. هڪڙي پرائي ڇوڪري پنهنجي گهر ۾ آئي آهي، جيڪڏهن هنجو گهر ۾ پنهنجن ڀالين جيان آدر ڀاءُ نه ٿيندو ته هوءَ گهر ۾ ڪيئن رهندي؟"

مهيندر، ماءُ جي دانهن ٻڌي، ونود ٻيءَ سان ڳالهائڻ جو خيال ڪيو. ونود نيءَ اوڏيءَ مهل سمهڻ واري ڪمري ۾ وڃي چادر سبي. مهيندر ڪمري ۾ گهڙندي سڌ ڪيو: "اَڪ سؤر!"

ونود ني پاڻ سنڀالي سڌي ٿي ويٺي. ورندي ڏنائين: "جيءُ، مهيندر بابؤ، اچو، ڇئو."

مهيندر چيو: "عجيب مصيبت آهي. اِهو حضرت مهيندر، بابؤ وري ڪڏهن ٻڌجي ويو؟"

ونود نيءَ پنهنجي سيني ۾ اَڪ رکندي چيو: "اڄ هن توهان کي ڇا ڪري سڏيان؟"

مهيندر چيو: "جنهن نالي سان پنهنجي ساهيڙيءَ کي سڏ ڪندي آهين، اَڪ سؤر."

ونود نيءَ اُنهيءَ ڏينهن ٻين ڏينهن جيان چرچي جو جواب چرچي ۾ نه ڏنو. ماٺ ڪري پنهنجي سيني ۾ لڳي رهي.

مهيندر پڇيو: "پانهنجي تو ته اِهو ٿي اسانجو اَصل سچو پچو ناتو آهي. اُهو هاڻي نئون نئو جڙي؟"

ونود نيءَ ذرا ٽرسي سيمي جي ڪناري کان وڌيل ڌاڳي جي پڇڙيءَ کي ڏندن سان ڪٽيندي چيو: "مونکي ڏهڙي سڏ، اِها سڌ توهان کي ٿي هوندي!" ۽ وڌيڪ اَهڙن سوالن جوابن کي ٽارڻ ۽ ڳالهه کي ڦيرائڻ جي خيال کان گنڀيرتا سان پڇيائين: "توهين ڪاليج هاسٽل مان اوچتو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موٽي ڇو آيا؟"

مهيندر وراڻيو: "رڳو مردا ڇيريندو رهڻ ڪنهن ڪان ڪيستائين پهچي ٿا سگهن؟"

ونود نيءَ وري ڏندن سان ڏاڍو ڪٽيو ۽ ساڳيءَ ئي طرح منهن مٿي ڪڍڻ ڪانسواءِ ئي سوال ڪيائين: "ته هاڻي جيئڻ جي ضرورت آهي؟"

مهيندر سوچيو هو ته ونود نيءَ وٽ وڃي ساڻس بلڪل سهج سڀاويڪ طرح ڳالهه ٻولهه ۽ ڪل چرچو ڪري منن ۾ پيدا ٿيل مٺل مٽائي، وٽندڙ اِستٿتي پيدا ڪري ڇڏيندس ۽ پر ونود نيءَ جي گنڀير رخ هن تي اهڙو ته اثر ڪيو جو لڪ جتن ڪندي به ڪل چرچي جهڙو ڪو به جواب سندس زبان تي اچي نه سگهيو. هن ڏٺو ته ونود ني ساڻس اڳئين جيان کلي کو نه ٿي ڳالهائي. گهڻي دوري رکي ويٺي هلي. اِهو ڏسي هنجو من هيڪاري زور سان هن ڏانهن ڪنججڻ لڳو. دل ٿيڻ لڳيس ته ڪنهن طرح ڪو جهٽڪو ڏيئي وچ واري ويڇي کي دور ڪري ڇڏي. هو ونود نيءَ جي پڇاڙيءَ جي سوال جو ڪو جواب نه ڏيئي هڪدم وڌي وڃي هن جي پير ۾ وينو ۽ چيائين: "تون اسان کي ڇڏي ڳوٺ ڇو ٿي وڃڻ چاهين، اسان کان ڪو ڏوهه ٿيو آهي ڇا؟"

تڏهن ونود نيءَ ٿورو پرتي سرڪي سيبي مان ڪنڌ مٿي ڪڻي پنهنجون ڀنئي وڏيون وڏيون ڇهڪندڙ اکيون مهيندر جي اکين ۾ کپائي ڇيو: "ڪم ڪار نه سيني کي پيو ٿئي، توهين جو گهر ٻار ڇڏي ڪاليج هاسٽل ۾ وڃي رهيا سو ڇا ڪنهنجي ڏوهه ڪري؟ مونکي ڇا ڪو پنهنجو ڪم ڪونهي؟ مونکي ڇا پنهنجي ڪم لاءِ نه وڃڻ گهرجي؟"

گهڻي سوچ ويچار ڪرڻ ڪانپوءِ به مهيندر کي انهيءَ سوال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو ڪو پورو جواب ڪو نه سجھيو. تورو رکي ھن پڇيو:
”توکي اُھڙو ڪھڙو ڪم آھي جو تنھنجي وڃڻ کان سواءِ
پورو ٿي نه سگھندو؟“

ونود نيءَ نھايت ساوڌانيءَ سان سئيءَ ۾ ڌاڳو وجھندي
چيو: ”ڪم آھي يا نه سو نه مان ٿي ڄاڻان، توھانکي اُنھيءَ
جي وچور ڪھڙي ڏيان.“

مھيندر نھايت گھريءَ چنتا مان ڪيتريءَ مھل تائين
دروازي کان ٻاھر دور ناريل جي وڻ جي چوٽيءَ ڏانھن نھاريندو
مات ڪري ويٺو رھيو. ونود ني به چپ چاپ سبندي رھي.
ڪمري ۾ اُھڙو سناٽو ڇانئجي ويو جو سئي ڪري ته به آواز
ٻڌڻ ۾ اچي. گھڻي دير کان پوءِ مھيندر اوچتو چوڻ لڳو:
”آخر تون ڪنھن آزي نيزي ڪرڻ سان به نه ٽڪندينءَ؟“

مھيندر جي اوچتي آواز ٿي ونود نيءَ کان ڇرڪ نڪري
ويو ۽ سئي وڃي آڱر ۾ چُڀيس.

ھن پنھنجي زخميل آڱر مان رت چُوسيندي چيو: ”ايتري
آزي نيزي به ڇا جي لاءِ. مان ٽڪنديس نه ڇا، نه ٽڪنديس
نه ڇا، توھانجو اُنھيءَ مان ڇا ٻڻندو بگڙندو؟“

چوندي چوندي ونود نيءَ جو گلو ڀرجي آيو. ھوءَ نھايت
ڪنڌ جھڪائي، دل لائي سبڻ لڳي. ڏسڻ ۾ آيو ته ھن
جي نميل نيڻن ۾ نير ڀرجي آيو. اُنھيءَ مھل مانگھ جي
ڏينھن جو آخرين جھيڻو سوجھرو سانجھيءَ جي اونداھ ۾
سمائجندو ٿي ويو.

مھيندر اُنھيءَ دم زور سان ونود نيءَ جو ھٿ دٻائي ڀريل
جذباتي آواز ۾ چيو: ”جيڪڏھن اُنھيءَ مان منھنجو ڪجھ
ٻڻندو بگڙندو ھجي ته تون ٽڪندينءَ؟“

ونود ني جھٽ پٽ پنھنجو ھٿ ڇڏائي تورو سرڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻرلي اُٿي ويٺي. مهيندر جو اُمنگ لٿي پيو. سندس ٻچاڙيءَ جي لفظن جو پڙاڏو خوفناڪ ڇٽ جيان سندس ڪنن ۾ ٻُرڻ لڳو. هوءَ پنهنجي ڏوهي زبان کي ڏندن سان چٻائي ٿي رهجي ويو. وري وات مان لفظ به نه اُڪليس.

اُنهيءَ ويل اُنهيءَ سنائي ۾ آشا ڪمري اَندر لنگهي آئي. ونودنيءَ جهٽ پٽ ڄڻ هلندڙ ڳالهه ٻولهه جي سلسلي ۾ ڪلي مهيندر کي چيو: "جڏهن توهان منهنجو ايترو لاڏ ٿا رکو، تڏهن منهنجو به فرض آهي ته توهانجو چوڻ نه موٽايان. هاڻي جيستائين توهين نه چوندا تيستائين مان نه ويندس."

آشا پنهنجي سواميءَ جي سڦلتا کان خوش ٿي، ونودنيءَ کي ڀاڪر پائي چنبڙي پيئي. چيائين: "پوءِ اهو ننهنجو اَنجام ٿيو! هاڻي پڪ جي لاءِ پنهنجو اهو اَنجام وري ٽي ڀيرا دهراءِ ته جيستائين توهين نه چوندا تيستائين مان نه ويندس، نه ويندس، نه ويندس."

ونودنيءَ اَنجام ٽي ڀيرا دهرايو اُنهيءَ کان پوءِ آشا چيو: "ڇڱو ڀيڻ، جڏهن توکي آخر رهڻو ئي هو ته پوءِ ايتري منٿ ميڙ ڇو ڪرائيءِ؟ آخر نه توکي منهنجي پتيءَ جي اڳيان هار مڃڻي پيئي نه؟"

ونودنيءَ کلي چيو: "دادا، سچ سچ ٻڌائجو، مونکي هار مڃڻي پيئي يا توهانکي؟"

مهيندر هيلتائين سنائي ۾ ويٺو هو. من ۾ آيس ٿي ته ڄڻ سندس اَپراڌ سڄي گهر کي وڪوڙي ويو آهي ۽ مٿس هر طرف کان ڦٽڪار پيئي پوي. هاڻي ڀاڻ آشا سان اَڳئين جيان سڀاويڪ نموني کل خوشيءَ سان ڪيئن ڳالهائي ٻولهائي ۽ ڏيکاري ته ڄڻ ڪجهه ٿيو ئي ڪونهي. اُک چنب ۾ ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو پنهنجي اُنهيءَ خوفناڪ اِراديءَ کي چالاڪيءَ سان رواجي ڪل خوشيءَ ۾ ڪيئن بدلي؟ اُهڙو پڪشا ڇڪ ڇل ڪرڻ سندس وس کان ٻاهر هو. هن لٿل منهن سان ٿڙ لڪڙ ۾ چيو: "چڱو، مون ٿي هارايو." اِئين چئي، هو لڪڙو لڪڙو ڪمري مان ٻاهر نڪري ويو.

تورو رڪي هن وري ڪمري اندر اچي ونود نيءَ کي چيو: "مونکي معاف ڪر."

ونود نيءَ چيو: "دادا، توهان ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي جو مان توهانکي معاف ڪريان."

مهيندر چيو: "توکي زوريءَ هتي نڪائڻ جو اسانکي ڪو به حق ڪونهي."

ونود نيءَ کلي چيو: "مونکي نڪائڻ لاءِ نه توهان ڪا به زور زبردستي ڪانه ڪئي آهي. گهٽ ۾ گهٽ مون ۾ ڪا اهڙي زور زبردستي ٿيندي ڪانه ڏٺي. توهان پيار سان منن لفظن ۾ مونکي نڪرڻ لاءِ چيو. ڇا اُنهيءَ کي زور زبردستي چئبو؟" پوءِ وري آشا ڏي منهن ڪري چيائين: "پيرڻ اَڪسوُر، تون ٿي ٻڌاءِ نه زوريءَ ۽ پريم ڇا ٻئي ساڃيون ڳالهيون آهن؟"

آشا هن سان سو رهن ٿي آنه سهمت ٿي چيو: "نه، اصل نه."

ونود نيءَ وري چيو: "دادا، توهان جي مرضي هئي نه مان هت رهان. توهان چيو نه، 'منهنجي وڃڻ ڪري توهان کي دک ٿيندو. اِها نه مان پنهنجي خوش نصيبي ڪري ٿي سمجهان.' وري آشا ڏي منهن ڪري چوڻ لڳي: "ڇا ٿي چوين پيرڻ اَڪسوُر، سنسار ۾ اهڙا سڄڻ گهڻا ملندا؟ جيڪڏهن سو ڀاڳيه سان ڪو اهڙو ماڻهو ملي وڃي جو پنهنجي سک ۾ سکي ۽ دک ۾ دکي هجي نه اهڙي ماڻهوءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي ڇڏڻ کير چاهيندو ۽ مان به اُهڙي ماڻهوءَ کي ڇڏڻ لاءِ اُتاولي ڇو ٿيندي ئس؟"

آشا پنهنجي پتيءَ کي بي عزتو ۽ لاجواب موڳو ٿي پينو ڏسي ڪجهه دکي دل سان چيو: "پيءُ، توسان ڳالهين ۾ ڪير پچندو؟ منهنجي پتيءَ ته توکان هار مڃي آهي، هاڻي تون وڏيڪ ڪجهه نه ڪچ."

مهيندر وري لڪڙو اکڙو ٻاهر نڪري ويو. اُنهيءَ وقت ٻهاري، راج لڪشميءَ سان ڪجهه ڳالهيون ٻولهيون ڪري مهيندر کي ڳوليندو هنن ڏانهن پٽي آيو. مهيندر دروازي مان نڪرندي ٻهاريءَ کي سامهون ايندو ڏسي چيو: "ياءِ ٻهاري، مون جهڙو پاڪدبي ساري سنسار ۾ ٻيو ڪو ڪونه هوندو." هن لفظ ايترو ته ڏاڍيان چيا، جو اُهي ڪمري اندر ڇڳيءَ طرح ٻڌڻ ۾ آيا.

اُنهيءَ وقت ونودنيءَ جي ڪوٺڙيءَ مان سڏ ٿيو: "ٻهاري دادا."

ٻهاريءَ وراڻيو: "وڏي ڪنوار، تورو ترس. مان اچهو آيس."

ونودنيءَ وري سڏ ڪيو: "دادا، ذرا ٻڌندا ته وڃو."

ٻهاريءَ اندر ايندي ئي هڪوار آشا ڏي نهاريو. هنکي گهونگهٽ اندران جيترو منهن ڏسڻ ۾ آيو تنهن ۾ ڪيس دک درد جو ڪو به اُهڃاڻ ڏسڻ ۾ ڪونه آيو. ٻهاريءَ کي ڏسي آشا اُتان اُٿي وڃڻ لڳي. ونودني هنکي هٿ کان وٺي زور ڪري جهلي وهاريو. چيائين: "ڇگو ٻهاري دادا، منهنجي ساهيڙيءَ سان توهان جو ٻهاج جو ناتو آهي ڇا؟ توهان کي ڏسي هوءَ ڀڄي ڇو ٿي؟"

آشا نهايت لڄي ٿي ونودنيءَ کي ڇهنڊڙي پاڻي چيڀيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بهاريءَ ڪلندي جواب ڏنو: ”وڏاڻا مونکي اهڙو سهڻو نه ٻڌايو آهي.“

بهاريءَ جو اهو جواب ٻڌي ونودنيءَ چيو: ”ڏسين ٿي پيڻ اڪ سؤر، بهاري دادا ڪيئن پاڻ ٻچائي ڳالهه ڪري ڇاڻي! هن تنهنجي پسنديءَ کي ڏوهه نه ڏيئي، وڏاڻا کي ئي ڏوهي ٺهرايو. اهڙي لڪشمڻ جهڙي سلڇڻي ڏير ملندي به جيڪڏهن تون هنجو آدر ڪري نه سگهينءَ ته سچ پچ تنهنجي قسمت ڪوٽي ڇئبي.“

بهاريءَ چيو: ”وڏي ڀاڀي جيڪڏهن تنهنجي مون تي ديا آهي ته پوءِ مونکي آرمان ڇا جو؟“

ونودنيءَ چيو: ”ساگر ته وڏو ئي پيو آهي پر ٿڌهن ۽ چاتڪ جي پياس برسات جي ٻُوندڪان سواءِ نه لهندي آهي.“

انهيءَ تي آشا جهليندي به جهل نه ڏني. ونودنيءَ جي هٿ مان زوريءَ هٿ ڇڏائي هلي ويئي. بهاري به اٿي وڃڻ لڳو.

ونودنيءَ چيو: ”بهاري دادا، ٻڌائي سگهو ٿا ته توهانجي دوست کي ڇا ٿي ويو آهي؟

اهو سوال ٻڌي بهاري ويندي ويندي روڪجي بيهي رهيو. چيائين: ”مان ته ڇئي نٿو سگهان. ڪجهه ٿي ويو اٿس ڇا؟“

ونودنيءَ چيو: ”خبر نه آهي بهاري دادا، مونکي ته لڇڻ چڱا ڏسڻ ۾ نٿا اچن.“

بهاري گهبرائجي ڪرسيءَ تي ويهي رهيو ۽ ڳالهه جي پوري وچور ٻڌڻ لاءِ ونودنيءَ جي منهن ڏي نهارڻ لڳو. ونودني وڌيڪ ڪجهه نه ڪچي دل لائي چادر سبڻ لڳي ويئي.

ٿوري انتظار ڪان پوءِ ٻهاريءَ پڇيو: ”مهيندر نسبت تو ڪجهه خاص ڏنو يا ٻڌو آهي ڇا؟“

ونود نيءَ بلڪل سهجه سڀا ويڪ لموني چيو: ”ٻهاري دادا، خبر نه آهي، مونکي نه رنگ ڍنگ چڱو ڏسڻ ۾ نٿو اچي. مونکي رڳو پنهنجي ساهيڙيءَ جو خيال ٿو ٿئي.“ ايترو چئي، ونود نيءَ هڪڙو ڊگهو ساهه کنيو ۽ سڀڻ ٻند ڪري اکين وچڻ لاءِ اٿي کڙي ٿي.

ٻهاريءَ پريشان ٿي چيو: ”وڏي پاپي ٿورو ويهه نه سهين.“

ونود نيءَ ٻهرين نه ڪمري جا سڀ در دريون چڱيءَ طرح کوليا. ٻتيءَ جي روشني ڪجهه وڏيڪ تيز ڪئي ۽ چادر کڻي سڀڻ لاءِ پلنگ جي هڪ پاسي ٿورو پرڀرو ٿي ويٺي، پوءِ چيائين: ”ٻهاري دادا، مان سدائين نه هتي ٽڪي ڪونه پيٺي هونديس. منهنجي هاڻي وڃڻ کان پوءِ توهين منهنجي ساهيڙيءَ جو خيال رکجو، جيئن هنکي ڪا تڪليف نه ٿئي.“ ائين چوندي چوندي هن جڏهن من جي اڌمي کي روڪڻ لاءِ منهن کڻي ٻئي پاسي ڦيرايو.

ٻهاري چوڻ لڳو: ”وڏي پاپي، توکي هتي ٽڪڻو ڪي پوندو. توکي ڪو پنهنجو سڳو مٽ مائٽ نه آهيئي ڪونه. هن ٻالي ڀولي ڇوڪريءَ کي سڪه ڏک کان ٻچائڻ جو ٻار تون ئي پاڻ تي کڻ. جيڪڏهن تون ڪيس ڇڏي ويندين نه پوءِ مونکي نه ڪو ٻيو اپاءُ ڏسڻ ۾ ئي ڪونه ٿو اچي.“

ونود نيءَ چيو: ”دادا، دنيا جي حال جي توهان کي ڄاڻ آهي. مان هتي همشيهه لاءِ ڪيئن ٽڪي رهي سگهان. ماڻهو ڇا چوندا؟“

ٻهاريءَ چيو: ”ماڻهن کي جيڪي چوڻو هجي سو ڪيئن چوڻ ڏي. تون انهن تي ڪن ئي نه ڏي. تون ديوي آهين،

هڪ اسهاءِ اٻوجهه، ڇوڪريءَ کي دنيا جي ننڍن ڇيٽن کان
بچائڻ تنهنجو ئي ڪم آهي. وڏي پاپي، مون پهرين توکي
نه سڃاتو هو. تنهن لاءِ مونکي معافي ڏي. مون به پهرين
تنگ دل ساڌارڻ اوڇن ماڻهن جيان تو ۾ شڪ آندو هو.
هڪوار مونکي اهڙو به خيال آيو ته تون آشا جو سک ڏسي
سهي نٿي سگهين. هن سان ساڙ ٿي رکين. اهڙيون ڳالهيون
من ۾ آڻڻ به پاپ آهي. اُنهيءَ کان پوءِ مونکي اُنهيءَ
ڏينهن تنهنجي پوتر هردي جي پروڙ پيئي. مونکي تنهنجي
مٿان شرڌا ڀڳتي وڌي ويئي آهي. تنهن ڪري اڄ مان
تنهنجي اڳيان پنهنجي اپراڌ قبول ڪرڻ کان سواءِ رهي نٿو
سگهان."

اها ٻڌي ونوديءَ جو سڄو سرير خوشيءَ وچان هڪدم
پرقلت ٿي ويو. جيتوڻيڪ هن بهاريءَ سان ڇل پٽي ڪيو،
تڏهن به هوءَ بهاريءَ جي اُنهيءَ ڀڳتيءَ ڀري پريت کي من
سان مٿيا مڃي موٽائي نه سگهي. هنکي بهاريءَ جي سچائيءَ
۽ پوترتائي ۾ ذرو به شڪ نه هو. اهڙي شرڌا ۽ ڀڳتي هنکي
اُنهيءَ کان اڳ ڪنهن کان به نه ملي هئي. هن ڪن پل لاءِ محسوس ڪيو
ته هوءَ سچ پچ اهڙي پوتر ۽ سشيل آهي. هنکي هڪوار آشا
تي بنا مطلب دَيا اچي ويئي. اکين مان ڳوڙها ڳڙڻ لڳس.
هن اهي ڳوڙها بهاريءَ کان لڪايا ڪو نه. اُنهن ڳوڙهن هن
۾ پاڻ کي پوڄيه سمجهڻ جو موهه پيدا ڪري ڇڏيو.

ونوديءَ کي روئندو ڏسي بهاري پنهنجن ڳوڙهن جي
اُتل کي روڪيندو اُتان اُٿي مهيندر جي ڪمري ۾ هليو
ويو. هو اڃا تائين هن جي، 'مون جهڙو پاکنڊي سنسار ۾
ٻيو ڪو نه هوندو.' لفظن جو ڪو مطلب سمجهي نه سگهيو
هو. هن مهيندر جي ڪمري ۾ وڃي ڏٺو ته مهيندر اُٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪو نہ هو. خبر ملیس نہ هو ڪيڏانهن ٻاهر نڪرڻ هليو ويو آهي. مهيندر اُنهيءَ ڪان اڳ ٻنا مطلب ڪڏهن گهر کان ٻاهر نہ نڪرندو هو. هنکي چالاڪ سپاهيءَ ماڻهن ۽ واقف ڪار گهرن کي ڇڏي ٻاهر وڃڻ اَڻ وڻندڙ ۽ ڏکيو لڳندو هو. ٻهاري اِهو سوچيندو سوچيندو آهستي آهستي پنهنجي گهر هليو ويو.

ونود نيءَ، آشا کي پنهنجي ڪمري ۾ آڻي چاليءَ سان لائي نيڻن ۾ نير ڀري چيو: ”پيڻ اَڪ سوُر، مان ڏاڍي اَيا ڳڻ آهيان. ڏاڍي ٻي لڇڻي آهيان.“

آشا دکي ٿي هنکي ڀاکر پائي، سڪ ڀڙي آواز ۾ چيو: ”پيڻ، تون ائين ڇو ٿي چوين؟“

ونود نيءَ روئڻ هارڪي ٻار جيان آشا جي گود ۾ ڪنڌ رکي چيو: ”پيڻ، مان جتي رهنديس اُتي ٻرائي ٿي ٿيندي. مونکي ڇڏ. مونکي موڪل ڏي تہ مان پنهنجي سڄي واهڻ ۾ وڃي رهان.“

آشا پيار مان هنجي ڪاڏيءَ کي جهلي، سندس ڪنڌ مٿي ڪري چيو: ”پيڻ لڪشمي، ائين نہ چؤ. مان توکان سواءِ رهي نہ سگهنديس. مونکي ڇڏي وڃڻ جو خيال وري تنهنجي من ۾ ڪيئن آيو؟“

هيڏانهن مهيندر جي گهر ۾ نہ ملڻ ڪري ٻهاري وري ٻهانو ٻڌائي جلد ئي موٽي اُتي اَچي نڪتو، اُنهيءَ لاءِ تہ جيئن آشا ۽ مهيندر جي وچ ۾ ويڇي جي اَنديشي جو ڪو پورو پتو لڳائي، اُنکي سمجهي. هن اُنهيءَ لاءِ من ۾ اِهو ٻهانو سٽيو هو تہ ونود نيءَ کي وڃي چوندو تہ، 'سپاٽي مهيندر جي روٽي وٽس ٿيندي. هنکي چٺي تہ مهرباني ڪري ضرور اَچي.' هن ونود نيءَ جي ڪمري جي در جي ٻاهران وڃي سڏ ڪيو: ”وڏي ڪنوار!“ سڏ ڪندي ئي هن جي نظر ٻنهيءَ جي

تيز روشنيءَ ۾ ڪمري اندر ٻنهي اکين سان هڪ ٻئي جي ٻاڪر ۾ ٻيئي ٻنهي ساهيڙين تي وڃي پيئي. اهو ڏسي هو هٻڪي ٻاهر ئي بيهي رهيو. آشا کي انهيءَ مهل اوچتو خيال آيو، ’ ٻهاريءَ اڄ ضرور سندس ساهيڙيءَ کي ڪا اهڙي ڳالهه ڇڙي ڳالهه ڇيئي ٿنديو آهي، جنهن ڪري هن وري ڳوٺ وڃڻ جو خيال ڏيکاريو آهي. ٻهاري دادا جي اهڙا اڄائي وڏ ٻلڪ آهي. هنجو خيال ڇگو ٿو ڏسجي.‘ انهيءَ خيال ايندي ئي هوءَ خفي ٿي هڪدم ڪمري مان نڪري هلي ويئي. ٻهاري ۽ ونود نيءَ ٿي پنهنجو راضپو وڏائي خوش ٿيندو گهر هليو ويو.

انهيءَ ئي ڏينهن رات جو مهيندر آشا چيو: ”چنڊي، مون فيصلو ڪيو آهي ته مان سياڻي صبوح واري پئسينجر ٽرين ۾ ڪاشيءَ وڃان.“

آشا جي ڇاتي ڌڙڪڻ لڳي. هن گهبرائجي چيو: ”ڇو؟“

مهيندر چيو: ”چاچيءَ کي ڏٺي گهڻا ڏينهن ٿي ويا آهن.“

اهو ٻڌي آشا ڏاڍي لڄي ٿي. هنن ويچاريو، اهو خيال ته پهرين مون کي ئي اچڻ گهرڄو هو. مان پنهنجي ئي سک دک جي مهاڄار ۾ ڦاسي پنهنجي سنيهه ڀري ماسيءَ کي وساري ويٺي آهيان پر مهيندر پنهنجي پرديسي تپسوڻ چاچيءَ کي نه وساريو آهي. انهيءَ ويچار ايندي ئي هن پاڻ کي سنگدل سڏي خوب ڌڪاريو.

مهيندر چيو: ”هوءَ سنسار ۾ پنهنجي هڪڙي ئي سنيهه جي ڌن کي منهنجي حوالي ڪري هلي ويئي آهي. انهيءَ کي هڪوار ڏسڻ کان سواءِ آءٌ هرگز بي فڪر ٿي رهي ٿو سگهان.“

انهين چوندي چوندي هنجو ڳلو ڀرجي آيو. هو سڪ- ٻڌي

خاموش آسيس ۽ دلي شمپ ڪامنا مان پنهنجو ساٿو هٿ آهستي آهستي آشا جي نرڙ ۽ مٿي تي ڦيرڻ لڳو. آشا اُنهيءَ اوچتي وڌيل پريم جي ويگ جي راز کي ذرو به سمجهي نه سگهي. هنجي دل پگهرجي ويئي ۽ سندس اکين مان مانڪ ميٽ ۾ گونگا ڳوڙها ڳڙڻ لڳا. هنکي اُنهيءَ ئي ڏينهن سانجهيءَ جو ونود نيءَ ساڳيءَ ئي طرح بنا سبب سنيهه مان جيڪي چيو هو، سو ياد اچي ويو. هوءَ اهو نه سمجهي نه سگهي ته مهيندر ۽ ونود نيءَ جي ڳالهين جي وچ ۾ ڪو لاڳاپو آهي يا نه، پر هن اهڙو ضرور محسوس ڪيو ته سندس جيون ۾ ڪو نئون ورق وري رهيو آهي پر اها خبر نه پيس ته اُهو چڱو آهي يا ڪو.

هوءَ ٻُجهي مهيندر کي زور سان ڀاڪر پائي چنبڙي پيئي. مهيندر هن جي ان سبب ڏکئيءَ کي سمجهي ويو. چيائين: ”چني تنهنجي مٿان تنهنجي پيج آلما ماسيءَ جو هٿ آهي. توکي ڪو به خطرو ڪونهي. تنهنجي ئي پلائيءَ کي ڪڙهي هوءَ پنهنجو سروس تياڳي هلي ويئي. تنهنجي ڪڏهن به ڪابه برائي تي نٿي سگهي.“

اُنهيءَ ڏي ملڻ تي آشا دل ڏاڍي ڪري ٻپ کي دل مان ڪڍي ڇڏيو. هن پتيءَ جي ڏنل اُنهيءَ ڏي کي اَنوٽ ڪوچ ڪري ليکيو ۽ دل ئي دل ۾ بار بار ماسيءَ جي چرڻ رج ڪٺي پنهنجي مٿي کي لڳائي ۽ ايڪاگر من سان پرارٿنا ڪرڻ لڳي، ’پيج آلما ديوي، تنهنجي آسيسا شل سدائين منهنجي پتيءَ جي رکيا ڪندي رهي!‘

مهيندر ٻئي ڏينهن ڪاشيءَ روانو ٿي ويو. ويندي وقت ونود نيءَ کي ڪجهه به چئي نه ويو. ونود ني دل ۾ چوڻ لڳي، ’غلطي ڪري پاڻ وري غصو ڇنڊي منهنجي مٿان.‘

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُهڙو ساڌو پُرش ته مون به سنسار ۾ ڪو نه ڏٺو آهي. پر اُهڙو ساڌو پڻو گهڻا ڏينهن هلي نه سگهندو!

(٢٢)

سنسار ٿياڳي ڀڳوت پڇڻ ۾ لڳل اُنپورڻا گهڻن ڏينهن کان پوءِ اوچتو مهيندر کي ايندو ڏسي سگهي. ڏاڍي خوشيءَ ۾ ڏاڍي وئي. پر هٿي دير اُني اِهو ڏٺو ته ويس ته ڪٿي هو آشا جي ڪري ماءُ سان وڙهي اُها دانهن ڪٺي دلاسي حاصل ڪرڻ لاءِ ته ونس نه آيو آهي! مهيندر ٻالپڻي کان اُني ڪنهن به دک درد ويل سدائين چاچيءَ ڏي ڊوڙڻ ٿي هريل هو. جڏهن هو ڪنهن تي غصي ٿي ايندو هو، تڏهن هوءَ کيس سهجي دک سهارڻ جي نصيحت ڏيندي هئي. پر شاديءَ کان پوءِ مهيندر جنهن سنڪٽ ۾ اُچي ويو هو، اُن جي مقابلي ڪرڻ جو ڏس ڏيڻ نه چڏيو، هوءَ مورڳو کيس ڪنهن دلاسي ڏيڻ کان به بي وس ٿيجي وئي هئي. جڏهن هن محسوس ڪيو ته هوءَ چاهي ڪيئن به وچ ۾ پوندي ته گهر جي اُشانتي ٻيڻي وڌي ويندي، تڏهن هن مورڳو گهر اُني ٿياڳي ڇڏيو. بيمار ٻار جڏهن پاڻيءَ لاءِ ٻاڏائيندو آهي پر هنکي پاڻي ڏيڻ لاءِ ويڄ جي منع ٿيل هوندي آهي تڏهن دکي ماءُ جيئن اُها ڪوني اُني ڇڏي ٻيءَ ڪوٺيءَ ۾ هلي ويندي آهي تيئن اُنپورڻا به برابر گهر ڇڏي ڪاشيءَ وڃي رهي هئي. هن گهر کان دور تيرٿ آستان ۾ رهي من کي ڌرم ڪرم ۾ لڳائي سنسار کي ڪجهه قدر وسارڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. مهيندر کي ڏسي هنکي اُهي پراڻيون ڳالهيون وري ياد اُچي ويون. دل ۾ آيس ته 'چا مهيندر کيس وري اُنهن سنسارڪ جهنجهٽن ۾ اُڙائي سندس چِٽل ڦٽن کي وري اُٿلائڻ نه ڪين آيو آهي؟'

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر اُنپورنا جو اهو ويچار غلط نڪتو. مهيندر، آشا سان لاڳاپو رکندڙ، ماءُ خلاف ڪا به دانهن ڪا نه ڪئي. تڏهن هن جي دل ۾ وري ٻيو شڪ جاڳيو. جيڪو مهيندر، آشا کي ڇڏي رڳو ڪاليج تائين وڃڻ کان به نٽائيندو هو، سو ڪلڪتي کان دور چاچيءَ جي خبرچار وٺڻ لاءِ ڪاشيءَ ڪيئن اُچي نڪتو آهي؟ تڏهن ڇا آشا ڏانهن سندس ڇڪ ڍري ٿي ويئي آهي؟ هن پڇيو: ”مهيندر توکي منهنجي سر جو قسم آهي سچ پچ ٻڌاءِ، ڇني ڪيئن آهي؟“

مهيندر: ”هوءَ خوب مزي ۾ آهي، چاچي.“

”پٽ، هاڻي هوءَ ڪيئن هلندي آهي؟ توهين اُڃا به اُئين ئي ٻارن جيان هلندا آهيو يا هاڻي گهر ٻار جو به ڪجهه خيال رکندا آهيو؟“

مهيندر چيو: ”اُسان جي ٻاراڻي چال ته هاڻي صفا بند ٿي ويئي آهي. سيني جهيڙن جي جڙ جيڪو ڪتاب هو، ’چارُو پاٺ‘ سو خبر نه آهي ته ڪيڏانهن گم ٿي ويو. هاڻي نه اُهو ڪتاب به کوليو نه ٿو ليي. چاچي، ٻـون هجين ها ته ڏسي ڏاڍو خوش ٿين ها. پڙهڻ ڳڙهڻ ڏانهن اِستريون جيتري قدر لاپرواهي ڏيکاريندڙيون آهن، ڇني به پنهنجي اُنهيءَ ذاتي گڻ ڏيکارڻ ۾ پٺتي نه پيئي آهي.

”پلا، ٻهاري ڇا ڪندو آهي؟“

”هو پنهنجو ڪم ڇڏي ٻيا سڀ ڪم ڪندو آهي. سندس ملڪيت گماشتا ۽ ڪاردار سنڀاليندا آهن. اُهي اُها ڪهڙيءَ طرح سنڀاليندا آهن، سو ڀڳوان ئي ڄاڻي. ٻهاريءَ جو حال سدائين اِهو ئي رهيو آهي. سندس ڪم ٻيا سنڀالين، پاڻ وري ٻين جا ڪم سنڀالي.“ اُنپورنا پڇيو: ”هنکي پڙهڻ جو خيال ڪونهي ڇا؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر مشڪندي چيو: ”ڪو، ڪٿي سنڌس اهڙي ڪا ڪوشش نه ڪانه تي ڏسجي.“

اپورٽا جي دل جي هڪ ڳجهيءَ ڪنڊ ۾ جڻ هڪ زبردست ڌڪ لڳو. هن محسوس ڪيو ته سنڌس پاڙيچيءَ کي ڏسي، هو خوشيءَ سان شادي ڪرڻ لاءِ تيار ٿي ويو هو، پر هنجي انهيءَ اتيل امنگ کي اوچتو زوريءَ نهايت بي دردِيءَ سان ٽوڙي ڇڏيو ويو! هنکي بهاريءَ جا اهي لفظ ياد آيا جيڪي هن انهيءَ موقع تي چيا هئا: ”چاچي، مونکي وري ڪڏهن به شادي ڪرڻ لاءِ زور نه ڀرجو.“ رتل بهاريءَ جا اهي سومان ڀريا دردِي لفظ هنجي ڪنن ۾ گونجڻ لڳا. هوءَ سمجهي آگياڪاري پياري بهاريءَ کي اهڙيءَ دل ٽٽل دلگير حالت ۾ ڇڏي آئي هئي. هنکي ڪو دم دلاسو به ڏيئي نه سگهي هئي. هوءَ باڪل اداسائيءَ ۽ دمپ مان سوچڻ لڳي، بهاريءَ جو لاڙو ڇا اڃا به آشا ڏانهن آهي؟

مهيندر ڪڏهن ڪلندي مسڪري ڪندي ته ڪڏهن گنڀير بڻجي، چاچيءَ کي سمهجي گهر جو پوپون تازو حال ٻڌايو. رڳو ونود ليءَ جي ڪا خبرچار ڪانه ٻڌايائينس.

ڪاليج کليل هو. مهيندر جي ڪاشيءَ ۾ گهڻا ڏينهن ٽڪڻ جو موقع نه هو. پر جيئن ڪنهن بيمار کي گهڻو وقت بيمار گذارڻ بعد صحت بخش هنڌ تي اچي صحت سڌارڻ سان سک ملندو آهي، ليئن مهيندر به ڪاشيءَ ۾ اپورٽا وٽ اچي روز روز اهڙو سک پئي محسوس ڪيو. ائين هڪ هڪ ڪندي ڏينهن گذرندا ٿي ويا. گهر ۾ هنجي جيءَ اندر جيڪو جهيڙو جاڳيو هو، سو آهستي آهستي ٺي سانت ٿي ويو. ائين ڪيترائي ڏينهن ڌرم پرائڻ سک ڀري اپورٽا

جي اَکين اَڳيان رهندي هنکي دنيا جا فرض نباهڻ اَهڙا سولا ۽ سکه ڏيندڙ معلوم ٿيڻ لڳا جو اُنهيءَ کان اڳ اُنهن کان لڳندڙ ڊپ تي کل پئي آيس. هنکي لڳو ته ولود تي ڪجهه نه آهي؛ ايتري قدر جو سندس شڪل به پوريءَ طرح ياد نٿي آيس. آخر هن دريتا سان دل ئي دل ۾ چيو، 'مونکي اَهڙو ڪو به نظر ڪو نه ٿو اَچي جو آشا کي منهنجي دل تان هڪ وار جيترو به هٽائي سگهي.'

نيٺ هڪڙي ڏينهن هن اَپورٽا کي چيو: ”چاچي، منهنجي ڪاليج جا ڏينهن اَچايا پيا وڃن، هاڻي مان موٽي ڪلڪتي وڃان. جيتوڻيڪ تو مايا موهه ليلاڳي هتي ايڪانت ۾ اَچي واسو ڪيو آهي، پر مونکي موڪل ڏي ته مان ڪڏهن ڪڏهن اَچي توهنجي چرڻ رج کڻي ويندو ڪريان.“

مهيندر ڪاشي مان موٽي جڏهن آشا کي اَچي ماسيءَ جي موڪليل پيار جي سوکڙي هڪڙي سندر جي ڊٻلي ۽ سفيد پٿر جو هڪڙو لوئو ڏنو تڏهن هنجي اَکين مان لڙڪ لڙي پيا. ماسيءَ جي سنڀهه ڀرئي ڏيرج ۽ مٿانس پنهنجين ۽ سسڻس طرفان ڪيل ڪارين کي يادڪري هن جو هردو وياڪل ٿي ويو. هن مهيندر کي چيو: ”منهنجي به ڏاڍي دل ٿي ٿئي ته هڪوار مان به ڪاشيءَ وڃي ماسيءَ وٽان ٿي اَچان ۽ کانئس معافي وٺي سندس چرڻ رج کڻي اَچان. ڇا اِئين ٿي نه سگهندو؟“

مهيندر آشا جي من جي پيڙا کي محسوس ڪيو ۽ اُنهيءَ لاءِ سهمت ٿيو ته هوءَ پلي ڪجهه ڏينهن وڃي ماسيءَ وٽان ٿي اَچي. پر هو اُنهيءَ لاءِ ڏٻڌا ۾ پئجي ويو ته هو ٻيهر ڪاليج مان غيرحاضر رهي هنکي ڪاشي وٺي وڃي.

آشا سندس ڏٻدا دور ڪندي چيو: ”منهنجي وڏي

چاچي جلد ڪاشيءَ وڃڻي آهي. جيڪڏهن مان اُنهيءَ سان گڏجي هلي وڃان ته اُنهيءَ ۾ ڪهڙو هرج آهي؟"

اُنهيءَ تي مهيندر، ماءُ کي وراڻي چيو: "امي، آشا جي دل آهي ته هڪوار ڪاشيءَ وڃي ماسيءَ سان گڏجي اچي."

راج لڪشميءَ کيس طعنو هڻندي چيو: "ڪنوار وڃڻ چاهي ٿي ته ضرور ويندي، تون وڃي کيس ڇڏي اچ!"

مهيندر جو وري اُنهپور ٽا ونڊ اُچڻ وڃڻ شروع ڪيو سو راج لڪشميءَ کي چڱو نه ٿي لڳو تنهن مٿان وري تُنهن جي هن ڏانهن وڃڻ جو ٻڌي ته هوءَ هيڪاري چڙي وئي.

مهيندر چيو: "منهنجو نه ڪاليج ڪليل آهي، مان نه کيس وٺي وڃي نه سگهندس، هوءَ پنهنجي وڏي چاچي سان گڏجي ويندي."

راج لڪشميءَ ساڳيءَ طرح ٿي ٽوڪ جي نوع ۾ چيو: "ٻوءَ نه ڳالهه ٿي ڪهڙي ڪجي. ڪنوار جو وڏو چاچو وڏو ماڻهو آهي، جيڪو پلندي ۾ اُسان جهڙن غريبن جي ڇاپا ٻه نه اورانگهي. ڪنوار جو اُنهيءَ سان گڏجي وڃڻ ڪهڙي نه فخر جي ڳالهه ٿيندي!"

ماءُ جي لاڳيتين ٽوڪن ڪري مهيندر جو من هيڪاري سخت ٿي ويو. هو ماءُ کي ڪوبه جواب نه ڏيئي، دل ئي دل ۾ آشا کي ڪاشيءَ موڪلڻ جو پڪو ارادو ڪري اُتان هليو ويو.

بهاري راج لڪشميءَ سان گڏجڻ آيو ته هن کيس چيو: "پٽ بهاري، ٻڌو اٿيئي ته ڪنوار ڪاشيءَ ٿي وڃي؟"

بهاريءَ اُليو: "امي، اهو وري ڪيئن، مهين دا وري ٻڙهائي ڪاري وري ڪاشيءَ ويندو!"

راج لڪشميءَ چيو: "نه نه، مهين دا ڇو ويندو، جيڪڏهن

هو ويو ته پوءِ زن - مريدي ڪهڙي ٿي؟ مهيندر پاڻ هتي ئي رهندو. ڪنوار پنهنجي وڏي چاچي سان گڏجي ويندي. سڀ هڪدم صاحب ۽ ميمون ٻڌجي ويا آهن."

ٻهارِي مونجهاري ۾ اچي ويو، ته لڳين زماني جي صاحبن ۽ صاحبيائين جي ريت رهت جو خيال ڪري پر اهو خيال ڪري ته آخر قصو ڪيئن آهي! مهيندر ڪاشيءَ ويو ته آشا هتي رهي. هو ڪاشيءَ مان موٽيو آهي ته وري آشا اوڏانهن وڃڻ لاءِ سنئيري آهي! ٻنهي جي وچ ۾ ڪو وڏو جهڳڙو ٿيو آهي ڇا؟ آخر ائين ڪيترا ڏينهن هلندو؟ دوست ٿي رهندي ٻه مان اُنجو ڪو بلو ڪري ته سگهندس ڇا، رڳو پري کان ٻهي تماشو ڏسندو رهندس ڇا؟

مهيندر ماءُ جي طعنن کان ڪڪ ٿي موٽي اچي پنهنجي ڪمري ۾ وينو هو. ڪاشيءَ مان موٽي اچڻ کان پوءِ ولود لي ساڻس ڪانه گڏي هئي. هوءَ پاسي واري ڪمري ۾ وئي هئي ۽ آشا ڪيس مهيندر واري ڪمري ۾ هلڻ لاءِ زور ڀيئي پري يو.

ايتري ۾ ٻهارِيءَ اندر اچي مهيندر کان پڇيو: "لنڍِي پاپيءَ جي ڪاشيءَ وڃڻ جو فيصلو ٿيو آهي ڇا؟"

مهيندر وراڻيو: "ڇو ڪين ٿيندو. اُنهيءَ ۾ ڪهڙي اُرچڻ آهي؟"

ٻهارِيءَ چيو: "اُرچڻ جي ڳالهه ڪير ٿو ڪري. آءٌ رڳو سمجهڻ ٿو چاهيان ته اهو خيال اوچتو توهان جي من ۾ ڪيئن آيو؟"

مهيندر چيو: "آشا جي پنهنجي ماسيءَ کي ڏسڻ جي منشا ڪري. پرديس ۾ ويل پنهنجي عزيز کي ڏسڻ جي وياڪلتا ته انسان جو سڀاويڪ گڻ آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀاريءَ پڇيو: ”نه تون ساڻس گڏجي تو وڃين؟“

ڀاريءَ جي اِنهيءَ سوال پڇندي ئي مهيندر جي من ۾ آيو ته ڀاري ساڻس اِنهيءَ سوال تي ئي ويچار ڪرڻ آيو آهي ته آشا کي سنڌس وڏي چاچي سان موڪلڻ ٺيڪ نه آهي. وڌيڪ ڳالهه ٻولهه ڪرڻ سان متان غصو اچي وڃي، تنهن ڪري هن مختصر جواب ڏنو: ”نه.“

ڀاريءَ مهيندر کي سڃاتو ٿي. هن کان اِهو به لڪو نه هو ته هوءَ ناراض ٿيو ويٺو آهي. اِها به سڌ هيس ته جي هو ضد تي چڙهيو ته پوءِ هنکي اُنهيءَ ضد تان لاهي نه سگهبو. تنهن ڪري هن اُنهيءَ نسبت وڌيڪ ڪو سوال جواب نه ڪيو. خيال ڪيائين، ’جيڪڏهن ويچاري آشا دل ۾ ڪو ڏک پائي ٿي وڃي ته ونودني ساڻس گڏجي ويندي ته هنکي ڪجهه راحت ملندي. هن آهستي چيو: ”جي هن سان ونود پاڻ به گڏجي وڃي ته ڇگو نه ٿيندو؟“

مهيندر ٻڌنديئي هڪدم رڙ ڪئي: ”ڀاري، تنهنجي دل ۾ جيڪي هجي سو کولي چئو؟ مون سان آڏو ٽيڏو هلڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي. مان سمجهان ٿو ته توکي شڪ آهي ته مان ونودنيءَ کي پيار ڪريان ٿو، سو سراسر غلط آهي. مان هنکي پيار ڪونه ٿو ڪريان. مونکي بچائڻ لاءِ توکي پهري ڏيڻ جي ضرورت نه آهي. تون پهرين پاڻکي سنڀالي دنگ ڪر. جيڪڏهن تنهنجي من ۾ مون سان سڌي سادي مترتا هجي ها ته تون جيڪر هن کان اڳ پنهنجو شڪ منهنجي اڳيان ظاهر ڪري ڇڏين ها ۽ پاڻکي پنهن جي متر جي گهر جي زناني حصي کان دور ئي رکين ها. اڄ مان تنهنجي اڳيان صاف لفظن ۾ ظاهر ٿو ڪريان ته تون آشا کي پيار ٿو ڪرين!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئن نہ ڪو ڏڪو ٿيندڙ هنڌ ڪي ڏاڍيان بي رحميءَ سان اُڇي لتاڙي نہ لتاڙجندڙ ماڻهو لتاڙيندڙ مٿان بنا سوچ ويچار جي هڪدم ٽٽي پوي تيئن ٻهاري ٽامڻي هنيل منهن ۽ گهٽيل گلي سان ڪرسيءَ تان اُٿي مهيندر ڏانهن وڌيو پر وري اچي ٿي دم پاڻ جهلي جيئن تيئن اِهي لفظ چئي: "شل ايشور توکي معاف ڪري. مان وڃان ٿو." ٽڙندو ٿابڙجندو ڪمري مان نڪري هليو ويو. هنجي ڪمري مان ٻاهر نڪرندي ئي، ونودني پرواري ڪمري مان ڊوڙندي ٻاهر نڪتي ۽ سڏ ڪيائين: "ٻهاري دادا!"

ٻهاري پٺ جي سهاري ٻهي ڪلڻ جي ڪوشش ڪندي چيو: "ونود پاپي ڇو چاهي؟"

ونودنيءَ چيو: "ٻهاري دادا، مان پنهنجي اڪ سؤر سان گڏجي ڪاشيءَ ويندس."

ٻهاريءَ چيو: "نہ نہ پاپي، اِئين نہ ٿيندو. اُصل اِئين نہ ٿيندو. مان توکي وينتي ٿو ڪريان تہ منهنجي چوڻ ڪري تون ڪجهہ نہ ڪج. مان هن گهر جو ڪجهہ ڪو نہ ٿيان. مان هن گهر جي ڪنهن بہ ڪم ۾ دخل ڏيڻ نٿو چاهيان. اُن مان ڀلائي نہ ٿيندي. تون ديوي آهين. توکي جيڪي چڱو لڳي سو ڪر، مان هلان ٿو." اِئين چئي ٻهاري، ونودنيءَ کي نمرتا سان نمسڪار ڪري وڃڻ لڳو.

ونودنيءَ چيو: "دادا، مان ديوي نہ آهيان. ٻڌندا وڃو. توهان جي هلڻي وڃڻ سان ڪنهن جو بہ ڀلو نہ ٿيندو. پوءِ مونکي ڏوهہ نہ ڏجو."

ٻهاري، ونودنيءَ جي چوڻ تي ڪو بہ ڌيان نہ ڏيئي هليو ويو. مهيندر وسو ٿي وينو رهيو. ونودني هن تي ڌڪار مان چٽنگون ڪيندڙ ٻجليءَ جيان تيز ٻرندڙ نظر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

أچلائيندي موٽي پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي؛ جتي آشا لڇ ڪان جڻ ڏرنيءَ ۾ پهنديِ ٿي ويئي. مهيندر جي واتان اهي لفظ ٻڌي ته ’ ٻهاري ڪيس پيار ڪو ڪري،‘ هوءَ ڪنڌ نِي مٿي ڪٽي نٿي سگهي. پر ونود نيءَ کي اُنهيءَ وقت مٿس ڪا ديا ڪانه آئي. آشا جيڪڏهن ڪنڌ مٿي ڪٽي ڏسي ها ته جيڪر ٻچي وڃي ها. ونود نيءَ کي جڻ ساري سنسار ني ڪروڌ چڙهي ويو هو، ’نسورو ڪوڙ، بس ونود نيءَ کي ته ڪو به پيار ڪو نه ڪو ڪري ٻاقي هن لڇاريِ مکڻ جي پتليءَ کي سو هر ڪو ڪو پيار ڪري!‘

هڪوار جڏهن اُدمي وچان مهيندر جي واتان نڪري ويو هو ته مان پاڪنڊيِ آهيان ۽ پوءِ جڏهن جلد نِي هنجو اُهو اُدمو اُجهاٽو هو، تڏهن کان هو پنهنجي اُنهيءَ اُپرڪي ڪري ٻهاريءَ اڳيان لڇيِ پيو ٿيندو هو. لڳندو هوس ته جڻ سندس سمورو راز کليِ پيو آهي. جنهن ڪري هوُ دل نِي دل ۾ جڻ ٻهاريءَ کان خفي پيو ٿيندو هو. هن سمجهيو ٿي تہ جيتوٽيڪ پاڻ ونود نيءَ کي پيار ڪو نه ٿو ڪري تڏهن به ٻهاري سندس لاءِ سمجهي ٿو ته ونود نيءَ کي پيار ٿو ڪري. خاص ڪري اُنهيءَ واقع کان پوءِ جڏهن جڏهن ٻهاري سندس منهن چڙهندو هو، تڏهن تڏهن هو سمجهندو هو ته جڻ ٻهاري رونشي طور سندس دلي راز پروڙڻ جي ڪوشش پيو ڪري. تنهن ڪري هنجي دل ۾ ناراضپو وڌندو ٿي ويو. نيٺ هن جو اُهو ناراضپو اُنهيءَ ڏينهن اوچتو پتڙ ڪو ڪائي ڦاٽي پيو.

ونود ني جيئن پر واري ڪمري مان وياڪل ٿي ٻوڙندي ٻاهر نڪري، جنهن ليزاريءَ سان هن ٻهاريءَ کي جهلڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ جهڙيءَ طرح هنجي رڳو ڳالهه ڪيندي نِي ڪاشيءَ وڃڻ لاءِ تيار ٿي ويئي، سا مهيندر جي ڪلپنا

ڪان ٻاهر جي ڳالهه هئي. اُنهيءَ نظاري مهيندر جي دل کي هڪ زبردست چوٽ هڻي بي وس بڻائي ڇڏيو. هن ڇيو هو ته پاڻ ونود نيءَ کي پيار نٿو ڪري پر جيڪي ٻڌائين ۽ جيڪي ڏنائين، تنهن کيس بي چين بڻائي ڇڏيو، هر طرح صفا بي آرام. وري وري دل ۾ پئي آيس، 'افسوس، جو ونود نيءَ کيس ائين چوندو ٻڌي ورتو ته مان کيس پيار نٿو ڪريان!'

(٢٣)

مهيندر سوچڻ لڳو، 'مون چيو، اهو ڪوڙ آهي. مان ونود نيءَ کي پيار نٿو ڪريان.' وري اهو چيم به ڏاڍي رڪائيءَ سان. مان هنکي پيار ڪريان ٿو. ائين ڪري نه هجي، پر پيار نٿو ڪريان ائين چوڻ به نهايت اُگرو آهي. اهڙي ڪهڙي استري هوندي جنهن کي اهي لفظ ٻڌي چوٽ نه لڳي. مونکي اُنهن لفظن جي مخالفت ڪرڻ جو موقع وري ڪڏهن ۽ ڪيئن ملندو؟ ائين چوڻ ٺيڪ نه آهي ته مان هن کي پيار ڪريان ٿو. پر مان هنکي پيار نٿو ڪريان، اهو خيال مونکي ذرا نرم ۽ سهائيندي نموني ظاهر ڪرڻ کپندو هو. ضرورت آهي ته مان اهو خيال اُنهيءَ ئي نموني ظاهر ڪريان. ونود نيءَ جي من تي اهڙو اُگرو ۽ غلط اَثر رهڻ ڏيڻ ڇڱو نه آهي.

اهو خيال ڪري هن ونود نيءَ جون اُهي ٽيئي چٺيون پيٽيءَ مان ڪڍي وري پڙهيون. چٺيون پڙهڻ بعد دل ۾ چيائين، 'اُنهيءَ ۾ ڪو شڪ ڪونهي ته ونود ني مونکي پيار ڪري ٿي.' نه پوءِ ڪالهه هوءَ بهاريءَ جي اڳيان اُنهيءَ طرح ڪيئن آئي؟ شايد مونکي ڏيکارڻ لاءِ ئي. مون جڏهن اهو صاف چئي ڏنو ته مان کيس پيار نٿو ڪريان، تڏهن

هوءَ موقعو ڏسي منهنجي ڏسندي منهنجي پيار کي ٺوڪر نه هڻي نه ڇڏيو ڇا ڪري ؟ ٿي سگهي ٿو نه مون کان اِنهيءَ طرح بي عزت ٿيڻ ڪري هوءَ ٻهاريءَ کي پيار ڪرڻ لڳي !

اُنهيءَ طرح سوچيندي سوچيندي مهيندر جو ذپ ايتري قدر نه وڌي ويو جو هو پنهنجي اُتاوليءَ کان خود ئي عجب ۾ پئجي ويو. وري خيال آيس، ٻر جي ونودنيءَ اِهو ٻڌي ته ورتو ته مان ڪيس پيار نٿو ڪريان نه اُنهيءَ ۾ ڏوهه ئي ڪهڙو آهي. اُيمانڻ ونودني اِنهيءَ ڪري شيڪجڻ جي ڪوشش ڪري نه اُنهيءَ ۾ نقصان ئي ڪهڙو آهي؟ اِهو خيال ڪري جيئن طوفان لڳڻ ٿي پيڙيءَ جي زنجير لنگر کي ڇڪي جهليندي آهي، تيئن ئي مهيندر مونجهاري ۾ اُڇي آشا کي هيڪاري زور سان چنبڙي پيو.

راتِ جو مهيندر، آشا جي منهن کي پنهنجي ڇاتيءَ سان لائي پڇيو: ”چئي، سچ ٻڌاءِ نه تون موکي ڪيترو پيار ٿي ڪرين؟“

آشا سوچڻ لڳي، 'اِهو سوال وري ڪهڙو آهي! ٻهاريءَ جي ٻاري ۾ هن جيڪا شرمناڪ ڳالهه چئي هئي، اُنهيءَ شڪ جو ئي متس اُهڙو پرڀاوُ پيو آهي ڇا؟'

هن شرم ۾ ٻڏندي چيو: ”ڇي، اُڄ توهين مون کان اِهو ڇو ٿا پڇو؟ مان توهانکي پيرين ٿي پوان. مونکي صفا ٻڌايو نه منهنجي پيار ۾ توهان کي ڪڏهن ڪا ڪمي ڏسڻ ۾ آئي آهي ڇا؟“

مهيندر هنکي ستائي، هنجي ميناج ڇوڙي ڪيڻ جي نيت سان چيو: ”نه پر تون ڪاشيءَ ڇو ٿي وڃڻ چاهين؟“

آشا چيو: ”مان نٿي وڃڻ چاهيان. مان ڪيڏانهن به ڪانه ويندس.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر چيو: ”پر تو پهرين اهڙي خواهش نه ڪئي هئي نه؟“

آشا نهايت دکي ٿي چيو: ”توهانکي سڌ آهي نه مون اِئين ڇو ٿي چاهيو!“

مهيندر: ”تون مونکي ڇڏي پنهنجيءَ ماسيءَ وٽ وڃي خوب مزي ۾ رهين ها، اُنهيءَ لاءِ نه؟“

آشا چيو: ”اَصل نه، مون مزي ۾ وڃي رهڻ لاءِ وڃڻ نٿي چاهيو.“

مهيندر چيو: ”چڱي، سچ ٻڌاءِ ته تون جيڪڏهن ٻئي ڪنهن سان پرڻجين ها ته جيڪر هاڻي ڪان گهڻو وڌيڪ سکي رهين ها!“

اِهو ٻڌندي ئي آشا حيران ٿي هڪدم مهيندر جي ڇاتيءَ کان پاڻ ڇنائي، وهاڻي ۾ منهن لڪائي، مڙدي جيان سُن ٿي پئجي رهي. ڪن پل ۾ ئي هوءَ پنهنجو روئڻ روڪي نه سگهي، سڏڪا ڀري اُڇي روئڻ ۾ ڇٽڪي. مهيندر دلاسي ڏيڻ لاءِ هنکي ڇڪي پنهنجي ڇاتيءَ سان لائڻ جي گهڻي ئي ڪوشش ڪئي، پر آشا وهاڻي کي نه ڇڏيو. مهيندر، پتورت اِستريءَ جي اهڙيءَ طرح رسڻ ڪري خوشيءَ، فخر ۽ ڌڪار جي ڌوڏن کان پريشان ٿي ويو.

جيڪي ڳالهيون اندر ئي اندر لڪيون پيون هيون، جن جو رڳو آڀاس ٿي مليو سي صفا کلي ظاهر ٿي پيون ۽ سيني جي مٿن ۾ مانڌاڻ مچائي ويون. ونود ني سوچڻ لڳي، آخر اهڙي ڪلٽي ڪلا ئي ڌوهه مڙهڻ تي بهاريءَ مخالفت ڇو نه ڪئي؟ جيڪڏهن هو ڪُوڙي مخالفت ئي ڪري ها ته ونود نيءَ کي جيڪر خوشي ٿئي ها. اِهو چڱو ٿيو جو مهيندر، بهاريءَ تي اِها چوٽ لڳائي. اُها هنکي لڳڻ ئي

ٿي. آخر ٻهاريءَ جهڙو معتبر ماڻهو آشا کي پيار ڇو ـ ؟ اُنهيءَ چوٽ، جو ٻهاريءَ کي دور هٽائي ڇڏيو سو ڇگوئي ٿيو. ونودني جڻ لشڪنت ٿي.

پر مرڻيءُ ٻارڻ سان زخميل ٻهاريءَ جو بي رتو پيلو منهن جڻ هر ڪار ۾ ونودنيءَ جي پنيان پيو ڦرندو هو. ونودنيءَ جي اندر جيڪا سيوا پرايڻ پريمي ناري ۾ ڪرلي هئي، سا اُنهيءَ لٽل نماڻي منهن کي ياد ڪري اندر ئي اندر پيئي جهڄندي هئي. جيئن ماءُ بيمار ٻار کي آرام ڏيڻ لاءِ پنهنجي ڇاتيءَ سان لائي پيئي لوڏيندي آهي، تيئن ونودني به ٻهاريءَ جي گهبرايل مؤرتيءَ کي پنهنجي هردي سان لائي سمهارڻ جي پيئي ڪوشش ڪندي هئي. هنجي دل ۾ هن کي تازو توانو بڻائي، هنجي منهن ۾ رت، سرير ۾ ساهه ۽ چپن لي مرڪ ڏسڻ لاءِ بي آرامي پيدا ٿي ويئي.

هوءَ به ٽي ڏينهن سيني ڪمن ڏانهن جڻ بي چتي رهي. آخر هن کان رهيو نه ٿيو. هن ٻهاريءَ کي دل جاءِ ڏيڻ لاءِ هڪ چٺي لکي.

”دادا جي، مون جڏهن کان توهان جو سکل منهن ڏٺو آهي تڏهن کان مان دل سان اِهائي ڪامنا ڪندي آئي آهيان ته شل، توهين اُهڙائي خوش هجو جهڙا اڳ هئا. مان وري ڪڏهن توهان جو اُهو سياويڪ ٽڙندڙ منهن ڏسنديس؟ وري ڪڏهن اُهي اُدار دل واريون ڳالهيون ٻڌنديس. توهين ڪيئن آهيو، سو مونکي هڪ سٽ ۾ ئي لکي موڪليو.“

”توهان جي پاپي، ونودني.“

هن اِها چٺي دربان هٿ ٻهاريءَ کي گهر ڏي موڪلي ڏني.

ٻهاريءَ کي اهو خواب خيال به نه هو ته مهيندر ڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڏهن اهڙي رڪاوٽ ۽ بي حيائيءَ سان اهڙي ڳالهه زبان تي به آڻي سگهي ٿو ته، بهاري، آشا کي پيار ٿو ڪري؟ ڇو نه خود هنجي من ۾ به ڪڏهن ڇنيءَ طرح اهڙو ويچار نه آيو هو. اهو ٻڌندي ڀورين ته جڻ مٿس ٻجلي ڪري پيئي. پوءِ ڪاوڙ ۽ نفرت کان ٿڙڪندي چوڻ لڳو، 'صفا بي انصافي! ننڍو ڪوڙ! هڪدم بي بنياد!'

پر جيڪا ڳالهه هڪوار وات مان نڪري ٿي وڃي، سا وري هڪدم موٽائي وات ۾ نه وجهي ٿي سگهجي. مهيندر جي الزام ۾ جيترو سچائيءَ جو ٻج هو، سو ڏسندي ئي ڏسندي انگور جڻ لڳو. هن کي ياد آيو جڏهن هڪڙي ڏينهن سانجهيءَ جو ٻئي دوست گڏجي، ڇوڪري ڏسڻ ويا هئا ۽ هن لهندڙ سج جي لالاڻ ۾ باغيچي مان اڏامي ايندڙ پڻل گلن جي سڳنڌ ڀري ڀيني ڀيني هير ۾ شرمايل ڇوڪريءَ جي سُڪمار منهن ڏي رڳو هڪوار دل سان نهايت ٻنهنجي سمجهي پريم مان نهاريو هو. اهو نظارو وري وري هنجي اکين اڳيان ڦرڻ لڳو. ڄاڻي جڻ ڏ ٻجڻ لڳس ۽ خبر نه آهي نه ڪهڙو درد ڪيس ٻُڇيءَ تائين ولوڙڻ لڳو. لنبي رات جو دير دير تائين کٽ تي ليٽيو ليٽيو، گهر جي سامهين سڙڪ تي ٽهلندي ٽهلندي، دل جي ڪنهن ڪنڊ ۾ ڏبيل هڪ اسريل وسريل اڻ لکي ڳالهه هنجي اڳيان کلي چٽي ٿي بيٺي. ڏبيل خيال پڙڪو ڪائي ٻاهر نڪتو ۽ هڪدم ضابطي کان ٻاهر نڪري ويو. جيڪو خيال کيس خواب خيال ۾ به ڪونه هو، سو مهيندر جي وائان نڪري سندس تن من مٿان ڇانئجي ويو.

هن محسوس ڪيو ته پاڻ قصوروار آهي. دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، 'مونکي ڪاوڙ ڪرڻ نه هرگز ٿي سهائي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مونکي هن کان معافي وٺي پوءِ الڳ ٿيڻ گھرجي. مان اُنهيءَ ڏينهن اُهڙيءَ طرح هليو آيو هوس، جڻ، هو ڏوهي آهي ۽ مان به ڏوهي ۽ سچ، انصاف جو پتلو. مونکي پنهنجو ڏوهه قبول ڪرڻ گھرجي.'

ٽن چئن ڏينهن کان پوءِ هن سمجھيو ته آشا ڪاشيءَ هلي وئي هوندي، تنهن ڪري هو هڪڙي ڏينهن سانجھيءَ جو آهستي آهستي ٽهلندو وڃي مهيندر جي گھر جي در اڳيان بيٺو. سامهون ٿي گھر جي در اندر راج لڪشميءَ جو لڳو مامو ساڌوچرڻ بيٺو هو.

بهاريءَ هن کان پڇيو: "ساڌو دادا، مان ڪيترن ڏينهن کان هيڏانهن اچي نه سگھيو آهيان، گھر ۾ سڀ خوش چاڪ آهن نه؟"

ساڌوچرڻ جواب ڏنو: هائو، سڀ ٺيڪ آهن.

بهاريءَ پڇيو: آشا ڀاڀي ڪاشيءَ ڪڏهن وئي؟

ساڌوچرڻ چيو: "ڪڏهن ڪانه وئي آهي. هاڻي هوءَ ڪاشيءَ ڪانه ويندي." اهو ٻڌي بهاري سڀ ڪجھه وساري اندر وڃڻ لاءِ تيار ٿي ويو. پر اهو خيال ڪري ته هو جيئن اڳ ۾ سنهنجائيءَ سان، خوشيءَ مان، پنهنجن جيان، سڃالل ڏاڪڻ چڙهي، بي ڌڙڪ اندر هليو ويندو هو ۽ وڃي سيدي سان کليءَ دل سان کل خوشيءَ مان ڳالهيون ٻولهيون ڪندو هو، ليڪن هاڻي ڪري نه سگھندو. هن جو چت چڻ چريو ٿي پيو.

ساڌوچرڻ چيو: "اڙي، اوندهه ۾ ٻاهر ڇو بيٺو آهين؟ هل، اندر هل."

بهاري ٽڪڙو ٽڪڙو ٻه چار قدم اندر وڌيو، پر پوءِ وري هڪدم منهن ڦيرائي چيائين: "اڪو هلان،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مولڪي لڪڙو ڪم آهي.“

اِئين چئي، هو وري لڪڙو لڪڙو پٺتي موٽيو ۽ اُنهيءَ رات ئي ڪلڪتي کان ٻاهر پڇم طرف روانو ٿي ويو.

دربان کي ٻهاري گهر ۾ نه گڏيو ته هو ونود نيءَ جي چٺي ڇيڻ جو ليڪن موٽائي ڪٽي آيو. مهيندر اوڏيءَ مهل ڏيڍيءَ جي سامهون باغيچي ۾ پئي ٽهليو. هن دربان کي هٿ ۾ چٺي ڏسي پڇيو: ”ڪنهن جي چٺي هٿ ۾ آئيئي؟“

دربان هنکي چٺيءَ جي سموري حقيقت ڪري ٻڌائي. مهيندر هن کان چٺي گهري ورتي. هڪوار دل ۾ آيس ته هوُ اُها چٺي ڪٽي پاڻ موٽائي وڃي ونود نيءَ کي ڏئي، وات سان ڪجهه نه چوي. رڳو ڏوهارڻ ونود نيءَ جو شرمندو منهن ڏسي موٽي اچي. هنکي اُنهيءَ ۾ ذرو به شڪ نه هو ته خط ۾ ضرور ڪا لڄ جي ڳالهه هوندي. هنکي ياد آيو ته اُنهيءَ کان اڳ ۾ به هن هڪڙي ڀيري ٻهاريءَ ڏي چٺي موڪلي هئي. آخر چٺيءَ ۾ آهي ڇا، اُنهيءَ ڄاڻڻ کان سواءِ هوُ رهي نه سگهيو. هن پاڻکي سمجهايو، ونود نيءَ سندس سنڀال هيٺ آهي. هنجي ڀلائيءَ برائيءَ لاءِ هوُ ئي ذميوار آهي. تنهن ڪري اهڙي شڪي چٺي کولي ڏسڻ واجب آهي. هنکي غلط رستي تي هرگز وڃڻ ڏيئي نٿو سگهجي.

هن لفافو کولي اُها ننڍي چٺي ڪڍي پڙهي. چٺي بلڪل سڌي سادي ٻاشا ۾ لکيل هئي. تنهن ڪري اُنهيءَ مان من جي سچي نيت صفا ظاهر هئي. مهيندر چٺي پڙهي ۽ ور ور ڪري پڙهي. خوب سوچيائين، پر اِهو سمجهي نه سگهيو ته ونود نيءَ جو لاڙو ڪنهن ڏانهن آهي. هنکي وري وري اِهوئي انديشو ٿيڻ لڳو ته، ڇو ته مون اِئين چئي هن جو اَپمان ڪيو آهي ’ته مان ڪيس پيار نٿو ڪريان‘ تنهن ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوءَ مون کان رسي پنهنجي من کي ٻئي طرف لڳائڻ ٿي چاهي. هوءَ ڪاوڙ ۾ مون مان صفا اُميد لاهي ويٺي آهي.

اُنهيءَ خيال اچڻ بعد مهيندر لاءِ ڌيرج ڌارڻ صفا ناممڪن بڻجي ويو. جيڪا ونود ني پاڻيهي سندس هٿن ۾ پاڻ سونپڻ آئي هئي، سا ڪن پل جي ٿوريءَ غلطيءَ ڪري سندس قبضي مان بلڪل نڪري ويندي اُنهيءَ انديشي هنکي ماٺ ڪري وهڻ نه ڏنو. هن من ۾ سوچيو، جيڪڏهن ونود ني مونکي دل سان چاهي ته اُنهيءَ ۾ سندس ڀلائي آهي. ڇو ته، اُنهيءَ سبب هوءَ هڪ هنڌ ٻڌي رهندي. مونکي پنهنجي من جو پتو آهي. مان هن لي ڪڏهن به ڏاڍ ڪري نه سگهندس. هوءَ بي فڪر ٿي مونکي پيار ڪري سگهي ٿي. مان آشا کي پيار ڪريان ٿو. مون مان هنکي ڪو به خوف ڪونهي. جيڪڏهن هوءَ ڪنهن ٻئي طرف ڇڪجي ويئي، ته خبر نه آهي ته ڪهڙو اثر ٿيندو! هن ارادو ڪيو ته هو پاڻکي ظاهر ڪرڻ کان سواءِ ونود نيءَ جي من کي ورَي ڪنهن نه ڪنهن طرح پاڻ ڏي ڇڪڻ جي ڪوشش ڪندو.

هن گهر اندر گهڙندي ڏٺو ته ونود ني وچ گهٽيءَ ۾ اُڪنڊي مان ڪنهنجي اچڻ جي انتظار ۾ بيٺي آهي. مهيندر جي دل هڪدم ساڙ کان سڙي ويئي. ونود نيءَ کي چيائين: ”ناحق انتظار ۾ ڇو بيٺي آهين. ملاقات ڪانه ٿيندي. هان، هيءَ وٺ پنهنجي چني، موٽي آئي آهي.“ ائين چئي، هن چني ڪڍي ونود نيءَ ڏانهن اُڇلائي.

ونود نيءَ پڇيو: ”۾ چني ڪلي ڪيئن؟“

مهيندر، ونود نيءَ جي سوال جي جواب ڏيڻ کان سواءِ ئي هليو ويو. ونود نيءَ سمجهيو ته بهاريءَ چني کولي پڙهي آهي ۽ ڪنهن به جواب ڏيڻ کان سواءِ چني موٽائي موڪلي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُتس. اِهو ويچار ڪري ولود ليءَ جون سڀ لسون دپ دپ ڪري سسڻ ۽ ڦنڊڻ لڳيون. هن چنيءَ ڪٽي ويندڙ دربان کي سڏايو پر هوُ ڪنهن ڪم سانگي ٻئي پاسي هليو ويو هو، جنهن ڪري ڪو نه آيو. پوءِ نه جيئن نه ٻرندڙ ڏيئي جي منهن مان تيل جون گرم گرم ٻوُندون ڪرنديون آهن، تيئن ٻند ڪمري ۾ ولود ليءَ جي ٻرندڙ اکين مان دل جي باهه گرم گرم آنسن رستي وهڻ لڳي. هن پنهنجي چني ڦاڙي چيٿيون چيٿيون ڪري ڇڏي تڏهن به سندس دل جي آڳ نه اُجهاڻي. اُچي ٻني لي لڪيل اُنهن ٻن چٽن ڪارين سٽن کي يادگيريءَ جي پوُت ۽ ورلمان جي پٽ تان صفا اُگهي ٻگهي ميساري ڇڏڻ، صفا نيست نابود ڪري ڇڏڻ جو ڪو اُپاءُ ڪونهي؟ جيئن نه چڙيل ماڪيءَ جي مک کي جيڪو منهن سامهون ايندو آهي تنهن کي ڏنگيندي ويندي آهي، تيئن جوش ۾ آيل ولود ني پنهنجي آس پاس جي دنيا کي ساڙي ڇڏڻ لي سنيري ٻيني. دل ۾ چوڻ لڳي، مان جيڪي چاهيان ٿي تنهن ۾ اُنڪ! ڪنهن به ڪم ۾ ڪاميابي نه! پوءِ جڏهن سک ملڻو ئي ڪونهي، تڏهن جيڪي ماڻهو منهنجي سک جي آڏو ٿا اچن، جيڪي مونکي ساري سڦلتا کان وانجهيندڙ آهن، اُنهن کي شڪست ڏيئي، ڊاهي ڇڏڻ ۾ ئي منهنجي وقل جيون جي سڦلتا آهي.

(٢۴)

ڦڳڻ جي شروعات هئي. لئين بسنت جي هير ٻئي لڳي. آشا گهڻن ڏينهن کان پوءِ سانجهيءَ جو ڪڏ لي لونڊري وچائي وچي ويني هئي ۽ سانجهيءَ جي جهڪي سوجهري ۾ ڏاڍي چاهه مان هڪ ماسڪ پتر ۾ قسطن ۾ ڇپجندڙ هڪ ناول پئي پڙهيائين. آڪاٽي پڙهندي پڙهندي جڏهن اُهو هند آيو، جنهن هند آڪاٽيءَ جو نايڪ برابر هڪ سال کان پوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوڄا جي موڪل ۾ پنهنجي گهر موٽندي واٽ تي ٿورن جي ور چڙهي ٿو وڃي تڏهن آشا جي دل ڌڙڪي ويئي. هو ڏانهن برابر اُٿي ويل نائڪا هڪ آفت جو سپنو لهندي روئندي روئندي جاڳي ٿي پوي. آشا جي اکين مان ڳوڙهن جي ڌارا وهي هلي. هنکي بنگالي ناول ڏاڍا وڻندا هئا. هوءَ اُهي شوق سان پڙهندي هئي ۽ اُنهن جي ساراهه مان ياپندي اُني ڪين هئي. هنکي هرڪا ڪهاڻي سٺي لڳندي هئي. هوءَ ونود نيءَ کي سڏ ڪري چوندي هئي، پيڻ اک سؤر، توکي منهنجي سر جو قسم، هيءَ ڪهاڻي پڙهي ڏسجانءِ؛ اهڙي آهي جو پڙهي روئڻ کان سواءِ رهي نه سگهجي. ونود ني آڪاڻيءَ جي چڱائيءَ مڃائيءَ کي کولي ظاهر ڪندي هئي ۽ آشا جي اپريل السانهه کي سخت چوٽ رسائيندي هئي. هن اُها ڪهاڻي مهيندر کي پڙهائڻ جو ارادو ڪري جيئن نير پرين ليٽڻ سان ماسڪ پتر بند ڪري رکيو، ليئن مهيندر نه اچي نڪتو. مهيندر جو منهن ڏسي آشا هڪدم گهبرائجي ويئي. مهيندر منهن تي سرهائيءَ آڻڻ جي ڪوشش ڪندي چيو: "ڪڏ تي اڪيلي ويٺي ڪهڙي پاڇهه وان کي پيٺي ياد ڪرين؟"

آشا کان ناول جي نائڪ جي ڪهاڻي نه وسري ويئي. پڇيائين: "اڄ توهان جي طبيعت نه ٺيڪ آهي نه؟"

مهيندر: "چو، منهنجي طبيعت نه بلڪل ٺيڪ آهي."

آشا: "تڏهن توهان جي دل ۾ ڪهڙو ويچار آهي، مونکي ڪولي ٻڌايو."

مهيندر، آشا جي دٻليءَ مان هڪ پان کڻي کائيندي چيو: "منهنجي دل ۾ ويچار آهي نه تنهنجي ماسيءَ ويچاريءَ خبر نه آهي نه ڪيترن ڏينهن کان توکي نه ڏٺو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪڏهن تون هڪڙي ڏينهن اوچتو ئي اوچتو ونس وڃي نڪرين ته هوءِ جيڪر ڪيترو نه خوش ٿئي؟"

آشا ڪو به جواب نه ڏنئي مهيندر جو منهن تڪڻ لڳي. هوءِ سمجهي نه سگهي ته مهيندر جي من ۾ اوچتو ئي اوچتو اهو خيال ڪيئن پيدا ٿيو آهي.

آشا کي ماٺ ۾ ڏسي مهيندر سوال ڪيو: "ڇو، ماسيءَ وٽ وڃڻ لاءِ دل نٿي ورنئي ڇا؟"

اُنهيءَ سوال جو جواب ڏيڻ ڏکيو هو. ماسيءَ ڏسڻ لاءِ هن جي دل ته ڏاڍي ٿي ٿي پر ساڳئي وقت مهيندر کي ڇڏي وڃڻ لي به دل نٿي ويس. هن چيو: "جڏهن ڪاليج کي وئڪيشن ملندي ۽ توهين هلي سگهندا، تڏهن مان توهان سان گڏجي هلنديس."

مهيندر: "مونکي وئڪيشن ۾ به هلڻ جي فرصت نه ملندي. امتحان لاءِ تياري ڪرڻي آهي."

آشا: "ته ڇڏيو، مان نه وينديس."

مهيندر: "ڇڏيو ڇو، تون وڃڻ چاهين ٿي ته پل وڃ نه."

آشا: "نه، منهنجي وڃڻ تي دل ڪانهي."

مهيندر: "اِجهو اِجا تنهن ڏينهن ته تو وڃڻ جي ڏاڍي دل ڏيکاري هئي، اِها هاڻي وري اوچتو ڪيڏانهن غائب ٿي ويئي؟"

آشا نيڻ نمائي ماٺ ڪري ويٺي رهي.

ونود نيءَ سان پرچاءِ ڪرڻ لاءِ خلاصو موقعو ڳوليندي، مهيندر جو من اندر ئي اندر نهايت اُداس ٿي ويو هو. آشا کي ماٺ ڪري ويٺو ڏسي هنکي اوچتو جوش اچي ويو. چيائين: "توکي مون ۾ ڪو شڪ پيدا ٿيو آهي ڇا جو مون کي اکين اڳيان رکي پهرو ڏيڻ ٿي چاهين؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا جي اکين ۾ سياوڪ ڪوملتا، نمرتا ۽ ڌيرج اڇتو مهيندر جي سهڻ جي حد ٽوڙي ڇڏي. هو اُٻرڪڻ لڳو: ”ماسيءَ ڏانهن وڃڻ جي دل اٿيئي ته صفا کولي ڇو نه ٿي؟ مان وٽس وينديس، جيئن به ٿئي تيئن مونکي ڏانهس موڪليو. اِئين نه چئي ڪڏهن، 'ها.' ٿي ڪرين، ڪڏهن 'نه' ٿي ڪرين ته ڪڏهن وري وڃون مات ڪري ٿي ويهين. ٻڌاءِ ته نيٺ تنهنجي نيت ڪهڙي آهي؟“

مهيندر جو اوچتو اهڙو رکو رخ ڏسي، آشا وسميءَ ۾ پئجي ويئي ۽ ڄڻ ڄمي ويئي ۽ ڪيتري به ڪوشش ڪندي ڪو جواب سوچي نه سگهي. هوءَ سمجهي نٿي سگهي ته ڇو مهيندر ڪڏهن جڻ ڏاڍو ديالو بڻجي ڪيس پيار ٿو ڪري ته ڪڏهن وري اوچتو ڏاڍو نردئي بڻجي ٿو وڃي! اهڙيءَ طرح مهيندر، آشا لاءِ جيترو پرولي بڻجندو ٿي ويو، آشا اوترو ئي ڊپ ۽ پيار وچان ڏڪندڙ دل سان هنکي وڌيڪ وڌيڪ چنبڙندي ٿي ويئي. هوءَ سمجهي نٿي سگهي ته مهيندر جو اِهو چوڻ ته هوءَ دل ئي دل ۾ پتيءَ ۾ شڪ آڻي ڪيس پنهنجي نظر هيٺ رکي پهرو ڏيڻ ٿي چاهي، سو سچت لنولي آهي يا نِرو ئي شڪ. قسم کڻي اُن جي مخالفت ڪرڻ گهرجي يا خسيس سمجهي کلي اُنکي ٽاري ڇڏجي!

هت موڙهل آشا کي وري به مات ڪري ويٺو ڏسي آڌير مهيندر اُتان اُٿي لڪڙو لڪڙو ٻاهر هليو ويو. بس، پوءِ ته ڪيڏانهن ويو ڪهاڻيءَ جو نايڪ ته ڪيڏانهن ويئي نايڪا. سنڌيا جو سوجهرو اونده ۾ الوپ ٿي ويو ۽ سنڌيا کان شروع ٿيل بسنتي هير به بند ٿي ويئي ۽ اُنجي بدلي ٿڌي هوا لڳڻ شروع ٿي. تڏهن به آشا اکيءَ لوئريءَ لي اُولڊي ٿي ويٺي رهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڏهن هوءَ رات جو دير دير سان اُتي ڪمري ۾ ويئي، تڏهن ڏٺائين ته مهيندر ڪيس سڏ ڪرڻ کان سواءِ ئي اُتي اَچي سمهيو آهي. اِهو ڏسي هنڪي دل ۾ آيو ته شايد پنهنجي سنيهه ـ مٽي ماسيءَ ڏانهن منهنجي دل نه ڏسي هو ڪيس دل ئي دل ۾ ڏڪاري ٿو. اُنهيءَ خيال ايندي ئي هوءَ پلنگ تي وڃي هنجي پيرن تي مٿو رکي ڪري پيئي. مهيندر جي دل جهٽ پگهري پيئي. هن ڪيس پنهنجي ڇاتيءَ ڏانهن ڇڪڻ جي ڪوشش ڪئي، پر آشا بلڪل ذرو به نه سرڪي. هن چيو: ”جيڪڏهن مون کان ڪو قصور ٿيو آهي ته مونکي معاف ڪريو.“ مهيندر پريل دل سان چيو: ”چني، تنهنجو ڪو قصور ڪونهي. مان ڏاڍو ڪپٽي آهيان. مون توکي بنا سبب ستايو آهي.“

تنهن هوندي به آشا جون اکيون وسنديون ۽ مهيندر جي پيرن کي پسائينديون رهيون. تڏهن مهيندر اُٿيو ۽ آشا کي ٻاکر ۾ پري کڻي پنهنجي ڀاسي ۾ سمهاريائين. جڏهن آشا جو روئڻ ڪجهه ڍرو ٿيو، تڏهن سڏڪا ڀريندي آهستي آهستي چوڻ لڳي: ”پلا، ماسيءَ کي ڏسڻ لاءِ منهنجي دل نٿي ٿئي، پر توهانکي ڇڏڻ لاءِ به منهنجي دل نٿي وري؛ تنهن ڪري مان وڃڻ نٿي چاهيان. توهين اُنهيءَ ڪري ناراض نه ٿيو.“

مهيندر آشا جي ڳلن کي آهستي آهستي اُگهندي چيو: ”پلا، اِها به ڪا ناراض ٿيڻ جي ڳالهه آهي؟ تون مونکي ڇڏي وڃي نٿي سگهين، مان اُنهيءَ سبب تو تي ناراض ٿيندس؟ سکه، توکي ڪيڏانهن وڃڻو نه پوندو.“

آشا چيو: ”نه، مان هاڻي ضرور ڪاشيءَ وينديس.“

مهيندر، ”ڇو؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا: "جڏهن توهان جي واتان هڪوار اِهو صفا ظاهر ٿي چڪو آهي ته مان اُنهيءَ ڪري ماسيءَ وٽ وڃڻ لئي چاهيان ٿو منهنجو توهان ۾ شڪ آهي، تڏهن مونکي توهان جي شڪ لاهڻ لاءِ هڪوار ڪجهه ڏينهن واسطي ضرور ڪاشيءَ وڃڻو پوندو."

مهيندر: "پاپ مون ڪيو آهي، اُن جو پراشچت تون ڪندينءَ؟"

آشا: "تنهن جي مونکي خبر نه آهي، پر مان سمجهان ٿي ته ڪنهن نه ڪنهن طرح مون کان ڪو پاپ ضرور ٿيو آهي، نه ته جيڪر اُهڙا اُهڙا نه ڪرڻ جهڙا اَنومان ڪرن ٿي ته ها! نه اُهڙيون ڳالهيون ٻڌڻيون پون ها جي مونکي ڪڏهن خواب خيال ۾ به نه آيون آهن."

مهيندر، "اِهو اِنهيءَ ڪري جو توکي خواب خيال به نه هوندو ته مان ڪيترو ٻرو آهيان."

آشا ڄڻ پريشان ٿي چيو، "دِيا پالي وري اِهي لفظ وات تي نه آڻجو. مان هاڻي ضرور ڪاشيءَ وينديس."

تڏهن مهيندر کلي چيو، "ضرور وڃڻو اُٿيئي ته ڀلي وڃ، پر جي مان تنهنجي پريت بگڙي وڃان ته پوءِ؟"

آشا: "مونکي اِيتري ڊيڄارڻ جي ضرورت نه آهي. ڄڻ مان اِنهيءَ اجائي خوف جو خيال ڪري ٿي ڊڄي وينديس!"

مهيندر: "پر توکي خيال ڪرڻ گهرجي. جيڪڏهن تون بي پرواهي ڪري پنهنجي اُهڙي سواميءَ کي ڪاري ڇڏيندينءَ ته پوءِ ڏوهه ڪنهنکي ڏيندينءَ؟"

آشا: "پوءِ به گهٽ ۾ گهٽ توهان کي ته ڏوهه ڪونه ڏينديس. توهين اُنهيءَ جو خيال نه ڪريو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر: ”تڏهن اُنهيءَ ۾ پنهنجو ڏوهه سمجهندينءَ؟“

آشا: ”هزار ڀيرا پنهنجو ڏوهه سمجهنديس.“

مهيندر: ”ته چڱو، مان سياڻي لنهنجي وڏي چاچي وٽ وڃي سمورو بندوبست ڪري ايندس.“

اِئين چئي ته ’هاڻي رات گهڻي گذري ويئي آهي.‘ هو پاسو ورائي سمهي پيو. پر ٿورو ئي رکي وري پاسو ورائي اوچتو چوڻ لڳو: ”چني نهيو، جيڪڏهن تون نه ويندينءَ ته ڇا ٿي پوندو؟“

آشا وياڪل ٿي چيو: ”وري جهليو ڇو ٿا؟ جيڪڏهن مان هاڻي وڃي نه سگهيس ته توهان جي اِها ڇڙٻ مونکي سدائين ييئي چيندي. پيو نه ته توهين مونکي ٻن چئن ڏينهن لاءِ ئي ڪاشيءَ موڪلي ڏيو.“

مهيندر چيو: ”چڱو.“

۽ اِئين چئي، هوُ وري پاسو ورائي سمهي پيو.

ڪاشيءَ وڃڻ کان هڪڙو ڏينهن اڳ آشا ونود نيءَ کي ڳرانڌڙي پائي چيو: ”پيڻ اَک سوُر، توکي منهنجي سر جو قسم تون مونکي ڇهي هڪڙو ڙچن ڏي.“

ونود نيءَ، آشا جي ڳل کي چپٽي هڻي چيو: ”ڪهڙو ڙچن ڏيانءِ، هيلتائين مون لنهنجو ڪهڙو چوڻ نه مڃيو آهي؟“

آشا: ”خبر نه آهي ته تون اُج ڪلهه اَلائي ڪهڙي ٿي ويئي آهين، منهنجي پٽيءَ اڳيان نه تون هاڻي ٻاهر نڪرين ئي ڪو نه ٿي.“

”ونود ني:“ توکي خبر ڪانهي ته مان ڇو نه ٿي ٻاهر نڪران؟ تنهن ڏينهن دادا مهيندر، بهاري دادا کي جيڪي چيو، سو تو پنهنجي ڪنين ڪو نه ٻڌو؟ جڏهن اهڙيون ڳالهيون ٿيڻ لڳيون آهن، تڏهن منهنجي لاءِ ٻاهر نڪرڻ ڇا واجب

آهي، ٿون ئي ٻڌاءِ؟"

برابر واجب نه آهي، سو آشا چڱيءَ طرح سمجهيو ٿي. اهو به سمجهيائين ٿي ته اهي ڳالهيون ڪيتري قدر نه شرمناڪ آهن، تڏهن به چيائين: "ائين ته گهٽيئي ڳالهيون پيئون ڪرن، جيڪڏهن اهڙيون ڳالهيون نه سهبيون ته پوءِ پيءُ، باقي پيار ڇا جو؟ توکي اهي ڳالهيون وسارڻيون پونديون."

ونود ني: "چڱو پيءُ، وساري ڇڏينديس."

آشا: "پيءُ، مان سڀاڻي ڪاشيءَ تي وڃان. توکي منهنجي پرپٺ خيال رکڻو پوندو ته جيئن 'هننکي' ڪا تڪليف نه ٿئي. ائين نه ٿئي جو جيئن هاڻي پڄندي ٿي وڃين، ليڪن پوءِ به پڄندي وڃين."

ونود ني صبر نه رهي. آشا هن جي همت کي زور ڏيئي چيو: "توکي منهنجي سر جو قسم، توکي اهو وچن ڏيڻو پوندو."
ونود نيءَ چيو: "چڱو."

(٣٥)

هڪڙي پاسي چنڊ لهي ٿو ته ٻئي پاسي سج اڀري ٿو. آشا هلي ويئي پر تڏهن به مهيندر کي ونود نيءَ جو درشن نصيب نه ٿيو. هو ونودنيءَ کي ڏسڻ لاءِ گهر ۾ پيو ڦيرا پائيندو هو. وچ وچ ۾ بهاني ڪبهاني، مهلو ڪمهلو ماءُ جي ڪمري ۾ لنگهي ويندو هو، پر هوءَ چالاڪي ڪري اڳي ۾ ئي اٿان نڪري ويندي هئي. ڪنهن به طرح وٽ ڪين ڏيندي هيس.

مهيندر کي انهيءَ طرح اداس ۽ ملول ڏسي راج لڪشمي سوچڻ لڳي، 'جڏهانڪر ڪنوار ٻاهر ويئي آهي تڏهانڪر مهيندر کي گهر ۾ پيو ڪجهه به سنو سنو لڳي. هاڻي هنجي سک دک جي خيال کان ڪنوار جي پيٽ ۾ ماءُ جي ضا نڪمي

ٻڌجي ويئي آهي. اِهو خيال ماڻهوءَ جي دل ۾ چيٽي ويو. ٻڌهن ٻه ٻت کي اُهڙو ملول ۽ اُداس ڏسي هنکي دک ٿيو. هن ونود نيءَ کي چيو: ”ڏيءُ، تازي اِنفلوئنزا کان پوءِ مونکي چڙ سهڪو ٿي پيو آهي. مون کان گهڙيءَ گهڙيءَ ڏاڪڻ چڙهي مٿي وڃڻ نٿو پڄي. هاڻي مهيندر جي ڪاڏي پيٽي ۽ سهڻج جو خيال توکي ئي رکڻو پوندو. هو نيڏي کان ئي اُهڙيءَ طرح هريل آهي جو ڪنهن جي سار سنڀال لهڻ کان سواءِ هلي ئي نه سگهي. ڏس نه، ڪنوار، ڪاشيءَ ويئي آهي نه هن جي حالت خبر نه آهي نه ڪهڙي ٻڌجي ويئي آهي. ڪنوار کي ٻه شاباس آهي جو ڪيس ڇڏي هلي ويئي آهي.“

ونود نيءَ کو ٻه جواب نه ڏيئي منهن ڦيرائي هند جي چادر جي ڪنڊ مروڙڻ لڳي.

راج لڪشميءَ چيو: ”ڏيءُ، ڪهڙي ويچار ۾ پيئجي ويئي آهين؟ اُنهيءَ ۾ ويچار ڪرڻ جهڙي ڪا ڳالهه ڪانهي. ماڻهن کي جيڪي وڻي سو ڀل وينا چون، پر تون هن گهر لاءِ ڪا ڌاري ڪانه آهين.“

ونود نيءَ چيو: ”اَمي، مونکي اِنهيءَ لاءِ زور ڇو ٿي پريس؟“

راج لڪشميءَ چيو: ”نه چڱو، مان توکي زور ڪونه ٿي پريان، جيڪي مون کان پڇندو سو مان پاڻيهي پيئي ڪنديس.“ ۽ اِئين چئي هوءَ مٿي وڃي مهيندر جي ڪمري سينگارڻ لاءِ اُٿي ڪڙي ٿي.

اِهو ڏسي ونود نيءَ اُنهيءَ دم وياڪل ٿي چيو: ”ٻُئي، تنهنجي طبيعت ٺيڪ نه آهي، تون نه وڃ، مان ٿي وڃان. مونکي معاف ڪر. اُئيتي جيئن تون چونديءَ تيئن ڪنديس“

راج لڪشمي، ماڻهن جي گلا شاباس جي ڪا پرواهه نه

ڪندي هئي. پتيءَ جي پرلوڪ پڌارڻ کان پوءِ هوءَ سنسار ۽ سماج ۾ پٽ کان سواءِ ٻئي ڪنهن کي ڪو نہ ليکيندي هئي. ونوديءَ جڏهن سماج طرفان نندا جو اِشارو ڪيو، تہ ڏهن راڄ لڪشمي ڪاوڙجي ويئي. مهيندر چائو نپنو سندس هٿن ۾ هو. هنڪي پنهنجي پٽ جي چرتر تي فخر هو. هنجو سڀاءُ اهڙو هو جو جيڪي ڪيس چڱو لڳندو يا وڻندو هو، تنهن جي ڪو گلا ڪندو هو تہ هنکي باهہ لڳي ويندي هئي. هن چيو: ”منهنجي مهين جهڙو سنو ڇوڪرو ٻيو آهي ڪٿي؟ اهڙي ڇوڪري جي بہ گلا! جيڪو هنجي گلا ڪري تنهن جي شل جڀ ڪري!“

انهيءَ ڏينهن مهيندر جيئن ڪاليج کان موٽيو، تيئن پنهنجي ڪمري جي سجاوت ڏسي اچرج ۾ پئجي ويو. ڪمري جي در کوليندي ئي ڪمري ۾ ڦهليل چندن ڌوپ جي سڳند سندس مستڪ تر ڪري ڇڏيو. پوءِ ڏنائين، پلنگ جي مڇردانيءَ ۾ لڳل گلابي ريشمي جهالر. هيٺئين فرش واري هنڌ تي ڪير جهڙي صفا ڌوتل سفيد چادر ۽ پراڻي وهاڻي بجاءِ ٻيو ريشمي گلن پريل بارڊر سان ولائتي نموني جهڙو نئون چورس وهاڻو. انهيءَ وهاڻي جي چوڌاري تي نهايت سندر گلڪاري ڀرت ڀريل هو، جو ونوديءَ جي گهڻن ڏينهن جي محنت جو ڦل هو. آشا، ونوديءَ کي اهو ڀريندو ڏسي پڇندي هئي: ”اکسوُر، آخر تون اهي شيون ڪاهي ڪنهنجي لاءِ ٿي؟“ تہ ونودي کلي کيس وراڻيندي هئي: ”پنهنجي چِتا جي سيج لاءِ. موت کان سواءِ هاڻي منهنجي لاءِ هن سنسار ۾ ڪهڙو سهاڳ رهيو آهي؟“

پٽ تي مهيندر جو وڏو فوٽو ٽنگيل هو. انهيءَ فوٽي جي فريم جي چوڌاري ريشمي رٻن ڦيرائي چٽني ڪنڍ

تي انهايت ڪاريگريءَ سان ڳنڍيون ٻڌيون ويئون هيون.
ڇوٽي جي هيٺان پيت سان لاڳيتو ٽيبل رکي ويئي هئي،
جنهن جي ٻنهي ڪنارن تي به گلدستا ائين سينگاري رکيا
ويا هئا جيئن نه ڪو اُگيات پوڄاري ٽازو مهيندر جي مورتيءَ
تي پوڄا چاڙهي ويو هجي. سراسري طرح ساري ڪمري
جي صورت ئي بدلجي ويئي هئي. پلنگ جنهن جاءِ تي
اڳ ۾ پيل هو اُنهيءَ کان ٿورو سڄري پري ڪري ڪمري
کي ٻن پاڱن ۾ ورهايو ويو هو. پلنگ جي پرسان ئي پٽ ۾
لڳل ٻن وڏين ساڳي جي ڪلين جي وچ ۾ ڪپڙو ٽنگي پردو
بڻايو ويو هو، جنهن ڪمري کي رات جو ڪم ايندڙ پلنگ
واري پاڱي ۽ ڏينهن جو ڪم ايندڙ هيٺئين بستري واري
پاڱي کي اَلڳ ٿي ڪيو. جنهن ڪاچ جي ڪبٽ ۾ آشا جي
پسنديءَ جون شيون ۽ چينيءَ جا راندڪا وغيره سجاوٽ
سان رکيا هئا، اُنهيءَ ئي ڪاچ جي اندرئين پاسي کان ڳاڙهو
پردو لڳايو ويو هئو. جنهن ڪري ڪبٽ اندر رکيل سامان
ڏسڻ ۾ ڪونه ٿي آيو. ڪمري جي هر پُراڻيءَ سجاوٽ کي
نئين همت، نئين سينگار ۽ نئين نزاڪت سان ڍڪي ڇڏيو هو.

ٿڪو ماندو مهيندر فرش تي پيل صاف سٿري بستري
تي ليٽي پيو. نئين وهاڻي تي مٿو رکندي ئي مٺي مٺي
خوشبوءِ سان سندس دماغ ٺر ٿي ويو. وهاڻي جي ڪپهه ۾
ناگ ڪيسر جو پراگ ۽ ڪجهه عطر ڇٽڪاريو ويو هو.

ڏسندي ڏسندي مهيندر جون اکيون پوٽجڻ لڳيون. ڪيس
لڳو ڄڻ وهاڻي تي ڄڻ ڪلاونت هٿن سان پرت پرايل آهي،
اُنهي چمپا ڪليءَ جهڙين آڱرين مان سڳنڌ پيئي اچي.

ايتري ۾ نوڪرياڻي، چانديءَ جي ٿاليءَ ۾ مٺائي ۽
ميوو ۽ شيشي جي گلاس ۾ برف پيل اَناس جو شربت کڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آئي. اِهو سمورو سٺاءُ گهر ۾ هلندڙ اُڳئين دستور کان هڪدم نيارو ۽ نئون هو ۽ ڏاڍي صفائيءَ، هوشياريءَ، سنڀال ۽ ترتيب سان ڪيل هو. ٻاهرئين ڏيک، سواد توڙي سڳنڌ سڀ ۾ هڪ قسم جي نواڻ هئي. مهيندر جون سڀ اِندريون جڻ موهجي ۽ ٻڏي ويون.

مهيندر آنند سان کائي ٻِي ٻهُ ڪيو. هنجي کائي رهڻ کان پوءِ وري وِنودني روپي دٻليءَ ۾ پان ۽ مصالح کڻي آهستي آهستي ڪمري ۾ گهڙي ۽ آهستي آهستي مٺي ٻاٻوهه سان چوڻ لڳي: ”دادا، معاف ڪجو جو مان ڪجهه ڏينهن توهان جي روٽي کائڻ وقت حاضر رهي نه سگهي آهيان. آن لاءِ ٻيو جيڪي وڻيو سو ڪجو پر منهنجي سر جو قسم آٿوَ ته منهنجي ساهيڙيءَ اَگ سور کي اِئين نه لکجو ته سندس پرپٺ توهان جي پوري سار سنڀار نٿي لڌي وڃي. مون کان جيتري قدر پڄي سگهي ٿو، اوتري قدر ڪريان ٿي. دادا، مان ڀلا ڪريان به ڇا؟ سڄي گهر جي سموري ڪم ڪار جو بار اُچي منهنجي مٿان پيو آهي.“ اِئين چولدي هن پانن جو دٻلو کڻي مهيندر طرف وڌايو. اُنهن پانن جي ڪٿي ۾ روزانن پانن کان ڪيوڙي جي سڳنڌ وڌيڪ هئي.

مهيندر ورندي ورائي: ”سيوا ٽهل ۾ ڪڏهن ڪڏهن اهڙِي ڪمي رهڻ به چڱي آهي.“

وِنودني، ”سو ڀلا ڇو؟“

مهيندر چيو: ”سو اِنهيءَ ڪري جو پوءِ اُنهيءَ سبب ڏوراپو ڏيئي وياج سميت سيوا ڪرائڻ جي سهوليت رهي ٿي.“

وِنودني: ”سميت جي: پوءِ ڀلا پڌايو ته وياج ڪيترو ٿيو؟“

مهيندر: ”تون روزانو جيترو وقت منهنجي روٽي کائڻ وقت حاضر نه رهي آهين. اوترا ڏينهن، اوترو وقت روزانو

وٽي ڪارائڻ ڪان پوءِ تنهنجي حاضر رهڻ لِي ڪو ته باقي ڪجهه حساب باقي رهندو."

ونود نيءَ کلندي چيو: "توهانجو حساب نه خوب لکو تو ڏسجي. انهيءَ کان اڳين تو لڳي نه هڪوار جيڪو توهان جي ڪوڙڪي ۾ ڦاٿو، تنهن جو پوءِ توهان جي انهيءَ ڪوڙڪي مان نڪرڻ محال آهي."

مهيندر چيو: "منهنجي حساب جي لکائي نه لڏهن سڦل ليکجي جڏهن اها وصول ڪرڻ ۾ سڦل ٿيان."

ونود نيءَ چيو: "مون وٽ حساب چڪائڻ لاءِ آهي ٿي ڇا! پر لڏهن ته بندي نه ڇڏائي رکيو اٿو." چئي، چرچي کي اوچتو گنڀير ٿا ۾ بدلائيندي هن هڪڙو ڊگهو ساهه کنيو.

مهيندر ذرا گنڀير ٿي چيو: "لڏهن، اڪ سور، ڇا هيءُ تنهنجي لاءِ بندي خانو آهي؟"

انهيءَ وقت روزاني جيان نوڪر بتي ڪڍي آيو ۽ تپائيءَ تي رکي هليو ويو. اوچتو اکين تي روشني پوڻ سبب ونود نيءَ اکين کي هٿ جي اوٽ ڏيئي نيڻ نمائيندي چيو: "ڪهڙي خبر دادا، توهان سان ڳالهين ۾ ڪير پڇي سگهندو؛ مان هلان، پنهنجا ڪم پيو آهي."

ونود نيءَ جي اڳين چوڻ لي مهيندر اوچتو ونود نيءَ کي هٿ کان پڪڙيندي چيو: "جڏهن قيد قبوليو اٿيئي تہ پوءِ وري وڃي ڪيڏانهن ٿي؟"

ونود نيءَ چيو: "جي چڏيو، جنهنجي لاءِ پڇڻ جي ڪا واهه ئي ڪانهي، انهيءَ کي قيد ۾ رکڻ جي ڪوشش ڇا جي؟"

اِئين چئي، ونود نيءَ زور ڏيئي مهيندر جي هٿ مان پنهنجو هٿ ڇڏائي هلي وئي. مهيندر اُلي ئي هند مٿان رکيل سگهڙت وهاڻي تي مٿو رکي ليٽي پيو. هنجي ڪليجي اندر

رت جو ڏورو وڌي ويو. نوڪلي سانجهي، نوڪلو ڪمرو، نئين بسنت جي نئين هير، دل ۾ اهو اُمنگ ته ونود ني اچها هت آئي ڪي آئي. ڏسڻ ۾ آيو ته ته مستيءَ ۾ آيل مهيندر ٻاڻ پلي نه سگهندو. هو اُٿيو، جهٽ اُٿي بتي وسايائين، دروازو بند ڪيائين، ڪڙلي لڳايائين ۽ وقت کان اڳ ۾ ئي وڃي پلنگ تي آرامي ٿيو.

پر پلنگ تي پيل هندڻ به نه اڳيون ڪونه هو. پلنگ تي اُڳئين کان نرم چار پنج گاديلا پيا هئا. اُنهن ۾ به وري اگر، ڪس يا ٻي ڪا خوشبوءِ پيل هئي. مهيندر هر هر پئي پاسا ورايا. دل پئي سيڏايس ته آشا جي وقت جي ڪا هڪڙي ئي نشاني ملي وڃيس ته جيڪر من کٽي اُن ۾ لڳائي، پر اُهڙي ڪابه پراڻي نيشاني نظر ڪانه آيس.

رات جو اٽڪل نوين بجي ڌاري بند دروازي تي ٺپ ڪي لڳي. ٻاهران ونود نيءَ سڏ ڪيو: "دادا، در کوليو توهان جي لاءِ روٽي آندي اٿم."

مهيندر جهٽ پٽ ٽپ ڏيئي اٿي کڙو ٿيو ۽ دروازي کولڻ لاءِ ڪڙليءَ ۾ هٿ وڌائين، پر دروازو کوليائين ڪونه. ڏڙام سان پٽ تي وهندي چيائين: "نه، نه، مونکي بک ڪانهي. مان ڪونه کائيندس."

ٻاهران اِنتظاريءَ مان آواز آيو: "چو طبيعت نيڪ نه اٿو ڇا؟ پاڻي آڻي ڏيانوَ؟ ٻيو ڪجهه گهرجيوَ ڇا؟"

مهيندر چيو: "نه، مونکي ڪجهه نه گهرجي. مونکي ڪابه ضرورت ڪانهي."

ونود نيءَ چيو: "قسم اٿوَ، مون کان ڪجهه لڪايو نه، جي ڪجهه ڪونه اٿوَ ته پوءِ هڪوار دروازو ته کوليو."

مهيندر زور سان چيو: "نه، دروازو ڪونه کوليندس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿون وچ هلي.“ اِئين چئي، مهيندر جهٽ پٽ ٽان اُٿي وري وڃي پنهنجي پلنگ تي سمهيو ۽ اَندر ۾ سمايل آشا جي يادگيريءَ کي سڄي سيج ۽ چنچل چت جي اُوندهہ ۾ هٿوراڙيون هڻي ڳولڻ لڳو.

جڏهن سڄي سيج تي ليٽڻ ليٽڻ من جي چنچلتا ڪري ڪيتري ڪوشش ڪندي به ڪيس ننڊ نه آئي، تڏهن هو اُٿي ٻتي ٻاري آشا ڏي چٺي لکڻ وينو. لکيائين: ”آشا، ٿون مونکي اَڪيلو نه ڇڏ. تون منهنجي جيون جي لڪشمي آهين. منهنجي رکپال ديوي آهين. تنهنجي پرسان نه رهڻ ڪري منهنجون سڀ خواهشون، سڀ پروڙيون، نيت مريادا جون زنجيرون ٽوڙي مونکي خبر ناهي ڪيڏانهن گهلي وڃڻ ٿيون چاهين. رستو ڏسي هلڻ گهرجي- پر مون وٽ اُها روشني ڪٿي آهي جنهن ۾ راهہ ڏسي هلان؟ اُها روشني نه تنهنجين اِنهن ٻن وشواس ڀرين اَکين جي پريم ڀري جوتي نظر ۾ آهي. تُون جلد اَچ. منهنجا ڪلياڻ، منهنجا آسرا، منهنجي هڪ ئي اُميد، تون جلدي موٽي اَچ ۽ اَچي مونکي بچاءِ. مونکي اُٿل بڻاءِ. منهنجي هردي کي پري پرپور ڪر. مونکي، توسان ٿوري به بي اِنصافي ڪرڻ جي مهاپاپ ۽ ڪن پل لاءِ به توکي وسارڻ جي غلطيءَ کان بچاءِ.“

اُهڙيءَ طرح هو پنهنجي آنند ۽ اُڪنڊ مان آشا ڏي ڪيتري مهل تائين ڪيترو ئي لکندو رهيو. دور دور ڪيترين ديولين جي گهڙيالن ٽن ٽن ڪري ٽي وڄايا. ڪلڪتي جي رستي تي گاڏين جي گڙ گڙاهٽ ٿمجي ويئي. محلي جي پٺي ڇپڙي جي ٻه ماڙ ٽان ڪنهن لنٽيءَ جي ڪنٺ مان جيڪا وهاڳہ جي سريلي تان پئي آئي، سا به چؤڏاري ڦهليل ننڊ جي سدائي ۾ سمائجي ويئي. مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اِڪاگرتا سان دل ئي دل ۾ آشا کي ياد ڪري پنهنجي لنبي چٺيءَ ۾ من جي اُڌمن کي ظاهر ڪندي ڪافي راحت حاصل ڪئي ۽ پلنگ تي ليٽندي ئي ترت ننڊ اچي ويس.

ورندي صبوح جو جڏهن مهيندر جي اک کلي تڏهن سج ڪافي مٿي چڙهي چڪو هو. ڪمري ۾ اُس جو ترڪو اچي ويو هو. اِهو ڏسي هُو جهٽ پٽ اُٿي ويٺو. ننڊ جي ڪري رات واريون ڳالهيون سندس من تي گهڻو هلڪيون ٿي ويون هيون. هن بستري تان اُٿي ڏٺو ته پاڻ رات جيڪا چٺي آشا ڏي لکي هئائين سا ٽپائيءَ تي مس ڪپڙيءَ هيٺان دٻي رکي آهي. هُو اُها کڻي هڪوار وري پڙهي ويو. هن کي عجب لڳو ته هو اِهو ڇا ڪري ويٺو هو! هن کي لڳو ته اِها چٺي ته ڄڻ ڪنهن ناول جي وچ جي وچتر ڪهاڻيءَ مثل بڻجي ويئي آهي. شڪر ڪيائين جو اُها بنا وري پڙهڻ جي ٽپال ۾ ڪانه موڪلي هئائين. خيال آيس ته، 'چٺي پڙهي آشا جيڪر ڇا سمجهي ها. اُڌ جيتري چٺي به هوءَ سمجهي ئي ڪانه سگهي ها!'

گذريل رات جو ٿوري ئي سبب ڪري سندس جذبو بي ڍنگي نموني اُڀري ويو هو، تنهن لاءِ هن کي شرم آيو ۽ چٺي ڦاڙي ٽڪر ٽڪر ڪري ڇڏيائين ۽ آشا ڏي سهج سڀاءَ نموني هڪڙي ٻي ننڍي چٺي لکي موڪليائين.

”تون اِتي وڌيڪ ڪيترو ترسنديءَ؟ جيڪڏهن تنهنجي چاچي جي هيڏانهن موٽڻ ۾ دير هجي ته مونکي جلد لکي موڪل ته مان پاڻ اچي توکي وٺي اچان. مونکي اڪيلو رهڻ چڱو نٿو لڳي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(٢٦)

مهيندر جي وچڻ ڪان توراڻي ڏينهن پوءِ جڏهن ورڻي آشا اُچي ڪاشيءِ پهتي، تڏهن اُنپورنا کي ڏاڍي اُڻ تڻ ٿي پيئي. هوءَ آشا کان جدا جدا قسمن جا ڪيترائي سوال پڇڻ لڳي." ڪيئن ڙي چئي، تو جا پنهنجي ساهيڙيءَ اَک-سوُر جي ڳالهه ٿي ڪئي، سا سچ پچ اُهڙي گڻونتي آهي چا؟ تو نه چيو ٿي نه هن جهڙي گڻونتي سچي سنسار ۾ ڪانه هوندي."

"سچ ماسي، مان واڌاءُ اُصل ڪونه ٿي ڪريان. جهڙي آهي سهڻي تهڙي آهي سمجهوُ. هرهاج ۽ هرهنر ۾ هرطرح هوُشيار آهي."

"تنهنجي ساهيڙي آهي تنهن ڪري تون تہ هنڪي گڻونتي سمجهندينءَ ئي، پر هنجي لاءِ اِين گهر جي پاتين جو ڪهڙو رايو آهي؟"

"اُمي نه هنجي ساراهہ مان ڪڏهن بيانڊي ٿي نه آهي. هوءَ جڏهن به موٽي پنهنجي ڳوٺ وڃڻ جي ڳالهه ڪيندي آهي، تڏهن اُمي پريشان ٿي ويندي آهي. هن جهڙي سيوا ڪرڻ نه ڪنهنکي ڪانہ اُچي. جيڪڏهن گهر جي نوڪرن يا نوڪرائين مان به ڪو بيمار ٿي پوندو آهي تہ هوءَ ماءُ، پيڻ جيان سندس سيوا ڪندي آهي."

"۽ مهيندر جو هن لاءِ ڪهڙو رايو آهي؟"

"اُنهن کي نه تون سڃاڻي اُي ٿي. هو پنهنجي ويجهي عزيز کان سواءِ ٻئي ڪنهنکي پسند ئي ڪونه ڪن. منهنجي ساهيڙي 'اَک سوُر' کي ڀيا سڀ چاهين پر سندن هن سان اُجا پوي ئي ڪانہ."

"سو ڪيئن؟"

"مون تہ ڏاڍي ڪوشش ڪري هنن کي آڻي ساڻن ملايو. سنڌن وچ ۾ ڳالهيون ٻولهيون بہ ڪرايم، پر هو اُهڙا آهن جو هڪ ٻئي سان ڳالهائين ئي ڪو نہ. توکي خبر آهي تہ هو ڪهڙا نہ تور - ڳالهائو آهن. ماڻهن جي ليکي تہ هو ڏاڍا هٺيلا آهن پر سچ اِئين ڪين آهي. هنن کي هڪ ٻن ماڻهن کان سواءِ ٻيو ڪو ڀاءُ ئي ڪو نہ ٻوي."

آخرين لفظ چوندي آشا کي لڄ وٺي ويئي. ٻئي ڳل ڳاڙها ٿي ويس. اَنپورڻا خوش ٿي من ئي من ۾ مشڪي آشا کي چيو: "سو شل اِئين ئي هجي! اِهو ئي سبب تہ ڏسجي جو جڏهن هو هتي آيو تڏهن هڪوار ڀلندي بہ ڪڏهن تنهنجي ساهيڙيءَ جي ڳالهہ واتان ڪانہ ڪڍيائين."

آشا دکي ٿي چيو: "هنن ۾ اِهائي تہ خامي آهي. جنهن سان هنن جو من نہ ملي اُهو جڻ هنن جي لاءِ رهي ئي ڪو نہ. جڻ تہ هنن کي نہ ڪڏهن ڏٺو هئائون، نہ سڃاڻنس ٿي. هنن جو اصل اَهڙو ئي حال آهي."

اَنپورڻا سانتيڪي پر پريم ڀري مٺي مرڪ مرڪندي چيو: "ڪيئن چني، وري جنهنکي چاهي، تنهن کي جڻ جنم جنمانترن کان ڄاڻي ۽ سڃاڻي، اِئين لڳندو آهي نہ؟"

آشا اُن جو ڪو جواب نہ ڏنئي، اکيون هيٺ ڪري من ئي من ۾ مشڪڻ لڳي.

اَنپورڻا پڇيو: "۽ ٻهاريءَ جو ڪهڙو حال آهي، چني؟ هو ڇا اَصل پڙهبو ئي ڪو نہ؟"

اِهو سوال ٻڌندي ئي آشا جو منهن گنڀير بڻجي ويو. هوءَ سوچي ئي نہ سگهي تہ اُنهيءَ سوال جو ڪهڙو جواب ڏئي.

آشا کي جواب نہ ڏيندو ڏسي، اَنپورڻا نهايت دکي ٿي ويئي. چيائين: "چني سچ ٻڌاءِ، ٻهاري جو جيس تہ آهي؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن لهه - سنڌتان ناريءَ جي سڪ سنگهاسڻ لي ٻهاريِ ڇڻ
پت جي آدرش طور ويٺل هو. هوءَ گهر مان نڪرڻ کان اڳ
هنکي پرٽيل نرٽيل ۽ گهر ٻاريِ ٻڌجي ويٺل ڏسي نه آئي
هئي. اُنهيءَ جو ڏک هنکي دور پرواس ۾ به پيو ستائيندو
هو. هن جي محدود ننڍڙي دنيا اندر هن جون ٻيون سڀ
آسون نه ٽوڙيون ڪي گهٽيون پڳيون هيون، باقي رڳو ٻهاريءَ
جي اِها چڙهائيءَ جي يادگيري ئي سندس ويراڳ ۾ اُنڪ
ٻڌجي بيٺي هئي.

آشا چيو: ”ماسي، تون اُنهيءَ جي ڳالهه مون کان نه پڇ.“

اَنپورڻا اُچرج مان پڇيو: ”ڇو؟“

آشا اُتر ڏنو: ”سو مان چئي نه ٿي سگهان.“ اِئين چئي،
هوءَ اُتان اُٿي ٻاهر هلي ويئي.

اَنپورڻا ماٺ ڪري سوچڻ لڳي. اُهڙو ڙسن جهڙو
ڇوڪرو ٻهاري، سو اُنهيءَ وچ ۾ ايترو بدلجي ويو آهي،
جو چئي هن جو نالو ٻڌي اُٿي ٻاهر هلي ويئي! قسمت جو
کيل آهي، ڪيئن هن سان آشا جي وهانءَ جي ڳالهه ڇري ۽
ڪيئن مهيندر اُها هنجي هٿن مان کسي ورتي!

گهڻن ڏينهن کان پوءِ، اُنهيءَ ويل وري اَنپورڻا جي
اَکين مان ڳوڙها ڳڙي پيا. هوءَ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي:
’منهنجي ٻهاريءَ ڪٿي اُهڙو ڪجهه ڪيو هجي جو هن جي
ڪرڻ لائق نه هجي ته به هن اُهو ڏاڍن سورن سان ئي ڪيو
هوندو، اِئين سوالو نه ڪيو هوندائين.‘ ٻهاريءَ جي اُنهيءَ
ڏک جي گهرائيءَ جو خيال ڪري اَنپورڻا جي ڇاتي
ڇجڻ لڳي.

سانجهيءَ جو جڏهن انپورڻا پوڄا لي ويني هئي تڏهن
هڪڙي گاڏيِ اَچي گهر جي ٻاهران در وٽ بيٺي. گاڏيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارو بند دروازي تي ٺپڪي هڻي گهر وارن کي سڏ ڪرڻ لڳو. انپورڻا ٻُوڇا آستان تان سڏ ڪيو: "اُٺي، مان نه چڻ صفا وساري ڇڏي وئي هيس ته اڄ الهه آباد مان ڪنج جي سس ۽ سندس پيڻ جون ٻه ڪڪيون اچڻيون هيون؛ شايد اهي اچي ويون آهن! ڇٺي ڏي، اُٿ، ٻٺي کڻي وڃي دروازو ته کول."

آشا لڪڙي لڪڙي اُٿي لالٽين کڻي دروازو کولڻ وئي. دروازو کوليندي ئي ڏٺائين ته سامهون ٻهاري بيٺو آهي. ٻهاريءَ هنکي ڏسندي ئي چيو: "ٻاٻي، اِهو وري ڪيئن؟ مون ته ٻڌو هو ته توهان ڪاشيءَ ڪو نه وينديون؟"

آشا جي هٿ مان لالٽين ڪري پيو. ٻهاري ڏسي، هن کي چڻ ڪنهن ٻوٽ ڏيکاري ڏني. هوءَ هڪدم منهن ورائي يڪ ساهيءَ دوڙندي وڃي ٻه ماڙ تي پهتي ۽ انان سهڪندي نيزاريءَ مان رڙ ڪيائين: "ماسي، مان لوکي پيرين ٿي پوان. هنکي چؤ ته هينئر ئي هتان هليو وڃي."

انپورڻا چرڪي ٻُوڇا جي آسڻ تان اُٿي کڙي ٿي ۽ سڏ ڪري پڇيائين، "ڇٺي، چؤ ڪنهن کي چوان؟"

آشا چيو: "ماسي، ٻهاري دادا هتي ٻه اچي لڪتو آهي!" اِئين چئي، هوءَ وڃي پير واري ڪمري ۾ لڪي ۽ دروازو اندران بند ڪري ڇڏيائين.

هيمت بينل ٻهاريءَ سب ڪنهن ٻڌو ۽ هو انان ئي پوئين پير موٽي وڃڻ لاءِ تيار ٿي ويو، پر اينتري ۾ انپورڻا ٻُوڇا جي آسڻ تان اُٿي اُلي ٻهڃي ويئي هئي. هن ڏٺو ته ٻهاري در جي پرسان هيمت ٻت ٿي بيٺو آهي. هو اهڙو ته ساٽو ٿي ويو هو جو ڄڻ سندس سر ۾ مان سمورو ست ئي اڪري ويو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اَپورٽا پاڻ سان ٻتي ڪالهه کڻي آئي هئي. هوءَ اَوندهه ۾ ٻهاريءَ جي منهن جو رنگ ڏسي نه سگهي. ٻهاري ٻه هن جو منهن ڏسي نه سگهيو.

اَپورٽا سڏ ڪيو: ”ٻهاري!“

پر هاءِ! هيءَ اُهو هميشه وارو پريم- امرت- ڀريو سڏ ڪٿي هو؟

اُنهيءَ سڏ ۾ نه ملامت جو وڄر جهڙو ڪڙاڪو لڪل هو. ڄڻني اَپورٽا، تو اِهو سنهارڪ ڪٽڙڇه ڪنهنجي مٿان ڪنيو آهي؟ اَياڻو ٻهاري ته اَن ويل اَندڪار ۾ تنهنجي منگل چرڻن ۾ مٿو ٽيڪڻ آيو هو!

اَپورٽا جو سڏ ٻڌي، ٻهاريءَ جو ساڻو سرير ننهن کان چوٽيءَ تائين جڻ ٻجليءَ جي ڌڪي سان سيسڙاٽجي ويو. هن چيو: ”چاچي، وڌيڪ ڪجهه به نه. وڌيڪ هڪڙو لفظ به وائان نه ڪڍجانءِ. مان وڃان ٿو.“ اِئين چئي، هن اَپورٽا جي سامهون ڌرتيءَ تي مٿو ٽيڪيو. اَپورٽا چا ٻير به نه چتائين. جيئن ماءُ پنهنجو مئل ٻار کڻي گنگا ۾ وسرجن ڪندي آهي تيئن اَپورٽا به چپ چاپ ٻهاريءَ کي رات جي اُنهيءَ اَندڪار ۾ وسرجن ڪري ڇڏيو. هڪوار منهن ورائي هنکي سڏ به نه ڪيائين. گاڏي ٻهاريءَ کي کڻي ڏسندي ڏسندي نظر کان غائب ٿي ويئي.

آشا اُنهيءَ رات مهيندر کي چٺي لکي:-

”اَڄ سانجهيءَ جو ٻهاري دادا اوچتو ئي هتي اَچي نڪتو. پڪ ناهي ته وڏو ڪاڪو ڪلڪتي ڪڏهن موٽي. توهين جلد ئي اَچي مونکي هتان وٺي وڃو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(٣٧)

اُنهيءَ ڏينهن رات جو گهڻي اوجاڳي ۽ جذبن جي زبردست اُٿل پٿل سبب مهيندر صبوح جو اُٿندي ئي ڪجهه ڳهر ۽ اداسي پئي محسوس ڪئي. ڦڪڻ مهيني جو وچ هو، ڪجهه ڪجهه گرمي به شروع ٿي هئي. مهيندر هونءَ نه روز صبوح جو سوير اُٿي ڪتاب کڻي ڪمري جي ڪنڊ ۾ پيل ٽيبل تي وڃي پڙهڻ ويهندو هو، پر اُنهيءَ ڏينهن اُٿي وري هيٺ پيل بستري تي وهاڻي کي ٽيڪ ڏيئي ليٽي پيو. ڏينهن چڙهندو ٿي ويو. سنان جو وقت به ٿي ويو ته به اُٿي سنان ڪرڻ نه ويو. ٻاهر رستي تي ڦيريءَ وارا هوڪا ڏيندا هلندا ٿي ويا. آفيس ڏانهن ويندڙ گاڏين جو لاڳيتو رينگٽ پئي پيو. پاڙي ۾ هڪڙي ٽئين جاءِ پئي ٺهي. جاءِ تي ڪم ڪندڙ پورهيت زالن جاءِ جي ڇت تي گڏجي ڌمڪن جي ٺپڪن جي تال تي سر ملائي ڪي سر گيت پئي ڳايو. صبوح جي هلڪي گرم ڏاڪڻي هير ۾ مهيندر جون سوڙ ۾ ڪڙهندڙ لسون ٿرنديون ساڻيون ٿينديون ٿي ويون. بسنت جو اهو سمت ۽ آلسي ڏينهن حقيقت ۾ ڪنهن به سخت ڪم يا مٿي پچي ڪرڻ لائق به نه هو.

”دادا، اڄ توهان کي ڇا ٿي ويو آهي؟ رسوئي تيار ٿي ويئي آهي، اُٿي سنان پاڻي ڪونه ڪندا ڇا؟“ ونود ئيءَ اوچتو مهيندر جي ڪمري ۾ گهڙندي چيو: ”اڇا سمهيا ڇو پيا آهيو؟ طبيعت ٺيڪ نه اٿوَ ڇا؟ ڇا مٿي ۾ سوُر اٿوَ؟“ چوندي ونود ئي، مهيندر جي پرسان اچي ويٺي ۽ سندس مٿي تي هٿ رکي ڏسڻ لڳي.

مهيندر اَڌ پوُٺيل اکين ۽ اَڌ گهٽيل آواز ۾ چيو: ”اَڄ منهنجي طبيعت پوري ٺيڪ نه آهي. مان اڄ سنان نه ڪندس.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ چيو: ”سنان نہ ڪريو نہ ڀلا ٻہ ٽي گراهيون تہ هلي کائو.“ چئي، هوءَ زور مس ڪري مهيندر کي رسوئي گهر ۾ وٺي ويئي ۽ ڏاڍي چنتا ڏيکاريندي زور مس ڪري کيس رسوئي کارايائين.

مهيندر روٽي کائي وري پنهنجي ڪمري ۾ اچي هيٺ پيل هنڌ تي ليٽي پيو. ونود ني مٿس ڪان ويهي، سندس مٿي کي آهستي پيرون ڏيڻ لڳي.

مهيندر اڌ ٻوٽيل اکين سان چيو: ”پاڻي اَک سوُر، تو اڄ روٽي ڪانہ کاڌي آهي، وڃ اول وڃي روٽي کاءِ!“

پر ونود لئي ننهن هوندي بہ روٽي کائڻ ڪونہ ويئي. ڏسندي ڏسندي آلسي منجهند جي گرم هوا جي جهوٽڪن سان ڪمري جا پردا اڏامڻ لڳا. حاطي جي پر واري ٽاريل جي وڻ جي بي معنيٰ سُرسُر ڪمري اندر اچڻ لڳي. مهيندر جي دل درجي بہ درجي تيزيءَ سان ڌڙڪڻ لڳي ۽ ونود نيءَ جا گهرا ساهہ ساڳئي ٽال تي مهيندر جي نرڙ تي پيل وارن کي لڏائڻ لڳا. ٻئي ڄڻا خاموش هئا. ٻنهي مان ڪنهن بہ ڪجهہ ڪونہ ٿي ڪڇيو. مهيندر دل ئي دل ۾ ويچارڻ لڳو، ’اسيم جيون جي اننت پرواهہ ۾ لڙهندو ٿو وڃان، خبر نہ آهي ٻيڙي ڪڏهن ڪهڙيءَ ويل وڃي ڪنهن ڪناري لڳي. پر انهيءَ ۾ ڇا ايندو ويندو. جي ايندو ويندو نہ بہ گهڻن ڏينهن لاءِ؟‘

مهيندر جي مٿن ڪان ويٺي ويٺي ۽ سندس مٿي کي پيرون ڏيندي ڏيندي ونود نيءَ جو مٿو ٻوڙيل متوالي جوڀن جي بار سان آهستي مهيندر جي مٿان جهڪندو ٿي ويو. آخر هن جي وارن جي چڳن جون پچڙيون لڙندي لڙندي هن جا ڳل ڇهڻ لڳيون. هن جي گرم گرم ساهن جي ٽال تي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻڇندڙ ڇڳن جي ٻچڙن جي نرم نرم ڇهاءَ سان مهيندر جو سارو سريرُ وري سيسرائجي ٿي ويو. هن جو ساهه ڄڻ ڇاتيءَ ۾ ڦٿي منجهيو، ٻاهر نڪتو ٿي اٿي. دم گهٽجندي گهٽجندي هو گهٻرائجي جهٽ پٽ اٿي ويٺو ۽ چوڻ لڳو: ”نه، نه، منهنجو ڪاليج کليل آهي، مان ڪاليج وڃان.“ ائين چئي، هو ونود ليءَ جي منهن ڏي نهارڻ کان سواءِ ئي ٽڪڙو ٽڪڙو اٿي کڙو ٿيو.

”خفي نه ٿيو، ڊرسو نه مان ڪپڙا آڻي ٿي ڏيانو.“ چئي، ونود لي جهٽ وڃي مهيندر جي ڪاليج وڃڻ جا ڪپڙا کڻي آئي.

مهيندر ٽڙ ٽڪڙ ۾ ڪپڙا پائي ڪاليج هليو ويو، پر اتي هنجو من ڪنهن به طرح ڪم ۾ نه لڳو. هن پنهنجي ڏن کي پڙهڻ ڳڙهڻ ۾ لڳائڻ جي گهڻي ئي ڪوشش ڪئي، پر ڪجهه نه وريو. آخر هو ٿڪ ٿي ڪاليج بند ٿيڻ کان ڪجهه اڳ ۾ ئي موٽي گهر هليو آيو.

هو جيئن موٽي پنهنجي ڪمري ۾ گهڙيو تيئن ڏٺائين ته ونود لي هيٺ پيل وڇاڻي تي ڇاتيءَ هيٺان وهاڻو رکي اونڌي ٿي ڪو ڪتاب پيئي پڙهي. ڇهڇه گهاٽن ڪارن وارن جو ڍير پٺيءَ تي پکڙيو پيو اٿس. شايد مهيندر جي بوٽ جو آواز سندس ڪنن تي ڪونه پيو هو، هو دٻئي پير آهستي آهستي وڃي هن جي پرسان بيٺو. پڙهندي پڙهندي ونود ليءَ جي واتان هڪڙو ٿڌو ساهه نڪري ويو.

مهيندر چيو: ”او ڪروڻامئي ڪالپنڪ جيون جي ڪالپنڪ دک درد تي پنهنجي ڪلپنا جو املهه خزانو اجايو نه خرچ. ٻڌاءِ ڇا پيئي پڙهين؟“

ونود لي ڇرڪي جهٽ اٿي ويٺي ۽ ڪتاب کڻي پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڙهيءَ جي پلاند ۾ لڪايائين. مهيندر جهٽ هٿي هڻن کان ڪتاب کسڻ جي ڪوشش ڪئي. ڪيتري مهل جي هَڻ ڏِڻ ۽ ڇڻ پٽ کان پوءِ آخر مهيندر ڪتاب ونوديءَ جي هٿ مان ڪسي ورتو. ڏٺائين ته اهو بنڪم چندر جو لکيل 'وش ورڪش' ناول هو. ونودني سهڪندي سهڪندي غصي مان منهن ڦيرائي مات ڪري ويهي رهي.

مهيندر جي دل به زور زور سان پئي ڌڙڪي. گهڻي ڪوشش کان پوءِ هن کلي چيو: "تو خوب دوکو ڏنو. مون سمجهيو هو ته تنهنجي هٿ ۾ ڏاڍي ڪا ڳجهي چيز هوندي. کوٽيم پهاڙ نڪتي مٿي ڪُئي! بنڪم چندر جو 'وش ورڪش' ناول!"

ونوديءَ پڇيو: "مون وٽ ڳجهي چيز ڀلا ڪهڙي ٿي سگهي ٿي؟"

مهيندر لڪڙ مان وراڻيو: "مثال طور، ٻهاريءَ وٽان ڪا آيل چٺي."

پل ۾ ئي ونوديءَ جون اکيون بجليءَ جيان ڀري وييون. هيلتائين جيڪو ڪام ديو، ڦول- ٻاڻ ڪٽي ڪمري جي ڪنڊ ۾ پئي ڪيڏيو، سو جڻ ڀيهر سڙي ڀسم ٿي ويو. ونودني، اوچتو ڀڙڪيل باهه جي ڄڀيءَ جيان يڪدم اٿي کڙي ٿي. مهيندر ڪيس هٿ کان جهلي چيو: "معاف ڪر، مون توسان غلط چرچو ڪيو."

ونوديءَ زور سان ڇِڪي ڏئي پنهنجو هٿ ڇڏائي چيو: "چرچو به ڪنهنجي نالي؟ جيڪڏهن تون هن سان دوستي ڪرڻ لائق هجين ها ته مان جيڪر تنهنجي هن لي ڪيل ٺٺولي به سهي وڃان ها، پر تون هڪڙو نهايت ننڍڙيءَ دل وارو ماڻهو آهين. تو ۾ ڪنهن سان دوستي رکڻ جي لياقت ئي ڪٿي آهي. تنهن هوندي به هليو آهين هن لي ٺٺولي ڪرڻ!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ائين چئي ونودني هلڻ لڳي ته مهيندر ٻئي هٿ سندس پيرن ۾ وجهي کيس وڃڻ کان روڪي ڇڏيو.

برابر اُنهيءَ مهل ساموهون هڪڙو پاڇولو ڏسڻ ۾ آيو. مهيندر ڇرڪي ونودنيءَ جا پير ڇڏي ڏنا ۽ منهن مٿي ڪري ڏٺائين ته ساموهون ٻهاري بيٺو هو.

ٻهاري پنهنجي نرمل ٿڌي نظر سان ٻنهي کي ساڙيندي چيو: "مان ڏاڍي بي موقع اچي نڪتس. سڪي، مونکي وڌيڪ ترسڻو ڪونهي، هڪڙي وينتي ڪرڻ آيو هوس سا ڪري هليو ويندس. مان ڪاشيءَ ويو هوس، مونکي خبر ڪانه هئي ته ڪو پاپي اُتي آهي. اڻ ڄاڻائيءَ وچان مونکان اِهو قصور ٿيو آهي. مونکي هن کان معافي وٺڻ جو موقع ڪونه مليو، تنهن ڪري توکان معافي وٺڻ آيو آهيان. منهنجي توکي اِها وينتي آهي ته جيڪڏهن مون کان ڄاتي يا اڻ ڄاتي ڪنهن ويل ڪو قصور ٿيو هجي ته اُنهيءَ لاءِ هنکي ڪڏهن ڪو ڏک نه ڏسڻو پوي."

ٻهاريءَ اُڳيان جو اوچتو مهيندر جي ڪمزوري ظاهر ٿي ويئي، تنهن ڄڻ هنجو من ساڙي ڇڏيو. اُهو موقع هنجي فراخ ٻڻجڻ جو نه هو. هن ذرا مشڪي چيو: "توسان به برابر 'چور جي ڏاڙهيءَ ۾ تنڪو' يا، اڙي، "مندر ۾ ڪير آهي؟ (جواب) مون ڪيلو ڪونه کاڌو." واري ڪار ٿي ڏسجي. مون نڪي ڪڏهن توکي ڏوهه ٻاسڻ لاءِ چوائي موڪليو هو ۽ نه اُن کان انڪار ڪرڻ لاءِ. پوءِ تون ٻيا گهرائي معافي گهري ساڌو ٻڻجڻ جو آيو آهين؟"

ٻهاريءَ جا طاق لڳي ويا. ٻهڙين ته هو ڪٺ پتليءَ جيان ماٺ ڪري بت ٻڻيو بيٺو رهيو. پوءِ جڏهن ڪجهه چوڻ جي ڪوشش ڪندي سندس چپ ڏڪڻ لڳا؛ تڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ وچ ۾ ٽپندي چيو: ”ٻهاري دادا، توهين هنکي ڪو ٻه جواب نه ڏيو. اصل ڪجهه ٻه نه ڪڇو. هن جيڪي چيو آهي سو سندس ئي زبان جو ڪلنڪ ٿي رهندو. اهو ڪلنڪ توهانکي ڇهي ٻه نه سگهندو.“

خبر نه آهي ته ونود نيءَ جا اِهي لفظ ٻهاريءَ جي ڪنن تائين پهتا يا نه، پر هو ڪجهه نه ڪڇي، سپني جي مـو ۾ هلندڙ ماڻهوءَ جيان پٺتي موٽيو ۽ لڪڙو لڪڙو ڏاڪڻ تان هيٺ لهڻ لڳو.

ونود نيءَ سندس پٺيان پٺيان وڃي ڪيس سڏ ڪري چيو: ”دادا، مونکي اصل ڪجهه ٻه نه چوڻو آهي ڇا؟ جيڪڏهن مونکي ڌڪارڻو هجيوَ ته ڀلي ڌڪاريو.“

ٻهاريءَ جڏهن اُنهيءَ لي ٻه ڪجهه نه ڪڇيو ۽ ڏاڪڻ لهندو ويو، تڏهن ونود نيءَ لڪڙو لڪڙو سندس اڳيان وڃي، ٻئي هٿ سندس ٻانهن ۾ وجهي ڪيس جهليو. ٻهاريءَ بيحد نفرت مان منهن موڙي زور سان اُڇل ڏيئي ٻانهن ڇڏائي هليو ويو. ڪيس اِها ٻه خبر ڪانه پيئي ته سندس اُنهيءَ ٽيلهي ڪري ونود ني اونڌي ٿي وڃي ڏاڪڻ تي ڪري.

ڪرڻ جو ڌڪاءُ ٻڌي مهيندر ڊوڙندو آيو. ونود نيءَ جي ڏائي هٿ جي نوڪ کي ڏاڍو ڌڪ لڳو هو. اُنهيءَ مان رت پئي وهيو.

مهيندر چيو: ”او .... هو .... تنهنجيءَ نوڪ کي ته ڏاڍو ڌڪ لڳو آهي.“ چئي، هن جهٽ پٽ پنهنجي اوڇي سنهي ململ جي ڪڙتي مان ٿورو ٽڪر ڦاڙي هنکي پٽي ٻڌڻ چاهي.

اهو ڏسي ونود نيءَ جهٽ پٽ پنهنجو هٿ ڇڪي چيو: ”نه، نه، ڇڏيو، ڇڏيو، توهين ڪجهه نه ڪريو، رت وهڻ ڏيو.“

مهيندر چيو: ”نه نه، مان ڏک کي هينئر ئي ٽنڇر لڳائي پٽي ٻڌي ٿو ڇڏيان. جنهن ڪري سور به نه ٿيندءِ ۽ ڦٽ به جلدي ڇٽي ويندءِ.“

ولوليءَ ٿورو سرڪي پرلي ٿي چيو: ”مان سور لهرائڻ نٿي چاهيان. اهو زخم پلي پينو هجي.“

مهيندر چيو: ”اڄ مون الاولو ٿي ٻئي جي اڳيان تنهنجي بي عزتي ڪئي آهي، انهيءَ لاءِ مونکي معاف ڪر.“

ولوليءَ چيو: ”معاف ڇا جي لاءِ؟ تو چڱو ئي ڪيو آهي. تون، شايد سمجهين ٿو ته مان ڪنهن ڪان ڊڄان ٿي، پر ائين نه آهي. مان ڪنهن ڪان ڪونه ٿي ڊڄان. ڪنهن کي ڪونه ٿي مڃان. جيڪو مونکي ڌڪو ڏيئي ڪيرائي ٿو وڃي اهو ئي ڇا منهنجو پنهنجو آهي ۽ جيڪو مونکي ٻيرن ڪان جهلي ٽرسڻ لاءِ زور ٿو ڀري سو منهنجو ڪجهه به نه آهي؟“

مهيندر مدهوش ٿي ويو. ٻوڏ ۾ ٻرڄي سوال ڪيائين: ”ولولي، تڏهن تون منهنجي پريم کي ٻيهر جي ٺوڪر هڻي ٿڏي ڪونه ڇڏيندينءَ؟“

ولوليءَ چيو: ”نه، مان توهان جي پريم کي مڪٽ سمجهي مٿي لي رکنديس. مونکي پنهنجي جيون ۾ ايترو گهڻو پيار ڪونه مليو آهي جو مان ملندڙ پريم کي ’نه گهرجي‘ چئي ٺڪرائي ڇڏيان.“

تڏهن مهيندر هنجي هٿن ۾ همٿ وجهي چيو: ”نه پوءِ تون منهنجي ڪمري ۾ هل! اڄ مون تنهنجي دل دکائي آهي ۽ تون به منهنجي دل دکائي هلي آئي آهين. جيستائين منهنجي دل تان اهو دک نه لهندو، تيستائين مونکي ڪائيندي پيئندي، سمهندي جاڳندي سک نه ايندو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونوديءَ چيو: "اَڄ نه، اَڄ مونکي ڇڏيو. جيڪڏهن مون توهانجي دل دکائي آهي ته مونکي معاف ڪريو."

مهيندر چيو: "تون به مونکي معاف ڪر، نه ته ڳڻتيءَ کان مونکي رات جو ننڊ ئي ڪين ايندي."

ونوديءَ چيو: "مون معاف ڪيو."

مهيندر اُنهيءَ ئي دم اُتي جو اُتي ونوديءَ کان معاف ڪرڻ ۽ پيار جي ثابتي حاصل لاءِ بيتاب ٿي ويو، پر هنجي منهن تي نظر پوندي ئي ترسي ويو. ونودي ڏاڪڻ لهي هيٺ هلي ويئي ۽ مهيندر ڏاڪڻ چڙهي مٿي ڪڏ تي وڃي ٽهلڻ لڳو. ٻهاريءَ اُڳيان اوچتو پنهنجي راز کُلي پوڻ سبب هن جي من ۾ هڪ قسم جي ڇوٽڪاري جي خوشي پيدا ٿي. لڪ ڇپ جي ڪم ۾ هڪ قسم جو ڇرڪ ۽ شرم ٿيندو آهي پر جڏهن اُهڙو شرم جهڙو ڪم ڪنهن اڳيان ظاهر ٿي ويندو آهي تڏهن ڇرڪ ۽ شرم گهٽجي ڀاڳي لهي ويندو آهي. مهيندر دل ئي دل ۾ چيو، 'مان اڳتي پاڻ کي چڱي مڙس جي روپ ۾ ڏيکارڻ جو ڍونگ ڪرڻ نه چاهيندس، پر ڏيکارڻ چاهيندس ته مان پيار ڪريان ٿو. مان پيار ڪريان ٿو اِهو ڪو ڏوهه نه آهي. هو دل ئي دل ۾ ائين چوندي پنهنجي اُنهيءَ پريم تي فخر ڪرڻ لڳو. هنجو اهو فخر ايتري قدر ته وڌي ويو جو هو پاڻکي ٻرو سمجهندي به گهمنڊ ۾ پرجي چڱو سمجهڻ لڳو. هو سانتيڪيءَ سنجها جو چمڪندڙ سانت ستارن جي وچ ۾ براجمان بي اَنت سنسار ڏانهن نفرت مان نهاريندي ويچارڻ لڳو، 'ڪو به چاهي مون کي ڪيترو به ٻرو ڪيئن نه سمجهي پر مان هاڻي اِنهيءَ کان انڪاري نه ٿيندس ته مان پيار ڪريان ٿو.' اِهي ويچار ڪندي ڪندي هن من ۾ وسيل ونوديءَ جي مورت سان ساري آڪاش،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سموري سنسار ۽ سيني فرض کي ڀڪي ڇڏيو. ٻهاريءَ اَڄ اوچتو اُچي ڇڻ سندس جيون جي لکل ڪارهن پري ٻند ڪپڙيءَ کي اوچتو اُلٽائي ٽوڙي ڇڏيو. ڏسندي ڏسندي ونود نيءَ جي پنور مٿل ڪارن ٽيڻن ۽ ڪارن واسينگ وارن جي ڪارهن پکڙجندڙ پسرجندڙ سندس گذريل لڪيل ٽوڙي اَڻ لکيل سموري جيون تي ليپو پائي يڪسان ڪري ڇڏيو.

(٢٨)

ٻئي ڏينهن صبوح جو سويل ننڊ مان جاڳي بستري تان اُٿندي ئي مهيندر جي دل هڪ مٺي اُمنگ سان ڀرجي ويئي. ٻرڀات جي سونهري ٻرڪاش ڇڻ سندس ويچارن ۽ واسنائن مٿان سونهري رنگ چاڙهي ڇڏيو. هو ويچارڻ لڳو، 'پرتوي ڪهڙي نه سندر آهي. آڪاش ڪهڙو نه موهڻو آهي.' صبوح جي هير ڇڻ سندس من کي پشپ - رڻ جيان اُڏائيندي ٿي ويئي.

صبوح ساڻ ئي هڪ ويشٽو ٻڪاري گهر جي ٻاهرئين در وٽ اَچي مرد لڳ ۽ تال وڄائيندي پنهنجي ڳائڻ لڳو. دربان کيس هڪل ڏيئي پڇائڻ جي ڪوشش ڪئي ته مهيندر هن کي ڇينٻي ٻڪاريءَ کي هڪڙو روپيو ڪڍي ڏنو. هڪڙو نوڪر لالٽين کنيو ٿي ويو ته اُٿرائي ڪري لالٽين ڪيرائي وڌائين. لالٽين جو شيشو پٽي ڇيهون ڇيهون ٿي پيو. مهيندر کي سامهون ٻيٺل ڏسي نوڪر جو ساهه مٽ ۾ اَچي ويو، پر مهيندر کيس ذرو به نه ڇڙبيو. لرميءَ سان چيائينس: "نهيو، ٻهاري پائي شيشا ميڙي چڱيءَ طرح صفائي ڪري ڇڏ؛ جيئن ڪنهن کي شيشا نه لڳن." ڇڻ هن کي اُن ويل ڪو به نقصان، نقصان ئي نظر نٿي آيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيڪو پريم هيلنائين پڙدي پٺيان لڪو بيٺو هو، سو اُنهيءَ ڏينهن ڇڻ پڙدو پاسيرو ڪري هن جي اَکيان اَچي بيٺو. اُنهيءَ پڙدي پاسيري ٿيندي ئي هن جي اکيان ڇڻ ساري سنسار تان پڙدو لهي ويو. هن جي روزمره جي ڏنل وائنل ننڍڙي دنيا غائب ٿي ويئي. هن کي ساري دنيا ڇڻ هڪ نئين روشنيءَ ۾ نئين روپ ۾ ڏسڻ ۾ اَچڻ لڳي. هنکي اُنهيءَ ڏينهن وڻ ٽڻ پسون پکي، رستي تان لنگهندڙ ماڻهن جا ٽولا، شهر جو گوڙ شور سڀ ڪجهه سندر پئي ڏسڻ ۾ آيو. اِها وشو وياپي نوينتا هيلنائين لڪي ڪٿي بيٺي هئي؟

هنکي دل ۾ آيو ته، اَڄ ونود ليءَ سان سندس ملڻ ساڻس روزاني رواجي ملڻ جهڙو نه ٿيندو، پر روزاني ملڻ کان ڪجهه علاحدو. اُنهيءَ گڏجاڻيءَ جي جذبن پري گفتگو، ڪوتا ۽ سنگيت جي سر ۽ تال تي هلڻ گهرجي. هن اُنهيءَ ڏينهن کي سونهن ۽ نزاڪت پريل، قدرت جي قانون ۽ سماج جي رسمي بندشن کان آجو ۽ لوڪ چال کان نيارو 'اَلف ليلا' جي هڪ عجيب ڏينهن جهڙو بڻائڻ ٿي چاهيو، جو سچ به هوندو ته سپنو به هوندو. اُن ۾ قدرت جي ڪنهن قانون جي پرواهه رکيل نه هوندي. جهان جي نيڪيءَ بديءَ جو ڪو خيال رکيل نه هوندو ۽ نه ڪنهن قسم جو حقيقي ڏيکه هوندو. سڀ طلسمي وچتر جادو هوندو.

هو صبوح کان وٺي ئي اُڪنڊ ۽ اِنتظار کان بيتاب ٿي ڦيرائيون پائيندو رهيو، ڪاليج ۾ به وڃي نه سگهيو. ڇو نه ڪبس خيال تي ٿيو ته خبر نه آهي ته اُهو ملڻ جو موقعو اوچتو ڪيڏي مهل اَچي وڃي. اِهو ڪنهن ٽپڻي ۾ ته لکيل ڪونه هو جو ڪٿي ڏسي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هنڪي گهر جي ڪمن ۾ رڌل ونود نيءَ جو آواز ڪڏهن پڌاري مان نه ڪڏهن رڌڻي مان ٻڌڻ ۾ پئي آيو. هنڪي اهو اُنهيءَ مهل وڻيو ڪونه ٿي. هن دل ئي دل ۾ ونود نيءَ کي هڪ سنساري ساڌارڻ استريءَ کان گهڻو مٿي ڪري نهاريو هو.

هنجو وقت ڪٽڻي نٿي ڪٽيو. هن سنان پاڻي ڪيو ۽ منجهند جي ماني به کاڌائين. گهر جا صبوح وارا سڀيئي ڪم پورا ٿي ويا. منجهند جي ساهي به آئي. سڄي گهر ۾ سانت لڳي ويئي؛ تڏهن به ونود ني ڏسڻ ۾ ڪانه آئي. مهيندر جي من جي ستار جون سڀ تارون آشا ۽ نراشا، سک ۽ دک جي تال تي وڄڻ لڳيون.

ڪالهه ونود نيءَ کان وڙهي جهڙي ڪسيل وش ورڪش ناول ڪالهوڪي جيان ئي جيئن جو تيئن هيٺئين بستري تي پيو هو. اُنهيءَ تي نظر پوندي ئي مهيندر جو من ڪلهوڪي چڪتاڻ کي ياد ڪري اُمنگ کان ٽڙي پيو. ڪالهه ونود ني جيڪو وهاڻو ڇاتيءَ هيٺان ڪري ليٽي هئي، سو پاڻ ڏي سيري اُنهيءَ تي مٿو رکي ليٽي پيو ۽ وش ورڪش کڻي اُن جا ورق ورائڻ لڳو. ڏسندي ڏسندي هنجو من ڪيئن پڙهڻ ۾ لڳي ويو. ڪڏهن پنج وڄي ويا تنهن جي سمڪ ئي ڪانه پيس.

اينتري ۾ ونود ني هڪ مراد آبادي ٿالهيءَ ۾ ڪجهه ميوو، مٺائي ۽ هڪ ٿسريءَ ۾ کنڊ ۽ برف وڌل گلاب جي خوشبوءِ دار پاڻي ڇٽڪاريل هنداڻو کڻي آئي ۽ مهيندر اڳيان رکندي چيائين: ”دادا، ڇا پيا ڪريو، آخر قصو ڪيئن آهي؟ پنج وڄي ويا آهن نه ته به توهان اُٿي نه هٿ منهن ڌوتو آهي، نه ڪپڙا بدلايا اٿو!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر جي من کي ھڪڙو زبردست ڌڪ لڳو. ڪيس چا ٿيو هو اِها به ڪا پڇڻ جهڙي ڳالھہ هئي؟ ونود نيءَ کان چا پَلا اهو ڳجهو هئڻ گهربو هو؟ اَڃوڪو ڏينهن به ڇا ڪو پيِن ڏينهن جهڙو هو؟ پر مٿان هنجو جواب سندس اُميد خلاف وڃي، اُنهيءَ خوف کان مهيندر هنڪي ڪالهوڪي ڳالھہ ياد ڏياري کا دعوىٰ پيش ڪري نہ سگهيو.

مهيندر کائڻ وينو. ونود ني جهٽ پٽ کڏ لي اُس ۾ سڪائڻ لاءِ وڌل مهيندر جا ڪپڙا ڪمري ۾ آڻي پنهنجن هٿرمدد هٿن سان تهي ٿاهي ڪبٽ ۾ رکڻ لڳي.

مهيندر چيو: ”تورو ترس تہ ناشتو ڪري مان بہ تو اچي توکي وٺايان.“

ونود نيءَ کيس هٿ جوڙي چيو: ”قسم اٿو، پيو جيڪي وٽيو سو پَلي ڪجو پر مونکي وٺائجو نہ.“

مهيندر کائي اُٿيو تہ ونود ايءَ کي چيائين: ”وٽ، تون مونکي نِکمو سمجهي ويٺي آهين. وٽ تہ اَڄ منهنجي پريکيا ٿي وڃي.“ اِئين چئي، هو ڪجهہ ڪپڙا ڪڍي انهن کي تهڻ جي اُجائي ڪوشش ڪرڻ لڳو.

ونود نيءَ، مهيندر جي هٿن مان ڪپڙا کسي چيو: ”مهربان مهاشيہ ڪپڙا رکو، منهنجي ڪم کي اُجايو نہ وڌايو.“

مهيندر چيو: ”لڌهن تون ڪپڙا تهہ ڪري مان ڏسي ڏسي سکي وٺان.“ اِئين چئي، هو ڪبٽ سامهون ونود ايءَ جي پرسان اَچي پٽ تي ويهي رهيو.

ونود ايءَ رکي رکي ڪپڙن ڇنڊڻ جي بهاني، مهيندر جي پٺيءَ تي ڪپڙن کي ڇنڊڪو ڪيائي پر نگ سان تهي ڪبٽ ۾ رکڻ لڳي.

هنن جي اُنهيءَ ڏينهن جي گڏجاڻي اُنهيءَ طرح شروع

ٿي. مهيندر صبوح سوير اٿي ونود نيءَ سان ملڻ جي جهڙي ڪلپنا ڪئي هئي، اهڙي انوکي روپ جو انهيءَ گڏجاڻيءَ ۾ ڪو به اهڃاڻ ڪو نه هو. هو جهڙيءَ طرح اچي مليا هئا اهڙي قسم جو ملڻ نه ڪاوِيه رچڻ جهڙو هو، نه سنگيت ۾ ڳائڻ جهڙو، نه ناول ۾ لکڻ جهڙو، تنهن هوندي به مهيندر دکي نه ٿيو، بلڪ هن انهيءَ مان ڪجهه سک ئي پاتو. هو اڃا انهيءَ اڻ ٽڙڻ ۾ ئي هو ته پنهنجي سنئيل ملاقات جي شروعات ڪيئن ڪندو، ڪيئن انڪي سنئيل صورت ڏسندو، ڇا چوندو، پنهنجي آرزو ڪيئن ۽ ڪيتري قدر ظاهر ڪندو، رواجي گڏجاڻيءَ کي ڪئن غير رواجيءَ گڏجاڻيءَ ۾ بدليندو ته ايتري ۾ ونود ني اچي نڪتي ۽ مهيندر انهن ئي ڪپڙن چنڊڻ ۽ لهڻ جي وچ ۾ ڪل چرچوڪري پنهنجي سِنئيل، نه تيڻ جهڙي سٽ کي صورت ڏيڻ جي اؤکي آزمائش کان بچي ويو.

ايتري ۾ راج لڪشمي اٿي اچي نڪتي. هن مهيندر کي هيٺ پٽ ۾ ويٺل ڏسي پڇيو: ”مهيندر، ڪنوار ته ويني ڪپڙا سهيڙي، تون ائين پٽ ۾ ويٺو ڇا ٿو ڪرين؟“

ونود نيءَ چيو: ”بئي، ڏسو نه سهين، اجايو منهنجي ڪم ۾ دير پيا وجهن.“

مهيندر چيو: ”تو واهه جو چيو. امي، مون نه هن جي مدد پئي ڪئي.“

راج لڪشميءَ چيو: ”واهه، منهنجا ڀاڳ! تون ڪندين هنجي مدد! ٻڌين ٿي ڪنوار، هن جا اصل کان اِهي ئي حال آهن، ننڍي هوندي کان ماءُ جيجيءَ جي پيار ۾ پليو آهي، اصل ڪک پيچي بيٺو ڪرڻ به ڪو نه سکيو آهي.“ ائين چئي، هن ڏاڍي سنيهه مان پنهنجي لڪمي پٽ ڏي نهاريو. هوءَ ونود نيءَ سان اڳ ۾ ئي ڳالهيون ڪندي هئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نه اُنهيءَ ڪم ڪان ڪانئت، ماءُ جي منهن ڏڪيندڙ هيڏي ساري پٽ کي ڪيئن هرطرح سکي رکجي. هوءَ هنجي سار سنڀار ۽ سيوا ٽهل جو بار ونود ٻيءَ مٿان رکي نشچنت ٿي وينئي هئي. سکي هئي ۽ اُنهيءَ ڪري بہ خوش هئي جو سمجهائين ٿي تہ هاڻي پٽس ونود ٻيءَ جو قدر سڃاڻو هو ۽ هنکي ڏڪائڻ ني دل وري هيس. هن مهيندر کي ٻڌائيندي چيو: "ڪنوار، تو اَڄ مهيندر جا گرم ڪپڙا اُس ۾ سڪايا. سياڻي توکي هنجي نئون رومالن ۾ سندس نالو ڀرڻو پوندو. مون ڄڏهن ڪان توکي پاڻ سان آندو آهي تڏهن کان لنهنجو آءُ آدر نہ ڪجهہ ڪونہ ڪيو اٿم، رڳو توکي ڪم ۾ وهائي ئي ڇڏي پريشان ڪيو اٿم."

ونود ٻيءَ چيو: "ٻيءَ، توهان ائين چوندينءَ نہ مان سمجهنديس تہ توهان مونکي ڌاري ڪري ٿي ليکيو."

راڄ لڪشميءَ پيار مان چيو: "اوهو، ڌيءُ، منهنجي لاءِ تو جهڙي پهنجي ٻي ڪير آهي؟"

ونود ٻي ڪپڙا سهيڙي چڪي تہ راڄ لڪشميءَ پڇيس: "ڌيءُ، تہ هاڻي مان هلي ڪنڊ جي ڇاش چاڙهيان يا توکي اُڃا بہ ٻيو ڪو ڪم ڪرڻو آهي؟"

ونود ٻيءَ چيو: "نہ ٻيءَ، مونکي هاڻي ٻيو ڪو بہ ڪم ڪونہ ڪرڻو آهي. هل تہ مان توکي مناٻون ٺاهي ڏيان."

مهيندر چيو: "اَمي، اُڃا تو هينئر تہ اِهو رونٽو رلو تہ مون هنکي ڪم ڪرائي پريشان ڇڏي ڪيو آهي، وري اِتي ئي ڪيس ڪم ڪرائڻ لاءِ چڪي وئي ٿي وڃين."

راڄ لڪشميءَ ونود ٻيءَ کي ڪاڏيءَ کان وٺي چيو: "منهنجي راڻيءَ ڌيءُ کي نہ ڪم ۾ لڳو رهڻ ئي پسند ايندو آهي."

مهيندر چيو: "اڄ مونکي ڪو ڪم ڪونہ هو، تنهن

ڪري خيال ڪيو هوم ته ونود ليءَ سان گڏجي ويهي ڪو پستڪ پڙهندس.“

ونود ليءَ چيو: ”بيشڪ، اهو ته چڱو آهي. اڄ شام جو مان ۽ تون ويهي دادا جو ڪتاب پڙهنديونسين، ڪيئن؟“

راج لڪشميءَ سوچيو، مهيندر ڏاڍو اڪيلو ٿي پيو آهي، هاڻي اسان کي ڪيس هر طرح وندرائي رکڻ گهرجي. ٽنهي ڪري چيائين، ”هائو چڱو آهي. اسين مهيندر جي روٽي ڪري شام جو اچي هنجو پستڪ پڙهون. ڪيئن مهيندر؟“

ونود ليءَ اک ٽيٽ ڪري هڪوار مهيندر جي منهن ڏي نهاريو. مهيندر چيو: ”چڱو“. پر ڏسڻ ۾ آيو ته چڱو چولدي هن ۾ اتساهه ڪونه وڃي رهيو هو. ونود لي، راج لڪشميءَ سان گڏجي هيٺ هلي ويئي.

مهيندر ڪاوڙجي ويچارڻ لڳو، ’چڱو ته مان به ڪيڏانهن ٻاهر هليو ٿو وڃان ۽ دير دير سان گهر موٽندس.‘ اهو خيال ڪري هن ٻاهر وڃڻ لاءِ ڪپڙا بدلايا پر هنجو ارادو عملي روپ ورتي نه سگهيو. هو ڪيتري مهل ٽائين ڪڏ ٿي ٽهلندو ۽ وري وري ڏاڪڻ ڏي نهاريندو رهيو ۽ آخر اندر ڪمري ۾ وڃي ويهي رهيو. وري خار کائي دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، ’اڄ مان منائي ڇهندس به ڪين. مان ماءُ کي چوندس، گهڻي ڪاڙهڻ ڪري ڇاش سڙي ويئي آهي، منائيءَ مان ميٺاج لڪري ويو آهي.‘

ونود ليءَ، مهيندر کي ڀوڄن ڪرائڻ ويل راج لڪشميءَ کي به پاڻ سان وٺي آئي. راج لڪشمي سهڪي وڏي وڃڻ جي خوف کان اڪثر مٿي اچڻ نه چاهيندي هئي. ونود لي کيس زور ڪري مٿي وٺي آئي هئي. مهيندر نهايت گنڀير منهن سان کائڻ ويٺو.

ونود نيءَ چيو: ”دادا، اهو ڇا؟ اڄ توهين ڪجهه کائو ڇو نه ٿا؟“

راڄ لڪشميءَ وياڪل ٿي پڇيو: ”ڇو پٽ! طبيعت ته نيڪ اٿيئي نه؟“

ونود نيءَ چيو: ”مون ڏاڍي همت ڪري منائي ٺاهي آهي. ڪجهه ته کائي ڏسو. سٺي نه ٿي هجي ته ڀلي نه کائو. زور ڀرڻ تي کائڻ جو ضرور نه آهي.“

مهيندر چيو: ”تو مونکي ڇڳيءَ مصيبت ۾ وڌو. منائي کائڻ لي منهنجي ڏاڍي دل ٿيندي آهي. ڏسجي ٿو ته ٺهي به سٺي آهي؛ پوءِ تون مونکي کائڻ کان روڪين ڇو ٿي؟ تنهنجي چوڻ تي به مان کائڻ کان ڇو رهندس؟“

مهيندر ٻئي منايون کائي خلاص ڪيون. رتي به باقي ڪانه ڇڏيائين.

مهيندر جي کائي رهڻ کانپوءِ ٽيئي وڃي مهيندر جي ڪمري ۾ وينا، پر مهيندر وري پستڪ پڙهڻ جي ڳالهه ئي ڪانه ڇوري. راڄ لڪشميءَ چيو: ”تو جو ڪڏهن ڪتاب پڙهڻ لاءِ ٿي چيو سو ڀلا پڙهه نه؟“

مهيندر چيو: ”پر امي، انهيءَ پوٿيءَ ۾ نه ناڪر ديوتا جي ڪا ڪٿا ڪانه هوندي. انهيءَ ۾ تنهنجو من نه لڳندو.“

'من نه لڳندو! ڇوڪرو چوي ڇا ٿو؟' راڄ لڪشمي سوچڻ لڳي. ڪتاب ڪهڙو به هجي، من لائي ٻڌڻ لاءِ ته هوءَ ارادو ڪري آئي هئي. مهيندر ڪٿي اهو ترڪ ڀاشا ۾ به پڙهي ها ته به هوءَ اهو دل لائي ٻڌي ها! 'آها، ويچارو مهيندر! ڪنوار ڪاشيءَ هلي ويئي اٿس ته هو هيڪلو ٿي پيو آهي. جيڪي هنکي وڻندو سو ماءُ کي ڪيئن نه وڻندو. نه وڻندس ته قصو ڪيئن نڀندو؟'

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ چيو: ڏيرم، توهين هڪڙو ڪم ڪريو. ٻئيءَ جي ڪمري ۾ ’شانتي شتڪ‘ رکيو آهي، اڄ توهين اهو ڪتاب نه پڙهو، اهو ئي ڪٿي پڙهي ٻڌايو. اهو ٻئيءَ کي به وڻندو ۽ شام به مزي ۾ گذري ويندي.

مهيندر هڪوار نهايت دلسوزيءَ مان ونود نيءَ جي منهن ڏي نهاريو. انهيءَ وقت نوڪرياڻيءَ اچي نياپو ڏنو، ’امي، ڪايست ناڪراڻي آئي آهي. اچي توهان جي ڪمري ۾ ويٺي آهي.‘

ڪايست ناڪراڻي راج لڪشميءَ جي گهري ساهيڙي هئي. راج لڪشميءَ لاءِ شام جو هن سان يت شمت هڻڻ جو لوڀ سنوارڻ ڏاڍو ڏکيو هو، تڏهن به هن نوڪرياڻيءَ کي نياپو ڏنو ته ناڪراڻيءَ کي وڃي چوي ته اڄ مهين ماءُ کي مهين ۾ ڪو ڪم آهي. پاڻ سياڻي سانجهيءَ جو ساڳئي وقت ضرور اچي.

انهيءَ تي مهيندر لڪڙ مان چيو: ”امي، توهين هيٺ وڃي هن سان گڏجي چو نه ٿي اچين!“

ونود نيءَ وچ ۾ ئي ٽوڪ ڏنو: ”ٻئي، تنهنجي تڪليف ڪرڻ جي ضرورت نه آهي، مان ئي هيٺ وڃي ٿي هن وٽ ويهان.“

راج لڪشميءَ کان ڳالهين جو لوڀ سنواريو نه ٿيو. هن چيو: ”ڪنوار، توهين تيستائين هتي ويهه، مان ڏسان ٿي ته ڪنهن طرح هنکي اماڻي اچي ٿي سگهان يا نه. توهين تيستر ڪتاب پڙهڻ شروع ڪري ڇڏيو. منهنجي موٽي اچڻ جو انتظار نه ڪجو.“

راج لڪشمي اڃا ڪمري مان ٻاهر نڪتي ئي مس ته مهيندر کان وڌيڪ ترسيو نه ٿيو. ونود نيءَ کي چوڻ لڳو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”توں مونکي اِنهيءَ طرح ڇاڻي واڻي ستائين ڇو ٿي؟“

ونود نيءَ ڇڻ اُڇرج ۾ پڇيو: ”سو ڪيئن دادا، مون توهانکي ڪيئن ستايو آهي؟ مون توهان جي ڪمري ۾ اچي ڏوهه ڪيو آهي ڇا؟ جي اِئين آهي ته اُنجي ڪا ضرورت نه آهي، مان اِجها وڃان ٿي.“ اِئين چئي هوءَ جڻ ناراض ٿي اُٿڻ لڳي.

مهيندر هنکي هٿ کان وٺي چيو: ”اِنهيءَ طرح نه تون مونکي هيڪاري ساڙين ٿي.“

ونود نيءَ چيو: ”نڌهن اِئين آهي!“ مونکي نه خبر ناهي ته مون ۾ ڪو ايترو تاءُ آهي. اِئين نه توهانجو سريرُ ته گهڻت سخت نه هوندو جو ايترو تاءُ سهي وٺو آهي. توهان جي منهن مان نه اِئين نٿو لڳي نه توهين ڪو ڪافي سڙي ڀڄي ويا آهيو؟“

مهيندر چيو: ”منهنجي منهن مان ڪهڙي خبر پوندي. وٺ ڏس.“ اِئين چئي، هن ونود نيءَ جو هٿ وٺي زوريءَ ڇڪي ڪٽي پنهنجي ڇاتيءَ تي رکيو.

ونود نيءَ کان اوچتو زور سان رڙ نڪري ويئي، 'او' مهيندر گهٻرائجي سندس هٿ ڇڏي ڏنو. پڇيائين: ”ڇو، ڇا لڳيءَ؟“ چوندي هن ڏٺو ته ڪالهه ونود نيءَ کي جنهن هنڌ ڌڪ لڳو هو، اُتان رت پيو وهي. مهيندر اُنهيءَ تي اُرمان ظاهر ڪندي چيو: اَفسوس! مون کان غلطي ٿي. اِهو مونکي ياد نه رهيو هو. مان اُنهيءَ کي هينئر دوا لڳائي پٽي ٻڌي ٿو ڇڏيان. اِئين ڪين ڇڏيندوسانءَ.“

ونود نيءَ چيو: ”نه ڪجهه نه ٿيو آهي. توهين تڪليف نه وٺو، مان دوا ڪو نه لڳارائينديس.“

مهيندر پڇيو: ”ڇو، دوا ڇو نه لڳارائيندينءَ؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود ليءِ چيو: ”ڇو وري ڇا ٿيو؟ مون کي توهان جي ڊاڪٽريءَ جي ضرورت نه آهي. ڦٽ جيئن آهي تيئن ڀلي پيو هجي. پاڻيهي ڇٽي ويندو.“

مهيندر اُنهيءَ دم گنڀير ٿي ويو. دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، ’اُهڙيون ڳروليون ته پڇڻ مشڪل آهن. سچ ته اِستريءَ جي من کي سمجهڻ ڏاڍو ڏکيو آهي.‘

ونود ليءِ اُٿي کڙي ٿي. اَيمالي مهيندر کيس روڪيو ڪونه، پر پڇيائينس: ”ڪيڏانهن ٿي وڃين؟“

ونود ليءِ چيو: ”ڪمرآهي.“ اِئين چئي، هوءَ آهستي آهستي هيٺ هلي وئي. مهيندر منٿ ڪن نه ماڻ ڪري وينو رهيو، پوءِ خبر نه آهي ڪهڙو پور پيس جو ونود ليءِ کي وري موٽائي ونئي اچڻ لاءِ لکڙو لکڙو اُٿي کڙو ٿيو، پر ڏاڪڻ ٽائين وڃي وري موٽي آيو ۽ وري اَچي کٽ تي ٽهلڻ لڳو. دل ۾ آيس، ’ونود ليءِ رات ڏينهن کيس ڇڪي پئي ٿي، وري ڪن ڳالهه پرسان ٻه پيهڻ نٿي ڏئي، اِهو ڪهڙو راز آهي؟‘ هنکي اهو فخر هو ته کيس ڪو جيتي نٿو سگهي، سو ڪافور ٿي ويو. پر ڪوشش ڪرڻ تي ته هو ٻئي کي جيتي سگهي ٿو، اُهو فخر به کيس نصيب نه ٿيندو ڇا؟ هن اُنهيءَ ويل پنهنجي هار قبولي پر ٻئي کي هارائي نه سگهيو. دل جي صفائيءَ جي باري ۾ مهيندر جو ڳاٽ سدائين اُوچو رهندو هو. هو اُنهيءَ ۾ ڪنهنکي به پنهنجي مٽ نه سمجهندو هو، پر هنکي اُنهيءَ لاءِ به ڪنڌ جهڪائڻو پيو. هن اُنهيءَ بدلي پنهنجو شان ته وڃايو پر ڪجهه ونيائين به ڪين. ٻيڪاريءَ جيان سنجها جو بند دروازي ٻاهران هٿين خالي راهه ۾ بيٺو رهيو.

ڦگڻ چيٽ ۾ بهاريءَ جي زميداريءَ ٽان سرهن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گلن جي ماکي ايندي هئي. هو هر سال اُنهيءَ مان ڪجهه راج لڪشميءَ لاءِ موڪليندو هو، هن سال به هن اِئين ڪيو هو.

ونود ني خود اُهو ماکيءَ جو مٽڪو، راج لڪشميءَ وٽ کڻي ويئي: چيائين: ”بيئي، دادا ٻهاري لال ماکي موڪلي آهي.“

راج لڪشميءَ چيس: ”ڌيءُ، وڃي ڀنڊاري ۾ رک.“

ونود ني ماکي رکي آئي ۽ اچي راج لڪشميءَ وٽ ويٺي. چيائين: ”ٻهاري دادا توهانکي ڪڏهن وساري ٿو. ويچاري کي ماءُ ڪانهي، توهانکي ئي ماءُ ڪري ليکيندو آهي.“

راج لڪشمي، ٻهاريءَ کي مهيندر جو ڀاڇو ڪري ليکيندي هئي. هنکي هن نسبت وڏيڪ ڪا چاهه ڪانه هوندي هئي. هوءَ هنکي سدائين گهر جو ري ڳڏو، سدائين هڪيو ۽ سدائين اڻ چنتيو آگياڪاري شيوڪ ڪري سمجهندي هئي. ونود نيءَ جڏهن راج لڪشميءَ کي، ماءُ هيڻ ٻهاريءَ جي ماءُ برابر ڪري چاٽايو، تڏهن اِهو خيال اوچتو راج لڪشميءَ جي ماءُ ري هردي کي ڇهي ويو. اوچتو دل ۾ آيس، ’اِهو سچ آهي، ٻهاريءَ کي ماءُ ڪانهي. هو مونکي ئي ماءُ ڪري ليکيندو آهي.‘ ياد آيس ته هو برابر دک درد ۽ بيماري سيماريءَ ۾ بنا وڏائيءَ، ري ڪوٺئي سدائين چپ چاپ نشنا سان اچي سندس سيوا ڪندو آهي. پاڻ هنجون سيوائون سياويڪ طرح ڇڻ ساهه کڻڻ ۽ ساهه ڇڏڻ جيان وٺندي آئي آهي ۽ اُنجي لاءِ هنجي تورن مڃڻ جو خيال به ڪڏهن سندس من ۾ ڪونه آيو آهي. تڏهن باقي ٻهاريءَ جي پرگهور ڪير لهندو هو؟ جيستائين اَنپورڻا هئي ليستائين اُها سندس سار سنڀال پيئي لهندي هئي. راج لڪشمي سمجهندي هئي ته اَنپورڻا ٻهاريءَ کي همت ۾ رکڻ لاءِ اِهو ڍڪاءُ ٿي ڪري.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راج لڪشميءَ ٿڌو ساهه کڻي چيو: ”ٻهاري مونکي پنهنجي پيت جائي ڀت سمان ٿي آهي.“ اِئين چوندي ٿي هن جي دل ۾ آيو ته، ’ٻهاري ڪيس سچ پچ ته پنهنجي پيت جائي ڀت ڪان به وڌيڪ پيار ٿو ڪري ۽ هن پنهنجي نِهه-سوارٿ شردا ڀڳتي سدائين جيئن جو تيئن چالو رکي آهي؛ جيتوڻيڪ ڪيس ڪڏهن اُنجو عيوضو نه مليو آهي. اُنهيءَ خيال ايندي ٿي هنجي اندر مان اِئين سياويڪ ئي هڪڙو ٿڌو ساهه نڪري ويو.

ونود نيءَ ڳالهه کي اڳتي وڌايو، چيائين: ”ڀئي، هنکي توهان جي همت جي روني ڏاڍي وڻندي آهي.“

راج لڪشميءَ سڪ ڀڏي فخر مان چيو: ”هنکي مهيءَ جو شروو ته ڀئي ڪنهنجي همت جو وڻندو ني ڪونهي.“ چوندي چوندي ڪيس ياد آيو ته ٻهاري ڪيترن ڏينهن کان آيو ئي ڪونهي، تنهن ڪري چيائين: ”ڪنوار، اهو ته چڱو ۾ ٻهاري ڪيترن ڏينهن کان ڏسجي چو ڪين ٿو؟“

ونود نيءَ چيو: ”ڀئي، مونکي به ته اِهو ئي خيال پئي آيو. ڏسجي ٿو ته ڀرڻي کان پوءِ تنهنجو ڀت ڪنوار ۾ ئي اُهڙو ته مشغول ٿي ويو آهي جو ڪو سهڻ ساٿي وٽس اُچي به ته ڪيئن اُچي؟“

راج لڪشميءَ کي اهو سبب دل سان لڳو. مهيندر اِستريءَ جي موهه ۾ ڦاسي پنهنجن سيني گهڻ گهرن کي رساڻي ڇڏيو آهي. ٻهاريءَ کي رسڻ لاءِ واجبي سبب آهي. هو اُچي به ڪيئن؟ ٻهاريءَ کي پنهنجي قطار ۾ ڏسي، هن ڏانهن راج لڪشميءَ جي همدردي هيڪاري وڌي ويئي. هوءَ ونود نيءَ کي وستار سان ٻڌائڻ لڳي ته ڪيئن ٻهاريءَ ننڍپڻ کان وٺي ڪنهن به سوارٿ کان سواءِ مهيندر جي ڀلائي

پئي ڪئي آهي ۽ هنجي صدقي ڪيترا ڀيرا ڪيترا ڏک ڏنا اٿس. ٻهاريءَ جي مثال مان پٽ خلاف پنهنجي ڏانهن جي پنيرائي به ڪيائين. چوڻ لڳي، 'جيڪڏهن مهيندر نئينءَ مان آندل ڪنوار صدقي پنهنجن ڇهون سڳتين کي لائين وساري ڇڏيندو ته پوءِ دنيا ۾ باقي انصاف ڪٿي رهندو؟'

ونود نيءَ چيو: "ٻئي، سياڻي آرتوار آهي، توهان ٻهاري دادا کي روئي ڪاڻ جو نوٽو موڪلنديءَ ته هو ڏاڍو خوش ٿيندو."

راج لڪشميءَ چيو: "ڏيءَ، تنهنجي صلاح ڏاڍي سٺي آهي. مان مهيندر کي گهرائي ڪيس ٻهاريءَ ڏي نوٽ موڪلڻ لاءِ ٿي چوان. هو پاڻيهي ٻهاريءَ کي نوٽو موڪلي ڏيندو."

ونود ني: "نه ٻئي لائين نه، هنکي نوٽو توهان پاڻ موڪل."

راج لڪشمي: "ڏيءَ، مان ڪو نو وانگر پڙهيل ڳڙهيل نوروئي آهيان جو نوٽو لکي موڪليانس."

ونود نيءَ چيو: "سو ڇا ٿي پيو ٻئي، جي توهان پڙهيل ڳڙهيل ناهين نه مان ٿي تنهنجي طرفان ڪيس نوٽو لکي موڪليان." ائين چئي، ونود نيءَ راج لڪشميءَ طرفان ٻهاريءَ ڏي نوٽو لکي موڪليو.

آرتوار جو ڏينهن، مهيندر لاءِ خوب خوشيءَ جو ڏينهن ٿيندو هو. هو ڇنڇر رات کان ٿي اُن لاءِ سنون سڄڻ لڳندو هو. جيتوڻيڪ هيلتائين سندس سڄيل سنون ڪڏهن پوريون ڪونه ٿيون هيون؛ تڏهن به آرتوار جي پرڀات جو سوجهرو ٿي هن جي اکين ۾ اُمرت جي ورشا وسائڻ لڳو. جاڳيل شهر جي ڇهل پهل هن جي ڪنن ۾ ٻي نظير سنگيت جيان گونجڻ لڳي. گهر ۾ ڪجهه وڌيڪ ڇهل پهل ڏسي هنکي عجب لڳو. هن جي دل ۾ سوال اُٿيو- گهر ۾ اينترو هل هلاچو ڇاجو آهي؟ ڇو اُميءَ جو ڪو ورت آهي ڇا؟' هونءَ جو هوءَ

سدائين گهر جي ڪم ڪار جو بار ونود ٻيءَ مٿان رکي ٻي فڪر تي ويندي هوندي آهي، سو نه اڄ ڏسڻ ۾ ٿو اچي. اڄ نه هوءَ پاڻ جهڙي ڪٿي نٿي ٻڌجي!

اُنهيءَ هل هلاچي ۾ ڏهه ورهيه وڃي ويا. هو اُنهيءَ وچ ۾ ڪنهن به ڀائي، ڪن لاءِ به ونود ٻيءَ سان ملي نه سگهيو. ڪتاب ۾ من لڳائڻ چاهيائين پر اُن ۾ به من نه لڳس. اخبار جي هڪ اِشتهار تي پندرهن منٽن تائين اَجائي نظر اَٽڪائي ويٺو رهيو. آخر رهي نه سگهيو اُٿي هيٺ لهي ويو. ڏٺائين ته ماڻس خود چلهه تي ويٺي آهي ۽ ونود ٻي ساڄهيءَ جو پلاند ڪمر ۾ ٻڌي ڪيس مدد پيئي ڪري.

مهيندر سوال ڪيو: ”امي، اڄ ڇا آهي؟ گهر ۾ ڏاڍي ڌوم ڌام لڳي پيئي آهي؟“

راج لڪشميءَ جواب ڏنو: ”توکي ڪنوار ٻڌايو ڪو نه ڇا؟ اڄ مون ٻهاريءَ جي روٽي موڪلائي آهي.“

ٻهاريءَ کي نوتو! مهيندر ننهن کان وٺي چوٽيءَ تائين سڙي ويو. هن اُنهيءَ دم چيو: ”پر امي، اڄ نه مان گهر ۾ ڪو نه هوندس.“

راج لڪشميءَ پڇيو: ”ڇو؟“

مهيندر جواب ڏنو: ”اڄ مونکي ٻاهر وڃڻو آهي.“

راج لڪشميءَ چيو: ”نه پوءِ ڪائي ڳڻي پوءِ ڪري وڃجانءِ. گهڻي دير ڪانه لڳنديءِ.“

مهيندر: ”مونکي هڪ دوست وٽ روٽيءَ جو نوتو مليل آهي.“

ونود ٻيءَ اَک ٽيٽ ڪري هنتي مٿاڇري نظر وڌي ۽ چيائين: ”ڀلي، جي ٻاهر روٽي موڪلايل اٿس ته ڀلي وڃي. ٻهاري دادا اَڪيلوئي روٽي کائي ويندو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر ماءُ پنهنجن هٿن سان دل لائي ڏاڍي جتن سان روٽي تيار ڪري ۽ پت نه کائي سو راج لڪشميءَ کان ڪٿي ٿي سگهيو. هوءَ مهيندر کي جيترو زور ڪرڻ لڳي، اوترو ئي هوُ نٽائڻ لڳو. هو چوڻ لڳو: ”منهنجو نوٽي تي وڃڻ نهايت ضروري آهي. مونکي وڃڻو ئي پوندو. توهان ٻهاريءَ کي نوٽي موڪلڻ کان اڳ مون کان ڇو نه ٿي پڇيو؟“

مهيندر اُهڙيءَ طرح ناراضپو ظاهر ڪري ماءُ کي سزا ڏيڻ جي سٽ سٽي. راج لڪشميءَ جو سمورو اُتساهه ويندو رهيو. دل ٿيس ته جيڪر روٽي تيار ڪرڻ ڇڏي ڏئي. ونود نيءَ چيو: ”ٻئي، تون ڪو خيال نه ڪر. دادا جن اهو سڀ ٻاهريون ڏکو ٿا ڏيکارين. هو ٻاهر اُصل ڪو نه ويندا.“

راج لڪشميءَ ڪنڌ ڌوڻي چيو: ”نه ڌيءُ، تون مهيندر کي ڪو نه سڃاڻين. هوُ هڪوار جنهن ڳالهه تي چڙهندو آهي، اُنهيءَ تان هيٺ اُصل نه لهندو آهي.“ نيٺ ثابت اِئين ئي ٿيو ته ونود نيءَ، مهيندر کي راج لڪشميءَ کان گهٽ ڪو نه ٿي سڃاتو. مهيندر سمجهيو ٿي ته ٻهاريءَ کي ونود نيءَ ئي نوٽو ڏياريو آهي. اُنهيءَ ڪري ساڻس هنجي دل جيترو سڙڻ لڳي، اوترو ئي هن لاءِ ٻاهر وڃڻ اُڪو ٻڻجي ويو. هوُ اُنهيءَ ڏسڻ کان سواءِ پلا ڪيئن ٿي رهي سگهيو ته ٻهاري سندس گهر اُچي ڪيئن ٿو ورتي ۽ ونود ني هن سان ڪيئن ٿي هلي. هن دل ۾ سمجهيو ٿي ته اِهو ڏسي ڪيس سڙڻو پوندو. تڏهن به هن ٻنهي جي هلت چلت ڏسڻ نهايت ضروري ٿي سمجهي.

اُنهيءَ ڏينهن ٻهاري گهڻي ڏينهن کان پوءِ هڪ نوٽي تي ڏنل متر جي روپ ۾ مهيندر جي گهر پڌاريو. جيڪو گهر ٻالپڻي کان ئي سندس ڏنل واتل هو، جتي هو گهر جي ٻار

جيان ئي وڃل چيل ايندو ويندو هو، کيڏندو ڪڏندو هو ۽ کيچل مسخري ڪندو هو، اُنهيءَ گهر جي دروازي وٽ اَچي، هو هڪوار ڪن پل لاءِ هچڪي بيهي رهيو. هنجي اَندر جي عميق مان ڳوڙهن جي هڪ ڇولي اُٿي هنجي دل جي دروازي مان لنگهي پنبڻين تي اَچي پهتي. هو اُنهيءَ درد کي پِي منهن تي مرڪ آڻي در اَندر گهڙيو ۽ تازو وهنجي آيل راج لڪشميءَ کي نمي نمسڪار ڪري سندس چرڻن جي رج ڪڻي مٿي سان لاتائين. جن ڏينهين هوُ روز اَئي ايندو هو، تن ڏينهين هو راج لڪشميءَ کي اِئين پرڻام ڪونه ڪندو هو. هنجي پرڻام ڪري اُٿندي ئي راج لڪشميءَ سندس مٿي تي هٿ گهمائي آسيس ڪئي. هن اُنهيءَ وڃل گهڙي همدرديءَ مان ٻهاريءَ ڏانهن اُکيئين ڪان وٺي سڪ ڏيکاري چوڻ لڳي: "چو ٻهاري، تون ڪيترن ڏينهن کان اَسان وٽ اَچين ڪونه ٿو. مان روز پيٺي اوڪاسيندي هيس ته ٻهاري اَج ضرور ايندو، پر تنهنجو پتو ئي نه پوندو هو."

ٻهاريءَ ڪلي چيو: "اَمي، جي مان روز روز پيو اَچان ها ته تون پنهنجي ٻهاريءَ کي روز ته ياد ڪونه ڪرين ها. ٻانُو مهين ڪٿي آهي؟"

راج لڪشميءَ اُداس ٿي چيو: "پٽ، خبر نه آهي ته اَج ڪٿي روئي مرڪلايل هئس سو اوڏانهن هليو ويو آهي."

اِهو ٻڌي ٻهاريءَ جو من وياڪل ٿي ويو. ٻالپڻي کان جهولي سنگت جي اِهڙي ڀڄائي! هن هڪڙو ٿڌو ساهه کڻي من مان ساري دک جي ڀاڪي کي ٻاهر ڪڍڻ جي ڪوشش ڪندي چيو: "چڱو پلا، ٻڌايو ته ڇا ڇا تيار ڪيو اٿو؟" اِئين چئي، هو هڪ هڪ ڪري پاٽکي وٽندڙ ڪاڍن جي ڇپا ڪرڻ لڳو. جنهن ڏينهن لڪشمي پاڻ رڌيندي

پڇائيندي هٿي اُنهيءَ ڏينهن بهاري پاٽڪي ذرا وڌيڪ ڏيکاءُ سان ليپايل ڏيکارڻ چاهيندو هو. پوڄن جي لالچ ڏيکاري هو راج لڪشميءَ جي ماتري هردي جو سنيهه ڇڪي ونندو هو. اُنهيءَ ڏينهن ۾ بهاريءَ جو رسوئيءَ لاءِ اهڙو چاهه ڏسي راج لڪشميءَ کلندي پنهنجي لوپي اُتيءَ کي دلاسو ڏنو.

ايتري ۾ مهيندر اوچتو اندر لنگهي آيو ۽ مريادا طور باهرئين ٻني سگهٽي آجيان ڪندي خشڪ آواز ۾ بهاريءَ کان پڇيائين: ”ڪيئن، بهاري، ڪيئن آهين؟“

راج لڪشميءَ پڇيو: ”چو مهين، تون لوٽي ٿي نه وئين چا؟“

مهيندر لڄ لڪائڻ جي ڪوشش ڪندي چيو: ”نه، مون اڻوٽي ڏيندڙ کي جهلائي موڪليو.“

ونودني وهنجي آئي نه پهرين نه بهاري ڪجهه ڪڇي ٿي نه سگهيو. هو مهيندر ۽ ونودنيءَ کي جنهن روپ ۾ ڏسي ويو هو، سو دل تي اُجا تازو هوس.

ونودنيءَ سندس ويجهو اچي منٺڙي آواز ۾ چيو: ”چو دادا، توهين نه جڻ سڃاڻو ٿي ڪونه ٿا.“

بهاريءَ چيو: ”سيڻي کي سڃاڻي سگهجي ٿو چا؟“

”جيڪڏهن تورو خيال هجي نه سڃاڻي چونه ٿو سگهجي.“

ونودنيءَ ڪجهه آهستي پرڻ پرڻ ڪندي چيو. پوءِ وري ڏاڍيان پڦيءَ کي سڏ ڪري چيائين: ”ٻئي، روٽي تيار آهي.“

مهيندر ۽ بهاري ٻئي کائڻ وينا. راج لڪشمي سندن پر ۾ ويهي ٻنهي کي کارائڻ لڳي ۽ ونودني کاڌو پرچڻ لڳي. مهيندر جو ڌيان کائڻ ۾ نه هو. هن جي نظر پرچڻ ۾ هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن ڏسڻ ٿي چاهيو ته روئي پرچڻ ۾ ڪا پاسخاطري نه ڪانه ٿي ٿئي. هنکي لڳو ته ٻهاريءَ کي ٻوڄن پرچيندي، ونودنيءَ کي ڄڻ ڏاڍي خوشي ٿئي ٿي. ٻهاريءَ جي پاتل ٽي ڏهيءَ جي ملائي ۽ روهوءَ مڇيءَ جي منڊي پرچي ويئي. انهيءَ جو جواب نه سولو هو، مهيندر گهر جو پاڻي هو ۽ ٻهاري ٻولو ڏيئي گهرايل مهمان. پر جيئن نه ڪلي شڪايت ڪرڻ جو موقع نه هو، تنهن ڪري مهيندر هيڪاري وڌيڪ سڙڻ لڳو. لپسي مڇين ماڻ جي منڊ ڪانه هئي پر اتفاق سان اُهي ملي ويون هيون. انهن مان هڪڙي ڦونڍي واري هئي. ونودنيءَ اها ٻهاريءَ جي پاتل ٽي ٽي پرچي نه هن چيو: ”اونهون، اها مهين دا کي ڏي. هنکي اها ڏاڍي وڻندي آهي.“

مهيندر دٻيل ليڪ چڙ مان چيو: ”نه، نه. موکي نه گهرجي.“

ونودنيءَ هنکي ٻيو ڀيرو زور ڪو نه ڪيو. اها ٻهاريءَ جي پاتل ٽي پرچي ڇڏيائين.

کاڌو پورو ٿيو. ٻئي دوست ٻاهر نڪتا ته ونودنيءَ اکڙو اکڙو پنيان اچي چيو: ”ٻهاري دادا، اُئين تڪڙ ڪري هليا نه وڃجو. هلو ٿورو مٿين ڪمري ۾ هلي ويهو.“

ٻهاريءَ پڇيو: ”۽ تون کائيندينءَ ڪو نه ڇا؟“

ونودنيءَ چيو: ”نه، اڄ ايڪادشي آهي. موکي ورت آهي.“

ليڪ چرچي جي هڪڙي هلڪي مرڪ ٻهاريءَ جي چپن جي ڪنارن تي ڊوڙي ويئي. انهيءَ جي معنيٰ، ڄڻ هو چوڻ چاهيندو هجي ته ’هڪ پاسي گيارس جو ورت به آهي. ٻئي پاسي ڪم هاج جي پرٻنڌ ۾ به ڪمي ڪانهي!‘

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مرڪ جي اِها سرڪ ونود نيءَ جي نظر کان لڪي نه رهي. پر جيئن هوءَ هٿ واري زخم کي سهي ويئي هئي، تيئن اِهو سوُر به اندر ئي اندر ۾ پي ويئي. هڪوار وري ڪيس منٿ ڪندي چيائين: ”توهالڪي منهنجي سر جو قسم آهي، هلو، هلي مٽي ويهو.“

مهيندر اوچتو ٻي پڙ لڳي ٽولي گرم ٿي چيو: ”عقل سان ته جڻ تنهنجو ڪو واسطو ئي ڪونهي. ڪنهن کي ڪو ڪم هجي يا ڪنهنجي دل هجي يا نه، ته به ضرور هلي ويهي؟ ايتري خاطرداريءَ جو مطلب ته مان سمجهي نٿو سگهان.“

ونود ني ٿورڪ ڏيئي کلڻ لڳي. چيائين: ”ٻهاري دادا، ٻڌو! پنهنجي مهيندا جون ڳالهيون ٻڌو. خاطرداري لفظ جو ڊڪشنريءَ ۾ ٻيو ڪو مطلب ئي ڪونهي.“ وري مهيندر ڏي منهن ڪري چوڻ لڳي: ”چوڻ لاءِ جيڪي چوڻو هجيوَ سو ڀلي چئو، پر خاطرداريءَ جو مطلب ٻالپڻي کان ئي جيترو توهين سمجهو ٿا اوترو ٻيو ڪو شايد ئي سمجهندو هجي.“

ٻهاريءَ چيو: ”مهيندا، هڪڙي ڳالهه آهي. ٻڌو ته سهين!“ ائين چئي، ٻهاري ونود نيءَ کان موڪلائڻ کان سواءِ ئي مهيندر کي ساڻ وٺي ٻاهر هليو ويو. ونود ني ورانڊي جي ڪٽهڙي کي جهلي، چپ چاپ سڄي اڱڻ ڏي سکڻو نهاريندي ئي رهجي ويئي.

ٻاهر وڃي ٻهاريءَ، مهيندر کي چيو: ”پاڻُو، مان هڪڙي ڳالهه جي صفائي ڪرڻ ٿو چاهيان. اسان جي دوستي ڇا اِليئي ختم ٿي؟“

مهيندر جي ڇاتيءَ ۾ اُنهيءَ وقت ٻاهه پئي ٻري. ونود نيءَ جي ٽٽوليءَ ٻاهه جي جهيءَ جيان هنجي دماغ ۾ هڪ سري کان ٻئي سري تائين وڏي هڪي وري وري پئي ساڙيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن چيو: ”انهيءَ سوال جي جواب مان توکي شايد ڪجهه لاڀ نظر ايندو هجي پر مونکي نه اهو چڱو نٿو لڳي. مان پنهنجي گهر جي زناني پاڱي ۾ پٽي ڪنهنکي ڏسڻ نٿو گهران. مان گهر کي گهر ئي رکڻ ٿو گهران“

ٻهاريءَ وڌيڪ ڪجهه نه ڪڇيو. اُئين ئي هليو ويو.

سانڊ جي جيئيءَ کان سڙيل مهيندر هڪوار پر ڳڀيا ڪٽي، مان وانود ليءَ سان نه ملندس. پر کن کان پوءِ ئي هو وري هن سان ملڻ جي اُميد ۾ گهر، ٻاهر، هيٺ مٿي، لڪندو ڦٽڪندو چڪر ڪاٽيندو رهيو.

(٢٩)

آشا هڪڙي ڏينهن اَپورٽا کان پڇيو: ”چڱو ماسي، توکي ماسڙ جي يادگيري آهي؟“

اَپورٽا چيو: ”مان اَجا يارهين ورهين جي هيس جو وڌوا ٿي ويس. پتيءَ جي شڪل مونکي اُئين ڌنڌلي دهي طور ياد ايندي آهي.“

آشا پڇيو: ”ته پوءِ تون ڪنهن جو ڌيان ڪندي آهين؟“

اَپورٽا ٿورو مشڪي چيو: ”منهنجو پتي هاڻي جنهن ۾ وسي ٿو، اُنهيءَ ڀڳوان جو.“

آشا چيو: ”اُنهيءَ مان توکي ڪهڙو ڏي ملندو آهي؟“

اَپورٽا سنيهه مان آشا جي مٿي تي هٿ ڦيريندي چيو: ”ڌيءَ، منهنجي من جي ڳالهه تون ڪيئن سمجهندينءَ! اُنکي منهنجو من ٿو ڄاڻي ٻيو اهو ٿو ڄاڻي جنهن جو مان ڌيان ڪندي آهيان.“

آشا من ۾ ويچارڻ لڳي. مونکي جنهنجي رات ڏينهن اُنٽي پهر تاڻ آهي، سو ڇا منهنجي من جي تاس کي نه

جاڳندو هوندو. مان ڇڱيءَ طرح چٽي ليکي نٿي ڄاڻان اُنهيءَ ڪري هن مون ڏي چٺي لکڻ ڇو بند ڪري ڇڏي آهي؟

هيڏانهن هن ڏي ڪيترن ڏينهن کان مهيندر جي چٺي ڪانه آئي هئي. هن هڪڙو ٿڌو ساهه کڻي دل ۾ سوچيو، جيڪس منهنجي اُڪ سؤر هتي هجي ها نه جيڪر مونکي منهنجي من جي مراد موجب چٺي لکي ڏئي ها.

آشا جو همت مهيندر ڏي چٺي لکڻ لاءِ اُنهيءَ سبب نه ورندو هو جو هوءَ سمجهندي هئي ته پتيءَ وٽ ڇڱيءَ طرح نه لکيل چٺيءَ جو ڪو قدر نه ٿيندو. هوءَ جيترو ناهي جوڙي چٺي لکڻ چاهيندي هئي، اوترو ئي سندس اکر ڪري پوندا هئا. جيترو ئي جذبن کي سلجهائي لکڻ چاهيندي هئي، اوترو ئي سندس ٻولي نيک نه بيهندي هئي. جيڪڏهن رڳو شري چرڻي شؤ، لکي ٻنهنجي نالي صحيح ڪرڻ سان مهيندر اُنترياميءَ جيان سندس دل جي سموري آرزو سمجهي سگهندو هجي ته پوءِ جيڪر آشا جي چٺي لکڻ سڦلي ٿي سگهي ها. وڌايا جڏهن ڪيس ايترو پريم ڏنو هو، تڏهن ڪيس اُنجي ظاهر ڪرڻ لاءِ ٻوليءَ جي ايتري ڄاڻ به نه ڏئي ها!

آشا سنڌيا آرتيءَ ڪان پوءِ مندر مان موٽي گهر اچي، ماسيءَ جي چرڻن ۾ ويٺي ۽ آهستي آهستي سندس پيرن کي پيڙون ڏيڻ لڳي. ڳپل مهل سانت رهڻ ڪانپوءِ هن پڇيو: "چڱو ماسي، تون نه چئين ٿي ته استريءَ جو ڌرم آهي پتيءَ کي ايشور سمجهي سندس سيوا ڪري، پر جيڪا استري مورک هجي، جنهنکي پوري سمجهه نه هجي، جنهنکي اِها خبر نه هجي ته پتيءَ جي سيوا ڪيئن ڪجي آهي، اُها ڪيئن ڪري؟"

اَنپور ڻا ڪيتري مهل تائين آشا جي منهن ڏي نهاريندي رهي، پوءِ چيائين: ”ڌيءُ، مورک نه مان به آهيان، پر پوءِ به نه ڀڳوان جي سيوا ڪريان ٿي.“

آشا چيو: ”ڀڳوان نه تنهنجي من ڪي سمجهي ٿو، تڏهن نه هو پرسن ٿئي ٿو. پر سمجهه ڪٿي نه جيڪڏهن پتي، مورک استريءَ جي سيوا مان راضي نه ٿئي نه؟“

اَنپورڻا چيو: ”ڌيءُ، هر ڪنهن کي خوش ڪرڻ جي طاقت نه ڪنهن ۾ به نٿي ٿئي. پر جيڪڏهن استري سچي دل ۽ شرڌا ڀڳتيءَ سان پتيءَ جي سيوا ڪندي رهندي، ۽ گهر گرهستيءَ جون جوابداريون پوريءَ طرح نباهيندي ايندي ته پتي چاهيڪيس ڪيترن جهڙي سمجهي ڌڪاري به ڇڏي پر خود جڳديش کيس نه ڌڪاريندو. هو سندس سيوا قبول ڪندو.“

آشا اُنجو ڪو به جواب نه ڏيئي چپ رهي. هن ماسيءَ وٽان مليل آئت کي دل سان لائڻ جي ڏاڍي ڪوشش ڪئي پر اُهو دلاسو سندس دماغ ۾ اَصل نه ويٺو ته پتي جنهنکي ڪين جهڙي سمجهي ڌڪاري ڇڏيندو، تنهنکي جڳديش ڪيئن ڪامياب بڻائي سگهندو. هوءَ ڪنڌ جهڪائي، ليڻ نمائي ماسيءَ جي پيرن کي زور ڏيندي رهي.

اهو ڏسي اَنپورڻا آشا کي هٿ کان وٺي ڇڪي پنهنجي پرسان ڪري ويهاريو ۽ هنجو مٿو چمي، گهاٽيل گلي کي زور سان صفا ڪري چيائين: ”چني، جيون ۾ دکن، ڪشٽن سهڻ سان جيڪا سکيا ٿي پراڻجي سا رڳو ڪنهنجي اُپديش بدڻ سان نٿي پرائي سگهجي. تنهنجي وهيءَ ۾ تو جيان ٿي منهنجو به پوکڻ ۽ لٽڻ، ڏهڻ ۽ لهڻ جي اُصول ۾ وشواس هو. مون به سنسار ۾ لهڻي ڏيڻي جو ناتو ڳنڍي هلڻ ٿي

چاهيو. تڏهن مان به ٿو چيان دل ۾ سمجهندي هيس ته مان جنهنجي سيوا ڪنديس سو راضي ڇو ڪين ٿيندو؟ جنهنجي پوڄا ڪنديس تنهن جو پرساد ڇو ڪين پائينديس. جنهنجي ڀلائي ڪنديس اهو منهنجي ڀلائيءَ جو قدر ڇو نه ڪندو، پر هر قدم تي ڏسندي هيس ته سڀ پڇ اِئين ٿئي ٿو. آخر هڪڙي ڏينهن نااُميد ٿي سمجهڻ لڳيس ته دنيا ۾ منهنجو ڪيو ڪرايو سڀ اُڪيارٿو ٿي ويو آهي. بس پوءِ ته مان اُنهيءَ ڏينهن ئي سنسار تياڳي هلي آيس. اَڄ مان اِئين ٿي سمجهان ته منهنجو ڪيو ڪرايو ڪجهه به ويرٿ ڪين ويو آهي. ڏيءُ، جيءَ جو سڀ پڇ جنهن سان لهڻي ڏيڻي جو سڄو ناتو آهي، جو سنسار جي هن ڪارخاني جو سڄو سيٺ آهي، تنهن منهنجو سڀ ڪجهه سويڪار ڪيو آهي. هاڻي منهنجو اَندر وارو اِئين مڃي ٿو. جيڪڏهين تون ڏينهين مونکي اُهڙي سمجهه اَچي ها، جيڪڏهن مان سنسار جو هر ڪو ڪم هنجي سيوا سمجهي ڪريان ها، جيڪڏهن مان پنهنجي جيوت کي هنجي دات سمجهي گهاريان ها ۽ اِئين سمجهي سنسار کي پنهنجي دل ڏيان ها ته اُها مان هنکي ٿي اَرپڻ ڪريان، ته ڪير مونکي ڏک ڏيئي سگهي ها؟"

آشا بستري تي ليٽي ليٽي ڳچ رات تائين اُهڙيون گهڻيئي ڳالهيون سوچيندي رهي پر تڏهن به هوءَ پوريءَ طرح ڪجهه به سمجهي نه سگهي. هنجي من ۾ پنهنجي پيءُ ولي ماسيءَ لاءِ اَپار شردا هئي. تنهن ڪري هنجي ڳالهين کي پوريءَ طرح نه سمجهندي به هن اُنهن کي مڃي ۽ اُکين تي رکيو. ماسيس هن دنيا کان دور جنهن ڀڳوان کي پنهنجي دل ۾ جاءِ ڏني هئي تنهنکي هن بستري تي اُٿي ويهي نمي نمسڪار ڪيو. چوڻ لڳي، ڀڳوان، مان هڪڙي اَڻ ڄاڻ ڀوري ڇوڪري آهيان. توکي ڪونه ٿي ڄاڻان. مان رڳو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي پتيءَ کي ڏي ڇاڏيان. منهنجو اِهو اپراڌ ڪميا ڪجو! ڀڳوان، مان جنهن پتيءَ جي پوڄا ڪريان ٿي، تنهن کي تون سمت ڏي ته هو اُنهيءَ کي قبول ڪري. جيڪڏهن هو مون کي قبول نه ڪندو ته مان جيئري رهي نه سگهنديس." ائين چئي هن وري شرڌا سان سر نمائي پرڻام ڪيو.

آشا جي وڏي چاچي جي ڪلڪتي موٽڻ جو ڏينهن آيو. اُنپورڻا، آشا جي وڃڻ کان اڳئين ڏينهن شام جو هن کي گود ۾ ويهاري چيو: "ڌيءَ، منهنجي ڌيءَ، توکي سنسار جي دکن سورن کان سدائين بچائي رکڻ جي سامرٿي مون ۾ ڪانهي. منهنجو توکي اِهو ئي چوڻ آهي ته توکي جيتي به ڪيترو به ڪشٽ ڇو نه ملي، تڏهن به تون پنهنجي شرڌا پنهنجي ڀڳتيءَ کي ڌرِڙ رکجانءِ، جيئن تنهنجو ڌرم اٽل رهي."

آشا هن جي چرڻ رج کڻي مٿي تي لاتي ۽ چيائين: "ماسي مونکي آسيس ڪر ته شل ائين ئي ٿئي!"

(٣٠)

آشا ڪلڪتي موٽي آئي. ونود ليءَ رسي ڪيس چيو: "پيڻ، ايترا ڏينهن ٻاهر رهڻ ۾ سڪڻو چنيءَ جا ٻه اکر به نه ڪونه کڻي لکيءَ؟"

آشا وراڻيو: "۽ پلا تو وري مونکي ڪهڙي چٺي لکي؟"

ونود ليءَ: "مان پلا ٻهرين ڇو لکانءِ ها، پهرين نه توکي ئي لکڻ گهربو هو نه؟"

آشا، ونود نيءَ کي ڳراٽڙي پائي پنهنجو قصور قبول ڪيو، چيائين: "پيڻ، خبر اٿيئي ته مان ڪهڙيءَ طرح لکي ڪونه ڄاڻان، خاص ڪري تو جهڙي پنڊتياڻيءَ کي لکندي نه مونکي شرم ٿي ٿيو."

ڏسندي ڏسندي ٻنهي ساهيڙين جو جهيڙو نبري ويو ۽ ٻنهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي وچ ۾ وري اُڳتين جهڙو پرلم ٻجهي ويو.

ونود ليءَ چيو: ”پيرڻ، تو اُنهي ٻهر پتيءَ سان گڏ رهي ڪيس ڪاري ڇڏيو آهي. ٻنهي ڪنهن جي گڏ رهڻ کان سواءِ هو اڪيلو گهاري نٿي سگهي.

آشا: ”اُنهيءَ ڪري ئي ته مان تنهنجي مٿان اهو بار رکي ويٺي هيس. ڪنهنجو ساٿ ڪيئن ڏجي سو ته تون مون کان به چڱيءَ طرح ڄاڻين ٿي.“

ونود ليءَ چيو: ”ڏينهن جو ته ڪيس ڪاليج موڪلي بي فڪر ٿي ويندي هيس، پر سانجهيءَ جوهن کان جند ڇڏائي نه سگهندي هيس. ويهي پٽ شٽ هڻ، ڪتاب پڙهي ٻڌاءِ. رسڻ ۽ ضد ڪرڻ جي نه حد ٿي ڪا هوندي هيس.“

آشا: ”ڪيئن ٻڌجي ويئينءَ نه! جڏهن تون ماڻهن جو من موهي ٿي سگهين، تڏهن ماڻهو توکي ڇڏيندا ڪيئن؟“

ونود لي: ”پر پيرڻ خبردار ٿجانءِ. دادا جن ڪڏهن ڪڏهن اهڙي نه قلبندي ٻڌندا هئا، جو موڪلي شڪ پوندو هو نه مان شايد ڪا سچ پچ جادوگرياڻي آهيان، جنهنڪي سچ پچ ڪنهنڪي موهڻ جو منتر اچي ٿو.“

آشا کلي چيو: ”سو توکي اهڙو منتر نه ايندو نه پيو ڪنهنکي ايندو. جيڪڏهن تو جهڙي وديا مان موڪلي ڪو ڪٽڪو ئي ملي وڃي ها نه جيڪر مان پاڻ کي وڏ ڀاڳڻ سمجهان ها!“

ونود لي: ”ڇو ڪنهن جي ستيا ناس ڪرڻ تي دل ٿي اٿيئي ڇا؟ پيرڻ، جيڪو سچڻ گهر ۾ وينو اٿيئي، ٻهرين اُنهيءَ جو خير گهر. ٻئي ڪنهنکي موهڻ جو خيال نه ڪجانءِ. اُنهيءَ ۾ وڏو جهنجهٽ اٿيئي.“

اُنهيءَ لي آشا رسي ونود ليءَ کي هٿ سان ٿيلهو ڏيئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيئيندي چيو: ” اِها وري ڪهڙي بيهودي بڪ لڳائي اٿيئي! بس به ڪر. “

ڪاشيءَ کان موٽڻ بعد آشا کي ٻهرئين پيري ڏسندي ئي مهيندر چيو: ”ڏسجي ٿو ته ڪاشيءَ ۾ تنهنجي صحت چڱي سڌري آهي. چڱي ٿلهي متاري ٿي موٽي آهين. “

آشا جو منهن لڄ کان لال ٿي ويو. هن سوچيو ته سندس صحت ڪنهن به طرح سٺي نه رهي ها ته چڱو، پر مان ڏاڍي مورک آهيان. منهنجي ڪابه ڳالهه سولهائيندي نٿي ٿئي. جڏهن منهنجو من اينرو دکي هو، تڏهن به منهنجي مٽي ماري ديهه متاري ٿي ويئي. هڪڙو ته موٽڪي دل جي درد بدلائڻ لاءِ پورا لفظ نٿا ملن، تنهن جي مٿان وري ڪمبخت سرير به اُبتي ساک ٿو ڀري!

هن مٺي پريم ڀرئي آواز ۾ مهيندر کان پڇيو: ” تو هين ڪيئن رهيا ؟ “

اڳيان ڏينهن هجن ها ته جيڪر مهيندر ڪجهه چرچي ۽ ڪجهه ساڀيا مان چويس ها، ’آءٌ ته توکان سواءِ اُصل مئس پئي.‘ پر اوڏيءَ مهل هن کان چرچو ڪرڻ نه پڳو. چرچو چپن تي آڻيندي ئي روڪجي ويو. ساڀيا ۾ ئي چيائين: ” ٺيڪ رهيس، گهڻو ٺيڪ ڪونه هئس. “

آشا ڌيان سان مهيندر ڏي نهاريو. کيس لڳو ته هو اڳئين کان ڪجهه ڏٻرو ٿي ويو آهي. سندس منهن به پيلو پئجي ويو آهي. اکيون ڏرا ڏيئي ويون اٿس. سندن چمڪو وڃي ويو آهي. جڻ ڪنهن اندر جي اڳ، ٻاهر جي جسيءَ جيان چٽي چڏيو اٿس. هوءَ دل ئي دل ۾ دکي ٿي سوچڻ لڳي، ’او، هو، مون کان سواءِ منهنجو ڌڻي ٺيڪ نه رهيو آهي. مان نڌوري هنڪي ڇڏي چو ڪاشيءَ هلي ويس. پتي بيمار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهيو ۽ پٽني ٿلهي مٿاري تي آئي. اُنهيءَ کان هنجي دل ۾ پنهنجي تندرستيءَ ڏانهن نهايت ڪراهت پيدا ٿي.

مهيندر وڌيڪ گهڙي ڳالهه چوري سو سوچيندي سوچيندي ليٽ پيائين: ”جيجي نه خوش چاق هئي؟“

اُنهيءَ سوال جي جواب ۾ جيجيءَ جي خوش چڱي ڀلائيءَ جي خبر ملڻ ڪاپوءِ هن لاءِ آشا سان وڌيڪ ڳالهائڻ ٻولهائڻ ڏاڍو ڏکيو بڻجي ويو. ڪو سوال ئي نه سجهيس جو ڪڍي پڇيس. پرسان ئي هڪڙي، پراڻي اخبار پيئي هئي. هو اُها کڻي ئي دليو پڙهڻ لڳو. آشا ڪنڌ جهڪائي سوچڻ لڳي، هيترن ڏينهن کان پوءِ گڏجاڻي ٿي تڏهن به هن مون سان ڇو دل کولي چڱيءَ طرح ڳالهايو ٻولهايو ڪونه، ايتري قدر جو ڄڻ اَک کڻي مون ڏانهن پورو نهاري به ڪونه سگهيا، اُنجو سبب ڪهڙو آهي؟ مان ئي چار ڏينهن چٺي لکي نه سگهيس، اُنهيءَ سبب ناراض آهن؟ يا مان جو ماسيءَ جي چوڻ تي ڪجهه ڏينهن وڌيڪ ٽڪي پيس اُنهيءَ ڪري ناراض آهن؟ اُنهيءَ طرح آشا نهايت ڳوڙهيءَ دل سان پنهنجو ڏوهه ڳولڻ لڳي.

مهيندر ڪاليج مان ٿي موٽيو. ڏينهن لڙئي جي ناشتي جي ويل راج لڪشمي ويٺي هئي، آشا به پرسان ئي منهن ڍڪي دروازي کي ٽيڪ ڏيئي بيٺي هئي، ٻيو ڪو ڪونه هو. راج لڪشميءَ چنتا مان پڇيو: ”مهين، ڇو اَڄ تنهنجي طبيعت ڪجهه خراب آهي ڇا؟“

مهيندر کڻي ئي جواب ڏنو: ”نه، نه. منهنجي طبيعت ڇو خراب ٿيندي!“

راج لڪشميءَ چيو: ”نه پوءِ، تون ڪجهه کائين ڇو نه ٿو؟“

مهيندر وري چڙي چيو: ”کان نٿو تڏهن ڇا ٿو ڪريان؟“

ڪجهه ڪجهه گرمي ٿيڻ لڳي هئي، مهيندر شام جو بت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لي رکيو هڪ سنهڙي چادر ويڙهي ڪڍ ني پڻي ٿهليو. ڪيس وڏي اميد هئي ته اڄ به سندن پستڪ پڙهڻ جاري رهندو. آنند مٺ ذري گهٽ اڄي ختم ٿيو هو. باقي رکيو به ٿي پرچيد وچي بچيا هئا. ونود ني چاهي ڪيتري به اثر هجي ته به هوءَ ضرور اڄي ڪيس اهي باقي رهيل پرچيد پڙهي ٻڌائيندي. پر شام لنگهي ويئي، ويل ٽري ويئي، ته به هوءَ ڪانه آئي. نيٺ نهايت نااميد ٿي هن کي وڃي بستري جي شرڻ ونڻي پيئي.

سينگار يل سنوار يل لچاري آشا هچڪندي آهستي آهستي ڪمري ۾ گهڙي. ڏٺائين ته مهيندر پلنگ تي سمهيو پيو آهي. هنکي سمجهه ۾ نه آيو ته انهيءَ حالت ۾ هوءَ اڳتي ڪيئن وڌي! وڇوڙي کان پوءِ وري گڏجڻ ويل پهرين ڪجهه وقت لاءِ ڪجهه نئين لڄ ٿيندي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ پريمي ۽ پريمڪا، وڇوڙي واري واٽ کي متائڻ لاءِ جتان وچڙندا آهن، اتي وري ملڻ کان اڳ هڪ ٻئي سان چٽن پريم پرين رسيلين ڳالهين ڪرڻ جي اميد رکندا آهن. آشا به پنهنجي انهيءَ پراڻيءَ سچالي ڀاڳ سيچا ٿي ٻدا سڏ ٿي وري ڪيئن وڃي؟

هوءَ ڪيتري مهل ٿائين، ڪنهن اشاري جي اميد ۾ دروازي پرسان بيٺي رهي پر مهيندر طرفان سڏ جو ڪو به اهڃاڻ ڏسڻ ۾ ڪونه آيس. تڏهن هوءَ نهائت ڌيري ڌيري پير پير ۾ پائيندي اڳتي وڌڻ لڳي. هاندي هلندي جي اتفاق سان اوچتو سندس ڪو ڳهڻو ڪڙڪي ٿي ويو ته هوءَ شرم ۾ ٻڏي ٿي ويئي. نيٺ هوءَ آهستي آهستي ڪري ڌڙڪندڙ دل سان وڃي مچرداني وٽ پهتي. ڏٺائين ته مهيندر کي ننڊ آهي. تڏهن هنکي پنهنجو ٿي سينگار ڇڻ پنهنجن سيني انگن کي جڪڙي ياڻتي ننولي ڪندو ڪلندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏسڻ ۾ آيو. دل ۾ آيس ته جيڪر ٻجليءَ جيان ٽڪو ڏوڙي ڪٽي ٻئي هنڌ وڃي سمهي پوي.

هوءَ جيتري قدر ٿي سگهيس اوتري قدر ٻنا آواز ماٺ ميٺ ۾ شرمائجندي مهيندر جي پنيءَ پاسي وڃي پلنگ تي ويٺي. تڏهن به ايترو ته آواز ۽ ڌڏڪو ٿيو جو مهيندر کي جيڪڏهن سچ پچ ننڊ به هجي ها ته به جيڪر جاڳي پوي ها. پر ايتري هوندي به هنجي اک نه کلي؛ ڇو ته سچ پچ هنکي ننڊ ڪانه هئي. هو پلنگ جي هڪڙي پاسي کان پاسو ورائي سمهيو پيو هو. آشا سندس پنيءَ کان وڃي پاسو وٺي سمهي پيئي. سندس نيڻن مان گونگن ڳوڙهن جي ڌارا پئي وهي. پاسي ورائڻ کان سواءِ به مهيندر کان اهي ڳجها ڳوڙها ڳجها نه رهيا. پنهنجي ٽنرٽا هنجي دل جي پنڊ کي جنڊ جيان پيهين درد سان پيڙي ڇڏيو پر تڏهن به هو ڪنهن به طرح سوچي نه سگهيو ته آشا سان ڪهڙيون ڳالهيون ڪري ۽ ڪيئن پيار ڪري. هو دل ئي دل ۾ پاڻ کي زور زور سان ڌڪارڻ لڳو.

انهيءَ مان ڪيس اَرمان ئي پئي پيو. پنهنجي چڏيءَ کي پرچائڻ جو ڪو اُپاءُ ڪونه سجهيس. ويچارڻ لڳو، پرڀات جو اُٿڻ ويل ته ننڊ جو سانگ ٻڌائي ڪونه سگهندو. ضرور منهن مقابلو ٿيندو تڏهن آشا کي ڇا چوندو، ساڻس ڪهڙيون ڳالهيون ڪندو؟

پر تڏهن آشا ئي ڪيس انهيءَ مشڪلات کان ڇڏائي ڇڏيو. هوءَ پرڀات ٿيڻ کان اڳ ۾ ئي پنهنجي ٻي مالي سينگار کي کڻي پلنگ تان اُٿي هلي ويئي. مهيندر کي منهن به ڏيکاري نه سگهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(٣١)

آشا سوچڻ لڳي، 'ائين ڪيئن ٿيو، مون ڇا ڪيو؟' پر جتي اصل آفت لڪي ويئي هئي، اوڏانهن سندس ڌيان ئي ڪونه ڇڪيو. هن جي من ۾ ڪڏهن ڪو انديشو به ڪونه جاڳيو ته مهيندر ونود ليءِ سان به پريم ڪري سگهي ٿو. هن کي دنيا جو آزمودو ته اصل ڪونه هو. تنهن سواءِ اهو خيال به ڪڏهن سندس ڪلپنا ۾ نه آيو هو ته پاڻ پرڻي کان پوءِ مهيندر کي جهڙو سمجهيو هئائين، تنهن کان ٻئي نموني جو به ٿي سگهي ٿو.

مهيندر ٻئي ڏينهن صبوح جو ڪجهه سوير ئي ڪاليج وڃڻ لاءِ سينڌيو. هن جي ڪاليج وڃڻ وقت آشا نت نيم انوسار دريءَ وٽ بيهي سندس گاڏيءَ ڏانهن نهاريندي هئي ۽ مهيندر به هڪوار منهن ورائي ڪنڌ ڪڍي آشا ڏانهن نهاريندو هو. اهو سندن روزانو نيم هو. انهيءَ هير سبب گاڏيءَ جي گهڙڪي ٻڌندئي، آشا وڃي دريءَ پرسان بيٺي ۽ مهيندر به عادت انوسار ڪن لاءِ هڪوار اکيون ڪڍي مٿي نهاريو. ڏٺائين ته آشا دريءَ وٽ بيٺي آهي. ڪپڙا ميرا، وار وکريل ۽ منهن سڪو پيو اٿس. اهو ڏسندي ئي هن انهيءَ دم ڪنڌ ڪڍي هيٺ جهڪايو ۽ هٿ وارو ڪتاب کولي اکيون ڪڍي ان ۾ کپايائين. ڪيڏانهن ويئي اها چئن چشمن جي خاموش ٻولي ۽ ڪيڏانهن ويئي اها چدبالي مرڪ!

گاڏي رواني ٿي ويئي. آشا جيئن جو تيئن اتي ئي پٽ تي ويهي رهي. هن کي سارو جيون ۽ جڳت بي رسو پيئي معلوم ٿيو. ڪلڪتي جي روزاني جيون جي ڪاروبار جي وهڪري ۾ اهو وقت وير چڙهڻ جو هو. ساڍا ڏهه لڳا هئا. آفيس ڏانهن ويندڙ گاڏين جي لاڏي لڳي پيئي هئي. ٽرام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنيان ٽرام ٻوڙندي پٺي وئي. اُنهيءَ وٽ پيچ، ٻڪ ٻوڙ ۽ هل هلاچي جي لهرن ماريندڙ ساگر جي ڪناري هيءَ ويچاري اَڪيلي درد جي ماري مايوس ۽ ساٽي ٿي پيئي هئي.

هنجي من ۾ اوچتو هڪڙو ويچار اُٿي کڙو ٿيو. هوءَ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي، 'هاڻي سمجهه ۾ آيم. دادا ٻهاري ڪاشيءَ آيو هو نه. اُها خبر ٻڌي ئي هوءُ ناراض ٿيا آهن. اُنهيءَ کان سواءِ اُنهيءَ وچ ۾ هنجي ناراض ٿيڻ جو ٻيو نه ڪو ڪارڻ ڪونه ٻٺيو آهي. پر اُنهيءَ ۾ منهنجو ڪهڙو قصور آهي؟'

سوچيندي سوچيندي اوچتو هڪ ڪن لاءِ جڻ آشا جي دل جو لسپندن بند ٿي ويو. هنجي دل ۾ اوچتو شڪ جاڳيو ته شايد سندس پتيءَ کي شڪ جاڳيو آهي ته ٻهاريءَ جي ڪاشيءَ وڃڻ ۾ آشا جو به ڪو لاڳاپو آهي. اهو ڪم ٻنهي جي ڳجهيءَ صلاح مصلحت سان ٿيو آهي. ڇي، ڇي. اَهڙو شڪ! ڪهڙي نه شرم جي ڳالهه آهي. هڪڙو ته ٻهاريءَ سان سندس نالو ڳنڍڻ ئي ڏڪار جهڙو آهي. تنهن هوندي به جيڪڏهن هن کي شڪ جاڳيو هجي ته پوءِ ته پاڻ بچائي نه سگهبو. پر جيڪڏهن سچ پچ شڪ جو ڪو سبب آهي، جيڪڏهن ڪانئس ڪو اَپراڌ ٿي ويو آهي، ته پوءِ هو کيس صفا کولي چوي ڇو نه ٿو؟ اِنصاف ڪري کيس واجبي سزا ڇو نه ٿو ڏئي؟ پر مهيندر نـه کيس کولي ڪجهه نه چئي، ڪانئس پاسو ڪندو منهن لڪائيندو ٿي ويو. انهيءَ ڪري آشا جي من ۾ وري وري اهو خيال پئي آيو ته مهيندر جي من ۾ ضرور اهڙو ڪو شڪ آهي جنهنکي هو خود اَنياءُ ٿو سمجهي پر سندس اڳيان ڪليءَ طرح قبول ڪندي به لڄ ٿي ٿئيس. نه ته جيڪر هنجو منهن اِئين ڏوهيءَ جهڙو ڇو ڏسجي؟ ڪاوڙيل منصف جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهن ته اهڙو ڀيلڙو ٿيڻ نه گهرجي.

مهيندر ڳالهائيءَ مان اوچتو هڪ نئين جهلڪ ۾ آشا جو جيڪو لٽل درديلو منهن ڏٺو هو، تنهنڪري هو سڄو ڏينهن پنهنجي دل جي پٽيءَ تان ميساري نه سگهيو. هنڪي ڪاليج جي هر ليڪچر ٽوڙي ساٿي وديارٿين جي هر ميڙاڪي جي وچ ۾ وري وري اهائي آشا جو لٽل پيلڙو منهن، اهيئي اٿيا وڪڙيل وار، اهي ئي ميرا ڪپڙا، اهائي درد ڀري وياڪل نهار صاف صاف جهلڪندي ڏسڻ ۾ پئي آئي.

ڪاليج جا ڪلاس پورا ٿيا. هو وڃي ڳول دڳهيءَ جي ڪناري ڪناري گهمڻ لڳو. هنڪي گهمندي گهمندي سنجها ٿي ويئي، لڏهن به هو ڪو فيصلو ڪري نه سگهيو ته ڪيئن آشا سان ڪئين هلڻ گهرجي؛ ديا جو ڀوننگ ڪري يا صفا لرد ٿي بڻجي. سندس دل ۾ اهو سوال اٿيو ئي ڪو نه، ته ولوديءَ کي ڇڏي ڏيڻ گهرجيس يا نه. باقي اُنهيءَ سوال سندس دل کي پئي ولوڙيو ته پاڻ ديا ۽ پريم ٻنهي جي ڳهر کي ڪيئن پورو ڪري.

آخر هن پنهنجي من کي سمجهائڻ شروع ڪيو ته آشا سان اُجا منهنجو جيترو پريم آهي، اوترو بلڪل ٿورين استرين کي نصيب ٿو ٿئي. ايترو سڪ پريم پائي آشا ڇو ڪين راضي رهندي؟ منهنجي دل ايڏي ڪشادي آهي جنهن ۾ ولودي ۽ آشا ٻئي مزي سان سمائجي سگهن ٿيون. ولوديءَ سان منهنجو جيڪو پورو پريم سبنڌ آهي سو آشا سان منهنجي گرهست جي لالي کي ڪوبه نقصان نه رسائيندو.

اهڙيءَ طرح من کي سمجهائي مهيندر دل تان هڪڙو وڏو بار لاهي ڇڏيو ۽ اهو ويچار ڪري ته هنجو من فڪر ۽ خوشيءَ کان ٽڙي پيو ته ولوديءَ ۽ آشا ٻنهي مان ڪنهنکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بہ چڙهڻ کان سواءِ بہ چنڊ رمائن جي چانڊوڻين سان چمڪندڙ
گهر ۾ هوءُ بلڪل مزي سان جيئن گهاري سگهندو. هوءَ اِهو
اِرادو ڪري نهايت ٽڪڙو ٽڪڙو گهر ڏي هلڻ لڳو. اُنهيءَ
لاءِ تہ سويل ئي بستري تي وڃي، لاڏ پيار ۽ مٺن ٻولن سان
آشا جي من تان سموري ڏک کي ڪن پل ۾ مٽائي ڇڏي.

مهيندر جي رسوئي ڪائڻ ويل آشا حاضر ڪانہ رهي،
تڏهن بہ هو اِهو ويچار ڪري تہ آخر هوءَ سمهڻ تہ ايندي ئي،
پنهنجي ڪمري ۾ وڃي پلنگ تي ليٽي پيو. پر صفا سانت
نويڪلي ڪمري ۽ سڄي سيج سندس دل ۾ ڪهڙيون
يادگيريون اُڀاريون؟ نہ جهونيون، آشا سان نئين پرڻي جي
نت نئين پريم ليلا جون، پر هڪدم نئين نرالي قسم جون.
آشا سان پريم ليلا جون آهي جهونيون يادگيريون هنجي چت
تي اِئين جهيڻيون ٿي ويون هيون، جيئن سج جي سوجهري
۾ چنڊ ۽ تارن جو سوجهرو جهيڻو ٿي لڪي ٿي ويندو آهي.
اُنهيءَ جي جاءِ تي اُنهيءَ يورپي ڇوڪريءَ جي نرمل
لچاري مورت کي ڏکي هڪ تيز ٻهڪندڙ جوين ڀري
نئين صورت چمڪي اُٿي هئي. پلنگ تي ليٽندي ئي
مهيندر کي، ونود ڏي کان 'وش ورڪيہ' ڪسڻ واري ڇڪتاڻ
ياد اچي وئي ۽ وري اُنهن ڏينهن جي يادگيري اچي ويس
جن ڏينهين سنجها کانپوءِ ونود کيس 'ڪپال ڪنڊلا' پڙهي
ٻڌائيندي هئي. ناول پڙهندي پڙهندي رات پئجي ويندي
هئي. گهر جا سڀ ڀاتي سمهي پوندا هئا. هڪ ڪني رات
جو جڏهن چوڌاري سانت لڳي پيئي هوندي هئي، اُنهيءَ
نويڪلي، ايڪانت ڪمري جي سناٽي ۾ ونود ڏيءَ جو جڏهن
پريو مڌر آواز آهستي جهيڻو ٿي گهٽجڻ لڳندو هو،
تڏهن هوءَ اوچتو سجاڳ ٿي، پاڻ سنڀالي پستڪ رکي اُٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڙي ٿيندي هئي. پوءِ پاڻ کيس چوندو هو: ”مان ٿوڪي ڊاڪٽر لاهي هيٺ ڇڏي اچان؟“ اِهي ڳالهيون وري وري ياد ڪندي مهيندر جي سڄي سرير ۾ ڪتڪتائيءَ جهڙي خوشيءَ پري مني سرسراهٽ اُڀري تي ويئي. رات وهامندي تي ويئي، مهيندر جي من ۾ تورو تورو شڪ جاڳڻ لڳو. آشا اِجها پيئي ايندي هوندي پر ڏسندي ڏسندي ويل وهامي ويئي. آشا آخر ڪانه آئي.

مهيندر سوچڻ لڳو مان نه پنهنجي فرض بجاءِ آڻڻ لاءِ تيار هوس، پر جي آشا اُجايو ناراض ٿي نه ايندي ته مان ڇا ڪندس! سوچيندي سوچيندي پاڻ کي اخلاقي جوابداريءَ کان آجو سمجهي هو آڌيءَ رات ٿاڻي وري گهرائيءَ سان ونودنيءَ جي ويچار ۾ لڳي ويو.

جڏهن گهڙيال ڏهن جا ٺڪاءَ وڄايا تڏهن هن کان رهيو نه ٿيو. هو مڇردانيءَ مٿي کٽي پلنگ تان هيٺ لٿو؛ ڪمري مان نڪري ٻاهر ڪليل ڪڏ تي هليو ويو. چوڌاري نظر ڦيرائي ڏٺائين. اونهاري جي چانڊوڪي رات نهايت منوهر پئي لڳي. ننڊ ۾ سمهيل ڪلڪتي شهر جي ايڪانت شانتي جڻ نوپل سانتيڪي ساگر جي مانيٺي پاڻيءَ جيان ڇهڻ جهڙي پئي معلوم ٿي. گهريءَ رات جو وٿندڙ مانيٺي هير جڻ اڻ ڳڻين ماڙين مٿان مهانگريءَ جي ننڊ کي هيڪاري گهرو ڪندي آهستي ٺهلندي ٽلڪندي هلندي تي ويئي.

مهيندر جي گهٽڻ ڏينهن جي سانڊيل سڪ جهل نه ڏني. آشا جي ڪاشيءَ مان موٽڻ کان پوءِ ونودني کيس اَصل ڏسڻ ۾ ڪانه آئي هئي. چانڊوڪيءَ جي نشي ۾ چور نويڪليءَ رات مهيندر کي موهي ونودنيءَ ڏانهن گهلي وڃڻ لڳي. مهيندر ڏاڪڻ لهي هيٺ ويو؛ ونودنيءَ جي ڪمري جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهڙ واري وراڻدي ۾ وڃي ڏٺائين ته ڪمري جو دروازو کليو پيو هو. هو ڪمري ۾ اندر لنگهي ويو. ڏٺائين ته هنڌ وڇايو پيو هو پر ونود ني اُتي ڪانه هئي. ڪمري ۾ ڪنهن به گهڙڻ جي آهٽ ٻڌي، ڪمري جي ڏکڻ واري کليل وراڻدي مان ونود نيءَ سڏ ڪيو: ”اندر ڪير آهي؟“

مهيندر ڇرڪي ڀڃل آواز ۾ جواب ڏنو: ”مان آهيان، ونود.“ هو اِئين چوندو سڌو وراڻدي ۾ وڃي پهتو.

اونهاري جي رات، ڏاڍي گرمي پئي ٿي. راج لڪشمي ۾ ٿڌڪار وٺڻ لاءِ ونود نيءَ سان گڏ ٻاهر ٿونريءَ تي ليٽي پيئي هئي. جواب ٻڌندي اُن هن پڇيو: ”مهين تون هيتريءَ رات گذرڻ تي هتي ڪيئن آيو آهين؟“

ونود نيءَ جوش ۾ اچي پنهنجن گهاٽين پرڻن جي ڪمان هيٺان مهيندر تي ڪرڙي نظر جو هڪ اُگن ٻاڻ ڇوڙيو. مهيندر جواب ڏيڻ کان سواءِ گونگي ٿي لڪڙو لڪڙو موٽي هليو ويو.

(۳۲)

ٻئي ڏينهن صبوح ساڻ ئي سارو آڪاش ڪارن ڪڪرن سان ڀرجي ويو. تورن ڏينهن جي سخت گرميءَ کان پوءِ ٿڌل آڪاش ٿڌن ڪارن ڪڪرن سان ڀرجي نرِي پيو. مهيندر وقت کان اڳ ۾ ئي ڪاليج هليو ويو. هن جا لاٿل ڪپڙا پٽ تي پيا هئا، آشا اُهي ڌوٻيءَ کي ڏيڻ کان اڳ ڳڻپ ڪندي، ڳِٺيندي لـکندي تي ويٺي.

مهيندر اصل کان ويسارو ۽ بي پرواهه سڀاءَ جو ماڻهو هو. هن آشا کي چئي ڇڏيو هو ته ڌوٻيءَ کي ڪپڙن ڏيڻ کان اڳ سيني ڪپڙن جا کيسا چڱيءَ طرح تپاسي ڏسندي ڪري.

مھيندر جي ڪپڙن لپاسيندي آشا کي سندس هڪ ڪڙتي
جي کيسي مان هڪڙي چٺي ملي.

اُها چٺي جيڪڏهن زهري نانگ بڻجي، اُنهيءَ دم آشا
جي آڱر ۾ چڪ پائي ها ته جيڪر ڏاڍو چڱو ٿئي ها. چاڪاڻ
ته تيز زهر ماڻهوءَ جي بت ۾ گهڙڻ کان پوءِ پنجن منٽن اندر
ئي پنهنجو مؤت مار اثر ڏيکاري ڇڏيندو آهي. پر جيڪڏهن
اهو ڪنهنجي من ۾ گهڙي ويندو ته اهو وڌيڪ خراب اثر
ڏيکاريندو آهي. اهو ماڻهوءَ کي هڪدم ڪين ماريندو آهي
پر دم دم تي مؤت جيان پيو پيڙيندو آهي.

مهيندر جي ڪڙتي مان بنا لفافي کليل چٺي ڪڍندي ئي،
آشا ڏٺو ته اها ونودنيءَ جي همٿ اکرين لکيل آهي. اِهو
ڏسي پل ۾ ئي حيرانيءَ وچان هنجو منهن پيلڙو ٿي ويو.
هوءَ چٺي کڻي پر واري ڪمري ۾ وڃي پڙهڻ لڳي.
لکيل هو:-

" ڪالهه رات جو تو جيڪو ڪرتوت ڏيکاريو، اُنهيءَ مان
به ڇا تنهنجو پيٽ نه ڀريو؟ اَڄ وري تو کيميءَ نوڪرياڻيءَ
هٿان اُجهي چٺي موڪلي! ڇي، ڇي. هوءَ پنهنجي دل ۾ ڇا
سمجهندي! تون ڇا مونکي سنسار ۾ ڪنهن اڳيان منهن
ڏيکارڻ لائق به رهڻ نه ڏيندين؟

تون مون کان ڇا ٿو طلبين، پريم؟ توکي اِهو ڀيک مڱڻ جو
خيال ڇو آيو آهي؟ توکي جنم کان وٺي رڳو پريم ئي پيٽي
مليو آهي، تڏهن به تنهنجي لوڀ جو انت نه ٿيو آهي!

مون لاءِ سنسار ۾ پريم ڪرڻ ۽ پريم پائڻ جي ڪٿي به
ڪا جاءِ نه آهي. تنهن ڪري مان پريم جي راند کيڏي پريم
نه ملڻ جي اَرمان کي متائيندي آهيان. جڏهن توکي موقع
هو، تڏهن تون به اُنهيءَ ڪُوڙيءَ راند ۾ شريڪ ٿيو هئين،

۾ راند جو وقت ڪو سدائين ڪونہ پيو هلندو آهي. اهو ڪڏهن پورو نہ ٿيندو آهي ڇا؟ هاڻي توکي گهر جو سڏ ٿيو آهي، هاڻي تون منهنجي کيل لاءِ ڇو ٿو واجهائين. هاڻي تون ڏڏڙ ڇنڊي پنهنجي گهر هليو وڃ. مونکي بہ پنهنجو گهر ڪونهي، مان اڪيلي ويهي دل ئي دل ۾ ڪيڏندي رهنديس، توکي ڪونہ سڏينديس.

تو لکيو آهي تہ تون مونکي پريم ٿو ڪرين. راند رمندي اهڙي ڳالهہ پڏي سگهجي ٿي، پر جيڪڏهن مان سچ چوان تہ مونکي چوڻو پوندو تہ مونکي اهڙين ڳالهين لئي اعتبار ڪونہ ٿو اچي. ڪو وقت هو جڏهن تو سمجهيو ٿي تہ تون آشا کي پريم ٿو ڪرين. اهو بہ ڪوڙ هو؛ هاڻي تون سمجهين ٿو تہ تون مونکي پريم ڪرين ٿو- اهو بہ ڪوڙ آهي. حقيقت ۾ تون رڳو پاڻ کي ئي پريم ڪرين ٿو.

منهنجي پريم جي پياس دل ڪان وٺي ڇاتيءَ تائين اساڻي پيئي آهي. بلڪل سڪي ويئي آهي. مان بلڪل چڱيءَ طرح ڏسي چڪي آهيان تہ تو وٽ انهيءَ اساڻ کي بجهائڻ جيتري پڙ نهي ڪانهي. مان توکي ورڃي ورڃي ٿي چوان تہ تون مونکي ڇڏي ڏي. منهنجي پنيان پنيان نہ ڦر. پاڻ لئي ئي مونکي لئي نہ ڪر. هاڻي تہ منهنجو راند جو شوق بہ مٽجي چڪو آهي. هاڻي سڏ ڪرڻ تي بہ منهنجي طرفان توکي ڪو جواب نہ ملندو.

تو پنهنجي چنيءَ ۾ مونکي لنر سڏيو آهي، سو سچ ٿي سگهي ٿو؛ پر منهنجي دل ۾ ڪجهہ ديا بہ آهي. لنهن ڪري اڄ مان ديا ڪري توکي ڇڏي ٿي ڏيان. جيڪڏهن تو هن چنيءَ جو جواب ڏنو تہ مان سمجهنديس تہ مونکي هتان پڄڻ ڪان سواءِ لنهنجي هٿن مان ڇوٽڪارو نہ ملندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنيءَ پڙهندي ٿي آشا ڇا جڻ سڀ سهارا ٽٽي پيا. سر ير جي سيني لسن جڻ صفا ست ڇڏي ڏنس. جڻ ساهہ کڻڻ لاءِ هوا بہ باقي نہ رهيس. سورج بہ جڻ سندس اکين مان سوجهرو ڇڪي ورتو، اکين اڳيان اونداهي وري ويس. هوءَ ڀريل پت، پوءِ ڪبٽ، پوءِ ڪرسيءَ جي پٺ جو سهارو وٺندي آخر ٻئي سرت تي پٺ ڀر ڪري ويٺي. گهڙي کن ڪان پوءِ سڄيت ٿي هن وري چنيءَ پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي، پر چت جاءِ نہ هجڻ ڪري انجو ڪو بہ مطلب سمجهي نہ سگهي. چنيءَ تي نظر وجهندي ٿي ڪارا اکر سندس اڳيان نچڻ ٿي لڳا. هوءَ ويچارڻ لڳي، 'اهو ڇا! آخر ٿيو ڇا؟ ڇو ائين ٿيو؟ اهو ڇا صفا سرتاس آهي؟ هاڻي ڇا ڪري، ڪيڏانهن وڃي، ڪنهن کي پڪاري؟ ڪا بہ راهہ ڏسڻ ۾ ڪانہ آيس. جيئن نہ مڇي پاڻيءَ مان ٻاهر نڪرڻ کان پوءِ ساهہ گهٽجڻ ڪري ويٺي تڙڦندي آهي، تيئن آشا جي حالي آئي مانند ڪان پئي تڙڦي. جيئن ٻڏندڙ ماڻهو ڪنهن سهاري هٿ ڪرڻ لاءِ پاڻيءَ مٿان هوا ۾ پيو هٿ هڻندو آهي، تيئن آشا بہ دل ئي دل ۾ ڪنهن سهاري ڳولڻ لاءِ پئي ڳڻتيون ڪاڍيون. نيٺ سندس دکي دل درد مان سهڪندي دانهن ڪئي، 'ماسي!'

اندر جي عميق مان اٿيل آتت ڏيندڙ پياري نالي ٻڪرندي ئي، هن جي نيڻن مان جهر جهر نير جي ڌارا وهي هلي. هوءَ پٽ تي ويٺي ويٺي، ڪيتري مهل تائين وري وري روئندي رهي. آخر جڏهن سندس روئڻ بند ٿيو، تڏهن هوءَ ويچارڻ لڳي، 'مان هن چنيءَ کي پاڻ وٽ رکي ڇا ڪنديس.' جيڪڏهن هنن کي خبر پئجي ويئي تہ اها چني منهنجي هٿ اچي ويئي آهي، تہ هو نهايت شرمندا ٿيندا ؛

پنهنجي بي عزتي سمجهندا. انهيءَ خيال ايندي ئي، هوءَ نهايت منجهي پيئي. نيٺ هن فيصلو ڪيو ته هوءَ اُها چني وري جيئن جو تيئن وڃي ساڳئي ڪڙتي جي کيسي ۾ وجهي ۽ ڪڙتو وري ساڳئي هنڌ ٽنگي ڇڏي ۽ ڌوٻيءَ کي نه ڏئي.

اهو خيال ڪري هوءَ ڇني هٿ ۾ کڻي پنهنجي سمهڻ واري ڪمري ۾ موٽي آئي. انهيءَ وچ ۾ ڌوٻي ميرن ڪپڙن جي هڙ تي مٿو رکي سمهي پيو هو. آشا ڪڙتو کڻي جيئن انجي کيسي ۾ چني تي وڌي ته ايتري ۾ ٻاهران سڏ ٿيو، ”پيڻ اَڪ سؤر!“

سڏ ٻڌندي ئي آشا تڙ لڪڙ ۾ ڪڙتو پلنگ تي رکي انهيءَ مٿان چڙهي ويهي رهي. ونودنيءَ اندر اچي چيو: ”ڌوٻي ڪيترائي ڪپڙا بدلائي تو اچي. تنهن ڪري جن ڪپڙن تي نشان لڳل نه آهي سي مان نشانن لڳائڻ لاءِ کڻي ٿي وڃان.“

آشا، ونودنيءَ جي منهن ڏي نهاري نه سگهي. انهيءَ ڊپ کان ته متان منهن جي ڀاوَ مان اندر جي آنڌ مانڌ ظاهر نه ٿي پوي. هن منهن ڦيري کڻي دريءَ ڏانهن ڪيو ۽ چپ ٻيڪوڙي آڪاس ڏانهن نهارڻ لڳي ته متان ڪو سڏڪو نڪري وڃي ۽ اکين مان ڳوڙها ڳڙڻ لڳن.

ونودني آشا ڏي نهاري هڪوار ته ٿمجي ويئي، پوءِ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي، ’چڱو، سمجهي ويس! ڀاڻجي تو نه هنکي راتوڪي ڳالهه جو پتو پئجي ويو آهي. هنجو سارو غصو رڳو منهنجي ئي مٿان تو ڏسجي، جڻ رڳو منهنجو ئي ڏوهه آهي!‘

هن آشا سان ڳالهائڻ جي ڪوشش ڪانه ڪئي. ماٺ ڪري ڪجهه ڪپڙا ڳولي لڪڙي موٽي هلي ويئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا جو ھيانتائين ونوڌائيءَ سان ٻنا شڪ شبھي سادي صاف دل سان ساھيڙپ جو ناتو نباھيندي ٿي آئي، اُنھيءَ جي لڄ اُنھيءَ پاريِ ڏک ۾ به سندس دل لي ڄڻ بار ٻڌجي پيئي. ھن اُنھيءَ چٺيءَ کي پنھنجي دل ۾ چٽيل ساھيڙيءَ جي آدرش چتر سان پيئي ڏسڻ ٿي چاھيو.

آشا جيئن پڙھڻ لاءِ وري چٺي کولي، تيئن ئي مھيندر ٽڪڙو ٽڪڙو ڪمري ۾ گھڙي آيو.

اوچتو ڪنھن يادگيريءَ اچڻ سبب ھو ڪاليج جي ليڪچر ھلندي وچ مان اُٿي سڌو گھر ھليو آيو ھو.

آشا چٺي ڪڍي پنھنجي ساڙھيءَ جي پلاند ۾ لڪائي. مھيندر به آشا کي ڪمري ۾ ڏسي، ذرا ڏڪجي بيھي رھيو ۽ پوءِ وري پريشان نظر سان ھيڏانھن ھوڏانھن نھارڻ لڳو. آشا سمجھي ويئي تہ مھيندر ڇا ٿو ڳولي، پر ھنجي سمجھ ۾ نہ آيو تہ ڪيئن ھوءَ چٺي اصلوڪي ھنڌ رکي اُتان پٺي وڃي.

مھيندر ھڪ ھڪ ڪري ميرا ڪپڙا، ڇاڇڻ لڳو. ھنجي اُنھيءَ اُجائي محنت کي ڏسي آشا کان رھيو نہ ٿيو. ھن چٺي ۽ ڪڙتو ڪڍي پٽ تي اُڇلايو ۽ ساڄو ھٿ مڙدائيءَ جي لٽ ۾ وجھي، پنھنجو منھن ڪڍي اُنھيءَ جي اوٽ ۾ لڪايائين.

مھيندر ڏاڍي ڦڙتيءَ سان جھٽ ھٽي چٺي ڪڍي ورتي. پوءِ آشا ڏي سرسري نظر وڌائين. اُنھيءَ بعد آشا، مھيندر جي ٽڪڙو ٽڪڙو ڏاڪڻ لھڻ جو آواز ٻڌو.

برابر اوڏيءَ مھل ڌوٻيءَ سڏ ڪيو، ناڪرڻ، ڪپڙن ڏيڻ ۾ اڃا گھڻي دير لڳندي؟ ڏاڍي دير ٿي ويئي آھي، مونکي ڏاڍو پري وڃڻو آھي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(٣٣)

راج لڪشميءَ هميشھ جيان صبوح کان وٺي ونود ليءَ کي سڏ ڪيو. ونود ليءَ ليمر موجب پيداري ۾ ويٺي، پر راج لڪشميءَ ڏانهس نهاريو بہ ڪين. ونود لي راج لڪشميءَ جي ڪاوڙ جو سبب سمجهي ويٺي، تڏهن بہ راج لڪشميءَ کان پڇيائين: "ڀيڻي، تنهنجي طبيعت تہ ٺيڪ آهي؟" وري پاڻ ئي چوڻ لڳي، پلا ٺيڪ رهندي بہ ڪيئن؟ ڪالهہ رات دادا ڪهڙو نہ پچان جهڙو ڪم ڪري وڌو! ڪمهلو، چرين جيان هڪدم هول هول ڪندو اندر هليو آيو. مونکي تہ وري ننڊ ئي نہ آئي.

راج لڪشمي ٺٺهن هوندي بہ منهن سڄائي ماٺ ڪري ويٺي رهي. ها يا نہ ڪو بہ جواب ڪو نہ ڏنائين. ونود ليءَ ڳالهہ جي ميل ملائڻ لاءِ وري چيو: "شايد آشا سان ڪجهہ ڪٽ پٽ ٿي پيئي هوندس. بس، پوءِ ٺرسڻ ٿا جو! اوڏيءَ مهل ئي دانهن ڏيڻ ۽ فيصلي ڪرائڻ لاءِ پاڻيءَ ڏانهن ڪاهيندو هليو آيو. صبوح ٺائين ٺرسڻ بہ چو ٿو اڇيس! ٺون ٿا بہ چوڻ ڀڻي، ناراض نہ ٿجانءِ. ٺنهنجي پٽ ۾ پيا ڪري هزار گڻ هجن، پر ڏيرج تہ اصل نالي ماٽر بہ ڪونهيس. انهيءَ سبب ئي مون سان پيو جهڳڙندو آهي."

راج لڪشميءَ چيو: "ڪنوار، ٺون ڪوڙ ٿي ڳالهائين. اڄ مونکي ڪابہ ڳالهہ مني ڪانہ ٿي لڳي."

ونود ليءَ چيو: "ڀڻي، مونکي بہ اڄ ڪجهہ منو نٿو لڳي. ٺوکي دل ۾ ٿي پوندو، انهيءَ ڏپ کان مون ڪوڙ ڳالهائي، ٺنهنجي پٽ جي عيبن ڍڪڻ جي ڪوشش پئي ڪئي؛ پر ڳالهہ اهڙي آهي جا ڍڪي نٿي سگهجي."

راج لڪشميءَ چيو: "مونکي پنهنجي پٽ جي گڻن اوگڻن

سيني جي جاڻ آهي، پر اُهڙي جاڻ ڪانه هيم نه تون ڪا اُهڙي ڏورڻ مايا وني آهين."

ونود ني پهرين ته اُنجي منهن تُوڙ جواب ڏيڻ لاءِ تيار ٿي، پر پوءِ اُنهيءَ دم پاڻ سنڀالي چيائين: "بڌي، تو برابر چيو، حقيقت ۾ ڪو به ڪنهنکي پورو ڪونه ٿو سڃاڻي. پنهن جي من کي به ڇا سڃيڻي سڃاڻن ٿا؟ تو ڇا ڪڏهن پنهنجي ڌولهن سان ڏويش رکي اُنهيءَ مايا وليءَ ذريعي پنهنجي پت جو من ڦيرائڻ ڏٺي چاهيو؟ هڪوار ذرا چڱيءَ طرح سوچي ڏس!"

راج لڪشمي جڻ باهه جيان ڀڙڪو ڪري اُري ويئي. چيائين: "ٻياڳي ڪٿان جي، تون پت جي لاءِ ماءُ تي اِهو اُپراڌ ٿي مڙهين! شل جِيڀ ڪريئي؟"

ونود نيءَ بنا جهجهڪ ڏيرج سان چيو: "اُسان اِسترين جي ذات ئي مايا ولي آهي. مهنجي اندر جيڪا مايا هئي سا مان سڃاڻي نه سگهيس پر تون سڃاڻي ويئينءَ ۽ تنهنجي اندر جيڪا مايا هئي سا تون نه ڄاڻي سگهينءَ، مان ڄاڻي ويس. پر مايا هئي ضرور، نه ته اُهڙي گهٽنا هرگز گهٽجي نه سگهي ها. ڄاڻ مون به ڪجهه ڄاڻي واڻي ۽ ڪجهه اڻ ڄاڻائيءَ ۾ ئي وڇائي ۽ تو به ڪجهه ڄاڻي واڻي ۽ ڪجهه اڻ ڄاڻي وڇائي. اسان جي ذات جو ڌرم ئي اُهڙو آهي. اسين سڀ مايا نيون آهيون."

ڪروڌ جي اُتڙل ڪان راج لڪشميءَ جو گلو ئي گهٽجي ويو. هن جي وات مان ڪو لفظ ئي نه نڪتو. تڪڙي تڪڙي اُٿان اُٿي ٻاهر هلي ويئي.

ونود ني اُنهيءَ اُڪيلي ڪوٺڙيءَ ۾ چِپُل مهل تائين مات ڪري ويٺي رهي، هنجي اکين مان جڻ اُلا پئي نڪتا.

گهر جي صبوح واري ورڻ پوري ٿيڻ کان پوءِ راج لڪشميءَ مهيندر کي پاڻ وٽ سڏايو. مهيندر سمجهي ويو ته ڪالهه رات واري قصي نسبت ڪانئس پڇا ڳاڇا ٿيندي. اُنهيءَ کان اڳ ڪيس ونود نيءَ وٽان پنهنجي چٺيءَ جو جواب ملي چڪو هو. اُنهيءَ ڪري سندس من ڏاڍو ويڳاڻو هو. هنجي لمبا جي وير ونود نيءَ جي ڇڙٻ سان ڏکرجي پنهنجي موٽي وري اَڳئين کان وڌيڪ اُڇل زور سان ونود نيءَ طرف وڌندي ٿي ويئي. اُنهيءَ مٿان وري ماءُ جي سوالن جا جواب ڏيڻ ۽ ورنديءَ سرتيءَ ورندي ورائڻ، هنکي نهايت ڏکي لڳي. هن جا توٿي ته ماڻس ڪيس ڪمهلو ونود نيءَ وٽ وڃڻ لاءِ ڇيڙيندي. جنهن ڪري پاڻ ڇڙي پنهنجي سياءَ موجب سڄي حقيقت کولي ڇڏيندو. اُنجي ڪاڻ سان نهايت دکدائي گهرو ڪلهه مچي ويندي. تنهن ڪري ضرور آهي ته پاڻ هن وقت گهر کان دور ڪٿي ٻاهر وڃي سموري حالت ۽ سيني پهلن تي سانهه ستيءَ سان سوچ ويچار ڪري. اهو خيال ڪري هن نوڪر کي چيو ته اَميءَ کي وڃي چئو ته، اَڄ مونکي ڪاليج ۾ ڪو ضروري ڪم آهي. مونکي هينئر تمام تڪڙو ڪاليج وڃڻو آهي، تنهن ڪري اَتان موٽي پوءِ وٽس ايندس. ايترو چئي هو پڙهڻ کان نتائيندڙ ياجوڳڙ چوکر جيان، جهٽ پٽ ڪپڙا بدلائي بنا ڪاڏي پيتي گهر مان نڪي هليو ويو. ونود نيءَ جي جنهن سخت ته سهڻ جهڙي چٺيءَ ڪي هن صبوح کان وٺي ڌر ڌر ڪري پئي پڙهيو، جا هو ڪيسي ۾ کنيو ٿي وليو. اُها چٺي هو پڙهڻ جي ڏڙ تڪڙ ۾ گهر واري ڪڙتي ۾ ئي وساري هليو ويو.

ٿورو وقت ٿيو جو هڪوار زور سان برسات برسي وري بند ٿي ويئي هئي. ڏينهن اَجا جهڙالو هو، ونود نيءَ جو من

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏاڍو اُداس هو. هنجي من ۾ ڪڏهن ڏک ٿيندو هو ته هوءَ ڪم وڌائي ڇڏيندي هئي. اُنهيءَ سبب هن اُنهيءَ ڏينهن ۾ اِئين ئي ڪيو ۽ سڄي گهر جا ڪپڙا گڏ ڪري ويهي اُنهن تي نشان لڳائڻ لڳي. جڏهن هوءَ ڪپڙن ڪڻڻ لاءِ آشا وٽ ويئي تڏهن هنجو رخ ڏسي هنجو من هيڪاري بگڙي ويو. هن خيال ڪيو، جيڪڏهن دنيا ۾ ڏوهي ٿي ئي رهڻو آهي ته مفت ۾ ٻي ڏوهه بدنامي ڇو ويهي سهجي؟ تنهن کان سچ پچ ڏوهه ڪري اُن مان ملندڙ سک ڇو نه ماڻجي.

وري رم جهم بادل برسڻ لڳا. ونود ني پنهنجي ڪوٺيءَ ۾ هيٺ پٽ تي ويٺي هئي. سندس اڳيان ڪپڙن جو ڍير لڳو پيو هو. ڪيمي نوڪرياڻي هڪڙو هڪڙو ڪپڙو جاچي ڪيس ڏيندي ٿي ويئي ۽ ونود ني اُنهن تي مس سان نشان لڳائيندي ٿي ويئي.

ايتري ۾ بنا سڏ بنا اِشاري ڪئي، مهيندر اُچانڪ دروازو کولي اندر لنگهي آيو. ڪيمي نوڪرياڻي هٿ ۾ ڪنيل ڪپڙو اُتي ئي ڦٽي ڪري، مٿو ڍڪيندي ٻاهر ڀڄي ويئي. ونود ني اُنهيءَ دم هٿ جو ڪپڙو رکي بجليءَ جهڙيءَ تيزيءَ سان اُٿي کڙي ٿي ۽ چيائين، 'وڃ، منهنجي ڪمري مان هڪدم نڪري وڃ.'

مهيندر چيو: ”ڇو، مون ڇا ڪيو آهي؟“

ونود نيءَ چيو: ”تو ڇا ڪيو آهي! ڌڄڻو ڪانئر! تو ۾ ڪجهه ڪرڻ جي سامرٿي به آهي؟ تون نه پريم ڪري ڄاڻين ۽ نه فرض بجا ڪري ڄاڻين. پوءِ مفت ۾ مونکي لوڪ اڳيان ڇو ٿو بدنام ڪرين؟“

مهيندر چيو: ”تون اِئين ڇو ٿي چوين ته مان توکي پريم نٿو ڪريان؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ چيو: "هائو، مان چوان ٿي. لڪ چپ، ڏکڻ ڦٽڪڻ، ٻڌڻ ڪڏهن هيڏانهن ته ڪڏهن هوڏانهن، تنهنجي اُنهيءَ چورن جهڙي هلت ڏسي ته مونکي ٻڇان ٿي اچي. مونکي تنهنجي اِها هلت اُصل نٿي وڻي. بهتر آهي ته تون هتان هڪدم هليو وڃ."

موهن وس مهيندر جو منهن لهي ويو. چيائين: "تون مون کان نفرت ٿي ڪرين، ونود؟"

ونود نيءَ چيو: "هائو نفرت ٿي ڪريان."

"مهيندر جو رخ بدلجي ويو. هڪدم ارادي سان چيائين: "مون لاءِ اُچا به پراشچت ڪرڻ جو وقت آهي. جيڪڏهن مان هاڻي ٻڌڻ ڇڏي، گهر ٻار سڀ تياڳي توسان هلڻ لاءِ تيار ٿي وڃان ته تون مون سان گڏجي هلڻ لاءِ تيار ٿيندينءَ؟" اِئين چئي، مهيندر ونود نيءَ کي ٻنهي هٿن کان جهلي زور سان پاڻ ڏانهن ڇڪيو.

ونود نيءَ چيو: "ڇڏيو، مونکي سور ٿو ٿئي."

مهيندر چيو: "سور ٿئي ٿي تو ته پلي پيو ٿئي. ٻڌاءِ ته تون مون سان هلندينءَ يا نه؟"

ونود نيءَ چيو: "نه، مان نه هلنديس. اُصل نه هلنديس."

مهيندر چيو: "ڇو ڪين هلندين؟ تو مونکي هن تباهيءَ جي ڪنڌيءَ تي آڻي ڀڇايو آهي. هاڻي تون مونکي ڇڏي نه سگهندينءَ. توکي مون سان هلڻو ئي پوندو." چوندي چوندي هن ونود نيءَ کي زور سان ڇڪي ڪٺي ڇاتيءَ سان لاتو، ۽ کيس زوريءَ ڇاتيءَ سان لائي رکڻ جي ڪوشش ڪندي چوڻ لڳو: "تنهنجي نفرت به هاڻي مونکي توکان پنتي هٽائي نه سگهندي. ونود! مان توکي ڀڄائي هلندس. جيئن به ٿئي تيئن توکي مون سان پيار ڪرڻو ئي پوندو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود ليءِ ننهن چونيءَ جو زور لڳائي مهيندر جي ڀاڪر مان پاڻ ڇڏائي ورتو.

مهيندر چيو: ”تو چوڌاري ٻاهه لڳائي ڇڏي آهي، هاڻي تون نه اُنکي وسائي سگهندينءَ ۽ نه اُنمان نڪري ٻچي ئي سگهندينءَ.“ چوندي چوندي مهيندر جو آواز بلند ٿي ويو. هن وڏي واڪي چيو: ”ونود، تو اهڙي راند ڪيڏي ئي ڇو؟ هاڻي تون اُنکي راند سڏي اُن مان پاڻ ڇڏائي نه سگهندينءَ. هاڻي ٻنهي جي گتي ساڳي ٿيڻي آهي. ٻنهي کي هڪ ٻئي سان گڏ ئي مرڻو پوندو.“

ايتري ۾ واڪو ٻڌي راڄ لڪشمي اُتي اچي نڪتي. هن ايندي سان ئي مهيندر کي چيو: ”مهين، تون الي ڇاتو ڪرين؟“

مهين جي مست نظر هڪوار ماءُ ڏي وري ۾ وري ٻيءَ وار ئي ڦري ونود ليءِ ڏي ٿي، هن چيو: ”مان پنهنجو سڀ ڪجهه ڇڏي هليو هاندس. ٻڌاءِ، تون مون سان گڏ هلندينءَ؟“

ونود ليءِ هڪوار ڪروڌ ۾ ڀريل راڄ لڪشميءَ ڏي نهاريو. پوءِ هڪدم اڳتي وڌي مهڪم ارادي سان مهيندر کي هٿ کان وٺي چيائين: ”هائو هلنديس.“

مهيندر چيو: ”نه بس رڳو اڃو ڪو ڏينهن ترس، مان هينئر وڃان ٿو، سياڻي کان توکان سواءِ ٻيو ڪو ٻه منهنجو نه هوندو.“ اِئين چئي، مهيندر هليو ويو.

ايتري ۾ ڏوٻيءَ اچي ونود ليءِ کي چيو، ”ماتا ناڪرڻ، هاڻي نه مولڪي ڏاڍي دير ٿي ويئي آهي، توهان کي اڄ واندڪائي نه هجي نه مان ڪپڙا سياڻي ئي اچي وٺي ويندس.“

کيميءَ اچي چيو: ”وڏي ڪنوار، سڀس چوي ٿو نه

ڳهوڙي لاءِ داڻو ڪونهي.“

ونود ني هر هفتي پنهنجي روبرو ستن ڏينهن جو داڻو تورائي طبيلي ۾ موڪلي ڏيندي هئي ۽ روز ڏري ماڻ بهي ڳهوڙي کي داڻو کائيندو ڏسندي هئي.

ايتري ۾ گوپال نوڪر اچي نڪتو ۽ چوڻ لڳو: ”وڏو ناڪرڻ، جهاڙوُدار اڄ ساڌو دادا (ساڌو چرن) سان وڙهي پيو آهي، چوي ٿو ته مون کان گاسليٽ جو حساب سنڀالي وٺو ته ماڻ ديوان جيءَ کان پگهار جو حساب چڪائي نوڪري ڇڏي هليو وينداس.“

ائين گهر جو سارو ڪاروبار برابر اڳيئن جيان ئي پئي هليو.

(٣٤)

بهاري هيل تائين ميڊيڪل ڪاليج ۾ پئي پڙهيو. امتحان جي ويجهن ڏينهن ۾ اچي هن ڪاليج پڙهڻ ڇڏي ڏنو. اُنهيءَ تي جيڪڏهن ڪو عجب کائي کانئس پڇندو هو، ته هو جواب ڏيندو هو، ”مونکي اول پنهنجي صحت جو خيال رکڻو آهي، پوءِ پين جي صحت جو.“

بهاري سياءِ کان ئي سک ڦٽو، آدمي ۽ چست ماڻهو هو. ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ کانسواءِ هنکي اصل سانت ئي نه ايندي هئي. هنکي نه ٿالي جي مشهوريءَ جي تات هئي، نه پيسي جو لوڀ هو ۽ نه گذر بسر لاءِ ڪجهه پيدا ڪرڻ جي ئي چنتا هيس. هو آرٽس ڪاليج مان گرئجيوئيٽ ٿيڻ کان پوءِ، پهرين انجنيرنگ سکڻ لاءِ شوق ور ڪاليج ۾ وڃي داخل ٿيو. اُتان هنکي جيتري انجنيرنگ سکڻ جو شوق هو ۽ جيترو قدر همت جي ڪم ۾ هوشياري حاصل ڪرڻ ضروري ٿي سمجهيائين، اوتري قدر علم ۽ هنر حاصل ڪري مونئي اچي ميڊيڪل ڪاليج ۾ پرتي ٿيو. سندس دوست مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آرٽس ڪاليج مان ڊگري وٺي، سڌو وڃي ميڊيڪل ڪاليج ۾ داخل ٿيو هو. پر هو گذريل سال ناپاس ٿي پيو هو. جنهنڪري ٻئي دوست وري اچي ڪاليج جي ساڳئي ڪلاس ۾ گڏيا هئا. ڪاليج جي وديارٿين ۾ هنن ٻنهي جي دوستي مشهور هئي. هو ڪل چرچي ۾ ٻنهي کي شيام ديس جا جاڙا پائر ڪري سڏيندا هئا. پر هنن ٻنهي جي دوستي اوچتو ٽٽي پيئي. سندن هم ڪلاسين لاءِ اها هڪ پرولي بڻجي پيئي. هو اها پجهي نه سگهيا.

بهاري جڏهن ڏسندو هو ته فلاڻي هنڌ وڃڻ سان مهيندر سان روز ضرور منهن مقابلو ٿيندس ۽ اهو منهن مقابلو اڳئين جهڙو نه ٿيندو، تڏهن هو اهڙي هنڌ هرگز ڪين ويندو هو. سيني جو وشواس هو ته بهاري پريکيا ۾ ضرور پاس ٿيندو ۽ پڪ چڱو نمبر کڻندو ۽ عزت ۽ انعام حاصل ڪندو پر ٿيو ائين جو هو موڙهو امتحان کان اڳ ئي ڪاليج ڇڏي هليو ويو.

بهاريءَ جي گهر پرسان ئي هڪڙي ڪچي جهوپڙي هئي. ان ۾ راجيندر چڪرورتيءَ نالي هڪ غريب برهمڻ رهندو هو. هو ڪنهن پريس ۾ ٻارهين روپيه مهيني تي ڪمپازيٽر هو، جنهن مان ڏکيو سکيو گذر پيو ڪندو هو. هنکي هڪڙو ننڍو پٽ هو. بهاريءَ هڪڙي ڏينهن انهيءَ برهمڻ کي وڃي چيو: ”تون پنهنجي پٽ جي پالڻ ڪٺي مونکي ڏي ته مان پاڻ کيس پڙهڻ لکڻ سيکاريندس.“

اها آڇ ٻڌي برهمڻ جي سريرَ ۾ جڻ نئون ساهه پيو. هن ڏاڍيءَ خوشيءَ مان پنهنجي اٺن سالن جي پٽ بسنت جي پالڻ هڪدم ڪٺي بهاري کي سونپي.

بهاريءَ بسنت کي وٺي، هنکي پنهنجي طريقي سان سکيا ڏيڻ شروع ڪئي. هن پنهنجي من ۾ فيصلو ڪيو ته هنکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏهن ورهين عمر تائين ڪو به ڪتاب ڪونه پاڙهيندو، رڳو زباني سکيا ڏيندو رهندو. هو اُنهيءَ لاءِ بسنت کي ڪڏهن قلعي واري ميدان ۾ گهمائڻ وٺي ويندو هو، ته ڪڏهن هنگي عجائب گهر (سنگرهاليہ) گهمائڻ وٺي ويندو هو ته ڪڏهن علي پور پشو شالا ۾ وٺي ويندو هوس. ڪڏهن وري شوپور وارو باغيچو وچي ڏيکاريندو هوس. انهيءَ طرح هن جا ڏينهن نهايت مزي ۾ پيا گذرندا هئا. هو بسنت کي زباني طرح انگريزي به سيکاريندو هو ۽ آڪاشين رستي اتهاس جو گيان به ڏيندو هو. اهڙيءَ طرح جدا جدا نمونن ۾ بار جي چت وريءَ جي پرکيا ڪرڻ ۽ هنجي اُنتيءَ لاءِ گهربل ذريعا ميسر ڪرڻ، هنجي سڄي ڏينهن جي مکيہ مشغولي هوندي هئي. هو ٻالڪي ڪن پل لاءِ به واندو نه رکندو هو.

ورشا جا ڏينهن هئا. صبوح کان وٺي مينهن پوڻ شروع ٿيو هو، وچ ۾ اِن پهرن جو ٿورو وقت بند ٿيو هو، پر ٻ پهريءَ کان وري زور شور سان پوڻ شروع ٿيو هو. جنهن ڪري شام جو ڪيڏانهن نڪرڻ جو آسرو ڪونه هو. هن پنهنجي مٿين وڏي ڪمري ۾ ٻئي ٻاري بسنت سان نئين نموني راند پئي ڪيڏي.

هن بسنت کان اوچتو سوال ڪيو. بسنت، هن ڪمري ۾ ڪيترين ڪامون هونديون. جهٽ پٽ ٻڌاءِ، ڳڻي ٻڌائڻ ڪار نه آهي.

بسنت جواب ڏنو: "ويهہ."

ٻهاريءَ چيو: "غلط، تو هارايو. اُرڙهن آهن."

اُنهيءَ کان پوءِ ٻهاريءَ جهٽ پٽ اُٺي دروازي جي مٿين اُڌ واري ڇهرمري (هوا جي گذر لاءِ در جي طاق ۾ رکيل پاسيرين طاقيون جي ڪلي ۽ بند ٿي سگهن) ڪولي پڇيو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ٻڌاءِ هن ڇهرمريءَ ۾ ڪيتريون طاقيون آهن؟“ سوال ڪري هن طاقيون يڪدم بند ڪري ڇڏيون.

بسنت جواب ڏنو: ”ڇهہ.“

ٻهاريءَ چيو: ”برابر، تو ڪتيو.“ ۽ وري بينچ ڏانهن اشارو ڪري پڇيائينس، ”هن بينچ جي ڊيگهہ ڪيتري ٿيندي؟“ ۽ پوءِ وري پڇيائينس: ”هن ڪتاب جي تور ڪيتري ٿيندي؟“ اِئين جدا جدا قسمن جا سوال پڇي، هن بسنت جي گيان اندرين جي شڪتي پئي وڌائي تہ ايتري ۾ پٽيوالي اَچي اطلاع ڏنو: ”سائين، هڪڙي مائي....“

پٽيوالي اَڃا پورو اطلاع ئي نہ ڏنو هو جو ونوديءَ ڪمري اَندر لنگهي آئي.

ٻهاري ونوديءَ کي اوچتو پاڻ وٽ آيل ڏسي وائڙو ٿي ويو. پڇيائينس: ”ٻاپي، تون هتي ڪيئن؟ ٻيو تہ سڀ آهي؟ گهر ۾ ڪجهہ ٿيو آهي ڇا؟“

ونوديءَ پڇيو: ”ڇو، توهان جي گهر جي زالن مان ڪا بہ هتي ڪانهي ڇا؟“

ٻهاريءَ جواب ڏنو: ”منهنجي گهر ۾ نڪا گهر جي زال آهي، نہ ٻاهر جي. مونکي رڳو هڪڙي ڌيءَ آهي، سا بہ پنهنجي ڳوٺ ۾ رهندي آهي.“

ونوديءَ چيو: ”تہ توهين مونکي پنهنجي ڌيءَ وٽ ئي ڇڏي اَچو.“

ٻهاريءَ پڇيو: ”مان، توکي اُتي ڇا جاڻائي ڇڏي اَچان؟“

ونوديءَ چيو: ”نوڪرياڻي جاڻائي ڇڏي اَچو. مان اُتي گهر جو سمورو ڪم ڪار ڪري ڏينديس.“

ٻهاريءَ چيو: ”پر ڌيءَ کي ڪجهہ عجب لڳندو. هن هيل تائين ڪڏهن نوڪرياڻيءَ نہ هٿن جي دانهن ڪانہ ڪئي

آهي. پر ٻهري ته تون مونکي ٻڌاءِ ته تنهنجي من ۾ اهڙو ويچار اُٿيو ڇو آهي؟" اِئين چئي، وري بسنت کي چيائين، "بسنت، تون وڃي سمهي پؤ."

بسنت اُٿي هليو ويو.

بسنت جي وڃڻ کان پوءِ ونود ٻيءَ چيو: "ٻاهرين هلي چلي ٻڌي، توهين اندرين حقيقت پوريءَ طرح پروڙي نه سگهندا."

ٻهاريءَ چيو: "اُنجو خيال نه ڪر، جيڪڏهن مان پوريءَ طرح پروڙي نه سگهيس، جيڪڏهن ڪجهه غلط به ڪڍي سمجهيم، ته به اُنهر ڪهڙو هرج آهي؟"

"چڱو، غلط سمجهو يا صحيح، توهان جي مرضي. حقيقت اِها آهي ته مهيندر مونکي پيار ٿو ڪري."

"اِها ڳالهه ته ڪا نئين ڪانه آهي، نڪي اهڙي آهي جنهن جي ٻيهر ٻڌڻ تي دل وري."

"وري وري ٻڌائڻ تي ته منهنجي به دل ڪانه آهي. مان ته توهان وٽ اِنهيءَ لاءِ آئي آهيان ته توهين مونکي شرط ڏيو."

"جيڪڏهن تنهنجي اهڙي دل نه هجي ته ٻڌاءِ ته اِها آفت آندي ڪنهن؟ مهيندر جنهن رستي تي پئي هليو اُنهيءَ تان هنکي ڪير ٿيڙيو ڪنهن؟"

"مون ئي ٿيڙيو مانس. مان توهان کان ڪجهه به ڪونه لڪائيندس. اهو سمورو منهنجو ئي ڪرتوت آهي. مان ٻري هجان يا ڪهڙي به هجان. توهين هڪوار پاڻکي منهنجي حالت ۾ وجهي، منهنجي دل کي سمجهڻ جي ڪوشش ڪريو. مون پنهنجي دل جي ٻاهه سان مهيندر جو گهر ٻاريو آهي. مون ڪنهن وقت سمجهيو ٿي ته مان، مهيندر کي پيار ڪريان

تي پر اها منهنجي ڀُل هئي."

"جيڪو پيار ڪري ٿو، سو ڇا اِنهيءَ طرح ٻاهر لڳائي سگهي ٿو؟"

"دادا، اِهو توهانجي شاسترن جو مَتو آهي. منهنجي اُڇا اِها اوستا نه ٿي آهي جو مون ۾ شاسترن جي حڪمن جي پيروي ڪرڻ جي سمت پيدا ٿئي. توهين هڪوار پنهنجا شاستر پاسيرا رکي اَنترياميءَ جيان منهنجي دل ڏي نظر وجهو. اَڄ مان پنهنجي سموري چڱائي، مدائي، توهان جي اڳيان کولي رکڻ ٿي چاهيان."

"مان شاستر ڇا اِئين ئي کولي ويٺو آهيان، ٻاپي! مَن جي رازکي وگيان مطابق سمجهڻ جو بار اَنترياميءَ تي ئي ڇڏي ڏي. اَسين ساڌارڻ ماڻهو جيڪڏهن شاسترن جي آگيائن تي نه هلنداسين. جيڪڏهن اُنهن جي ڏسيل نيمن کي اورانگهينداسين، ته ٻڍاڙيءَ جو اَسانکي ڏکو ڪائي ڪڏ ۾ ڪرڻ کان ڪير بچائي سگهندو؟"

"ٻڌو دادا، مان توهانکي نرلڄ ٿي ٿي چوان توهين مونکي بچائي سگهيا ٿي. مهيندر مونکي پيار برابر ڪري ٿو پر هو صفا ڇسوءِ اَندو آهي. هن ۾ مونکي سمجهڻ جو دماغ ئي ڪونهي. مونکي ڪنهن وقت لڳو ٿي ته توهان مونکي سمجهيو آهي. هڪوار توهان مون ۾ شرڌا ٻه ڏيکاري هئي. سچ پچ ٻڌائجو، لڪائڻ جي ڪوشش نه ڪجو."

"اهو سچ آهي ته ڪنهن وقت منهنجي دل ۾ تنهنجي لاءِ شرڌا ڄاڳي هئي."

"توهان اُنهيءَ ۾ ڪا غلطي ڪانه ڪئي هئي. پر جڏهن توهان مونکي سمجهيو ٻه هو، مون ۾ شرڌا ٻه ڪرڻ لڳا هئا ته پوءِ اُلئي روڪجي ڇو ويٺا؟ مون سان پريم ڪرڻ ۾ توهان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي کهڙي اَرچڻ هئي؟ اَڄ مان بي شرم ٿي توهان وٽ آئي آهيان ۽ نرلڄ ٿي توهانکي چوان ٿي، توهان مونکي ڇو ڪين چاهيو. مون سان پريم ڇو ڪين ڪيو؟ هاءِ، منهنجي ٽٽل قسمت! توهين ٻه ڪو آشا جي پريم ۾ غلطان هئا! نه. توهين ناراض ٿي نه سگهندا! ويهو. مان اَندر هڪڙي ٻاهر بي ڪانه رکنديس. ٻڌا لڪيءَ ڇپيءَ، ٻڌا رکه رکان چوان ٿي ته توهين محسوس ڪريو ته توهين آشا سان پريم ڪريو ٿا. مونکي اُنجي اَڳه ۾ ٿي جاڻ هئي پر مان سمجهي نٿي سگهيس ته توهان آشا ۾ ڇا ڏٺو هو. چڱائي ڇٽو يا مدائي. صورت ڇٽو يا سيرت، هن ۾ آهي ڇا؟ وڏاڻا شايد توهانکي مرداڻي نظر ڪان سواءِ اَندرين نظر ڏني ٿي ڪانهي. خبر نه آهي ته توهين ڇا ڏسي ۽ ڪيترو ڏسي موهت ٿي ٿا وڃو، صفا بيوقوف بڻجي ٿا وڃو، بلڪل اَندا."

ٻهاري اُٿي ڪڙو ٿيو ۽ چيائين: "اَڄ لوڪي، مونکي جيڪي سڻائڻو هجي سو ٻلي سڻاءِ. مان سڀ سڻندس. پر منهنجي لوڪي اِها ٿي ٻرارتنا آهي ته جيڪي مولکي نه چوڻ جهڙو هجي، اُهو نه چؤ."

ولودليءَ چيو: "دادا، مان سمجهان ٿي ته توهان کي ڪٽي ضرب ٿي رسي، پر ذرا اِهو ٻه خيال نه ڪريو ته، مونکي جنهنجي شرڌا ملي هئي، جنهنجي پريم پائڻ سان منهنجو سارو جيون سارٿڪ ٿي سگهيو ٿي، اُنهيءَ ڏي جو مان، هن رات جي وڳڙي ۾ پنهنجو دک درد، لڄ شرم، ڊپ ڊاءُ سڀ وساري، ڊوڙي آئي آهيان، اِهو دک ڪيڏو نه وڏو هوندو! اِهو خيال ڪري ذرا ڌيرج ڌاريو. مان سچ ٿي چوان ته جيڪڏهن توهين آشا کي پريم نه ڪندا هجو ها ته جيڪر مون کان هنجي اُهڙي ستياناس ڪرڻ نه ٻجي ها."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بهاريءَ جو منهن هڪدم ورن ورن ٿي ويو. هن چيو: ”چو، آشا کي ڇا ٿيو آهي؟ تو هنکي ڇا ڪيو آهي؟“

ونود نيءَ چيو: ”مهيندر پنهنجو گهر ٻار ڇڏي، سڀاڻي مونکي ساڻ وٺي ٻاهر هلڻ لاءِ تيار آهي.“

بهارِي اوچتو گرجڻ لڳو: ”اِئين هرگز ٿي نه سگهندو. ڪنهن به صورت ۾ نه.“

ونود نيءَ چيو: ”هؤن، هرگز ٿي نه سگهندو. پر مهيندر کي هاڻي ڪير ٿو روڪي سگهي؟“

بهارِيءَ چيو: ”تون روڪي سگهين ٿي.“

ونود ني ٿورو وقت چپ رهي، پوءِ بهاريءَ جي اکين ۾ اکيون کپائي چوڻ لڳي: ”مان هنکي روڪيان، ڪنهنجي لاءِ؟ توهان جي آشا لاءِ؟ ڇڻ مونکي پنهنجو سک دک ڪجهہ ڪونهي؟ توهان جي آشا جو ڀلو ٿئي. مهيندر ۽ آشا جي جوڙي ۽ گهر ٻار ٺٽيو رهي. بس اُنهيءَ لاءِ مان پنهنجون سڀ تمنائون گهوري ڇڏيان؟ مان اهڙي سنتي نه آهيان. مون ڌرم شاستر ايترا ڪونه پڙهيا آهن. مان جيڪي ڇڏينديس، اُنهيءَ جي عيوض مونکي ڇا ملندو؟“

بهاريءَ جي منهن جو ڀاؤ جيئن پوءِ ليئن سخت ٿيندو ويو. هن چيو: ”تو گهڻين صاف صاف ڳالهين ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، هاڻي مان به توکي ڪجهہ صفا کولي ٿو ٻڌايان. ٻڌ، تو جيڪا حرڪت ڪئي آهي ۽ جهڙيون تون ڳالهيون ڪرين ٿي، اُنهن جو وڏو حصو، تنهنجي پڙهيل ساهتيہ مان چورايل آهي. اُنجو منو حصو نہ ناول ۽ ناٽڪ آهي، تنهنجو پنهنجو نہ آهي.“

ونود ني: ”ناول ۽ ناٽڪ!“

بهارِي، ”هائو، ناول ۽ ناٽڪ، سو به ڪو اوچي درجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چو ته. تون سمجهين ٿي ته اهي سڀ ڳالهيون تنهنجي دل اندر جون آهن پر اِئين نه آهي. اهو سڀ تنهنجي پڙهيل ڪتابن جو پڙاڏو آهي. تون جيڪڏهن صفا اُبوجهه يا مورک يا اُجا به هڪ سنئين سڌي ڇوڪري هجين ها تون جيڪر سنسار ۾ پريم ڪان وانجهي نه رهين ها. پر ناٽڪ جي نايڪا نه اِستيج تي ئي سونهين ٿي. اُنهيءَ ڪان گهر جو ڪو ڪارج سڌ نه ٿيندو.“

پوءِ نه ڪيڏانهن ويو ونودنيءَ جو نڪو ناءُ. ڪيڏانهن ويو هنجو حد ڪان وڌيڪ گيرب. هوءَ منڊيل نانگ-ڦڻ جيان لاجواب ٿي ماٺ ڪري ويٺي رهي. گهڻيءَ دير ڪان پوءِ بهاريءَ جي منهن ڏي نهارڻ ڪان سواءِ سانتيڪي نمرتا ڀريءَ آواز ۾ چيائين: ”ته پوءِ توهين مونکي ڪهڙي صلاح ٿا ڏيو؟“

بهاريءَ چيو: ”منهنجي صلاح آهي ته تون ڪنهن به غير رواجي ڳالهه ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪر. جيڪي هڪ ساڌارڻ اِستريءَ جي شب ٻڌي چوي، سو ڪر. تون پنهنجي ڳوٺ هلي وڃ.“

ونودنيءَ چيو: ”ڪيئن وڃان؟“

بهاريءَ چيو: ”مان توکي زناني گاڏي ۾ چاڙهي، تنهنجي ڳوٺ جي اسٽيشن تائين اُماڻي ايندس.“

ونودنيءَ پڇيو: ”ته پوءِ اُچوڪي رات مان هتي رهان؟“

بهاريءَ چيو: ”نه، مونکي پاڻ ۾ ايترو وشواس نه آهي.“

ايترو ٻڌندي ئي ونودني اُنهيءَ دم ڪرسيءَ تان اُٿي پٽ تي ويهي بهاريءَ جي پيرن کي پنهنجي ڇاتيءَ سان لائي چوڻ لڳي: ”گهٽ ۾ گهٽ ايتري ڪمزوري نه رهڻ ڏيو، دادا. پٿر جي ديوتا سمان هڪدم پوڙهو نه بڻجي وڃو. ٻري سان پيار ڪري ڪجهه ڀرا به بڻجي ڏيکاريو.“ اِئين

چوندي چوندي هوءَ وري هنجا چرڻ چمڻ لڳي.

ٻهاري، ونود نيءَ جي اُنهيءَ اوچتي ۽ اَڻ چٽيءَ وهنوار ڪري ڪن پل لاءِ ڇرڻ ٻاڻ سنڀالي نه سگهيو. هنجي من ۾ ان جون سڀ ڳنڍيون ڇڻ ڍليون ٿي ويون. ونود ني، ٻهاريءَ جي اِها بي حواسي ڏسي، هنجي پيرن کي ڇڏي گوڏن ڀر ڪڙي ٿي، ڪرسيءَ تي ويٺل ٻهاريءَ جي ڳچيءَ ۾ ٻانهون وجهي چيو: "منهنجي ساهه جا سينگار. مان سمجهان ٿي ته توهين هميشه لاءِ نه منهنجا ٿي نه سگهندا، پر اَڄ هڪ ڪڻ لاءِ نه مونکي پيار ڪريو. رڳو هڪ ڪڻ لاءِ. اُنهيءَ کان پوءِ مان پنهنجي سڄي ڄُونڙي ۾ هلي ويندس. ڪڏهن ڪان ڪجهه به نه طلبيندس. اَڄ توهين مونکي اهڙو ڪجهه ڏيو جو مونکي موت تائين ياد رهي." چوندي، ونود نيءَ پنهنجون ٻئي اَکيون ٻوٽي، منهن ملڻ جي آس وچان پنهنجا ٻئي چپ پيڙي ٻهاريءَ جي چپن طرف وڌايا.

ڪمري ۾ صفا سناٽو ڇانيو پيو هو، هيءَ ٻئي ڄڻا ڪن پل لاءِ اِئين بي جان مورتين مثل بنا چر پر نشچل ويٺا رهيا. اُنهيءَ کانپوءِ ٻهاري هڪڙو ٿڌو ساهه کڻي، ڳچيءَ مان ونود نيءَ جون ٻانهون ڇڏائي، اُٿي ٻي ڪرسيءَ تي ٿي ويٺو. پوءِ پنهنجي گهنيل گاي کي صاف ڪندي چيائين: "رات جو هڪ ٻجي هڪڙي پئسينجر ٽرين آهي."

ونود ني ڪجهه وقت مات ڪري ويٺي رهي پوءِ ڇرڻ چپن ۾ چيائين: "مان اُنهيءَ گاڏيءَ ۾ هلي ويندس."

ايتري ۾ رشت پشت گورانگ بسنت، ننگي پير، اگهاڙي بت، ٻهاريءَ جي ڪرسيءَ پرسان اَچي بيٺو ۽ گنڀيرتا مان ونود نيءَ جي منهن ڏي نهارڻ لڳو.

ٻهاريءَ هن کان پڇيو: "تون سمهئين ڪونه وڃي ڇا؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بسنت کوبہ جواب نہ ڏنائين، گنڀير منهن خاموش ويٺو رهيو.

ونود ليءِ پنهنجا ٻئي هٿ ڪٽي ۾ طرف وڌايا. بسنت پهرين تہ ڪجهہ هٻڪيو پر پوءِ آهستي وڃي ونود ليءِ جي پاسي ۾ ويٺو. ونود ليءِ هنڪي ٻنهي هٿن سان ڇڪي ڪٽي ڇاتيءَ لاتو. سنڌس ٻنهي ليٽڻ مان ڇهر ڇهر ڳوڙها ڳڙڻ لڳا.

(٣٥)

جهان ۾ ڪڏهن ڪڏهن ناممڪن بہ ممڪن ٿيو وڃي ۽ اُسهہ بہ سهڻ جهڙو ٿيو پوي، نہ تہ جيڪر مهيندر جي گهر ۾ اهو ڏينهن ۽ رات ڪٽڻ نہ ڪٽجن ها. مهيندر ونود ليءِ کي تيار رهڻ لاءِ چيو، ساڳيءَ رات ڏانهنس هڪ چٺي لکي هئي، جا ٻئي ڏينهن صبوح واريءَ ٽپال ۾ اچي سندس گهر ملي.

آشا اڃا هيٺ ئي ليٽي ئي پئي هئي جو نوڪر چٺي ڪٽي آيو ۽ چيائين: ”ماتاجي، چٺي.“

چٺيءَ جو نالو ٻڌندي ئي آشا جي دل ڌڙڪي ويئي. هن جي من ۾ اُنهيءَ دم هزارين آشائون ۽ آشنڪائون جاڳي اُٿيون. هن جهٽ پٽ ڪنڌ مٿي ڪٽي نوڪر کان چٺي ورتي. لفافي جي مٿان مهيندر جا هٿ اکر هئا ۽ چٺي ونود ليءِ جي نالي لکيل هئي. اِهو ڏسندي ئي آشا جو ڪنڌ اُئين ئي وهاڻي مٿان ڪري پيو. هن بنا ڪجهہ ڪڇڻ، چٺي نوڪر کي موٽائي ڏني.

نوڪر پڇيو: ”ماتا جي چٺي ڪنهن کي ڏيان؟“

آشا وراڻيو: ”مون کي سڌ نہ آهي.“

رات جا اٺ ڪل اُٿ لڳا هوندا جو مهيندر واچوڙي جيان ڏاڍي تيزيءَ سان سٽ سٽ ڪندو سڌو وڃي ونود ليءِ جي ڪمري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سامهون ڏٺو. ڏٺائين ڪمري ۾ بتي ڪانه ٿي ٻري. ڇوڪري اوندهه لڳي پيئي هئي، هن ڪيسي مان ماچيس ڪڍي تيلي ٻاري ڏٺو: ڪمرو خالي پيو هو، نه ولود لي هئي نه ڪو سندس سامان. هن ڪمري جي ڏاڪڻ ورانڊي ۾ وڃي ڏٺو، اُتي به ڪو ڪونه هو. تڏهن به هن سڏ ڪيو، ”ولود!“ پر موٽ ۾ ڪو به جواب ڪونه مليو.

هو پنهنجي من ۾ چوڻ لڳو، 'مان مورک آهيان، صفا مها مورک، مونکي گهربو هو ته هنکي اوڏيءَ مهل ئي ٻاڻ سان وٺي وڃان ها. پنتي اميءَ ضرور هنکي اهڙو چنيو هوندو جو هنجي لاءِ گهر ۾ رهڻ ڏکيو بڻجي ويو هوندو. من ۾ اِلهيءَ خيال ايندي ئي، هنکي اُن تي اعتبار به اچي ويو.

هو اُنهيءَ دم اُتاولو ٿي ماءُ جي ڪمري ۾ لنگهي ويو. اُتي به بتي ڪانه ٿي ٻري. پر اوندهه ۾ به هن سهي ڪيو ته ماڻس بستري تي ليٽي پيئي آهي. هن لڪڙو لڪڙو ماءُ وٽ وڃي رنل آواز ۾ سوال ڪيو: ”امي، توهان ولود ليءَ کي ڇا چيو آهي؟“

”ڪجهه به نه.“ راج لڪشميءَ وراڻيو.

”ته پوءِ هوءَ ڪيڏانهن ويئي آهي.“

”مونکي خبر نه آهي.“

”توکي خبر نه آهي.“ مهيندر بي اعتباريءَ ڀرئي آواز ۾ چيو: ”چڱو، مان هنکي ڳولڻ ٿو وڃان. جتي به هوندي اُتان کيس ڳولي هٿ ڪندس.“

اِئين چئي، هو پنتي موٽيو.

راج لڪشمي جهٽ پٽ بستري تان اُٿي، هنجي پنيان ڊوڙندي چوڻ لڳي: ”مهين، تون نه وڃ. موٽي آءُ. منهنجي هڪڙي ڳالهه ٻڌي وڃ.“

پر مهيندر ٻڌو اُڻ ٻڌو ڪري ڇڏيو ۽ ٻهراڻيءَ جو ڏس پڇڻ لڳو. هن کي ڳالهه ٻڌائي وئي ته ٻهراڻي جي اهڙي حالت ڏسي هن کي ڏاڍو دکه ٿيو. پر مهيندر ٻڌو اُڻ ٻڌو ڪري ايڪاهيءَ ڊوڙندو گهر مان نڪري هليو ويو.

ڪن ڪان پوءِ هن موٽي اچي دربان کان پڇيو: "خبر اٿيئي ته وڏي ڪنوار ڪيڏانهن وئي؟"

دربان جواب ڏنو: "هوءَ ٻڌائي نه ڪجهه ڪوله وئي. خبر نه آهي."

مهيندر زور سان گرجي چيو: "خبر نه آهي؟"

دربان همت جوڙي چيو: "سچ پچ مولکي ڪا به خبر ڪانهي."

مهيندر دل ۾ سوچيو، 'اُميءَ سڀني کي پاڙهي پڪو ڪري ڇڏيو هوندو.' چيائين: "خبر نه آهي ته نهيو."

اُنهيءَ وقت ٻاهر مهانگريءَ جي رستن تي گئس بتين جي پرڪاش ٻاڻن سان گهايل سانجهيءَ جي اُنڌڪار ۾ گهوڙن ان ارڦ ۽ مڇيءَ جا هوڪا پئي ڏنا. مهيندر گهر مان نڪري شاهي رستي جي اُنهيءَ گوڙ شور ڪان گهايل ماڻهن ۾ ملي غائب ٿي ويو.

(٣٦)

بهاري ڪڏهن به رات جي اونداهيءَ ۾ اڪيلو ويهي پنهنجي نسبت سوچ ويچار ڪوله ڪندو هو. هن هيل تائين ڪڏهن به پاڻ کي پنهنجي ويچار جي وشيه نه بڻايو هو. هو هميشه پنهنجي پڙهڻ لکڻ، ڪم ڪار يا مٽن مائٽن، سنگتين ساٿين ۽ عام سان رڌو رهندو هو. هنکي پنهنجي بدران پنهنجي آس پاس جي دنيا کي اهميت ڏيڻ ۾ ئي آنند ايندو هو. پر هڪڙي ڏينهن اوچتو هڪڙي زبردست ڌڪي سندس آس پاس جي واتاورڻ کي ٽوڙي ڊانوان ڊول ڪري ڇڏيو ۽ کيس گهري اُنڌڪار ۾ دک جي آڪاس ڇهندڙ چوٽيءَ تي اڪيلو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري ويهاريو. تڏهن کان هو اڪيلائيءَ کان ڊڄڻ لڳو هو ۽ پاڻکي زوريءَ ڪنهن نه ڪنهن ڪم ۾ دل رکندو هو ۽ ڪنهن به طرح پاڻکي واندو وهڻ نه ڏيندو هو.

پر اُنهيءَ ڏينهن هو پنهنجي اُنهيءَ اُنترواسيءَ کي ڪنهن به طرح روڪي نه سگهيو. هو اڳئين ڏينهن ونود نيءَ کي پنهنجي ڳوٺ پهچائي آيو هو. تڏهن کان وٺي هنجي دل ٽان نهايت اولهائيءَ تائين دک سان ڀرجي ويئي هئي، هن جيئن اُنهيءَ کي ڪنهن ڪم يا ماڻهوءَ سان ٿي رنيايو ته سندس دک ڀري دل ان ۾ لڳي ٿي نٿي، ور ور ڪري ڪيس نويڪلي ايڪانت ڏانهن ڇڪيندي ٿي رهي.

اونهاري جي اونداهي رات هئي، رات جا اٽڪل نَوَ لڳا هوندا. چوڌاري گهگهه اونده لڳي پيئي هئي. دل کي فرحت ڏيندڙ سانجهيءَ جي ڏاکڻي ساوندي هير ڏاڍي ڇوهه پئي لڳي. ٿڪ ۽ اُداسيءَ کان پريشان بهاري پنهنجي سمهڻ واري ڪمري جي ڏاکڻي ڪڏ لي آرام ڪرسي وجهي اُڪيلو ويٺو هو.

هن اُنهيءَ ڏينهن سانجهيءَ جو بسنت کي به ڪو به پاڙهيو هو، هنکي سويلتي موڪل ڏيئي ڇڏي هئائين. هنجي هردي ڄڻ ڪنهن ماءُ جي نياڳيل ٻار جيان، ڪنهن دلاسي لاءِ ڪنهن سنگ لاءِ، پنهنجي پريم اُمرت پرٽي گذاريل جيون لاءِ اُنهيءَ گهگهه اونداهيءَ ۾ ٻئي ٻانهون کڻي ڪنهنکي پئي ڳوليو. هنجي پڇتائيءَ ۽ سخت سنجم جو بند ڀڄي خبر ناهي ڪيڏانهن لڙهي ويو هو! هن جي دل جنهن نسبت ڪجهه به نه سوچڻ جو ارادو ڪيو هو، اُنڌانهن پوري زور سان ڊوڙندي ٿي ويئي هن ۾ اُنهيءَ کي روڪڻ جي رتيءَ جيتري به طاقت نه رهي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن پنهنجي من ۾ خشڪي، پاڻي، پهاڙن ۽ ندين جي جدا جدا رنگن ۽ نشانن سان چٽيل نقشي جيان نقش ٺهيل مهيندر جي سنگت جي رنگين لنبي ڪهاڻيءَ کي ٻاراڻي پريم ڪان ورتي، ننڍڙي ٺائين کولي پنهنجي اڳيان ڪري رکيو ۽ غور سان ڏسڻ لڳو ته هن پنهنجي جيون کي جنهن ننڍڙي جڳت جي آڌار تي بيهاريو هو، اُن ۾ ڪهڙا نوان گرهه گهڙيا ۽ اُهو ڪهڙي هنڌ ڪهڙي وڏي گرهه جي ٽڪر سان ٽڪرجي ٽٽي پيو ۽ ڊانوان ڊول ٿي ويو. هن جي من ۾ سوال اُٿيو ته اُنهيءَ مٺي سنگت جي وچ ۾ ٻهرين ٻهرين ڪهڙو ويڇو وجهندڙ ٽٽون گرهه داخل ٿيو. دل ۾ اُنهي سوال اُٿندي ئي اُنهيءَ گهڙي اَنڌڪار ۾ هنجي اَکين اَڳيان سڄ لٽي جي موهيندڙ لالائيءَ ۾ چمڪندڙ آشا جو جوڀن ڀريو لڀارو منهن چمڪي ويو ۽ انهيءَ سان گڏوگڏ هن جي ڪنن ۾ منگل مئه وهانءُ اُلسو جي پولڙ شنڪ ڏونيءَ گونجڻ لڳي. اِهو شب گرهه اَڻ ڏٺي آڪاس جي اَڻ ڄاتي هنڌ ڪان اَچي ٻنهي دوستن جي وچ ۾ بيٺو. اُنهيءَ ئي ٻهرين ٻنهي دوستن جيءَ وچ ۾ تورو تورو ويڇو آندو. اُهو اهڙو گهرو درد ڪٿان ڪٽي آيو جو نه من ۾ آڻي ٿو سگهجي نه وات سان چئي ٿو سگهجي. پر ٻڌهن ٻه اُهو ويڇو، اُهو درد ڪيس بي مثل سڪ ۾ رڱيل مٺن ناتن سان ڀرپور ڏسڻ ۾ آيو.

اُنهيءَ بعد هنن جي وچ ۾ جيڪو ڇنڇر جو گرهه اُڀريو، جنهن هنن جي سنگت جي سنيهه، ٻنهي ٻنهيءَ جي پريم، گهر جي شانتيءَ ۽ پولرتا کي هڪدم ناس ڪري ڇڏيو، ٻهاريءَ اُنهيءَ ڇنڇر گرهه ونودنيءَ کي نهايت نفرت مان پوري زور سان پنهنجي من جي ڪنڊ ڪڙڇ مان ڪڍي ڇڏڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ڪهڙو اَچرج! اِهو ڏکو نهايت

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هلڪو ٻڌجي ويو. اهو جڻ هنڪي ڇهي ئي نه سگهيو. اها موهيندڙ انوکي سندري پروليءَ ٻڌجي پنهنجي حيرت انگيز راز ڀرين گهرين ڪارين اکين جي هڪ نڪ نظر سان ڪرشڻ ڪش جي رات جي گهگهه اونداهه ڪار ۾ بهاريءَ اڳيان ڊڪجي بيهي رهي. اونهاري جي رات جي رکي رکي لڳندڙ ڏاڪڻي هير هنجهي سيڙاٽي اياريندڙ تڏن گهرن ساهن جيان بهاريءَ جي انگن کي ڇهڻ لڳي. اُنهن نه ڇنيچندڙ اکين جي تيز نظر آهستي آهستي جهيڻي ٿيڻ لڳي. اها اندر جي اساس سان خشڪ ٿيل تيز نظر لڙڪن جي نير سان ڀڄي پوڻ تي گهري نرمل پياو جي رس ۾ ٻڏجي ويئي. اها موري پيل ۾ ئي بهاريءَ جي پيرن اڳيان جهڪي، پنهنجي سموري طاقت سان سندس پنهجي پيرن کي ڪٽي پنهنجي چاليءَ سان لاتو ۽ ٿيو هڪ سهڻيءَ جادوءَ جي ول جيان بهاريءَ کي وڪڙ هجي، هر ڪن وڏندي وڏندي تازي ٽڙيل سگندت گل سمان پنهنجو موهيندڙ منهن مٿي ڪٽي مٺي ملڻ جي آس ۾ بهاريءَ جي چپن اڳيان آندو. بهاري اکيون ٻوٽي اُنهيءَ منهن کي پنهنجي ياد گيريءَ جي پٽيءَ تان ميساري ڇڏڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. پر هنکي ڏکي ٻاهر ڪرڻ لاءِ سندس ارادو پورو نه ٿيو. جڻ هنجو هٿ اٿيو ئي نه. هڪڙي مٺيءَ جي لاءِ اوڪاسيندڙ اساتيل اڌرپت منهن سندس اڳيان جيئن جو تيئن ئينو رهيو؛ جنهن پنهنجي اوڪاس سان هنجي ساري سرير ۾ سيسراٽي اياري ڇڏي.

بهاريءَ کان اُنهيءَ کڏ تي نويڪلي اونداهه ڪار ۾ وڌيڪ وينو نه ٿيو. ڪنهن طرح من کي ٻيءَ وجهڻ لاءِ هو اتان اٿي لڪڙو لڪڙو پنهنجي ٻٽيءَ جي روشنيءَ سان روشن وڏي صفحي ۾ هليو ويو.

اُنهيءَ صفحي جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾ ريشمي پردي سان ڍڪيل هڪ مڙهيل فوٽو رکيل هو. بهاري اهو فوٽو ڪڍي صفحي جي وچ ۾ ٽي بتيءَ پرسان وڃي وِڌو ۽ فوٽو اکيان رکي اُنکي ڏيان سان ڏسڻ لڳو.

اهو فوٽو مهيندر جي وهانءَ کان ٿورت پوءِ ڪڍايل پتي پتنيءَ جو گڏيل فوٽو هو. فوٽي جي هيٺان مهيندر پنهنجي هٿ سان 'مهين دا' ۽ آشا پنهنجي هٿ سان 'آشا' نالا لکيا هئا. فوٽي ۾ ٻنهين پرٽي جي خوشيءَ ڀرئي موقع جو نظارو جيئن جو تيئن ظاهر هو. مهيندر ڪرسيءَ تي ويٺو هو. سندس منهن تي ٻنهين پرٽي جي خوشيءَ جي رسيلي جهلڪ چٽي پئي جهلڪي. سندس پاسي ۾ ئي آشا بيٺي هئي. فوٽي گرافر هنکي منهن ڍڪڻ نه ڏنو هو، پر هو هنجي منهن تان لڄ جي ڇايا هٽائي نه سگهيو هو. پر هائي اهوئي مهيندر پنهنجي اُنهيءَ پاسي ۾ بيٺل جيون ساٿڻ کي روئاري ڪيترو پري نڪري ويو آهي. جڏ فوٽي مهيندر جي منهن تان ٻنهين پرٽي جي خوشيءَ جي هڪ به اشاني نه بدلي هئي. هن پنهنجي جڙتا سان مورک جيان ڪجهه به نه سمجهي اُنکه جي ڪيل مسڪريءَ کي دائم قائم بڻائي ڇڏيو هو.

بهاري اُنهيءَ فوٽي کي هنج ۾ کڻي ونود نيءَ کي من مان ڏکي دور ڪرڻ چاهيو، پر ونود نيءَ جا پريم ۾ چوُر ڦوهه جوين پريا نازڪ هٿ بهاريءَ جي پيرن کي چمبڙيا رهيا. بهاريءَ فوٽي ڏي نهاري دل ئي دل ۾ چيو ته- ’ڀڄو پريم پريو جيون توڙي ناس ڪري ڇڏيو! پر ونود نيءَ جو اهوئي منيءَ اوڪاسيندڙ مٺي ڪيل منهن ۽ نيزاريءَ پري ويٺي هنکي گولکي ٻوليءَ ۾ وري وري چوڻ لڳي، ’مان توکي چاهيان ٿي، ساري سنسار مان مون رڳو توکي ئي وريو

آهي!'

پر بهاريءَ جي سوال جو ڇا اهوئي جواب هو؟ بس اهوئي جواب ڇا هڪ برباد گهر در ديلي دانهن کي ٻڪي ڇڏيندو؟ بهاريءَ جي دل مان نڪتو، ”پشاچي!“

'پشاچي!' ڇا بهاريءَ پوري ڏڪار سان چيو هو يا اُنهيءَ سان ڪجهه آدر جو سر به مليل هو؟ جنهن وقت بهاري عمر ڀر لاءِ پريم جي اڌڪار کان وانجهجي هڪدم هٿين خالي بيڪاري جيان رستي تي پٽي پٽڪيو، تنهن وقت ڇا هوا ڻ گهرئي اُپار پريم جي ڀيٽ کي سچيءَ دل سان ڏڪاري موٽائي سگهيو ٿي؟ انهيءَ جي بدلي ڪيس ڇا حاصل ٿيو هو؟ ايتري ڏينهن تائين هن پنهنجي سچي حياتي سنگت تان قربان ڪري پريم پندار مان رڳو ڪن تنل ڪٽڻ جي ڀيک پئي مڱي. اُنهيءَ ڏينهن جڏهن پريم پندارڻ رڳو سندس لاءِ سوني ٿالهه ۾ پنهنجي پريم جي سموري ڀيٽ ڀري موڪلي ڏڌهن هو ڪهڙيءَ بڌتر ۾ پئجي اُنهيءَ کان پاڻ کي وانجهي؟

فوٽو هنج ۾ جهلي هن ايڪاگر چت سان اهڙيون اهڙيون ڪيتريون ئي ڳالهيون پئي سوچيون. ايتري ۾ ڪنهنجي پيرن جو دهڪو ٻڌي هو ڇرڪي ويو. جيئن اکيون مٿي کڻي نهاريائين تيئن ڏٺائين ته سامهون مهيندر بيٺو هو. هوُ مهيندر کي ڏسي جيئن عجب ۾ پئجي اُٿيو تيئن سندس هنج ۾ جهليل فوٽو هيٺ غاليچي تي ڪري پيو؛ اُنهيءَ ڏانهن سندس ڌيان ئي نه رهيو.

مهيندر ايندي سان ئي پڇيو، ”ونود ني ڪٿي آهي؟“

بهاري مهيندر جي آجيان لاءِ اڳتي وڌيو؛ هنکي هٿ کان وٺي چيائين: ”ڀائو، ٿورو ويهو ته سيني ڳالهين تي ويچار ڪريون.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر جواب ڏنو: ”مون وٽ ويهڻ ۽ ڳالهين ڪرڻ لاءِ وقت ڪونهي. ٻڌاءِ ته ونود ني ڪٿي آهي؟“

بهاريءَ چيو: ”توهان جيڪو سوال ڪيو آهي سو اهڙو نه آهي جنهنجو جواب هڪ لفظ ۾ ڏيئي سگهجي. نڪي هڪ لفظ ۾ جواب ڏيڻ سان توهين پوري حقيقت خيال ۾ آڻي سگهندا. ذرا ٺهري ويهو ته مان توهانکي سموري حقيقت سمجهايان.“

مهيندر وراڻيو: ”تون مونکي اُپديش ڏيندينءَ؟ ننڍي هوندي مان اهڙا گهڻيئي اُپديش ٻڌي ۽ پڙهي چڪو آهيان.“

بهاريءَ چيو: ”نه، مونکي نه اُپديش ڏيڻ جو اڌڪار آهي ۽ نه مون ۾ اهڙي لياقت آهي.“

مهيندر چيو: ”ته ڇا تون مونکي ڌڪاريندينءَ؟ مان اڄ ۾ ئي قبول ٿو ڪريان ته مان نيچ آهيان، پاکنڊي آهيان، ٻيو به جيڪي تون چوين سو سڀ آهيان، پر تون مونکي ٻڌاءِ ته توکي خبر آهي يا نه ته ونود ني ڪٿي آهي؟“

بهاري: ”هائو، مونکي خبر آهي.“

مهيندر: ”ته تون مونکي ٻڌائيندي يا نه؟“

بهاري: ”نه.“

مهيندر: ”توکي ٻڌائڻو ئي پوندو. تو هنکي ڀڄائي آڻي لڪائي وهاريو آهي. هوءَ منهنجي آهي. تون مونکي اها موٽائي ڏي.“

بهاري ڪن ڇپ رهيو، پوءِ مضبوط آواز ۾ چيائين: ”هوءَ تنهنجي نه آهي. مان هنکي ڀڄائي ڪونه آيو هوس. هوءَ پاڻيهي مون وٽ آئي هئي.“

مهيندر گرجڻ لڳو: ”ڪوڙ آهي.“ ۽ ائين چئي، ٻئر واري ڪمري جي بند دروازي تي زور زور سان ڌڪ هڻڻ

۽ رڙيون ڪرڻ لڳو: "ونود! ونود!"

ٻڪن ۽ ڳوڙ ني اندران رئڻ جو آواز آيو. اهو ٻڌي هو ڏاڍيان چوڻ لڳو: "ڊڄ نه ونود! مان مهيندر آهيان. مان توکي هتان ڇڏائي وٺي هلندس. ڪو به توکي بند ڪري رکي نه سگهندو."

چوندي چوندي هن زور سان ڌڪو ڏنو ته دروازو کلي پيو.

دروازي کلندي ئي مهيندر ٽڪڙو ٽڪڙو اندر لنگهي ويو. اندر بلڪل اونداهه لڳي پيئي هئي. اونداهه ۾ غور سان نهاريندي هنکي اڻ چٽي پاڇي جيان ڏسڻ ۾ آيو ته بستري تي ڄڻ ڪو ڊڄي ڪرڪنڊڙو ٿي، سڏڪا ڀريندي ۽ پڻ پڻ ڪندي وچي وهاڻي کي چنبڙيو.

بهاري جهٽ ڊوڙي ڪمري اندر ويو ۽ بسنت کي ياڪر ۾ ڪٺي، کيس دلاسو ڏيندي چوڻ لڳو: "بسنت، ڊڄ نه، ڪو به ڊپ نه آهي، تون ڊڄ نه."

مهيندر اُنهيءَ دم ٽڪڙو ٽڪڙو ٻاهر نڪري آيو ۽ پوءِ هيٺ مٿي، هيڏانهن هوڏانهن چوڌاري ونود نيءَ کي ڳوليندي سڄو گهر ڇاڻي آيو. جڏهن هو سڀ هنڌ ڳولي موٽي آيو تڏهن ڏٺائين ته بهاريءَ ڪمري جي بتي ٻاري آهي، بسنت بستري تي ليٽيو پيو آهي پر رکي پيو ڇرڪي ۽ سڏڪا ڀري بهاري هنجي بت تي هٿ ڦيري کيس ننڊ ڪرائڻ جي ڪوشش پيو ڪري.

مهيندر وري پڇيو: "تو ونود ليءَ کي ڪٿي لڪائي رکيو آهي؟"

بهاريءَ چيو: "دادا، اِئين شور نه مچايو. توهان بنا مطلب هن ٻار کي ايترو نه ڊيڄاري ڇڏيو آهي جو شڪ آهي نه هو

بيمار ٿي پوي. مان چوان ٿو ته توهانجو ونود ئيءَ جي خبر
ٻڌڻ سان ڪو به پريوجن ڪونهي."

مهيندر چيو: "ساڌو مهاتماجي! تون منهنجي اکيان ڏرم
جو آدرش نه آڻ. تون منهنجي استريءَ جي تصوير اکيان
رکي رات جي ايڪانت ۾ ڪهڙي ديوتا جي ڌيان ۾ ڪهڙو
پيچ منتر پڙهي جپيو، پاکنڊي!"

ائين چئي هن تصوير کڻي پٽ تي سٽي ۽ لهيءَ کي بوٽ
سان لتاڙي شيشو ڀيڇون ڀيڇون ڪري ڇڏيو ۽ فوٽو ڪيڏي
ڦاڙي ٽڪريون ٽڪريون ڪري کڻي بهاريءَ جي منهن ۾
اڇلايائين.

مهيندر جي مستي ڏسي بسنت ڏجي وري اچي روئڻ
۾ چٽڪيو. بهاريءَ جو گلو گهٽجي ويو. هن هٿ سان دروازي
ڏانهن اشارو ڪري مهيندر کي چيو: "هتان هڪدم نڪري
وڃ."

مهيندر طوفان جهڙي تيزيءَ سان گهر مان نڪري ٻاهر
هليو ويو.

(٣٧)

ونود ئي جڏهن سڪٽي زناني گاڏي ۾ ويٺي ويٺي دريءَ مان
کيتريل کيت ۽ وچ وچ ۾ وڻن جي ڇايا سان گهيريل ڳوٺ
ڏٺا، تڏهن سندس من ۾ نرمل نويڪلي ڳوٺاڻي جيوت جي
يادگيري تازي ٿي ويئي. دل ۾ آيس ته، 'هاڻي پاڻ ڳوٺ
جي وڻن جي ڇانو سان گهيريل گهر ۾ پنهنجي رچيل ڪلپنا نواس
۾ پنهنجن پيارن پستڪن سان ٻرچي ڪجهه ڏينهن جي شهري
جيون جي سموري ساڙ پڇ، دک درد، گهاون ۽ گهوٽن
کان ڇوٽڪارو حاصل ڪري، ڪجهه وقت شانتيءَ ۾ گذاريندي.
اونهاري جي خالي خشڪ ڌرتيءَ جي ڇيڙي تائين ڦهليل

اُپار مٿيائين ميدان ۾ سڄ لهڻ جو نظارو ڏسي هوءَ ويچارڻ لڳي، 'هاڻي مونکي ٻيو ڪجهه به نه گهرجي.' دل ٽيڻ لڳيس ته جيڪر اهڙي اُمت، اَکت سونهري شانتيءَ ۾ ليءَ ٿي، ٻيو سڀ ڪجهه، وساري اَکيون ٻوٽي گذاري ۽ پنهنجي جيون جي ننڍڙيءَ ٻوڙيءَ کي سنسار ساگر جي سکه دک جي آڪرين طوفاني لهرن جي لوڏن کان بچائي ڪناري لڳائي سانتيڪي سانجهيءَ جو ڪنهن اَڏول ٻڙ هيٺان ٻڌي نشچنت ٿي رهي. ٻئي ڪنهن سان ڪو پريوجن نه رکي. گاڏيءَ هلندي هلندي ڪٿان ڪٿان ٻُو ريل اُنهن جي وٽن جي ڪنجن مان ڪاهين جي سڳنڌ اچي هنجي دل ۾ پنهنجي نرمل شانت ڳوناٺي گهر جي سڪ جاڳائي ڇڏي. هوءَ پاڻ سان ئي پڻ پڻ ڪرڻ لڳي، 'ڇگو ٿيو، ڏاڍو سٺو ٿيو. هاڻي مان پاڻ نهايت بيزار ٿي پيئي آهيان. هاڻي مون کان پنهنجي لاءِ وڏيڪ ڇڪتاڻ ڪرڻ نٿي پڄي. هاڻي مان سيڪجهه وساري بي فڪر ٿي سمهنديس. هڪوار وري ڳوناٺي ڇوڪري ٿي گهاريندس. گهر ۽ ڳوٺ جو ڪم ڪار ڪري سنتوش سان، آرام سان پنهنجي حياتي ڪاٽي ڇڏينديس.'

اهڙيءَ طرح پنهنجي اُساتيل دل ۾ شانتيءَ جي آشا پري ونود ني پنهنجي جهونيءَ جهوپڙيءَ ۾ گهڙي. پر هاءِ! اُتي شانتي ڪٿي؟ اُتي نه رڳو هيڪلائيءَ، اَڻ هوند ۽ سڄ پٽي واڪا ڪيا. جيڏانهن نهار ليڏانهن سيڪجهه جهونو، پٽو، پگو ٽٽو ۽ بي ڍنگي نموني ٽڙيو پکڙيو پيو هو. هر چيز ميري ۽ گندي لڳي پيئي هئي. پٽين کي سيڪ وني ويو هوءَ اُنهن مان ڪلر پٽي ڇڻيو. گهر گهٽڻ ڏينهن کان بند پيو هو. اوچتو در کولي اندر گهڙڻ سان اُبس کان ونود نيءَ جو دم گهٽجڻ لڳو. گهر ۾ جيڪو تورو گهڻو ٽپڙ ٽاڙي بچيو هو تنهن مان ڪنهنکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُنَ ۾ ڪاٺ وٺي هئي نہ ڪنهن کي ڪٺا ڪتري ويا هئا. سيٺي شيءِ ئي مٽيءَ جا مڻ چڙهيا پيا هئا. هوءَ سنڀها ناٽ گهر پهتي هئي. گهر ۾ ڪير ڪونہ هو. چوڌاري اوندهہ لڳي پيئي هئي. هن ڪنهن طرح سرهڻ جو تيل هٿ ڪري ڏيئو ٻاريو. ڏيئي جي جهڪيءَ ۽ دونهاٺيل روشنيءَ ۾ گهر جي سڃائي هيڪاري چٽي پئي ڏني. اهڙي حالت ڏسي هنکي اُڃ ڪڏهن ڏک نہ ٿيندو هو، پر هاڻي ساڳي حالت ڏسي ڪيس سانت نہ ٿي آئي. هنجو من باغي بڻجي زور زور سان پڪارڻ لڳو، 'هتي نہ هڪ گهڙي بہ گهاري نہ سگهبي.' پٽ ۾ لڳل طاق تي سندس ٻہ ٽي پراڻا ڪتاب ۽ ماسڪ پتر رکيا هئا، جن جي مٿان ڌوڙ چڙهي ويئي هئي، پر اُنهن کي ڇهڻ تي بہ هنجي دل نہ وري. گهر ٻاهران اُلهہ جو باغ هو. گهٽ اهڙي هئي جو وڻن جو پن بہ ڪونہ ٿي چريو. باغ جي گهگهہ اونداهيءَ مان مڪڙين جي ٽنوار ۽ ميڏن جي پڪار اڪيلائيءَ کي هيڪاري وڌيڪ ڀيانڪ پئي بڻايو.

ونوديءَ جي ساهري ڪٽنب مان ڀڳو سندس هڪڙي ٻيڙي سس پڪي جيٺري هئي، جا سندس سار سنڀال لهڻ لاءِ ساٽس گڏ رهندي هئي. اُها گهر کي ڪلف ڏيئي ڳوٺ کان دور پنهنجي پرٽيل ڌيءَ سان گڏجڻ لاءِ سندس ساهري ڳوٺ هلي ويئي هئي. ونودي گهر ۾ گهڻو وقت اُبالڪي ويهي نہ سگهي. اُتي پاڙي وارن گهرن ۾ ويئي. پاڙيسرياڻيون ونوديءَ کي ڏسي واڻڙيون ٿي ويون ۽ هڪ ٻئي سان سس پس ڪرڻ لڳيون. چوڻ لڳيون، اُڙي مائي، ڏٺہ ونوديءَ جو رنگ نہ خوب نڪري پيو آهي. ڪپڙا لٽا بہ ڪهڙا چست ۽ سوڙها پاتا اٿس، اصل ڇهڙي ميم صاحبہ بڻجي پيئي آهي. چوندي چوندي اشارا ڪري ۽ ميڇون ڏيئي ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ ڏانهن نه ڪڏهن ڌڪ ٻئي جي منهن ڏانهن نهارڻ لڳيون. ٿورا ڏينهن اڳ هنن ونود نيءَ نسبت جيڪي خبرون ٻڌيون هيون، سي ڪين سچيون پاسجڻ لڳيون. ونود ني ڪين برابر اهڙي ئي ڏسڻ ۾ آئي.

ونود ني هر قدم ني محسوس ڪرڻ لڳي ته پاڻ پنهنجي گوناگي چال ڍال کان هر طرح گهڻو دور نڪري ويئي آهي. پاڻ جڻ پنهنجي گهر ۾ ئي ڌاري ٻڻجي ويئي آهي. سندس رهڻ لاءِ ڪٿي هڪ گهڙي آرام سان ويهڻ يا ساهه پٽڻ جهڙي به جاءِ نه رهي آهي.

نيپال آفيس جو جهونو نيپالي ٻالپڻي کان ونود نيءَ جو سڃاڻون هو. هوءَ جيئن ئي ڏينهن سدان ڪرڻ لاءِ تلاءَ تي ويئي ليئن اهو نيپالي ڪيس نيپال جو تيلهو ڪٽي رستي تان ويندو ڏسڻ ۾ آيو. هنکي ڏسي، ونود نيءَ کان رهيو نه ٿيو، هوءَ ڪپڙا اڻيئي ڇڏي. اڪڙي لڪڙي وڃي هن کان پڇڻ لڳي:

”پنهنجو دادا، منهنجي ڪا چٺي نه ڪانهي؟“

ٻڌي نيپاليءَ ٿوري ۾ جواب ڏنو، ”نه.“

ونود ني ٿنهن هوندي به نه رهي، چيائين: ”ٿي به سگهي ٿي، ذرا ڏيکار ته سهين.“ ائين چوندي هوءَ گوت جون جملہ پنج اٺ چٺيون اٿلائي ويئي، پر سندس نالي ڪابه چٺي ڪانه هئي. تڏهن هوءَ لاچار اداس ٿي موٽي تلاءَ ڏي هلي ويئي.

تلاءَ جي تڙ تي پهچندي ئي سندس هڪڙيءَ ساهڙيءَ رؤنشي طور اڪ پڇي ڪيس چيو: ”ڪيئن ڙي وِندي، چٺيءَ لاءِ ايتري تڙڦ؟“

هڪڙي ٻيءَ بي پئي اِستريءَ چيو: ”واهه ڙي واهه، تون به خوب ٿي ڏسجين! نيپال ۾ چٺي اچي اهڙا به ڪڏهن

جا نصيب نہ ھجن نہ! اُسان جا ھڙس، ڏير، پائر سڀ پرديس ۾ ڪمائين ٿا ۽ اُسان تي نہ ٽپاليءَ جي ڪڏھن ڪرپا ٿي ڪانہ ٿي ٿئي."

اُھڙيءَ طرح ذري ذري تي ٽنوليون ۽ ڇٽرون جيئن پوءِ تيئن تيز ٿينديون ٿي ويون. ونود ٿي، ٻھاريءَ کي وينتي ڪري آئي ھئي نہ ھو روز نہ تہ گھٽ ۾ گھٽ ھفتي ۾ ٻہ ڀيرا ٿي، وڏيڪ نہ تہ رڳو ٻہ چار سٽون چٺي ڪيس ضرور لکي. جيتوڻيڪ اُنھيءَ ڏينھن سندس نالي چٺي اَچڻ جو امڪان نھايت گھٽ ھو، تڏھن بہ ونود ليءَ جي اُڪنڊ اُھڙو زور ورتي ويئي جو ھوءَ ٿوري امڪان جي آشا بہ ڇڏي نہ سگھي. ھن اِئين پئي محسوس ڪيو جڻ ڪيس ڪلاڪن ڇڏئي ورھيہ گذري ويا ھئا.

سچڻ ۽ ڏڄڻ جي ڪرپا سان ونود ليءَ کان اِھو لڪو نہ رھيو تہ مھيندر سان سندس غير واجبي ناتي جي ننڍا ڳوٺ جي ھر گھر تائين پھچي چڪي آھي. اُھڙيءَ حالت ۾ سندس لاءِ شانتي ڪٿي؟

اُنھيءَ حالت ۾ ھوءَ پاڙيڪي ڳوٺ وارن کان الڳ رکڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي. اُنھيءَ ڪري ڳوٺائي مٿس ھيڪاري اَچي مٺيا. ھنن کي اِھو چڱو نٿي لڳو تہ ڪو ھوءَ پاڻڻ پاڻ کي ڪانٿن اَلڳ رکي، ڪين ڌڪارڻ ۽ دکي ڪرڻ جي موج وٺڻ کان بہ وانجھي.

ننڍڙي ڳوٺ ۾ پاڙيڪي سيڻي جي نظر کان لڪائي رکڻ جي ڪوشش ڪرڻ بيڪار آھي. اُني ڪنھن ڪنڊ پاسيرو ايڪانت اَنڌڪار ۾ وڃي گھايل دل جي دارون ڪرڻ جو وجھہ ملي نٿو سگھي. ھيڏانھن ھوڏانھن سيڻي جي تيز روشني ڪوڏي نظر اَچيو زخميل ھندَ تي پوي. ونود ليءَ جي گھايل

دل ٻوڪريءَ ۾ ٻيل جيڙريءَ ڇپيءَ جيان جيترو ٿي لڇي ٿي؛ اوترو ئي چوڌاري تنگ دائري سان ٽڪرجي وري وري پٺي گهائي. نيٺ هنکي سمجهه ۾ آيو ته اُني سندس لاءِ آزاديءَ سان ٻوريءَ طرح دک سهڻ جيتري به جاءِ نه آهي.

ٻئي ڏينهن جڏهن ٽپال ملڻ جي ويل ٽري ويئي، تڏهن ونود ني گهر جو در بند ڪري ٻهاريءَ ڏي چٺي لکڻ ويٺي. لکيائين:-

”دادا، ٻچجو نه. مان توهانڏي پريم پتر لکڻ ڪونه ويٺي آهيان. توهين منهنجا حق رکيڪ آهيو، مان توهانکي پرڻام ٿي ڪريان. مون جيڪو پاپ ڪيو آهي، تنهن لاءِ توهان مونکي سخت سزا ڏني آهي. توهان جي ڏنل سزا مون نمرتا سان قبول ڪئي آهي. ڏک رڳو ايترو آهي جو توهان مونکي جيڪا سزا ڏني آهي سا ڪيتري نه سخت آهي سا توهين ڏسي نه سگهيا. ڏسو ها يا ڄاڻو ها ته توهان جي مڻ ۾ ضرور ديا اُپجي ها؛ پر مان اُنهيءَ کان به وانجهجي ويس. توهان کي ياد ڪري ۽ دل ئي دل ۾ توهان جي چرڻن ۾ سر ڌري مان اُهو به سهي ويندس. پر پريو جيل خاني جي قيديءَ کي ڇا ٻورو ڪاڌو به نه ملندو آهي؟ سنو اوچو ڪاڌو ڪٿي نه، پر پراڻن ٻچائڻ جيترو ڪاڌو ته ملندو آهي. توهان جي ٻن چئن سٽن جي چٺي منهنجي هن ٻرواس جو ڪاڌو آهي. جيڪڏهن نه ملندو ته پوءِ اهڙي سزا منهنجي لاءِ رڳي نيڪاليءَ جي سزا نه ٿيندي پر موت جي سزا ٿيندي. منهنجا رکيڪ مون کان اهڙي سخت پريکيا نه وٺو. منهنجي پاپي مڻ جي اهنڪار جي حد ٿي ڪانه هئي. مون کي خواب خيال به نه هو ته مونکي ڪو ڪنهنجي اُڳيان ايترو ڪند جهڪائڻو پوندو. توهان جي جئه ٿي آهي. مان نافرمان نه ٿيندس، پر توهين مون تي ديا

ڪريو. مولڪي جيءَ دان ڏيو. هن بنواس پوڻ لاءِ مولڪي کو ٿوروئي سهارو نه ڏيو، پوءِ توهان جي ڏنل سزا پوڻ کان مون کي ڪوبه ڪنهن به طرح ڦيري نه سگهندو. بس، اِهتري ئي دک جي ڪهاڻي توهان جي ڏيان تي ٿي آڻيان. جيڪي ٻيون ڳالهيون دل ۾ اُٿي ٿيون جي ٻڌائڻ لاءِ دل پيئي ڦاٿيم پر مون پرڳيا ڪئي آهي ته اُهي توهان جي ڌيان تي نه آڻيندس. مان اُنهيءَ پرڳيا جي رکيا ڪندس."

"توهانجي - ونود پاپي."

ونود ني چٺي لکي ٽپال ۾ وجهي آئي، پاڙي جا ماڻهو شرم، شرم پڪارڻ لڳا. چوڻ لڳا، "هاڻي ته گهر جو در بند ڪري ٿي وهي. لڪي لڪي چٺيون ٿي لکي. چٺي ونڻ لاءِ ٽپاليءَ مٿان ٽٽي ٿي پوي. هي ڏينهن ڪلڪتي ڪين رهي آئي آهي پر لڄ ليهه ڌرم ڪرم سڀ ڌوئي آئي آهي."

اُنهي ٻئي ڏينهن به چٺي نه آئي. ونود ني سڄو ڏينهن موڳي ٿي ويٺي رهي. سندس منهن سخت ٿي ويو. اُندر اُن ٻاهران چئني طرفن کان حملن ۾ اُپمان جي مار هنجي هردي ساگر جي تري مان تنر سنهارڪ شڪتي ڪرڙو روُپ ڌارڻ ڪري ٻاهر اڪرڻ لاءِ تڙڦڻ لڳي. اُنهن اُسهه تنر جذبن کي اُتندو محسوس ڪري ونود نيءَ ته جي گهر جو در بند ڪري ڇڏيو.

هن وقت بهاريءَ جي ڪابه نشاني ڪانه هئي. نه فوٽو، نڪا چٺي ڪجهه به نه هوس. تڏهن به اُنهيءَ اُڻ هوند ۾ چڻ ڪجهه ڳولڻ لڳي. هن بهاريءَ جي ڪنهن هڪڙيءَ نشانيءَ کي ڇاتيءَ سان لائي، پنهنجين خشڪ اکين ۾ ڳوڙها آڻڻ ٿي چاهيا ۽ اُنهن ڳوڙهن سان دل جي سموري دک درد

کي ڳاري پنهنجي ٻاغي جذٻي کي ٻجهائي، ٻهاريءَ جي سخت حڪم کي پنهنجي دل جي تمام ڪومل پريم جي سنگهاسڻ تي ويهارڻ تي چاهيو. پر هنجو هردو اونهاري جي منجهند جي خشڪ آڪاس جيان رڳو جاڻ ئي لڳو. هن جي اکين جي ڪنهن ڪنڊ پاسي کان ٻه ڳوڙهن جي ڪا هڪ بوند به ٻاهر ڪانه نڪتي.

هن ٻڌو هو ته ايڪاگر من سان ڪنهن جي ڌيان ڪندي ڪندي ڪنهنکي سار ٻو آهي ته اُهو ٻنا آئي نه رهندو آهي، تنهن ڪري هوءَ همت جوڙي ۽ اکيون ٻوٽي ٻهاريءَ کي ساري پرارٿنا ڪرڻ لڳي، 'منهنجو جيون ويران آهي، منهنجو هردو ويران آهي، منهنجي آس پاس چوڌاري ويراني آهي. توهين هڪ وار اُنهيءَ ويرانيءَ ۾ اَچو، هڪ ڪن لاءِ اَچو، توهان کي اَچڻو ئي پوندو. مان توهانکي ڪنهن به طرح نه ڇڏينديس.'

دل جان سان پرارٿنا ڪندي ونودنيءَ کي جڻ سچو پچو ٻل ملي ويو. هنکي لڳو، جڻ اُهو پريم جو ٻل، اَجايو نه ويندو. ڪنهنجي سڪٽي سار، نا اُميديءَ جي پاڙ ۾ دل جي رت ڏيڻ مثل دل کي ٽڪائي ساڻو ڪري ڇڏيندي آهي. پر اِنهيءَ طرح ايڪاگرچت سان ڌيان ڪري من جي سموري شڪتيءَ سان ڪامنا ڪرڻ سان دل کي جڻ دلاسو ملندو آهي ۽ لڳندو آهي ته جڳت جي ٻيءَ سموريءَ چاهه کي ڇڏي، پوريءَ چاهه سان رڳو دل گهرئي کي ڪشش ڪندي رهڻ سان، اُهو هرڪڻ درجي ٻه درجي آهستي آهستي ويجهو ايندو ٿو وڃي.

جڏهن ونودني اَهڙيءَ طرح ٻهاريءَ جي ڌيان ۾ ويٺي هئي ۽ کيس خبر نه رهي هئي ته ڪو سنجها ٿي وئي آهي

۽ گهر جي جوت اُجهامي ويئي آهي ۽ پاڻ صفا اونداهيءَ ۾ ويٺي آهي. جڏهن هنجي لاءِ جڳ شهر، ڳوٺ، سماج، سنسار، سڀ وري ٽرلوڪي پرليہ ۾ لين ٿي ويئي هئي، تڏهن اوچتو ٻاهران ڪنهنجي دروازي کڙڪائڻ جو آواز ٻڌي، هوءَ ڏاڍي ڇرڪي ويئي. خبر نه هئي ته هن وقت ڪير ٿو اچي؟ ڌڙڪندڙ دل سان اُٿي کڙي ٿي ۽ نرسنسي وشواس سان ڌوڙي دروازو کوليندي چيائين: "اچي وڃ پريو!" هنکي پڪو وشواس هو ته اُنهيءَ ويل ٻهاريءَ کان سواءِ ٻيو ڪوبہ سندس در تي اچي نٿو سگهي.

مهيندر وراڻيو: "هائو، اچي ويس ونود!"

ونودنيءَ بي حد بي دليءَ ۽ نهايت ڌڪار وچان زور سان چيو: "وڃو، توهين هتان هڪدم هليا وڃو. هميشہ جو هميشہ هليا وڃو!"

مهيندر جڻ اوچتو وسو تي اليئي ٿمجي ويو.

ايتري ۾ هڪڙي ٻڍي پاڙيسرڻ، "ڪيئن ڙي ٻِنديء، جيڪڏهن تنهنجي وڏي سس سياڻي...." چوندي، ونودنيءَ جي گهر جي دروازي ڏانئين ايندي، سامهون مهيندر کي بيٺل ڏسي، "او منهنجي امي" چئي، وڏو گهونگهٽ ڇڪي جهٽ پٽ اُتان پٺي هلي ويئي.

(٣٨)

سڄي ڳوٺ ۾ ڌم ڄڪر مچي ويو. ڳوٺ جا وڏڙا ٻڍا چنڊي ديويءَ جي ٿان ۾ وڃي گڏ ٿيا. چوڻ لڳا: "اِها هلت هرگز سهاري نہ سگهبي. ڪلڪتي ۾ ڇا ٿي ٿيو يا ڇا نٿي ٿيو، سو ٻڌو اَڻ ٻڌو ڪري سگهجي ها، پر ڳوٺ ۾ رهي ايتري همت! ڇنيءَ مٿان ڇني لڪي مهيندر کي ڳوٺ ۾ گهرائي! اهڙي کُلي کلائي بي شرمي! اهڙيءَ بي حياءِ پرشنا کي هرگز ڳوٺ ۾ رهائي نہ سگهبو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود ئيءَ کي ڪي اُميد هئي تہ ٻهاريءَ ڏانهن لکيل چٺيءَ جو جواب ڪيس ٻئي ڏينهن ضرور ملي ويندو، پر چٺيءَ جو جواب آيو ئي ڪونہ. تڏهن هوءَ دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي، 'ٻهاريءَ جو مون ڏي کهڙو اَڌ ڪار آهي؟ مون هنکي اِئين سمجهڻ ڇو ڏنو تہ پاڻ جيڪي چوندو سو مان سر جهڪائي قبوليندي پس؟ هن جو تہ مون سان ايترو ئي ناتو آهي، جيترو جي سندس پياري آشا کي ٻچائڻ جي ضرورت آهي. مون کي هن مان ڇا حاصل آهي؟ منهنجو هن تي ڪو حق ڪونهي، ڪا دعويٰ ڪانهي، ايتري قدر جو هن ۾ مون کي رواجي ٻن سٽن واري چٺيءَ جي بہ اُميد ڪانهي. مان ايتري ته آهيان. ايتري نفرت جهڙي آهيان؟' چوندي چوندي هن جي ڇاتي ساڙ سان ڀرجي ويئي. چوڻ لڳي: 'ٻئي ڪنهن لاءِ ڪٺي ايترو دک سهي وڃجي پر آشا لاءِ نہ. مون کي رڳو آشا جي صدقي ئي، هيءَ اَڻ هوند، هيءَ ٻنواس، هيءَ لوک نندا، هيءَ بي عزتي، جيون جي هيءَ هر قسم جي اڌورپتي سهڻي پوي ٿي. مون ايتري جوابداري پنهنجي مٿي لئي ڇو ڪئي آهي؟ مان پنهنجي ستياناس ڪرڻ جي ارادي کي پورو ڪري ڇو نہ آيس؟ مان مورک آهيان. ڏاڍي بي سمجهہ آهيان. مون ٻهاريءَ کي پريم ڇو ڪيو؟'

ونود ئي جنهن وقت اُهڙن پورن ۾ ٻڏي ڪانت جي مورت ٺاهي گهر ۾ وٺي هئي، تنهن وقت سندس ٻڍي سس پڪي، پنهنجي ڌيءَ ونان ڏي گهر موٽي آئي ۽ ايندي ايندي پري کان ئي چوندي آئي: "اَڙي ڪار مهين، مان هيءَ کهڙيون خبرون ٿي ٻڌان؟"

ونود ئيءَ چيو: "جيڪي ٻڌو اٿو سو سڀ سچ آهي."

سس پڇي: "تہ پوءِ پنهنجي اُنهيءَ ڪلنڪ کي ڳوٺ ۾

آڻڻ جي ڪهڙي ضرورت پيئي هيئه؟ تون هتي ڇو آئين؟"

ونود ني رنج کي گهٽي مات ڪري ويٺي رهي.

سس پڦيءَ چيو: "ٻچا، مان ٻڍاڻي تي ڇڏيان، نه هاڻي تون هتي رهي نه سگهندين. پنهنجي ليانگهه ڪري منهنجا سپ مت مائٽ مري کپي ويا. مان اهو دک سهاري ويس، پر هاڻي اهڙا ڪرتوت مون کان سنا نه ٿيندا. ڇي، ڇي، تنهنجو مونکي ڳوٺ ۾ منهن ڏيکارڻ لائق به نه رکيو آهي. تون پنهنجو ڪارو منهن کڻي هيئنر جو هيئنر هتان هلي وڃ."

ونود نيءَ چيو: "مان هيئنر ئي هلي وينديس."

ايتري ۾ مهيندر، ٻنا سنان، ٻنا ڪاڏي، رکن وارن ۾ رکي منهن سان اوچتو اُتي اچي سهڙيو. سڄي رات جي اوجاڳي ڪري هنجون اکيون ڳاڙهيون لال ٿي ويون هيون ۾ منهن سڪي ويو هوس. هنجو ارادو هو ته ڇگو سوير پنهنجي ڪي جو ئي وڃي ونود نيءَ کي وٺي وڃڻ لاءِ وري ڪوشش ڪندو. پر ونود نيءَ جي ڪالهوڪي نفرت پريءَ هڏيءَ هنجي من ۾ طرح طرح جا شڪ ۽ ڊپ پيدا ڪري ڇڏيا هئا. آخر جڏهن هنجي ڳڻتين ڪانيندي ڪانيندي سج گهڻو مٿي چڙهي ويو ۽ گاڏيءَ جو وقت اچي پريو، تڏهن هو اسٽيشن جي ويٽنگ روم مان نڪري زور ڪري من مان سمورا شڪ شبها ۽ ڊپ ڊاءُ ڪڍي، گهوڙي گاڏي ڪري وري سڌو ونود نيءَ جي گهر جي دروازي تي اچي بيٺو. لڄ ليهه لاهي ڪليو ڪلايو زوراوريءَ جي ڪم ڪندي ماڻهوءَ ۾ هڪ قسم جي هوڏي وحشي طاقت جاڳي ويندي آهي. مهيندر اُنهيءَ طاقت جي جوش ۾ وحشي مستيءَ جي آنند جو اُنڀو ڪيو. سندس سمورو تڪ ۽ شڪ لهي ويو. ڳوٺ جا تماشبين ماڻهو هن جي نظر ۾ مٽيءَ جي ٻي جان پتلن مثل

ڏسڻ ۾ اَچڻ لڳا. هن هيڏانهن هوڏانهن نهارڻ کانسواءِ سڌو ونوديءَ وٽ اَچي چيو: ”ونود، مان اُهڙو ڪانئر نه آهيان جو توکي هتي لوڪ نندا جي ٻرندڙ کوري ۾ اَڪيلو ڇڏي هليو وڃان. جيئن به ٿيو تيئن مان توکي هتان وٺي هلندس. پوءِ جي تو مونکي ڇڏي وڃڻ چاهيو ته ڀلي ڇڏي وڃج. مان توکي ڪونه روڪيندس. مان اَڄ توکي ڇهي قسم کڻي ٿو چوان ته تون جڏهن جيئن به چاهيندينءَ تڏهن مان تيئن ڪندس. تون ياد ڪندينءَ ته مان جي ٻولدس، نه ڪندينءَ ته مان تنهنجي راهه جو روڙو بڻجي نه بيهندس؛ دور هٽي ويندس. مون دنيا ۾ اَنيڪ اَعتبار نه اچڻ جهڙا ڪم ڪيا آهن پر اَڄ تون مون تي اَوشواس نه ڪج. ونود، اَڄ اَسين ٻئي اوڙاهه جي ڪنڌيءَ تي بيٺا آهيون. هيءُ وقت هڪ ٻئي کي دوکي ڏيڻ جو نه آهي.“

ونوديءَ نهايت سياويڪ طرح مڌم آواز ۾ چيو: ”توهين مونکي پاڻ سان وٺي هلو، گاڏي آندي اٿو؟“

مهيندر چيو: ”هائو.“

ايتري ۾ ونوديءَ جي سس ٻئي گهر مان ٻاهر نڪري آئي ۽ چيائين: ”مهيندر، ٻچا، تون مونکي نٿو سڃاڻين، پر تون اَسان ڪاڻ ڌاريو نه آهين. تنهنجي ماءُ راج لڪشمي هن ڳوٺ جو ئي وياءُ آهي. مائٽيءَ جي ناتي ۾ مان هنجي مامي ٿيان. ڀلا، مان پڇان ٿي ته، هيءُ تنهنجا ڪهڙا لڇڻ آهن. توکي گهر ۾ ماءُ آهي، ڪنوار آهي ۽ تون اهڙو بي حياءُ ٿي ويو آهين جو مست لوفرن جيان پرائين نونهرن ۽ ڌيئرن جي پنيان پنيان پيو ڦرين! اَڙي ذرا هوش ڌار، ڪجهه سوچ ته سهين، سماج جا چار چڱا ماڻهو ٻڌندا ته ڇا چوندا. تون اُنهن جي اَڳيان پنهنجو منهن ڪيئن کڻي سگهندين!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر جنهن مستيءَ ۾ چُور هو تنهن کي اُنهيءَ ڦٽڪار هڪ زوردار ڌڪ هنيو. 'ڪيس گهر ۾ ماءُ آهي، اِستري آهي، تنهن ڪانسواءِ ڇهن ڇگن ماڻهن جي سڄي سماج سان سندس ناتو آهي.' اُنهيءَ رواجي ڳالهه جڏهن جي من ۾ لٿون هوش جاڳايو. ڪيس ڪڏهن خواب خيال ۾ به ڪين هو ته ڪو ڏينهن اَهڙو به ايندو جنهن ڏينهن ڪيس ڪنهن نامعلوم پراهين ڳوٺ ۾ هڪڙي اَڻ واقف گهر جي در تي اَهڙي ڦٽڪار ٻڌڻي پوندي ۽ سندس جيون چرتر ۾ هڪڙو اَهڙو اَڌياءُ به لکجي ويندو، جنهن ۾ لکيل هوندو ته، پنهنجي ماءُ هوندي استري هوندي ۽ ڇهن ڇگن ماڻهن جي سڄي سماج سان ناتي هوندي به هو هڪڙي ڏينهن هڪڙي ڏوراهين ڳوٺ ۾ اَچي ڪنهن ڇگي گهر جي ننڍي نينگي وڏڙا نونهن کي ڀڄائي وٺي ويو! اُنهن ويچارن کيس لاجواب بڻائي ڇڏيو.

جڏهن مهيندر لاجواب ٿي مات ڪري ٻهي رهيو، تڏهن ٻڍيءَ وري چيو: "وڃڻو اٿوَ ته هينئر ئي هليا وڃو. ڪن به نه ترسو. اسان جي گهر جي در تي نه ٻهو. هڪدم ٻنا دير روانا ٿي وڃو."

ايترو چئي، ٻڍي وري گهر اندر گهڙي ويئي ۽ اَندر وڃي دروازو اَندران بند ڪري ڇڏيائين.

ونودني ٻنا سنان، ٻنا ڪاڌي، ميرن ڪپڙن سان هٿين خالي جيئن آئي هئي، تيئن ئي وڃي گاڏيءَ ۾ ويٺي. جڏهن مهيندر به ساڳيءَ گاڏيءَ ۾ چڙهڻ لڳو تڏهن هن چيو: "نه، توهين گاڏيءَ ۾ نه چڙهو. پٺيان اَچو، اِسٽيشن پري ڪانهي."

مهيندر چيو: "ڳوٺ جا ماڻهو مونکي پٺيان ايندو ڏسي کلندا ڪونه؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود ليءَ وراڻيو: ”تڏهن توهان جي دل ۾ اُچا ئي ڪو
اڄ جو ذرو باقي آهي؟“ اِئين چوندي هن گاڏيءَ جو در
بند ڪري ڇڏيو ۽ ڪوچوان کي چيائين، ”اِسٽيشن.“

ڪوچوان پڇيو: ”۽ بابو ڪونه هلندو ڇا؟“

مهيندر پاسا تڪڻ لڳو. ڪجهه ڪڇڻ جي همت نه ٿيس.

گاڏي روانِي ٿي ويئي. مهيندر ڪنڌ هيٺ ڪري ڄوت
مان لنگهندڙ سڌو رستو ڇڏي، پاسيرو ٻنين ٻارن مان ڦرندو
اِسٽيشن ڏي هليو.

اُنهيءَ مهل ٽائين ڳوناڻيون اِستريون سنان پاڻي ڪري
ڪائي ٻي اُٿيون هيون، باقي ڪي گهر جي ڪم ۾ رڌل
وڃيون ٻيون، جن کي ڪم هاڄ ڪندي دير ٿي ويئي
هئي، سي پنهنجا پنهنجا ڀرڻ جا ڪپڙا، تيل ۽ اُنگوڇا
کنيو اُٻن جي ٻور جي سڳند سان سڳندت ۽ وڻن جي ڇانو
سان ڇانيل رستي تان نرمل تلاءَ جي نويڪلي ترجن گهاٽ
ڏانهن پئي ويون.

(٣٩)

مهيندر جي اوچتو گهر ٿي وڃڻ ڪري راڄ لڪشميءَ
هراسجي ڪاڏو پيتو ننڊ آرام سڀ ڇڏي ڏنو. ساڏو ڇرڻ هنڪي
ممڪن، ناممڪن سيني هنڌ پئي ڳوليو. اُنهيءَ وچ ۾ مهيندر
ونود ليءَ کي پاڻ سان وٺي ڪلڪتي موٽي آيو ۽ ونود ليءَ
کي پٽل دالنگا ۾ هڪ مسواڙي جاءِ ۾ رهائي رات جو اُچي
پنهنجي گهر لٿو.

هن ماءُ جي ڪمري ۾ وڃي ڏٺو، ڪمري ۾ اونڌهه لڳي
پيئي هئي. لالٽين جي روشني جهڪي ڪري، اُنکي پاسيرو
آڙ ۾ ڪري رکيو ويو هو. راڄ لڪشمي بيمار جيان بستري
تي پيئي هئي. آشا آهستي آهستي سندس پيرن کي پئي

مھٽيو. اينترن ڏينھن کان پوءِ وڃي تولھن، سس جي چرڻن ۾ وھڻ جو حق حاصل ڪيو ھو.

مھيندر جي ڪمري ۾ گھڙندي ئي آشا عجب ۾ پئجي چرڪي اُٿي کڙي ٿي ۽ لڪڙي ٻاھر ھلي ويئي. مھيندر ھمت ٻڌي ھچڪدور ڪري ماءُ کي چيو: ”اُمي، مونکي گھر ۾ پڙھڻ ۾ ڏکيائي ٿي ٿئي، تنھنڪري مون ڪاليج جي ڀرسان ھڪڙو ڪمرو مسواڙ تي ورتو آھي. ھاڻي مان اُتيئي رھندس.“

راج لڪشميءَ ڪيس آڱر سان پنھنجي بستري جي پاسي ئي وھڻ جو اشارو ڪندي چيو: ”ذرا ويھ ته سھين.“

مھيندر ھچڪندي بستري تي ويھي رھيو.

راج لڪشميءَ چيو: ”پٽ، پلي جتي تنھنجي مرضي پوي اُتي رھ، پر منھنجي نوھڙيءَ کي نه ستاءِ.“

مھيندر ماٺ ڪري ويٺو رھيو.

راج لڪشمي چوندي رھي: ”منھنجا ڀاڳ منڌا ھئا جو مون پنھنجي ھھڙي لڪشمي نوھن کي ٻھرين ڪين سڃاتو. چوندي چوندي ھن جو گلو ڀرجي آيو. پر لڏھن به ھوءَ چوندي ويئي، پر تو ھنڪي ھيترن ڏينھن کان ڄاڻندي سڃاڻندي، ايترو لاڏ پيار ڪندي به، آخر ايتري ڏک ۾ ڪيئن ڪڍي ڦٽو ڪيو!“ چوندي چوندي ھوءَ پاڻ کي روڪي نه سگھي ۽ اُچي رڙ ۾ ڇتڪي.

مھيندر جو وس پڄي ھا ته ھو اُٿيءَ دم اُتان ڀڄي وڃي ھا، پر ھو پڄي نه سگھيو. اُنڌيري ۾ چپ چاپ ماءُ جي بستري جي پاسي کان ويٺو رھيو.

گھڻي مھل گذرڻ کانپوءِ راج لڪشميءَ وري پڇيو: ”تون اَڄ رات جو نه ھتي رھندين نه؟“

مهيندر چيو: ”نہ.“

راج لڪشميءَ پڇيو: ”ڪيڏيءَ مهل ويندين؟“

مهيندر چيو: ”هينئر ئي.“

راج لڪشمي ڏاڍي مشڪلات سان اُٿي ويٺي چيائين: ”هينئر ئي!“

هڪوار وري ڪڏهن ملنداسين؟

مهيندر ڪابہ ورندي ڪانہ ورائي.

راج لڪشميءَ چيو: ”ڪڏهن جا اهي وچ وارا ڏينهن ڪيئن گذريا هوندا سو ڇا تون ذرو بہ نٿو سمجهين. اُڙي او نرلجا، تنهنجي نرديتا ڏسي نہ منهنجي ڇاتي ٿي ڦاٽي!“

ائين چئي، راج لڪشمي، وڃي ڪٺيل ٽاريءَ جيان بستري تي ڪري پيئي.

مهيندر ماءُ جي بستري تان اُٿي ٻاهر هليو ويو ۽ بلڪل آهستي آهستي دٻيل پير ڏاڪڻ چڙهي پنهنجي مٿئين ڪمري ڏي هليو. مرضي ڪانہ هيس تہ ڪو آشا سان منهن مقابلو ٿئيس.

هو اُچا ڏاڪڻ چڙهي مٿي مس ٿيو تہ ڏٺائين تہ آشا، سندس ڪمري جي اڳيان ڇاپري جي هيٺان پٽ تي ليٽي پيئي آهي. هن مهيندر جي اچڻ جي آهٽ ڪانہ ٻڌي هئي، هنڪي اوچتو پنهنجي سامهون بيٺل ڏسي، هوءَ ٺڙ ٺڪڙ ڪپڙو سنڀالي اُٿي ويٺي. اُنهيءَ وقت جيڪڏهن مهيندر هنکي هڪوار رڳو پنهنجي پياري نالي سان ’چني‘ ڪري سڏ ڪري ها تہ هوءَ جيڪر اُنهيءَ دم سندس سڀ ڏوهہ گناهہ پنهنجي مٿان کڻي، معافي مليل ڏوهيءَ جيان سندس پيرن کي چنبڙي پنهنجي جيون جو سمورو روئڻو روئي وٺي ها؛ پر مهيندر هنکي پنهنجي اُنهيءَ پياري نالي سان سڏي

ٿي نه سگهيو. هن جيتري ٿي ڪوشش ڪئي، جيترو ٿي خيال ڪيائين، اوترو ٿي ڏک تيز لڳس. هو اهو وساري نه سگهيو ته اُنهيءَ ويل آشا سان اوچتو پريم جون ڳالهيون ڪرڻ بي مطلب ئي نه هيون. هنن کي رڳو زبان سان دلاسي ڏيڻ مان ڇا ورندو؟ جڏهن هن ونود ٻيءَ کي ڇڏڻ جو هر ڪو رستو پنهنجي هٿين پاڻيهي بند ڪري ڇڏيو هو.

آشا شرم ۾ ٻڏي ويئي ۽ پنهنجو ڪنڌ ماٺ ڪري ويٺي رهي. اُتي پيهڻ يا هلي وڃڻ يا ٻئي ڪنهن قسم جي چرپر جي ڪوشش ڪندي به هنکي لڄ پئي آئي. مهيندر هن سان ڪجهه به نه ڳالهائي، ماٺ ڪري، آهستي آهستي ڪڏ ٿي ٽهلڻ لڳو. اُنهيءَ ويل ڪرشڻ پکش جي آڪاس ۾ اڃا چنڊ ڪونه اُڀريو هو. ڪڏ جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾، هڪڙيءَ ننڍيءَ ڪونڊيءَ ۾، رجني گندا جي ٻن ڏانڊين تي ٻه گل ڪٽيا پيئا هئا. ڪڏ جي مٿان اونداهي آڪاس ۾ جيڪي نکيتر پئي چمڪيا اهي ئي سپت رشي، ڪال پرش ۽ ٻيا اُنيڪ ستارا هنن جي ڪيترين راتين جي ڪيترن نوڪلين پريم ليلائن جا مؤن شاهد هئا. اُنهن اُنهيءَ ويل به ماٺ ميٺ ۾ هنن ڏانهن پئي نهاريو.

مهيندر سوچڻ لڳو، جيڪس مان اُنهن وچ وارن ڪجهه ڏينهن جي اُٿل پٿل کي اُنهيءَ اُنڌيري آڪاس مان اُگهي پگهي صفا ڪري وري هن ڪليل ڪڏ تي ٽولري وڇائي وري اڳئين جيان ئي سهج سڀاويڪ طرح آشا جي پير ۾ ويهي سگهان! جيڪس ڪو سوال نه اُٿي، ڪو جواب نه ڏيڻو پوي. اهوئي اڳئين جهڙو وشواس. اهوئي پريم ۽ اهائي سڀاويڪ خوشي هجي! پر هاءِ! هيڏي وڏي سنسار ۾ هنجي لاءِ وري ساڳيءَ جاءِ تي موٽڻ جو ڪو رستو ئي نه رهيو هو. هو اُنهيءَ ڪڏ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ٽڪريءَ جي هڪ ڪناري تي آشا جي ڀاسي ۾ وهڻ جو اُڌڪار ٻه وڃائي ويٺو هو.

هيل تائين ته هن جو ونودنيءَ سان اُڪثر آزاد ناتو ئي رهيو هو. اُنهيءَ پريم ڪرڻ جو مستيءَ ڀريو سگهه ته هو پر اُهو اُنوت بندن نه هو. پر هاڻي ته هن ونودنيءَ کي پنهنجي هٿن سان سماج جي وچ مان ٽوڙي آندو هو. هاڻي نه ونودنيءَ کي ڪٿي به رکڻ، ڪٿي به ورائڻ ڦيرائڻ جي جاءِ نه هئي. هاڻي ته اُڪيلو مهيندر ئي هنجو سهارو هو. هاڻي دل چاهيس ٽوڙي نه چاهيس پر ونودنيءَ جو سمورو بار ڪيس ئي کڻڻو هو.

اِهي سڀ ڳالهيون سوچي مهيندر جي دل، اندر ئي اندر پيڙجڻ لڳي. اُها ڪڏ واري اڳين گهرو زندگي، اُها شانتي، زال مڙس جي آزاد ملڻ جون اُهي ٻي اَنڪ نوڪليون واليون، مهيندر کي اُن ويل ڏاڍيون سگهه ڏيندڙ پئي معلوم ٿيون. پر اُهو سهج سلڀ سگهه جو سندس وس ۾ هو، جنهن تي سندس خلاصو اُڌڪار هو، سو هاڻي سندس لاءِ دُراشا جو سپنو يا اَڻ هوندو خواب بڻجي ويو هو. هاڻي هن عمر ڀر لاءِ جيڪو بار پنهنجي مٿان کنيو هو، سو هو ڪن پل لاءِ لاهي ساهه پٽي نه سگهندو!

هن هڪڙو ٿڌو ساهه کنيو ۽ هڪ وار آشا ڏي نهاريائين. آشا اڳي وانگيان ئي اَڻ ڇلندڙ رودن سان ڇاتي پري ڪٽ پتليءَ جيان مات ڪري ويٺي هئي. رات جي اونداهيءَ جڻ ماتا جي پلاند جيان سندس لڄ ۽ سور کي ڍڪي ڇڏيو هو.

مهيندر ٿهلندي ٿهلندي اوچتو خبر ناهي ته ڇا چوڻ لاءِ هڪدم آشا جي ڀرسان اچي ويٺو. آشا جي ساري سرير جو رت جڻ سندس ڪنن ۾ اُچي سنسات ڪرڻ لڳو. هن اکيون ڪٽي ٻوٽيون. مهيندر کان وسري ويو ته ڇا چوڻ آيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وٽس ڇوڙڻ لاءِ هو به ڇا؟ پر هو ڪجهه نه ڪجهه ڇوڙڻ ڪانسواءِ موٽي به نه سگهيو. هن پڇيو: ”ڪنڄڻ جو ڇڳو ڪٿي آهي؟“

ڪنڄڻ جو ڇڳو پلنگ جي مٿن کان گاديلي هيٺان رکيو هو. آشا اُٿي ڪمري اندر ويئي، مهيندر به سندس پٺيان پنيان اندر ويو. آشا ڪنڄڻ جو ڇڳو گاديلي هيٺان ڪڍي ڪٽي گاديلي تي رکيو. مهيندر اُهو ڪٽي هڪ هڪ ڪنجي ڪري ڪٻٽ جي ڪلف کي لڳائڻ لڳو. آشا کان رهيو نه ٿيو. هن آهستي چيو: ”اُنهيءَ ڪٻٽ جي ڪنجي نه مون وٽ ڪانه هئي.“

ڪنجي ڪنهن وٽ هئي، اُهو تالو آشا جي واتَ مان نه نڪتو پر مهيندر سمجهي ويو. آشا اِئين ڇئي لڪڙي لڪڙي ڪمري مان ٻاهر نڪري ويئي، اُنهيءَ خوف کان ته متان وڌيڪ ترسڻ سان مهيندر اڳيان روئي نه وهي. هوءَ اوٽداهي ڪڏ جي هڪڙيءَ ڪنڊ ۾ وڃي ٻئي کي منهن ڏيئي پنهنجي ڇاتيءَ ۾ پيهل رودن کي دل جان سان روڪيندي رڻ لڳي.

پر اُهو وقت گهڻيءَ مهل تائين رڻ جو نه هو. هنکي اوچتو ياد آيو ته مهيندر جي روٽي کائڻ جو وقت ٿي ويو آهي. اُنهيءَ خيال ايندي ئي هوءَ لڪڙي لڪڙي هيٺ لهي ويئي.

راج لڪشميءَ آشا کان پڇيو: ”ڪنوار، مهيندر ڪٿي آهي؟“

آشا چيو: ”مٿي آهن.“

راج لڪشميءَ چيو: ”پوءِ تون هيٺ ڇو لهي آئي آهين؟“

آشا ڪنڌ هيٺ ڪري چيو: ”سندن کائڻ جي....“

راج لڪشميءَ چيو: ”ڪنوار سندس روٽيءَ جو بندوبست مان پاڻيهي ٿي ڪريان. تون جهٽ وڃي هٿ منهن ڌوئي ڪپڙا بدلائي آءُ. تنهنجي اِها ياڪا واري ساڙهي ڪٿي

آهي؟ جلدي اُٿي پائي اَچ ته مان تنهنجي چوٽي ڪري
وٺان.“

آشا، سس جي واتان سينگار ڪرڻ جو حڪم ٻڌي شرم
۾ ٻڏي ويئي پر هوءَ سس جي هڪائتي حڪم جو انڪار
ڪري نه سگهي. جيئن نه ڀيشم پتامھ موت جي اِڇا ڪري
ماٺ ميٺ ۾ ٻاڻن جي سيج تي سمهي ليٽيو آشا به راج لڪشميءَ
جي هٿان پنهنجي سينگار جي سيج تي نهايت شانت سان سمهي.

آشا سينگار جي سنوار جي ڏينهن پير هڪدم آهستي آهستي
ڏاڪڻ چڙهي مٿي ويئي. ڏاڪڻ جي مٿئين دروازي تي
پهچي ڪنڌ تي ليٽو پائي ڏٺائين، ڏسڻ ۾ آيس ته مهيندر ڪنڌ
تي ڪونه هو. آهستي آهستي ڪمري جي ڀرسان وڃي ڏٺائين،
مهيندر ڪمري ۾ به ڪونه هو. سندس لاءِ پرچجي آيل روٽيءَ
جي ٿالهي جيئن جو ليئن رکي هئي. ڪنجي نه هئڻ ڪري
هو ڪبٽ جو ڪلف ڀڃي، ڪجهه ضروري ڪاليج جا
ڪتاب ڪڍي هليو ويو هو.

ٻئي ڏينهن ايڪادشي هئي. راج لڪشمي بيماريءَ ۽
سور سان ڪڙهندڙ سرير سان بستري تي پيئي هئي. ٻاهر
ڪڪر ڀرجي آيا هئا. زبردست برسات برسڻ جا اُهڃاڻ
ڏسڻ ۾ پئي آيا. آشا آهستي آهستي ڪمري ۾ گهڙي ۽
آهستي آهستي سس جي پيرن ڪان ويهي، سندس پيرن تي
هٿ ڦيريندي چوڻ لڳي: ”اَمي، توهان جي لاءِ کير ۽ ميوو
ڪڍي آئي آهيان اُٿي کائو.“

شيوا تي نه هريل ڏک ڏيندي توهن جي سس لاءِ شيوا
جي اون ڏسي، راج لڪشميءَ جي سڪين اکين ۾ ڳوڙهن
جي بوند اچي ويئي. هوءَ اُٿي ويٺي ۽ آشا کي پنهنجي گود
وٽ وهاري هنجي ڳوڙهن ڀريل ڳلن کي مٿي ڏيئي پڇيائين،
”ڪنوار، مهيندر ڇاتو ڪري؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا نهايت لڙي تي آهستي آهستي چيو: ”هو هليا ويا.“

راج لڪشميءَ پڇيو: ”ڪڏهن هليو ويو؟ مونکي ته ڪا خبر ئي نه پيئي.“

آشا ڪنڌ هيٺ هوندي ئي چيو: ”هو ته ڪالهه رات جو ئي هليا ويا هئا.“

اِهو ٻڌندي ئي، راج لڪشميءَ جي سموري نرمائي ڪافور ٿي ويئي. سندس نونهن تي ورايل پريم ڀرئي همت ۾ ذرو به رس نه رهيو. آشا سس جي اکيءَ مؤن ملامت کي سمجهي، ڪنڌ جهڪائي چپ چاپ اُتان هلي ويئي.

(٤٠)

مهيندر جڏهن ٻهرينءَ رات جو ونود نيءَ کي پٽل ڊانگا واري جاءِ ۾ ڇڏي پنهنجي ڪپڙن ۽ ڪتابن ڪٺي اُچڻ لاءِ گهر ويو هو، تڏهن ونود نيءَ ڪلڪتي شهر جي اُرڻ ماڻهن جي لهرن ۽ گوڙ شور جي وچ ۾ اڪيلي ويني پنهنجي حالت تي ويچار ڪرڻ لڳي. پرٿويءَ تي سندس اڳهي جي جاءِ ڪنهن به وقت ڪشادي ڪانه رهي هئي. تڏهن به هنجي لاءِ هڪڙي پاسي لڀڻ تي پاسو ورائي ٻئي پاسي سمهڻ جيتري ٿوري جاءِ ضرور هوندي هئي. پر هاڻي سندس اڳهي جو هنڌ نهايت سوڙهو هو. هوءَ هاڻي جنهن ٻيڙيءَ تي سوار ٿي وهڪري ۾ وهندي ٿي ويئي، اها ٻيڙي ايتري هلڪي ۽ ننڍي هئي جو اُنهي ٿوري ئي ساڃي ڪاٻي ٽيڻ سان سندس پاڻيءَ ۾ ڪرڻ جو انديشو هو. تنهن ڪري ضرورت هئي ته هوءَ نهايت خبرداريءَ ۽ پختائيءَ سان ٻيڙيءَ جي سکان جهلي وهي. سندس ٻيڙي ٿوري به چر پر يا لوڏ لمر سهڻ جهڙي نه هئي. اهڙيءَ اوستا ۾ ڪهڙيءَ رمڻيءَ جي دل نه لڏندي؟ پرائي من کي وس ۾ رکڻ لاءِ جيتري

چَل وَل ۾ وٺيءَ جي ضرورت ٿئي ٿي تنهن جي لاءِ اُنهيءَ سوڙهيءَ جاءِ ۾ جاءِ ڪٿي هئي؟ هاڻي ڪيس ساري حياتي مهيندر جي اکين آڏو گذارڻ لاءِ تيار ٿيڻو پوندو. ٻنهي جي وچ ۾ ايترو فرق هو جو مهيندر لاءِ ڪناري لڳڻ جي سهوليت هئي پر ونودنيءَ جي همت ۾ اهڙي ڪا به سهوليت ڪانه هئي.

ونودني پنهنجي اُنهيءَ بي وس اوستا کي جيترو چٽيءَ طرح سمجهڻ لڳي، اوترو ئي سندس من ۾ همت وڌڻ لڳي. هوءَ سوچڻ لڳي ته جنهن ڪوڙڪي ۾ ڦاٿي آهي تنهن مان نڪرڻ لاءِ ڪو نه ڪو اُپاءُ ته ڪرڻو ئي پوندو. ٻيءَ صورت ۾ هوءَ سڄي ڄمار اُنهيءَ ڪوڙڪي ۾ ڪيئن گذاري سگهندي؟

ونودنيءَ جنهن ڏينهن ٻهاريءَ اڳيان پنهنجو پريم اَرپڻ ڪيو هو، اُنهيءَ ڏينهن کان سندس ڌيرج جو بند ٽٽي پيو هو. هوءَ جيڪا آڇيل مٺي ٻهاريءَ جي چپن اڳيان موٽائي آئي هئي، سا سنسار ۾ ٻيءَ ڪنهن کي آڇي نٿي سگهي. هوءَ اُنکي اِشٽ ديو اڳيان آڇيل ڀيٽ جيان رات ڏينهن سانڍيندي ٿي آئي. هن ڪنهن به حالت ۾ سڪان همٿ مان ڇڏڻ نٿي چاهي. هوءَ نراس ٿيڻ واري نه هئي. هن جي من زور لڳائي وري وري اِئين پئي چيو، 'منهنجي اِها پوڄا ٻهاريءَ کي ڪنهن نه طرح سويڪار ڪرڻي ئي پوندي.'

ونودنيءَ جي اُنهيءَ اٽل پريم سان سندس آتم رکيا جي آرزو به اچي گڏي. هنکي ڏسڻ ۾ آيو ته ٻهاريءَ کان سواءِ سندس لاءِ ٻيو ڪو چارو ڪونهي. هن مهيندر کي بلڪل چڱيءَ طرح سڃاڻي ڇڏيو هو. هن تي ڀاڙڻ سان هو بار سهي نٿي سگهيو. ڇڏي ڏيڻ سان هو ويجهو آيو ٿي. جهلي ويهارڻ سان ڀڄڻ جي ڪوشش ڪيائين. اِستريءَ جي لاءِ جنهن

نشچنت، وشواس جوڳي، بي خوف اُجهي جي سخت ضرورت ٿئي ٿي سو کيس ٻهاريءَ ڪانسواءِ ٻئي ڪنهن به هنڌ ڏسڻ ۾ نٿي آيو.

ولوڊ ليءَ ڳوٺ مان ايندي مهيندر کي ڇٽي اِسٽيشن سان لاڳو پوسٽ آفيس ۾ اطلاع ڏيارائي ڇڏيو هو ته سندس نالي آيل ڪوبه خط پٽ سندس ڪلڪتي جي نئين ائڊريس تي موڪليو وڃي. هن اِئين ڪونه ٿي سمجهيو ته ٻهارِي سندس چٺيءَ جو جواب ڏيندو ئي ڪونه. هن دل ۾ چيو، ’مان ستن ڏينهن تائين ڏيرج ڌري جواب جو اِنتظار ڪنديس. اُنهيءَ کان پوءِ جيڪي ٿيو ٺهنڪي ڏسي وٺنديس.‘

اِهو خيال ڪري هوءَ اوندهه ۾ ڊري ڪولي ٻي دليو گئس ٻتين جي روشنيءَ ۾ چمڪندڙ ڪلڪتي شهر ڏي نهارڻ لڳي. هنکي دل ۾ آيو ته ٻهارِي هن وقت، هن سنجها ويل، هن شهر ۾ ٿي هوندو. هتان کان ٻه ٽي رستا، ٻه چار گهٽيون اورانگهي سندس گهر پهچي سگهجي ٿو. هنکي ياد آيو ته دروازي اندر لنگهندي ٻهرين پاٽيءَ جي نل وارو نٽيو آڳنڌ ايندو، ٺنهن کان پوءِ آها ڏاڪڻ، اُهو صفا سٿرو پوري سنجت سان سينگاريل روشن ايڪانت ڪمرو، اُنهيءَ جي نوڪلي شانتيءَ ۾ ٻهارِي اُڪيلو آرام ڪرسيءَ ني وينو هوندو. ٿي سگهي ٿو ته اُهو برهمڻ بالڪ به سندس پرسان وينو هجي. اُهو سڊول سندر، گورو گورو، موڪرين اکين وارو، ٻالو ڀولو ڇوڪرو مورتن جو ڪتاب کڻي، هڪ منو تي وينو مورتون ڏسندو هوندو ۽ ورق ورائيندو هوندو. اِئين هڪ هڪ ڪري اُنهيءَ ڏينهن وارو ٻهاريءَ جي گهر جو سڄو چٽر سندس اکيان ڦري ويو ۽ هنڌا سڀ اَنگ، سارو سرير سڪ، پريم ۽ آنند سان ڀرجي ٽڙي پيو. دل ۾ آيس ته جي دل ٺٽيم ته مان هن ئي دم اُٿي وڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سگهان ٿي. اُنهيءَ ويچار ايندي ئي هوءَ اُنهيءَ پياريءَ چاهه کي دل سان لائي چلولي ٿي اُنهيءَ سان کيڏڻ لڳي. خيال آيس نه جي ڪجهه اڳ اُهڙو ويچار اُچيس ها نه جيڪر پنهنجي دل پوري ڪرڻ لاءِ لکري پوي ها؟ پر هاڻي کيس گهڻين ئي ڳالهين جو خيال رکڻو هو. هاڻي کيس رڳو پنهنجي واسنا پوري ڪرڻي نه هئي پر پنهنجو اُديش پورو ڪرڻو هو. هوءَ پنهنجي مَن ۾ سوچڻ لڳي، 'هاڻي ڀهرين ڏسان نه ٻاري کهڙو جواب ٿو ڏئي، پوءِ فيصلو ڪنديس نه کهڙي رستي هلڻ واجب ٿيندو.' هن ٻنا سمجهڻ سوچڻ ٻاريءَ وٽ وڃي کيس پريشان ڪرڻ واجب نه سمجهيو ۽ نه ايتري همت ئي ٿيس.

هنجي انهيءَ طرح سوچيندي سوچيندي جڏهن رات جا اٽڪل ڏهه لڳڻ لي هئا، تڏهن مهيندر بہ آهستي آهستي ڪري موٽي آيو. هن گذريل ڪيترا ڏينهن، وقت سر روٽي پاڻي نه کائڻ پيئڻ، اوجاڳي ۽ اُمنگن جي هڻ پت ۾ گذاريا هئا. آخر پنهنجي مقصد ۾ ڪامياب ٿي ونود نيءَ کي موٽائي آڻي پاڻ وٽ رهائڻ بعد کيس چڻ ٿڪ ۽ اُداسي ورائي ويا هئا. منجهس سماج ۽ پنهنجي حالت سان لڙائي لڙڻ جي سگهه ڪاله وڃي رهي هئي. لنهن سواءِ ايندڙ جيون جي جوابدارين جي ڳڻتين جي ڀاري ٻار جي ٿڪ بہ چڻ کيس اڳواٽ ئي اچي وراڻيو هو.

بعد دروازي جي سامهون ڀهي در ڪڙ ڪائڻ ۾ هنکي ڏاڍي لڄ پئي آئي. سندس اُها مستي جنهن ۾ هن ساري دنيا کي ڪجهه نٿي ليکيو، سا هاڻي منجهس لہ رهي هئي. هاڻي هنجي دل رستي لنگهندڙ غير واقف ماڻهن اڳيان بہ سسي ٿي وئي.

ٽئين گهر جو ٽئون نوڪر گهر ۾ سمهيو پيو هو، مهيندر کي اُن ڪان دروازي کولائڻ ۾ دير ٿي ڏاڍي تڪ تڪ ۽ رڙيون واڪا ڪرڻا پيا. اوندهہ ۾ اَڻ سڃاتي ٽئين گهر جي دالان ۾ گهڙندي سندس دل لهي وئي. ماءُ جو لاڏلو پٽ مهيندر جو هميشه عيشي سامان، اوچين جهلين، ملهائتين ميزن ڪرسين ۽ سوفن ۾ هريل هو، تنهن کي رات جي وڳڙي ۽ جهيڻي روشنيءَ ۾ ٽئين گهر ۾ اُنهيءَ سامان جي کمي ڏاڍي کٽڪڻ لڳي. هو ويچارڻ لڳو تہ هاڻي اِها سموري کمي ڪيئن ٿي لاهڻي پوندي. ٽئين گهر جي سموري بندوبست جو بار مٿس ٿي آهي.

مهيندر، جنهنکي ڪڏهن پنهنجي يا پرائي آرام جي لاءِ چنتا ڪرڻي ڪانہ پيئي هئي، تنهنکي هاڻي ٽئين ورتل خالي گهر جي سموريءَ اُڌيءَ ڪٽيءَ جي چنتا ڪرڻي پوندي. ڏاکڻ جي جاري ۾ هڪڙي گاسليٽ جي چمنيءَ پئي ٽمٽم ڪئي، جنهن مان روشنيءَ ڪان وڌيڪ دونهون پئي نڪتو. هن خيال ڪيو، اُنجي بدلي سڀاڻي ٿي ٽئون لالٽين آڻڻو پوندو. اَڳڻ ڪان ڏاکڻ تائين گهٽي نل جي پاڻيءَ ۽ گپ چڪ سان پرجي ٿي وئي تنهن کي رازو گهرائي سڀاڻي ٿي نهرائڻو پوندو. جاءِ جي هيٺئين طبقي ۾ رستي جي ڪناري سان ٻن ڪمرن ۾ سوچي رهندا هئا جن پنهنجا ڪمرا اَڃا خالي نہ ڪيا هئا. اُنهن جي خالي ڪرائڻ لاءِ جاءِ جي مالڪ سان لڙڻو پوندو. اِهي سڀ ڪم خود ڪيئن ٿي ڪرڻا پوندا. اُنهن ويچارن کن پل ۾ هنجي ٽڪل من کي هيڪاري ٽڪائي ساڻو ڪري ڇڏيو.

هن ڪجهہ وقت ڏاکڻ وٽ ڀهي پاڻ کي سنڀالي ورتو ۽ ٺونڊيءَ سان پنهنجي پريم کي جوش وٺايو. هن پاڻ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمجهايو ته پاڻ هيترا ڏينهن ساري سنسار کي وساري جنهن کي چاهيو ٿي سا هاڻي ڪيس ملي ويئي آهي. هاڻي ٻنهي جي وچ ۾ ڪا رنڊڪ ڪانهي. اڄ سنڌس لاءِ خوشيءَ جو ڏينهن آهي. پر ڇو ته رنڊڪ ڪانه رهي هئي، ڪنهن ڪري اِها ئي سڀ کان وڏي رنڊڪ بڻجي ويئي هئي. هاڻي مهيندر خود ئي پنهنجي لاءِ رنڊڪ بڻجي ويو.

ونود نيءَ دريءَ مان مهيندر کي رستي تان ايندي ئي ڏسي ورتو هو. هنکي ڏسندي ئي هن پنهنجن پورن کي ڇڏي اُٿي ڪمري ۾ بتي ٻاري ۽ ڀرت جو ڪپڙو هٿ ۾ کڻي ڪنڌ جهڪائي ويهي ڀرت ڀرڻ لڳي. اِهو ڀرت ئي سنڌس اوٽ هئي ۽ اُها اوٽ ئي سنڌس بچاءَ جو اجهو هو.

مهيندر گهر ۾ گهڙندي ئي چيو: ”ونود، هتي توکي ضرور ڏاڍي تڪليف ٿيندي هوندي.“

ونود نيءَ ڀرت ڀريندي چيو: ”نه، هتي مونکي ڪابه تڪليف ڪانهي.“

مهيندر چيو: ”مان ٻن ڇئن ڏينهن ۾ ئي سمورو سامان وٺي ايندس. تيستر توکي اِها تڪليف سهڻي پوندي.“

ونود نيءَ چيو: ”نه، اُنهيءَ جي ضرورت ڪانهي. توهين هتي وڌيڪ ڪوبه سامان نه آڻيو. هتي جيڪي اڳ ۾ ئي آهي، سوئي منهنجي ضرورت کان وڌيڪ آهي.“

مهيندر سوال ڪيو: ”مان ڪم نصيب به ته اُنهيءَ ضرورت کان وڌيڪ ۾ شامل ڪين آهيان؟“

ونود نيءَ وراڻيو: ”پاڻکي ايڏو خاص سمجهڻ چڱو نه آهي. ڪجهه نمرتا ڌارڻ چڱي آهي.“

ٿوري ڪاي ڪمري ۾ بتيءَ جي روشني اڳيان ڪنڌ جهڪائي ڪم ۾ رڌل آهر لين ونود نيءَ جي صورت مهيندر جي من

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ ڪن ۾ تي وري اڳئين جهڙي اڪير پيدا ڪري ڇڏي.

هو جيڪڏهن پنهنجي گهر ۾ هجي ها ته جيڪر پاڻکي هڪدم ونود ليءِ جي چرڻن ۾ ڪٽي اڇلي ها، پر اهو له سندس گهر نه هو. تنهن ڪري هو ائين ڪري نه سگهيو. هو ويچارڻ لڳو، 'ونود لي هن وقت بي وس ۽ رڳو سندس ئي رحم لي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ رڳو پاڻ تي ضابطو نه رکڻ نهايت ڪائرتا ٿيندي.'

ونود ليءِ چيو: "توهين پنهنجا ڪپڙا لٽا ۽ ڪاليج جا ڪتاب هتي ڇو کڻي آيا آهيو؟"

مهيندر جواب ڏنو: "اهي منهنجي ضرورت جي شين مان آهن. ضرورت کان زياده وارين شين ۾ نه آهن."

ونود ليءِ چيو: "سو مان سمجهان ٿي پر اهي هتي ڇو آندا اٿو؟"

مهيندر چيو: "تنهنجو خيال برابر ٿو ڏسجي. رواجي ضرورت جون شيون هتي ٿيون سونهن. ونود، تون ڪتاب کڻي ٻلي اڇلائي ڇڏ. مان ڪو اعتراض نه وٺندس. پر ڏسين متان انهن سان گڏ مونکي به اڇلائي ڇڏين! ائين چوندي هن ذرا اڳتي وڌي ڪپڙي ۾ ٻڌل پنهنجن ڪتابن جي هڙ کڻي ونود ليءِ جي چرڻن اڳيان رکي.

ونود ليءِ ڪنڌ مٿي ڪرڻ ڪانسواءِ پرت پريندي گنڀيرتا سان چيو: "دادا، توهين هتي رهي نه سگهندا."

مهيندر دل ۾ تازي جاڳيل اميد جي منهن تي چماٽ کائي، وياڪل ٿي ويو. نيزاريءَ ڀرئي آواز ۾ چيائين: "ڇو ونود، تون مونکي پاڻ کان دور رکڻ چوتي چاهين؟ تنهنجي لاءِ سرونس قربان ڪرڻ جو مونکي ڇا اهوئي ڦل ملندو؟"

ونود ليءِ چيو: "مان توهانکي پنهنجي لاءِ سڀ ڪجهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

قربان ڪرڻ نه ڏيندس.“

مهيندر ٽڪڙ مان وراڻيو: ”هاڻي اهو تنهنجي وس ۾ نه رهيو آهي. منهنجو سارو سرونس چڪناچور ٿي چڪو آهي. هاڻي منهنجي لاءِ توڪان سواءِ ٻيو ڪوبه ٻنهنجو ڪونه رهيو آهي. ونود! اڪيلي تون ئي منهنجي لاءِ رهي آهين. ونود! ونود!“ چوندي چوندي هو ٻي حال ٿي پٽ تي ڪري پيو ۽ زور زور سان ونود ليءَ جي پيرن کي چنبڙي انهن کي وري وري چمڻ لڳو.

ونود لي پنهنجا پير مهيندر جي هٿن مان ڇڏائي اٿي کڙي ٿي ۽ چوڻ لڳي: ”توهانکي ياد نه آهي ته توهان مون سان ڪهڙو پرڻ ڪيو هو؟“

مهيندر پنهنجي سموري طاقت لڳائي پاڻ کي ضابطي ۾ رکيو ۽ چيائين: ”مونکي ياد آهي. مون قسم کنيو هو ته جيئن تون چاهيندين ائين ٿيندو. مان ڪڏهن به ڪو اعتراض نه ونندس. مان انهيءَ قسم کي نباهڻ لاءِ تيار آهيان. پڌاءِ مونکي ڇا ڪرڻو پوندو؟“

ونود لي: ”توهان کي پنهنجي گهر وڃي رهڻو پوندو.“

مهيندر: ”ڇا رڳو مان ئي تنهنجي لاءِ اڻ وڻندڙ وستو آهيان. ونود! جيڪڏهن ائين هو ته تو مونکي پاڻ سان ڇو آندو؟ جيڪا چيز تنهنجي ماڻڻ جهڙي نه هئي، انهن جي شڪار جي توکي ڪهڙي ضرورت پيئي هئي؟ سچ سچ ٻڌاءِ ته مون توکي پاڻيهي وٽ ڏنو هو يا تو ڇاڻي واڻي مونکي پڪڙيو هو؟ تون مون سان پنهنجي موج لاءِ ائين راند يون ڪندي رهندينءَ، تڏهن به مان ماٺ ڪري اُهي سهندو رهندس؟ تنهن هوندي به مان پنهنجو وچن پاڙيندس. مان هڪوار جنهن گهر کي لت هڻي ٻاهي

هليو آيو آهيان، وري ننهن ۾ ئي وڃي رهندس.”

ونودني وري پٽ تي ويهي رهي ۽ ڪوبه جواب نه ڏيئي هڪ ڇتي تي وري پڙهڻ لڳي.

مهيندر ڪجهه وير ماٺ ڪري هنجي منهن ڏانهن نهاريندو رهيو پوءِ وري چوڻ لڳو: ”نردئي ونود! تون ڏاڍي نردئي آهين! مان ڏاڍو ڪم نصيب آهيان جو مون توکي دل ڏني.”

ونودنيءَ کان پڙهڻ ۾ ڪا غلطي ٿي وئي هئي. هوءَ ٻنيءَ جي پرسان وڃي خبرداريءَ سان اهو پڙهڻ وري اڪيلي لڳي. هڪ وار مهيندر جي دل ۾ آيو ته جيڪر ونودنيءَ جي پٿر دل کي پنهنجي لوهي چنبي ۾ چپيائي چٿون ڪري ڇڏي ۽ پنهنجي وحشي ٻانهن جي ٻل سان هنجي اُنهيءَ خاموش بي رحميءَ ۽ اڏول بي پرواهيءَ کي ٽوڙي مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏي. اُنهيءَ خيال ايندي ئي هو هڪوار جوش مان اُٿي ٻاهر هليو ويو پر ٻيءَ ئي کن ۾ موٽي اَچي ونودنيءَ کي چيائين: ”جيڪڏهن مان هتي نه رهندس ته هتي تو اڪيليءَ جي سار سنڀال ٻيو ڪير لهندو؟”

ونود: ”توهين اُنجو ڪو فڪر نه ڪريو. ٻئيءَ، ڪيمي نوڪرياڻيءَ کي نوڪريءَ مان ڪڍي ڇڏيو آهي. اُها اَڄ هتي مون سان ملڻ آئي هئي. مون هنکي اَڄ کان ئي پاڻ وٽ نوڪريءَ ۾ رکي ڇڏيو آهي. اَسين ٻئي در کي اندران ڪلف پائي مزي سان پيهون گذاريندي نسين.”

مهيندر جي دل ۾ جيئن جيئن ونودنيءَ لاءِ غصو وڌڻ لڳو، تيئن تيئن دل ۾ هن ڏانهن اولٽي زوردار ڪشش به وڌڻ لڳيس. دل ٿيڻ لڳيس ته جيڪر اُنهيءَ بدبخت زال کي زوريءَ ڀاڪر ۾ ڀري ڀيهين پٿون ڪري ڇڏي. اُنهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خوفناڪ خواهش کي پوري ڪرڻ کان بچڻ لاءِ هو اُٿي وڌيڪ نه ترسي لڪڙو لڪڙو گهر ڇڏي هليو ويو.

رستي ويندي ويندي هو دل ۾ پڇڻ ڪرڻ لڳو، هو ونود ليءَ جي بي پرواهيءَ جو بدلو، ڏانهنس بي پرواهي ڏيکارڻ سان ئي چڪائيندو. پُڻس لاءِ هاڻي هن سنسار ۾ ڪانئس سواءِ ٻيو ڪو سهارو ڪونهي. اُنهيءَ حالت ۾ به هوءَ ڪيئن اهڙي ڳوراڻيءَ ۽ دليريءَ سان ڪليو ڪلايو بي رخي ٿي ڏيکاري! ڀلا ڪڏهن ڪنهن مرد جي ايڏي وڏي بي عزتي به ٿي هوندي؟ مهيندر جا پير نه پيرا ٿي ويا ۽ ڪڏهن به سندس مغروري پوريءَ طرح مٽي ڪانه، اها ڪيئن پيڙ پيندي ساڙيندي ۽ پڇرائيندي رهي. هو دل ۾ چوڻ لڳو، مان ڇا اهڙو نالائق آهيان؟ هنجي دل ۾ مون ڏانهن ايتري نفرت ڪيئن پيدا ٿي؟ مون ڪانسواءِ هاڻي هنجو ٻيو ڪير آهي؟

سوچيندي سوچيندي هنکي اوچتو ياد آيو. هائو، هڪڙو آهي ٻهاري. ٻهاريءَ جي نالي ياد ايندي ئي ڪن پل لاءِ نه سندس ڇاتيءَ جو رت ئي سڪي ويو. خيال آيس ته ونود ليءَ پڪ ٻهاريءَ تي اُئي پاڙيو آهي. مان رڳو هنکي هن وقت پڇائڻ جو وسيلو آهيان. رڳو ڏاڪڻ آهيان. هنجي پيرن رکڻ ۽ وک وک تي لت مارڻ جي جاءِ آهيان. هوءَ اُنهيءَ ئي ڏي تي منهنجي بي عزتي ٿي ڪري. سوچيندي سوچيندي هن کي شڪ پيو ته ٻهاريءَ سان هنجي ڇني ڇپاتيءَ جو رستو جاري هوندو. هنکي ضرور ٻهاريءَ وٽان ڪو آسرو مليو آهي.

اِهو ويچار ڪري هو ٻهاريءَ جي گهر ڏانهن هلڻ لڳو. جڏهن هن وڃي ٻهاريءَ جي گهر جو دروازو کڙڪايو، تڏهن رات باقي گهڻي ڪانه رهي هئي. در تي ڪيترن ڏڪڻ هڻڻ بعد مس مس نوڪر اچي در کوليو ۽ چيائين: ”مالڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهر ۾ ڪونهي.“

ٻڌي مهيندر ڇرڪي ويو. هن سوچيو، مان بيوقوفن جيان هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪندو ٿو وتان. ٻهاري هينئر ضرور ولوڏنيءَ وٽ ويو هوندو. ولوڏنيءَ اُنهيءَ سبب ئي اڄ ٿي رات گذرڻ لاءِ ڏيتا سان منهنجو نرادر ڪيو آهي ۽ مان ته وري اهڙو آهيان جو مار کائي ڀڄايل گڏهه جيان پٺيان هليو آيو آهيان.

مهيندر پنهنجي .اُنهيءَ جهوليءَ واقف نوڪر کان پڇيو: ”پڇو، مالڪ ڪڏهن ٻاهر ويو آهي؟“

پڇوءَ جواب ڏنو: ”جي، چار پنج ڏينهن ٿيا جو * پڇم طرف ڪنهن هنڌ گهمڻ ويا آهن.“

اِهو جواب ٻڌي مهيندر جي پيٽ ۾ ساهه پيو. دل ۾ آئيس نه هاڻي چڱو ٿيندو نه ٿوري مهل اڳي فڪر ٿي سمهي پوان. هاڻي مون ۾ ساري رات ڀٽڪڻ جو دم نه رهيو آهي.

اِهو خيال ڪري هو ٻهاريءَ جي گهر ۾ مٿي چڙهي ويو ۽ ٻهاريءَ جي ڪمري ۾ وڃي ڪوچ تي سمهي پيو. سمهندي ئي ڪيس گهري ننڊ اچي وئي.

مهيندر جنهن رات ٻهاريءَ جي گهر وڃي گوڙ ڪيو هو، اُنهيءَ ٻئي ڏينهن ئي ڪنهن خاص هنڌ وڃڻ جي فيصلي ڪرڻ کانسواءِ ئي پڇم جي سفر تي نڪري پيو. هن سوچيو، هتي رهندي متان ڪنهن ڏينهن پنهنجي جهوني سنگتيءَ سان ڪو اَڻ سهائيندو جهيڙو ٿي پوي، جنهن لاءِ پوءِ ساري عمر پڇتائڻو پوي تنهن کان بهتر آهي ته پاڻ هتان نڪري وڃي.

مهيندر جڏهن ٻئي ڏينهن صبوح جو ننڊ مان جاڳيو تڏهن

---

* بنگالي، بنگال کان اولهه ساري اُتر ڀارت کي پڇم سڏيندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن جا ٻارهن وڄي چڪا هئا. ڪوچ تان اُٿندي ئي سندس نظر ساهمهون ٽپائيءَ تي پيپرويٽ هيٺان رکيل لفافي تي پيئي. هن اهو لفافو کڻي ڏٺو، معلوم ٿيس ته اهو ونود نيءَ جي هٿ اکرين ٻهاريءَ ڏي لکيل هو. لفافو اڃا بند پيو هو. ڀانيو ٿي ته ٻهاريءَ جي ٻاهر وڃڻ کان پوءِ آيو هو ۽ ٻاهر ويل ٻهاريءَ جي موٽي اچي کولڻ جي انتظار ۾ اتي پيو هو. مهيندر جهٽ پٽ ڏڪندڙ هٿن سان لفافو کولي چٺي پڙهڻ لڳو. اها چٺي اهائي هئي جيڪا ونود نيءَ ڳوٺ مان ٻهاريءَ ڏي لکي هئي؛ جنهن جو جواب کيس اڃا تائين نه مليو هو.

چٺيءَ جو هرڪو لفظ مهيندر کي ڏنگڻ لڳو. ٻهاري ننڍي هوندي کان ئي مهيندر جي سائي هيٺ رهيو هو. دنيا ۾ پريم ۽ سنيهه جي ناتي مهيندر ديوتا جي گلي مان لٿل سڪل مالها ئي سدائين سندس نصيب ۾ پوندي هئي. هاڻي مهيندر خود غرضدار هو ۽ ٻهاري بي پرواهه. پر تڏهن به ونود نيءَ پراڻي مهيندر کي ٺڪرائي بي پرواهه اَرِسڪ ٻهاريءَ کي ئي پسند ڪيو هو! ونود نيءَ مهيندر ڏي ٻه ٽي چار چٺيون لکيون هيون، پر اهي هنکي ٻهاريءَ ڏي لکيل انهيءَ چٺيءَ جي ڀيٽ ۾ نسوريون نقلي ۽ بي سمجهه کي پڦلائڻ لاءِ ٻونگي چالاڪيءَ سان لکيل لڳيون.

هنکي ياد آيو ته ونود نيءَ ڪيئن کيس ڳوٺ جي پوسٽ آفيس ۾ پنهنجي نئين ائڊريس لکائي اچڻ لاءِ ليلايو هو ۽ انهيءَ وقت هوءَ ڪيترو پريشان ٿي لڳي. چٺي پڙهي کيس انجو ڪارڻ سمجهه ۾ آيو ۽ سمجهه ۾ آيس ته ونود ني هاڻي دل جان سان ٻهاريءَ جي جواب لاءِ بي صبريءَ سان انتظار ڪري رهي هوندي.

ڀڄو جيئن اڄ پنهنجي مالڪ جي حاضريءَ ۾ ڪندو هو، ليئن هن مالڪ جي غير حاضريءَ ۾ به مهيندر کي بازار مان ناشتو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ چانهه آڻي ڏنا. مهيندر کان سندن ڪرڻ وسري ويو. هو ناشتو ڪائي ۽ چانهه پي وري ٽپال ڏيڻ لڳو. ونود نيءَ کي ڏاڍي ڪاوڙ پئي لڳي. هو ٽپال ڪڍندو رهيو. ٽپال پڙهندي ونود نيءَ جي اندرساز چنيءَ تي ڪاوڙي ڪاوڙي نظر ڦيرائڻ لڳو. هو دل ئي دل ۾ پڙهڻ ڪرڻ لڳو ته هو هاڻي ونود نيءَ سان وري هرگز نه ملندو. پر وري اُنهيءَ دم ئي دل ۾ آيس، جڏهن ونود نيءَ کي پيار ته نه ئي ڏيندس جواب نه ملندو، تڏهن هوءَ ضرور هتي ايندي ۽ اصل حقيقت مان واقف ٿيڻ بعد سندس دل کي ضرور تسلي ملندي. اُها تسلي هنکي سهڻ کان ٻاهر لڳي. ونود نيءَ جي دل جاءِ ٿيڻ جي اِمڪان سندس دل کي بي آرام بڻائي ڇڏيو.

هن اِها چني ڪٽي کيسي ۾ وڌي ۽ سانجهيءَ کان ٿورو اڳ وچي پٽل ڊانگا واري نئينءَ جاءِ ۾ لڪتو.

مهيندر جي اَيوگي ڪوماڻل ۽ لٽل منهن کي ڏسي، ونود نيءَ کي مٿس ديا اَچي ويئي. هن سمجهيو ته شايد مهيندر رات گهر ڪونه ويو آهي. باقي ساري رات بنا آرام رستن تي ئي ڀٽڪندو رهيو آهي. تنهنڪري هن ڪانئس سوال ڪيو: ”رات گهر ڪونه ويا هئا ڇا؟“

مهيندر وراڻيو: ”نه.“

ونود نيءَ پريشان ٿي پڇيو: ”توهان اڄا تائين ڪجهه کاڌو پيتو به آهي يا نه؟“

مهيندر کان اِهو سوال ڪري سيوا پرايڻ ونود ني اُنهيءَ دم هنجي کاڌي پيتي جي پربنڌ ڪرڻ لاءِ اُٿي کڙي ٿي.

مهيندر چيو: ”تون تڪليف نه وٺ مان کائي پي آيو آهيان.“

ونود نيءَ پڇيو: ”ڪٿان؟“

مهيندر چيو: ”بهاريءَ گهران.“

ٻڌندي ٿي ونود ليءَ جو منهن لهي ويو. گهڙي کن صبر ۾ رهي پاڻ سنڀالي پوءِ پڇيائين: ”ٻهاري دادا جن خوش چاڪ نه هئا؟“

مهيندر چيو: ”خوش چاڪ نه هو، پر هو نه پڇم طرف هليو ويو آهي.“

هن لهي لفظ اهڙيءَ طرح چيا جڻ هو اُنهيءَ ڏينهن ٿي ٻاهر ويو هجي.

ونود ليءَ جو منهن هڪوار وري لهي ويو. هن وري پاڻ سنڀالي چيو: ”مون نه اهڙو چل ولوماڻهو ڪونه ڏٺو هوندو. شايد کين اسان جي سموري خبر پئجي ويئي هوندي! اسان تي ڏاڍو ناراض هوندا؟“

مهيندر: ”نه نه جيڪر هڙن سخت گرميءَ جي ڏينهن ۾ کير تو شوق پائي پڇم گهمڻ وڃي.“

ونود ني: ”ڀلا منهنجي باري ۾ ڪجهه چيائون.“

مهيندر: ”چوڻ جي ڪهڙي ڳالهه ڪجي، هان ونڊ سندس چٺي!“

اُنين چئي هن چٺي ڪڍي ونود ليءَ جي هٿ ۾ ڏني ۽ نهايت غور سان سندس منهن جو رنگ ڏسڻ لڳو.

ونود لي جهٽ پٽ ڏاڍي اُڪير مان چٺي وٺي ڏسڻ لڳي. لفافو ڪايل هو. لفافي مٿان سندس ٿي اکرن ۾ ٻهاريءَ جي اُٿڌ رپس پيل هئي. هن لفافي مان چٺي ڪڍي ڏني. چٺي اُهائي هئي جيڪا پاڻ ڳوٺ مان ٻهاريءَ ڏي لکي هئائين. هن چٺي اُٿلائي پٿلائي ڏٺي. اُن تي ٻهاريءَ جو ڪوبه جواب لکيل ڏسڻ ۾ ڪونه آيس. تورو رکي هن وري پڇيو: ”هيءَ چٺي توهان پڙهي آهي؟“

ونود ليءَ جي منهن جو رنگ ڏسي، مهيندر کي دپ

ونئي ويو. هن جهٽ ڪوڙ ڳالهائي چيو: ”نه.“

ونود نيءَ چنبي ڦاڙي ٽڪرا ٽڪرا ڪري وري اُنهن ٽڪرن جا به ٽڪر ٽڪر ڪري دريءَ کان ٻاهر اُڇلي ڇڏيا.

مهيندر چيو: ”ڇڱو، نه ڏيکاڙي مان گهر ٿو وڃان.“

ونود نيءَ اُنجو ڪوبه جواب نه ڏنو.

مهيندر: ”تون جيئن چوندينءَ تيئن مان ڪندس. مان سٽ ڏينهن گهر رهندس. ڪاليج ويندي وقت روز هڪ وار هتان جو بندوبست نظر مان ڪيندو ويندس. جيڪي گهر بل هوندو سو ونئي ڪيميءَ کي ڏيندو ويندس. توسان گڏجي توکي ڪڪ نه ڪندس.“

ڇٽي نٿو سگهجي ته مهيندر جي اُنهن لفظن مان ڪي ونود نيءَ جي ڪنن تي پيا يا نه. پر هن ڪوبه جواب ڪونه ڏنو. هن جيئن ڪليل دريءَ مان ٻاهر نڪري اونداهي آڪاس ڏانهن پئي نهاريو تيئن نهاريندي رهي.

مهيندر پنهنجو سامان کڻي روانو ٿي ويو.

ونود ني اُنهيءَ اڪيلي ڪمري ۾ ڪيتري مهل تائين سن ٿي ويٺي رهي، پوءِ جڏهن ٻاهرڪي سڄاڳ ڪرڻ ڪاڻ پنهنجي ڇاتيءَ جا ڪپڙا ڦاڙي، زور زور سان پنهنجي ڇاتي پٽڻ لڳي.

پاڙي سڏ ڪو ٻڌي ڪيمي داسي حيران ٿي ڊوڙندي آئي ۽ چوڻ لڳي: ”دادي، اهو ڇا ٿا ڪريو؟“

”تون هتان هڪدم نڪري وڃ.“ ونود نيءَ ڪڙڪو ڪري، دڙڪو ڏيئي، اُٿي، ڪيميءَ کي ڪمري مان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو ۽ هنجي وڃڻ کان پوءِ زور سان ٺڪاءُ ڪري دروازو بند ڪري، اُنهي هٿن جون مٺيون پيڪوڙي پٽ تي ليٽڻ لڳي ۽ تيرن سان گهايل جانور جيان دردي آواز او ڇنگارون ڏيئي رئڻ لڳي ۽ اُنهيءَ طرح ٻاڻ ڪي ٿڪائي

ٽڪائي بيهوشي جيان دريءَ پرسان پٽ تي پيئي رهي.

صبوح جو جيئن سج اڀريو ۽ سج جا ڪرڻا ڪمري ۾ پيا ليئا ڏيڻ لڳا، تيئن هوءَ سجاڳ ٿي اٿي ويٺي. هن جي دل ۾ اوچتو شڪ جاڳيو، جيڪڏهن ٻهاري ٻاهر نه ويو هجي! جيڪڏهن مهيندر ڪيس پلائڻ لاءِ ڪوڙ ڳالهايو هجي! انهيءَ شڪ جاڳندي ئي هن ڪيميءَ کي سڏ ڪري چيو: "تون وڃ، هينئر ئي ٻهاري دادا جي گهر وڃي خبر وٺي اچ ته هو اتي آهي يا ٻاهر ويو آهي."

ڪيميءَ انهيءَ دم ئي ٻهاري دادا جي گهر وڃي ۽ ڪلاڪ کن کان پوءِ موٽي اچي خبر ڏنائين ته ٻهاري دادا جي گهر جا در دريون سڀ بند پيا هئا. دروازي تي ڪانڻ لڳي نوڪر اندران ورندي ڏني ته، مالڪ گهر ۾ ڪونهي، ٻيهر ڏي گهمڻ ويو آهي.

ونود ليءَ جي من ۾ شڪ جو ڪو به ڪارڻ نه رهيو.

(٤١)

راڄ لڪشمي اِهو ٻڌي لونهن تي سخت ناراض ٿي ته مهيندر انهيءَ رات ئي گهر مان هليو ويو هو. هن سمجهيو ته لونهڻس جي مهڻن ڪري ئي هو گهر ۾ اچي به موٽي هليو ويو آهي. هن لونهن کان پڇيو: "مهيندر ڪالهه رات جو ڇو موٽي هليو ويو؟"

آشا ڪنڌ هيٺ ڪري چيو: "امي، مونکي سڌ ناهي."

راڄ لڪشميءَ کي لڳو ته لونهڻس جو جواب ٺيڪ ڏنيو آهي. هن انهيءَ تان چڙي چيو: "جي توکي سڌ ناهي ته ٻئي ڪنهنکي سڌ هوندي؟ تو هنکي ڪجهه چيو هو ڇا؟"

آشا جواب ڏنو: "ڪجهه به نه."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڄ لڪشميءَ کي اُنهيءَ جواب تي ڪو وشواس نہ آيو. هوءَ سمجهي نہ سگهي تہ اِئين ڪيئن ٿو ٿي سگهي. تنهن ڪري هن وري پڇيو: ”هو رات جو ڪيڏي مهل موٽي ويو هو؟“

آشا شرمائيندي چيو: ”مونکي سڌ نہ آهي.“

راڄ لڪشمي هيڪاري ڪاوڙجي ويئي. عجب مان پڇيائين: ”توکي ڪا بہ سڌ ڪانهي؟ اُڃا ٻي سمجهہ ٻار آهين نہ! اِها سموري تنهنجي چالاڪي آهي. هن جوش ۾ اُچي زور سان اِئين بہ چئي ڏنو تہ ڏسجي ٿو تہ مهيندر تنهنجي ئي هٿيليءَ هلت ڪري گهر ڇڏي ويو آهي.“ آشا ڪنڌ جهڪائي اِها سهمي سهي پنهنجي ڪمري ۾ وڃي رُئڻ لڳي. هوءَ دل ئي دل ۾ سوچڻ لڳي، ’خبر نہ آهي تہ ڪيئن منهنجي پتيءَ هڪڙي ڏينهن مونکي پيار ڪيو هو؟ خبر نہ آهي تہ ڇو هن وري هڪڙي ڏينهن پيار ڪرڻ ڇڏي ڏنو! اِها بہ خبر نہ آهي تہ هاڻي وري ڪيئن هنجو پيار مونکي موٽي ملندو.‘ جيڪو ماڻهو پيار ڪري ٿو تنهنکي ڪيئن خوش ڪجي سو پاڻيهي دل ۾ اُچي ويندو آهي. پر جيڪو پيار نٿو ڪري تنهن جي دل ڪيئن هٿ ڪجي، اُنهيءَ جي آشا کي ڪهڙي خبر! جيڪو ماڻهو ڪنهن ٻئي سان پريم ڪري ٿو. آشا اُنهيءَ ڪان سهاڳڻ جي پيار حاصل ڪرڻ جهڙي نهايت ٻـڌڻ جهڙي ڪوشش ڪيئن ڪري.

سانجهيءَ جو ڪنب جو جوتشي ناڪر ۽ سنڌس پيرڻ آچار يہ ناڪراٽي، راڄ لڪشميءَ جي سڏائڻ تي گهر ۾ آيا. راڄ لڪشميءَ پٽ جي گرهہ شانتيءَ لاءِ ماڻهو موڪلي هنن کي گهرايو هو. هن، جوتشيءَ کي نونهن جي جنم پتريءَ ۽ هٿ ڏسڻ لاءِ وينتي ڪئي، اُنهيءَ لاءِ آشا کي بہ سڏايائين. آشا، ڏارين

جي اڳيان پنهنجي بدنصيبي ظاهر ڪرڻ جي سنڪوچ کان هٻڪندي لاچار اُچا هٿ ڪري وڃي مس هٿ ۾ ته ايتري ۾ راڄ لڪشميءَ کي پنهنجي ڪمري جي پٺئين ورانڊي مان ولڏهه ۾ ڪنهنجي پيرن جو ڌيل آواز ٻڌڻ ۾ آيو. جيئن ته ڪو لڪي ڇپي گهر مان نڪري وڃڻ جي ڪوشش ڪندو هجي! راڄ لڪشميءَ هڪل ڪري پڇيو: ”ورانڊي ۾ ڪير آهي؟“ سڏ تي ڪا ورندي ڪانه ملي ته راڄ لڪشميءَ وري ٻيهر هڪل ڪئي: ”ورانڊي مان ڪير پيو وڃي؟“

ايتري ۾ هڪل جو جواب نه ڏيئي، مهيندر ماٺ ميٺ ۾ پير پير ۾ پائي اچي سندس اڳيان بيٺو.

آشا خوش ڪيئن ٿئي؟ مهيندر کي لڄ ٿي ماٺ ميٺ ۾ اچي ماءُ جي اڳيان بيهندو ڏسي شرم کان هنجو ڪنڌ هيٺ ٿي ويو. مهيندر کي هاڻي پنهنجي گهر ۾ به چورن جيان اچڻو ٿو پوي! اهو خيال ڪري جوتشيءَ ۽ سندس پيڻ جي وڃي هنکي ڏاڍي لڄ آئي. هوءَ پنهنجي پتيءَ کي سيڌي اڳيان لڄي تيندو ڏسي پنهنجي دک کان به وڌيڪ دکي ٿي. جڏهن راڄ لڪشميءَ کيس نهايت پابوهه مان چيو: ”ڪنوار، پاروتيءَ کي چؤ ته مهين لاءِ روٽي کڻي اچي.“ تڏهن هن کان رهيو نه ٿيو، چيائين: ”امي، سندن لاءِ روٽي مان پاڻ ٿي کڻي اچان.“ هن ڄڻ پنهنجي پتيءَ کي گهر جي نوڪرن نوڪرياڻين کان به بچائي رکڻ ٿي چاهيو.

هيڏانهن مهيندر، جوتشيءَ ۽ سندس پيڻ کي پنهنجي گهر ۾ وينل ڏسي دل ئي دل ۾ ڏاڍو ڪاوڙيو. هن کان اهو سٺو نه ٿيو ته سندس ماءُ ۽ استري ڀڳوان جي سهائتا سان کيس وس ڪرڻ لاءِ انهن اڻ پڙهيل موڳن سان بيشرميءَ سان ويهي سٺون سٺي. انهيءَ جي مٿان جڏهن جوتشيءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيڻ ضرورت کان زياده. پيار پرئي مٺي آواز ۾ کانئس پڇيو: ”خوش ته آهين بابا؟“ تڏهن هو اُتي وڏيڪ ترسي نه سگهيو. هن چولشيءَ جي پيڻ کي سڪ چڱي پلائيءَ جي سوال جو ڪو جواب نه ڏيئي ماءُ کي چيو: ”اَمي، مان پلا مٿي ٿو هلان.“

ماڻس سمجهيو مهيندر شايد مٿي وڃي خلاصو ڪنوار سان ڳالهه ٻولهه ڪرڻ ٿو چاهي. تنهن نهايت خوش ٿي جهٽ پٽ خود رڌڻي ۾ وڃي آشا کي چيو: ”وڃ وڃ، تون هڪدم سگهو مٿي وڃ شايد مهين کي ڪجهه گهرجي.“

آشا ڏڙڪندڙ دل سان هچڪندي پير پير ۾ پائيندي مٿي ويئي. سس جي چوڻ مان هن سمجهيو هو ته شايد مهيندر کيس سڏي ٿو. پر تنهن هوندي به کانئس اِئين هڪدم ڪمري ۾ گهڙيو نه ٿيو. هوءَ ٻهرين اولهه ۾ دروازي جي اوٽ ۾ بيهي مهيندر کي ڏسڻ لڳي.

مهيندر اُنهيءَ وقت بي چئو هيٺئين هنڌ تي وهاڻي جي سهاري ليٽي ڇت جي ڪامن ڏي پئي نهاريو. اِهوئي مهيندر هو، اِهوئي وچاڙو هو، سڀ ڪجهه ساڳيوئي هو، تنهن هوندي به ڪيترو نه ڦيرو پئجي ويو هو! مهيندر اُنهيءَ ننڍڙي سهڻا واري ڪمري کي ڪنهن ڏينهن سورگ بڻائي ڇڏيو هو. هاڻي کيس اُنهيءَ سڪه سمرلين کان پوتر آستان جي ايمان ڪرڻ جو ڪو حق ڪونه هو. مهيندر جيڪڏهن لوڪي ايتري تڪليف آهي، ايتري اُداسي آهي، ايتري چنچلتا آهي ته لوکي اُنهيءَ بستري تي وهڻ جو ڪو حق ڪونهي. مهيندر جيڪڏهن لوڪي هتي اَچي به اِهي سڀ پريون پوريون اَڳيون گهريون راتيون ۽ پيار پريون مٺيون ڳالهيون، اُهي سڀ ڪرن چانيون لوڪليون رنگين به ٻهريون، اُهي سڀ،

پاڻ ۾ پنهنجو ڪم وساريندڙ مستيءَ پريا برسائي ڏيهن، ڏاڪڻي هيٺ ۾ جهوليندڙ بسنت جون بي صبر سانجهيون، اُهي اُڪت اَسيم راز پريون عجيب غريب ٻاليون ياد نه اَچن ته هن گهر ۾ پيا ٻه گهٽيئي ڪمرا آهن، اُني وچي ويهه. هن ننڍڙي سمهڻ واري ڪمري ۾ هڪ ڪن ٻه نه ٽرس.

آشا اولده ۾ ٻيٺي ٻيٺي جيترو ئي مهيندر کي جاچڻ لڳي، ليترو ئي سندس من ۾ اُچڻ لڳو ته مهيندر اڄهو هينئر اُنهيءَ ونود نيءَ وٽان آيو آهي. هنجي انگن ۾ اُنهيءَ ونود نيءَ جو ڇهاءُ آهي، اُکين ۾ اُنهيءَ جي مورت، ڪنن ۾ هنجو آواز ۽ من ۾ اُنهيءَ ونود نيءَ ڏانهن سڪ پريل آهي. آشا اُنهيءَ مهيندر کي پنهنجي پوتر پڳتي ڪيئن اَرپي؟ ڪيئن دل پري چوي ته اَچو منهنجا من منا اَچي منهنجي هرد ۾ آسڻ لي وهو. منهنجي پورن اَٽل ستي پرنم جي اوجل نرمل ۽ پوتر * شت دل ڪمل تي پنهنجا چرڻ گهمايو. هوءَ پنهنجي ماسيءَ جي اُپديشن، پراڻن جي ڪٿائن جي مثالن، شاسترن جي حڪمن ۽ پابندين ڪنهنکي ٻه مڃي نه سگهي. هن گرهست جي پوتر گديءَ تان ڪريل مهيندر کي من ۾ پراڻ پتي، پتي پرميشور ڪري نه ليکيو. هن پنهنجي دل جي ديوکي ونود نيءَ جي ڪلنڪ ساگر ۾ وسرجن ڪري ڇڏيو ۽ اُنهيءَ پيارڪان سڪٽي اُونداهي رات ۾ هنجي ڪن، هنجي ڇاتيءَ ۽ مستڪ ۾، هنجي نسن جي رت ڌارا ۾، هنجي سيني اَنگن ۾، هنجي آس پاس جي دنيا ۾، هنجي آڪاس جي نکترن ۾، هنجي ٻني ڏنل نوڪلي ڪڏ تي، هنجي سمهڻ واري ڪمري جي ليائيل برهي سيج تي، هڪ گهري وياڪلتا سان وسرجن جا، موڪلاڻيءَ جا باجا وڄڻ لڳا.

---

* هڪ سو پنکڙين واري ڪمل گل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونود نيءَ جو مهيندر آشا لاءِ جڻ پر پرش هو. جڻ پرائي پرش کان به وڌيڪ اُنهيءَ وٽ وڃڻ! اهڙي لڄ جهڙي ڳالهه! اهڙو پر پرش جو جڻ صفا اَڻ سڃاتل به نه هو. سو جنهن ڪمري ۾ ويٺو هو، تنهن ۾ هوءَ ڪنهن به طرح پير پائي نه سگهي.

آخري ۾ مهيندر جي بي چيني نظر ڇت جي ڪامن تان لهي سامهينءَ پٽ تي آئي. آشا هنجي نظر جي پٺ ٽڪيندي ڏٺو ته سامهينءَ پٽ تي مهيندر جي فوٽي سان گڏوگڏ سندس فوٽو به ٽنگيل آهي، دل ٿيس ته جيڪر اُنهيءَ دم پلنگ پساري اُن کي ٻهڪي ڇڏي يا جهٽ هٽي فوٽو لاهي ڦاڙي ڇڏي. خيال آيس ته هيل تائين روزانو ڏسندي به سندس ڌيان اُنهيءَ طرف ڇو نه ڇڪيو؟ اهو هيل تائين اُتان لاهي ڇو نه ڇڏيائين؟ اُنهيءَ خيال ايندي ئي هوءَ پاٽڪي ڌڪارڻ لڳي. هنکي لڳو جڻ فوٽو ڏسي مهيندر دل ئي دل ۾ پيو کلي ۽ سندس هردي تي جيڪا ونود نيءَ جي مورتي آهي، اُها به جڻ فوٽي ڏي نهاري گڏيل پرُون ٽيڙي اَکيون مچڪائي پيئي مشڪي.

آخرڪار اُداس مهيندر جي نظر پٽ کان به هيٺ لٿي. آشا پنهنجي مورکتا مٽائڻ لاءِ ڪجهه ڏينهن کان روز سانجهيءَ جو گهر جي ڪم ڪاج لاهي ۽ سس جي شيوا ٽهل کان فرصت پائي، رات جو دير دير تائين اَڪيلي ويٺي لکندي پڙهندي هئي. سندس لکڻ پڙهڻ جا ڪتاب ۽ ڪاپيون ڪمري جي هڪ پاسي رکيا هئا. مهيندر جي نظر اُنهن تي پيئي ۽ هو اوچتو اُنهن مان هڪ ڪاپي ڪڍي کولي ڏسڻ لڳو. آشا جي دل ۾ آيو ته جيڪر رڙ ڪري ڊوڙي وڃي مهيندر جي هٿن مان اُها ڪاپي ڦري وٺي. پنهنجن ڪچن اکرن تي مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ننوليءَ پيري مشڪندڙ نظر پوڻ جو ويچار ڪري، هوءَ اُتي وڏيڪ هڪ ڪَن به ٻُڌي نه سگهي، يڪدم لڪڙي لڪڙي هيٺ لهي ويئي؛ پيرن جي ٻُڙڪي لڪائڻ جي به ڪوشش نه ڪيائين.

مهيندر جي روٽي تيار هئي. راج لڪشميءَ خيال پئي ڪيو ته، مهيندر ڪنوار سان ڳجهيون ڳالهيون پيو ڪندو هوندو، تنهن ڪري هن جي دل نٿي ٿي ته ڪو روٽي کڻي وڃي سندن رنگ ۾ ڀنگ وجهي. آشا کي هيٺ لهندو ڏسي، هن ٿالهي پروسي، مهيندر کي خبر ڏني. مهيندر اچي روٽي کائڻ لاءِ اُٿيو مس ته آشا جهٽ ڊوڙي ڪمري ۾ وڃي، پٺ تان پنهنجو فوٽو لاهي، ڇيري ڦاڙي ڪڍ جي ٻئي ڪان ٻاهر اُڇلي ڇڏيو ۽ پنهنجا ڪتاب ۽ ڪاپيون به اُتان کڻي ويئي.

مهيندر روٽي کائي موٽي اچي پنهنجي ڪمري ۾ ويٺو.

راج لڪشميءَ نونهن کي آس پاس نهاريو پر هوءَ ڪٿي به نظر نه آيس. آخر ڳوليندي ڳوليندي ڏٺائين ته هوءَ پهرينءَ ماڙ تي رڌڻي ۾ ويٺي سندس لاءِ کير گرم ڪري. حقيقت ۾ اُنجي ڪا ضرورت ڪانه هئي، ڇو ته جيڪا نوڪرياڻي روز کير گرم ڪندي هئي اُها آشا جي پرسان ئي ويٺي هئي ۽ آشا جي اُنهيءَ اجائي اُتساهه تي اعتراض پئي ورتائين. هونءَ جو هوءَ روز کير جو ڪجهه حصو لمائي، اُنجي عيوض کير ۾ اوترو پاڻي وجهي راج لڪشميءَ کي ڏيندي هئي، اُنهيءَ وجهه نه ملڻ جو افسوس ڏسي هوءَ دل ئي دل ۾ پئي ڪڙهي.

راج لڪشميءَ چيو: ”اِهو ڇا ڪنوار، نوڪر هتي ڇو ويٺي آهين؟ اُٿي مٿي وڃ.“

آشا مٿي نه ويئي پر ٻه ماڙ تي سس جي ڪمري ۾ وڃي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويٺي رهي. راج لڪشمي لوڻهن جو اهو ورتاءُ ڏسي بيزار ٿي ويئي. هن ويچاريو: ”مهيندر هن ماڻاونيءَ جي مايا جار مان نڪري ڪن پل لاءِ گهر آيو به آهي ته هيءَ مورک اِنهيءَ طرح شيڪو ڪري هنکي وري گهر ڇڏائڻ جا پَهه پيئي ڪري. هو جو ونودنيءَ جي جار ۾ ڦاٿو آهي سو سندس ئي ٻي غلطيءَ ڪري. پرش ته جڻ سياءَ کان ئي ڪوني رستي تي هلڻ لاءِ تيار ويٺا ٿا رهن. اِسترين جو فرض آهي ته هو پنهنجي ڇل، ول ۽ چترائيءَ سان هنن کي سڌي رستي تي هلائين.“

راج لڪشميءَ هنکي ڇڙ بيندي چيو: ”ڪنوار، اهي تنهنجا ڪهڙا پار آهن! جڏهن پاڻ سان پٽي گهر آيو آهي تڏهن تون وري هن کان شيڪو ڪري منهن منهن تي چاڙهي ڪندين پاسا ڇو ٿي ڪيندي وتين؟“

آشا پاڻکي ڏوهي سمجهي، ڪنڌي ڪاڌل چت سان هڪدم مٿي هلي ويئي ۽ من کي نتائڻ جي ڌري به موقع ڏيڻ کان سواءِ، يڪ ساهيءَ سڌو پنهنجي ڪمري ۾ لنگهي ويئي. ڏهه وڳي ڇڪا هئا، مهيندر برابر اوڏيءَ مهل ڏکاري منهن پلنگ پرسان بيٺي سستيءَ مان آهستي مڇرداني پئي ڇنڊي. ڪيس ونودنيءَ تي ڏاڍي ڪاوڙ پئي آئي. هن دل ئي دل ۾ چيو: 'ونودني ڇا مون کي پنهنجو اهڙو زر خريد غلام ڪري ٿي سمجهي جو مون کي مون تائي آشا ڏي موڪليندي هنجي دل ذرو به نه لڏي؟ جيڪڏهن مان اَڄ کان آشا ڏانهن پنهنجي فرض ادائي ڪرڻ شروع ڪريان ته پوءِ هوءَ دنيا ۾ ڪنهنجي سهاري رهندي؟ مان ڇا اَهڙو نڪمو آهيان جو مون ۾ پنهنجي فرض نباهڻ جي خواهش جاڳڻ جي به اُميد رکي نٿي وڃي! ونودنيءَ وٽ ڇا آخر ۾ منهنجي اِهائي پڇاڙڻ باقي وڃي رهندي. مون شرڌا به وڃائي ۽ پريم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

به نه پاتو. منهنجي بي عزتي ڪندي هنکي ذري به هچڪ نه ٿي؟ هو پلنگ جي پرسان بيٺي بيٺي مڪرمن سان پرلگيا ڪرڻ لڳو، ’مان ڪيئن به ڪري وٺوڊ ليءِ جو همت پيچندس جيئن به ٿيو ليئن پنهنجي دل کي آشا ڏانهن لاڙي، وٺوڊ ليءِ جي ڪيل اُپمان جو ضرور بدلو چڪائيندس.‘

آشا ڪمري ۾ گهڙي ته مهيندر جي بي دلي مچردانيءَ چنبڙڻ بند ٿي ويئي. هنجي دل ۾ هڪڙو مشڪل سوال اُٿي کڙو ٿيو ته آشا سان ڳالهائڻ ٻولهائڻ ڪيئن شروع ڪري؟ ٻهرين ساڻس ڪهڙي ڳالهه ڪري؟

نيٺ هو وڏ پڪ ته ٽرسيو، زوريءَ ٺڪو مشڪندي زبان تي آيس سو چئي ويو. چيائين: ”ڏسجي ٿو ته ٿون بہ اَڄ ڪلهه مون وانگر پڙهڻ ڳڙهڻ ۾ لڳي ويئي آهين. سو ڀل جيڪي تهنجا ڪتاب ۽ ڪاپيون هتي رکيا هئا سي ڪيڏانهن ويا؟“

نه رڳو ايترو جو آشا کي هنجي ڳالهه باڪل بي لڪي لڳي، پر هن محسوس ڪيو ته جڻ ڪيس منهن تي چماٽ لڳي. مورک آشا لکڻ پڙهڻ سکڻ لاءِ جيڪا ڪوشش پئي ڪئي سا هڪ بلڪل ڳجهي ڳالهه هئي. هن سمجهيو ٿي ته اُها سندس لاءِ بلڪل شرم جهڙي ڳالهه آهي. هن اُنهيءَ کي سيني کان لڪائي رکڻ ٿي چاهيو، اُنهيءَ خيال کان ته متان ڪو مٿس ٺٺولي ڪري؛ خاص ڪري مهيندر جي ڪاڻ کان ته هن اُنکي بلڪل لڪائي رکڻ ٿي چاهيو پر جڏهن اُنهيءَ ئي مهيندر هيترن ڏينهن کان پوءِ، ٻهرئين ئي ست ٻهرئين پيري ئي ڳالهائيندي، ڪلندي هن سان اِها ڳالهه ڪئي تڏهن سخت نيٺ جي اڪڻ سان مار کاڌل ٻا جي نرم چمڙيءَ جيان آشا جو من بلڪل سسي ۽ دکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽي ويو. هوءَ مهيندر جي ڪيل سوال جو جواب نه ڏيئي، منهن ڦيرائي ٽپائيءَ جي ڪناري کي ٽيڪ ڏيئي بيهي رهي.

مهيندر ٻه واٽ مان لفظ نڪرندي ٻي سمجهي ويو ته ڳالهه پوري ميل نه کاڌو. پر هو اهو سوچي نه سگهيو ته اهڙيءَ حالت ۾ موقعي مطابق ڳالهه ڪهڙي ٿئي ها. وچ ۾ ايڏي وڏي اٿل پٿل ڪانپوءِ ڪا به ڳالهه اڳئين جيان پوري ٺهڪندڙ نٿي لڳي. تنهن سواءِ سندس من ۾ مُونجهه لڳو پيو هو. ڪا به نئين ڳالهه ڪرڻ پڳيس ٿي نٿي. هو خيال ڪرڻ لڳو، شايد مڙدائيءَ اندر ايڪانت گهڙي ۾ وڃي وهڻ سان ڳالهه ٻولهه ڪرڻ سولي ٿي پوي. اهو خيال ڪري هو وري پنهنجي ڌوتيءَ جي پلاند سان مڙدائي ڇنڊڻ لڳو. جيئن ڪو نئون اُڪٽر رنگ ڀوميءَ ۾ گهڙڻ کان اڳ پردي پٺيان نيپٿيه دئاري بيهي گهبراهٽ مان دل ئي دل ۾ پنهنجي اُڪٽنگ دهرائيندو آهي تيئن مهيندر به مڙدائيءَ اڳيان بيٺي بيٺي پنهنجي پارٽ جي گفتگوءَ اُڪٽنگ جي ريهرسل ڪرڻ لڳو. ايتري ۾ ٿورو سرڪو ٻڌي مهيندر جان منهن ڦيرائي پٺيان نهاريو تيئن ڏٺائين ته آشا ڪمري ۾ ڪانه هئي.

(٤٢)

ٻئي ڏينهن صبوح جو مهيندر ماءُ کي چيو، ”اَمي، مونکي پڙهڻ ڳڙهڻ لاءِ ڪو الڳ ايڪانت ڪمرو گهرجي. مونکي اُنهيءَ لاءِ جيجيءَ وارو ڪمرو چڱو ٿو لڳي.“

ماڻس ٻڌي خوش ٿي. هن سمجهيو، تڏهن هاڻي مهيندر گهر ۾ ٿي رهندو. لڳي ٿو ته ڪنوار سان سندس ناهه ٿي ويو آهي. هو ڀلا منهنجي اَهڙيءَ سون جهڙي لڏڻ نونهن جو گهڻا ڏينهن نرادر ڪري سگهي ٿو؟ هڙي لڪشميءَ کي ڇڏي هو اُنهيءَ مايا ولي ڏائڻ جي پٺيان ڪيترا ڏينهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀليو رهندو.

ماڻس جهٽ پٽ وراڻيو: ”ڀلا، اِهي ۾ ڪهڙو حرج آهي، ڀلي وڃي اُتي رهه.“ ائين چئي، هُن اُنهيءَ دم ڪنجن جو ڇڳو ڪڍي، گهر کولي ڀاريءَ، چند ٿوڪ ۽ گهر کي ٺاهڻ جي ڌوم مچائي ڏني. ”ڪنوار، او ڪنوار، ڪيڏانهن وئينءَ؟“ گهٽي ڳولا ڦولا کان پوءِ گهر جي هڪ ڪنڊ مان لڪي تي لڪي وٺل ڪنوار کي ڳولي ٻاهر آندو ويو. ”وڃ، وڃي هڪڙي صفا ڌوتل چادر کڻي اچ. هتي ٽيبل ڪانهي، هتي هڪڙي ٽيبل آڻي وجهو. هتي هيءَ ٻتي ڪم نه ڏيندي، هتان پنهنجي ڪمري مان ٻتي موڪلي ڏي.“ اهڙيءَ طرح ٻنهي ڄڻين گڏجي، گهر جي راڄ اَڌ پراج لاءِ اَلپورڻا واري ڪمري ۾ راڄ آسڻ تيار ڪيو. مهيندر شيوا ڪندڙ ماءُ ۽ اِستريءَ ڏانهن اک کڻي نهاريو به ڪين، گنڀير منهن، پنهنجا ڪتاب ۽ ڪاپيون وغيره کڻي اُچي ٽئين ڪمري ۾ ويٺو ۽ وقت جو ذرو به اجايو نه وڃائي اُنهيءَ دم پڙهڻ ڳڙهڻ کي لڳي ويو.

سانجهيءَ جو روٽي ڀاڻي کائي هو وري وڃي پڙهڻ ويٺو. اِهو ڪو به سمجهي نه سگهيو ته هو رات جو مٿي پنهنجي سمهڻ واري ڪمري ۾ سمهندو يا هيٺ. راڄ لڪشميءَ ڏاڍي دل لائي محنت سان آشا کي گڏيءَ جيان سينگاري چيو: ”ڪنوار وڃ، مهيندر کان پڇي اچ ته سندس بسترو مٿي پوندو يا هيٺ.“

مهيندر کان اُنهيءَ سوال پڇڻ لاءِ آشا جا پير ئي نه چريا، هوءَ ڪنڌ جهڪائي مات ڪري بيٺي رهي. اُنهيءَ تي راڄ لڪشمي ڪاوڙجي کيس ڦٽڪارڻ لڳي. آشا ڏاڍو ڏکندي آهستي آهستي چري مهيندر جي ڪمري جي دروازي تائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويئي. پر اُنهيءَ کان اڳتي چري نه سگهي. راج لڪشمي پري کان لونهن جو اِهو حال ڏسي، وراڻدي ۾ ٻهي ڪروٽ مان ڪيس ڪمري اندر وڃڻ لاءِ ميڇوڻ ڏيڻ لڳي. تڏهن آشا ڇڻ مرندي جهرندي ڪمري اندر گهڙي. مهيندر ٻنيان پيرن جي آهٽ ٻڌي ڪتاب مان منهن ڪيڻ ڪانسواءِ ٿي چيو: ”سون ۾ اڄا گهڻي دير آهي. مان اڄا گهڻي مهل پڙهندس. تنهن سواءِ وري پرڀات جو به اُٿي پڙهڻو اُٿم. مان هتي ئي سمهندس.“

آشا شرم ۾ ٻڏي ويئي. دل ۾ آيس، 'مهيندر ڇا سمجهيو ته مان ڇڻ ڪيس منٿون ڪري ۾ هلي سمهڻ لاءِ منٿ ڪرڻ ويئي هيس!'

اڄا آشا ڪمري مان ٻاهر مس نڪتي ته راج لڪشميءَ بيزاريءَ مان پڇيس: ”ڇا تيو، ڪهڙو جواب ڏنائين؟“

آشا نمرتا سان وراڻيو: ”هو هينئر پڙهن وينا ڇون تا ته هيٺ ئي سمهندا.“ اِئين چئي هوءَ پنهنجي ننڍڪاريل سمهڻ واري ڪمري ڏي هلي ويئي. هنجي لاءِ ڪٿي به سک ڪونه هو. ڇڻ سڄي پرٿوي سندس لاءِ ڏرتيءَ جي لتل ريگستان جيان تتي پيئي هئي!

ڪجهه رات گذرڻ کان پوءِ آشا جي سمهڻ واري ڪمري جي در تي ٺپڪي لڳي: ”ڪنوار، او ڪنوار، در کول.“

آشا جهٽ پٽ اُٿي دروازو کوليو. دروازي کلندي ئي راج لڪشمي سهڪندي سهڪندي هنڌ تي ڪري پيئي. ڏاڪڻ چڙهندي ڪيس دم وراڻي ويو هو. ٿورو ساهت ۾ اچڻ کان پوءِ ڳالهائڻ جهڙي ٿيندي ئي گهٽيل گلي سان چوڻ لڳي: ”ڪنوار، اِهو لنونجو ڪهڙو حال آهي. بس متي اُچي دروازو بند ڪري بي فڪر ٿي سمهي پيئينءَ؟ هيءَ وقت

ڇا اهڙيءَ طرح رسڻ يا شيڪي ڪرڻ ڇهڙو آهي. ايتري دک سهندي به توکي اُچا عقل نٿو اچي. وڃ، هيٺ وڃ."

آشا منٺي آواز ۾ وراڻيو: "هين ڇپو آهي ته هو اڪيلا رهندا."

راج لڪشميءَ چيو: "هين جي اڪيلي رهڻ لاءِ ڇوڻ سان ڇا ٿي پيو. هن ڪاوڙ مان ڪٺي ڪجهه به چيو. اهو ٻڌي ٿون ماٺ ڪري اچي سمهين پيئينءَ! ايڏو ايمان ڪم نه ايندو. وڃ، سگهو وڃ."

دک جي ڏيهن ۾ سس کي نوڻهن اُڳيان لڄ لٿ رهي هئي. هنجو ويچار هو نه سندس هٿ ۾ جيڪو اُپاءَ آهي سو ڪري ڪيئن به مهيندر کي قبضي ۾ آڻي.

جوش مان زور سان ڳالهائڻ ڪري راج لڪشميءَ جو سهڪو وري وڌي ويو. هوءَ ڪنهن طرح پاڻ سنڀالي اُتي ڪٽري تي. آشا به وري آناڪاني نه ڪري هنڪي سهارو ڏيندي هيٺ وٺي ويئي ۽ کيس سندس ڪمري ۾ هنڌ تي وهاري پنيان ٽيڪ لاءِ وهاڻو ناهي ڏنو. راج لڪشميءَ چيو: "ڏيءُ ٽرس. پهرين سڌا (نوڪرياڻي) کي سڏ ڪري وٺ، پوءِ ٿون وڃ، وڌيڪ دير نه ڪر."

آشا اُنهيءَ پيري ئي ڪا هـڏ پـڏ نه ڪئي. سس جـي ڪمري مان نڪري هڪدم سڌي مهيندر جـي ڪمري ۾ لنگهي ويئي. ڪمري ۾ مهيندر جو ڪتاب ٽيبل تـي کليو پيو هو، سندس ٻئي پير ٽيبل تي رکيا هئا، پاڻ مٿو ڪرسيءَ جي پٺيءَ تي رکي ڪنهن ويچار ۾ غلطان وينو هـو. پنيان پيرن جو آواز ٻڌي، هن ڇرڪي ڪڙو تي منهن ڦيري پنيان نهاريو. هو اُنهيءَ پرم ۾ هو نه پاڻ جنهنجي ڌيان ۾ وينو هو، سا وٽس اچي نڪتي آهي، پر پنيان آشا کي پيئل ڏسي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس مٿو جاءِ آيو ۽ ٽيبل تان پير لاهي ڪليل ڪتاب ڪٺي ڪڇ ۾ ڪيائين.

مهيندر دل أي دل ۾ عجب ۾ پيو. جيڪا آشا اَج ڪلهه ڪڏهن اُنهيءَ طرح ٻنا سنڪوچ سندس اڳيان ڪانه ايندي هئي، جي اِتفاق سان سندس منهن سامهون اُچي به ويندي هئي ته اُنهيءَ دم لرزي منهن ڦيري پاسو وٺي هلي ويندي هئي، سا اينري رات گذرڻ ٻنا جهجهڪ بلڪل سياو يڪ لموني سندس ڪمري ۾ گهڙي اچي! تنهن هنڪي بي حد اَچرج ۾ وجهي ڇڏيو. هو ڪتاب مان نظر ڪڍڻ کان سواءِ ئي سمجهي ويو ته هن پيري سندس موٽي وڃڻ جا آثار ڪونه ٿا ڏسجن. آشا اُٿي وڏي هڪدم مهيندر جي سامهون وڃي بيٺي. اُنوقت مهيندر پڙهڻ جو ڍونگ ڪري نه سگهيو. هن ڪنڌ مٿي ڪٺي آشا ڏي نهاريو. آشا ڪيس صاف لفظن ۾ چيو: ”اُميءَ کي سهڪو ٿي پيو آهي، توهين هڪوار هلي ڪيس ڏسي اچو ته چڱو.“

مهيندر پڇيو: ”اُمي ڪٿي آهي؟“

آشا چيو: ”پنهنجي سمهڻ واري ڪمري ۾ آهي. ڪيس ننڊ نٿي اَچي. تڪليف گهٽجي ٿي ڏسجي.“

مهيندر چيو: ”تڏهن چڱو، هل ته ڪيس ڏسي اچان.“

گهڻن ڏينهن کان پوءِ آشا سان ايترو ٿورو ئي ڳالهائي مهيندر پاڻ کي ڪجهه هلڪو سمجهيو. ٻنهي طرفن کان خاموشي جڻ قلعي جي ديوار جيان ٻنهي جي وچ ۾ ڪاري ڇايا ٻڌجي بيٺي هئي، مهيندر وٽ انکي ٽوڙڻ جو ڪوبه هٿيار ڪونه هو، ايتري ۾ آشا پنهنجن هٿن سان اُنهيءَ ديوار کي ٽوڙي قلعي جو هڪڙو ننڍڙو در کولي ڇڏيو.

آشا مهيندر جي اَڳيان ايندي ايندي راج لڪشميءَ جي

ڪمري جي دروازي اڳيان اچي بيهي رهي، مهيندر اندر لنگهي ويو. مهيندر کي ڪُمهلو پاڻ وٽ ايندو ڏسي راج لڪشمي ڊڄي ويئي. سمجهيائين، پاڻ‌جي ٿو نه هنجي آشا سان وري ڪٿ پٽ ٿي پيئي آهي ۽ هيئر هو گهر مان نڪري وڃڻ لاءِ مون کان موڪلائڻ آيو آهي. هن پڇيو: ”ڇو مهين، تون اڄ سمهيو ڪو نه آهين ڇا؟“

مهيندر موٽ ۾ پڇيو: ”ڪيئن امي، توکي وري دم جو دورو ٿي پيو آهي ڇا؟ تڪليف وڌي ويئي اٿيئي ڇا؟“

اهڙن ڏينهن کان پوءِ پٽ جي واتان خوش ڪُنگه پيلائيءِ پڇڻ جو سوال ٻڌي ماءُ کي من ئي من ۾ ڏاڍو فخر ٿيو. سمجهيائين جڏهن ڪنوار وڃي ڪِيس سڌي آئي آهي تڏهن مهيندر، ماءُ جي سار لهڻ آيو آهي. انهيءَ ايمان جي اٿل ڪري هنجي دل هيڪاري ٺڪو ٺڪو ڌڙڪڻ لڳي. هن ڏاڍي ڪشت سان لفظ لفظ ڪري جواب ڏنو: ”وڃ پٽ، تون وڃي سمهي پؤ. مونکي ڪجهه ڪونهي.“

مهيندر: ”نه امي، هڪوار تپاس ڪرڻ چڱي آهي. اِها بيماري بي پرواهي ڪري ڇڏي ڏيڻ جهڙي نه آهي.“

مهيندر کي خبر هئي ته سندس ماءُ جي دل ڪمزور آهي. انهيءَ ڪري ۽ ساڳئي وقت ماءُ جي منهن جو رنگ ڦريل ڏسي، هنکي چنتا وٺي ويئي.

ماءُ چيو: ”تپاس ڪرڻ جي ضرورت نه آهي. منهنجي هيءَ بيماري لهڻ جي نه آهي.“

مهيندر چيو: ”چڱو، حال في الحال مان توکي راتوڪي راحت لاءِ ننڊ آڻڻ جي دوا گهرائي ٿو ڏيان سڀاڻي چڱيءَ طرح تپاسي ڏسندوسانءِ.“

ماءُ چيو: ”گهڻيون ئي ننڊيون ڪيون اٿم. سڀني مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪجهه نه ورندو. گهڙي رات گذري ويئي آهي. هاڻي تون وڃي سمهه."

مهين: "توکي ٿورو آرام اچي نه پوءِ وڃي آءٌ سمهان."

تڏهن اَيمانڻ راج لڪشميءَ، در جي اوٽ ۾ لڪي بيٺل ٻنهي کي سڏ ڪري چيو: "ڪنوار، تون ڇا هيڏي رات گذرئي مهيندر کي ڪڪ ڪرڻ لاءِ هتي وٺي آئي آهين؟" چوندي چوندي هنجو سهڪو هيڪاري وڌي ويو.

تڏهن آشا وري اندر اچي مٿي ۾ هڪم آواز ۾ مهيندر کي چيو: "وڃو، توهين وڃي سمهو، اميءَ وٽ مان ٿي وهان؟"

مهيندر، ماءُ وٽان اٿندي آشا کي پاسيرو سڏي چيو: "مان هڪڙي دوا گهرائي ٿو ڏيانءِ. شيشيءَ ۾ ٻه وزن دوا هوندي، جيڪڏهن هڪ وزن ڏيڻ کان پوءِ به ننڊ نه اچيس ته ڪلاڪ کن کان پوءِ ٻيو وزن ڏجانئس. رات جو تڪليف وڌي وڃيس ته موکي جاڳائجانءِ. وساري جانءِ نه."

ايترو چئي، مهيندر سمهڻ لاءِ پنهنجي ڪمري ۾ هليو ويو. آشا، مهيندر کي جنهن روپ ۾ ڏيکاري ڏني، سو مهيندر جي لاءِ بلڪل نئون هو. انهيءَ آشا ۾ سنڪوچ نه هو، لاچاري نه هئي. اُها آشا پنهنجي اڌڪار اي خود ئي مالڪڻ جي روپ ۾ ڪڙي ٿي بيٺي هئي. هوءَ ڪنهن به ڪار لاءِ مهيندر جي مهتاج نه هئي. مهيندر کي پنهنجي استريءَ جي پرواهه نه هئي پر هن جي من ۾ گهر جي ٻنهي لاءِ عزت پيدا ٿي ويئي.

راج لڪشمي اهو خيال ڪري دل ئي دل ۾ ٻنهي لسي پرسن ٿي ته ٻنهين کي سمدس ايترو اونو آهي جو هوءَ جهٽ وڃي مهيندر کي ڪوٺي آئي. پر ٻاهران چيائين:

”ڪنوار، مون توکي سمهڻ لاءِ موڪليو هو، پوءِ تون مهيندر کي ڇو وٺي آئينءَ؟“

آشا هنجي سوال جو جواب نه ڏنئي، وڃڻو همٿ ۾ ڪٽي، سس جي پنيان وڃي کيس هوا ڪرڻ لڳي.

راج لڪشميءَ چيو: ”وڃ، ڪنوار وڃي سمهه.“

آشا ڏبرج سان چيو: ”مولکي توهان وٽ وهڻ لاءِ ڇڏي ويا آهن.“ آشا چالو ٿي ته سسٽس اِهو ٻڌي خوش ٿيندي ته مهيندر کيس ماءُ جي سيوا لاءِ ڇڏي ويو آهي.

(٤٣)

راج لڪشميءَ کي جڏهن صفا خاطري ٿي ته آشا، مهيندر جي من کي وس ڪري نٿي سگهي، تڏهن سندس من ۾ آيو ته جيڪڏهن ٻيءَ طرح نه، ته سندس بيماريءَ سبب ئي مهيندر گهر ۾ رهي ته اهو به چڱو. ٻر وري ڊپ لڳس تہ ڪٿي سندس بيماري جلدئي لهي نه وڃي، تنهن ڪري هوءَ آشا کان لڪائي دوا هاري ڇڏيندي هئي.

ٻي ڇتو مهيندر اُنهيءَ طرف ڪو ڌيان نٿي ڏيئي سگهيو پر آشا محسوس ڪيو ته سسٽس جي بيماري گهٽجي نه ڪانه ٿي پاڻ ڏينهون ڏينهن وڌندي ٿي وڃي. هنکي خيال ٿيو تہ سندس پتي پوري دل لائي ماءُ جو علاج نٿو ڪري. هسن جو من اينترو ويڳاڻو آهي جو ماءُ جي بيماري ۾ کيس سڃيت ڪري نٿي سگهي. هوءَ هنجي ايڏي دڙگتيءَ کي دل ئي دل ۾ ڌڪارڻ ڪانسواءِ رهي نہ سگهي. هوءَ دل ۾ چوڻ لڳي، ’ڪو ماڻهو هڪ طرف کان ڪرڻ ڪري ڇا سيني طرفن کان ڪري ٿو پوي!‘

هڪڙي ڏينهن سانجهيءَ جو بيماريءَ جي تڪليف وڌي وڃڻ ڪري راج لڪشميءَ کي بهاريءَ جي يادگيري اُچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويٺي. دل ۾ آيس، 'خبر ناهي ٻهاري ڇو ڪيترن ڏينهن کان اُچي نٿي ڪونه تو. اهو ڇڱو ته نه آهي. آشا کان پڇيائين: ”ڪنوار، خبر اٿيئي ته ٻهاري اڄ ڪلهه ڪٿي آهي؟“

آشا سمجهي ويئي ته دک جي ويل سدائين ٻهاري ئي سسٽس جي سيوا ڪندو آهي، تنهن ڪري هاڻي ٻه دک ويل کيس هنجهي يادگيري آئي آهي. افسوس! هن گهر جو اهو ڇهولو وشواس جوڳو سهارو ٻه گهر کان الڳ ٿي ويو آهي. هو هجي ها ته هن اوکيءَ ويل ضرور اميءَ جي سيوا ڪري ها - هو جيڪر هنن ڇهڙو ٻي قياس نه ٿئي ها. اُنهيءَ خيال ايندي ئي آشا جي دل مان هڪڙو ٿڌو ساهه نڪري ويو.

راڄ لڪشمي: ”سمجهجي ٿو ته مهيندر شايد ٻهاريءَ سان جهيڙو ڪيو آهي. ڪنوار، هن اُئين ڪري ڇڱو نه ڪيو آهي. هن جهڙو مهيندر جو پلو ڇاهيندڙ سنگتي ٻيو ڪوبه ڪونه آهي.“ ڇولدي ڇوندي هنجون اکيون پُرجي آيون.

آشا کي هڪ هڪ ڪري ڪيترين ئي ڳالهيون ياد اچي ويون. ٻهاريءَ اُنڌيءِ مورکه آشا کي وقتائتو سچيت ڪرڻ لاءِ ڪيترن نمونن سان ڪيتريون نه ڪوششون ڪيون هيون. اُنهن ڪوشش ڪري ئي هو آهستي آهستي سندس دل تان لهي ويو. اُنهن ڳالهين جي ياد ايندي ئي آشا پاڻ کي دل ئي دل ۾ ڏاڍو ڌڪاريو. جيڪو ماڻهو پنهنجي هڪڙي ئي شيءِ ڇنڊڪ کي ڪلنڪ لڳائي ڇڏي ڏئي ۽ پنهنجي سچي دشمن کي ڪٽي گلي لڳائي، ايشور اُنهيءَ ڪرت گهڻ مورکه کي ڪيئن نه سزا ڏيندو. ويچارو نر اپراڌ پڳل دل ٻهاري، جو ٿڌو شوڪارو پري هن گهر کان اَلڳ ٿي ويو آهي، تنهن جي آهه ڇا هن گهر کي نه لڳندي؟

راڄ لڪشمي ڪيتري مهل تائين ڳڻتين ڳڻڻ کان پوءِ وري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوچتو چوڻ لڳي: ”ڪنوار، جي ٻهاري هجي ها ته هو جيڪر هنن ڏکين ڏينهن ۾ آسانيءَ رکيا ڪري ها، پوءِ جيڪر منهنجو ڏک ايترا ڏينهن نه اينگهجي ها.“

آشا مانٺ ڪري سوچڻ لڳي. راج لڪشمي هڪڙو ٿڌو ساهه کڻي وري چوڻ لڳي: ”هنکي جيڪڏهن منهنجي بيماريءَ جي خبر پوي ها ته هو جيڪر ڪنهن به صورت ۾ اچڻ کان نه رهي ها!“

آشا سمجهي ويئي ته سسٽس جي مرضي آهي ته ٻهاريءَ کي سندس بيماريءَ جي خبر ڏني وڃي. ٻهاريءَ جي نه هجڻ ڪري هوءَ بلڪل نراس ٿي ويئي آهي.

مهيندر ڪمري جي بتي وسائي، دريءَ پرسان چپ چاپ چانڊوڪيءَ ۾ ويٺو هو. پڙهڻ ۾ دل نٿي لڳيس. گهر مان ڪو مزو ڪونه ٿي آيس. هڪ وار پنهنجن ويجهن مٽن سان سڪ پريت جي سنبنڌ ٽٽي وڃڻ ڪري، انهن کي نڪي نه ڌارين جيان سولو چئي ڌار ڪري ٿو سگهجي، نڪي وري ڪين اڳئين جيان سولائيءَ سان پنهنجو بڻائي ٿو سگهجي. هنن جو اهو اڻ ٽٽل ناتو رات ڏينهن نه سهڻ جهڙي بوجي جيان چانيءَ تي بار بڻجي ٿو بيهي. ماءُ اڳيان وڃڻ سان مهيندر جي دل نٿي وري. هوءَ ڪيس اوچتو پاڻ وٽ ايندو ڏسي اهڙي شڪ ۽ گهٻراهٽ جي نظر سان ڏسڻ ٿي لڳي جو ڏسي مهيندر کي ڏاڍو ڏک ٿي ٿيو. جيڪڏهن آشا ڪڏهن ڪنهن ڪم ٻهاني ونس آئي ٿي ته سندس وات مان اکر نٿي اکليو ۽ مانٺ ۾ رهڻ به سندس لاءِ مصيبت بڻجي ٿي ويو. اهڙيءَ طرح سندس ڏينهن ڪٽجي نٿي ڪٽيا. هن اها پڪ ڪيا ڪئي هئي ته هو گهٽ ۾ گهٽ ست ڏينهن ته ڪنهن به صورت ۾ ولودنيءَ وٽ ڪين ويندو. اُلهيءَ ۾ به اڃا به ڏينهن پيا هئا،

اُهي ٻه ڏينهن ٻه ڪيئن ڪٽجن؟

مهيندر اَڃا اُنهن ئي ويچارن ۾ غلطان هو ته ٻنيان ڪنهن جي اَچڻ جي آهٽ ٻڌائين. سمجهي ويو ته آشا آئي آهي، پر هو اُهڙو رخ وٺي جيئن جو ليٽيو پيو رهيو جڻ ڪا خبر ئي ڪانه پيئي اٿس. آشا هنجي اُنهيءَ رخ کي سمجهي ويئي. پر تڏهن به هوءَ موٽي ڪانه ويئي. هنجي ٻنيان ڀهي چيائين: ”هڪڙي ڳالهه آهي سا ٻڌو ته پوءِ مان هلي وينديس.“

مهيندر هن ڏانهن منهن ڦيري چيو: ”ڇو هلي ڇو ٿي وڃين - ويهه نه ذرا.“ آشا هنجي اُنهيءَ ماٺيءَ ڏيکارڻ تي خاص ڌيان نه ڏنو. جيئن بيٺي هئي ائين ئي بيٺي رهي. چيائين: ”دادا ٻهاريءَ کي اَميءَ جي بيماريءَ جي خبر ڏيڻ گهرجي.“

ٻهاريءَ جو نالو ٻڌندي ئي مهيندر جي دل جي گهري زخم تي زبردست ڌڪ لڳو، تڏهن به هن پاڻ سنڀالي چيو: ”ڇو، ڇو ڏيڻ گهرجي؟ توهانکي شايد منهنجي علاج تي وشواس نٿو اچي.“

آشا جي دل اُنهيءَ سبب مهيندر ڏانهن حقارت سان ڀري پيئي هئي ته مڙس پوري دل لائي ماءُ جو علاج نٿو ڪري، تنهن ڪري بي اختيار سندس وات مان نڪري ويو ”ته پوءِ ايلا هنجي طبيعت سڌري ڇو نه ٿي، بيماري ڏينهون ڏينهن وڌندي ڇو ٿي وڃيس؟“

مهيندر، آشا جي اُنهيءَ رواجي شڪايت اَندر سمايل گرميءَ کي سمجهي ويو. هن اُنهيءَ کان اڳ مهيندر ۾ اُهڙي بي اعتباري ڪڏهن ڪانه ڏيکاري هئي. مهيندر جو اُهنڪار هڪدم اُڏامي ويو. هن روئنشي طور آشا کي ٽوڪ هڻندي چيو: ”هاڻي شايد مونکي ڊاڪٽري توکان سکڻي پوندي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُلھيءَ چتر آشا جي دل تي گڏ تيل دکہ تي اوچتو زبردست چوٽ ھنئين. ننھن ڪان سواءِ ڪمري اندر اوندھہ ھئي، ڪڏھن ڪجھہ نہ ڪجھندڙ گولـگي ڳالھ آشا اوندھہ ۾ جوش ۾ اچي ٻنا جھجھڪ تيز تي وراڻيو: ”ڊاڪٽري نہ، نہ ماءُ جي شيوا نہ ضرور سکي سگھو ٿا.“

آشا واتان اُھڙو ڪراڙو جواب ٻڌي مھيندر جا ڪلواڙا ڏڙي ويا. ھو اُھڙن تيز لفظن ٻڌڻ لئي ھريل نہ ھو. ھوُ سخت ٿي ويو. چيائين: ”توکي نہ خبر ھوندي نہ مون ننھنجي ٻھاري دادا کي ھٿئي اُپڻ ڪان چو جھليو آھي. توکي شايد وري ھنجي سار ستايو آھي!“

اِھو ٻڌي آشا نڪري ڪمري مان ٻاھر نڪري وئي. جڻ لچ جو طوفان ڪيس اُڏائي کڻي ويو. پنھنجي لچ نہ پر خود ڀاپ ۾ ٻڏل ماڻھوءَ جي اُھڙن ڪوڙن اِلزامن مڙھڻ جي ڏينياٺيءَ جي لچ. ايڏي وڏي بي حيائي جنھنکي لچ جي وڏي ٻھاڙ جي اوٽ ۾ ڍڪي نٿي سگھي!

آشا جي ڪمري مان نڪري وڃڻ ڪان پوءِ مھيندر پنھنجي پوري ھار محسوس ڪئي. ھنکي خواب خيال ۾ بہ ڪونہ ھو نہ آشا کو ڪڏھن ڪھڙيءَ بہ حالت ۾ ڪيس اُھڙيءَ طرح ڌڪاري سگھي ٿي. مھيندر ڏٺو نہ جتي سندس سنگھاسڻ ھو، اُتي ھو ھاڻي ڌوڙ ۾ ڪريو پيو آھي. اِيترن ڏينھن کانپوءِ کيس شڪ جاڳيو نہ شايد آشا جو درد ڌڪار ۾ بدلجي رھيو آھي.

پر وري ٻھاريءَ جي خيال ايندي ئي، ونودنيءَ جي ڳڻتيءَ کيس بي چين بڻائي ڇڏيو. دل ۾ آيس، خبر نہ آھي نہ ٻھاري ڀيڇر مان موٽي آيو يا نہ! اُلھيءَ وچ ۾ ونودنيءَ کي سندس اڻبريس جي خبر بہ پئجي سگھي ٿي. ٻھاريءَ

سان سندس گڏجڻ به ناممڪن نه آهي. اُنهن خيالن ايندي هن لاءِ پنهنجو پرڻ پاڙڻ به ڏکيو بڻجي ويو.

رات جو لڪشميءَ جي تڪليف هيڪاري وڌي ويئي. هن کان رهيو نه ٿيو. هن خود مهيندر کي سڏائي ڏاڍي تڪليف سان چيو: "مهين، ڀاري ڪيترن ڏينهن کان ڪونه آيو آهي. هنکي ڏسڻ لئي منهنجي ڏاڍي دل آهي."

آشا مٿن کان ويني سس کي وڃڻو هنيو. اُها ڪنڌ لوڙائي ويٺي رهي.

مهيندر چيو: "ڀاري هتي ڪونهي ٻيهر پارت ۾ ڪيڏانهن گهمڻ ويو آهي."

راج لڪشميءَ چيو: "منهنجي دل چوي ٿي ته هو هتي ئي ڪٿي آهي. توکان رسي ويو آهي تنهنڪري نٿو اچي. توکي منهنجو قسم آهي، سڀاڻي تون هڪ وار وٽس گهر وڃ."

مهيندر چيو: "چڱو ويندس."

اڄ ڪلهه سڀڪو ڀاريءَ کي پيو ياد ڪري. مهيندر محسوس ڪيو ته ڄڻ ڪيس سڀني ساري سنسار تياڳي ڇڏيو آهي.

(٤٤)

ٻئي ڏينهن صبوح سوير ئي مهيندر، ڀاريءَ جي گهر ڏي روانو ٿيو. هنجي گهر ٻاهران پهچي ڏنائين ته در وٽ ڪيترئيون ئي ٻيل گاڏيون بيٺيون آهن ۽ نوڪر اُنهن تي گهرو سامان پيا لڏين. مهيندر پڄوءَ کان پڇيو: "پڄو، چئو، هي سامان ڪيڏانهن ٿا لڏيو؟"

پڄوءَ وراڻيو: "مالڪ، ٻالي، اُتر پاڙا ۾ گنگا ڪناري هڪڙو باغيچو ورتو آهي، هيءُ سامان اوڏانهن ٿو وڃي."

مهيندر پڇيو: "مالڪ گهر ۾ آهي؟"

پڄوءَ چيو: "هو ٻه ٽي ڏينهن هتي هئا، ڪالهه ٻالي باغ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هليا ويا آهن.“

اِهو ٻڌي، مهيندر جي من کي شڪ ڪائي ويو، ’اُنهيءَ وچ ۾ سندس پريت ونود تي ۽ ٻهاري ضرور پاڻ ۾ گڏيا هوندا‘ ۽ شڪ، ٻڪ جي صورت ورتي. هو پنهنجي ڪلپنا جي اکين سان ڏسڻ لڳو، هتان جيان ئي ونود تيءَ جي گهر اڳيان ٻه بيل گاڏيون بيٺيون آهن ۽ اُنهن تي سامان پيو لڏجي. هو پنهنجي من ۾ چوڻ لڳو، ’اِهو ئي سبب آهي جو ونود تيءَ مون بيوقوف کي پاڻ کان پرتي هٽائي ڇڏيو آهي.‘

بس پوءِ ڇا هو، مهيندر هڪ ڪن ٻه دير ڪرڻ ڪانسواءِ، وري هڪدم پنهنجي گاڏيءَ تي سوار ٿي ويو ۽ ڪوچوان کي پٽل ڊانگا ڏانهن هلڻ لاءِ چيائين. هنڪي وچ ۾ پرم پٽي ٿيو ته گهوڙا پوريءَ تيزيءَ سان نٿا هلن تنهنڪري هن وري وري ڪوچوان کي ٻلتار پٽي چاڙهيا. گاڏي جڏهن پٽل ڊانگا ۾ سندس لٺين گهر جي سامهون پهتي تڏهن ڏٺائين ته اُتي لڏڻ جو ڪو به اُهڃاڻ ڪونه هو. هنکي ڊپ ٿيو ته تڏهن شڪ نه آهي ته ونود تي سندس اُچڻ کان اڳ ئي ڪم لاهي هلي ويئي آهي.

هو گاڏيءَ کان لهي لڪڙو لڪڙو گهر جو در کڙڪائڻ لڳو. هڪ پيءِ نوڪر اچي اندران در کوليو. در کلندي ئي مهيندر هن کان پڇيو: ”ڪيئن گهر ۾ ته سڀ ڪجهه ٺيڪ آهي؟“ نوڪر جواب ڏنو، جي ها سڀ ڪجهه ٺيڪ آهي. هن مٿي وڃي ڏٺو. ونود تي وهنجڻ ويئي هئي. تڏهن هو هنجي سمهڻ واري خالي ڪمري ۾ وڃي اُنهيءَ هنڌ تي ليٽي پيو، جنهن تي هوءَ رات جو سمهي هئي. پوءِ هن اُنهيءَ نرم بستري کي ويڙهي ڀاڪر ۾ پري، چانيءَ هيٺان ڪري رکيو. پوءِ اُنکي سنگهي ۽ اُنتي منهن گهمائي چوڻ لڳو: ”نئر! نئر!“

اُهڙيءَ طرح هو پنهنجو هنيون ٺاري، پنهنجي دل جي سڪ پوري ڪري، بستري تان اُٿي نهايت بي چئنيءَ سان ونود نيءَ جي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو. وري ڪمري ۾ هيڏانهن هوڏانهن ٽهلندي ڏٺائين ته هيٺ پيل هنڌ تي هڪڙي اخبار کلي پيئي آهي. هو وقت ڪاٽڻ لاءِ ڪجهه به چتائيءَ سان اُها کڻي ڏسڻ لڳو. ڏسندي سان ٿي هنجي نظر اخبار ۾ اُنهيءَ هنڌ پيئي، جنهن هنڌ بهاريءَ جو نالو لکيل هو. ڏسنديئي هن جو سمورو ڌيان وچي اُنهيءَ ۾ کتو. سمپادڪ ڏي لکيل خط جي ڪالمن ۾ ڪنهن لکيو هو ته، بهاري بابوءَ 'بالي اُتر پاڙا' ۾ گنگا ڪناري ٿوري پگهار کڻندڙ ڪلارڪن جي مفت علاج ۽ سيوا لاءِ هڪڙو باغيچو ورتو آهي، اُتي ساڳئي وقت پنجن بيمارن جي رهائڻ جو بندوبست ڪيو ويو آهي: وغيره.

مهيندر سوچڻ لڳو، ونود نيءَ ضرور اها خبر پڙهي هوندي. پڙهي هن جي دل ۾ ڪهڙو خيال اُٿيو هوندو. هنجو من ضرور وچڻ لاءِ تڙفندو هوندو. نه رڳو اُنهيءَ ڪري هنجو من لڏي ويو پر اِهو خيال ڪري به ته بهاريءَ جي اُنهيءَ اِرادي ڪري ونود نيءَ جي من ۾ هنڌانهن اڳئين کان وڌيڪ شردا وڌندي. اُنهيءَ تان هن بهاريءَ کي دل ٿي دل ۾ همبگ Humbug (پاکنڊي) ۽ هنجي اُنهيءَ ڪاريه کي پاکنڊ ڪري سڏيو. هو دل ٿي دل ۾ چوڻ لڳو، بهاريءَ کي ننڍي هوندي کان ئي ماڻهن اڳيان پاڻکي پر اُپڪاري ثابت ڪرڻ جو شوق آهي. اِها ڪا نئين ڳالهه ڪانهي. هن وري بهاريءَ جي مقابلي ۾ پاڻکي سچيار ۽ ايماندار سمجهي پنهنجي پتني ٺپرڻ جي ڪوشش ڪئي. چوڻ لڳو، 'ماءن آدارتا ۽ آئر تياڳ جو پروپنگ ڪري مورکن کي پنيلائڻ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪوشش ڪندا ٿا ڪريان. مونکي انهيءَ کان نفرت آهي. پر افسوس! عام ماڻهو، تن ۾ خاص ڪري هڪڙو ماڻهو شايد منهنجي انهيءَ سادي سودي ايمانداريءَ جي شان کي نہ سمجهي. 'هنکي لڳو تہ ٻهاريءَ مٿانئس اِها بہ هڪڙي چالاڪي ڪيڏي آهي.

ونودنيءَ جي اچڻ جو آواز ٻڌي، مهيندر جهٽ پٽ اخبار ويڙهي ڪڍي پنهنجي هيٺان رکي. سنان ڪري تازي ٿي آيل ونودنيءَ جي ڪمري ۾ گهڙندي ئي مهيندر هنجي منهن ڏي نهاري حيرت ۾ پئجي ويو. هنکي هن ۾ هڪدم انوکو ڦيرو ڏيندو ڏسڻ ۾ آيو، جيئن نہ هن انهن وچ وارن ٽورن ڏينهن ۾ اگن ليسيا پئي ڪٽي هجي. هوءَ سڪي سنهڙي ٿي ويئي هئي پر انهيءَ ڪري هنجي سونهن وڌي ويئي هئي. هنجي ٻيلي منهن مان ڄڻ ڏيا پئي ٻرکي.

ونودنيءَ ٻهاريءَ وٽان جواب اچڻ جي اميد لاهي ڇڏي هئي. هوءَ پاڻ ڏانهن ٻهاريءَ جي حقارت جو خيال ڪري رات ڏينهن اندر ئي اندر پئي جُري. انهيءَ ساڙ پڄ کان ٻچڻ لاءِ هن وٽ ڪو حيلو وسيلو ڪونہ هو. هن سمجهيو ٿي تہ ٻهاري ڄڻ ڪيس ڌڪاري پچم ڏي هليو ويو هو. ڪيس هن تائين پهچڻ جو ڪو اُپاءُ ڪونہ ٿي سمجهيو. چست ۽ ڪم جي ڪوڏي ونودنيءَ جو ڪم ڪانسواءِ انهيءَ ننڍڙي گهر ۾ ڄڻ دم پئي گهٽيو. سندس چستيءَ ڄڻ ڪيس اندر ئي اندر پئي کاڌو. پنهنجي سموري ايندڙ جيون کي هن پيار کان خالي، ڪم کان خالي ۽ آنند کان خالي گهر ۾، انهيءَ ننڍڙيءَ بند گهٽيءَ ۾ سدا سروَدا لاءِ بند سمجهي هنجي باغي سڀاءَ نصيب جي انهيءَ زوراوريءَ خلاف مٿي ٽڪرائڻ جي اجائي ڪوشش پئي ڪئي. جنهن مهل مهيندر ونودنيءَ جي آزاديءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيڏي رستن کي سيڌي طرفن کان بند ڪري هنجي حياتيءَ
کي اهڙو تنگ ڪري ڇڏيو هو، اُنهيءَ مهيندر ڏانهن سندس
ڏڪار ۽ رنج جي حد نہ رهي هئي. هوءَ سمجهي ويئي
هئي تہ هاڻي هوءَ اُنهيءَ مهيندر کي هرگز ڏڪي دور ڪري
نہ سگهندي. اُنهيءَ ننڍڙي سوڙهي گهر ۾ مهيندر روز روز
پيو وٽس ايندو ۽ سندس سامهون اچي ويهندو ۽ روز روز
اَڻ لکي ڇڪ ڪري ٿورو ٿورو ڪري ڏانهنس سرڪندو
ايندو. اُنهيءَ انڌاري کوهہ ۾، اُنهيءَ سماج کان ڪريل جيون
جي گندي سيجا تي، ڪشش ۽ ڏڪار جي وچ ۾ روز روز
پيئي ڇڪتاڻ هلندي آها ڇڪتاڻ نهايت خوفناڪ ٿيندي.
هن خود پنهنجن ئي هٿن سان پنهنجي ئي ڪوشش سان مهيندر
جي من جي گهري تري مان جنهن واسنا جي اپ اپ ڪندڙ
جيٽ واري خوفناڪ لاليچي ناڳ کي کوٽي ٻاهر ڪڍيو آهي
اُنهيءَ جي پنج جي پڪڙ کان هوءَ پاڻ ڪيئن بچائيندي؟
هڪڙو درد سان ڀريل دل پيو قيد جي ڪوٺڙيءَ جيڏو
ننڍو گهر، تنهن مٿان وري رات ڏينهن مهيندر جي واسنا
جي ڇولين جو سٽڪو، اُنهن جي ڪلپنا ڪندي ئي ولوديءَ
جو سمورو چت ڏهڪاءَ کان ٿڙ ٿڙ ڏڪي ويو. جيون ۾ اُنهن
جو انت ڪڏهن ايندو؟ ڪڏهن هوءَ اُنهن مصيبتن کان
ڇوٽڪارو پائيندي؟

ولوديءَ جي اُنهيءَ سنهڙي سڪل پيلي منهن ڏي نهاري
مهيندر جي من ۾ حسد جي باهہ ڀڙڪي اُٿي. ڇا منجهس
اَهڙي ڪا طاقت ڪانهي، جنهن سان هو هن تپسڻ جي دل
مان ٻهاريءَ جي سار کي پاڙؤ پٽي ڪڍي؟ جيئن نہ عقاب
رڍ جي ٻچي کي جهٽ پٽ جهٽي ڇنبن ۾ پائي پنهنجي
آسمان سان گسندڙ نهايت اوچي پهاڙي آکيري ۾ کڻي ويندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي تيئن ڇا د ليا ۾ ڪواهڙو انساني نظرن کان اوجهل ڪري ڇانيو نويڪاو هندڪ ڪولهي جتي هو پنهنجي هن نفيس نازڪ شڪار کي ماڻهن جي نظرن کان بچائي اڪيلو پنهنجي ڇاتيءَ سان لائي لڪائي رکي سگهي؟ حسد جي گرميءَ ڪري هنجي اُنهيءَ چاهه جو زور چوڻو وڌي ويو. هاڻي هو ونودنيءَ کي هڪ ڪن ٻه پنهنجين اکين جي اوٽ ڪري نٿو سگهي. ڪيس هنکي ٻهاريءَ جي ٻوٽ کان هميشه دور رکڻو پوندو. هو هاڻي ونودنيءَ کي سڄيءَ جي لوڪ جيتري جدائيءَ ۾ رکڻ جي جرئت به ساري نٿو سگهي.

مهيندر سنسڪرت ساهتيه ۾ پڙهيو هو ته برهه جي باهه رمڻيءَ جي سونهن کي سرسائي ڇڏيندي آهي. هو ونودنيءَ کي ڏسي جيتري قدر اُنهيءَ ويچار جي سچائيءَ کي سڃاڻڻ لڳو، اوترو ئي سکه ڳڏيل دک جي تيز ولوڙي سان سندس دل ولوڙجڻ لڳي.

ونودنيءَ گهڙي کن سانت ۾ رهي مهيندر کان پڇيو: "توهين ڇانهه پيي آيا آهيو؟"

"سمجهه ڪٿي نه پي آيو آهيان، نه پوءِ ڇا، تنهنجو مطلب اِهو آهي ڇا ته تون پنهنجن هٿن سان هڪ پيالي پيارڻ جي ڪنجوسي ڪرين؟ پر ڪري ڏي هڪ پيالو!" مهيندر اُمنگ ۾ اچي چيو.

ونودنيءَ شايد جاڻي واڻي نهايت نترتا سان مهيندر جي اُنهيءَ اُمنگ تي هڪدم زبردست وار ڪيو. پڇيائين: "خبر اَٿو ته دادا بهاري اڄڪلهه ڪٿي آهي؟"

سوال ٻڌندي ئي مهيندر جي منهن جو پنو لهي ويو. جواب ڏنائين: "هو اڄ ڪلڪتي کان ٻاهر آهي."

"هنجي سرنامي جي خبر اٿو؟"

”هو نہ اُهو ڪنهنکي ٻڌائڻ نٿو چاهي.“

”ڪنهن طرح هنجو پتو لڳائي نٿو سگهجي؟“

”مونکي نہ اُنجي ڪا خاص ضرورت ڏسڻ ۾ ڪانہ ٿي اچي.“

”ڇا رڳو ضرورت ئي دنيا ۾ سڀڪجهہ آهي؟ ٻالپڻي جي سنگت ڇا ڪجهہ بہ ڪين آهي؟“

”ٻهاري منهنجو ٻالپڻي جو سنگتي ضرور آهي، پر تنهنجو نالو نہ هن سان رڳو ٻن ڏينهن جو آهي تڏهن بہ تانگهہ نہ توکي ئي وڌيڪ ٿي ڏسجي.“

”اِهو ڏسي توهان کي لڄ اچڻ گهرجي. سنگت ڪيئن ڪبي آهي، سو توهين اهڙي سنگتيءَ کان بہ سکي نہ سگهيا.“

”اُنهيءَ جو مونکي ايترو اَرمان ڪونهي. مونکي اَرمان اهو آهي جو مان هن کان اِها وديا سکي نہ سگهيس تہ دوکو ڏيئي اِستري جو من ڪيئن وس ڪجي. جي سکان ها تہ اَج مونکي ڪم اچي ها.“

ونودني: ”اِها وديا رڳو چاهڻ سان ڪانہ سکي سگهجي آهي. اُنهيءَ جي لاءِ اهڙي لياقت گهرجي.“

”جيڪڏهن توکي ڪنهن اهڙي گرديو جي چاڻ هجي تہ مونکي ٻڌاءِ تہ هن عمر ۾ هڪوار وڃي هن وٽان ديکيا وٺي اچان، پرديکيا ٻوءِ ٿي سگهندي.“

”جيڪڏهن توهين پنهنجي متر جو پتو نٿا لڳائي سگهو تہ ٻوءِ توهين منهنجي اَڳيان پريم جون ڳالهيون نہ ڪندا ڪريو. توهان دادا ٻهاري جي سان جهڙو ورتاءُ ڪيو آهي اُنهيءَ کي ڏسندي توهان جي پريم جي ڳالهين تي ڪير وشواس ڪندو؟“

جيڪڏهن تنهنجو مون تي پورو وشواس نہ هجي ها تہ

جيڪر تون منهنجو ايترو ايمان نه ڪري سگهين ها. جي توکي منهنجي پريم جي خاطري نه هجي ها ته جيڪر مونکي ايترو اُسهه ڏک نه سهڻو پوي ها. ٻهاري ڪنهنجي وس ۾ نه اُچڻ جي وديا ڄاڻي ٿو، جيڪڏهن هو اها وديا هن اياڻي کي سيکاري ها ته جيڪر دوستيءَ جو ڪم ڪري ها.“

”ٻهاري انسان جو ٿيو، تنهنڪري هو ڪنهنجي وس ۾ ٿيو اچي.“ ايترو چئي ونودي پنهنجي چڙيل وارن کي ٻنيءَ تي پکيڙي جيئن ڏريءَ پرسان بيٺي هئي، تيئن ئي بيٺي رهي.

مهيندر اوچتو اُٿي کڙو ٿيو ۽ ٻئي منهون زور سان ٺيڪوڙي ناراضپي ڀريل گجندڙ آواز ۾ چوڻ لڳو: ”تون ڪيئن اُنهيءَ طرح ور ور ڪري منهنجي بي عزتي ڪرڻ جي جرئت ٿي ڪرين؟ توکي اهو خيال ڪرڻ گهرجي ته توکي جي موت ۾ ايتري بي عزتيءَ جو قل ٿو ملي ته اهو تنهنجي لياقت ڪري يا منهنجي غم کائڻ ڪري؟ جيڪڏهن تون مونکي پسون ڪري ٿي سمجهين ته ڀلي خونخوار پسون ئي ڪري سمجهه، مان اهڙو صفا ڪانئر نه آهيان جو ڪنهن تي حملو ڪري ئي نه ڄاڻندو هجان.“ ايترو چئي هو ڪن ساعت سانت ڪري ونوديءَ جي منهن ڏي نهاريندو رهيو. پوءِ چوڻ لڳو: ”ونود، هل ته ڪيڏانهن ٻاهر هلون، ڪنهن به پاسي، ڀيم ڏي يا ڪنهن پهاڙ تي، جيڏانهن به تنهنجي دل ٿئي اوڏانهن هل. هتي جيئڻ مشڪل آهي. مان نهايت پريشان آهيان.“

ونوديءَ چيو: ”هلو، هينئر ئي هلو. هلو ته ڀيم هلون.“

مهيندر پڇيو: ”ڀيم ۾ ڪٿي؟“

ونودي: ”ڪنهن به هڪ هنڌ نه. ڪٿي به لڳيتو ٻه ڏينهن به نه ترسنداسين. برابر گهمندا ڦرندا ئي رهنداسين.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر چيو: ”اِئين ئي چگو، هل ته اڄ رات ئي هليا هلون.“

ونود نيءَ راضي ٿي ويئي. پوءِ اُٿي مهيندر لاءِ روٽي تيار ڪرڻ هلي ويئي.

مهيندر سمجهيو ته بهاريءَ جي خبر ٻڌي ونود نيءَ جي نظر اُڃا ڪانه پيئي آهي.

هاڻي ونود نيءَ ۾ اُها من لائي اخبار پڙهڻ ۾ ايڪاگر ٿا نه رهي آهي. پر تڏهن به مٿان اِتفاق سان سندس نظر اخبار جي اُنهيءَ بهاريءَ واري خبر تي پئجي وڃي اُنهيءَ خوف کان هو سچو ڏينهن بلڪل خبردار رهيو.

(٤٥)

مهيندر بهاريءَ جي خبر ونڻي جلد ئي موٽي ايندو، اِهو خيال ڪري گهر ۾ هنجي لاءِ روٽي تيار ڪئي ويئي هئي. جڏهن هن موٽڻ ۾ تمام گهڻي دير لاتي تڏهن بيمار راڄ لڪشميءَ جو الڪي کان سک ڦٽي پيو. هنکي گذريل ساري رات ننڊ نه آئي هئي، جنهن ڪري هوءَ اڳ ۾ ئي ٿڪي ٽٽي پيئي هئي. تنهن مٿان مهيندر جي چنتا هنکي هيڪاري بي حال بڻائي ڇڏيو. اِهو ڏسي آشا، مهيندر جي خبر چار لهڻ لاءِ ماڻهو موڪليو. نوڪر ڏنو ته گاڏي موٽي آئي آهي. هن ڪوچوان کان پڇي اچي خبر ڏني ته مهيندر، بهاريءَ جي گهران ٿي، پٽل ڊانگا واري جاءِ تي ويو آهي. اِهو ٻڌي راڄ لڪشمي ماٺ ڪري، پاسو ورائي منهن پٺ ڏي ڪري سمهي پيئي. آشا مورت جيان ماٺ ڪري مٿن کان ويهي هن کي وڃڻو هڻڻ لڳي. راڄ لڪشمي هوءَ ته روز ئونهن کي وقت تي روٽي کائي اُٿڻ لاءِ چوندي هئي، پر اُنهيءَ ڏينهن هن ڪجهه ڪچيو ئي ڪونه.

جڏهن مهيندر رات جو ماءُ جي بيماري وڌيل ڏسي به صبوح ساڻ ونود نيءَ جي موهه ۾ ڦاسي هليو ويو ته پوءِ راج لڪشميءَ لاءِ هن سنسار ۾ موهه رکڻ، ڪنهن کان ڪجهه پڇڻ ڳاڇڻ يا ڪجهه ڪرڻ ڪرائڻ، بلڪ وڌيڪ جيئڻ جي آس ڪرڻ لاءِ به باقي ڪجهه رهيو ئي ڪونه. هن سمجهيو ته مهيندر سندس بيماريءَ کي رواجي بيماري ڪري ٿو سمجهي ۽ هو اِئين سمجهي بي فڪر آهي ته اميءَ کي اهڙي بيماري اڳ به ڪيترا ڀيرا پئي ٿي آهي ۽ هوءَ اُنهيءَ مان هر دفعي چڱي ڀلي ٿي پئي اُٿي آهي. هن ڀيري به اِئين ئي ٿيندو ۽ هوءَ چڱي ڀلي ٿي اُٿندي. مهيندر جي اهڙيءَ طرح بي ڪٿڪي ۽ بي فڪر رهڻ راج لڪشميءَ کي ڏاڍو دکي ڪيو. هوءَ سوچڻ لڳي ته مهيندر اُنهيءَ پريم جي نشي ۾ اِيتري قدر ته چُور آهي جو ڪنهن خطري يا فرض جي ساڃهه ئي ڪانه ٿي پويس ۽ نڪي هو اُنهن کي من ۾ آڻڻ ٿو چاهي. اُنهيءَ ڪري ماءُ جي تڪليف ۽ بيماريءَ کي ليکي ۾ به ڪونه ٿو آڻي. اُنکي بلڪل خسيس ٿو سمجهي. متان ڪيس ماءُ وٽ اُٽڪجي رهڻو پوي، اُنهيءَ ڊپ کان هو اِئين بي حياءُ ٿي ٿوري وجهه ملندي ئي ونود نيءَ ڏانهن ڀڄي ويو آهي. اِنهيءَ ڪري راج لڪشميءَ کي بيماريءَ کان ڇوٽڪاري پائڻ جي ذري به چاهه نه رهي. هوءَ ڏک کان رسي اِئين ئي چاهڻ لڳي ته سندس بيماري نه لهي ته چڱو، جيئن مهيندر کي پتو پوي ته سندس اندازو غلط هو.

اٽڪل منجهند جو ٻي بجي ڌاري آشا سس کي چتايو: "امي، دوا پيئڻ جو وقت ٿي ويو آهي."

تڏهن راج لڪشميءَ کيس ڪو جواب نه ڏنو. جڏهن آشا دوا کڻڻ لاءِ اُٿڻ لڳي، تڏهن چيائين: "ڏيءَ، مونکي

دوا نہ گهرجي. تون وڃ.”

آشا، سس جي ڏک جو سبب سمجهي ويئي. وچڙندڙ مرض جيان اهو ڏک هنکي به وڪوڙهي ويو، جنهن هنکي هيڪاري نااميد ۽ دکي ڪيو. هن کان رهيو نہ ٿيو. هن پنهنجي رڻ کي گهڻو ئي روڪيو پر سندس روئڻ روڪجي نہ سگهيو. هوءَ گهٽجي گهٽجي سڏڪا ڀرڻ لڳي. تڏهن راڄ لڪشميءَ آهستي آهستي ڏانهنس پاسو ورائي هنجي هٿ تي پنهنجو پيار ۽ ٻاجهه ڀريو هٿ ڦيرڻ لڳي ۽ چوڻ لڳي: ”ڌيءُ، تون اڃا ننڍي آهين. جيون جي سک ماڻڻ لاءِ توکي اڃا جهجهوئي وقت پيو آهي. تون منهنجي بيماري لاهڻ لاءِ ڪا به ڪوشش نہ ڪر. مون گهڻوئي سک ڏٺو، گهڻوئي جيئس، هاڻي مانا ڪائي مٿي چڙهي آهيان، وڌيڪ جي چا ڪنديس.”

اِهو ٻڌندي آشا روئڻ کي روڪي نہ سگهي. اوڇنگار کي روڪڻ لاءِ ساڙهيءَ جو پلؤ ڪٽي وات ۾ وڌائين.

اُنهيءَ طرح بيمار جي گهر جو اهو ڏينهن آهستي آهستي ڏک ۾ ئي گذري ويو. جيتوڻيڪ ٻئي ڄڻيون مهيندر سان رنيون وينيون هيون، تڏهن به ٻنهي جي اندر ۾ آشا هئي ته مهيندر اِجهو ڪي آيو. ٿوري کڙڪي تي ئي ٻئي ڄڻيون ڇرڪي ٿي ويٺيون ته شايد مهيندر ٿو اچي. ٻنهي هڪ ٻئي جي دل جي اُنهيءَ انديشي کي چڱيءَ طرح سمجهيو ٿي.

سنج لٿي جو سوجهرو آهستي آهستي جهڪو ٿيندو ويو. ڪلڪتي جي اندرين ڳتيل گهرن ۾ اُنهيءَ سنج لٿي جي سوجهري ۾ نہ اينري سرهائي هوندي آهي ۽ نہ پورو انڌارو ئي هوندو آهي. اهو ڇڻ دک کي هيڪاري گهرو ڪري، نااميديءَ کي وڌائي ڇڏيندو آهي. اهو ڇڻ اُمنگ ۽ اُلساهه جو ست ئي ڪڍي ڇڏيندو آهي. تهڪري وشرام

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ويراڳ جي شانتي نه بخشيندو آهي. بيمار گهر جي اُنهيءَ ئي اُداسائي جهڙي ساڃهيءَ ۾ آشا اُٿي ٻاهر آئي. راج لڪشميءَ چيو: "ڪنوار، مونکي سوچهرو نٿو وڻي، بتي ڪڍي ٻاهر رک."

آشا بتي ڪڍي ٻاهر رکي آئي. اُنڌڪار جڏهن گهرو ٿي ٻاهر جي اُنڌڪار کي ۽ اُنهيءَ ننڍڙي ڪمري ۾ وٺي آيو، تڏهن آهستي آهستي سس کان پڇيو: "امي، ماٺهو موڪلي ڪين خبر ڏيان."

راج لڪشميءَ درد ڀري آواز ۾ چيو: "نه ڪنوار، توکي منهنجو قسم آهي، مهيندر کي خبر نه ڏجانءِ."

اُهو جواب ٻڌي آشا چپ ٿي ويئي. هن ۾ اُن ويل روئڻ جي سگهه به نه رهي هئي. ايتري ۾ نوڪر اچي خبر ڏني ته، "مالڪ وٽان چٺي آئي آهي."

اِهو ٻڌي راج لڪشميءَ کي اوچتو خيال آيو ته، هجي نه هجي، مهيندر شايد اوچتو اُسڪالو ٿي پيو آهي، اِنهيءَ ڪري اَچڻ کان لاچار هجڻ سبب چٺي موڪلي اٿس. هن گهٻرائجي پڇيو: "ڪنوار، ڏس ته مهين ڇا لکيو آهي؟"

آشا ٻاهر وڃي بتيءَ جي سوجهري ۾ ڏڪندڙ هٿن سان چٺي پڙهڻ لڳي. مهيندر لکيو هو ته، ڪجهه ڏينهن کان سندس من هنتي نٿو لڳي تنهن ڪري هو اَڄ پڇم طرف گهمڻ ٿو وڃي، اُميءَ جي بيماريءَ لاءِ خاص چنتا ڪرڻ جو ضرور نه آهي. هنڪي روزانو ليم سان ڏسڻ لاءِ هن پنهنجي هڪ دوست ڊاڪٽر کي چٺي ڏنيو آهي. جيڪڏهن اُميءَ کي رات جو ننڊ نه اچي يا مٿي ۾ سور پوي ته ڪڏهن ڇا ڪرڻ گهرجي، سو به هن چٺيءَ ۾ لکيو هو. هن دوائن جي دڪان تان هلڪي ۽ طاقت ڏيندڙ کاڌي ڇا ڇا ڏيڻ گهرائي چٺيءَ

سان گڏ موڪليا هئا. چٺيءَ ۾ قلم ٽازو ڪري لکيو هئائين ته جيسيتائين پاڻ ڪا بي اُئڊريس نه موڪلي تيسيتائين ڪيس چٺي ڇپائي پوسٽ ماستر پاڻنا جي معرفت موڪلي وڃي. آشا کي تاڪيد ڪري لکيو هئائين ته ڪيس ماءُ جي خبر چار ضرور ضرور موڪليندي رهي.

اِها چٺي پڙهي حيرت وچان آشا جا طاق ئي لڳي ويا. زبردست ڏڪار سندس دک کي به لوڙهي ڇڏيو، اهڙي سنگ دلي! اهڙي دل ڏهلائيندڙ چٺي، هوءَ سس کي ڪيئن پڙهي ٻڌائي؟

آشا جي چٺيءَ پڙهڻ ۾ دير لائڻ سبب راج لڪشميءَ کي هيڪاري پريشاني وٺي ويئي. هن پڇيو: ”ڪنوار، مهين جا لکيو آهي؟ جلدي اچي مونکي ٻڌاءِ.“ اِئين چوندي چوندي هوءَ اُٿڻ لڳي ڪان زور ڪري بستري تي اُٿي ويهي رهي. تڏهن آشا ڪمري ۾ اچي آهستي آهستي ڪري ڪيس ساري چٺي پڙهي ٻڌائي.

راج لڪشميءَ پڇيو: ”مهين پنهنجي طبيعت نسبت ڇا لکيو آهي؟ چٺي ذرا وري ته پڙهه.“ آشا چٺي وري پڙهڻ لڳي. ڪجهه ڏينهن کان منهنجو من هتي نٿو لڳي. دل ڪٿي تي رهيو ٺهڪري مان....

راج لڪشميءَ چيو: ”بس، بس. وڌيڪ نه پڙهه. ڪيئن چڱو لڳندس. پڊي ماءُ نه مري تي نه مري تي ڏئي. رڳو بيمار گذاري ڪيس پيٽي دک ڪري. ڪنوار تو ڪيس منهنجي بيماريءَ جي خبر ڏني ڇو؟ هو گهر ۾ رهيو پيو هو، هڪڙيءَ ڪنڊ ۾ ويٺي پڙهيائين. ڪنهن تي ڪو بار ڪونه هو، هنکي منهنجي بيماريءَ جي خبر ٻڌائي گهر ڇڏائڻ مان توکي ڇا حاصل ٿيو. مان جيڪڏهن هتي ڪنڊ پاسيري مري ڇهري پيٽي

ھجان ھا تہ اُن مان ڪنھنکي ڪھڙو نقصان رسي ھا. ھيتري ڏک سھندي بہ ڪنوار تو ڪي اُجا ايترو عقل بہ نہ آيو آھي!"

اِئين چئي ھوءَ وري بستري تي ليٽي پيئي.

ايتري ۾ ٻاھران بوٽ جي چرمر چرمر جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو. نوڪر اچي ٻڌايو تہ، ڊاڪٽر صاحب آيو آھي ۽ اِئين ئي پنيان ڊاڪٽر بہ کنگھندو ڪمري ۾ لنگھي آيو. آشا جھٽ پٽ منھن ڍڪي کٽ جي پنيان اُٿي بيٺي. ڊاڪٽر راج لڪشميءَ کان پڇيو: "ڪيئن اُمي، ٻڌايو توھانکي ڪھڙي تڪليف آھي؟"

راج لڪشميءَ ڪاوڙ مان چيو: "تڪليف ٻي ڪھڙي آھي، توھين ڇا ماڻھوءَ کي مرڻ بہ ڪين ڏيندا؟ توھان جي دوا ڪائي ڇا ڪو اَمر ٿي ويندو؟"

ڊاڪٽر کيس دلاسو ڏيندي چيو: "اُمي اَمر تہ ڪو ڪنھنکي بڻائي نٿو سگھي، پر درد گھٽائڻ جي ڪوشش تہ ڪري سگھي ٿو."

راج لڪشميءَ وراڻيو: "درد جي دوا تڏھن ٿيندي ھئي، جڏھن وڏوائون مڙسن سان گڏ سٽيون ٿي سڙي مڙنديون ھيون. ھاڻي تہ ڇڙي ڇڙي مرڻو آھي. ڊاڪٽر، تون واپس ھليو وڃ. مونکي وڌيڪ ڪک نہ ڪر. مان اُڪيلي رھڻ ٿي چاھيان."

ڊاڪٽر ڊ ڄنڊي ڊ ڄنڊي چيو: "ھڪوار پنھنجي نبض تہ ...."

راج لڪشميءَ نھايت بيزاريءَ مان چيو: "مان چوان ٿي تہ توھين ھليا وڃو، منھنجي نار سٺي ٿي ھلي، اُنجي جلد ئي بيھڻ جو ڪو انديشو ڪونھي."

تڏھن ڊاڪٽر لاچار ٿي ٻاھر نڪري ويو ۽ ٻاھر وڃي آشا

کي سڏائي، ڪانئس بيماريءَ جي وچور وار سموري خبر چار ورتائين. حالت بدتر ٿيندي ٿي ويئي ۽ هوءَ ڪمري ۾ وڃي راج لڪشميءَ کي چيائين: ”امي، مهيندر مون کي توهان جي علاج جو بار رکي ويو آهي. جيڪڏهن توهين علاج نه ڪرائيندا ته هنکي ڏک ٿيندو.“

مهيندر کي ڏک ٿيندو اِها ڳالهه راج لڪشميءَ کي مذاق جهڙي لڳي. هن چيو: ”توهين مهيندر جو ايترو خيال نه ڪريو. دنيا ۾ هر ڪنهن کي ڏک پوڳڻو پوي ٿو. منهنجو ڏک مهيندر کي ايترو نه ستائيندو. توهين وڃو، مون کي ذرا نشچنت ٿي آرام ڪرڻ ڏيو.“

ڊاڪٽر محسوس ڪيو ته بيمار کي وڌيڪ تنگ ڪرڻ واجب نه آهي. ٿنهنڪري هو وري ڪمري کان ٻاهر نڪري آيو ۽ جيڪا خبرداري رکڻي هئي يا دوا درمل ڪرڻي هئي سا آشا کي ٻڌائي ۽ سمجهائي هليو ويو.

آشا جڏهن موٽي ڪمري ۾ آئي تڏهن راج لڪشميءَ کيس چيو: ”ڌيءَ، تون سڄو ڏينهن بيمار جي پرسان وٺي آهين، هاڻي وڃي آرام ڪر. هروڀرو ماءُ کي چوندي وڃ ته هوءَ اچي منهنجي پر واري ڪمري ۾ رهي. مٿان ڪو ڪم ڪار پئجي وڃي.“

آشا، راج لڪشميءَ کي سچائو ٿي هنجو اِهو چوڻ رواجي پيار مان نه هو، پر اِهو سندس حڪم هو. اُنهيءَ جي بجاوريءَ کان سواءِ چارو ڪونه هو. هن پهرين سس جي حڪم جي پيروي ڪئي ۽ هروڀرو ماءُ کي سڏي سس جي سيوا لاءِ موڪليائين پوءِ پنهنجي اونداهي ڪمري ۾ وڃي پٽ تي پيل ٽڏي وڇاڻي تي ليٽي پيئي هئي.

هڪڙو ته هن چنتا کان سڄو ڏينهن ڪجهه کاڌو پيتو ڪونه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو، اُڳهه ئي حال هيٺ هوس. پيو بيمار جي سيوا ٽهل ۾ اُٿي
ويٺي، جنهن ڪري هوءَ تن توڙي من ڪري سڃي ٽڪي
ٿي چور ٿي پيئي هئي. اُنهيءَ ڏينهن پاڙي ۾ سڄو ڏينهن
رڪي رڪي وهاڻ جا واڄا پئي وڳا. اوڏيءَ مهل وري شرنائي
وڄڻ شروع ٿي. اُنهيءَ شرنائيءَ جي راڳڻيءَ جي چوٽ ڪائي
رات جي اوندهه ڪنبندي وري اچي ٿي آشا جي
دل سان ٽڪري. اُنهيءَ ٽڪرهنجي اُمنگن ڪي اُٿاري سندس
وهاڻ واري رات جي ننڊي ۾ ننڍي ڪار ڪي به جياري
اونداهي آڪاس ڪي اُنهن ياد ڏيارين، اُنهن سپنن جي چٽن
سان چٽي ڇڏيو. اُنهيءَ رات ڪيل روشني، ماڻهن جي ميڙن
ڇهل پهل ۽ گيا گيهه چندن سان منهن چٽڻ، گلن جا هار، ويڏيءَ
جو وڳو ۽ ڀڳيه جي واس جي سڳنڌ، نئين ڪنوار جي هچڪندڙ،
شرمائيل ۽ ٿڙندڙ دل جي گهري ڌڙڪ، سيني سمرتيءَ
۾ روپ ڌاري هنڪي جيترو چوڌاري اچي گهيريو، اوترو ئي
دل جو درد جاڳي ڪيس چيٽڻ لڳو. جيئن سخت ڏڪار جي
ڏينهن ۾ بکيو ٻار کاڌي لاءِ ماءُ کي مارڻ لڳندو آهي تيئن
سکه جون سارون پنهنجي کاڌي لاءِ ٻاڏائيندڙ ٻار جيان آشا
جي ڇاتيءَ کي چنڻ لڳيون. اُنهن ياد ڏيارين آشا کي شانتيءَ
سان سمهڻ نه ڏنو. هوءَ ٻئي هٿ جوڙي ڀڳوان کي پرارٿنا
ڪرڻ لڳي ته اِئين ئي دنيا ۾ سندس اڪيلي سڄڻ ماسيءَ
جي پوٽو نرمل موٽي سندس اڳيان اچي بيهي. آشا دل ئي
دل ۾ پرڻ ڪيو هو ته اُنهيءَ نپوڻ کي وري سنسار جي
جهڳڙن ۾ نه اڙائيندي پر اُنهيءَ وقت هوءَ بي وس ٻاجهي
ويٺي. هوءَ اُنوقت چوطرف جنهن دک سان گهيريل هئي،
تنهن مان نڪرڻ جي لڙ جيتري وٽي به ڏسڻ ۾ ڪانه ٿي
آيس. هوءَ اُٿي ۽ ڪمري ۾ ٻئي پاري ڪاغذ قلم کڻي ڳوڙها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳاڙهيندي ماسيءَ ڏي ڇني لڪڻ لڳي.

”پوڄنيه ماسي،

جڳت ۾ توکان سواءِ منهنجو ٻيو ڪو واهر وسيلو ڪو نه آهي. هڪ وار اڄ ۽ اچي پنهنجي هن دکياري ڀاڻيجيءَ کي پنهنجي پياري گود ۾ وهار نه ته مان جيئري ڪيئن رهنديس. مونکي خبر نٿي پوي ته وڌيڪ ڇا لکان. چرڻن ۾ منهنجا ڪوٽ ڪوٽ پرڻام.

تنهنجي پياري ڇني.“

(۴۶)

اُنپورڻا ڪاشيءَ مان موٽي آئي، هوءَ ڏهڻي پير آهستي آهستي راڄ لڪشميءَ جي ڪمري ۾ گهڙي ۽ هنڪي پرڻام ڪري هنجي چرڻ رج کڻي متي سان لاتائين. راڄ لڪشميءَ وچ وارو ويڙ وروڌ وساري هن سان اُنين گڏي جڻ ڪيس وڃايل ڌن وري موٽي مليو هجي. هنکي لڳو ته جڻ سندس دل اندر ئي اندر هنکي پٽي ساڙيو. هن گهڻن ڏينهن کانپوءِ اُنهيءَ ڏينهن محسوس ڪيو تہ ايترن ڏينهن تائين سندس دل ۾ جيڪو دک ۽ غصو پيدا ٿي ويو هو سو رڳو اُنپورڻا جي نہ هئڻ ڪري. هنجي ڏکن ڏڏي دل کن پل ۾ ئي جاءِ اچي ويٺي. مهيندر جي جنم کان به اڳ جڏهن ٻئي ڏيراڻيون، نيون ڪنواريون ٿي اُنهيءَ گهر ۾ گهڙيون هيون ۽ دک سک ۾ هڪ ٻئي سان ساٿ ڏنئي: گذاريو هئائون. جڏهن پوڄا ۽ اُتسو، خوشيءَ ۽ غميءَ ۾ ٻنهي گڏجي گرهست جو گاڏو گهليو هو. راڄ لڪشميءَ جي دل تي اُنهيءَ دم ٻنهي ڄڻين جي اُنهيءَ جهونيءَ گهريءَ ساهيڙپ جي يادگيري تري آئي. هن محسوس ڪيو ته هن کي ڏينهين جنهن سان گڏجي نئين جيون جي شروعات ڪئي هئي ۽ ڪيترين مشڪلاتن کي منهن ڏنو

هو، اُنهيءَ ننڍي هوندي جي ساٿڻ ٿي ڪيس وري ٻه ھنن نهايت ڏک جي ڏينهن ۾ اچي ساٿ ڏنو. جيڪڏهن گذريل وقت جي سردين گرمين ۽ پيار پرين ڪارين جي يادگار طور سنڌس ڪا ساٿڻ ٻيي هجي ته اُها، اِهائي اَنپورنا.

اُهو مهيندر، جنهن جي لئي هن اَنپورنا کي نهايت دکي ڪيو هو، سو اُنهيءَ ويل ڪٿي هو؟

اَنپورنا بيمار ڏيراڻيءَ جي پير ۾ ويهي هنجو ساڃو همت ٻڌهڻي همت ۾ وٺي چيو: "جيجي!"

راج لڪشميءَ چيو: "وڃين ڪنوار!" الهيءَ کان وڌيڪ هوءَ ڪجهه ڪچي اُي نه سگهي. هن جي ٻنهي ليٽن مان نير جي ڌارا وهي هلي. اِهو نظارو ڏسي، آشا کان رهيو نه ٿيو. هوءَ وري پير واري ڪمري ۾ وڃي ِهنيون هاڪو ڪرڻ لڳي.

اَنپورنا کي، راج لڪشميءَ يا آشا کان مهيندر بابت ڪجهه پڇڻ جي همت نه ٿي. آخر هن ساڌوءَ چرڻ کي سڏائي الهيءَ کان پڇيو: "ماما، مهيندر جي کهڙي خبر آهي؟"

ساڌوچرڻ هنکي مهيندر ۽ ونودنيءَ جو سچو قصو ڪري ٻڌايو. اَنپورنا پڇيس: "پلا بهاريءَ جي کهڙي خبر آهي؟"

ساڌوچرڻ ٻڌايو: "هو ڪيترن ڏينهن کان هتي ڪونه آيو آهي، انهيءَ جي مونکي ڪا خاص خبر ڪانهي."

اَنپورنا چيو: "توهين هڪوار بهاريءَ جي گهر وڃي خبر ته لهي اچو."

ساڌوچرڻ، بهاريءَ جي گهر وڃي خبر لهي آيو ۽ اَنپورنا کي اچي ٻڌايائين ته: "بهاري گهر ۾ ڪونه آهي، هن بالي اُتر پاڙا ۾ گنگا ڪناري هڪ باغ ورتو آهي، اوڏانهن هليو ويو آهي."

اَنپورنا پوءِ اوبن ڊاڪٽر کي گهرائي هن کان بيمار جي

حالت جي سموري خبر چار ورتي. ڊاڪٽر چيو: دل جي ڪمزوريءَ سان گڏ جلندر به ٿي پيو آهس. خبر نه آهي ته اوچتو ڪڏهن ڇا ٿي پوي." سانجهيءَ کان پوءِ جڏهن راج لڪشميءَ جي تڪليف گهٽجو وڃي ويئي، تڏهن انپورڻا چيو: "جيجي، هڪ ٻيو ڊاڪٽر کي گهرائي ڏسجي ته چڱو آهي."

راج لڪشميءَ چيو: "نه، وڃين ڪنوار، ڊاڪٽر منهنجي طبيعت کي سڌاري نه سگهندو."

انپورڻا چيو: "تڏهن ڀلا، تنهنجي مرضي ڪنهنکي سڏائڻ لي آهي؟"

راج لڪشميءَ چيو: "جيڪڏهن هڪوار بهاريءَ کي خبر موڪلي سگهون ته چڱو."

انپورڻا جي دل کي ڌڪ اچي ويو. هن انهيءَ ڏينهن دور پرواس ۾ رات جي اونداهيءَ ۾ گهر جي دروازي تان ئي بهاريءَ کي بي عزتو ڪري ڪڍيو هو. اهو درد اڃا سندس دل تان نه لٿو هو. هنکي اِها اميد ڪانه هئي ته هاڻي بهارِي وري ڪڏهن به سندس در تي ايندو ۽ نه ڀاڻ هن حياتيءَ ۾ بهارِيءَ جي انهيءَ بي عزتيءَ جو بدلو چڪائي سگهندي.

هوءَ هڪوار مٿي مهيندر جي ڪمري ۾ ويئي. اهو ڪمرو ڪن ڏينهن سڄي گهر ۾ آنند نڪيتن هو پر هاڻي انهيءَ ڪمري ۾ ڪاٻه سونهن ڪانه رهي هئي. ڪمري جا سڀ ٽپڙ ٽاڙي ڊانوانڊول لڳا پيا هئا. ڪمري جي سموري سنجت ڊني پيئي هئي. ڪڏ وارين ڪونڊين کي ڪنهن پاڻي ڪونه ڏنو هو، جنهن ڪري سڀ ٻوٽا سڪي ويا هئا.

ماسي مٿي ويئي آهي اِها خبر ٻڌندي ئي آشا به آهستي آهستي مٿي هلي ويئي. انپورڻا کيس ڪٽي ڇاتيءَ سان لاتو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سنڌس ٻرڙ تي مٺي ڏنا ٿين. آشا ٻئي هٿ سنڌس پيرن تي رکي، اُنهن تي وري پنهنجو مٿو ڇهائڻ لڳي. چوڻ لڳي: ”ماسي، مونکي آسيس ڪر. مونکي همت ڏي. مون ڪڏهن ڪلپنا به نه ڪئي هئي ته ماٺهوڪو ايترو ڪشٽ سهي سگهي ٿو. اماڙي، مان اڃا اهڙيءَ طرح ڪيترا ڏينهن ڪشٽ سهندي رهنديس.“

اَنپورڻا اٿيڻي پٽ تي ويهي رهي. آشا اوندي ٿي مٿو ڪري هنجي پيرن تي رکيو. اَنپورڻا سندس مٿو ڪڻي پنهنجي گود ۾ ڪري رکيو ۽ آشا کي واتس سان ڪجهه نه چئي، ماٺ ڪري هٿ جوڙي ڀڳوان کي پرارٿنا ڪرڻ لڳي.

گهڻن ڏينهن کان پوءِ اَنپورڻا جي سنيهه ڀري سانتيڪي آشيرواد آشا جي دل جي گهرائيءَ ۾ گهڙي هنکي شانتي بخشي. هنکي اِئين لڳو ڄڻ سندس من جي مراد اِڇها ڪي اِڇها پني. ديوتا سندس جهڙي مورک ڏي ڪري ڪو ڏيان نه ڏين پر ماسيس جهڙي ڀڳتياڻيءَ جي پرارٿنا تي اِنڪار ڪري نه سگهندا.

اُنهيءَ طرح آشا دل ۾ ڏڍ ۽ ٻل پائي، ڪيتري مهل کان پوءِ ٿڌو ساهه کڻي سنئين ٿي اٿي ويٺي ۽ چيائين: ”ماسي چئي لڪي دادا ٻهاري جن کي گهرائي وٺ نه چڱو.“

اَنپورڻا چيو: ”نه، چئي لکڻ سان ڪم نه ٿيندو.“

آشا پڇيو: ”ته پوءِ هنکي خبر ڪيئن ڏينديئن؟“

اَنپورڻا وراڻيو: ”سڀاڻي مان پاڻ ٻهاريءَ سان گڏجڻ وينديس.“

(٤٧)

ٻهاري جڏهن پڇم ۾ پٽي گهميو، تڏهن سندس من ۾ خيال آيو ته پاڻکي ڪنهن ڪار ۾ لڳائڻ کان سواءِ ڪيس شانتي نصيب

نہ ٽيندي. اِهو ويچار ڪري هن ڪلڪتي جي سفيد پوش غريب ڪلارڪن جي دوا درمل ۽ سيوا ٽهل جي بندوبست ڪرڻ جو ٻار پنهنجي مٿان کڻڻ جو فيصلو ڪيو. ڪلڪتي جي گهٽين ۾ گهاريندڙ ٿوري ڪمائيءَ وارن ۽ ڪٽنب جي ٻار هيٺان دٻيل، سک کان وانجهيل ڪلارڪن جو جيون برابر اُهڙو ئي ٿي، جهڙو اونهاري ۾ ڪنهن لنڊڙي ڪُڌ جي گپ جهڙي پاڻيءَ ۾ ساهہ لاءِ ڦٿڪندڙ ۽ هاڪيندڙ مڇين جو. ٻهاريءَ کي اُنهن ڳُٽين ڳريل ڪمزور سفيد پوشن تي گهٽڻ ڏيڻ کان قياس پيو ايندو هو. هن اُنهن لاءِ گنگا ڪناري کليل ميدان ۽ هوادار سنڌي نظاري واري باغيچي ڏان ڪرڻ جو ارادو ڪيو.

هن اُنهيءَ لاءِ ڪلڪتي جي ٻيءَ پار اُلر پاڙا ۾ گنگا ڪناري هڪڙو باغ ورتي اُن ۾ چيني وارن کان ننڍيون ننڍيون سندر ڪٽيائون ٺهرائڻ شروع ڪيون هيون پر ٿڏهن بہ سندس من کي شانتي نٿي ملي. جيئن جيئن سندس ڪم ۾ لڳڻ جا ڏينهن ويجها پوندا ٿي ويا ليئن ليئن هن جو چت پنهنجي ارادي تان ٿڙڪندو ٿي ويو. هن جي دل وري پٽي چيو: 'اُنهيءَ ڪم ۾ ڪوبہ ضرور نہ آهي، ڪوبہ رس نہ آهي. ڪابہ سونهن نہ آهي. اُهو رڳو هڪڙو ٻي رسو بوجو آهي.' هن کي اُنهيءَ کان اڳ ڪڏهن بہ ڪنهن ڪم اُهڙو دکي نہ ڪيو هو.

اُهي ڏينهن بہ هئا جڏهن هن کي ڪا خاص درڪار نہ هوندي هئي، جيڪو بہ ڪم مٿهن سامهون ايندو هوس تنهن ۾ هو پاڻ کي باڪل سولائيءَ سان لڳائي سگهندو هو. پوءِ خبر نہ آهي تہ هن جي من کي ڪهڙي لوري اُچي لڳي هئي جنهن جي لاهڻ کان سواءِ هن جي دل ڪنهن ڪم ۾ نٿي لڳي. هن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڳين ۾ هير ڪري ڪنهن ڪم ۾ هٿ نـه ڳنڍيو تـي پر اُن مان جلد ئي ڪٿو تپي ٿي پيو ۽ اُن مان جند ڇڏائڻ پئي چاهيائين.

جيڪو جوين هيل ٿائين هن جي من ۾ سانت ٿيو ستو پيو هو، جنهن جي هن کي ڪڏهن ڪا چنتا ڪانه ٿي هئي، سندس اُهو جوين ولود ليءَ جي پريم جي جادوءَ جي لڪڙيءَ جي ڇهاءَ سان جاڳي اُٿيو ۽ تازي چاول ڳرڙ جي ٻچي جيان پنهن جي بک لاهڻ لاءِ چوڌاري پئي واجهائين. هن جو اُنهيءَ کان اڳ اهڙي بکايل پراڻيءَ سان ڪو پلؤ ڪونه اٽڪيو هو نهيءَ هن کي ڏاڍو هلاڪ ڪيو هو. خبر ڪانه ٿي پيس تـه ڇا ڪري، ڏهن هو اُنهن ڳريل سڙيل توريءَ عمر وارن ڪلارڪن جو بار ڪٿي ڇا ڪندو؟

سامهون آڪاڙ جي گنگا ڦوڪي وهندي پئي ويئي. ندي جي ٻيءَ پار رکي رکي نيرپريل ڪارن ڪڪرن جا جهنڊ ٻار کان مڙندا ساون وڻن جي ٽارين مٿان جهڪندا ٿي ويا. نديءَ جو پيٽ ڪٿي فولاد جـي تلوار جيان تـه ڪٿي جهرڪندڙ ڪاري نانگ جيان تـه ڪٿي باهه جي پنيت جيان پئي چمڪيو. بهاريءَ جي نظر جيڻن ئي نئين ورشا جـي اُنهيءَ موجيلي رنگين نظاري تي پيئي، ليڻن ئي ڪيس ڏسڻ ۾ آيو تـه ڪا تازو سنان ڪيل اُڪيلي نـار سندس دل جـو دروازو کولي آڪاش جي اُنهيءَ نرمل نيري پرڪاش ۾ ٻاهر نڪري آئي ۽ ڪلهن تي پيل هوا ۾ اُڏامندڙ تازن ڏوٽل چڙيل ڪارن وارن سان سندس سامهون اَچي بيٺي ۽ جڻ برسالي آڪاش جي ڪڪرن کي چيري نڪرندڙ سمورن ٽريـل پکڙيل سوريه ڪرڻن کـي نيڻن ۾ سمائي چمڪندڙ نيزاريءَ ڀري غمگين نماڻي نظر سان يڪ ٽڪ ڏانهنس نهاريندي رهي.

هنجي اَڳين حياتي، جا بلڪل سک ۽ سنتوش سان گذري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئي سا هاڻي ڪيس ويرت وچايل پئي لڳي. هن جي جيون ۾ اُهڙيون ڪيتريون ئي ڪڪرن ڇانيون سنجهائون ۽ ڪيتريون پورن چانڊوڪيون راتيون گذريون هيون. اُهي سڀ اَمرت ڀالر هڻن ۾ ڪٽي سنڌس دل جي دوار وٽ اَچي ماٺ ميٺ موٽي هايون ويون هيون. اُنهن درليڀ شڀ گهڙين ۾ ڪيترا سنگيت گهٽيا رهيا. ڪيترا آنسو اَڻ ملهايا رهجي ويا. اُنهن جو هنڪي ڪو پتو ڪونه هو. سنڌس من ۾ گذريل جيون جون منيون يادگيريون هيون، تن کي ونود ئي اُنهيءَ ڏينهن منيءَ لاءِ اُتاريل پنهنجي رتائين منهن جي ڀڪي سان صفا ڦڪو ۽ ٽيچ ٻڌائي ويٺي هئي. هن، حياتيءَ جو جيڪو وڏو حصو مهيندر جو پاڇو ٻڻجي گذاريو هو، سو ڪيئن گذاريو هوندائين، اُن جي ڪهڙي سڦلتا هئي؟ اَچيت ٻهاريءَ کي اُنهيءَ کان اڳ خواب خيال ۾ نه هو ته پريم جي سوز ۾ سمپورڻ جل، ستل ۽ آڪاش جي اَندران ڪا اَهڙي انوکي راڳڻي به نڪري سگهي ٿي ۽ ڪا اَهڙي ٻي مثل ٻنسري به وڄي سگهي ٿي، جيسيتائين ونود ئيءَ سنڌس ڳچيءَ ۾ ٻانهون وجهي کيس اوچتو ڪن پل ۾ اَهڙي انوپ سونهن جي لوڪ ۾ نه پهچايو هو. هوَ اُنهيءَ ونود ئيءَ کي ڪيئن ٿي وساري سگهيو. هن جي نهار، هن جي اُڪنڊ، کيس وِرائي ويون. هن جي وياڪل گهرن ساهن هر پل سنڌس رت جي دوري کي پئي اُپاريو ۽ هن جي مٺڙي ڪومل ڇهاءَ جي مٺڙي گرميءَ کيس پلڪت ڪري سنڌس ڦرڪندڙ دل جي گل کي پئي ٽيڙيو.

پر ٺهن هوندي به هو ونود ئيءَ کان ايترو دور ڇو پيو هو؟ اُنجو سبب اهوئي هو جو ونود ئيءَ هن کي من ۾ جنهن پيار جي ناتي جي آسڻ تي وهاريو هو، اُنهيءَ مطابق ساڻس ڪو به دستوري سنسارڪ ناتو ڪونه هوس ۽ نه کيس ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساٿس اُهڙي ناٽي ڳنڍڻ جو ويچار ڪي آيو هو. ڪنول گُل کي ٽلاءَ مان ڇڪي ٻاهر ڪيڻ سان ٽلاءَ جي تري جي گپ به اُن سان گڏ ٻاهر نڪري ايندي آهي. هن جي ونود ڪيءَ سان ناتي رکڻ سبب جنهن گپ جي ٻاهر نڪرڻ جو انديشو هو، تنهن کي هو ڪيئن منهن ڏئي؟ ڇا ڇاٽائي، هنکي ڪٽي رهائي، جيئن اُهو سندر منسو ناٿو سندس لاءِ پيالڪ آزار نه بڻجي پوي؟ تنهن کان سواءِ هن کي اُنهيءَ تان مهيندر سان جهيڙي وڌڻ جو امڪان به نظر آيو ٿي. هو اِهو اندازو لڳائي اٿي سگهيو نه سندن اِهو جهيڙو ڪيتري قدر اُگرو روپ ڌارڻ ڪري سگهي ٿو. اُنهن جهنجهٽن ملهه ڳنهڻ کان هن نرمل گنگا جي ڪناري ٿي، وشو سنگيت جي وچ ۾ ونود ڪيءَ جي پياري مورت کي خيال ۾ وهاري اُن ٿي دل جو ڏوپ پٽي ڇاڙهيو. هن اُنهيءَ خوف کان ونود ڪيءَ ڏي ڪا چٺي لکي خبرچار به ڪانه ٿي لڌي نه مٿان پوءِ ڪا اُهڙي خبر ٻڌٽي پوئس جنهن سبب سندس دل ۾ اُٿيل سڪ سپني جي سندر چار ٿٽي پوي.

هڪڙي ڏينهن ميگهه ڇانئين پربات جو ٻهاري جيئن ٻنهنجي باغ جي ڏاکڻي ڇيڙي ٿي قرپل ڇمونءَ جي وڻ هيٺان چپ چاپ ليٽيو پيو هو؛ آرس مان سامهون پير واري ڪارخاني جي ايندڙ ويندڙ بيڙين ڏي پٽي نهاريائين. وقت ٻنهنجي ياو مداق سان گڏ رندو ٿي ويو، تڏهن ڪنهن مهل نوڪر اُچي ڪانئس پڇيو: "سائين، روٽي تيار ڪريان يا نه؟" نه ٻهاريءَ کيس جواب ڏنو: "نه، اَڇا تورو ترس." وڏي مستريءَ ڪانئس ڪم اسبت وڌ ڪ صلاح ڏيڻ جي خيال کان کيس هلي ڪم ڏسڻ لاءِ چيو نه هن کيس جواب ڏنو نه: "تورو ترسي اُچان ٿو."

اهتري ۾ ئي هن جيئن ڪنڌ مٿي کڻيو ليئن ڏٺائين نه

ساڻس گڏ اُنپورڻا بيٺي آهي. ٻهاري اچڻ ۾ اچي هڪدم اُٿي کڙو ٿيو ۽ ٻئي هٿ سندس پيرن تي رکي هيٺ پٽ تي لمي ڪيس پرڻام ڪيائين. اُنپورڻا نهايت پيار مان پنهنجو هٿ سندس مٿي تي ڦيري، پنهنجي نيري ۽ نيرڙي آواز ۾ پڇيو: ”ٻهاري، تون اهڙو بيمار ڇو ٿو لڳين؟“

ٻهاريءَ چيو: ”جيجي، وري توهان جي پيار پائڻ لاءِ.“
ٻڌي اُنپورڻا جي اکين ۾ پاڻي اچي ويو.

ٻهاريءَ وياڪل ٿي پڇيو: ”جيجي، “توهان اڄا روٽي نه نه کاڌي هوندي؟“

اُنپورڻا اُتر ڏنو: ”نه، منهنجي روٽيءَ کائڻ جو وقت اڃا نه ٿيو آهي.“

ٻهاريءَ چيو: ”تڏهن هلو ته مان توهانکي روٽيءَ جو سامان ميسر ڪري ڏيان. اڄ گهڻن ڏينهن کان پوءِ مونکي توهان جي هٿ جي رسوئي ۽ توهان جي ٿالهيءَ جو پرساد نصيب ٿيندو.“ هن کانئس مهيندر ۽ آشا جي باري ۾ ڪجهه به نه پڇيو. اُنپورڻا هڪڙي ڏينهن پنهنجن هٿن سان اُنهيءَ طرف جو در بند ڪري ڇڏيو هو. هن نهايت عزت سان سندس سخت بندش جي حڪم جي پيروي ڪئي.

روٽي کائي رهڻ کان پوءِ اُنپورڻا چيو: ”ٻهاري ٻيڙي ڪناري تي ترسي بيٺي آهي. هاڻي تون مون سان گڏ جي ڪلڪتي هل.“

ٻهاريءَ ورندي ڏني: ”جيجي، ڪلڪتي ۾ منهنجو ڪهڙو ڪم آهي؟“

اُنپورڻا چيو: ”دادي سخت بيمار آهي. اُها توکي ڏسڻ تي چاهي.“

ٻڌي، ٻهاريءَ کان ڇرڪ نڪري ويو. پڇيائين: ”مهين دا!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪٿي آهي؟"

انپورڻا ورائيو: "هو ڪلڪتي ۾ ڪولهي. پڇم طرف هليو ويو آهي."

اِهو ٻڌندي ئي ٻهاريءَ جو منهن لهي ويو. هو هڪدم سنائي ۾ اچي ويو.

انپورڻا پڇيو: "تڏهن لوڪي سيني ڳالهين جي سڌ ڪانهي؟"

ٻهاريءَ چيو: "توري خبر آئم ۽ ڀڄائيءَ ٿائين سيني ڳالهين جي سڌ ڪانهيم."

تڏهن انپورڻا ڪيس مهيندر جي ونودنيءَ کي وٺي پڇم ڏي ڀڄي وڃڻ جي سموري ڪهاڻي ڪري ٻڌائي. اُنهيءَ وقت ٻهاريءَ جي اکين اڳيان پرٿوي جل ۽ آڪاش ساري دنيا جو رنگ ئي ڦري ويو. هن پنهنجي ڪلپنا جي ڀنڊار ۾ جيڪو رس ڀري رکيو هو، سو سمورو اُنهيءَ دم ڪوڙو ٿي ويو. هو دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، 'ته ڇا مايا وِني ونود ني اُنهيءَ ڏينهن سانجهيءَ جو مون سان مسخري ڪري ويئي؟ سندس پريم ڏيکارڻ ۽ ڀاڻ ارپڻ ڪرڻ سڀ دوکو هو؟ نرلڄي پنهنجو ڳوٺ ڇڏي اڪيلي مهيندر سان پڇم ڏي ڀڄي ويئي! ڌڪار آهي هنڪي ۽ ڌڪار آهي مونکي جنهن مورک ٿي هڪ ڪن لاءِ ٻه مٿس وشواس ڪيو.'

هاءِ! بادلن ڀري آڪاڙ جي سانجهي، هاءِ! برسات ٻرسي بند ٿيڻ بعد ڪڙيل پورڻما جي چاندوڪي، تنهنجي اُها جادوءَ جي جار ڪيڏانهن ويئي!

(٤٨)

ٻهاريءَ ويچاريو پئي ته ڀاڻ دکياري آشا جي منهن ڏي نهاري ڪيئن سگهندو؟ جڏهن هو گهر جي ڏيڍيءَ ۾ گهڙيو، تڏهن ڪن پل ۾ ئي ڪيس ڏٺيءَ ڪان سواءِ گهر جي گهري اُداسي

ڳهيري ويٺي. گهر جي دربان ۽ نوڪرن چاڪرن جي منهن ڏي نهاري پنهنجي مدهوش سنگتيءَ جي گم ٿيڻ جي لڄ کان سندس ڪنڌ هيٺ ٿي ويو. هو سڀاڻون نوڪرن کان اڳتين جيان مشڪندي خوش خير عافيت ڪري، چڱي ڀلائيءَ جو حال به پڇي نه سگهيو. گهر جي زناني پاڳي ۾ گهڙڻ لاءِ نه چڻ سندس پير ئي اُتي چريا. مهيندر اسهاءِ آشا کي دنيا جي اڳيان ڪليو ڪلايو جنهن دل ڏاريندڙ بي عزتيءَ ۾ اُڇلائي ويو هو، جا بي عزتي ناريءَ جي سموري لڄ، سموري ڍڪ پردي کي لاهي، هنکي لوڪن جي رؤشني ڪوڏي ڪري دِرشٽيءَ جي ورشا جي وچ آٽي تي بهاري، اُنهيءَ ڪلي ڪلائي بي عزتيءَ کان هيسيل ۽ ڪنبيل آشا کي هو ڪهڙيءَ دل سان ڏسي سگهندو؟

پر اُنهن سڀني چنتائن چنتڻ ۽ لڄ ۽ سنڪوچ ڪرڻ جو اوسر ئي نه رهيو هو. هنجي وراندي ۾ گهڙندي ئي آشا لڪڙي لڪڙي وٽس اچي چيو: ”دادا، ذرا جلدي هلي اَميءَ کي ڏسو، هوءَ ڏاڍيءَ تڪليف ۾ آهي!“

بهاريءَ سان آشا جي کليءَ طرح ڳالهائڻ جو اهو پهريون ئي موقعو هو. ڏک جي لدورن ڏينهن جو هڪڙو معمولي ڌوڏو ئي پوشيدگيءَ جي سمورن نيت نيمن کي اُڏايو ڇڏي. اوچتي ٻوڏ دور دور جي رهواسين کي به هڪ ننڍڙي ٻيڙيءَ ۾ آٽيو ملائي.

آشا جي اُنهيءَ بي حجاب وياڪتا بهاريءَ کي ڏاڍو صدمو رسايو. بهاري اُنهيءَ ننڍڙي مثال مان ئي سمجهي ويو ته مهيندر پنهنجي گهر کي ڪهڙي اِستٿيءَ ۾ اُڇلي ويو آهي. ڏکين ڏينهن جي ٿڦيڙن ڪري جيئن گهر جي سونهن ۽ سجاوٽ نظرانداز ٿي رهي هئي، ائين گهر جي لڪشميءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ پنهنجي لڄ جي مان مريادا بچائڻ جو اَوسر بہ نہ رهيو هو. ٿورو گهڻو پردو، ٿورو گهڻو ويڇو، وهنوار جو ويچار سڀ هليو ويو هو. هنن کي اُنهن ڏانهن ڌيان ڏيڻ جي واندڪائي ئي ڪانہ هئي.

ڀاري راج لڪشميءَ جي ڪمري ۾ گهڙيو. گهڙي اڳ راج لڪشميءَ تي اوچتو سهڪي جو حملو ٿيو هو ۽ هوءَ پيلي ٿي ويئي هئي، پر سندس اهو دم جو دؤرو گهڻو وقت ڪونہ هليو ۽ هوءَ وري سامت ۾ اچي ويئي هئي. ڀاريءَ پرڻام ڪري هنجي چرڻ رج ڪڻي متي تي لڳائي ۽ هنجي اشاري ڪرڻ تي وڃي سندس پير ۾ ويٺو.

راج لڪشميءَ سهڪندي آهستي آهستي ڪري ڪالهہ پڇيو: ”ڀاري تون ڪيئن آهين؟ ڪيترن ڏينهن کان ڏسڻ ۾ ئي ڪونہ آيو آهين؟“

ڀاريءَ، راج لڪشميءَ جي سوال جو ڪو جواب نہ ڏنو، پاڻ سوال ڪيو: ”اَمي، تو مونکي پنهنجي بيماريءَ جي بروقت خبر ڇو ڪين ڏني؟ جي تون مونکي بروقت پنهنجي بيماريءَ جي خبر ڏين ها تہ ڇا مان اچڻ ۾ هڪ ڪن بہ دير ڪريان ها؟“

راج لڪشميءَ متي پاڻوهہ مان وراڻيو، ”پٽ، سو ڇا مان نٿي سمجهان؟ مون توکي پنهنجي پيٽ مان سو ڪونہ ڄڻيو آهي، باقي هن دنيا ۾ مونکي توکان وڌيڪ پنهنجو ٻيو ڪير آهي، ٻڌاءِ؟“ چوندي چوندي هنجي اکين مان ڳوڙها ڳڙڻ لڳا.

ڀاري جهٽ وٺائنس اٿي، پيٽ ۾ لڳل طاق مٿان رکيل دوائن جي شيشن وغيره ڦلاسڻ جي ڀانءِ پاڻکي سنڀالڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. جڏهن هو موٽي اچي راج لڪشميءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽار ڏسڻ لڳو، تڏهن راڄ لڪشميءَ چيس: ”پُٽ، تون منهنجي ٽار جو خيال نه ڪر. اول تون پنهنجي خبر ڏي، تون ايترو ڏٻرو ڇو ٿو ڏسجين؟“ ائين چئي، راڄ لڪشميءَ پنهنجو نٻل هٿ ڪڍي خبرداريءَ سان ٻهاريءَ جي ڳچيءَ تي گهمائي سندس هيٺائيءَ جي پريکيا ڪرڻ لڳي.

ٻهاريءَ جواب ڏنو: ”اَمي، توهان جي هٿ جي رڌل مڇيءَ جي شوروي کائڻ کانسواءِ منهنجون اِهي هڏيون اصل ڪين پرچنديون. تون جلدئي خوش ٿي اُٿ، ٻيتر مان روٽي ڪرڻ جي تياري ڪري ٿو رکان.“

راڄ لڪشميءَ مرجهايل منهن مشڪي چيو: ”هائو، جلدي تياري ڪر پٽ، پر رسوئي تيار ڪرڻ جي نه،“ چوندي هن ٻهاريءَ جو هٿ دٻايو ۽ چوڻ لڳي: ”ڪنوار وٺي اچڻ جي. تنهنجي سار سنڀال لهڻ وارو ڪو ڪونهي. او وڇين ڪنوار، هن دفعي تون ٻهاريءَ کي ضرور پرڻائي وڃجانءِ، ڇوڪري جي شڪل نه ڏس، کهڙي ٿي وئي آهي!“

اَنپورڻا چيو: ”دادي، تون جلدئي چڱي ڀلي ٿي سندس سار لهه. اِهو نه تنهنجوئي ڪم آهي. تون اِهو ڪم ڪندينءَ نه اسين سڀ انهيءَ ۾ شريڪ ٿي خوشيون ملهائينداسين.“

راڄ لڪشميءَ چيو: ”وڇين ڪنوار، مونکي هاڻي وڌيڪ مهلت ڪانه ملندي. ٻهاريءَ جو ٻار تنهنجي مٿان ئي رهيو. تون هنکي سکي ٻڌائجانءِ. مان هن جو قرض لاهي نه سگهيس، پر ڀڳوان سندس ڀلو ڪندو.“ ائين چوندي هن پنهنجو ڏائو هٿ ڪڍي ٻهاريءَ جي مٿي تي ڦيريو.

اهو ڏسي آشا رهي نه سگهي، هوءَ اُٿي روئڻ لاءِ ٻاهر هلي وئي. اَنپورڻا ڳوڙهن جي وچ مان سنيهه ڀري نظر سان ٻهاريءَ جي منهن ڏي نهارڻ لڳي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُن ويل راڄ لڪشميءَ کي اوچتو ڪا ياد گيري اچي وئي. هن سڏ ڪيو: ”ڪنوار، او ڪنوار!“

سڏ تي آشا جيئن اندر آئي، تيئن هنکي چيائين، ”ڪنوار، تو، ٻهاريءَ لاءِ روٽي پاڻيءَ جو بندوبست ڪيو آهي؟“

وچ ۾ ئي ٻهاريءَ ورندي ڏني: ”اَمي، تنهنجي هن پيٽوءَ پٽ کي هاڻي سڀ سڃاڻي ويا آهن. مون ڏيڍيءَ ۾ گهڙندي ئي ڏٺو ته ڄامي داسي نوڪريءَ ۾ ڪيترين ئي وڏين وڏين * ڪَئِي مڇيون ڪنيو ڇپ ڇاپ رڌڻي ڏي ڊوڙندي ٿي وئي، مان سمجهي ويس ته هن گهر مان منهنجي عزت اُڃا نه وئي آهي.“ ايترو چئي هن کلندي هڪوار آشا ڏي نهاريو.

ٻهاريءَ جي اُنهيءَ نهار تي آشا لڄي ڪاڻ ٿي. هن ٻهاريءَ جي اُنهيءَ ڪل ڀرچي جي سنيهي پري منڍي مرڪ سان اچيان ڪئي. آشا کي اُنهيءَ ڪان اڳ خبر ئي ڪانه هئي ته ٻهاري سندن گهر جو ڪيتري قدر پنهنجو آهي. هن ڪيترائي ڀيرا ٻهاريءَ کي اَڻ گهريو مهمان سمجهي هنڌانهن بي مروتي ڏيکاري هئي. سندس وهنوار مان ڪيترائي ڀيرا ٻهاريءَ ڏانهن کلي بي رخي ظاهر ٿي چڪي هئي. پنهنجين اُنهن چوڪن کي ياد ڪري هوءَ انهيءَ ويل ڏاڍو لڄي ٿي. اُنهيءَ لڄ ۽ پڇتاءَ سبب ٻهاريءَ ڏانهن سندس شرڌا ۽ پريم لڪڙو اڪڙو وڌي ويو.

راڄ لڪشميءَ چيو: ”وڃين ڪنوار، تون روٽيءَ جو ڪم مهاراڄ جي آسري مٿان ڇڏ ڏين. اَڄ جي روٽي تون پنهنجي

---

* ڪَئِي – ڪانڊاريون ڪاريون مڇيون، جي بنگالين کي گهڻو وڻنديون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظر هيٺ تيار ڪرائجاڻ. اسان جي هن * اوڀر بنگالي
ڇوڪري کي ڇهراڻ ڪانسواءِ ڪاڏو وئي ڪين اُڪلندو آهي."
بهاريءَ چيو: "اَمي، تنهنجي ماءُ وڪرم پور جي ڌيءُ
هئي. تون وري ندِيا ضلع جي پلي گهر جي سنتان کي اوڀر
بنگالي ڪيئن ٿي سڏين؟ اهو مان هرگز سهي نه سگهندس."
اُنهيءَ سوال تان ٻنهي ڌرين جي وچ ۾ ڪيتري مهل
تائين کل ڀرچو تيندو رهيو. اُنهيءَ طرح گهٽڻ ڏينهن ڪان پوءِ
مهيندر جي گهر جي اُداسيءَ ۽ مايوسيءَ جو بوجو هلڪو
ٿي ويو.
ايترين ڳالهيون ٿي ويون ته ٻنهي ڌرين مان ڪنهن
به مهيندر جو نالو ڪونه ڳڌو. راج لڪشمي انهيءَ ڪان اڳ
بهاريءَ سان اڪثر رڳو مهيندر جون ئي ڳالهيون ۽ گلا ئون
ڪندي هئي. اُنهيءَ تان خود مهيندر ڪيترا ئي ڀيرا ماءُ
تي چڙيون ڪيون هيون. پر اُنهيءَ ڏينهن ساڳيءَ راج لڪشميءَ
جي واتان هڪڙو ڀيرو به مهيندر جو نالو نه ٻڌي بهاري وائڙو
ٿي ويو.
راج لڪشميءَ جي ٿوري آک لڳي ته بهاريءَ ٻاهر اچي
اَنپورڻا کي چيو: "جيجي، اَميءَ جي بيماري ته اُهڙي
ڄهڙي نٿي ڏسجي."
اَنپورڻا چيو: "سو ته صفا پيو ڏسجي." ايترو چئي
اَنپورڻا اُٺي ٻنهنجي گهر جي ڪنهڙي جي دريسان ئي ويهي
رهي ۽ ڪيترو وقت ماٺ ڪري ڪجهه سوچڻ ڪان پوءِ چوڻ
لڳي: "بهاري، تون هڪ وار ڪنهن طرح مهيندر کي وٺي

* اولهه بنگالي، اوڀر بنگالين کي، اوڀر بنگالي سڏي
ڀرچو ڪندا آهن. وڪرم پور اوڀر بنگال جي وچ ۾ آهي
۽ ندِيا ٻنهي بنگالن جي سرحد تي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُٿي نه سگهندين؟ هاڻي نه دير ڪرڻ واجب نه آهي، پُٽ!"

ٻهاريءَ ڪجهه وقت چپ رهڻ کان پوءِ چيو: "جيجي، جيئن توُن حڪم ڪندينءَ تيئن مان ڪندس. مهيندر جي ائڊريس جي ڪنهنکي سڌ آهي؟"

اُپورنا وراڻيو: "پوريءَ ائڊريس جي ڪنهنکي به خبر ڪانهي. پتو لڳائڻو پوندو. هان، توکي هڪڙي ڳالهه ٻي به چوڻي اٿم، تون ذرا آشا جي منهن ڏي نه نهار. جي تون مهيندر کي ونود نيءَ جي چنبي مان نه ڇڏائيندين ته هوءَ ٻچي نه سگهندي. توُن هنجي منهن ڏسندي ئي سمجهي ويندين ته هنجي ڇاتيءَ ۾ ڪهڙو موت جو ليڪ ڇپيو پيو آهي."

ٻهاري دل ئي دل ۾ خوب کلي سوچڻ لڳو، 'ڀڳوان! ٻئين جو اُڌار ڪرڻ نه مان ويندس. پر منهنجو اُڌار ڪير ڪندو؟' پوءِ ڏاڍيان چيائين: "جيجي، مون وٽ اهڙو منتر ڪٿي آهي جنهن سان مان هنکي ونود نيءَ جي ڪشش کان سدائين لاءِ ٻچائي سگهان؟ هو ماءُ جي بيماريءَ ۾ به چار ڏينهن شانتيءَ سان رهي سگهي ٿو، پر پوءِ وري هو اُنهيءَ طرف نه مڙندو، سو مان ڪيئن ٿو چئي سگهان؟"

ايتري ۾ ميرن ڪپڙن پهريل آشا اَڌورو منهن ڍڪي آهستي آهستي اُچي ماسيءَ جي پيرن وٽ ويٺي. هن سمجهيو ٿي ته هو ٻئي سسٽس جي بيماريءَ نسبت ويٺا ڳالهيون ڪندا هوندا. هن اُهي ڳالهيون ٻڌڻ چاهيون ٿي تنهنڪري هلي آئي. اُپورنا آشا جي منهن ۾ دک جي ساتوڪي ڇايا ڏسي، ٻهاريءَ جي من ۾ هن جي لاءِ ٻي نظير ڀڳتي پرجي ويئي. شوڪ جي لتل تيرٿ جل ۾ وهنتل اُنهيءَ جوان استريءَ پراچين يگ جي ديوين سمان هڪ اَٽل مريادا حاصل ڪئي هئي. هاڻي هوءَ ساڌارڻ استري نه رهي هئي پر دل ڏاريندڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دک جي باھہ ۾ ٻيءِ جڻ ٻُرائڻ ۾ بيان ڪيل، ستين، ساڏوين استرين جھڙي اِستري ھُڻجي ويئي ھئي.

بھاريءَ آشاسان راج لڪشميءَ جي دوا درمل ۽ ڪِرِيءَ وغيرہ جي باري ۾ پڇا ڳاڇا ۽ ڳالھہ ٻولھہ ڪري جڏھن ھنکي اُماڻيو، تڏھن ھڪڙو ڊگھو ساھہ کڻي اُپور ٽا کـي چيائين: ”مان مھيندر جو اُوس اُڌار ڪندس.“

انھيءَ کان پوءِ ھن ٻئڏڪ ۾ وڃي پنو لڳايو. خبر پيس تہ مھيندر جي ڏيتي ليتي ڪجھہ ڏينھن کـان اَلـھہ آباد براڃ سان چالو آھي.

(٤٩)

ھوڙا اِستيشن تي اچي ونود ني ھڪدم وڃي اِنٽر ڪلاس جي زناني گاڏي ۾ ويٺـي. مھيندر کيس چيو: ”ونود ني، اِھو ڇا؟ مان تنھنجي لاءِ سيڪنڊ ڪلاس جي ٽڪيٽ ڌو وٺان.“

ونود نيءَ چيو: ”منھنجي لاءِ سيڪنڊ ڪلاس جي ٽڪيٽ وٺڻ جي ڪھڙي ضرورت آھي، مان ھتي وڏيڪ آرام ۾ رھندس.“

مھيندر کي اَچرج لڳو. ونود ني سياءَ کان ئي شوقين ھئي. اَڳي ھنکي غريبيءَ جو ڪو اُھڃاڻ ئي ڪين وڻندو ھو. ھوءَ پنھنجي غريبيءَ کي پنھنجي بي عزتي ڪري ليکيندي ھئي.

مھيندر سمجھيو ٿي تہ سندس گھر جـي اُميري ھلت، عشرتي سامان ۽ سمـاج ۾ ڌنوان جـي روپ ۾ مشھوريءَ ۽ وڏائيءَ ئي ڪنھن وقت ونود نيءَ جـو من ڏانھنس ڇڪيو ھو. ھن سمجھيو ٿي تـہ ھوءَ بنا ڪوشش ئـي اُنھيءَ ڌن، دولت، عيش آرام ۽ مان شان جي مالڪياڻي ٿي سگھي ٿي. اُنھيءَ خيال سندس دل اُتاري ڇڏي ھئي. پر ھاڻي جڏھن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر لئي سنڌس حق ڄمائڻ جو وقت آيو هو، جڏهن هوءَ
ري گهريو مهيندر جي سموري ملڪيت پنهنجي عيش ٻلي
ڪم آڻي ٿي سگهي، تڏهن هوءَ ڪيئن اُنڊانهن ايتري نفرت
۽ بي پرواهي ٿي ڏيکاري ۽ ڇو ڄاڻي واڻي تڪليف ڏيندڙ
۽ لڄائيندڙ غريبي ٿي قبولي.

اُنهيءَ مان ظاهر هو ته ونود ئيءَ، مهيندر لئي ممڪن حد
تائين ٿوري ۾ ٿورو آڌار رکڻ ٿي چاهيو. جنهن مهيندر،
ونود ئيءَ کي پنهنجي سهڄ سڀاويڪ آڌار تان هميشه لاءِ
ڪيرڻي ڇڏيو هو، تنهن مهيندر هٿان هن اُهڙو ڪجهه به
نٿي چاهيو جو سنڌس ستياناس ڪرڻ جي مُلهه جهڙو ليکجڻ
۾ اچي.

هوءَ جڏهن مهيندر جي گهر ۾ رهندي هئي، تڏهن لـ
سنڌس هلت چلت ۾ ونواڻي جي ڪا سخت پابندي ڪانه
ڏسبي هئي. پر ٿورن ڏينهن کان هن پاڻکي هر طرح جي
عيش آرام کان دور رکڻ شروع ڪيو هو. اُنين پهر هڪڙو
ويلو کائيندي هئي ۽ سادا ٿلها ڪپڙا پهريندي هئي. سنڌس
اِها اڳين اُڇهري ڪل مسخري خبر ناهي ڪيڏانهن غائب ٿي
وئي هئي. انهن ڏينهن کان هوءَ اهڙي ته سانت، اهڙي نه
اُڪيلي، اهڙي نه ڏور رهندڙ ۽ ڳوڙي پٽجي وئي هئي
جو مهيندر کي هن سان ڪنهن رواجي ڳالهه ڪندي، ٿورو
ڏاڍيان ڳالهائڻ جي به جرئت نه ٿيندي هئي.

مهيندر اڄرج ۾ پئجي، ڪاوڙجي، وري وري اهو ئي
خيال ڪرڻ لڳو ته ونود ئيءَ پهرين ته مونکي ڪنهن دل
ڦل جيان ڏاڍي ڪوشش ڪري نهايت اُتاهين ٿاريءَ مان
ڇني ورتو ۽ هاڻي هوءَ اُنکي بنا سنگهڻي ئي اُهڙيءَ طرح
ڌوڙ ۾ اُڇلائڻ ٿي چاهي، اُنجو ڪارڻ ڪهڙو آهي!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر پڇيو: ”ڏهن ٻڌاءِ ته ڪٿان جي ٽڪيٽ وٺان؟“

ونودنيءَ وراڻيو: ”پڇم طرف جتان جي به مرضي پئيو اُتان جي ٽڪيٽ وٺو. سياڻي صبوح جو گاڏي جتي بيهندي اُتي لهي پونداسين.“

اهڙيءَ طرح بي مطلب گهمڻ مهيندر جي دل وٽان نه هو. هو آرام طلب ماڻهو هو. آرام ۾ ٿورو به خلل هنکي دکي ڪندو هو. هنکي ڪڏهن وڏي شهر ۾ ڪڏهن آسائش واري هنڌ رهڻ پسند ايندو هو. آسائش واري هنڌ کانسواءِ ٻيو ڪو به هنڌ هن لاءِ مصيبت مثل هوندو هو. هو ڏسي وائسي ڳولا ڦولا ڪري سهوليت واري هنڌ هٿ ڪرڻ جهڙو ماڻهو نه هو تنهن ڪري هو نهايت ويڳاڻي، بي چتيءَ ۽ بيزار من سان وڃي گاڏيءَ ۾ وينو. وري وري ڏپ پئي ٿيس ته ونودني متان ڪيس ٻڌائڻ کان سواءِ ڪٿي وچ تي ئي لهي پوي.

ونودني اهڙيءَ طرح ڇڇر گرهه جيان خود گهمڻ ۽ پاڻ سان گڏ مهيندر کي به گهمائڻ لڳي. هنکي ڪٿي به ٿورو وشرام ڪرڻ يا ساهه پٽڻ به نٿي ڏنائين. هن ۾ هڪڙو خاص گڻ هو جو هوءَ ماڻهن کي نهايت جلد پنهنجو بڻائي سگهندي هئي. انهيءَ گڻ ڪري هوءَ ٿوري ئي وقت ۾ سڀ ياترين سان ياڻپي ڳنڍي وٺندي هئي ۽ جيڏانهن وڃڻ جي مرضي هوندي هيس اُتان جو سمورو حال و احوال اڳواٽ ئي ڄاڻي وٺندي هئي. اسٽيشن جي وشرام گهر يا پرليڪاليه ۾ ترسندي هئي ۽ جتي جيڪي ڏسڻ لائق هوندو هو سو سڀ ياترين سان گڏجي ڏسي وٺندي هئي. اهڙيءَ حالت ۾ مهيندر، ونودنيءَ لاءِ پنهنجي ضرورت نه ڏسي پاڻکي روزانو بي عزتو سمجهڻ لڳو. ٽڪيٽ وٺي ڏيڻ کانسواءِ سندس ٻيو ڪو ڪم ئي ڪو نه هوندو هو. باقي وقت ۾ سندس سياءُ ڪيس پيو ڏنگيندو هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ پاڻ وري پنهنجي سياءَ کي پيو ڏنگيندو هو. هُو شروعات ۾ ڪجهه ڏينهن ولود نيءَ سان گڏجي گهميو پر آخر هن کان ائين گهمڻ نه پڄو. تڏهن هو روٽي کائڻ کان پوءِ سمهي گذارڻ جي ڪوشش ڪندو هو ۽ ولود ني سڄو ڏينهن ٻين ٻالڙن سان گڏجي پيئي گهمندي هئي. ڪڏهنڪي ڪڏهن خواب خيال ۾ نه آيو هوندو ته ماءُ جو لاڏلو مهيندر ڪڏهن ائين ماريو ماريو ڦرندو وتندو.

هڪڙي ڏينهن ٻئي ڄڻا الهه آباد اسٽيشن تي گاڏي اچڻ جي انتظار ۾ ويٺا هئا. ڪنهن اوچتي ڪارڻ ڪري گاڏي اچڻ ۾ ڪجهه دير هئي. ولود ني انهيءَ وچ ۾ گهمي ڦري ٻين ٻين گاڏين جي لهندڙ چڙهندڙ مسافرن کي پئي ڏٺو. شايد کيس اميد هئي ته ائين پڇم ۾ گهمندي ۽ چوڌاري نهاريندي نهاريندي ڪنهن ڏينهن اوچتو ڪٿي سندس مطلب جو ماڻهو کيس ملي وڃي. گهٽ ۾ گهٽ هنڪي ڪلڪتي جي انهيءَ سوڙهيءَ گنديءَ گهٽيءَ ۽ سڄي گهر ۾ بيڪار گهارڻ ۽ پاڻ کي گهٽي پوسائي مارڻ کان ته وري به انهيءَ طرح روز روز جستجو ۾ جهڳي رهڻ ۽ انهن ڪليل رستن تي ماڻهن جي ميڙن ۽ گوڙ شور ۾ وڌيڪ شانتي ٿي ملي.

گهمندي گهمندي هن جي نظر اوچتو اسٽيشن جي پاسي تي ٽنگيل ڪاچ جي يڪ سان بند پوسٽ جي نوٽيس بورڊ باڪس تي وڃي پيئي. هوءَ ڏسي اچنڀي ۾ اچي وئي. انهيءَ باڪس ۾ انهن ماڻهن جا خط ٽنگيا ويندا آهن، جن جو پورو پتو نه پوندو آهي. ولود نيءَ ڏٺو ته انهيءَ ۾ هڪڙو بهاريءَ جي نالي به هو. بهاري لال نالو هرو پرو اهڙو انوکو ڪونه هو جنهن نالي وارو ٻيو ڪو ماڻهو هجيئي نه. ائين سمجهڻ جو به ڪو ڪارڻ نه هو ته انهيءَ خط جو مالڪ بهاري هرو پرو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڳيو هوندو، جنهن جي ڳولا ۾ ونود ليلي هئي! تڏهن به خط لي ٻاريءَ جو پورو نالو ڏسي، هن جي دل ۾ شڪ ٿي ڪونه جاڳيو ته اهو ڪو ٻيو ٻاري به ٿي سگهي ٿو. هن انهيءَ دم لفافي تي لکيل ائڊريس ياد ڪري ڇڏي ۽ پوءِ وري انهيءَ بينچ تي اچي ويٺي، جنهن تي مهيندر منهن سڄايو ويٺو هو ۽ هنکي چيائين: "مان اچا به ڪجهه ڏينهن الهه آباد ۾ رهڻ ٿي چاهيان."

ونود ليءَ، مهيندر کي پنهنجي مرضيءَ موجب پٺي هلايو، پر هنجي بکٽي اڻ ڀائي هردي کي ذرو به ڪاڏو نٿي ڏنائين. انهيءَ ڪري مهيندر جي مرداني ايمان روز روز ڌڪ کائي هنجي دل ۾ بغاوت پيدا ڪري ڇڏي هئي. جيتوڻيڪ هنجي به دل هئي ته الهه آباد ۾ ڪجهه ڏينهن رهي ذرا وشرام وٺي ته چڱو. پر ونود ليءَ جو خيال دل وٽان جاڻندي به هنجو من ونود ليءَ جي دل رکڻ کان اوچتو پٺ ڪيڏي بيٺو. هن ڪجهه غصي مان چيو: "جڏهن اسين هڪوار الهه آباد ڇڏي چڪا آهيون، تڏهن وري پٺتي نه موٽنداسين. ڪيڏانهن نه ڪيڏانهن هلنداسين ٿي."

ونود ليءَ وراڻيو: "پر مان نه هلنديس."

مهيندر چيو: "توکي رهڻو آهي ته تون پلي اڪيلي رهه. مان هليو ٿو وڃان."

ونود ليءَ چيو: "ڀلي، اهو ڀاڳ سٺو." ائين چئي، هوءَ اشاري سان ڪوليءَ کي سڏ ڪري پنهنجو سامان ڪڍائي اسٽيشن کان ٻاهر اڪري وئي.

مهيندر پنهنجي مرداني شان جو خيال ڪري غصي جي اَنڌ ۾ بينچ تي ويٺو رهيو. جيسيتائين ونود ليءَ ڏسڻ ۾ پئي آيس ليسيتائين دم جهلي اتي ويٺو رهيو. ونود ليءَ جڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ وار به مڙي پٺتي نه نهاريو ۽ سڌو ٻاهر نڪري ويئي، تڏهن هو ٽپ ڏيئي اُٿي کڙو ٿيو ۽ ٽڙ تڪڙ ۾ بئگ ۽ بسترو کوليءَ جي مٿي تي رکائي ڊوڙندو هن جي پٺيان روانو ٿيو.

هن ٻاهر وڃي ڏٺو ته ونود لي اڳ ئي گهوڙي گاڏيءَ ۾ ويهي چڪي آهي. تڏهن هن به وات مان ڪجهه نه ڪڇي، پنهنجو سامان ڪلائي ڪري گاڏيءَ جي ڇت تي رکايو ۽ پاڻ ٽپو ڏيئي وڃي ڪوچ باڪس تي ويٺو. هن جو منهن اُڃا هت چڙي گاڏيءَ اندر ونود ليءَ سامهون وڃڻ جهڙو نه هو.

گاڏي هلندي ئي هلندي تي ويئي. ذري گهٽ ڪلاڪ گذري ويو. آهستي آهستي شهر جي بستي پوري ٿي ۽ چوڌاري ٻهاريءَ جون ٻنيون ڏيکاري ڏيڻ لڳيون. مهيندر کي ڪوچوان کان ڪجهه پڇڻ ۾ شرم پئي ٿيو. اُنهيءَ سبب ته متان اُهو سمجهي ته اصل مالڪ ته اندر ويٺي آهي، هيءُ ماڻهو ته ڪو نڪمو آهي جنهن کان مالڪ اهڙي صلاح ڪرڻ به واجب نه سمجهي آهي ته ڪٿي هلڻو آهي! اهو خيال ڪري هو پنهنجي رتل ايمان کي اندر ئي اندر پي مات ڪري ڪوچ باڪس تي ويٺو رهيو.

گاڏي جمنا جي ڪناري تي هڪ بلڪل نويڪلي ايڪانت آستان تي هڪ نهايت سندر سينگاريل باغيچي اندر شاندار بنگلي جي سامهون هلي بيٺي. مهيندر اُچرج ۾ پئجي ويو. هيءُ ڪنهنجو باغيچو آهي؟ ونود ليءَ کي هن باغيچي جو پتو ڪيئن پيو!

بنگلو بند پيو هو. ڪيترن سڏن ۽ رڙين واڪن کان پوءِ بنگلي جو ٻڍو رکوال بنگلي پريان پنهنجي ڪوٺيءَ مان ٻاهر نڪري آيو. ونود ليءَ جي سوال جي جواب ۾ هن چيو: ”بنگلي جي مالڪ جي جاءِ هتان گهڻو دور نه آهي. توهين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪانئس بنگلي ۾ رهڻ جي اجازت وٺي اچو ته مان توهانکي بنگلو کولي ڏيان."

ونود ني مهيندر جي منهن ڏي نهارڻ لڳي. مهيندر جو من اُنهيءَ منوهر هنڌ کي ڏسي اڳ ئي هر کڄي ويو. گهڻن ڏينهن کان پوءِ اهڙي رمڻيڪ هنڌ لي ڪجهه ڏينهن ترسڻ جي اُميد ڏسي هو نهايت خوش ٿي ويو ۽ ونود نيءَ کي چيائين: "چڱو، هل ته مالڪ وٽ هلون. تون ٻاهر گاڏيءَ ۾ ئي رهجانءِ، مان اندر وڃي مالڪ سان مسواڙ وغيره فيصل ڪري، رهڻ جي منظوري وٺي ايندس."

ونود نيءَ جواب ڏنو: "مون کان هاڻي وڌيڪ رليو نٿو پڄي. توهين وڃي مالڪ کان فيصلو ڪرائي اچو، تيستر مان هتي ٿورو آرام ڪري ٿي وٺان. جاءِ بلڪل محفوظ آهي. ڊپ جو ڪوبه ڪارڻ ڪونهي."

مهيندر گاڏيءَ تي چڙهي روانو ٿي ويو. ونود نيءَ اُنهيءَ ٻڍي برهمڻ رکوالي کي ويجهو سڏي ڪانئس سندس ٻارن ٻچن جي باري ۾ پڇا ڪرڻ لڳي. ڳالهين ڪندي ڪندي جڏهن ٻڍي ٻڌايس ته سندس استري به مري چڪي آهي، تڏهن هن نهايت قياس ڀرئي آواز ۾ لائين چئي ٻڍي سان همدردي ظاهر ڪئي: "افسوس! تڏهن توکي ته ڏاڍي تڪليف ٿيندي هوندي! ننڍي مري نه ماڻڙي، ٻڍي مري نه جوءِ! ٻڍاپڻي جي اَڪيلائي بري!"

اِنهيءَ طرح ٻڍي جي دل وٺي ڳالهين ٻولهين ڪندي ونود نيءَ هن کان پڇيو: "ٿورا ڏينهن اڳ ڀاري بابو هتي اَچي رهيو هو نه؟"

ٻڍي ورائيو: "هائو، ٿورا ڏينهن اڳ ڀاري بابو برابر هتي اَچي رهيو هو، مائا، تون هنکي سڃاڻين ڇا؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏوڏيءَ چيو: ”هو نه منهنجو مائٽ آهي.“

وڏوڏيءَ کي رکواليءَ جي واڻان ٻهاريءَ جا جيڪي ايشان پتا مليا، اُنهن مان هنجي من ۾ ڪوبه شڪ نه رهيو ته اهو ٻهاري ٻيو ڪوبه، پر ساڳيو سندس ئي ٻهاري هو. ٻوءِ هن ٻيدي کي چٽي آهي سڀ ڪمرا کولائي ڏٺا جن ۾ ٻهاري ڪانيندو پيئندو، اُٿندو وهندو ۽ سمهندو هو. ٻيدي هنکي اهو ٻه ٻڌايو ته ٻهاريءَ جي وڃڻ کان پوءِ اهي ڪمرا برابر بند رهيا آهن. اُنهيءَ مان هنکي لڳو ته جڻ ٻهاري اڃا به اُتي ڏني روپ ۾ اُنهن ڪمرن ۾ ٻيو هاي ڇاي. هوا اڃا هنکي اُتان اُڏائي ڪٽي وڃي نه سگهي آهي. هن اُها هوا سنگهي سنگهي دل ڀري ٻڌو ڪيو ۽ پنهنجن سڀني انگن کي ڪمرن جي ٻينل هوا ڇهائي پرقامت ڪيو. باقي ڪيس اهو پتو پئجي نه سگهيو ته ٻهاري اُتان ڪٿي پوءِ ڪيڏانهن ويو. سندس دل ۾ آيو ته ٿي سگهي ٿو ته هو گهمي ڦري وري هيڪوار اُتي اچي وڃي پر اُنجي ڪا پڪ نه ڪانه هئي. ٻيدي کيس آٿت ڏنو ته هو اُن نسبت بنگلي جي مالڪ کان پڇندو ۽ جيڪا خبر ملنديس سا اچي کيس ٻڌائيندو.

ايتري ۾ مهيندر به مالڪ کي اڳواٽ مسواڙ ڏيئي ۽ ڪانئس بنگلي ۾ رهڻ جي موڪل وٺي موٽي آيو.

(٥٠)

پرمپرا کان هماليه جي برف ڇانئين اوچن شکرن جمناديءَ کي پنهنجن آکت برف پنڊارن مان اُمرجل ڌارا ٻئي اُرپي آهي ۽ يگن کان ڪوين جي ٻيڙهين ٻنيان پيڙهين اُمنگ ۾ اچي اُنتي جيڪا ڪوتا پلائي آهي، اُها به اُدر آهي. هنجي ڪل ڪل ڌوڻيءَ ۾ اُن جاڻ ڪيترا چند ٻيا گواڄن ۽ هنجي لهرن جي ليلا ۾ نه ڄاڻ ڪيترن يگن جي خوشيءَ ڀرين اُمنگن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُڇلجندڙ وهڪرو ڇوليون ماري پيو وهي.

جڏهن مهيندر سانجهيءَ جو اُنهيءَ جمنا جي ڪناري تي اچي ويٺو، تڏهن اُمنگن اُٿاريندڙ موهيندڙ نظاري هن جي دل اندر پريم جا زبردست ترنگ اُٿاري هن جي نظر ۾، هن جي نس نس ۾، هن جي ساهه ۽ هڏ هڏ ۾ ترشنا جي تڙق اُڀاري ڇڏي. سج لٿي جي ڪرڻن جي سونهري ويڙا ٽڙڪندڙ سوجهري جي تال تي سنگيت جي سوز ڀريل اڻهدي سُرن ۾ پئي جهنڪاري.

نديءَ جي دور دور ڦهليل ٻوڪلي وارياسي ڪناري تي وچتر رنگ ٻه رنگي نظارن جي وچ ۾ ڏينهن آهستي آهستي سماپت ٿي ويو. مهيندر جڻ آلي ويٺي ويٺي تي ڪاويه لوڪ ۾ پهچي ويو ۽ مدهوشيءَ جي حالت ۾ اَڌ ٻوٽيل اکين سان گائين جي کُرن سان اُڏامندڙ ڌوڙ جي بادلن جي وچ مان جهنگ چري وٿاڻن ڏي ورندڙ ٻرندابن جي گائين جو رليارو ٻڌڻ لڳو.

ڏسندي ڏسندي سارو آڪاس برسائي بادلن سان ڀرجي ويو. اَڻ ڄاڻي هنڌ جو اُنڌڪار رڳو ڪاري پڙدي مثل نه ٿيندو آهي، پر وچتر رنگين رهسيه سان ڀريل ٿيندو آهي. اُنهيءَ مان جيڪو ٿورو دهو پوندو آهي يا جيڪو ٿورو آڪار ڏسڻ ۾ ايندو آهي، سو اَڻ ڄاڻي اَڻ اُچري گونگي ٻولي ٻوليندو آهي. ٻيءَ ڀر جي ريتيءَ جي اَڻ ڇٽي ڌنڌلي پيلاڻ، مانيٽي جل جي چمڪندڙ ڪاراڻ، گهاٽن ٻن چانئين نم جي ميٽريل ماٺ، پرچين ٻنا ٻسي ڌنڌلي ڪناري جي ڏنگي ريکا سڀئي گڏجي آڪاڙ جي سانجهيءَ جي اُنهيءَ اونداهيءَ ۾ جدا جدا اَڻ لکه اَڻ ڇٽن روپن ۾ مهيندر کي چوطرف گهيري بندي بڻائي ڇڏيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر کي وشڻو ڪوين جي پداوليءَ ۾ ورڻن ڪيل 'ورشا اڀسار' جي ياد گيري اچي ويئي. اڀسار ڪا (پريمڻ جا پريتم سان ملڻ لاءِ سينگار جي لڪري) سنهيري گهر مان لڪري پيئي آهي. هوءَ جمنا جي پريءَ پار اڪيلي اچي بيٺي آهي، پر پار ڪيئن پهچي. "بيڙائتا بيڙيءَ وارا پتڻ پار اڪار." صديون اڪري اُنهيءَ سڏ جو پڙاڏو مهيندر جي من ۾ گونججي اٿيو:-

"بيڙائتا بيڙيءَ وارا پتڻ پار اڪار."

اُها پريمڻ نديءَ جي ٻيءَ ڀر اوندهه ۾ گهڻو دور بيٺي هئي، پر تڏهن به مهيندر ڪيس چٽيءَ طرح ڏسي ورتو. اُهو ڪو وقت ڪونهي، ڪا ويل ڪانهي، ڪا وهي ڪانهي، هوءَ سدا سروَدا جي گوپ بالا آهي، پر تڏهن به مهيندر کيس سڃاڻي ويو. اُها ونودني هئي. هوءَ پنهنجي سموري وِرهه، سموري درد ۽ سوز ۽ جوڀن جي سموري ٻار سان پراچين زماني کان ياترا ڪندي، نه ڄاڻ ڪيترن گيتن ۽ ڇندن ۾ ڳائجندي، هاڻوڪي زماني ۾ اچي پهتي هئي. اُنهيءَ منهن اونداهيءَ جو اُنهيءَ نويڪلي جمنا ڪناري مٿان آڪاش مان هن جو اهوئي سڏ پئي ٻڌو: "بيڙائتا بيڙيءَ وارا پتڻ پار اڪار." هوءَ اُنهيءَ اونداهيءَ ۾ پتڻ واري بيڙيءَ جي لاءِ اچا ڪيسيتائين اڪيلي بيٺي واجهائيندي: "بيڙائتا بيڙيءَ وارا ...."

ڪڪرن جي ٽورو وڪڙندي ٿي آڪاش ۾ ڪرشڻ پڪش جي ٽيج جو چنڊ لڪري نروار ٿيو. ڄاڻ ڄادوڪيءَ جي مايا منتر سان اُها ندي ۽ نديءَ جو ڪنارو، اُهو آڪاش ۽ آڪاش جو چهرو ڄڻ هن پرٿويءَ کان اَلڳ ٿي ويا ۽ نرالا ڏسڻ ۾ اچڻ لڳا. ڄڻ ديش ۽ ڪال جو ڪو بندڻ نه رهيو. ڄڻ وقت جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمورو پرواهه نٿي پيو. اَتيت زماني جي يادگيرين جو سمورو اِتهاس الوپ ٿي ويو. پوشيده جا سمورا اَنسنا ۽ اَنداز اُڏامي ويا باقي وڃي رهيا رڳو چانڊنيءَ ۾ وهنتل ورتمان چانڊوڪيءَ ۾ چمڪندڙ جمنا جي روپهري ڌارا ۽ جمنا جي هڪ ڪناري تي وينل مهيندر ۽ ٻئي ڪناري تي بيٺل ونود ني.

مهيندر متوالو بڻجي ويو. هو اِها ڪلپنا به نه ڪري سگهيو ته ونود ني ڪو ڪيئن اِنڪار ڪندي ۽ چانڊوڪيءَ رات جي هن سورڳ جي نڪر کي لڪشميءَ جي روپ ۾ نه پوڄيندي. هو ٽپ ڏيئي اُٿي ڪڙو ٿيو ۽ ونود نيءَ سان ملڻ لاءِ بنگلي ڏانهن هلڻ لڳو.

هن سمهڻ واري ڪمري ۾ وڃي ڏٺو ته ڪمرو گلن جي سڳنڌ سان پئي مهڪيو. ونود ني ڪليل دريءَ جي پرسان چنڊ جي روشنيءَ ۾ ڀڪندڙ کير جهڙي سفيد چادر پيل بستري تي گلن سان سينگارجي اُٿيل ليٽي پيئي آهي جيئن گلن سان جهنجهيل ڪا بسنتي ول چانڊوڪيءَ ۾ سفيد ڌرتيءَ تي پٿرجي پيئي هجي. هن باغيچي مان گل چني ڪيترائي هار پوتا هئا، جن مان ڪي وينيءَ کي وجهيا هئائين، ڪي گلي ۾ پاتا هئائين ۽ ڪي ڪمر ۾ ٻڌا هئائين.

مهيندر جي مدهوشي وڌي ويئي. "ونود"، هن خوشيءَ ۾ ٻرجي اُڪنڊ مان گهٽيل گلي سان سڏ ڪيو. "ونود، مون جمنا ڪناري تي تنهنجي راهه پئي نهاري. تون هتي اوسيڙي ۾ ويٺي هئينءَ ۽ مان اُتي. آڪاشي دوت چندر اچي مونکي تنهنجو سنيهو سڻايو. سنيهو سڻي مان اچي حاضر ٿيو آهيان."

اِئين چئي هو ونود نيءَ جي بستري تي وهڻ لاءِ اڳتي وڌيو. ونود نيءَ هنکي بستري ڏانهن وڌندو ڏسي، ڇرڪي يڪدم اُٿي کڙي ٿي ويٺي ۽ ساڄو هٿ مٿي ڪٽي مهيندر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي اڳتي وڌڻ کان روڪيندي چوڻ لڳي: ”ٻهون ٻري رهو. اڳتي نہ وڌو. هن بستري تي وهڻ جي ڪوشش نہ ڪريو.“

بس، پوءِ تہ جڻ سيٽيل سيٽي سمان واءُ سان ڦوڪيل سڙهہ واري ٻوهہ مان وڏ لڏڙ ٻيڙي واريءَ پڪ سان ٽڪرجي اوچتو رڪجي ويئي. مهيندر ستن پر اُچي اُتي تي ٻہجي ويو. ڪيتري مهل تائين نہ سندس واٽ مان ٻڙڪ بہ ٻاهر ڪانہ نڪتي؛ ولود ٿي اُنهيءَ دپ کان تہ متان مهيندر سندس منع کي نہ مڃي، جهٽ بستري تان اُٿي اچي سندس سامهون ويٺي.

مهيندر سوال ڪيو: ”تہ پوءِ تو اهو سينگار ڪنهنجي لاءِ ڪيو آهي؟ تون اهو سينگار ڪري ڪنهنجي اِنتظار ۾ ويٺي هئينءَ؟“

ولود ٿيءَ پنهنجي ڇاتيءَ کي ٻنهي هٿن سان دٻائيندي چيو: ”مون جنهنجي لاءِ سينگار ڪيو هو، سو منهنجي من ۾ آهي.“

مهيندر پڇيو: ”اُهو ڪير آهي، — ٻهاري؟“

ولود ٿيءَ چيو: ”توهين هنجو ٽالو نہ وٺو.“

مهيندر: ”تون ٻچم ۾ اُنهيءَ لاءِ ٿي گهمندي ٿي وئين؟“

ولود ٿي: ”هائو، اُنهيءَ لاءِ ٿي.“

مهيندر: ”تو هتي اُنهيءَ جو ٿي اِنتظار پئي ڪيو؟“

ولود ٿي: ”هائو، اُنهيءَ جو ٿي.“

مهيندر: ”هنجي ائڊريس هٿ ڪئي اٿيئي؟“

ولود ٿي: ”نہ، پر جيئن بہ ٿيندو، مان هنجي ائڊريس هٿ ڪري وٺنديس.“

مهيندر: ”پر مان توکي هنجي ائڊريس هرگز هٿ ڪرڻ نہ ڏيندس.“

ولود ٿي: ”نہ هٿ ڪرڻ ڏيندا تہ نہ ٿي سهين، پر ياد

وکجو نه توهان هنکي منهنجي دل مان هرگز ڪڍي نه سگهندا."

ائين چئي هن اکيون ٻوٽي هڪوار پنهنجي دل ۾ هن جي هجڻ جو اُنڀؤ ڪيو.

مهيندر انهيءَ پنڇين سان سينگاريل برهه کان بيمار ونود نيءَ جي طرف کان هڪ وقت زبردست ڇڪ نه ٿي وقت زبردست ڏک ڪري جوش کان اوچتو خوفناڪ بڻجي ويو؛ ونود نيءَ کي پنهنجي پيڪوڙيل مُٺ ڏيکاري چوڻ لڳو: "مان توکي ڇريءَ سان ڇيري، هنکي تنهنجي ڇاتيءَ مان ڪڍي ٻاهر ڪندس."

ونود نيءَ بي خوفيءَ سان جواب ڏنو: "توهان جي پريم کان نه توهان جي ڇري منهنجي دل ۾ سولائيءَ سان لنگهي سگهندي."

مهيندر: "تون مون کان ڊڄي ڇو نه ٿي؟ هتي تنهنجي رکيا ڪندڙ ڪير آهي؟"

ونود ني: "منهنجا رکيڪ توهين ئي آهيو. توهين خود پاڻيهي پنهنجي لاءِ منهنجي رکيا ڪندؤ."

مهيندر: "تنهنجو مون ۾ اَجا به ايترو وشواس، ايتري شرڌا آهي؟"

ونود ني: "جيڪڏهن ائين نه هجي ها ته مان جيڪر هن کان اڳ آپگهات ڪري مران ها، توهان سان گڏجي ٻاهر نه نڪران ها."

مهيندر: "ته پوءِ آپگهات ڪري پاڻکي مارڻ ڇو نه؟ منهنجي ڳلي ۾ ايڏي وشواس جي ڦاهي وجهي، مونکي ديس پرديس ۾ رلائي ڇو مارڻو اٿيئي؟ تنهنجي مرڻ سان ڪيتري نه ڀلائي ٿئي ها، — ذرا ويچاري نه ڏس."

"سو مان سڀ چڱيءَ پر ڄاڻان ٿي، پر جيسيتائين منهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٺهن ۾ ٻهاريءَ جي ملڻ جي آس آهي، ليسيتائين منهنجو ساس به آهي.“

”پر توکي اِهو به ڄاڻڻ گهرجي ته جيسيتائين تون نه مٽي آهين، ليسيتائين منهنجي آس به نه مرندي ۽ تڪي تومان منهنجي جند ڇٽندي. تنهن ڪري مان اَڄ ڪان پوري؟ انتهه ڪرڻ سان ڀڳوان کي پرارٿنا ڪندس ته تون مرين. نه منهنجي ٿيءَ، نه ٻهاريءَ جي ٿيءَ. منهنجي جند ڇٽي. منهنجي ماءُ روئي رهي آهي، منهنجي استري ٻاڪاري رهي آهي، هننجا ڳوڙها هيٺريءَ دوريءَ تي به موٽڪي پيا ڳارين! جيسيتائين تون نه مرندينءَ ليسيتائين نه تون منهنجي ۽ نه پرٿويءَ تي ٻئي ڪنهنجي آشا ڪان ڇٽي سگهندينءَ، نه موٽڪي ماءُ ۽ اِستريءَ جي ڳوڙهن اُگهڻ جو اُوسر ملندو.“

اِئين چئي، مهيندر ٻوڙندو ٻاهر نڪري ويو ۽ ونود ني نويڪلائيءَ ۾ بستري تي ليٽي ليٽي پنهنجي چوڌاري جيڪا سڪ سپنن جي موهه جار پئي اُڻي تنهنکي توڙي ٽڪر ٽڪر ڪري ويو. هوءَ چپ چاپ ٻيني ٻيني ٻاهر نهاريندي رهي.

ٻاهر آڪاس ڪان پرٿويءَ تائين چانيل چانڊنيءَ جي جوت جهڪي ٿي ويئي هئي. سندس اُمرت رس اُڏامي چڪي هئي ۽ سندس جادو غائب ٿي ويو هو. اِهو گلن جي ٻارن سان سينگاريل باغيچو، اُنهيءَ پنيان واريءَ سو ڪنارو ۽ پريان ندي‌ءَ جي چمڪندڙ ڪاري ڌارا؛ اُنهيءَ پريان ٻيءَ پار جو ڌندلو نظارو، سڀ جڻ هڪ وڏي اچي پني مٿان پينسل سان ليڪيل ريکا چتر جيان پئي ڀاسيا، سڀ ٻي رسا ۽ ٻي چسا.

هن مهيندر کي ڪيتري زوردار ڪشش سان پاڻ ڏانهن ڇڪيو هو، ڪيئن خوفناڪ طوفان ٻڌجي هنکي پاڙان پٽي

ڪڍيو هئائين، اُنجو اُپيؤ ڪري هنجي دل بي قرار ٿي ويئي. هوءَ سوچڻ لڳي- جي مون ۾ ڪنهنکي ڇڪڻ جي ايتري شڪتي آهي ته پوءِ ڀلاري پورڻما جي رات جي ساموئدي وير جيان ڇو ڪين ٿو ڇڪجي اُچي منهنجي اڳيان ڪري؟ ڇو هڪ اَڻ ڳهربي پريم جو زوردار ڌڪو روز روز منهنجي ڌيان ۾ اُچي ٿو روئي؟ ۽ ڇو هڪڙو رودن وري وري منهنجي ڇاتيءَ ۾ اُچي، منهنجي اندر جي رودن کي پاڻ هلڪي ڪرڻ جو وجهه نٿو ڏئي؟ هن ڇو منهنجي من اندر اَهڙو زوردار مانداڻ مچائي رکيو آهي، اُنهيءَ سان مان سچي جيوت ڪيئن گهاري سگهنديس. اُنکي سانت ڪرائڻ جو ڪهڙو اُپاءُ آهي؟

هن ڏينهن جو جن گلن جي هارن سان پاڻ کي سينگاريو هو، اُنهن تي مهيندر جي موهت نظر پيئي هئي، جنهن ڪري هن اُنهن سڀني گلن کي مروٽي سروٽي لاهي ڪڍي ڦٽو ڪيو. هوءَ سوچڻ لڳي، 'سندس سموري شڪتي اَجائي آهي، سموريون ڪوششون بيڪار آهن، سندس جيون ڪنهن ڪار جو نه آهي- هيءُ باغيچو، اِها چانڊوڪي، اِهو جمنا جو ڪنارو، هيءُ بي مثل سندر سنسار سڀ اجايو آهي.

ايتري اَجائپ آهي ته به جيڪي جيئن آهي، سو ليئن پيو هلي. دنيا ۾ ڪو به ذرو به ڦيرو ڪونه ٿو پوي. سڀاڻي ساڳيوئي سڀ اُپرندو ۽ هر ڪو پنهنجو نتيو ڪم ڪرڻ به نه وساريندو. ۽ اَبدگه ڀلاري جيترو پري هو اوترو ئي پري رهي روز جيان برهمڻ پار کي 'پود وديه' جو لڳون پاٺ پيو پاڙهيندو.

ونود ليءَ جون اکيون ڦاٽي ويون. اُنهن مان ڳوڙهن جي ڌارا وهي هلي. هن جي دل ۾ آيو. آخر هوءَ پنهنجي سموري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شڪتيءَ ۽ سموري اُڪنڊ سان کهڙي پٽ کي پيٽي ڏڪي؟
سندس هردو زلورت ٿي ويو آهي. پر سندس نصيب
سٺيءَ جي لوڪ جيترو به نه چڙيو آهي!

(۵۱)

مهيندر کي سڄي رات ننڊ نه آئي ۽ آخر جڏهن سندس سر پير تائين کان صفا ساڻو ٿي ويو تڏهن اُسر ويلي سندس اک لڳي ويئي ۽ وري صبوح جو اٺين نوين بجي ڌاري سندس اک کلي. تڏهن ڏٺائين ڪافي ڏينهن چڙهيل ڏسي هو ڇرڪ ڀري جهٽ اُٿي ويٺو. رات جو ڪو درد سندس دل ۾ رهجي ويو هو، جو ننڊ ۾ به سندس من ۾ پئي دکيو. سڄاڳ ٿيندي ئي هنکي وري اُهي ڪرڪ محسوس ٿيڻ لڳي. ٿوري ويرم ۾ ئي آهستي آهستي ڪري رات واري ساري حقيقت سندس اڳيان چٽي ٿي ويئي. صبوح جي سهاوڻي پرڪاش ۾ رات جي اڻ پوريءَ ننڊ جي ماندگيءَ سبب هنکي سارو جيون ۽ جڳت نهايت بي رسو پئي معلوم ٿيو. گهر ڇڏڻ جي گلا، گهر لياڳڻ جو گهرو سنتاپ، پنهنجي پٽڪندڙ جيون جي اُشانتيءَ جو بار هو ڪنهنجي لاءِ ڍوئيندو ٿو وتي؟ موهه مايا ۽ جوش جذبي کان خالي صبوح جي تازي نرمل پهر ۾ هنکي لڳو ته ونود ليءَ سان پريم ڪونهي. هن اُک کٽي رستي ڏي نهاريو. ڏٺائين ته صبوح ٿيندي ئي سڀ جيو نهايت تندهيءَ سان پنهنجيءَ پنهنجيءَ ڪار ڪي لڳي ويا آهن. اُنهيءَ ڏسندي ئي هن اُڳيان پنهنجي شان کي مٽيءَ ۾ ملائي روز روز هڪ بي رخي ناريءَ جي چرڻن ۾ پنهنجي اڪمي جيون گهارڻ جي بيوقوفي ظاهر ٿي ويئي.

هڪ ليز جذبي جي موت ڪانڻ لي دل اُداس ٿي ويندي آهي ۽ ٿڪي ماندي دل ڪجهه وقت لاءِ اُنهيءَ مان ملبل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُيو ڪي هندائڻ کان پيٽي ڪيپائيندي آهي يا اُنکي حال في الحال هٽائي دور رکڻ چاهيندي آهي. اُنهيءَ ڀاو جي ڀانئي يا جذبن جي ساگر ۾ ويڙ جي موٽ يا لاهه وقت ٿري ۾ لڪل سموري گندگي ٻاهر نڪري ايندي آهي، - جنهن ۾ موهه هوندو آهي تنهن کان دل ڪٽي ٿي ويندي آهي. مهيندر اُن ويل دل سان هندائي نه سگهيو ته هو ڇاجي لاءِ پاڻکي اِئين ٻي مانو پيو ڪري. هو دل ۾ چوڻ لڳو، 'مان ونود ليءَ کان هر طرح مٽي آهيان، تڏهن به مان هر طرح جي جٽ ڦٽ سهي هڪ گندي ڀيکاريءَ جيان رات ڏينهن هن جي پٺيان ديوانو ٿيو پيو ڦران! اهڙي عجيب ڇريائي منهنجي دماغ ۾ ڪهڙي شيطان ڀري آهي؟'

اُنهن خيالن ايندي ئي ونود ني سندس اظر ۾ هڪ ساڌارڻ اِستري وڃي رهي، وڌيڪ نه. هونءَ جو هنکي من ۾ ساري پرٿويءَ جي سونهن مان، سموري ڪاوڙ ۽ سموري ڪهاڻين مان لڇجي آيل هڪ لاوٽيم جولي، منوهر سونهن پيٽي ڏسڻ ۾ ايندي هئي، جڏهن اُهو ڏيکاءُ رچ جيان سندس اکين تان هٽي ويو، تڏهن ونود ني سندس اُڳيان رڳو هڪ ساڌارڻ اِستري وڃي رهي. جنهن ۾ ڪنهن به قسم جي ڪا نرالي سونهن ڪانه هئي.

جڏهن اُهو جادو ٽٽو تڏهن مهيندر اُنهيءَ ڏڪار لائق موهه جي ڄار مان جعب ڇڏائي، موٽي گهر وڃڻ لاءِ اُتاولو ٿي ويو. هن کي اُن ويل پنهنجي گذريل جيون ۾ ڏنل شانتي، پريم ۽ سنيهه دُرليڀ اَمرت سمان معلوم ٿيڻ لڳا ۽ ڀاريءَ جي ٻالپڻي کان هلندڙ اَنوٽ پروسي جوڳي ٻي خوف سنگت ڌاڍي ملهائتي معلوم ٿي. هو دل ئي دل ۾ چوڻ لڳو، اسين بنا تڪليف ملندڙ سڀي، گهري ۽ پائدار سکم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

(جنهن جي آسري ٻي فڪر ني حياتي گهاري سگهجي ٿي) جي اهميت ڪي نه سمجهي، ٻي جتاءُ ڪوڙي موهيندڙ سڪ جي پٺيان (جنهجي پوريءَ طرح حاصل ٿيڻ لي ٻه ذرو به سڪ ملي نٿو سگهي) ريس جي گهوڙي جيان ڊوڙندا ٿا وتون. ڇو نه اهو اسان کي تڪليف سان حاصل ٿئي ٿو، تنهنڪري اسين انکي پنهنجي ڪامنا جو ڏڻ ڪري پيا ليکيون.

مهيندر دل ۾ فيصلو ڪيو ته مان اڄ ئي گهر موٽي ويندس. ونودنيءَ جتي به رهڻ چاهيو، اتي هن جي رهائش جو بندوبست ڪري مان آزاد ٿي ويندس. اهي آخرين لفظ ته 'مان آزاد ٿي ويندس.' هن جي واتان نهايت پختائيءَ سان نڪتا. ديرتا سان انهن لفظن اچاريندئي هن جي من ۾ هڪ قسم جي خوشي پيدا ٿي. هو ايترن ڏينهن تائين لاڳيتو جنهن هڏ ڀڃ بار کي ڍوئيندو ٿي آيو، سو هلڪو ٿي ويس. هيل تائين ٿيندو ائين آيو هو جو جيڪا ڳالهه ثورو وقت اڳ ڪيس نه وڻندي هئي، سا ڪيس ٻئي دم ئي مجبور ٿي مڃڻي پوندي هئي. هو ڪنهن به ڪم لاءِ پڪيءَ طرح ها يا نه ڪري نه سگهندو هو. هنکي اڪثر پنهنجي وويڪ جي ابتڙ ئي هلڻو پوندو هو. پر ان ويل جيئن هن زور سان چيو، 'مان آزاد ٿي ويندس.'- تيئن سندس اندر واري، انهيءَ اندرواري هيل تائين سندس هڏ ڀڃ اوڏن ۾ لڏي گهڻو دک پوڳيو هو، تنهن سندس انهيءَ فيصلي جي خوشيءَ سان آجيان ڪئي.

هو انهيءَ دم پلنگ تان اٿي همٿ منهن ڌوئي ونودنيءَ سان گڏجڻ ويو. ونودنيءَ واري ڪمري وٽ وڃي ڏٺائين ته دروازو اندران بند هو. هن دروازي تي ڌڪ هڻي سڏ ڪيو: "سمهي پيئي آهين ڇا؟"

اندران آواز آيو: "نه، توهين هينئر موٽي وڃو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مھيندر چيو: ”مونکي توسان ڪا ضروري ڳالھ فيصل ڪرڻي آهي، گھڻو وقت ڪونہ لڳندو.“

ونوديءَ جواب ڏنو: ”مان توهان جي ڪابہ ڳالھ ٻڌڻ نٿي چاهيان، توهين وڃو. مون کي اَجايو تنگ نہ ڪريو. مونکي اَڪيلو رهڻ ڏيو.“

ٻيو ڪو وقت هجي ها تہ ونوديءَ جي اُنهيءَ جواب تان مھيندر کي ڏاڍي منيان لڳي ها پر اُنهيءَ ويل هنکي ونوديءَ جي جواب تي نهايت نفرت آئي. هنکي دل ۾ آيو تہ مون هن ساڌارڻ استريءَ اڳيان پاڻکي ايتري قدر ڪين جهڙو ٻٽائي ڇڏيو آهي جو هاڻي هن ۾ جڏهن تڏهن اَهڙيءَ بريءَ طرح هُڏي ڏيڻ جي همت اَچي ويئي آهي. اِهو هنجو سياويڪ حق نہ آهي. مون ئي هنکي اِهو اُڌڪار ڏيئي هنجي گيرب کي وڌائي ڇڏيو آهي. اُنهيءَ هڏيءَ کائڻ کانپوءِ مھيندر دل ۾ پنهنجي اوچائي محسوس ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو. هن دل ۾ چيو، ’مان هن تي اوس فتح پائيندس. مان هنجي قندي کي ٽوڙي نڪري هليو ويندس.‘

مھيندر ڪاڻي ٻي پيسن ڪڍائڻ لاءِ ٻئنڪ ڏي هليو ويو ۽ اُتان پيسا وٺي، آشا ۽ ماءُ لاءِ ڪجھ سٺين سوکڙين خريد ڪرڻ لاءِ بازار گھمڻ لڳو.

ونوديءَ جي دل تي وري پٿر ڪڙڪو ٿيو. ونوديءَ پھرين تہ بيزاريءَ مان اُنکي ڪونہ اُٿاريو، پر پوءِ ٻہ جڏهن وري وري دروازو کڙڪندو رهيو، تڏهن هن ڪاوڙ مان وڃي زور سان دروازو کوليندي چيو: ”تون مونکي گھڙيءَ گھڙيءَ اَچي ستائين ڇوتو؟“ پر هن اَڃا اِهي لفظ چئي بس ئي ڪين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪٿي لنهن کان اڳ ڏٺائين ته سامهون بهاري بيٺو آهي.

بهاري انهيءَ ڏسڻ لاءِ ته مهيندر ڪمري ۾ آهي يا نه، هڪوار ڪمري اندر جهاتي پاتي. ڏسڻ ۾ آيس ته ڪمري ۾ سڪل گل ۽ ٽٽل هار ٽڙيا پکڙيا پيا آهن. اهو ڏسي هنجو من نفرت ۽ ناراضپي وچان صفا ڦري ويو. ائين ڪين هو ته جڏهن هو ونود ليءَ کان دور هو تڏهن هنجي من ۾ ونود ليءَ جي جيون جي باري ۾ ڪڏهن ڪو شڪ پيدا ڪندڙ چت ڪونه چٽيو هو پر ڪلپنا جي ليلا انهيءَ شڪ جي صورت ڪي به ڪي هنجي اڳيان ونود ليءَ جي هڪ نرمل موهيندڙ روپ آڏي تي بيهاريو. بهاري جڏهن باغيچي ۾ گهڙيو تي تڏهن سندس دل انهيءَ خوف کان ڀڳي ڌڙڪي ته ڪٿي سندس چت لئي چٽيل خيالي چت کي اوچتو ڪا صدمو پهچائيندڙ چوٽ نه لڳي. انهيءَ ڪري سندس دل نڌڙي ٿئي ٿي. ونود ليءَ جي سمهڻ واري ڪمري جي دروازي جي سامهون بيهندي ئي هنجي چت تي برابر اهائي چوٽ لڳي.

بهاري، ونود ليءَ کان دور رهندي ڪنهن وقت سوچيو هو ته هو پنهنجي پريم جي پوتر جل سان ونود ليءَ جي جيون جي سموري ڪلنڪ کي بلڪل سولائيءَ سان ڌوئي ڇڏيندو، پر هنجي پرسان اچي هن ڏٺو ته ائين ڪرڻ سولو نه آهي. هن کي مٿس ترس نه آيو پر هنجي دل ۾ اوچتو نفرت جو طوفان اٿي کڙو ٿيو. هنکي ونود لي نهايت گدلي لڳي.

هن انهيءَ دم ونود ليءَ کان منهن ڦيري ڏاڍي پان سڏ ڪيو، ”مهيندر، مهيندر!“

انهيءَ ڏني وائتي اڀمان بعد بہ ونود ليءَ نهايت نمرتا پرئي مٺي آواز ۾ چيو: ”مهيندر هتي ڪولهي شهر ڏي ويو آهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اِهو جواب ٻڌي جڏهن ٻهاريءَ موٽي وڃڻ لاءِ منهن موڙيو تڏهن ونود نيءَ کيس سڏ ڪري چيو: ”ٻهاري دادا، مان توهان کي پيرين ٿي پوان، مهرباني ڪري توهين ٿورو ترسو.“

ٻهاري دل ۾ فيصلو ڪري چڪو هو ته هو ونود نيءَ جي ڪابه منت ميڙ نه ٻڌندو. هن پاڻ کي اُنهيءَ نفرت جهڙي نظاري کان هڪدم دور رکڻ ٿي چاهيو، پر ونود نيءَ جي قياس جوڳي درديلي آواز ٻڌندي ئي سندس پير کن پل لاءِ چرڻ چريائي نه.

ونود نيءَ چيو: ”جيڪڏهن اَڄ توهين مون کان اِئين منهن ڦيري هليا ويندا ته مان توهان جو قسم کائي ٿي چوان ته مان آپگهات ڪري مرندس.“

تڏهن ٻهاريءَ منهن ورائي ونود نيءَ ڏي ڪري چيو: ”ونود ني، تون مونکي پنهنجي جيون سان لپيٽڻ جي ڪوشش ڇو ٿي ڪرين؟ مون تنهنجو ڇا بگاڙيو آهي؟ مان ته ڪڏهن تنهنجي راهه جي اڳيان نه آيو آهيان. نه مون ڪڏهن تنهنجي سک دک ۾ ڪنهن به قسم جي دست اَندازي ئي ڪئي آهي.“

ونود نيءَ چيو: ”مون توهانکي هڪ دفعو اڳ ۾ به ٻڌايو آهي توهان منهنجي دل ڪيتري قدر وس ڪري ڇڏي آهي، پر توهان مون تي اَعتبار نه ڪيو. تڏهن به مان اڄ وري، توهان جي هن طرح نفرت کان منهن موڙي وڃڻ وقت به وري ساڳي ڳالهه دهرايان ٿي. توهان ته مونکي ٻيهر پڇئي دل کولي سمجهائڻ ۽ لڄ ڪري ٻڌڻ جو وقت ئي نه ڏنو. توهان مونکي ڌڪي اُڇلائي ڇڏيو، تڏهن به مان توهان جا پير ڇهي ٿي چوان ته، مان توهانکي....“

ٻهاريءَ هنکي وچ ۾ ٽوڪيندي چيو: ”تون هاڻي اِئين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ چؤ. تون ھاڻي اِھا ڳالھہ زبان تي بہ نہ آڻ. اُنھيءَ تي وشواس ڪرڻ جو ھاڻي ڪوبہ ڪارڻ نہ رھيو آھي."

وتود ني: "تي سگھي ٿو تہ منھنجي ڳالھہ تي ڪو ليچ ماٿھو وشواس نہ ڪري، پر توھين ضرور وشواس ڪندا. تنھن ڪري مان توھان کي وھڻ لاءِ وينتي ٿي ڪريان."

ڀھاري، "مان وشواس ڪريان يا نہ اُنھيءَ مان ڪجھہ ٻڻندو يا بگڙندو نہ. تنھنجو جيو ر جيئن ھلي پيو ليئن ئي پيو ھلندو."

"موٺکي خبر آھي تہ اُنھيءَ مان توھان جو ڪجھہ ٻڻندو يا بگڙندو نہ. منھنجو نصيب ئي اھڙو آھي. توھان جي عزت جو خيال ڪندي موٺکي توھان جي پرسان ٻيھڻ جو بہ ڪو حق ڪونھي، ڪا لياقت ڪانھي. موٺکي توھان کان ھميشہ دور ئي رھڻو پوندو. پر منھنجي دل توھان کان ايتري ٿوري رعايت گھرڻ کان رھي نٿي سگھي تہ مان ڪٿي بہ رھان نہ توھين موٺکي ڪجھہ منٽي من سان پيار مان ياد ڪريو. موٺکي خبر آھي تہ توھان جي دل ۾ ڪنھن وقت منھنجي لاءِ ٿوري شرڌا پيدا ٿي ھئي. اُھائي منھنجي جيون جو توشو آھي ۽ توشو ٿي رھندي. منھنجي توھانکي ھٿ جوڙي اِھائي نماڻي وينتي آھي تہ مھرباني ڪري ٿورو وھو ۽ ھڪوار منھنجي سچي ڪھاڻي ٻڌو."

"چڱو، ھل." چئي، ڀھاري اُتان ٻئي ڪنھن ھنڌ وڃي وھڻ لاءِ ڦريو.

ڀھاريءَ کي ڦرندو ڏسي وتود ليءَ چيو: "دادا، توھين جيئن سمجھو ٿا ليئن نہ آھي. ھن ڪمري کي ڪنھن ڪلنڪ نہ ڇھيو آھي. توھين ڪڏھن ھن ڪمري ۾ سمھيا ھئا، تنھنڪري مون ھن ڪمري ۾ توھان جي يادگيريءَ ۾ واري ڇڏيو آھي.

اِهي سڀ ڪجهه ڪُل توهان جي ئي پوڄا جا آهن. توهانکي هتي ئي وهڻ گهرجي."

اِهو ٻڌي ٻهاري جو من خوشيءَ کان ڪانڊارجي ويو. هو خوشيءَ مان ڪمري ۾ اندر گهڙيو. ونود ليءَ کيس ٻنهي هٿن سان پلنگ تي وهڻ جو اِشارو ڪيو. ٻهاري وڌي وڃي پلنگ تي ويٺو ۽ ونود لي سندس پيرن وٽ هيٺ پٽ تي اچي ويٺي. اِهو ڏسي ٻهاري هڪو ٻڪو ٿي هڪدم اُٿي کڙو ٿيو. ٻهاريءَ کي اُٿندو ڏسي ونود ليءَ چيو: "دادا، توهان کي منهنجي سر جو قسم آهي اُٿو نه. اِلي ويٺا رهو. مان توهان جي پيرن وٽ وهڻ لائق به نه آهيان. اِها توهان جي مهرباني آهي جو مونکي پيرن وٽ به وهڻ ڏيو ٿا. توهان جي دور رهڻ تي به مان اِهو حق نه ڇڏينديس."

اِئين چئي ونود لي ڪجهه وقت ماٺ رهي، پوءِ ڪنهن يادگيري اُڀرڻ تي اوچتو ڇرڪي پڇڻ لڳي: "دادا، توهان ڪجهه کاڌو پيتو به آهي؟"

ٻهاريءَ چيو: "هائو، مان اِسٽيشن تان کائي پي آيو آهيان."

ونود لي وري سوال ڪيو: "مون توهان کي ڳوٺ مان جيڪا چٺي لکي هئي، اُها توهان کولي جواب ڏيڻ کان سواءِ ئي مهيندر هٿان مونکي موٽائي ڇو موڪلي هئي؟"

ٻهاريءَ جواب ڏنو: "مونکي تنهنجي ڪا به چٺي ڪانه ملي آهي."

ونود لي: "مهيندر تازو پڇاڙيءَ جو ڪلڪتي ۾ توهان سان گڏيو هو ڇا؟"

ٻهاري: "توکي ڳوٺ پهچائي اچڻ جي ٻئي ڏينهن مهيندر منهنجي گهر آيو هو، اُنهيءَ کان پوءِ مان يڪدم ڪلڪتو ڇڏي هيڏانهن گهمڻ هليو آيو هوس. وري نه هو مون سان

گڏيو ئي ڪولهي .“

ونود ني: ”پلا، اُنهيءَ کان اڳ، ٻئي ڪنهن ڏينهن ئي توهان منهنجي چٺي پڙهي جواب ڏيڻ کان سواءِ ئي موٽائي موڪلي هئي ڇا؟“

ٻهاري: ”نه، اِئين نه ڪڏهن ڪونه ٿيو آهي.“

ونود نيءَ جا طاق ئي لڳي ويا. هوءَ ٿپرس ۾ ٻڏجي ڪجهه وقت مانڪ ڪري ويٺي رهي. پوءِ هڪڙو ڊگهو ساهه کڻي چيائين: ”هاڻي مون سمجهيو. هاڻي مان پنهنجي سموري حقيقت توهان جي اڳيان ٿي رکان. جيڪڏهن وشواس ڪندا ته مان پنهنجو سوڀاڳيه سمجهنديس، نه ڪندا ته توهانکي ڪو ڏوهه نه ڏينديس. - ڇو ته مونتي وشواس اچڻ ذرا مشڪل آهي.“

ٻهاريءَ جي دل اُنهيءَ وچ ۾ قياس وچان پگهرجي چڪي هئي. هو اُنهيءَ شرڌا جي بار کان نميل ونود نيءَ جي صدق ۽ نمرتا سان کيل سچيءَ پوڄا جو ڪنهن به طرح نراڌر ڪري نه سگهيو. هن چيو: ”ڀاڀي، هاڻي توکي ڪجهه به چوڻ جي ضرورت نه آهي. مان ته هنجون ڳالهيون ٻڌڻ کان سواءِ ئي توتي اعتبار تو ڪريان. مان توکان نفرت ڪري نٿو سگهان. هاڻي تون وڌيڪ هڪ لفظ به نه ڪڇ.“

ايترو ٻڌندي ئي پڳتيءَ وچان ونود نيءَ جي ليٽڻ مان نير وهڻ لڳو. هن ٻهاريءَ جي پيرن جي رج کڻي متي سان لڳائي پوءِ چيائين: ”مان توهانکي سينهي ڳالهيون ٻڌائڻ کان سواءِ پوساڻجي مرنديس؛ ٿهنڪري توهين ذرا ڌيرج ڌاري منهنجون ڳالهيون ٻڌو. توهان مونکي جيڪو حڪم ڏنو هو، سو مون پنهنجي سر ۽ اکين تي رکيو هو. جيتوڻيڪ توهان مونکي ڪا هڪ چٺي به ڪانه لکي ٿڌهن بہ مان پنهنجي

ڳوٺ وارن جي سدا ۽ ٿوڪون سهندي ڳوٺ ۾ ٿي پنهنجي حياتي گذاري ڇڏيان ها. توهان جي پريم بدلي، توهان جي سزا ٿي سهان ها- پر وڏاتا کي اِئين منظور نه هو. مون جنهن پاپ کي جاڳايو هو، تنهن مونکي اُنهيءَ نرواس ۾ به رهڻ نه ڏنو. مهيندر ڳوٺ ۾ منهنجي گهر جي در تي اَچي سيٽي اَڳيان مونکي ڏنو ڪيو. پوءِ منهنجي لاءِ ڳوٺ ۾ رهڻ مشڪل بڻجي ويو. مون توهان کان پيهر حڪم وٺڻ لاءِ توهانکي ڏايو ڳوليو، پر مان ڪنهن به طرح توهان کي گڏجي نه سگهيس. مهيندر توهان جي پرپٺ توهان جي گهر ويجهي، منهنجي لکيل چٺي موٽائي آڻي منهنجي منهن تي هڻي مونکي دڪو ڏنو. مون سمجهيو ته توهان مونکي صفا تياڳي ڇڏيو آهي. اُنهيءَ بعد مان صفا برباد ٿي سگهيس ٿي پر خبر ناهي توهان ۾ ڪهڙو گڻ آهي جو توهان دور رهندي به، منهنجي رکيا ڪئي. مون توهان کي پنهنجي جگر ۾ جاءِ ڏني آهي. اُنهيءَ ڪري مان پوتر بڻجي رهي سگهي آهيان. توهان هڪڙي ڏينهن مونکي پاڻ کان دور ڪري، مونکي جيڪا پنهنجي پڇاڻ ڏني آهي، توهان جي اُهائي سخت پڇاڻ، سخت سون، سخت مٽيءَ جيان منهنجي من ۾ موجود آهي. اُنهيءَ مونکي اَملهه بڻائي ڇڏيو آهي. ديو، اَڄ مان توهان جا چرڻ ڇهي ٿي چوان ته منهنجو اُهو ملهه ناس نه ٿيو آهي."

ڀهاري ماٺ ڪري ويٺو رهيو. ولودنيءَ به وڌيڪ ڪجهه ڪونه ڪڇيو.

ٽه پهريءَ جو سوجهرو آهستي آهستي ڦٽو پوندو ٿي ويو. اينتري ۾ مهيندر، ولودنيءَ جي ڪمري جي در وٽ اَچي، ڀهاريءَ کي اندر ويٺل ڏسي واٺڙو ٿي ويو. هونءَ جو هنجي من ۾ ولودنيءَ کان دور رهڻ جي اُداسي پيدا ٿي وئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿي، سا ابرڪا جي هار ڪان دور ٿيڻ لڳي. ولود ليءَ کي بهاريءَ جي پيرن وينل ڏسي ڏڪاريل مهيندر جي مغروريءَ کي زبردست ڌڪ لڳو. هنڪي اُنهيءَ ۾ ذرو به شڪ نه رهيو ته ولود ليءَ سان بهاريءَ جي اها گڏجاڻي سندن وچ ۾ هلندڙ لڪپڙهه جو ئي نتيجو آهي. بهاريءَ هيل تائين هنکي منهن نٿي ڏنو، پر هاڻي جڏهن هن پاڻيهي اچي پاڻ سونپيو آهي تڏهن ولود ني ڪنهن جي جهلئي جهلبي؟ بهاريءَ کي اُتي وينل ڏسي هن دل ۾ سمجهيو ته پاڻ ولود ليءَ کي ڇڏي نه سگهي ٿو پر ٻئي ڪنهن جي همت ۾ ڏيئي اٿو سگهي.

هن نا اُميديءَ مان پوسري سخت ٽوڪ ڀري آواز ۾ ولود ليءَ کي چيو: ”نه چئبو ته هاڻي رنگ پوميءَ مان مهيندر جو پرستان ۽ بهاريءَ جو پرورش ٿيو. نظارو واهه جو سندر آهي. دل ته چوي ٿي ته جيڪر ٿاڙيون وڄائي اُهو سٽڪار ڪجي. اُميد آهي ته اِهو ناٽڪ جو آخرين نظارو هوندو. اُنهيءَ بعد وري پيو ڪو اُهڙو نظارو ڏسڻو نه پوندو.“

ولود ليءَ جو منهن لال ٿي ويو. جڏهن هن کي لاچار ٿي مهيندر جي شرط ونڻي پيئي هئي تڏهن هوءَ اُنهيءَ اپمان جو ڪهڙو جواب ڏئي؟ هن وياڪل نيڻ کڻي رڳو بهاريءَ ڏي نهاريو.

بهاري پلنگ تان اُٿي ڪڙو ٿيو ۽ اڳتي وڌي مهيندر کي چيائين: ”مهيندر تون ڪانئرن جيان ولود ليءَ جو اپمان نه ڪر. جيڪڏهن تنهنجي چڱه مڙسي ٿوڪي نٿي روڪي ته ٿوڪي روڪڻ جو اُڌڪار مونکي آهي؟“

”برابر.“ چئي، مهيندر ڪلڻ لڳو چيائين: ”اينتري ۾ حق جو فيصلو به ٿي ويو! تڏهن اَڄ تنهنجو نئون نالو رکڻ گهرجي، ’ولود بهاري!‘“

بهاريءَ بي عزتيءَ جو پرماڻ وٺندو ڏسي، مهيندر کي هٿ کان جهلي چيو: ”مهيندر ڀاءُ، مون فيصلو ڪيو آهي ته مان ونوديءَ سان شادي ڪريان؛ تنهنڪري توکي هاڻي ونوديءَ نسبت سنڀالي ڳالهائڻ گهرجي.“

ٻڌي، مهيندر حيرانيءَ ۾ اچي ماٺ تي ويو. ونودني به ڇرڪي ويئي. هنجي ڇاتيءَ ۾ رت جي اُٿل پٿل مچي ويئي.

بهاري چوندو هليو: ”توکي هڪڙي ٻي خبر به ٻڌائڻي اَٿم، تنهنجي ماءُ موت جي ڇاپا ۾ بستري تي پيئي آهي. هنجي بچڻ جي ڪا به اُميد ڪانهي. مان اَڄ رات واريءَ گاڏيءَ ۾ ئي ڪلڪتي موٽي ويندس، ونودني به مون سان گڏ ئي هلندي!“

ونودني وري ڇرڪي ويئي، پڇيائين: ”دادي ايتري بيمار آهي؟“

بهاري: ”هنجي بيماري ڇٽڻ جهڙي نه آهي، چئي نٿو سگهجي ته ڪنهن مهل ڇا ٿي وڃي!“

اهو ٻڌي، مهيندر ڪجهه نه ڪڇي، چپ چاپ ڪمري مان ٻاهر نڪري ويو.

ونودنيءَ، بهاريءَ کي چيو: ”توهين منهنجي لاءِ اهو ڇا چئي ويا؟ چرچي ۾ ائين چئي ويا يا ساڃيا ۾؟“

بهاريءَ چيو: ”نه، مون اهو چرچي ۾ نه چيو آهي. ساڃيا ۾ ائين چيو اَٿم. مان سچ پچ توسان شادي ڪرڻ ٿو چاهيان.“

ونودني: ”هن پاپڻ جي اُڌار لاءِ؟“

بهاري: ”نه، ڇو ته مان توکي چاهيان ٿو، تو ۾ شردا اَٿم. تنهن ڪري.“

ونودني: ”ته بس منهنجي لاءِ توهان جو اهوئي وڏو اِنعام آهي. رڳو ايتروئي ته توهان مونکي سويڪار ڪيو. اُنهيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان وڌيڪ مونکي ڪجهه نه گهرجي. جيڪڏهن مونکي اُنهيءَ ڪان وڌيڪ ملندو ته اهو مون وٽ نه رهندو. ڌرم ۽ سماج اهو ڪڏهن به برداشت نه ڪندا."

"ڇو ڪين ڪندا؟" بهاريءَ پڇيو.

ونود ني: "ڇي، ڇي. اِها ڳالهه من ۾ آڻيندي به لڄ ٿي اچي. مان وڌوا آهيان، مان ننديل آهيان. مان توهانکي ساري سماج اڳيان بدنام ڪري نٿي سگهان. ڇي، ڇي. توهين اهڙي ڳالهه وري زبان تي نه آڻجو؟"

بهاري: "نه ڪڏهن تون مونکي تياڳي ڇڏيندينءَ؟"

ونود ني: "مونکي، توهان کي تياڳڻ جو ڪو به اُڌڪار ڪونهي. توهين خبر نه آهي نه ڳجهو ئي ڳجهو ڪيترن ماڻهن جو ڪيڏو ڀلو پيا ڪريو. توهين پنهنجن ست ڪارين مان ڪنهن ست ڪاريه جو بار کڻي منهنجي مٿان ڇڏجو ته مان اهو کڻي باقي توهانجي سيوڪا سمجهي حياتي گهاري ڇڏيندس. پر ڇي، ڇي. توهين وڌوا سان وهانءُ ڪندا! توهان جي اُدارتا اڳيان نه سڀ ڪجهه آسان آهي پر جي مان اهڙو ڪم ڪنديس، توهانکي سماج جي نظر ۾ ڪيرائينديس نه پوءِ مان سڄي حياتيءَ ۾ وري ڪڏهن به ڪنڌ کڻي نه سگهنديس."

بهاري: "پر مان توکي پريم جو ڪريان ٿو؟"

ونود ني: "اُنهيءَ پريم جي اُڌڪار سان مان توهان سان هڪڙي گستاخي ڪنديس." اِئين چوندي چوندي هن ڌرتيءَ تي مٿو ٽيڪي بهاريءَ کي پرڻام ڪيو ۽ سندس پيرن جي آڱرين کي چمي ڏنائين. پوءِ هنجي پيرن وٽ ويهي چوڻ لڳي: "مان توهانکي ٻئي جنم ۾ پائڻ لاءِ تپسيا ڪنديس، هن جنم ۾ مونکي وڌيڪ اُميد ڪانهي، تڪو مان پنهنجو حق ئي ٿي سمجهان. مون توهانکي گهڻو ڏک ڏنو آهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ٻار ٻه گھٽو ڏک ڏنو اٿم. ٻونکي ڪافي سکيا ملي آهي. جيڪڏهن مان اِها سکيا وساريندس ته توهانکي ٻه ڪيرائي ڇڏيندس ۽ ٻار ٻه وڏيڪ ڪرندس. توهين اوُچا آهيو، توهانجي ڪري مان ٻه ڪنڌ ڪٽي سگھي آهيان. مان پنهنجي اُنهيءَ آسري ڪي ڪڏهن ٻه مٽيءَ ۾ ڪين ملائيندس."
ٻهاري گنيبرتا سان مات ڪري ويٺو رهيو."

ونودنيءَ هٿ جوڙي چيو: "ڀل نه ڪريو. مون سان وهانءُ ڪري توهين سکي ٿي نه سگھندا. اُنهيءَ ۾ منهنجو ٻه شان وينڌو ته توهانجو شان ٻه ويندو. توهين سدائين نرليپ رهيا آهيو، خوش رهيا آهيو. هاڻي ٻه توهين اِئين ئي ٻڌيا رهو. مان توهان کان دور رهي، توهان جو سوڀيل ڪاريه ڪندي رهنديس. توهين پرسن رهو. سدا آنند ۾ رهو."

(٥٢)

مهيندر جيئن ماءُ جي ڪمري ۾ گھڙيو ٿي، ليئن آشا لڪڙي ٻاهر اَچي کيس چيو: "مهرباني ڪري توهين هينئر اَندر نه وڃو."

مهيندر پڇيو: "ڇو؟"

آشا چيو: "ڊاڪٽر چتائي ويو آهي ته اَهڙو ڪجھه ٻه ٿيڻ نه گھرجي جيئن ٻيمار جي من کي ڪو اوچتو ڌڌڪو اَچي. خوشيءَ يا رنج جي ڪنهن ٻه قسم جي اوچتي ڌڌڪي اچڻ سان ترت خطرو پيدا ٿي سگھي ٿو."

مهيندر چيو: "مان رڳو هوريان هوريان ڪري سندس مٿن کان وٽي کيس ڏسي ايندس. هنکي ڪا خبر ئي ڪانه پوندي."

آشا آهستي آهستي چيو: "هوءَ ٿوري ئي ڪڙڪي تي ڇرڪي ٿي اُٿي. توهان جي اَندر گھڙندي ئي کيس پتو پئجي ويندو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر: ”ڏاڍهن هاڻي تنهنجي ڪهڙي صلاح آهي؟“

آشا: ”منهنجي صلاح آهي ته ڀيڻ دادا ٻهاري جن
اچي هڪوار ڪيس ڏسي وڃن، پوءِ هنن جيئن صلاح ڏاي
ليئن ڪنداسين.“

هنجي اِئين چوندي ئي ٻهاري به اچي نڪتو. آشا ڪيس
سڏي اچڻ لاءِ ماڻهو موڪليو هو.

ٻهاريءَ چيو: ”تو مونڏي ماڻهو ڇو موڪليو هو؟ امي ته
ٺيڪ آهي نه؟“

ٻهاريءَ کي ڏسي آشا کي ڄڻ سهارو مليو. هن چيو: ”دادا،
توهان جي وڃڻ کان پوءِ امي ڄڻ هيڪاري بي آرام ٿي
پيئي آهي. پهرئين ڏينهن جڏهن هن توهانکي نه ڏٺو، تڏهن
پڇڻ لڳي ته ’دادهن ٻهاري ڪيڏانهن ويو آهي؟‘ مون
ڪيس جواب ڏنو ته ’هو ڪنهن خاص ڪم سان ويا آهن. وري
وسپت ڏينهن موٽي ايندا.‘ تڏهن کان هوءَ رکي رکي ڇرڪ
پيئي پري. وات سان سو ڪجهه ڪونه ٿي ڪڇي پر ڏسجي
ٿو ته اندر ئي اندر ۾ ڪنهنکي پيئي ساري. ڪالهه جيئن
توهان جي تار آئي ليئن مون وڃي ڪيس ٻڌايو ته توهين سڀاڻي
اچي ويندا. هن انهيءَ تي توهان جي روٽيءَ لاءِ خاص
بندوبست رکڻ جي هدايت ڪئي آهي. توهان کي جيڪي
شيون وڻنديون آهن سي سڀ گهرائي رکيون اٿس. سامهين
وراندي ۾ رسوئي ڪرڻ جو بندوبست ڪرايو اٿس، جيئن
پاڻ اندران ڪمري مان ئي سڀ ڪجهه ڏسي سگهي ۽ سڀ
ڪجهه سندس نظرداريءَ هيٺ تيار ٿئي. ڊاڪٽر جي منع جي به
ڪا پرواهه نه ڪيائين. گهڙي ڪن ئي جو مونکي سڏ ڪري
چيائين، ”ڪنوار، اڄ تون رسوئي پنهنجي هٿ سان رڌجانءِ.
مان ٻهاريءَ کي پنهنجي سامهون وهاري کارائينديس.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اِهو ٻڌي ٻهاريءَ جي اکين ۾ ڳوڙها اچي ويا. هن پڇيو: ”پر اميءَ جي طبيعت ڪيئن آهي؟“

آشا چيو: ”هڪوار توهين خود هلي ڪيس ڏسو. اسانکي نه لڳي ٿو نه سندس بيماري وڌندي ٿي وڃي.“

ٻهاري ڪمري اندر لنگهي ويو ۽ مهيندر ٻاهر ويٺو ويٺو عجب کائڻ لڳو. آشا ڪيئن نه اناياس ئي گهر جي مالڪياڻي بڻجي ويئي آهي. هن کيس اندر وڃڻ کان ڪيئن نه سهج سڀاءِ روڪي ٻهاريو! نه سنڪوچ ڪيائين، نه اِيمان ڏيکاريائين. پنهنجي ئي گهر ۾ سندس اثر ڪيترو نه گهٽجي ويو آهي! هو ڏوهيءَ جيان چپ چاپ ٻاهر ويٺو رهيو، ماءُ جي ڪمري ۾ به گهڙي نه سگهيو.

اُنهيءَ کان سواءِ، اِها به هڪ وڏي اچرج جي ڳالهه آهي نه آشا، ٻهاريءَ سان ڪيئن نه سنڪوچ ڳالهائڻ لڳي آهي، سڀڪا صلاح مصلحت هن کان ٿي وٺي، ڄڻ هوئي گهر جو وڏو ۽ سڀني جو هتڪاري آهي. هو گهر ۾ هر هنڌ اچي وڃي سگهي ٿو. سڀڪجهه هنجي چئي موجب ٿئي ٿو. هن اِهو به محسوس ڪيو ته هاڻي گهر ۾ سندس اهو درجو نه رهيو آهي، جيڪو گهر ڇڏڻ کان اڳ هوس.

ٻهاريءَ جي اندر گهڙندي ئي راج لڪشميءَ ٻهاريءَ جي منهن ڏي پنهنجي ٻاجهه ڀري نظر وجهندي چيو: ”ڪيئن، اچي وئين پٽ!“

ٻهاريءَ چيو: ”هائو امي، اچي ويس.“

راج لڪشميءَ پڇيو: ”ڪيئن پٽ، تنهنجو ڪم پورو ٿي ويو؟“ اِئين چئي، هوءَ هڪ ٽڪ هنجي منهن ڏي نهارڻ لڳي.

ٻهاريءَ نُرڙندڙ منهن سان چيو: ”هائو امي، منهنجو ڪم پورو ٿي ويو. هاڻي مونکي ڪوبه فڪر ڪونهي.“ اِئين

چئي ھن ھڪوار ٻاھر نھاريو.

راڄ لڪشميءَ چيو: ”اڄ منھنجي نونھن راڻي، تنھنجي لاءِ پنھنجن ھٿن سان روٽي ڪندي. مان ھتان سمھي پئي ڪيس ڏسيندي وينديس. ڊاڪٽر جھلي ٿو، پر ھاڻي جھل پل ڇاجي لاءِ پٽ! مان ڇا ھڪوار دل ڀري توھانکي پنھنجي سامھون وھاري کارائي به نه وڃان؟“

بھاريءَ چيو: ”مونکي اُنھيءَ ۾ ڊاڪٽر جي منع ڪرڻ جو نه ڪو به ڪارڻ ڏسڻ ۾ ڪونه ٿو اچي. امي تون نه ڏسيندي ويندينءَ ته ڪم ڪيئن ھلندو؟ اسانکي ٻالپڻي کان ئي تنھنجي ھٿ جي روٽي ياد پيل آھي. مھين ياڻوءَ جي لـ پڇم جي دال روٽي کائي دل نٿي ڪٿي ٿي ڀيٽي ھوندي. اڄ تنھنجي نونھن راڻيءَ جي ھٿ جو مٺيءَ جو شروو کائي ھنجي ڪايا پلٽجي ويندي. اڄ اسين ٻئي ڀائر نندي ھوندي جيان ھوڏ لڳائي کائينداسين. ڏسون ته اڄ تنھنجي نونھن راڻي اَسانکي ڪيسيتائين ٿي کارائي؟“

جيتوڻيڪ راڄ لڪشمي سمجھي وئي ھئي ته بھاري، مھيندر کي پاڻ سان وٺي آيو آھي تڏھن به ھنجو ناٿو پڌندي ئي ڪن پل لاءِ ھنجي دل جي ڌڙڪڻ وڌي وئي ۽ ساھ کڻڻ ۾ تڪليف ٿيڻ لڳيس.

جڏھن ھنجي تڪليف ڪجھه ڍري ٿي تڏھن بھاريءَ چيو: ”پڇم جو سير ڪري مھين دا جي صحت نه ڪجھه سڌري آھي پر مسافريءَ جي ڪري اَڄ ھن جي منھن تي ڪجھه ٿڪ ضرور ڏسجي ٿو. ھنجي وھنجي سھنجي کائڻ پيئڻ کان پوءِ سڀ ڪجھه ٺيڪ ٿي ويندو.“

راڄ لڪشميءَ تڏھن به مھيندر نسبت ڪجھه نه ڪڇيو. تڏھن بھاريءَ وري چيو: ”مھين دا ٻاھر ويٺو آھي. توھان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي سڏڻ ڪالسواءِ هنڪي اندر ايندي شرم ٿو ٿئي."

راج لڪشميءَ وات مان ڪجهه نه ڪڇيو، دروازي طرف نهارڻ لڳي. هنجي ٻاهر نهاريندي ئي، ٻاهريءَ سڏ ڪيو: "مهين دا، اندر اچو."

مهيندر آهستي آهستي اندر آيو. راج لڪشميءَ اُنهيءَ ڊپ کان ته متان اوچتو سندس دل جو ڌڙڪڻ بند نه ٿي وڃي. هڪدم مهيندر جي منهن ڏي نهاري نه سگهي. اڌورا نيڻ نمائي مهيندر ڏي نهارڻ لڳي. مهيندر، ماءُ جي بستري ڏانهن نهاريندي ئي ڏڪي ويو. ڄڻ ڪنهن ڪيس زور سان چماٽ وهائي ڪڍي.

مهيندر، ماءُ جي پيرن تي هٿ رکي ۽ هٿن متان ڪنڌ رکي پئجي رهيو. دل جي زوردار ڌڙڪڻ سان راج لڪشميءَ جو سارو سرير ڏڪي ويو. ٿورو رکي اڻپورٽا چيو: "دادي، توهين مهين کي اُٿڻ لاءِ چئو، نه ته هو اُٿندوئي ڪونه."

راج لڪشميءَ مشڪل سان ڏڪندي چيو: "مهين، ٻچا اُٿ."

گهڻن ڏينهن کانپوءِ مهيندر جو ٻالوڙندي ئي هنجي اکين مان جهر جهر ڳوڙها ڇهڻ لڳا. اندر جي روڄ ٻاهر نڪري هنجي دل جي درد کي ڪجهه هلڪو ڪيو.

تڏهن مهيندر ڪنڌ مٿي ڪيو ۽ سرڪي ماءُ جي مٿن وٽ اچي پٽ تي گوڏا کوڙي ڇاتي پلنگ جي ٻانهينءَ تي رکي ماءُ جي پرسان ٿي وينو. راج لڪشميءَ مشڪل سان پاسو ورائي ٻنهي هٿن سان مهيندر جو مٿو پاڻ ڏانهن سيري سندس مٿو سنگهيو ۽ هنکي لرڙ تي چمي ڏني.

مهيندر گد گد ڪنٺ سان چيو: "امي، مون توکي گهڻو ڏک ڏنو آهي. مونکي معاف ڪر."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دل جي ڌڪ ڌڪ شانت ٿيڻ تي راج لڪشميءَ چيو: ”تون ائين نه چؤ. توکي معاف ڪرڻ کان سواءِ ڇا مان رهي سگهان ٿي! — ڪنوار، او ڪنوار، ڪيڏانهن ويئينءَ؟“

آشا پير واري ڪمري ۾ سس لاءِ ڪِريءَ جو ڪاڙهو پٽي تيار ڪيو. انپورنا وڃي کيس ڪوٺي آئي. تڏهن راج لڪشميءَ پٽ کي پٽ تان اُٿي پلنگ تي وهڻ لاءِ اِشارو ڪيو؛ نونهن کي هن جي پرسان وهڻ لاءِ چاهه ڏيکاريندي چيو: ”ڪنوار، تون هتي ويهه. اڄ مان توهان ٻنهي کي گڏ وهاري ڏسنديس. ائين ڏسي منهنجو سمورو ڏک دور ٿي ويندو. ڌيءُ، هاڻي تون مون کان لڄ نه ڪر؛ پنهنجي من ۾ مهڻن لئي به ڪنهن قسم جو رنج نه ڪري هڪوار هتي ويهه. اڄ مونکي پنهنجون اکيون ٺارڻ ڏي، ڌيءُ!“

آشا لڄ کان منهن ڍڪي ڏڪندڙ دل سان آهستي آهستي مهيندر جي پاسي ۾ وڃي ويٺي. تڏهن راج لڪشمي هنجو ساڄو هٿ کڻي مهيندر جي هٿ تي رکندي چيو: ”مان پنهنجي هن راڻي نونهن جي ٻانهن تنهنجي هٿ ۾ سونپي ٿي وڃان. منهنجي هڪڙي ڳالهه ياد رکجانءِ ته هن جهڙي لڪشميءَ توکي ٻئي ڪنهن به هنڌ ملي نه سگهندي. وچين ڪنوار اَچ، تون به هنن کي هڪوار آسيس ڪر، شل تنهنجي پڄ سان هنن جو ڪلياڻ ٿئي!“

انپورنا جي اکين سامهون بيهندي ئي گهوٽ ڪنوار ٻنهي ڄڻن ڳوڙهن ڀريل نيڻن سان نمي هنن کي پرڻام ڪيو؛ سندس چرڻ رج کڻي مٿي سان لڳائي.

انپورنا ٻنهي جو گڏيل هٿ کڻي چمندي چيو: ”شل، ڀڳوان توهان جو ڪلياڻ ڪري.“

راج لڪشميءَ چيو: ”ڀاري اَڄ پٽ، تون به مهين کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

معاف ڪر.“

ڀهاريءَ جي اُتي مهيندر اچيان پيهندي ئي، مهيندر يڪدم اُتي ڀهاريءَ کي زور سان ڇڪي ڪٺي ڇاتيءَ لاتو.

راج لڪشميءَ چيو: ”مهين، مان توکي اِهائي آسيس ٿي ڪريان ته ڀهاري جيئن ٻالپڻي کان تنهنجو سنگتي ٿي رهيو آهي تيئن هميشه تنهنجو سنگتي ٿي رهي. تنهنجي اُنهيءَ ڪان وڏيڪ ٻي ڪا خوش نصيبي ٿي نه سگهندي.“

ايترو چئي راج لڪشمي تمام گهڻي ٿڪ ڪان هڪدم سانت ٿي ويئي. ڀهاريءَ اِهو ڏسي هڪڙي طاقت ڏيندڙ دوا ڪٺي سندس وات وٽ آندي ته راج لڪشميءَ سندس هٿ هٽائي پاسي ڪندي چيو: ”پٽ، هاڻي دوا ڪائي ڇا ڪنديس. هاڻي مونکي پڳوان جو سمرڻ ڪرڻ ڏيو. هوئي مونکي سنسار جي سموري ساڙ کان ٻچڻ جي آخرين دوا ڏيندو. مهين، هاڻي توهين وڃي ٿورو آرام ڪريو. ڪنوار، تون اُتي رسوئي ڇاڙهه.“

سانجهيءَ جو ڀهاري ۽ مهيندر گڏجي راج لڪشميءَ جي پلنگ پرسان روئي ڪانڻ وينا. راج لڪشمي روئي پروسڻ جو بار آشا مٿان رکيو هو. اُها روئي پروسڻ لڳي.

مهيندر جي ڇاتي ڏک کان ڦٽي ڏري. هن کان گرهه اُکليوئي نٿي. راج لڪشميءَ کيس وري ٻئي چيو: ”مهين، تون ڪجهه کائين ڇو نه ٿو؟ چڱيءَ طرح کاءُ ته مان ڏسي ٺران!“

ڀهاريءَ چيو: ”اُمي، خبر نه اٿيئي ته مهين دا جو هميشه اِهوئي حال آهي. هو ڪجهه کائي ئي نه سگهندو آهي. ڀاڀي، اِها ترڪل پاڃي ته ٻي به ڪجهه ڏي، ڏاڍي سٺي ٺهي آهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڄ لڪشميءَ خوش ٿي مشڪندي چيو: ”ڪنوار، مون توکي چيو هو نه ته، ڀاريءَ کي ڀڳل پاڇي ڏاڍي وڻندي آهي. ڪنوار، ايتريءَ مان هنجو پيٽ ڪٿي ڀربو، ڪجھ ٻي به ڏيس.“

ڀاريءَ چيو: ”اَمي، تنهنجي نونهن ڏاڍي ڪنجوس ٿي ڏسجي. ڪجھ ڏيڻ مهل ته ڄڻ هنجو هٿ ئي نٿو وري.“

راڄ لڪشميءَ کلندي چيو: ”ڏس ته ڪنوار، ڀاري تنهنجو ئي نمڪ کائي، توکي ئي پيو نندي.“

انهيءَ تي آشا مشڪندي، گھڻي ئي پاڇي کڻي ڀاريءَ جي ٿالهيءَ ۾ وڌي. انهيءَ تي ڀاري چوڻ لڳو: ”اوهه، اَفسوس! پاڻ‌جي تو ته پاپي مونکي رڳي پاڇي کارائي ئي منهنجو پيٽ ڀريندي، باقي سڀ سنيون سنيون شيون، مهين دا جي پاتل ۾ پونديون.“

آشا چپن ۾ ڀڻ ڀڻ ڪئي: ”پلا نندڪ جو وات به ڪڏهن بند ٿيڻ جو آهي.“

ڀاريءَ منيءَ ٻاٻوهه مان وراڻيو: ”منائي کارائي آزمائي ڏس ته بند ٿئي ٿو يا نه؟“

ٻئي دوست روٽي کائي چڪا ته راڄ لڪشميءَ جي دل کي ڏاڍو سنتوش آيو. هن نونهن کي چيو: ”ڪنوار، هاڻي تون به سيگهه ۾ کائي ٻي وٺ.“

جڏهن آشا، راڄ لڪشميءَ جي آگيا سان روٽي کائڻ هلي وئي، تڏهن هن مهيندر کي چيو: ”پٽ، تون وڃي آرام ڪر.“

مهيندر چيو: ”اَمي، ايترو سوير ئي وڃي سمهان؟“

مهيندر دل ۾ سٽيو هو ته هو رات جو جاڳي ماءُ جي شيوا ڪندو. پر راڄ لڪشميءَ کيس ائين ڪرڻ نه ڏنو. هن چيو: ”مهين، توکي مسافريءَ جو ٿڪ هوندو، تون وڃي آرام ڪر.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آشا ڪائي ٻي جيئن وچئو ڪٽي سس جي مٿن ڪان ٿي ويئي، ليڪن هن آهستي ڪيس چيو: ”ڪنوار، تون وڃي ڏسي ته اڄ ته مهيندر جو هٿڙ چڱيءَ طرح پيو آهي يا نه، — هو اڪيلو هوندو.“

آشا شرم ۾ ٻڏي ڪنهن طرح ڪمري مان ٻاهر نڪري مٿي هلي ويئي. باقي راج لڪشميءَ وٽ وڃي رهيا اَنپورڻا ۽ بهاري.

راج لڪشميءَ بهاريءَ کان پڇيو: ”پٽ بهاري، توکان هڪڙي ڳالهه ٿي پڇان. تون ٻڌائي سگهندين ته ونود نيءَ جو ڇا ٿيو؟ هوءَ هاڻي ڪٿي آهي؟“

بهاريءَ ورائيو: ”هوءَ هن وقت ڪلڪتي ۾ ئي آهي.“

راج لڪشميءَ اکين جي اِشاري سان بهاريءَ کان سوال ڪيو. بهارِي اُهو اِشارو سمجهي ويو. هن جواب ڏنو: ”اَمي، تون هاڻي هنجو ڪو فڪر نه ڪر.“

راج لڪشميءَ چيو: ”بهارِي، هن مونکي ڏاڍو ڏکويو آهي، پر تڏهن هوندي به هن جي لاءِ منهنجي دل ۾ پيار آهي.“

بهاريءَ چيو: ”اَمي، هن جي دل ۾ تنهنجي لاءِ ڏاڍ پيار آهي.“

راج لڪشميءَ چيو: ”مونکي به ائين ئي لڳي. چڱائي مٺائي سڀ ۾ پيئي آهي پر هوءَ مونکي چاهيندي ضرور هئي. ڍونگ ڪري ڪو اُهڙي سيوا ڪري نٿو سگهي.“

بهاريءَ چيو: ”هوءَ هاڻي به تنهنجي سيوا ڪرڻ لاءِ پيئي تڙڦي.“

راج لڪشميءَ هڪڙو ڊگهو ساهه کڻي چيو: ”بهاري، مهيندر جن ته هاڻي سمهڻ هليا ويا آهن، — هنڪي رات جو هتي آڻڻ ۾ ڪهڙو هرج آهي؟“

بهاريءَ چيو: ”اَمي، هوءَ ته ٻاهرئين ڪمري ۾ ئي لڪي

ويٺي آهي، مون کيس گهڻو ئي سمجهايو پر هن اُڄ سڄو ڏينهن جل به نه پيتو آهي. هن پرڻ ڪيو آهي ته جيسيتائين تون کيس سڏائي معافي نه ڏيندينءَ تيسيتائين هوءَ اَن جل ڪجهه به نه ڇهندي."

راج لڪشميءَ جو سڪ ڦٽي پيو، چيائين: "سڄو ڏينهن بکي رهي آهي! تو مون کي هيل تائين ٻڌايو ڇو نه؟ هاڻي وڃ، جلدي وڃي کيس وٺي آءُ."

ونودني آهستي آهستي ڪمري ۾ گهڙي. هن کي ڏسي راج لڪشمي چوڻ لڳي: "ڇي، ڇي. ڪنوار، تو اهو ڇا ڪيو آهي! سڄو ڏينهن لنگهڻ ڪيو اٿيئي! وڃ وڃي ٻهرين کائي پي آءُ ته پوءِ توسان ڳالهيون ڪريون."

ونودنيءَ، راج لڪشميءَ جي چرڻ رج ڪڍي مٿي سان لائي، پوءِ چيائين، "ٻئي، ٻهرين تون مون پاڻ کي معاف ڪر ته مان پوءِ کائيندس."

راج لڪشميءَ چيو: "معاف ڪيم ڌيءُ، معاف ڪيم. هاڻي منهنجي ڪنهن تي رنجش ڪانهي." پوءِ وري ونودنيءَ کي ساڄي هٿ کان وٺي چيائين: "ڪنوار، منهنجي توکي آسيس آهي ته توکان ڪنهنجي به برائي نه ٿئي؛ تون بـه سدائين سکي رهين."

ونودنيءَ چيو: "ٻئي، توهانجي آسيس ڪوڙي نه ٿيندي. مان توهانجا پير ڇهي ٿي چوان تـه مون کان هاڻي سنسار ۾ ڪنهنجي به اَڻ ڀلائي نه ٿيندي."

ونودني پوءِ اَنپورڻا کي پيري پئي روٽي کـائڻ هلي وئي. جڏهن کائي پي موٽي تـڏهن راج لڪشميءَ کانئس پڇيو: "ڪنوار تون هاڻي وڃين ٿي؟"

ونودنيءَ چيو: "ٻئي مان توهانجي سيوا ڪرڻ ٿي چاهيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ايشور ساکي آهي، تون مون مان ڪنهن اُڻ پلائيءَ جو انديشو نہ ڪر."

راڄ لڪشمي، ڀاريءَ جي منهن ڏي نهارڻ لڳي.

ڀاريءَ ڪجهہ ويچار ڪري چيو: "اَمي، تون هنکي پاڻ وٽ رهاءِ. هاڻي هن جي رهائڻ مان ڪنهن بہ هرج جو امڪان ڪونهي."

رات جو ڀاريءَ، ونود نيءَ ۽ اَنپورڻا ٽنهي گڏجي راڄ لڪشميءَ جي سيوا ڪئي.

هوڏانهن آشا اِنهيءَ شرم کان تہ پاڻ سڄيءَ رات ۾ سس وٽ وڃي نہ سگهي آهي، پرهہ ڦٽيءَ جو ئي اُٿي ڪڙي ٿي ۽ مهيندر کي سمهيل ئي ڇڏي، جهٽ پٽ هٿ منهن ڌوئي، ڪپڙا بدلائي هيٺ لهي آئي. اُنهيءَ مهل اڃا ڪجهہ ڪجهہ انڌيرو هو. هن راڄ لڪشميءَ جي ڪمري جي در پرسان ايندي ئي جيڪي ڏٺو، انهن سندس طاق لڳائي ڇڏيا. هوءَ سوچڻ لڳي، اهو ڇا، مان ڪو سپنو تہ ڪونہ ٿي ڏسان؟

ونود نيءَ اِسپرٽ واري چلهہ ٻاري پاڻي پئي گرم ڪيو. ڀاري رات جو سمهي نہ سگهيو هو، اُنهيءَ لاءِ چانهہ ٺاهڻي هئي.

آشا کي ڏسندي ئي ونود ني اُٿي ڪڙي ٿي. چيائين: "ڀيڻ، اَڄ مان پنهنجا سڀيئي اَپراڌ کڻي تنهنجي شرڻ ۾ آئي آهيان. ٻيو ڪو بہ مونکي هتان ڪڍي نٿو سگهي، پر جيڪڏهن تون چوندينءَ تہ هتان نڪري وڃ تہ مونکي اُنهيءَ ئي دم هتان نڪري وڃڻو پوندو."

آشا هنکي تهہ طلب ڪو جواب ڏيئي نہ سگهي. هن جي من ڇا ٿي چيو سو بہ هوءَ سمجهي نہ سگهي. هوءَ وائڙي ٿي ماٺ ڪري بيٺي رهي.

ونود نيءَ چيو: "تون مونکي ڪڏهن بہ معاف ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ سگھنديءَ. اُنهيءَ لاءِ ڪوشش بہ نہ ڪج. پر هاڻي مونکان ڪو ڊپ نہ ڪجانءِ. جيترا ڏينهن ٻئيءَ جي سيوا ڪاريہ جي ضرورت آهي، اوترا ڏينهن تون مونکي ڪم ڪرڻ جي اجازت ڏي. پوءِ مان پاڻيهي هلي ويندس.“

گذريل صبوح جو جڏهن راج لڪشميءَ آشا جو هٿ وٺي مهيندر جي هٿ ۾ ڏنو هو، تڏهن آشا سمورو شيڪو ڇڏي پاڻکي پوريءَ طرح مهيندر جي هٿ ۾ سونپي ڏنو هو پر ٻئي صبوح جو ئي ونوديءَ کي اڳيان ڏسي هن جي نئل پريم جو ساڳ سالت تي نہ سگهيو. هنجي من ۾ وري وري اُنهيءَ خيال جون لهرون پئي اُٿيون تہ مهيندر هنکي ڪڏهن پيار ڪيو هو، تي سگهي ٿو تہ هو اڃا بہ ڪيس پيار ڪندو هجي. توري ديرکان پوءِ هنجي اک کلندي، هو وري ونوديءَ کي ڏسندو. خبر نہ آهي تہ هو ڪيس ڪهڙيءَ نظر سان ڏسندو هن، رات پنهنجي گهر کي ڪنهن بہ ڪندي کان خالي ڏنو هو پر پرڀات جو اُٿندي ئي ڏٺائين تہ ڪنڊن جو وڻ اڃا سندس گهر جي اڱڻ ۾ موجود آهي. جڳت ۾ سک جي جاءِ بلڪل سوڙهي تي تئي. اُنکي ڪٿي بہ صفا نروگهن کي نتو سگهجي.

آشا ٻُوريءَ دل سان سس جي ڪمري ۾ گهڙي ۽ نهايت اڇي تيندي ماسيءَ کي چيائين: ”ماسي، تون ساري رات جاڳي آهين، هاڻي وڃي تورو آرام ڪر.“

اُنپورڻا هڪوار چڱيءَ طرح آشا جي منهن ڏي نهاريو ۽ پوءِ سمهڻ نہ وڃي، آشا کي پاڻ سان وٺي پنهنجي ڪمري ۾ هلي ويئي. اُتي وڃي آشا کي چيائين: ”چني جيڪڏهن تون سکي تيڻ تي چاهين تہ گذريءَ کي ياد نہ ڪر. ٻئي کي ڏوهي سمجهڻ ۾ جيترو سک ملي تو، اُنهيءَ کان گهڻو

وڏيڪ ڏک ڏوھہ کي ياد ڪرڻ مان ملي ٿو.“

آشا چيو: ”ماسي، مان من ۾ ڪجھہ بہ سانڍي رکڻ نٿي چاهيان، مان سڀ وساري ڇڏڻ ٿي چاهيان پر حقيقتون وسارڻ جو نٿيون وسرن.“

انپورڻا چيو: ”ڌيءُ، تون سچ ٿي چوين بہ ٿي ڪي اُپديش ڏيڻ يا چوڻ سولو آهي پر پاڻ اُپاءُ ڪرڻ ڏاڍو ڏکيو آهي. تڏهن مان توکي هڪڙو اُپاءُ ٻڌايان ٿي. توکي گهٽ ۾ گهٽ ٻاهران تہ اِئين ڏيکارڻ گهرجي جڻ ڪجھہ ٿيو ئي ڪونهي. پهرين ٻاهران وسارڻ شروع ڪنديئن تہ پوءِ آهستي آهستي اندر مان بہ سڀ وسري ويندو. ڌيءُ، اِهو ياد رکجانءِ تہ جيڪڏهن تون پاڻ ڪجھہ نہ وساريندينءَ تہ اُگلن کي بہ ياد ڏياريندي رهندينءَ! جيڪڏهن تون پنهنجي مرضيءَ سان وساري نہ سگهين تہ مان توکي آگيا ٿي ڪريان تہ تون ونود نيءَ سان اِئين هل جيئن هن ڪڏهن تنهنجي ڪابہ اُڻ پلائي ڪانہ ڪئي آهي ۽ نہ اُنهيءَ مان توکي ڪنهن اُپلائيءَ جو انديشو ٿي آهي.“

آشا سر جهڪائي چيو: ”ماسي، ٻڌاءِ تہ مونکي هاڻي ڇا ڪرڻ گهرجي.“

انپورڻا چيو: ”ونود ني هينئر ٻاهريءَ لاءِ چانھہ پيئي تيار ڪري، تون کير کنڊ ۽ ڪوپ ساسر سڀ کڻي وڃ، ۽ ٻئي ڄڻيون گڏجي وڃي ڪم ڪريو.“

آشا آگيا جي پيروي ڪرڻ لاءِ اُٿڻ لڳي تہ انپورڻا چيس: ”اِهو تہ سولو آهي پر مونکي، توکي هڪڙي ٻي بہ ڳالھہ چوڻي آهي. اِها وڌيڪ ڏکي آهي پر اُنجي پيروي توکي ضرور ڪرڻي پوندي. وچ وچ ۾ ڪڏهن ڪڏهن ونود ني ۽ مهيندر پيا هڪ ٻئي کي ڏسندا، تڏهن تنهنجي

من ۾ کھڙا خيال اُٿندا، سي مان سمجھان ٿي، پر تون اُنهن وقتن تي لکي ڇڏي يا ٽرچي نظر سان ٻه مهيندر يا ونود نيءَ جي پاڻ ڏسڻ جي ڪوشش نه ڪج. ڇاتي ڦاٽندي ٻه توکي اُنهيءَ فيصلي تي مڪم رهڻو پوندو. مهيندر کي اِها خبر پوڻ گهرجي ته تنهنجي من ۾ ڪوبه شڪ ڪونهي، توکي ڪو ڏک ڪونهي. تنهنجي من ۾ ڪوبه خوف خطرو ڪونهي، ڪو فڪر ڪونهي. جيئن ناتي ٽٽڻ کان اڳ هو، هاڻي به برابر اُئين ئي آهي. ناتي ٽٽڻ جو ڪو نشان به ڪونهي. اِئين جيئن مهيندر يا ونود ني پنهي مان ڪوبه تنهنجو منهن ڏسي پاڻکي ڏوهي نه سمجهي. ڇني، اها منهنجي توکي زوردار نصيحت يا اُپديش نه آهي، پر اِها تنهنجي ماسيءَ جي آگيا آهي. جڏهن مان ڪاشيءَ موٽي وڃان تڏهن منهنجي پرپٺ به تون ڪڏهن ڪنهن به وقت منهنجي آگيا نه وسارج."

آشا، کير، کنڊ ۽ ڪوپ سا سريون کڻي وڃي ونود نيءَ وٽ پهتي ۽ چيائين: "پيڻ پاڻي گرم ٿي ويو؟ مون کير آندو آهي."

ونود نيءَ عجب ۾ پئجي آشا جي منهن ڏانهن نهاريو ۽ چيائين: "دادا جن وراندي ۾ وينا آهن، تون کين چانهه موڪل ته مان ليتر بئيءَ جي هٿ منهن ڌوئڻ لاءِ تياري ڪري ڇڏيان. هوءَ هاڻي اُٿڻ ۾ هوندي."

ونود ني پاڻ چانهه کڻي ٻهاريءَ وٽ نه ويئي. ٻهاريءَ هنجو پريم قبولي، هنکي جيڪو حق ڏنو هو، اُنهيءَ حق کي پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم آڻڻ ۾ هنکي شرم پئي ٿيو. اُڏڪار کي پنهنجي مريادا ٽٽي ٿي، اُنهيءَ مريادا جي رکيا ڪرڻ لاءِ، اُڏڪار جي اِستعمال کي حد اندر رکڻ ۾ ئي شان آهي. جيترو ملي سگهي اوتري حاصل ڪرڻ لاءِ هٿ وڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ ڪنگال جو ئي ڪم آهي. پوءِ ڪي گهٽائڻ ۽ حد اندر رکڻ ۾ ئي سمپدا (ملڪيت) جي سچي پچي سونهن ۽ وڏائي آهي. هاڻي جيسيتائين ٻهاري پاڻ هنڪي نه سڏائيندو تيسيتائين هوءَ ڪنهن به ٻهاري پاڻيهي هن وٽ نه ويندي.

اڄا آشا ۽ ونود نيءَ جي وچ ۾ ڳالهيون هليون ئي پئي نه، ته اينتري ۾ مهيندر به اُتي اچي نڪتو. جيتوڻيڪ آشا جي دل اُنهيءَ مهل ڌڪي ويئي، تڏهن به هن پاڻ سنڀالي سياويڪ آواز ۾ مهيندر کي چيو: "توهين وري اهترو سوير ڪيئن اُتي آيا؟ مان اِنهيءَ خوف کان ته متان اُس لڳڻ ڪري توهان جي ننڊ ڦٽي پوي، ڪمري جون در دريون سڀ بند ڪري آئي هيس."

ونود نيءَ جي وڻي ئي آشا کي اُهڙيءَ طرح سهج سياويڪ نموني ڳالهائيندو ڏسي مهيندر جي ڇاتيءَ تان جڻ هڪڙو شاهي پٿر جهڙو ڀاري بار لهي ويو. هن خوش ٿي چيو: "مان اڪ ڪلنڌي ئي اُميءَ کي ڏسڻ لاءِ هليو آيس. ڪيئن اُمي اڄا سمهي پيئي آهي ڇا؟"

آشا چيو: "هائو، اڄا سمهي پيئي آهي. توهين هينئر ونس نه وڃجو. ٻهاري دادا چيو آهي ته اَڄ هنجي طبعيت ڪجهه سڌريل آهي. گهڻن ڏينهن کانپوءِ ڪالهه سڄي رات کيس چڱي ننڊ آئي هئي."

مهيندر بي فڪر ٿي پڇيو: "پلا جيجي ڪٿي آهي؟"

آشا، ماسيءَ جي ڪمري ڏانهن اشارو ڪيو. آشا جي اُنهيءَ ڌريتا ۽ سنيهه کي ڏسي ونود نيءَ کي به عجب لڳو. مهيندر سڌ ڪيو: "جيجي!"

اَنپورڻا پرڀات جو ئي سنان پاڻي ڪري پوڄا تي ويهڻ تي ويئي ته اينتري ۾ مهيندر جو سڏ ٻڌي وراڻيائين: "اچ مهين."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهيندر هنکي پرڻام ڪندي چيو: ”جيجي، ماءُ پاڻي آهيان مونکي توهان وٽ ايندي ٻه اڄ ٿي اچي.“

اَپورڻا چيو: ”ڇي، ڇي. پٽ، اُهڙيون ڳالهيون واٽ تي نه آڻبيون آهن. ٻار ڏوڙ ۾ کيڏندا آهن ۽ ڏوڙ پريائي اچي ماءُ جي گود ۾ وهندا آهن!“

”پر منهنجي اِها ڏوڙ ڪنهن به طرح چنڊ جي نٿي سگهي.“ مهيندر ورائيو.

اَپورڻا چيو: ٻن ٽن ڏينهن چنڊڻ سان ٿي لهي ويندي، لال! اِهو هڪ ڪري نه چڱو ٿي ٿيو. توکي پنهنجي ڇڳائيءَ تي اَهنڪار هو. توکي پاڻ تي حد کان وڌيڪ وشواس هو.- پاپ جي طوفان رڳو تنهنجي اُنهيءَ گيرب کي ڀڳو آهي ٻيو ڪو نقصان ڪونه ڪيو اٿس.“

مهيندر چيو: ”جيجي، هاڻي ماءُ توکي اصل نه ڇڏيندس، تنهنجي وڃڻ ڪري ئي منهنجي اهڙي درگتي ٿي آهي.“

اَپورڻا چيو: ”ماءُ هتي رهي جنهن درگتيءَ کي روڪي سگهان ها، اُها درگتي هڪوار ٿي ويئي نه چڱو ٿيو. هاڻي توکي منهنجي ڪابه ضرورت نه پوندي.“

اينتري پردي پاهران سڏ ٿيو: ”جيجي پوڄا پرويتي آهين ڇا؟“

اَپورنا چيو: ”نه، تون پلي اَندر آءُ.“

بهاري اَندر لنگهي ويو. مهيندر کي اينترو سويل اَتي آئي اچي ويٺل ڏسي، هن عجب مان چيو: ”مهين دا، اڄ شايد تو پنهنجي حياتيءَ ۾ پهريون ئي پيرو سج اُپرندو ڏٺو آهي؟“

مهيندر چيو: ”هائو، بهاري اڄ منهنجي حياتيءَ ۾ هيءُ پهريون ئي سورج اُپريو آهي. جيجي، پاڻ جي تو نه بهاريءَ کي توسان ڪا صلاح مصلحت ڪرڻي آهي، تنهنڪري ماءُ

هلان ٿو."

ٻهاريءَ کي ڳالهه اچي وئي، چيائين: "مهين، فڪر نه ڪر، توکي ڀي ڪٿي نه کابينيٽ جو وزير ٺاهيون. مون توکان ته ڪڏهن ڪجهه لڪايو ڪونهي. جيڪڏهن توکي اعتراض نه هجي ته اڄ به ڪجهه نه لڪائيندس."

مهيندر چيو: "مان اعتراض ونندس! پر البت هاڻي مان توسان هوڏ ڪري نه سگهندس. جيڪڏهن تون مون کان ڪجهه نه لڪائيندين ته منهنجو پاڻ ۾ وري وشواس پيدا ٿيندو."

ڪجهه وقت کان مهيندر اڳيان بنا سنڪوچ ڪا به ڳالهه ڪڍڻ ڏکي ٿي پيئي هئي. ٻهاريءَ جو وات چڻ بند ٿي ويو، تڏهن به هن زور ڪري چيو: "ڪنهن وقت ونود ٿيءَ سان منهنجي شاديءَ جي ڳالهه ڇڙي هئي. مان جنجيءَ وٽ انهيءَ سوال جي صفائي ڪرڻ آيو آهيان."

مهيندر جو منهن نهايت ٿسي ويو. انپورنا حيرانيءَ ۾ پئجي چوڻ لڳي: "ٻهاري، تون اهو ڇا ٿو چوين؟"

مهيندر نهايت زور لڳائي پنهنجي هچڪ دور ڪري چيو: "ٻهاري، هاڻي انهيءَ جي ڪا به ضرورت نه آهي."

انپورنا پڇيو: "انهيءَ ۾ ونود ٿيءَ جو به ڪو حصو آهي؟"

ٻهاريءَ چيو: "ڪجهه به نه."

انپورنا پڇيو: "هوءَ ڇا انهيءَ لاءِ راضي ٿيندي؟"

مهيندر چوڻ لڳو: "جنجي، ونود ٿي ڇو نه راضي ٿيندي. مونکي خبر آهي ته هوءَ دل ئي دل ۾ ٻهاريءَ کي ٻوجيندي رهي آهي. اهڙو سهارو ڇا هوءَ خوشيءَ سان ڇڏي سگهي ٿي؟"

ٻهاريءَ چيو: "مهين دا، مون هن سان شادي ڪرڻ جي ڳالهه ڇوري هئي، پر هن لڄي ٿي انهيءَ کان انڪار ڪيو."

اهو ٻڌي مهيندر ماٺ ٿي ويو.

(٥٣)

تڪليف گهٽجندي وڌندي راڄ لڪشميءَ جا ٻه ٽي ڏينهن لنگهي ويا. هڪڙي ڏينهن پرڀات جو هنجي تڪليف گهٽي قدر گهٽيل ۽ منهن تي سرهائي ڏسڻ ۾ آئي؟ هن اُنهيءَ ڏينهن مهيندر کي سڏائي چيو: ”پٽ، هاڻي مان گهڻن ڏينهن جي مهمان نه آهيان. پر هاڻي مان سک سان مرنديس. هاڻي مونکي ڪوبه ڏک سور ڪونهي. تون جڏهن ننڍو هئين، تڏهن مونکي تنهنجي ڪري ڪيتري نه خوشي ٿيندي هئي. اَڄ منهنجي ڇاتي اهڙيءَ ئي خوشيءَ سان ڀرجي وئي آهي. تون منهنجي پيٽ جو پٽ آهين. منهنجي دل جي دولت آهين. مان تنهنجون سڀ بلائون پاڻ سان کڻي ٿي وڃان. اِهو منهنجي لاءِ سڀ کان وڏو سک آهي.“ اِئين چئي هوءَ مهيندر جي منهن ۽ سر تي هٿ ڦيرڻ لڳي. مهيندر جو روئڻ روڪئي نه رڪيو.

راڄ لڪشميءَ چيو: ”پٽ، روءُ نه. لڪشميءَ جهڙي ڪنوار تنهنجي گهر ۾ آهي. تون منهنجون ڪنجون ڪنوار کي ڏجانءِ. مون تنهنجي لاءِ سڀڪجهه ساري سنڀالي رکيو آهي. تنهنجي گهر ۾ ڪنهن به قسم جي ڪمي ڪانه رهندي. مان توکي هڪڙي ٻي به ڳالهه چوان ٿي، پٽ! تون اها ڳالهه منهنجي مرڻ کان اڳ ڪنهن کي به نه ٻڌائجانءِ. منهنجي پيتيءَ ۾ ٻن هزارن رپين جا نوٽ ڌار ٿيا رکيا اٿيئي. اُهي مان ونودنيءَ کي ڏيئي ٿي وڃان. هوءَ وڌوا آهي. اُڪيلي آهي. اُنهن رپين جي وياج مان هنجو گذر ٿي ويندو. پر تون هنکي پنهنجي گهر ۾ نه رهائجانءِ. منهنجي طرفان توکي اِها بندش آهي.“

اُنهيءَ بعد هن وري ٻهاريءَ کي سڏائي چيو: ”پٽ بهاري، ڪالهه مهيندر ڳالهه تي ڪئي نه تو سفيد پوش غريبن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي دوا درمل لاءِ هڪڙو باغيچو ڏنو آهي. شل ڀڳوان لوڪي وڏي آورجا ڏئي جو غريبن جي سيوا ڪندو رهين. منهنجي ٻرڻي ليءِ منهنجي سهري مولڪي هڪڙو ڳوٺ ڏاجي ۾ ڏنو هو. اهو ڳوٺ مان لوڪي ڏيئي ٿي وڃان. تون اهو غريبن جي سيوا ۾ لڳائجانءِ، جيئن منهنجي سهري کي اُن جو ڀيج ملي."

(٥٤)

راج لڪشميءَ جي موت کان پوءِ شراڌ گذرڻ بعد مهيندر ڀاريءَ کي چيو: "ڀاءُ ڀاري، مان ڊاڪٽري ڄاڻان. تو جيڪو سيوا ڪارڄ شروع ڪيو آهي، مولڪي به ڪٽي اُهيءَ ۾ شريڪ ڪر. چني به هاڻي چڱي چتر استري ٿيڻي وئي آهي. اها به منهنجي اُهيءَ ڪارڄ ۾ چڱي سهائتا ڪري سگهندي. اسين سڀ گڏجي اُتي رهنداسين."

ڀاريءَ چيو: "مهين دا، تون چڱيءَ طرح سوچي ويچاري پڪ ڪر. اهو ڪم ڇا لوڪي هميشه چڱو لڳندو؟ اُنهن نه لڳي جو ويراڳ جي وقتي وهڪ ۾ ڪو دائمي ٻار مٿان کڻي وٺهين."

مهيندر چيو: "ڀاري تون نه ويچاري ڏس. مون هيل تائين پنهنجي جيون کي جيئن ڏٺو آهي، اهو هاڻي مون کان آلس ۾ نه گذاريو نه پڄندو. جيڪڏهن مون اُنکي ڪنهن ڪار ۾ نه لڳايو ته اهو ڪنهن ڏينهن مولکي ئي ڇڪي ڪنائيءَ جي کڏ ۾ ڪيرائي ڇڏيندو. لوڪي، مولڪي پنهنجي ڪم ۾ لڳائڻو ئي پوندو."

آخر اهوئي فيصلو بحال رهيو.

هيڏانهن اَپورٽا جي ڪاشيءَ وڃڻ جو ڏينهن ويجهو پوندو ٿي ويو. اَپورٽا ۽ ڀاريءَ سالٽيڪي لموئي ڏکاريءَ دل سان گذريل ڏينهن جون ڳالهيون ويٺي ڪيون. اهتري ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ونوديءَ دروازي تي اچي پڇيو: "جيجي، مان بہ اندر اچي ويهي سگهان ٿي؟"

انپورڻا چيو: "هائو ڌيءَ، ڀلي اچي ويهہ."

ونوديءَ جي اچي وهڻ کانپوءِ هن سان ٻہ چار ڳالهيون ڪري انپورڻا بستري ڪُٽڻ جي بهاني اٿي ورانڊي ۾ هلي وئي. اهو وجهہ وٺي ونوديءَ ڀاريءَ کان پڇيو: "هاڻي ٻڌايو تہ منهنجي لاءِ توهان جي ڪهڙي آگيا آهي؟"

ڀاريءَ جواب ڏنو: "ٻاٻي، تون ئي ٻڌاءِ تہ تون ڇا ٿي ڪرڻ چاهين؟"

ونوديءَ چيو: "ٻڌو اٿم تہ توهان غريبن جي علاج لاءِ گنگا ڪناري باغيچو ورتو آهي، مان اُتي ئي توهان جو ڪو ڪم ڪرڻ ٿي چاهيان. ٻيو ڪجهہ ڪري نہ سگهنديس تہ روٽي تہ پچائي سگهنديس."

ڀاريءَ چيو: "ٻاٻي، مون ڪافي ويچار ڪري ڏٺو آهي. اسان جي گذريل جيون جي جاريءَ ۾ هڪ ٻئي پٺيان ڪيترين ئي گهٽنائن گهٽجڻ سبب ڪيتري مونجهہ پيدا ٿي وئي آهي. هاڻي ايڪانت ۾ ويهي هڪ هڪ ڪري انهيءَ مونجهہ جي سڀني ڳنڍين کي سلجهائڻ جو وقت آيو آهي. پهرين اڳيون سڀ ڳالهيون ڇنڊي ڇاڻي صفا ڪري ٻاهر ڪڍيون پونديون. هاڻي من جي چاهہ موجب هلي انڪي همٿائڻ جي همت نٿي ٿئي. هاڻي، هيل تائين جيڪي ٿيو آهي، جيڪي سنو اٿون، جيسيتائين انهي دهر انهي سموري چڪر ۽ سموري چرپر کي ٻهڄو ڏيئي ساٿ نہ ڪنداسين، تيسيتائين جيون جي بهتر سماپتيءَ لاءِ تيار ٿي نہ سگهنداسين. جيڪڏهن اسانجو گذريل وقت چڱو گذري ها تہ جيڪر رڳو لهنجي ذريعي ئي منهنجي حياتي مزي سان گذري وڃي ها. پر هاڻي مونکي توکان وانجهڻو ئي پوندو. هاڻي سک جي لاءِ ڪوشش ڪرڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُڇائي آهي. هاڻي رڳو آهستي آهستي ڪري جيون جي نتل ڦتل ڪڙين کي جوڙي ڇڪي هلڻو پوندو.

ايتري ۾ اڀورٽا ٻاهران ٽي موٽي آئي. ونود ٽيءَ هنکي چيو: ”جيجي، هاڻي نه توهانکي اُي مونکي پنهنجن ڇوڪرن ۾ جاءِ ڏيڻي پوندي. توهين مونکي پاڻ سمجهي پاڻ وٽ رهائڻ کان انڪار نه ڪجو.“

اڀورٽا چيو: ”ڏيءَ پلي هل، مون سان ٽي گڏ جي هلي رهه.“

اڀورٽا ۽ ونود ٽيءَ جي ڪاشيءَ وڃڻ واري ڏينهن، موقعو وٺي ٻهاري ايڪانت ۾ ونود ٽيءَ سان گڏيو ۽ کيس چيائين: ”پاپي، مان تنهنجي ڪا نشاني پاڻ وٽ رکڻ ٿو چاهيان.“

ونود ٽيءَ چيو: ”مون وٽ اهڙي شيءِ آهيئي ڪهڙي جا نشانيءَ طور توهانکي ڏيان؟“

ٻهاريءَ لڄ کان هڇڪندي چيو: ”انگريزن ۾ هڪ ڙو رواج آهي ته هو پنهنجن پيارن جي نشانيءَ طور هنن جا ٿورا وار پاڻ وٽ رکندا آهن. جيڪڏهن توکي ....“

ونود ٽيءَ وراڻيو: ”ڇي، ڇي. ڪهڙي نفرت جهڙي ڳالهه ڪئي اٿو؟ توهين منهنجا وار پاڻ وٽ رکي ڇا ڪندا؟ سا ٻه اهڙي اپوتر مثل شيءِ؟ مان نٿي چاهيان ته توهانکي اهڙي اپوتر شيءِ نشانيءَ طور ڏيان. مان اُيا ڳڻ توهان وٽ رهي نٿي سگهان. تنهن جي عيوض مان توهانکي ڪا اهڙي چيز ڏيڻ چاهيان ٿي جا منهنجي بدران توهانجي سيوا ڪاريه جي ڪم اچي. ٻڌايو، توهين اهڙي شيءِ قبول ڪندا؟“

ٻهاريءَ ٺهه پهه وراڻيو: ”هائو، قبول ڪندس.“

اِهو ٻڌندي اُي ونود ٽيءَ پنهنجي ساڙهيءَ جي پلاند مان ٻن هزارن رپين جا نوٽ ڇوڙي ڪڍي ٻهاريءَ جي هٿ ٽي

رکيا. ڀاري گهڙي اڌمي مان يڪ ٽڪ ولوڊليءَ جي منهن ڏي نهاريندو ئي رهجي ويو. ٿورو رکي پوءِ چيائين: ”پلا، مان ڇا توکي ڪجهه ڏيئي ٿو سگهان؟“

ونودليءَ چيو: ”توهان جي نشاني مون وٽ اڳهه ئي موجود آهي. اها منهنجي اُنگ جو آيوشڻ آهي. اها مونکان ڪو کسي به نه سگهندو. مونکي توهانجي ٻيءَ ڪنهن نشانيءَ جي ضرورت ڪانهي. ائين چئي، هن هٿ ڪڍي سندس ڏکي ڏنل پنهنجي هٿ جي زخم وارو نشان کيس ڏيکاريو.

اهو ڏسي ڀاريءَ کي عجب لڳو.

ولوڊليءَ چيو: ”توهان کي شايد خبر نه به هجي پر اها توهان جي تڪي جي ئي نشاني آهي جو توهان مونکي ڏاڪڻ تي ڏنو هو. اها نشاني توهان جي لائق به آهي. اها هاڻي توهين مون کان موٽائي به وٺي نٿا سگهو.“

ماسيءَ جي ايتري سمجهاڻيءَ بعد به آشا ولوڊليءَ ڏانهن پنهنجي من کي صفا رکي نه سگهي. پڇاڙيءَ جو ٻنهي گڏجي راج لڪشميءَ جي سيوا ڪئي هئي. پر آشا جڏهن به ولودنيءَ کي ڏسندي هئي، تڏهن سندس دل ۾ جڻ ڪنڊو پيو چڀندو هو، هن سان سهج سڀاءَ ڳالهائي نه سگهندي هئي. ڪلڻ جي ڪوشش نه هيڪاري دکي ڪندي هئي. سندس من ونودنيءَ طرفان ڪنهن رواجي سيوا قبوليندي به هيو هچڪندو هو. ونودنيءَ جي هٿ جو ٺهيل پان به اڪثر هنکي ماڻهپي جي ناتي قبول ڪرڻو پوندو هو پر اهو ٻئي دم ئي پاسيرو وجهي اڇلائي ڇڏيندي هئي. پر پڇاڙيءَ جي ڏينهن جڏهن ٻنهي جي موڪلائڻ جو وقت آيو، جڏهن ماسيءَ کي گهر مان ٻيهر ٻاهر ويندو ڏسي آشا جي دل ڀرجي آئي تڏهن انهيءَ سان گڏ ونودنيءَ ڏانهن به سندس من ۾ ڪهل اچي وئي. سندس سمورو ويهر وروڌ ڪافور ٿي ويو. دنيا ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙا سخت دل ماڻهو ٿورا ئي ليندا جي چار ڏينهن گڏ گهاريندڙ جي دائمي وڇوڙي وقت به اکيون آلين نه ڪري سگهن. آشا سمجهيو ٿي ته ونود نيءَ مهيندر کي چاهيو ٿي. ڀلا مهيندر کي ڪير نه چاهيندو؟ هنڪي اهو به دل سان لڳو ٿي ته پاڻ مهيندر سان پريم ڪرڻ کان روڪڻ ڪيترو نه ڏکيو آهي. پنهنجي پريم جي اُنهيءَ درد جي محسوسيت سان ئي هنکي ونود نيءَ لاءِ نهايت ديا اچي ويئي. ونود نيءَ، مهيندر کي هميشه لاءِ ڇڏي ٿي ويئي، اهو آشا جي لاءِ اهڙو نه سهڻ جهڙو ڏک هو جو هوءَ پنهنجي وڏي کان وڏي دشمن لاءِ به ڪڏهن چاهي نٿي سگهي. اهي سڀ ڳالهيون سوچيندي سوچيندي آشا جي اکين ۾ ڳوڙها ڀرجي آيا. هن ڪنهن وقت ونودنيءَ کي پيار ڪيو هو، اُنهيءَ پيار جي سار هن جي هردي کي لوڏي ڇڏيو. هن آهستي آهستي ونود نيءَ وٽ وڃي نهايت ڪروڻا وچان، سنيهه وچان ۽ ڏک مان مٺي آواز ۾ چيو: ”ڀيڻ، تون به ٿي وڃين؟“

ونود نيءَ، آشا کي ڪاڏيءَ کان وٺي چيو: ”هائو ڀيڻ، منهنجي وڃڻ جو وقت اچي ويو آهي. تو ڪنهن ڏينهن مونکي پيار ڪيو هو، هاڻي سک جي ڏينهن ۾ اُنهيءَ پيار جو ڪو ڪڻو منهنجي لاءِ به رکجانءِ، ٻيو سڀ وساري ڇڏجانءِ.“

اينتري ۾ مهيندر به اچي ويو. هن ونود نيءَ کي پرڻام ڪري چيو: ”ڀاڀي، مون کي معاف ڪجانءِ.“ ائين چوندي هنجي اکين مان ڳوڙهن جون به بوندون ڳڙي پيون.

ونود نيءَ چيو: ”دادا، توهين به مونکي معاف ڪجو. شل ڀڳوان توهان ٻنهي کي سدايو سکي رکي.“

-: سماپت :-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙ نسُل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾عبدالله حسين " اُداس نسلين" نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪ "لُڙهندڙ نسُل" نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙُ، ياڙي، ڪاڙُو، ياچوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان اِنهن سڀني وچان "پڙهندڙ" نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنى e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، ٻَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيِٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَس پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو بوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ جڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڃاٽائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاٽي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناڍانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ بين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چو، ڇالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

The Reading Generation **پڙهندڙ نَسُل . پ نَ**

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.
اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آسانيءَ سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.
۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book